JAPONSKO A JEHO LID

ALOIS SVOJSÍK.

S 220 OBRAZY.

V PRAZE 1913.

NÁKLADEM AL. SVOJSÍKA V PRAZE II.-80. — KNIHTISKÁRNA »POLITIKA« V PRAZE. V KOMISI O. PYŠVEJCE, NAKLADATELE A KNIHKUPCE V PRAZE-II., JINDŘIŠSKÁ UL. 17.

Památce nejdražší ze zemřelých,

NEZAPOMENUTELNÉ MATKY,

nejdražším ze žijících, bratřím

ANTONÍNOVI, FRANTIŠKOVI, GUSTAVOVI,

a strýci, bývalému poručníkovi a druhému otci svému, místodrž. vrchnímu účetnímu radovi

FRANT. HAVLÍKOVI,

tuto knihu

v upřímné lásce věnuje

A. S.

MÍSTO PŘEDMLUVY

Psáti knihu o Japonsku není věcí snadnou. „Dvě neděle pobytu v Japanu stačí k tomu, napsati zábavné povídání o Japanu; patnácti let pobytu jest zapotřebí, chce-li kdo napsati vážnou knihu, a ještě se bude hemžiti různými chybami a nedopatřeními" — praví Andrée Bellessort ve své knize „La Société japonaise". Jest jistě velmi málo vyvolených, kteří by měli právo psáti knihu úplně originelní, pouze na vlastním názoru založenou. Musili by prožíti v Japanu mnoho roků svého života, musili by znáti dokonale zemi a lid, musili by se přiučiti dokonale řeči a písmu japonskému. To vše jsou podmínky nad jiné těžké. Z nás Čechů jedině kompetentním k úkolu podobnému byl by asi vynikající náš krajan ing. Karel Jan Hora v Jokohamě, jenž žije v Japonsku řadu let, ovládá jazyk japonský jak mluvený, tak starý, literární, slovem i písmem, vnikl k samému kořeni kultury japonské, a má inteligentní japonskou dámu za choť. Přítel Hora jest však zaměstnán obchodem tak příliš, že v dohledné době nemůže na klidnou literární práci ani pomysliti a přepouští pole nám, globetrotrům, kteří dnes jsme v Japanu, zítra v Číně, za rok v Australii, za dva v Jižní Americe, a přes to troufáme si podati aspoň povrchní, causerický popis krajů, jež nám na poutích pěti díly světa dopřáno bylo viděti . . .

Spoléhati musíme ve svém líčení, má-li odpovídati skutečnosti, většinou na bohatou literaturu cizích znalců Japonska, hlavně Angličanů; mnozí z nich prožili celý svůj život v krajích Vycházejícího Slunce jako universitní profesoři, diplomatičtí agenti, misionáři, obchodníci atd., a mohou o zemi i lidu psáti zcela jinak, než bychom psali my, kteří jsme do Japonska zajeli pouze na čas více méně obmezený.

Cestovatelé, kteří spoléhali příliš na vlastní názor a povrchní

znalost Japonska, zabředli, píšíce o Japanu, téměř všichni do nemístného a přepiatého přeceňování země i lidu. Čtenář, jenž čte jejich cestopisy, má dojem, že Japonsko jest pohádka, kde žije národ přešťastných lidí, jichž jedinou starostí jest usmívati se vlídně na cizince, hráti na šamisen a malovati štětcem verše. Na otázku, proč tito turisté, kteří líčí nedlouhý svůj pobyt v Japonsku, šroubují své nadšení o Japanu do nemožné výše, těžko odpověděti. Každého, kdo pobude v Japonsku pouze krátkou dobu, okouzlí tamní příroda, památky i lid. Jako zaklet v krásném snu chodí cestovatel dny a týdny po kraji a vidí všude pouze jas a úsměvy nádherné přírody a roztomilého lidu.

A co řekne skutečný znatel Japonska? Řekne: Japonsko jest země jistě hezká, ale není to země nejkrásnější. Příroda tamní jest milá, ale není velkolepá; detaily krajiny jsou roztomilé, ale po delším prohlížení dosti jednotvárné. Lid japonský má mnoho zajímavých a dobrých vlastností, ale není vždy tak usmívavým a roztomilým, zvláště ne vůči tomu, jenž s ním má vážné obchodní styky. Japonsko jest zajímavo více subjektivně, než objektivně, a hlavně potud, pokud se liší od Evropy. Povrchní cestovatel, jenž Japonsko navštíví na několik měsíců, jezdí od pohodlného hotelu k hotelu, dívá se na život pestrý jako v kaleidoskopu, ale obrazům, jež pozoruje, schází pravý život a vnitřní, skrytá pravda. Jsou tito usmívající se lidé ve svém nitru šťastni či nešťastni? Jest život jejich cenný, či bez obsahu? Turista vidí, jak děvče, ještě skoro dítě, podává mu čaj s jiskřícíma očima, jak se klaní, směje, laškuje a zdá se býti nekonečně šťastno, že jest mu na blízku. Neví však, že celé toto její počínání jest vlastně otročina, že to nádherné usmívání, jež jej téměř hypnotisuje, jest výsledkem dlouhé a namáhavé dresury.

Turista neví, že rolník, jehož chata tak roztomile vykukuje z bambusového háje, jest tak chudý a ubohý, že si nemůže ani popřáti rýže, kterou na svém políčku namáhavě vypěstoval, nýbrž že ji prodává, a místo ní kupuje si bídné ovesné otruby pro sebe a svoji rodinu. Povrchní návštěvník Japonska nemá tušení, jak chudá jest masa obyvatelstva, jak její život jest bídný, jednotvárný a neutěšený. Spisovatel, jenž tak nadšeně horuje o krásném a pohádkovitém Japanu, jistě by se raději zastřelil, kdyby byl odsouzen, aby jeden toliko rok prožil úplně

po japonsku: bez košile a kalhot, bez stolu a židlí, bez postele, bez kamen, bez nože a vidličky, a k tomu ráno rýži, v poledne rýži a večer rýži — den co den, rok co rok, v stálé práci, od narození až do hrobu!

INŽENÝR KAREL JAN HORA.

Důkladnější pozorovatel nevidí jen pohádku, ale vidí i stinné stránky. Až líto jest ubohých, droboučkých těch lidiček, kteří bídným životem vlekou se bez reptání, trpělivě, ba dokonce, s věčným úsměvem na vyhladovělé tváři. Rolník, jenž po kolena ponořen v bahně a vodě, úředník, jenž při ubohém platu jest obětí dluhů, tovární dělnice, jež po mnoho hodin jest zajatcem v továrně, kde zdravím a krásou odumírá, student, jenž o hladu

krčí se od rána do večera na své rohožce a souká do sebe nezáživné disciplíny, jen aby již složil potřebné zkoušky a našel existenci, na niž celá jeho rodina toužebně čeká — celé toto chudé a prosaické Japonsko dívá se na život zcela jinak, než milý pan globetroter, jenž vidí všude jen jas, radost, veselí a štěstí Japonců!

Nechci také psáti sentimentální beletristické příběhy s pseudojaponským koloritem. Zhotovují se obyčejně dle starého, vyzkoušeného receptu: Vezme se několik ostrovů, mezi to modrá, ovšem slaná voda, modrá jasná obloha, dřevěné domečky, zadumané chrámy, usmívající se muži, krásná děvčata, vymyslí se několik dobrodružství většinou erotického rázu, prošpikuje se to japonskými slovy, jichž autor sám nezná, jež napřed v jiné knize vyhledal, a jimž ovšem též čtenář nerozumí — k tomu trochu květů, vějířů, lampionů a čaje — a japonská idyla, nová Madame Chrysanthème jest hotova.

Nechci psáti něco podobného; upřímně se přiznávám, že Evropan v Japanu až na malé, nepatrné detaily žije téměř týmž životem, jako doma v prosaické Evropě, a že v onom zajímavém divadle, jež kolem něho v tak exotických barvách se rozvinuje, jest jen naprosto trpným a trpěným divákem.

Podávám českému čtenářstvu knihu prostou, ale upřímnou; řadu causerií spíše, než vědecká pozorování.

I já vroucně miluji zajímavou onu zemi na nejzazším Východě. Čím více jsem studoval podivuhodný lid obývající ostrovní říši japonskou, tím více lidu tomu jsem se obdivoval a tím hlubší byly mé sympatie k jeho kultuře a zvláštnostem. Snad i já sveden touto láskou byl bych s to šroubovati své nadšení o Japonsku, a psáti nadšeně o jasu a světle tam, kde neschází též hojně stínu. Uznal jsem proto za nejrozumnější nespoléhati při sepsání této knihy pouze na neúplné zkušenosti vlastní, nýbrž čerpal jsem informace z celé řady nejlepších a nejspolehlivějších autorů, jež světová literatura vykazuje. Snad tedy jen asi z poloviny může se kniha má zváti původní; druhá část jsou zkušenosti jiných — zkušenějších a střízlivějších znalců Japonska. Uvádím na konci seznam použité literatury a připomínám, že jsem schválně nepoužil české literatury. Jest početně dosud velmi chuda, a tím spíše možno důvodně předpokládati, že těch ně-

kolik málo spisů, jimiž až do dnešní doby kruhy našich čtenářů o Japonsku byly informovány, známy jsou každému českému vzdělanci, takže by citování jich bylo opakováním věcí známých.

Přejal jsem do této knihy též některé ze článků, jež jsem o svém pobytu v Japanu a o jízdě do Japonska přes Sibiř uveřejnil v „Národní Politice". Byly tehdy sledovány s lichotivým zájmem, a nebude mi snad vytýkáno ve zlé, chci-li je takto zachrániti před obvyklým osudem článků periodického tisku — před zapomenutím.

Při transkribování japonských jmen a termínů uchýlil jsem se poněkud od obvyklé orthografie anglické. Řeč naše má tak bohaté hláskosloví, že může snadno vyjádřiti veškeré zvuky řeči japonské, a bylo by — dle mého názoru — dosti nepraktickým předkládati českému čtenáři krkolomnou transkripci cizí, když vše vyjádřiti možno pohodlně a jasně vlastním pravopisem.

Pokud se týče obrázků, asi dvě třetiny jich jsou snímky původní, jež jsem zhotovil já neb bratr můj Antonín; ostatní jsou prací japonských profesionálů. Stočky obrázků zhotoveny byly v grafickém závodu firmy J. Štence v Praze.

Za různé pokyny, rady a jinakou pomoc děkuji vděčně přátelům: p. Karlu Janu Horovi, inž. v Jokohamě a jeho choti, paní Fuku Horové, p. Al. Procháskovi, tajemníku gener. konsulátu dříve v Jokohamě, nyní v Italii, p. Oldřichu Procháskovi v Jokohamě, bratrovi prof. Ant. Svojsíkovi, p. K. Stapfrovi, akadem. malíři a šéfu výpravy Národního Divadla v Praze, režiséru téhož divadla p. Karlu Muškovi, p. Janu Novákovi, učiteli a spisovateli v Praze atd.

Vydávám knihu tuto vlastním nákladem. Ne proto, že bych byl nenašel na ni nakladatele; tři vynikající nakladatelství ucházela se o cestopisné moje práce. Nechtěl jsem však, aby kniha moje byla zbytečně drahou a tím širším vrstvám těžko přístupnou, jednak také zvykl jsem si od jakživa pomáhati si ve všem sám, bez cizího přispění. Doufám, že touto cestou podaří se mi dostati na světlo boží postupně i ostatní mé cestopisné práce a zkušenosti ze všech pěti dílů světa.

V PRAZE na den sv. Václava,
patrona království Českého,
roku 1913.

SPISOVATEL.

CESTA DO JAPONSKA Z AMERIKY

Není jistě turisty, jenž by konal cestu kolem světa, a vynechal při ní Japonsko. Obyčejný program cesty kolem zeměkoule bývá: z Evropy do Ameriky, tam obyčejně nedlouhý pobyt ve Spojených Státech severoamerických, dále na západ přes Tichý Oceán do Japonska, odtud do Číny, Zadní Indie, na některý z ostrovů Sundajských, obyčejně Jávu, na to na Ceylon, projížďka Přední Indií a Suezským průplavem zpět domů do Evropy.

Také já, když jsem se vydal roku 1905 na celoroční cestu kolem zeměkoule, pokládal jsem návštěvu Japonska nejen za důležitý bod cestovního programu, ale přímo za vyvrcholení celé velikolepé cesty. Pět měsíců pobyl jsem v prosaické severní Americe, kde jsem procestoval Spojené Státy Unie, Kanadu a Mexiko. Mohu poctivě přiznati, že — byl-li jsem po prvé své návštěvě Ameriky (r. 1902) nadšeným obdivovatelem praktické kultury Američanů — cítil jsem po této druhé, mnohem delší a důkladnější návštěvě únavu v duši; stýskalo se mi v té kulturní zemi vyprahlé hrozným honem za dolarem a šíleným tempem života. S radostnou touhou jsem očekával, že pokračování cesty Asií bude bohatší a utěšenější — a nezklamal jsem se . . .

Z Ameriky do Japanu vyjel jsem 31. ledna 1906 z města Seattlu ve státě Washingtonu. Jest to jedno z nejsevernějších měst Unie, již na hranicích anglické državy Victorie, a jest městem budoucnosti. V době mé návštěvy čítal Seattle 175 tisíc obyvatelů, kteří se živí hlavně průmyslem a obchodem. V okolí města jsou bohaté doly uhelné a mnoho hlubokých lesů, jichž výborné dříví spracováváno jest v přečetných pilách ve městě a v sousedství. Přístav města Seattlu jest hluboký, výborně chráněn, a frekvence v něm stoupá rok od roku. Bylo mi skutečnou radostí, když s bratrem advokátem nalezli jsme v Seattlu dva vynikající krajany, advokáta dra Petrowitzkého, a obchodníka p. Berku, kteří dobu před odjezdem parníku vítanou krajanskou upřímností nám zpříjemnili.

Cestu z Ameriky do Japonska konali jsme obrovskou lodí „Minnesota", jež patří společnosti Great Northern Line. Jest to největší parník, který brázdí vlny Tichého Oceánu mezi Amerikou a Asií: má 37 tisíc tun nosnosti, stroje o 20 tisících koňských sil, a pojme mimo obrovský náklad též 2000 cestujících. Jeli jsme v nejhorší roční sezoně, a proto loď byla jen nepatrně obsazena: v prvé třídě jelo asi třicet cestujících, v druhé pět.

Celé nábřeží Seattlu před odjezdem parníku našeho vyplněno jest lidem, jenž trpělivě čeká na odjezd obrovské „Minnesoty". Uprostřed zástupu stojí celý zpěvácký spolek, jenž vážně pěje chmurné anglické chorály. Mimoděk mi to připadalo, jako by pěli píseň pohřební, a jako by loď na daleké cestě měla snad zahynouti. Pohlédl jsem však na obrovského železného kolosa, a úsměv vrátil se opět na líci: zdálo se skutečně nemožným, aby loď tak obrovská a tak moderně vypravená mohla utrpěti vážnou pohromu. Zajímavo jest, že právě rok na to vyjela druhá, do všech podrobností stejná loď téže společnosti (tak zvaná sister-ship, sesterská loď) „Dakota" ze Seattlu touže cestou, kterou se béřeme my na „Minnesotě". Obrovská „Dakota" najela na skalnatý břeh Japonska a tam úplně byla zničena.

Na lodi jede množství Číňanů v mezipalubí; vracejí se do své domoviny, do Číny. Nechtějí svěřiti své věci jeřábům lodním, raději se tahají s těžkými bednami, pomalovanými čínskými kliky háky, do úmoru po lodním můstku. Dávno minula již hodina určená k odplutí, a ještě stále trousí se Číňané se svými primitivními zavazadly. Konečně lodní siréna dává znamení k odjezdu, nastává poslední tklivé loučení příbuzných s odjíždějícími, a loď pomalu, majestátně opouští přístav a nastupuje nepřetržitou cestu více než 4300 mořských mil napříč přes největší moře světa. Čekáme, kdy Číňané budou házeti papírky na usmíření zlých duchů přes palubu do moře, ale marně; načichli patrně také již prosaickou Amerikou. Hejna racků bělavých i šedých provázejí nás rozlehlým zálivem. Rozpiatými křídly sotva že pohybují, tělo jako z oceli ulité a uhlazené; jako střela vrhají se na každé sousto, deset, dvacet rve se jich na jedné hromadě, perou se, křičí, štípají se a chechtají jako lidé.

Břeh bledne na obzoru, zmizel i krásný obraz zasněžených hor pobřežních — mlha znemožňuje veškerý výhled. Parník proplétá se ještě dlouho množstvím skalisek a útesů, jichž však nevidíme v mlze stále houstnoucí. Několik hodin téměř nepřetržitě zaznívá do mlh příšerným, mohutným svým hlasem lodní siréna. O dalším průběhu cesty dovoluji si citovati tehdejší svůj cestovní denník.

1. února 1906. Na lodi vesměs čínská obsluha. Čínští stuarti oblečeni jsou v tmavomodrých bluzách, modré čapky s červenou chocholkou na hlavě, a úhledné střevíce s plstěnými podešvemi na nohách. Stále veselí a usměvaví pobíhají po palubě neb v salonu. Dlouhý černý cop pouze z temene hlavy vyrůstající splývá jim na zad; příliš dlouhé copy zastrkují do kapsy u kalhot, nebo jím otáčejí hlavu a krk, při větru dávají jej pro jistotu pod čepici.

Japonci, kteří s námi jedou, jsou velmi přívětiví a svojí

těžko srozumitelnou angličtinou navazují s námi každé chvíle rozhovor. Chodím s bratrem až do noci po palubě. Před spaním hlučná kontroverse s vrchním stuartem, jenž nechce vyhověti naší žádosti, aby ve studené kabině lépe bylo topeno.

2. února, pátek. Jídlo na lodi dosti chutné. Při tabuli se bavíme s Japonci, kteří nám podávají informace o nejdůležitějších

PARNÍK „MINNESOTA".

výletech v Japonsku a poskytují různé jiné pokyny pro turistu velmi cenné. Učíme se s bratrem japonštině, a v mlze a pronikavé zimě chodíme několik hodin po palubě.

3. února, sobota. Krásný den od rána do večera; slunce svítí, a paprsky jeho jsou poměrně dosti teplé. Moře však jest značně neklidné, a vlny dmou se neobyčejně vysoko. Loď se značně kymácí. V salonu vyšívá mladá japonská maminka, a malé roztomilé její bejbíčko píchá také jehlou do látky, jakoby též šilo. Japonci dlouhým pobytem v Americe značně zamerikanisovaní hrají v karty. Učíme se s bratrem japonským číslovkám a svorně hubujeme, že to k vůli nám Japonci neudělali snazší...

4. února, neděle. Moře velmi rozbouřeno; kombinované

houpání lodi, ze předu do zadu a z prava na levo. Na lodi neviděti nijakých známek, že jest neděle. Nejprve chodíme po palubě, ale loď kolébá se tak mocně, že procházka jest nemožna. Scházíme dolů do kajuty a neschopni studia neb lektury trpíme dlouhou chvílí. Bratr přišel pojednou na geniální nápad — budeme hráti v karty. Nemáme karet a neznáme hry, ale vynalézaví, jako kdysi Dalibor, zhotovujeme si karty z navštívenek a zkoušíme jakýsi druh „mariáše". Jen když čas lépe utíká. Bratr vyhrál na mně za odpoledne 35 sirek. Než odcházíme spat, cítím protivný zápach rozšiřující se po celé lodi.

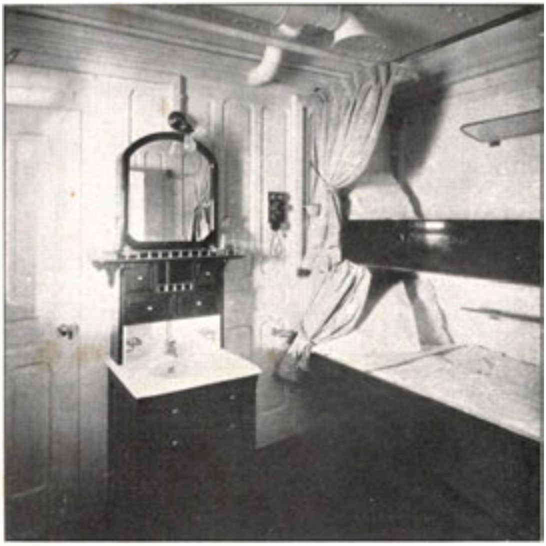
5. února, pondělí. Moře velmi rozbouřeno. Obrovské vlny jako celá pohoří zvedají se z tmavých hlubin, temně zelené, nahoře sněhem bělostných pěn pokryté — vrhají každou chvílí sta centů vody na dolní palubu. Celá nekonečná prostora moře jakoby sopečnými výbuchy k životu probuzena: loď naše chvíli ztrácí se pod vlnami, hned zase skáče po nich jako kočka, kloní se strašlivě se strany na stranu, jakoby každou chvíli měla zmizeti pod vlnami. Šrouby lodní pracují více ve vzduchu než ve vodě a otřásají lodí téměř bez ustání.

Vrávorajíce chodbami stěží dostáváme se do jídelny, kde se dovídáme, že parník navštíven jest hostem naprosto nevítaným — ohněm. Ve skladišti složeno jest mnoho set obrovských balíků surové bavlny, balíky nakládány byly asi vlhké a bavlna sama se vzňala. Hoří celé jedno oddělení na přídi lodní. Námořníci hasili požár již celou noc, ale bezvýsledně. Stuarti, kteří posluhují při jídle, vypravují, že často hoří bavlna po celou dobu jízdy, a že udusiti požár bavlny bývá velmi nesnadno. Jdeme na palubu a tam vidíme kapitána a námořníky, jak s obvazy — houbou napojenou octem a připevněnou pod nosem — běhají po palubě a hasí požár. Všude plno hadic a po palubě teče plno vody, jež hned mrzne. Občas stříkne veliká vlna až na hořejší palubu, kde stojíme. Oba živly zuří — oheň a voda! Pomoz nám Bůh!

6. února, úterý. Oheň konečně uhašen — prý tím, že téměř celé ono oddělení lodní zaplaveno bylo vodou, kterou nyní pumpami opět vyčerpávají. Díváme se dolů do skladiště na ohořelé veliké balíky bavlny. Škoda obnáší několik tisíc dolarů. Ještě štěstí, že to tak dopadlo! Ptal jsem se při obědě kapitána, co by byl dělal, kdyby se mu nebylo podařilo požár utlumiti. „Záchrana byla by velmi těžká. Nejbližší pevninou jsou Aleuty — ty jsou však v této době téměř nepřístupné, jsou tam strašlivé zimy. Měli jsme tudíž na vybranou: buď uhořeti na hořící lodi, nebo zmrznouti v strašlivé zimě." Velice příjemné eventuality...

7. února, středa, Počasí dosti bídné. V poledne se parník zastavil — něco se prý porouchalo na strojích. Smutné ticho

děsí každého cestujícího, jenž si zvykl již na veselý lomoz strojů a pravidelné nárazy vody na přídi lodní. Japonec vtipkuje lámanou angličtinou, že prý loď zastavila proto, aby nám nachytali ryb a obohatili beztak již jednotvárný jídelní lístek. Odpoledne vysvitlo slunce a moře se uklidnilo. Díváme se v nucené zastávce s paluby na moře, na jehož hladině objevují se krásné

NAŠE KABINA NA „MINNESOTĚ".

medusy a menší ryby rozmanitých tvarů. Teprve k večeru dala se loď dále v pochod.

8. února, čtvrtek. Počasí velmi špatné, moře rozbouřeno. Vlny jako obrovské berany bijí do stěn lodních a tvoří téměř nepřetržitě modravě zelenou, neprůhlednou záclonu na kulatých oknech kabiny. Prší, a déšť činí tmavý, pošmurný den ještě smutnějším. K polednímu běs živlů ještě se stupňuje, takže nemožno vůbec vyjíti z kajuty. Ostatně jsou všecky východy hermeticky zašroubovány — obrovské vlny převalují se téměř neustále přes naši „Minnesotu", ač vyniká nad hladinu vodní asi tak vysoko, jako šestipatrový dům.

9. února, pátek — zmizel v hlubinách Tichého Oceánu.

Šli jsme spat ve čtvrtek 8. února, a když jsme se nazítří ráno probudili, nebyl pátek 9. února, nýbrž

sobota 10. února. Překročili jsme 180. poledník, kde jest změna data pro cestující Tichým Oceánem. Ti, kdož jedou obráceným směrem, tedy od Západu na Východ, získávají jeden den a slavili by v tomto případě pátek, 9. února, dvakrát. Jsem tedy o jeden den svého života mladší — to budou doma koukat, až přijedu o den omládlý z cesty zpět . . .

Slavný tento den ukazuje se nám však tváří velmi nepříznivou. Severní mrazivý vichr proniká kostmi, takže nemožno tráviti na palubě, vlny jako hory vysoké převalují se v intervalech přes celou loď, jež praská a úpí ve všech prostorách strašlivými tóny. Paluba jest úplně promočena, a s rahen visí obrovské rampouchy zmrzlé vody mořské.

11. února, neděle. Ráno zvoní dvěma zvony na přídi lodní, oznamují neděli. Moře se nepatrně polepšilo, ale dosud chůze po palubě jest velmi obtížná. Studuji pilně Murrayovu informativní knihu „Japan".

12. února, pondělí. Strašlivý vichr směrem proti lodi. Nemožno vystoupiti na palubu. Japonec učí nás dole v salonu japonské nejjednodušší abecedě, katakaně. Čas příšerně dlouhý, loď se kolíbá tak, že na práci není ani pomýšlení. Vzdáváme se boje a uleháme do lodního lůžka. Venku občas strašná vánice a blizard.

13. února, úterý. Veliký mráz, na lodi vše zmrzlé. Holil jsem se v kabině a řízl jsem se mistrně do krásné své tváře. Odpoledne vichřice a vlnobití. I v noci sviští vichřice, stěžně praskají, vlny narážejí do lodi tak mocným rachotem, že téměř celou noc nezamhouřili jsme oka. Již abychom raději byli na pevnině!

14. února, středa. Celý den velmi bídné počasí, hrozný orkán přímo proti lodi. Následkem nepříznivého počasí jsme značně zpožděni, přijedeme prý do Jokohamy o den později, než určeno. Téměř celý den trávíme na lůžku, loď se kymácí tak, že nelze udělati poctivého kroku. Strava se nám již úplně znechutila, nejvyšší čas, bychom byli již v Asii!

15. února, čtvrtek. Dle jízdního řádu měli jsme býti již dnes v Jokohamě — a zatím kolébáme se ještě na moři, jež od včerejška znatelně se uklidnilo. Všichni cestující dostávají obvyklou horečku, jež zachvacuje každého, kdo po dlouhé a nepříjemné jízdě blíží se konečně k pevnině. Vypisujeme si ještě nejpotřebnější japonské fráze; hovoříme s Japonci o jejich vlasti. Ač jinak zdánlivě vždy ledově chladní, nemohou zapříti radostného vzrušení, že vracejí se do vlasti, jejíž břehům blíží se každou hodinou. Vycházejí neustále na palubu a pátravě zírají

do dálky, jako by chtěli objeviti vzdálené břehy. Ovšem hledí marně, teprve zítra v poledne přistaneme prý k pevnině. Nedočkavostí a rozčilením ostatně ani my spáti nemůžeme...

16. února, pátek. Od časného rána na lodi živý ruch. Číňané, kteří nám na lodi posluhovali, hlásí se melancholickým úsměvem o obvyklé zpropitné. Konečně asi k deváté hodině ranní v dálce šmouha na obzoru — pevnina tak dlouho hledaná a žádaná — Japonsko!

JÍDELNA NA „MINNESOTĚ".

SIBIŘSKOU DRAHOU DO JAPONSKA

Prvá návštěva Japonska zanechala v duši mé tak hluboké stopy, že jsem toužil upřímně po tom, zajeti si do krásného, pohádkovitého tohoto kraje podruhé. Sotva dva roky po dlouhé, celoroční cestě kolem světa vydávám se na novou velikou cestu, k protinožcům do Australie, a kombinuji ji tak, že znovu zajíždím do Japonska. Tentokrát jel jsem sibiřskou drahou, divem moderní techniky. O cestě nejdelší drahou světa přes Sibiř bylo u nás dosud tak málo psáno, že si snad mohu dovoliti zajímavou tuto pouť poněkud obšírněji vylíčiti.

Jeti do Australie přes Moskvu jest asi tak praktické, jako jeti na příklad z Prahy do Příbrami přes Mladou Boleslav. Ale jen na prvý pohled. Vzpomínám-li, že při své cestě kolem světa jel jsem po moři z Japanu do Evropy plných šest neděl, zastávky na pevnině ovšem nepočítaje, a že nyní přes Moskvu a Sibiř budu v tomtéž Japonsku z Prahy za 16 dní, myslím, že jsem přece jen volil správně, rozhodnuv se, oživiti si příjemné vzpomínky na Japonsko a daleký Východ vůbec, a odtamtud teprve odbočiti k vlastnímu cíli cesty své, do Australie. A při tom jako nádavkem uvidím největší říši Slovanstva, Rusko, a báchorkovitou Sibiř.

S podivným pocitem usedá člověk do vlaku, když ví, že krásnou Prahu naši uvidí opět až za dlouhých 5—6 měsíců, když si uvědomí, že jest před ním daleká a nebezpečná cesta čtyřmi díly světa, cesta sice nad jiné vděčná, ale spolu plná odříkání.

Na nádraží množství milých přátel, šumot, hluk, upřímná slova rozloučení, nezbytné fotografování, tisknutí rukou — dojmů tolik, že skoro lépe, že vlak se hýbe . . .

Vlast jsem ztratil vlastně hned v Praze. Se mnou v kupé sedí pán s paní, kteří vytrvale a hodně hlasitě mluví jazykem našich „milých súsedů". Ještě štěstí, že hned v Pardubicích vystoupili. Teprv nyní si uvědomuji, že jsem to opravdu já, jenž se na půl roku loučí s vlastí; dříve neustále mně to připadalo, jako bych na cestu vypravoval kohosi jiného.

Projíždíme jirenským lesem, jenž zbaviv se letních Pražáků, chystá si již zimní toiletu. V Chocni na nádraží milé setkání se spisovatelkou pí. Gabrielou Preisovou, v České Třebové krátký rozhovor se známými v nádražní restauraci — a pak konec — na půl roku cizí země, cizí tváře, cizí život!

Vlaky celou noc byly přeplněny, takže na spaní není ani

pomyšlení. V Granici koná se celní prohlídka, jež jest pro turistu vždycky a všude nepříjemnou formalitou; zde na ruské hranici, kde se koná pod ochranou bodáků a bezpočtu uniforem, bezděky připomíná ovzduší operetní. Z opatrnosti ukryl jsem dobře v plášti asi tucet knih, jež s sebou vezu. Cesty ruské censury jsou nevyzpytatelny, a častokrát zabaví prý zřízenec celní i staré noviny, do nichž potřeby turistovy jsou zabaleny. Jinak jsou ale celní zřízenci ruští stejně zdvořilí, jako ve většině jiných států evropských. Nejvíce mne potěšilo blahosklonné mlčení, jímž provázeli objevení se bedničky rakouských doutníků v balíku prádla. Na jiných hranicích sotva by byly asi tak snadno proklouzly. Ještě mi vrátili pasport, důležitou listinu, bez níž cizinci na Rusi nelze ani žíti, ani umříti, a jsem na chvíli hostem veliké, svaté Rosije.

Jedeme vlakem pohodlně, ač vozy přeplněny. Krajina, v níž střídají se lesíky s lány polí a občas s chudou vesničkou, není příliš zajímavá, zvláště ne v uplakaném passepartout, jak mně se představila. Jsem dosud v Rusku 3 dny, a za celý ten čas nepřestalo pršet ani na vteřinu. Teď již chápu, proč v Rusku vynalezli gumové přezuvky.

Archaisticky připadá nám zvonění na nádraží a dvojí smutné, táhlé pískání lokomotivy. Nemohu si vysvětliti příčiny, ale jízdou po širých krajích jižního Ruska neustále jsem si přivolával vzpomínku na nekonečné lány Severoamerické Unie. Stejná, lesnatá, močálovitá krajina, stejné dřevěné chalupy a statky, v městech pak namnoze stejné cihlové neomítnuté domy.

Množství továren a zahrad, v nichž pěstují hlavně zeleninu, jest první předzvěstí blížícího se velkého města.

Varšava, metropol Polsky, jest město bohaté a výstavné. Nedivím se, že Poláci hrdi jsou na Varšavu, v níž obývá 680 tisíc duší.

Nedbám hustého deště, najímám otevřený kočár a projíždím městem, v němž i přes nepohodu promenuje obvyklou nedělní procházkou množství lidu. Izvozčici jezdí velice rychle a velmi lacino. Také se jich v ulicích míhá jako much, ač v poslední době i ve Varšavě objevil se největší nepřítel všech drožkářů a fiakristů světa, elektrická dráha.

Boj s deštěm končím nečestnou kapitulací. Jdu do kavárny a čtu noviny. V jedněch čtu zajímavou poznámku: „Styky Poláků s českým průmyslem prý zdárně pokračují. To je v pořádku. Ale zdali pak též stejným tempem pokračují styky polského lidu s průmyslem — polským?"

Nežli se setmí, spěchám ještě k Visle, jež mne překvapila šířkou a mohutnými pískovými nánosy uprostřed řečiště — obdivuji se krásnému pomníku velikého básníka exulanta,

Adama Mickiewicze, dívám se po prvé na výtvor bizarní architektury rusko-byzantské, kathedrálu Alexandra Něvského, a pak jdu na večeři. I v ohledu žaludkovém pěstuji na cestách s oblibou národopis. Dávám si „Pilseńskie miejscowe", varšavský výrobek: ale brynda, již mi předložili, jest jen ubohou karikaturou našeho stejnojmenného výborného moku. Dopouštím se proto zrady na slovanské vzájemnosti a poroučím si „ba-

MOSKVA. ZDI KREMLU.

warskie". A ku podivu — i přes vědomí oné zrady chutná mi znamenitě. . . .

*

Trať do Moskvy vede jednotvárnou rovinou, oživovanou tu a tam temnými lesy a několika větrnými mlýny, jež — zde o šesti křídlech — malé vyvýšeniny všude korunují. Vesnice jsou řídké a leží daleko roztroušeny na nedozírných pustinách vzdělávané půdy. Obyvatelstvo jest vzdor bohatosti půdy chudé a vydělává si jen s námahou svůj chléb. Chatrče jsou nízké

a bídné. Přes to zdá se však býti obyvatelstvo šťastným a spokojeným. Každá vesnice má svůj kostel se hřbitovem. Všude lze viděti kříže a obrazy svatých, jež se těší veliké úctě.

Měl bych vlastně psáti o Moskvě. Nádherné toto město, chlouba každého Rusa, bylo však u nás popsáno již tolikrát, že se zmíním o svém krátkém pobytu v Moskvě jen co nejstručněji.

MOSKVA. KREML.

První otázka zřízence hotelu byla, nejedu-li z Petrohradu, kde řádí cholera. Druhá otázka, kde mám pasport, a třetí, chci-li samovar. Jsem takový český dobrák, že jsem ho ve všech třech směrech úplně uspokojil.

Nevím, co jsem provedl a za co jsem trestán, ale počasí pronásleduje mne v Rusku, jak náleží. Prší, vlastně neprší, leje se... Snad to ani není nahodilé; snad chce příroda, abych měl jakousi rovnováhu v bilanci svého počasí za ty dny horka a sucha, jež mne ještě v tropech očekávají.

Ostatně nejsem takový slaboch, aby mne trochu vody odstrašilo od projížďky městem, jež zdá se, že nikde nemá konce.

1,200.000 ruských, slovanských duší oživuje tuto pohádku evropského Východu. Hlavní znamenitost Moskvy, Kreml, je tak báchorkovitě krásný, něco tak specificky jiného, než jak jsme zvyklí vídati v paušálních městech evropského Západu, že se o popis jeho ani nepokouším. Přiznám se, že toho nedovedu — a jiný by to sotva dovedl též.

Přes bídné počasí dávám se do fotografování. Chystám apa-

MOSKVA. CHRÁM VYKUPITELŮV.

rát, abych si domů odvezl na obrázku největší zvon světa, Carkolokol, jenž jest 8 metrů vysoký a váží 400 metrických centů; v tom od zadu vlídně mne kdosi béře za rameno. Obrátím se — jest to ruský četník. „Máte policejní dovolení fotografovati?“ „Nemám.“ „Tak nesmíte fotografovati. Chcete-li, dojděte si k policmejstrovi.“ Zavírám aparát — v tak bídném počasí kazit desky a ještě obtěžovati moskevskou policii, na to jsem příliš loyální!

Brouzdám v blátě po ulici, prohlížím výklady a najednou vidím krajana. Ve výkladu a uvnitř krámu automobily, moto-

cykly, a nahoře firma: „Laurin a Klement". Vcházím dovnitř, ptám se, je-li některý z pánů Čech, a hned povstává od stolu mladý, elegantně oděný muž, jenž se představuje jako zástupce firmy Laurin a Klement, jež šíří slávu českého jména a průmyslu v celé řadě velikých měst Evropy. A aby nám nebylo ve dvou smutno, zavolali jsme si telefonem třetího Čecha, nadšeného Slavjanofila, obchodníka pana Koníčka. A nyní hovoříme, be-

MOSKVA. KOPULE CHRÁMU VYKUPITELOVA.

sedujeme bez konce. Upravujeme poměry české, reformujeme poměry ruské, škoda, že nemáme tolik moci, co máme dobré vůle a nápadů, snad by leccos u nás i tady lépe vypadalo. Čechů žije v Moskvě asi 2000, ale bohužel neznamenají v Moskvě tolik, kolik by měli a zasluhovali. Vinou toho jest asi nešťastná naše česká nesvornost, jíž příslušníci našeho národa nedovedou odložiti ani tehdáž, když jako nepatrná menšina topí se v moři živlu cizího. Učinil jsem ostatně stejně smutné zkušenosti již za svého trojího pobytu v Americe.

Na večeři, zde vlastně oběd, zašel jsem do restaurace ve

středu města. Po polévce, ruském národním boršči, má na řadu přijíti ryba. Hned, jak jsem vstoupil do restaurace, vedl mne číšník k velikému bazénu v pozadí místnosti, a žádá, abych si vybral, kterou rybu chci. Chudáci ryby prohánějí se vesele v bazénu, a netuší, že ukrutné oči masožravce člověka vyhlížejí toužebně, kterou z nich by pohltily. Vyberu jednu, číšník vytáhne ji keserem, a za půl hodiny nešťastný živočich místo ve vodě plove v másle na míse přede mnou.

V restauraci hraje rumunská kapela — asi sedm osmahlých chlapíků ve fantastických úborech. Těším se, že uslyším něco rázovitého, exotického — považte si mé zklamání, když spustili, a k tomu ještě dosti špatně, valčík z „Veselé vdovičky". No, k vůli tomu také nemusili oblékati své fantastické cáry!

Poroučím si doutník. Číšník přinese asi deset úzounkých, papírových a dřevěných krabiček, každá se skleněným víkem, pod nímž v každé krabičce skrývá se skromně pouze jeden doutník. Za to ale ceny nejsou nikterak skromné. Nejlacinější 35 kopejek, ostatní 40, 50, 80, 1 rubl, až i 1 rubl 50 kopejek (1 rubl = asi 2 K 50 hal.). Koupil jsem onen za 35 kopejek, a věřte, že naše rakouské kuba je proti němu pravá specialita.

Rusové doutníků vůbec nekouří, za to ale promění se v Rusku za den miliony cigaret v dým. Čaj a papirosa jsou dvě věci, bez nichž si nemožno Rusko představiti.

Cigaret nekouřím, nemohu tedy pronášeti soudu o ruských papiroskách, ale čaj ruský je znamenitý. Ať už si poručíte celý samovar, s nímž našinec s počátku nedovede dobře zápolit, nebo pouhý stakan (sklenici) čaje s tenkým řezem citronu, vždycky dostanete nápoj, jenž vás zahřeje, osvěží, uhasí žízeň a vzbudí novou chuť k životu.

Škoda, že i u nás v Čechách tak polovina vody, kterou v pivovarech mění v pivo, nepromění se raději v čaj. Jak veliký význam morální i národohospodářský by to mělo!

Moskvu opouštím večer. Pan Hess, zástupce firmy Laurin a Klement, nabídl mi veliký jeden automobil k disposici; sám řídí vůz, a jedeme, proplétajíce se tisíci vozy izvoščiků a zástupy pohodlných chodců, jako běsi k nádraží sibiřské dráhy. Jsem jist, že car Mikuláš, když přijede do Moskvy, nejede lépe, a hlavně bezstarostněji, než jsem jel já. A nic si z toho nedělám, že jedu na deset dní do vyhnanství na Sibiř — — —

*

Rozloučil jsem se na Kurském nádraží v Moskvě s krajany, kteří mne na nádraží doprovodili, a kráčím s nosilčíkem, jenž již předem dopravil moje zavazadla do vagonu a zaujal moje

místo. Teprve vlastně nyní definitivně loučím se s Evropou a s tou maličkou její částí, jiež tolik mám rád, s Čechami. Při odjezdu sibiřského rychlíku odehrávají se na nádraží podobné scény, jaké již vídali jsme častěji při odjezdu zaoceánských parníků. Peron pln příbuzných a známých, kteří loučí se s odjíždějícími, jakoby je ve svém životě již nikdy neměli spatřiti.

VLAK SIBIŘSKÉ DRÁHY.

Nádherný luxusní expres sibiřské dráhy stojí již k odjezdu připraven. Za lokomotivou jest vůz pro zavazadla, pro služebnictvo a strojovna, kde dosti veliké dynamo večer obstarává elektrické světlo pro vlak. Pak jest veliký restaurační vůz rozdělený na dvě oddělení, větší pro kuřáky, menší pro nekuřáky. Z osobních vagonů jsou dva Pullmanovy spací vozy první třídy a dva druhé třídy. Vlak není tedy příliš dlouhý. Když jsme vstupovali do vlaku, zářil čistotou a jasem bezpočtu elektrických světel.

Uvnitř v chodbách a v odděleních je šum a chaos. Největší potíže činí zavazadla, jichž každý má celou řadu. Doprava velikých zavazadel ve zvláštním voze pro zavazadla jest velice

drahá, a proto snaží se každý z cestujících, aby co možná nejvíce svých zavazadel vtěsnal do kupé. Jeden z mých spolucestujících, mladý Angličan, zaměstnaný v obchodě v Jokohamě, jenž cestu sibiřskou drahou koná již po šesté, má jedenáct kusů zavazadel. Nejskromnější ze všech jsem já, jenž svého majetku čítám pouze čtyři kousky.

V oddělení druhé třídy jsou místa pro čtyři cestující. V I. třídě jsou vždy pouze dva pohromadě. Mimo zmíněného Angličana z Japanu jede se mnou jiný Angličan, jenž má na dvě leta zajištěné místo u veliké anglické exportní firmy v Pekingu, a pak tlustý starší Němec z Magdeburku, jenž však nejede na Sibiř, nýbrž pouze do Samary, kde má montovati parní stroje. První, čím se nám tatínek z Němec uvedl, byl šňupec, jejž nám nabízel, a jejž ku zřejmé jeho žalosti všichni tři jsme odmítli.

Přesně o 7. hodině večerní zavzní třetí zvonění na peronu, dvojí zapísknutí lokomotivy, a pomalu, majestátně vlak náš se rozjíždí. Pyšně může se nésti, vždyť tak daleko, jako tento vlak, nejede žádný vlak na světě. Kdežto proslulá pacifická dráha severoamerická (Union Pacific) měří 5357 km., táhnou se koleje sibiřské dráhy jako nekonečný had do délky 8682 km.

Jen několik málo cifer dovolím si ještě k informaci uvésti. Se stavbou sibiřské dráhy počato bylo r. 1891. Již rok na to měla vláda ruská hotovou trať až do Zlatousta na úpatí Uralu, r. 1894 převedena trať přes mohutné horstvo Uralu do Čeljabinska, 1897 pokračováno do Tomska, 1899 do Irkutska.

Vzdor obrovské délce a ohromným obtížím bylo velkolepé dílo sibiřské dráhy dokončeno v překvapující krátké době. V Rusku lze ovšem laciné pracovní síly vyhledati snáze, než kdekoli jinde. V některých obdobích bylo při dráze zaměstnáno současně kolem 150 000 dělníků; byli to hlavně chudí ruští sedláci, kteří zanechali ženu a děti na dlouhý čas doma, a vraceli se domů pouze v mrtvé sezoně, od října do dubna. Opět a opět zničily povodně celé partie dráhy sotva dokončené. Zajímavo jest, že z Moskvy až k jezeru Bajkalskému nebylo třeba vrtati ani jediného tunelu. Veliké obtíže působila měkká, namnoze bařinatá půda. Příznivou okolností naproti tomu bylo velké bohatství dříví, jež stálo všude v nejbližší blízkosti k disposici. Při všech chybách, jež by odborník nalezl na obrovském díle příliš rychle ukončeném, jest dráha sibiřská jedním z největších technických děl moderní doby. Dráha není až dosud úplně hotova; bude nutno postupně přestavěti celou spodní stavbu trati, položiti všude druhou kolej a dokončiti projektované trati poboční. Celý podnik pohltí ovšem ještě několik miliard.

Kolejnice, mosty a lokomotivy zejména pro východní polo-

vici sibiřské dráhy dodala hlavně severní Amerika. Právem nazvati lze sibiřskou dráhu drahou mostů. Počet jejich obnáší mnoho set, a mnohé z nich jsou pravé kabinetní ukázky umění inženýrského. Most přes řeku Bjelaja o šesti obloucích měří 630 m., přes Irtyš 676 m., přes Ob (7 oblouků) 910 m., přes Jenisej 912 m., přes Selengu 1000 m. Pro bouřlivý chod ledů v řekách, obrácených většinou k severu, bylo třeba silných kamenných pilířů a tříštičů vln, a pro bahnité břehy musily vjezdy mostní býti vedeny daleko do země. Také z mostů podružných mají mnohé 200 až 300 m. délky.

O trati bajkalské, jež v ohledu technickém byla nejobtížnější, zmíním se ještě později.

Lhal bych, kdybych tvrdil, že jízda sibiřskou drahou i v tom nejpohodlnějším expresním vlaku patří k příjemnostem tohoto života. Jeti jedenáct dní a dvanáct nocí po moři, jest požitkem, ale tráviti tento čas ve vlaku, jest přece jen více méně torturou. Třeba to byl sebe fešáčtější kriminál, když to přece jen kriminálem jest.

Krajina kolem trati jest celkem velice málo zajímavá. Nekonečné pusty plné prachu neb bláta, někde stejně nudné lány polí, střídají se s lesy a lesíky březovými. Mám břízu ze všech stromů nejraději, ale všeho moc škodí — nevidíte-li již po několik dní od rána do večera nic jiného, než břízy a opět břízy, sevšední vám strom, jenž u nás jest jakýmsi aristokratem v lese a tak mile jímá oko, když v počtu několika pouze exemplářů rozběhne se po úbočí stráně.

Vlak náš je do posledního místečka naplněn. Většinu mají Angličani, pak přijdou Rusové, pak Němci, tři Francouzi, dva Japonci, dva Tataři a jeden jediný Čech. Zajímavo jest pozorovati, jak příslušník té které národnosti si počíná. Nejméně sympaticky presentují se Němci. Mluví co nejhlasitěji, a každý v celém vlaku již dávno ví dopodrobna, kde už všude ve světě byli, jak německý vliv na Východě roste, kolik má který z nich roční gáže atd. Angličané jako vždy a všude tak i zde žijí svůj život tak, jak jej žijí ve svém Albionu. Zdvořilí ke každému a při tom těžko přístupní, lidé bez velikých požadavků a přece veškerého pohodlí si dopřávající. Z Francouzů jsou dva muži, jedna dáma. První dva silnější representanti republiky nestarají se po celý den o nic jiného, než o ten třetí, slabší, ale jistě významnější zlomek obyvatelstva spřátelené Francie. O Rusech těžko co říci. Celý den jsou uzavřeni ve svých odděleních a jen občas mihne se některý, když pospíchá do restauračního vozu s čajníkem pro vřelou vodu na čaj.

Nejvíce mne zajímali oba naši společníci Tataři. Chlapíci nepříliš vysoké postavy, šikmých očí, pihovaté žluté tváře.

Chovají se úplně jako gentlemani; jen černou malíčkou čepičku nesejmou s hlavy ani při jídle, kdy i Angličan v restauračním voze smekne. Seděl jsem dnes u stolu zrovna proti nim, a měl jsem sto chutí jim říci, jaký respekt měla před jejich tatíky Evropa, a jak jsme si tenkrát u nás oddechli, když byla Morava prosta Tatar vrahóv. Ale když jsem viděl, jak si labužnicky

NÁDRAŽÍ SIBIŘSKÉ DRÁHY.

hledí pouze jídla, piva a papiros, nechal jsem je se svými historickými reminiscencemi na pokoji.

*

Z Moskvy žene se náš parní oř po dva dny rychlostí našeho obyčejného vlaku ruskou rovinou. Za Samarou vynořují se již v modravé dáli hranaté obrysy Uralu. Trať začíná znenáhla stoupati, rychlosti ubývá. Krajina stává se pustější a divočejší, a ostrý horský vzduch ohlašuje blízkost velehor. Velikolepý svět horský rozvírá se před námi. Až do výše 1300 m. vine

se namáhavě dráha úzkými průsmyky a strmě spadajícími skalami. Každý záhyb dráhy předvádí před oči novou překvapující scenerii. Nad temnými jedlovými lesy a rozervanými hřebeny skalními prosvítají sněžné vrcholky. V divokém tomto světě horském označuje mramorový sloup hranici mezi Evropou a Asií. V nesčetných záhybech sestupuje pak pomalu vlak k asijské stepi. Udržování dráhy v těchto krajích vyžaduje ohromného nákladu, zejména po dlouhou dobu zimní. Napadne vysoko sněhu, nastanou mrazy a laviny řítí se dolů, z jara pak ohrožují horské divoce stékající bystřiny koleje. Počet strážců je zde velmi četný. Každý muž má na starosti jen malou část trati, již před příjezdem každého vlaku velice pečlivě prohlíží. Mávání praporečkem ve dne a hořící lucernou v noci ukazuje volnou cestu. Strážce jest povinen dívati se za vlakem, kam až zrakem může dohlédnouti. Čeliabiňsk, první sibiřské město, jehož dosahujeme, jest východištěm vlastní sibiřské dráhy.

Neděle na sibiřské dráze. Život zcela nezměněn, jako dne všedního. Spíme vždy velmi dlouho, až asi do 10—11 hodin, jen z toho důvodu, aby byl den kratší. Snídani prvou obyčejně zaspíme, a účastníme se až velké snídaně, jež koná se ve dvou odděleních, o půl dvanácté a o jedné hodině. Sestává z předkrmě, obyčejně nějakých konservovaných rybiček, dále vaječné omelety a pečeně. Snídaně stojí rubl. Po snídani pokuřujeme, procházíme se v chodbě vagonu, načež obyčejně ve svém oddělení pracuji. Učím se chvíli rusky, chvíli japonsky, studuji příruční zeměpisnou literaturu a píši. Ke čtvrté hodině zajdu na čaj, neb si jej dám donésti do kupé. K páté hodině začíná se stmívat, a na nekonečných stepích sibiřských objevují se krásné optické efekty při různém osvětlení zapadajícího slunce. Konečně je tma, a jen stříbrné pně bříz bělají se v tmavém pozadí. Mezitím již dávno zazářily lampy elektrického osvětlení vlaku, a můžeme nerušeně ve svém zaměstnání pokračovati. O půl osmé jest druhé oddělení obědu, k němuž i my spěcháme. Polévka obyčejně ruského rázu plná zeleniny, pak vařená neb smažená ryba, pečeně a moučník — oběd za 1 rubl 25 kop. K tomu popíjíme samarské pivo (půllitrová láhev 25 kopějek) a kouříme doutníky. Stále ještě kouřím doutníky z domova a do jejich dýmu kreslím si vzpomínky na vlast, jíž každou hodinou na více a více mil nevděčně se vzdaluji.

Zajímavý psychologický problém jest toto stýskání si po domově, či jak tomu Angličané říkají „homesickness". Mám v tomto ohledu již své zkušenosti. Prvých čtrnáct dní, tři neděle jest stesk po domově a po způsobu klidného domácího života dosti mocný. Pak nastane jakási cestovní lethargie. Množství dojmů, každodenní třeba drobné cestovní starosti, cizí lidé

kolem dokola — to vše zatlačí vzpomínku na domov a na vše, co tam drahého, tak hluboko, že snad pouze večer, před ulehnutím na lože, důrazněji hlásí se ke slovu. Mocně probudí se však láska k domovu opět asi dvě, tři neděle před koncem cesty. Žádný parník, žádný vlak není pak dosti rychlým, aby nás dovezl zpět mezi ty, na něž cizinou ohlušeni na několik měsíců jsme pozapomněli. To ovšem platí pouze u cest, trvajících aspoň půl roku a více; jsem jist, že i jiným našim globetroterům vedlo se stejně.

Ostatně každá vzpomínka na domov na cestě jest dosti problematická. Sedíte večer u sklenice piva — tu se nejlépe a nejraději vzpomíná — kreslíte si v duši představy, jak to asi vypadá doma, co asi dělají vaši přátelé a známí — a zapomněli jste, že mezi námi jest časový rozdíl asi půl páté hodiny, jehož denně přibývá, a jenž ve Vladivostoku obnášeti bude téměř plných osm hodin.

Jak jsem již jednou poznamenal, nelze srovnati v příčině pohodlí pobyt na parníku na moři s jízdou ve vlaku. Hlavně schází pohyb, procházka, jíž na palubě parníku jest nadbytek. Zvláště ten, kdo tak rád chodí, jako já, nemůže si zvyknout na ustavičné a nekonečné sezení ve vlaku. Z Moskvy do Vladivostoku 249 hodin jízdy, k tomu připočtěte 62 hodiny jízdy z Prahy do Moskvy a 12 hodin jízdy vlakem z japonského přístavu Curugy do Jokohamy — celkem 323 hodiny sezení a ležení ve vlaku. V duchu odprošuji všecky naše české dráhy, i tu nejhorší z nich, severozápadní, za všecky předhůzky, jež jsem jim kdy činíval pro nějakých těch 5—6 hodin jízdy v Čechách. Co je to proti 323 hodinám!

U některých z mých spolucestujících objevily se již následky dlouhé a stálé jízdy — železniční „mořská nemoc“. Jedna dáma, Ruska, zápolila s ní v toiletní místnosti tak důkladně, až rozbila veliké porculánové umyvadlo. Musila za ně ihned zaplatiti 30 rublů; teď sedí ubledlá, zlomená, nevím zda následkem nemoci, či k vůli těm 30 rublům. A přece možno říci, že vlak jede velmi tiše, tak tiše, že zcela pohodlně píši své vzpomínky po čas jízdy, a na protějším sedadle na psacím stroji Underwoodu Angličan z Jokohamy vyťukává dopis svojí fiancée. Ob den se v toiletní místnosti též zcela pohodlně holím — a ještě jsem si, prosím, ani brady neuřízl...

Večer sedávám u oběda s Rusem, starostou města Chvalinsk na Volze. Mluvíme rusky, a několikrát vyslovil jsem mu již svůj obdiv nad trpělivostí, s jakou moji hroznou ruštinu poslouchá. Jest upřímný panslav — na mé omluvy prohlásil, že prý raději poslouchá moji chatrnou ruštinu, než aby snad s bratrem Slovanem mluvil německy. Mimo jiné překvapil mne otázkou:

„A co pak ten slovanský sjezd, který byl nedávno v Praze? Bude z něho Slovanstvo míti nějaký positivní prospěch?" Ani bych se byl nenadál, že až na Sibiři budu míti příležitost mluviti o akci, jejíž veliký význam jest ještě mnohem více v budoucnosti, než v dosavadní krátké její historii.

Ve vlaku jedou též čtyři ruští důstojníci. Každý z nich konal již tuto cestu několikrát; ale nejhlouběji v srdci mají zapsáno jistě všichni, jak dalekou tuto cestu konali před pěti roky

SIBIŘSKÁ VESNICE.

uprostřed vřavy a hrůz války. Jaký to rozdíl — dnes v luxusním rychlíku, a tehdáž tváří v tvář smrti! Občas v hovoru vzpomínají oněch dob, vykládají, kde který bojoval, jak se tenkrát drželi atd. Což, teď se to krásně povídá — — ale myslím, holoubci, že to tenkrát nebylo s vámi přece jen všecko v pořádku . . .

*

Sibiř! Není snad hned tak zeměpisného jména, které by k sobě připoutáno mělo tolik představ, jako jméno Sibiř. U nás

při slově Sibiř představoval si každý hrozný mráz, nekonečné pláně plné ledu a sněhu, v duchu slyšel vzduchem svištěti knutu vojáků a dozorců nad sešlými těly trestanců — zkrátka pod slovem Sibiř představoval si každý kraj ponurý, plný hrůz přírodních i sociálních.

A to snad ne pouze u nás v Čechách, kde jsme měli zprávy o Sibiři většinou z druhé ruky, z Německa, ale i v samé říši ruské. Po několik generací stačilo zašeptati slovo Sibiř do ucha kteréhokoli Rusa — a tvář jeho zbělela jako sníh, a zrak úzkostlivě se díval, jaká zvěst přijde dál. A nedivme se. Z Rusů nikdo tam nejezdil, leda v okovech, a vychrtlí, zlomení lidé, kterým se podařilo dostati se zpět do Ruska ze Sibiře, vypravovali věci hrůzné, nad nimiž posluchačům mimoděk tajil se dech. Tak bylo ještě před padesáti, ba ještě před třiceti lety.

A dnes? Dnes se Sibiře nebojí nikdo. Dnes každý ví, že jest to země milionů děsjatin orné, černé půdy, jež čeká na rolníka, jenž by ji oséval. Každý ví, že v Sibiři jest obrovské bohatství nerostných pokladů, tak že málokterá země světa může se jí v tomto směru po bok postaviti. Dnes není to již země pustin a smrti, země, jejíž konce nikdo neznal — dnes známa a prozkoumána jest Sibiř celá, a čeká jen na zástupy pracovitého, trpělivého a skromného lidu, který by poklady v ní zakopané hledal a uplatňoval. Země budoucnosti. A kolik se tam vejde lidí! Představme si, že ruská Asie zaujímá skoro dvakrát tak velikou plochu souše, kolik celá Evropa a plná 4 procenta celého povrchu zemského; sama Sibiř jest mnohem větší, než celá Evropa.

Veliké řeky protékají Sibiří; mnohé z nich pyšně nesou na své hladině nejen vory a lodi, ale i veliké parníky. Jenisej, Tobol, Ob, Irtyš známy jsou nám ještě z dob, kdy jsme se zeměpisu učívali nikoli z cest, nýbrž z knížek. Většina plochy Sibiře jest rovina vesměs skoro pod 200 m. výšky a složená z měkké, nažloutlé hlíny a písčitých nánosů.

Linie sibiřské dráhy vedena jest celkem podél 50. stupně severní šířky, uprostřed úrodného polního pásu, jejž Rusko již od několika desetiletí začalo zalidňovati. Otevření dráhy mělo přirozeně velký vliv na příliv kolonistů. Počet přistěhovalců, jenž obnášel v letech 1887—1890 pouze 149.956 hlav, stoupl mezi rokem 1891—1898 na 1,032.723. Vláda učinila vše, aby podporovala kolonisaci. Poskytla nejštědřejším způsobem přistěhovalcům zdarma půdu, vydala miliony na kopání studní, na odvodnění bažinatých tratí, na vykácení pralesů, založila skladiště se semeny, nutným náčiním k orbě a stroji a vzorné farmy. Z ruských selských vesnic šla na útraty vlády sta rolníků na zvědy, aby prohlédli zemi, vyvolili si vhodné pozemky, vy-

konali nejnutnější přípravy a později přivedli lidi z svého domova. Osvobozením od daní a účinnou pomocí v prvních letech farmaření jest vláda chudým osadníkům velmi nápomocna. Též z bývalých trestanců stali se namnoze svobodní kolonisté. Na cestě viděli jsme celé vlaky vystěhovalců a trestanců. Tak se podařilo vytvořiti podél dráhy pruh obydlených osad, které ve velkých, většinou nově vzniklých městech nalézají podporu

U TRATI SIBIŘSKÉ DRÁHY.

a záštitu. Tak na př. Taiga, nedaleko Tomsku, jež před málo lety sestávala ze tří chatrčí, jest dnes městem o 10.000 obyvatelů.

Kolonie a vesnice podél dráhy, zejména ve východní Sibiři, jsou ovšem ještě dosti řídké a daleko od sebe vzdáleny. Každou neděli jede železniční vůz proměněný v kapli po trati. Lid přichází k zastávkám a obcuje zde službám božím, jež vykonává „pocestný" duchovní.

U Sibiře jest ovšem nejzajímavější otázka podnebí. Jest jisto, že severní části Sibiře mají podnebí velice strohé. Jsou tam kraje, kde průměrná roční temperatura obnáší pouze — 17° (pod nulou) a největší zimy dosahují též hrůzných extrémů 50 až 60 stupňů pod nulou. Země v krajích oněch jest úplně

promrzlá a letním teplem rozehřeje se pouze na nepatrně hlubokém povrchu. Co je hlouběji, nerozmrzne nikdy vůbec. Jak praví kniha, z níž cituji, vrtali v Jakutsku do země 116 metrů hluboko a nedovrtali se půdy nepromrzlé. Stromy v zimě zmrznou úplně a zní jako ocelové. A ku podivu: lidé, zvířata i rostlinstvo žije v hrozném tomto podnebí; kruté zimy s jasným suchým vzduchem obyvatelé Sibiře se nebojí. Zabaleni v kožichy spí při 30 stupních pod nulou v saních, a někteří, jako Jakuti, v mrazu 20 stupňů chodí v oděvu lehkém a pohodlném kolem svých jurt a chat, a jsou při tom spokojeni a zdrávi. I při 20 stupních mrazu v jediné košili a v ovčím kožichu procházejí se jako v lahodné letní noci.

Jaro v Sibiři je krátké, ale příslovečně krásné. Příroda, jakoby chtěla dohoniti, co dlouhým spánkem zameškala, hýří rychlou a nádhernou vegetací, a za 4 až 5 měsíců vytvoří to, k čemu u nás zapotřebí 7 až 8 měsíců.

Jižní část Sibiře, o niž při emigraci hlavně jde, má podnebí přibližně stejné jako sousední Rusko v těchže zeměpisných výškách. V letě horko, a sice horko až nepříjemné, zvláště pro mraky komárů — v zimě zima, ale suchá, zdravá, jež v dobrém kožichu — a o ten v Sibiři nikdy není nouze — dobře a snadno se snáší. Ba jeden ze Sibiřanů, jenž jede naším vlakem, pravil mně, když o této věci jsme hovořili: My, sibiřští Rusové, máme zimu raději než leto. V krátkém horkém letě jest příliš mnoho práce — za to v zimě, jež u nás mnohem je zdravější než leto, zábava střídá zábavu, jezdíme na saních, chodíme na hony, a dobře jsouce oblečeni, zimy vůbec necítíme!

Zase tak veliká podobnost Sibiře se severní Amerikou! I tam v letě veliká vedra, v zimě strohé mrazy, neobyčejné extrémy. A kdybych měl voliti, kam bych se spíše měl vystěhovati, jsa rolníkem, zda do jižní Sibiře, či do severní Ameriky, snad bych raději volil Sibiř. Strádání a práce zvláště pro počátek dost tam i zde, ale zde půda lacinější než v Americe, takže chudý člověk obdařený velkou rodinou může se spíše za čas dopracovati blahobytu — a pak i trochu moment národní zde padá na váhu. Zde naši vystěhovalci neutonuli by v moři cizím, za kus chleba nemusili by k práci dávati svoji slovanskou duši nádavkem.

I rychlým vzrůstem měst podobá se Sibiř Americe. V Sibiři jsou leckde vesnice čítající 10, 20 tisíc obyvatelů. Vyrostly tak rychle, že neměly ani času proměniti se formálně v město.

Obrovská, obdivuhodná země, tahle Sibiř! Patřiti Němcům nebo Angličanům, dávno by její přednosti známy byly celému světu, a tisíce vystěhovalců ze všech končin světa by spěchalo, aby těžili z bohatství, jehož tolik tu dosud leží ladem. Ale

Rusko? Čeká — čeká — a snad je dobře, že nepospíchá. Snad bude stárnoucí Evropa potřebovati jednou ještě více, než nyní, obrovské zásobárny, jakou jest a bude jednou Sibiř!

*

Jedeme nejzajímavější částí sibiřské trati, kolem Bajkalského jezera. Samo jezero jest vynikající zeměpisnou a přírodní zvláštností. Veliké asi jako dvě třetiny Čech dosahuje hloubky přes 2000 metrů. Kol dokola obepínají jezero skály a vrchy až do 1400 metrů absolutní výšky; v této roční době jsou z valné většiny pokryty již sněhem. I v nejteplejší roční době, v červenci, má voda v jezeře nejvýš 5° tepla. Jezero jest bohaté rybami, ba dokonce ve vodách Bajkalu prohání se i zvláštní druh tuleně. Pro plavbu jest jezero přístupné pouze po osm měsíců, ostatní čtyři pokryt jest Bajkal silnou vrstvou ledu, jež dosahuje tlouštky až $1^1/_2$ metru, takže i těžké nákladní vlaky bez obavy mohly po něm jezditi.

Dle prvotního projektu jezdily vlaky sibiřské dráhy až do stanice Bajkal při jezeře, zde vjely na obrovské parní prámy, těmi dopraveny byly přes jezero, načež na druhé straně v jízdě po pevnině pokračovaly. Brzy však tento způsob dopravy nepostačoval, zvláště na počátku zimy a na jaře při ledové tříšti způsoboval téměř nepřekonatelné obtíže. Proto započato se stavbou trati, jež největší část jezera objíždí. Dráha ta jest jednou z nejznamenitějších na světě v ohledu technickém. Stavba 1 kilometru trati stála průměrně 600.000 korun. Na trati dlouhé 16 kilometrů jsou 32 tunely, z nichž nejdelší 800 metrů, a 210 různých jiných velikých technických objektů, jako viaduktů, přejezdů, mostů a pod. Největší chloubou ruských techniků bude však jistě povždy fakt, že obtížnou tuto trať stavěli v době, kdy nedaleko odtud na ruském východě zuřila hrozná, krvelačná válka, a kdy po jezeře dopravovány statisíce ruských vojínů a obrovské zásoby válečných potřeb. Za tak mimořádných poměrů nebyla stavěna jistě žádná z velikých tratí světových.

Jedeme kolem jezera za nejkrásnějšího odpoledne. Modrá obloha, světlemodrá hladina jezera, kol do kola sněhem pokryté vrchy a k tomu ke všemu triumf moderních geniů, techniků, trať sama — dojem nezapomenutelný.

Jízdu sibiřskou drahou v zimě a to v době, kdy trať nebyla ještě vedena kolem jezera Bajkalského, líčí zajímavě bývalý švýcarský generální konsul v Jokohamě, Dr. Pavel Ritter: „Ačkoli ve stanici na břehu jezera Bajkalského bylo 35 stupňů zimy, měli jsme přece jeti přes jezero velikým parníkem. Obrovský drtič ledu „Baikal“, vystavěný v Anglii, stál již u břehu jezera. Celá

loď jest ze železa, má nosnost 4200 tun a stroje mají výkonnost 3750 koňských sil. Před námi byla obrovská plocha ledu. Kry ledové, jež na některých místech tvořily celé hory, jinde pokrývaly hladinu jezerní v rovné ploše, měly dle svědectví kapitánova 1 metr 10 centimetrů tloušťky. Domníval jsem se, že jest naprosto nemožno, aby parník prolomil tak tlustou vrstvu ledu. Ale zdařilo se to, ovšem m'sty jen napjetím všech sil.

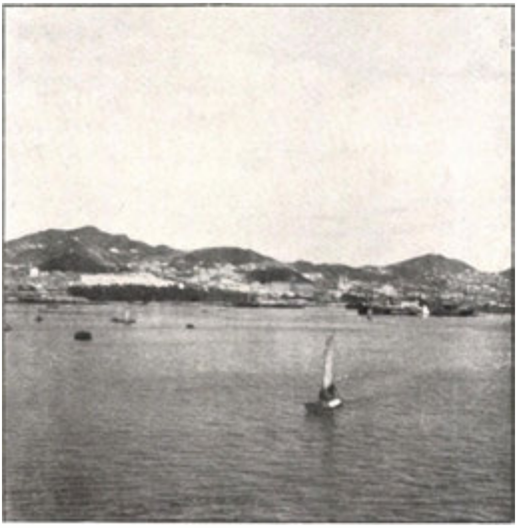

CHARBIN. VYSTĚHOVALCI DO SIBIŘE.

Již odjezd, kdy parník měl se vyprostiti z ledových spoust, nebyl nikterak snadný. Lomoz strojů a praskot ledu nás ohlušoval. Stáli jsme na přídi lodní oblečeni v kožichy, obličej zahalený v bašlik z velbloudí srsti, a obdivovali jsme se divadlu jistě jedinému svého druhu na zemi. Obrovskou silou strojů zdvihne se vždy přední část železného obra do výše, padne na led, jenž pod nesmírným tímto tlakem a váhou praská. Často nepoddá se led hned při prvním nárazu, a loď uvízne v ledu. Stroje pracují ihned zpátečním směrem, a jakmile loď z ledového objetí jest vyproštěna, žene se ledoborec poznovu ku předu. Rozpoltěné kry ledové staví se a kupí v celé vrchy se strašlivým hřmotem po obou stranách parníku, a za lodním

šroubem zamrzá voda opět v okamžiku. Nikde nevidíme vody, pouze led a sníh. Uprostřed jezera potkali jsme se s druhým ledoborcem, jenž přijížděl s opačné strany. Celý osvětlen elektřinou a hledaje si cestu přes ledovou poušť elektrickými reflektory podobal se fantastickému zjevu z pohádky.

Přeplavba přes jezero trvala 4$^1/_2$ hodiny. Na východním břehu jezera ve stanici Misovaja čekal nás již vyhřátý nový vlak,

VLADIVOSTOK.

a cestující podobní lupičům, celí zahalení v kůže vrhli se jako dravci na hromadu zavazadel, aby si v noční tmě nalezl každý, co mu patří.

Při další jízdě naměřeno bylo každé noci nad 40 stupňů R zimy. Zimu snášíme zcela dobře, pokud jest bezvětří. Vystupujeme z vyhřátého vagonu ven do mrazu a necítíme nejmenších obtíží v dýchacích ústrojích. Tělo musí ovšem býti oblečeno v dobrý kožich, a ruce i nohy musí býti velmi teple opatřeny. Nejsnadněji omrznou uši a nos. Domorodci, Kirkizové, Chunchusové a Číňané mají uši a nos ukryty v malé plstěné schránce. Vypadají v tom ovšem velmi komicky. Nejhorší jest, že osoba, jíž nos nebo uši omrzají, neví o tom v prvém okamžiku ničeho,

necítí nejmenší bolesti. Švýcarský konsul vypravuje, co se jemu přihodilo: „24. ledna vystoupil jsem v 9 hodin ráno na stanici z vozu, abych změřil teplotu. Lokomotiva byla jedinou slitinou ledu, a se střech všech vagonů visely metrové rampouchy. Postavil jsem teploměr na zahradní zídku a díval jsem se, jak rychle sloupec klesá. Za několik málo okamžiků ukazoval 50 stupňů R pod nulou. Jeden z mých spolucestujících přiblížil se v tom okamžiku ke mně a zvolal ustrašeně: „Umrzl vám nos!" Ihned seběhli se ještě jiní spolucestující a třeli mi obličej rychle sněhem. Oběh krevní v obličeji uveden za chvíli zase do pořádku, a celé dobrodružství zaplatil jsem pouze několika odřeninami na nose a v obličeji, jež způsobeny byly tvrdým sněhem, jímž obličej mi třeli."

Jedeme zase dále dosti jednotvárnou krajinou přes výběžky horstva Jabloného Chrebetu. Osm dní máme již za sebou, ještě tři a půl nás čekají.

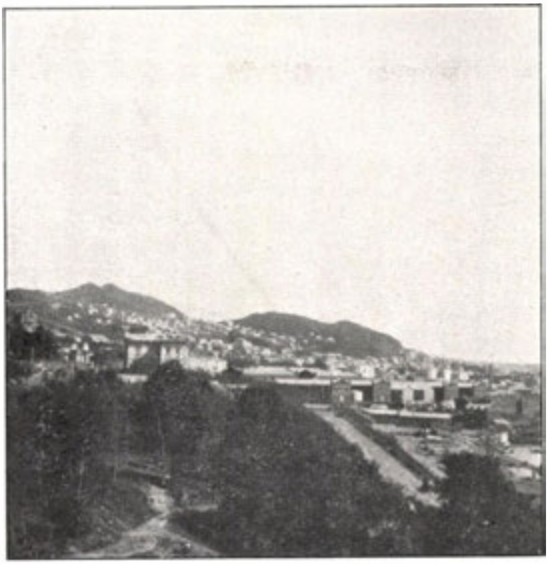
Nejvíce mne mrzí, že se po čas jízdy nesmí fotografovati. Na každém nádraží stojí četník, někde dva i více, a dávají nejvíce pozor na to, aby nikdo nevytáhl kodak a nefotografoval. Přes to však zhotovil jsem aspoň dvacet stereoskopických snímků, dokonce podařilo se mi obratně zvěčniti i četníka, jenž mi právě před několika okamžiky přísně vykládal, že se zde fotografovati nesmí. Bodejť — nás už chytali při fotografování japonští, angličtí, indičtí vojáci a strážníci — však už ty ruské četníky také nějak ošidíme.

Za několik chvil čeká nás celní prohlídka, pojedeme přes čínské hranice do Mandžurie. Hlavní starost jest uschovati revolvery, a ovšem i patrony. Onehdy při celní prohlídce v Granici jakýsi Němec z Ratibořska schoval do kapsy revolver, ale patrony zapomněl v kufru. První, čeho si celní zřízenci všimli, byla krabička s patronami. Vlídně, ale rozhodně žádali Němce, aby jim vydal zbraň. Němec se vykrucoval, že veze patrony příbuznému do Ruska, ale marné namahání, konečně vytáhl z kapsy revolver, jenž zkonfiskován. A proto při celní prohlídce stejný pozor na patrony jako na zbraň!

Myslím, že není ve vlaku našem nikoho, kdo by si nepřál, aby jízda byla již u konce. Všichni do jednoho máme rýmu, a přál bych vám slyšet ten koncert, když jedno kupé po druhém začne vytrubovat. V Charbinu se rozdělíme. Většina cestujících nejede do Vladivostoku a do Japanu, nýbrž jižní tratí přes Mukden do Tientsinu a do Pekingu.

Dnes v noci měli jsme též ve vlaku oheň. Naši úředníci společnosti spacích vagonů pozvali si do vlaku několik mladých inženýrů, kteří si právě odbyli velikou nějakou technickou inspekci až z Petrohradu. A nyní společně oslavovali důležitou tuto

událost. Že dovedou ruští inženýři znamenitě stavět, viděl jsem včera u Bajkalského jezera. Že dovedou též znamenitě pít, viděl jsem také včera v restauračním voze. Teklo šampaňské jako voda, lítaly papírové bankovky, jako by zde v Sibiři měli na ně továrnu. Také kousek slovanského furiantství. Ostatní cestující, zvláště Angličané, z nichž dva jsou mnohonásobní milionáři a velkoobchodníci v Číně, dívali se s taktním, ale přece jen

NÁVRŠÍ VLADIVOSTOKU.

trochu zlomyslným úsměvem na toto „řádění". A mezitím vesele hořelo ve voze pro zavazadla. Shořely dva kufry — dalšímu ohni chemickým extinktérem zabráněno.

A nyní s Bohem, civilisovaný kraji, teď přijde Mandžurie — Čína. Už beztoho na nádražích nad Rusy počínají míti převahu Číňané, Burjati, Mongolové a jiní Asiati. Až zas ve Vladivostoku shledáme se s civilisací!

*

Poslední část jízdy sibiřskou drahou byla velmi nepříjemná. Dlouhý dvanáctidenní pobyt ve vlaku beze všeho téměř těles-

ného pohybu, scenerie velmi málo poutavá a rozmanitá, jen občas nějaká zastávka 10—15 minut trvající, kdy jsme všichni jako štvaná zvěř vyběhli z vlaku nalapat trochu čerstvého vzduchu a poněkud protáhnout zdřevěnělé údy — to přece nelze nazývati cestovním požitkem. A poslední dva dny, kdy jsme projížděli Mandžurií, vypadalo to ve vlaku a podél trati jako v čas války. V určitých intervalech postaven vždy podle

VLADIVOSTOK. ULICE SVĚTLANSKAJA.

trati malý domek, kasárna, kde jest několik kozáků ubytováno; jeden z nich stojí před kasárny s puškou v ruce na stráži. Jakmile vlak zastaví, všude plno četníků, a u dveří každého vagonu na peronu postaví se vojín s puškou a s nasazeným bajonetem. Ba v horách Činganských na úbočích skalních nejednou spatřili jsme i dvě tři horská děla postavená na obranu sibiřské dráhy proti tlupám loupežných Chunguzů. A ve vlaku v každém voze ve dne v noci stojí na stráži kozák v plné zbroji s bajonetem na ručnici. Mimovolně jímá vás nepříjemný pocit nejistoty, stále čekáte, že něco začne, ač nemáte tušení, co a kde by se mělo díti.

I krajina kolem dokola nikterak nepřispívá k uklidnění. Buď střídají se kolem oken expresu divoké, holé skály, na nichž právě v těchto místech rozbil se před dvěma roky celý vlak, 14 vozů čítající, a ze 300 cestujících jen 14 zůstalo živých — nebo rýsují se do nekonečna pusty a roviny, na nichž planou obrovské, často několik kilometrů prostory zaujímající požáry. Mandžurci v této době zapalují vysoké traviny na pustách, aby

ODJEZD Z VLADIVOSTOKU.

popelem úrodnější půda pro příští generaci rostlinstva byla připravena.

V rámci válečných opatření kolem trati a ve vlaku skytala moře oněch plamenů a mohutné sloupy dýmu pohled tím smutnější a příšernější . . .

Zajímavo jest, že vojínů ruských, kteří hlídají trať mandžurské dráhy, jest 32 tisíc mužů, a správu mandžurské železnice stojí tento špás ročně 12 milionů rublů.

A když už jsem tak v těch číslech, dovolíte, abych jich propašoval ještě několik. Na nádraží ve Vladivostoku jest nápis: Z Petrohradu do Vladivostoku 9876 verst. Z toho na nás

z Moskvy připadá 8137 verst a z Prahy asi tolik, jako z Petrohradu do Vladivostoku. Na celé této trati přesedal jsem celkem osmkrát (Česká Třebová, Olomouc, Přerov, Třebíň, Granica, Varšava, Moskva a Irkutsk). Stanic projeli jsme 885, ale zastavili jsme se mimo zastávky, předem v jízdním řádu neohlášené, 58krát.

Mnohého snad zajímati bude též, kolik stojí cesta sibiřským rychlíkem. Na celé trati koupil jsem celkem dva lístky. Jeden v Praze a to do Moskvy za 96 K 60 h, druhý v Moskvě pro expresní vlak mezinárodní společnosti spacích vagonů až do Vladivostoku, a za ten zaplatil jsem 218 rublů, t. j. 545 K — celkem tedy z Prahy do Vladivostoku asi 640 K. K tomu dlužno ovšem připočísti denní útratu v restauračním vagonu, při mých skromných požadavcích asi $3^1/_2$ ruble denně, za 12 dní cesty asi 105 K — celkový rozpočet by obnášel tudíž okrouhle 800 K (v druhé třídě, a v r. 1908), nyní bylo by nutno rozpočet zvýšiti asi o 150 korun. O něco lacinější, ovšem ale o mnoho méně pohodlné jest cestování sibiřskou drahou obyčejným vlakem. Cestující musí se starati sám o stravování. Na všech sibiřských stanicích čekají ženy a děti na vlak v houfech a nabízejí ku prodeji potraviny: Mléko, vejce, sýr, chléb, také pečené koroptve, křepelky, ryby a pod. Láhev mléka stojí 5 kopejek, chléb rovněž. Sibiřské mléko jest velmi dobré. Také chléb, jenž zde ve dvou druzích, pšeničný a žitný, jest nabízen, chutná výtečně. Na všech stanicích stojí vedle bufetu obrovský samovar s vařící vodou, kde si mohou cestující upraviti čaj. Poněvadž v Sibiři stanice jsou řídké, nutno se dobře opatřiti proviantem, aby cestující nebyl brzy bez zásob.

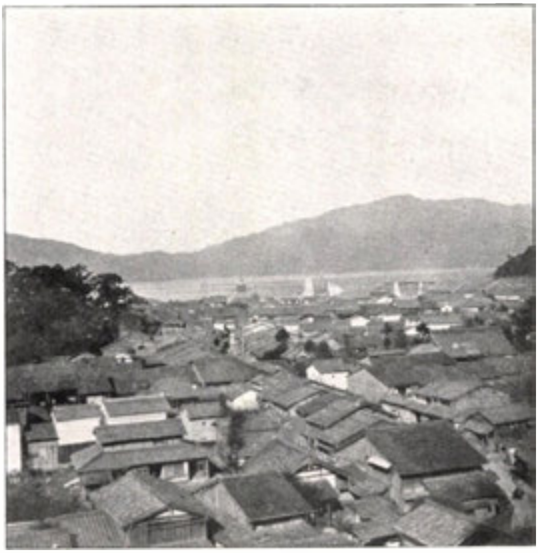
Konečně tedy Vladivostok — a s ním vysvobození z dvanáctidenního vězení. Nečekal jsem mnoho od Vladivostoku, a snad právě proto, že jsem čekal málo, byl jsem překvapen. Vladivostok je krásné město polohou i bohatstvím svých obyvatelů, a přístav má málo sobě rovných na celém povrchu zemském. Kol dokola vysoké hory plné kasemat a jiných opevnění tvoří přirozený rozlehlý přístav Zlatý Roh, kolem něhož kupí se staré i nové části města. Mimoděk připomínal mi Vladivostok neustále Janov — ovšem v kapesním vydání.

Uvnitř v městě vše teprve roste a kvasí. Město pomalu vzpamatovalo se z hrůz poslední válkou způsobených, a roste a mohutní každým dnem.

S rozkoší procházím se po asfaltové dlažbě hlavní ulice Vladivostoku, jež sluje Světlanskaja. Jest nedělní dopoledne, promenáda, a kaleidoskop různých tváří a typů míhá se kolem nás. Snad bych byl chodil do večera. Vždyť to byla opět první poctivá procházka po čtrnácti dnech. Ve vlaku jsem také chodil,

vlastně snažil se choditi v chodbě — ale to je spíše masáž nežli procházka; člověk jest každou chvíli přilepen na jiné stěně koridoru. A k tomu si nyní přimyslete ve Vladivostoku čistý mořský vzduch, krásný slunečný den, nedělní ráz života — nedivte se, že se mi nechtělo s promenády.

Však není pomoci — nutno ještě obstarati otázku žaludeční, zajíti na oběd, při tom napsati několik nezbytných pohlednic

CURUGA.

do vlasti, a pak již nejvyšší čas vsednouti do vozu a ujížděti do přístavu k parníku, jenž ve dvě hodiny odpoledne opouští Vladivostok, aby nás zavezl do Japonska.

Tak rád bych byl viděl krajany ve Vladivostoku usedlé, telegraficky pozval jsem je na nádraží — ale buď nepřišli, nebo ve shonu nádražního života jsme se nepoznali. Hledal jsem je v jejich obchodech, ty však v neděli uzavřeny — tak všecko moje úsilí bylo marné. Musím si svou touhu po přátelském rozhovoru v drahé naší mateřštině nechati až na později — do Japonska!

Půltřetího dne jedeme ruským parníkem kalným mořem

japonským. Cestujících jest na lodi pramálo, kapitán Němec, jenž jest sice v ruských službách, ale dívá se na vše slovanské s netajenou povýšeností. S radostí vítáme břehy Japonska, jež se nám představují zahaleny ranními parami podzimu.

Časně ráno přijeli jsme do Curugy, malého japonského přístavu, odkud za poslední války rusko-japonské většina vojska japonského po lodích na bojiště byla dopravována. Malý parníček veze nás z lodi naší na břeh a za chvíli procházíme se již titěrnými uličkami města Curugy — jsme opět, podruhé již, hosty země Vycházejícího Slunce.

PRVÉ DOJMY V JAPONSKU

Chci-li líčiti prvé dojmy při vstupu do Japonska, musím se vlastně vrátiti ještě jednou na loď „Minnesotu", jež nás přivezla z prosaické Ameriky do země Vycházejícího Slunce. Jak jsem již poznamenal, jelo s námi na lodi několik Japonců, kteří se již před mnoha lety vystěhovali do severní Ameriky. Mluví velmi slušně anglicky a po celých šestnáct dnů naší jízdy po Tichém Oceánu neliší se nijak svým chováním a oblekem od ostatních spolucestujících — bělochů. Tím nápadnější byla změna jich chování a zevnějšku v poslední den, kdy loď naše blížila se konečně kýženým břehům Japonska. Od časného rána slyšíme, jak ve vedlejší kabině rozčilenými hlasy vyměňují si své dojmy a poznámky, a připravují vše na blízký odchod z lodi. K ranní snídani vůbec nepřišli.

Po snídani jdeme na palubu, bychom obdivovali vjezd lodi do přístavu, jenž vždy i pro nejzkušenějšího mořeplavce jest na výsost zajímavý. Tam naskytá se nám překvapující podívaná: naši spolucestující, kteří nás učili během dlouhé, nudné jízdy japonským číslovkám a nejnutnějším základům japonské konversace, proměnili se tak, že jsme jich v prvém okamžiku vůbec poznati nemohli. Teprve když s obvyklým pokorným úsměvem nás pozdravili, viděli jsme, že jsou to skutečně naši sousedé z vedlejší kabiny a sousedé od tabule. Oblékli na se japonský kroj a s ním i všecky své japonské způsoby, jež za několikaletého pobytu v severní Americe musili odložiti. Oblečeni v kimonech se sandály na nohách procházejí se vážně po palubě. Divíme se, že teprve nyní zdá se nám i řeč jejich zcela jinou, opravdu orientální. Malé děvčátko, dceruška jednoho z Japonců, přímo nás svým zjevem okouzlila: v kimonu pestrých barev, opásána malebným obi, černé vlásky namaštěné vonným olejem a sčesané v typický účes, tvářičky napudrované a rty nalíčené červeným líčidlem — — stvoření zcela jiné, než byla ona fádní holčička, jež ještě včera večer ostýchavě s námi hovořila tvrdě vyslovovanou angličtinou.

Loď zakotvila mezitím ve vnější rejdě a v několika okamžicích obklopena jest celým hejnem malých lodiček. Veslaři nečekají, až se odbude obvyklá úřední návštěva, nýbrž jako opice šplhají obratně po lanech a vstupují na palubu. Za chvíli přistávají již jiné loďky k lodnímu můstku, a přicházejí příbuzní našich Japonců. Jako na výjev z pohádky se díváme, jak tito lidé, kteří celá dlouhá léta od sebe byli odloučeni,

místo aby si vletěli do náručí, jak by u nás jistě se stalo, ceremonielně se zdraví: kloní se několikrát hluboko až k zemi a tváří se vážně, ač na očích jejich zřejmě jest viděti, že srdce jejich stejně vřele bije, jako srdce našinců při podobných příležitostech.

Ještě naposledy rozhlížíme se po lodi, jež šestnáct dnů byla naším domovem i vězením zároveň, a v tom zatajujeme mimoděk dech a díváme se toužebně do dálky: v pozadí nad Jokohamou z mlh a mračen vystupuje překrásná vidina, nejkrásnější hora Japonska a snad nejkrásnější hora celého světa vůbec — Fudži. Po prvé v životě díváme se na pravidelný jehlan sněhobílý nahoře a spodkem v mlhách se ztrácející. Bezpočtukrát obdivovali jsme se později nádherné Fudžijamě, ale prvý dojem, pohled na horu s lodi při vstupu do Japonska byl jistě nejmohutnější.

Sestupujeme po lodním můstku do loďky, smlouváme se několika pracně naučenými větami s veslaři, a za několik okamžiků jsme na souši, v celnici. Až komicky neúředně zdvořilý a v sešlé evropské uniformě vůbec směšně vypadající zřízenec podrobuje nás přísnému výslechu a zavazadla naše velmi přísné prohlídce. Když všecky formality šťastně byly překonány, vystupujeme z celnice na nábřeží a udiveně zíráme kolem sebe na exotické, malé postavičky kolemjdoucích a na míhající se podivné vozíky tažené lidským tahounem.

Když i poslední starosti o zavazadla byly odbyty, vsedáme i my do džinrikši. Nedůvěřivě prohlížíme si kočárek, jenž není o mnoho větší a silnější, než dětské kočárky užívané u nás. Jest to vlastně lehké křeslo na pérách a na dvou vysokých kolech; z předu jest dvojitá oj, v prostoře mezi ojí stojí a táhne kurumaja, tahoun. Když jsem poprvé usedl s bratrem do džinrikši, dali jsme se jeden druhému do srdečného smíchu. Působí to skutečně neodolatelně komicky, vidíme-li vážného a dlouhonohého Evropana seděti v dětském kočárku, jejž táhne klusem nikoli zvíře, nýbrž bytost, jež jest k obrazu božímu stvořena tak, jako my. Jmenujeme kurumajovi, jenž jest tahounem i vozkou zároveň, jméno „Club Hotel", kurumaja chápe se ojí a již uhání hbitě po dlouhém a širokém nábřeží zvaném Bund. Po celé délce lemováno jest nábřeží malými japonskými borovicemi. Když jsem vídával na dřevorytech a obrázcích z Japonska všelijak neforemně zkroucené a zkarikované stromy, myslíval jsem vždy, že jsou výplodem fantasie japonského malíře. A tu hned při prvním kroku na půdu japonskou vidíme s radostným překvapením, že stromy podobné jsou skutečností.

Kolemjdoucí dívají se na nás s jemným úsměvem. Nerozumíme němému tomuto úsměvu, nevíme, smějí-li se nám, dvěma

nohatým Evropanům hovícím si v džinrikši, či je-li úsměv v obličeji odrazem vnitřní nějaké radosti neb spokojenosti.

Škoda, že jest z Hatoby do našeho hotelu tak blízko! Hned prvá jízda džinrikší učinila z nás nadšené ctitele podivného tohoto dopravního prostředku. Sedíme velmi pohodlně, jedeme dosti rychle, vozík ani jeho tahoun nepůsobí téměř nejmenšího hluku, a na všecky strany máme s výše rikši velmi pohodlný výhled. Za několik minut stojíme před Club Hotelem, jenž jest

NÁBŘEŽÍ V JOKOHAMĚ.

vystaven v jakémsi evropsko-asiatském slohu. Po bouřlivé šestnáctidenní plavbě připadá nám hotel s evropským komfortem jako pravý ráj. Jdeme se vykoupat v horké vodě, oblékáme nové šaty — a pak rovnou do jídelny k obědu. Vše vzorně čisté; usedáme k malému stolku, kde jest vždy místa pro 2, 3 hosty. Jídla upravená vzorně dle nejjemnější francouzské kuchyně, výborné ovoce, znamenité víno — po utrpení šestnáctidenní plavby rozbouřeným Tichým Oceánem přechod až příliš náhlý a radostný. Posluhují nám mladí Japonci; neslyšitelnými kroky pohybují se rychle po rýžových kobercích, beze slova přijímají

naše rozkazy a s úsměvem na žluté tváři v okamžiku přinášejí vše, čeho srdce i hrdlo ráčí.

Po obědě usedáme na verandě do proutěných židlí, pokuřujeme manilský doutník a díváme se do rozlehlého zálivu jokohamského, kde sta malých lodiček a řada velikých parníků nasvědčuje tomu, že Jokohama jest skutečně největším přístavem Japonska.

As po hodině odpočinku najímáme každý jednoho z kurumajů, kteří v řadě čekají před hotelem, a vyjíždíme do města bez cíle a bez zvláštních zájmů. Vše jest pro nás novinkou; každý jednotlivec, jenž kráčí proti nám, budí naši pozornost, jako malé děti s radostným úsměvem obdivujeme se malinkým, miniaturním domkům, romantickým, omšelým kostelíkům, půl hodiny stojíme u průplavu a díváme se na hemžící se džunky a zajímavé jejich obyvatele, s těží se odtrhujeme od výkladních skříní, v nichž originelním způsobem vyloženy jsou přerůzné japonské kuriosity.

Zatím nastalo šero a nutno se vrátiti do hotelu. Tahouni naši hopkují vesele směrem k domovu a zdraví se s jinými kurumaji, kteří pospíchají směrem opáčným. Jako v pohádce připadá nám ulice spoře osvětlená elektrickými žárovkami, v níž míhají se rikši s papírovými lampiony a lidské postavy s nahnutým ku předu tělem a usmívajícími se tvářemi.

Ani se nemůžeme dočkat rána, jež nám přinese opět spousty nových a nezapomenutelných dojmů . . .

TROCHU ZEMĚPISU

Japonsko jest říší ostrovní. Jak stará japonská pověst vypravuje, seděli bůh Izanagi a bohyně Izanami na obloze a dívali se dolů na vlnící se moře. Náhle vypadlo Izanagimu jeho dlouhé kopí z ruky a spadlo do moře. Bůh sehnul se klidně pro svoji zbraň, vytáhl ji z moře, a z každé kapky, jež skanula s božského kopí do moře, utvořil se ostrov. Tak povstala říše tisíci ostrovů, Japonsko.

U nás mluvívá se často o „malém Japonsku". Název tento není správný. Se svými nejnovějšími provinciemi Formosou, Sachalinem a Koreou jest Japonsko větší, než celé Německo; i bez jmenovaných kolonií jest větší než ostrovy tvořící Spojené království Anglie a Irska. Nemluvíme-li o „malém Německu" neb „malé Anglii", nelze ovšem též mluviti o „malém Japonsku".

Japonsko jest země neobyčejně dlouhá; položíme-li nejjižnější bod ostrova Kiušu na mapě do Sicilie, táhne se dlouhá a úzká říše japonská zabírajíc celou Italii, Švýcary, Elsasko s Lotrinskem, Badensko, Würtembersko, Hesensko a rýnské provincie Pruska.

Japonci nenazývají své země Japanem; domácí název jest Nippon či Nihon. Obě slova jsou asi původu čínského, Žippen, z něhož povstalo též evropské Japan. Význam slov Nippon a Nihon jest „země východu slunce" či vlastně „domov slunce"; název tento není starší než dvanáct století. Dříve nazýváno bylo Japonsko dle hlavní provincie „Jamato". Známý cestovatel Marco Polo nazývá říši Vycházejícího Slunce jménem Zipanga.

Japonsko jest skutečně říší ostrovní. Skládá se ze 3850, dle jiných asi ze dvou tisíc ostrovů velikých i malých, namnoze tak divokých a rozervaných, jakoby rukou nějaké báchorkovité bytosti po nekonečné hladině mořské byly rozmeteny. Geograficky rozeznávají se čtyři veliké skupiny ostrovů. První skupina jest tak zvaný Vlastní neboli Starý Japan; jsou to tři veliké a pět menších ostrovů. Jména velikých ostrovů jsou: Hondo, největší ostrov japonský vůbec (na starých mapách Japonska bývá chybně zván Nippon), Kiušu (t. j. území devíti provincií) a Šikoku (ostrov čtyř provincií).

Pět menších ostrovů zove se Avaži, Sado, Okišima, Ikišima a Cušima, ostrov smutně proslulý z poslední války rusko-japonské zánikem hrdého loďstva Rožestvenského. Mimo tyto veliké ostrovy počítá se k prvé této skupině ještě množství menších ostrovů. Na sever od Honda leží veliký ostrov Jesso či oficielně Hokkaido.

Druhá skupina jsou ostrovy Jižní či Riukiu, úředně Okinava, jež se táhnou až k ostrovu Formose. Třetí skupina jsou tak zvaná Čižima t. jest „Tisíciostroví", na mapách evropských uváděné pod společným názvem Kurily; jest to obrovský oblouk ostrovů sahající až ke Kamčatce.

Konečně čtvrtou skupinu ostrovní tvoří neobydlené ostrovy

OSTROVY V JAPONSKÉM STŘEDOZEMNÍM MOŘI.

v Tichém oceánu zvané ostrovy Boninské, japonsky Ogasavara-džima.

K modernímu Japonsku nutno připočísti ostrov Formosu, jejž dostal Japan od Číny po válce japonsko-čínské, polovici ostrova Sachalinu a některé pevnosti a města v Mandžurii, kořist to vítězné války rusko-japonské, a konečně celé bývalé císařství korejské.

Ze zálivů nejdůležitější jsou tokijský s největším japonským přístavem Jokohamou, záliv kobský s přístavem Kobe-Hiogo, a na severu důležitý záliv a přístav Hakodate.

Málokterá země světa jest tak bohata rybami, jako Japonsko. Zásluhu tohoto bohatství nutno připsati mořským proudům, jež

zahánějí množství ryb ze severních rybnatých končin k pobřeží japonskému. Mořské tyto proudy jsou v Japonsku dva. Teplý proud, zvaný Kurošivo, povstává u rovníku, obrací se podél pobřeží Formosy ku břehům Japonska, jež sleduje až asi ku 38. stupni severní šířky, načež se obrací na východ Tichým Oceánem, až zaniká u pobřeží britské Kolumbie. Druhý proud jest studený. Přichází od ústí řeky Amuru, ubírá se k jihu mezi pevninou asijskou a ostrovem Sachalinem, načež omývá západní pobřeží ostrovů Jessa a Honda. Výsledkem těchto dvou různorodých proudů jsou překvapující diference v podnebí a v temperatuře mezi místy, jež se nalézají na téže třeba rovnoběžce a jsou od sebe jen nepatrně vzdálena. Na př. v Kamakuře jest zima tak mírná, jako na evropské Rivieře; sníh padá jen zřídka a téměř nikdy nezůstává ležeti. A nedaleko odtud, jen přes horské hřbety téhož ostrova, na téže rovnoběžce na straně západní řádí zima způsobem krutým: sníh dosahuje každoročně výše mnoha decimetrů a zůstává ležeti po nepřetržitou dobu několika měsíců.

Celé souostroví japonské jest rázu více méně hornatého. Rovin není mnoho, a pokud jsou, jsou rozlohy nepatrné, sevřeny hřebeny hor a vrchů. Většina hor Japanu jsou sopky buď činné, neb odpočívající, neb vyhaslé. Z hor dosahují největší výše Fudži (3792 m. nad mořem), Ontake (3304 m.), Jacugatake (2725 m.), Asama (2525 m.), Tokačitake (2500 m.), Čokaizan (2400 m.), Širano (2100 m.) a j.

Pokud se geologického složení ostrovů japonských týče, zastoupeny jsou tam téměř všecky útvary. Nejrozšířenější jsou břidlice, křemen, vápenec, usazeniny křídové, pískovec, hnědé uhlí, jíl, rašelina a různé horniny původu vulkanického. Uhlí jest v Japonsku s dostatek, hlavně na ostrovech Kiušu a Jessu; celkem má Japonsko 773 uhelné doly v činnosti a produkuje ročně asi 1 milion tun uhlí.

Řek nemá Japonsko mnoho a většinou mají ráz krátkých horských bystřin. Ani jedna z řek nedosahuje délky 400 kilometrů. Od svého vzniku tekou řeky japonské obyčejně velmi prudce do roviny tvoříce romantické kaskády, v dolním svém toku bývají obyčejně širokého řečiště, jež v době letní částečně vysychá. Největší japonská řeka zove se Kisogava a jest dlouhá 368 km. Do zálivu kobského vlévá se u města Osaky důležitá řeka Jodogava, jež jediná z řek japonských jest splavnou.

Za to má však Japonsko hojně jezer, většinou velmi malebně v horách položených. Největší jest jezero Biva, o němž Japonci vypravují, že prý povstalo současně, když se z hlubin mořských vynořila hora Fudži. Romantického půvabu dodávají krajině též četné vodopády a slapy; hybné síly jejich využitkují moderní Japonci k výrobě elektrického proudu.

Ve zprávách o podnebí různí se cestovatelé ve svých cestopisech způsobem až překvapujícím. Jedni vychvalují Japonsko jako zemi klimatu ideálního — druzí pak vyslovují se nepokrytě o útrapách, jež jim klimatické poměry za pobytu jejich v Japonsku působily. Příčina různorodého tohoto mínění jest asi ta okolnost, že ne každý turista dovede si k návštěvě Japonska vybrati nejvhodnější dobu roční.

V ZIMĚ.

Nejpříhodnější sezonou k návštěvě ostrovní říše japonské jest podzim. Při druhé své návštěvě Japanu byl jsem tak šťasten, že jsem přijel právě v této době. Na podzim obloha po celé dlouhé týdny úplně jest bez mraku, za noci miliony hvězd září na obloze, ve dne jest teplo, v noci příjemný chládek, a příroda přímo hýří nejnádhernějšími barvami jeseně. Vyjma Kanadu nikde na světě neviděli jsme lesy oblečené tak nádherně ve všech barvách spektra, jako byly za jeseně lesy a háje Japonska.

Měsíc leden, únor a březen jsou dosti chladné. V noci někdy mrzne, kaluže vody pokrývají se tenkou vrstvou ledovou, ale během dne promění se brzy sníh v kaluže vody a bláta. Občas

v této době též sněží, ale ani sníh nezůstává pravidelně dlouho ležeti. Přes to však nutno říci, že právě tato nepříliš tuhá, ale vlhká a sychravá zima japonská jest velmi nepříjemná. Z vlastní zkušenosti z prvé své návštěvy Japonska v r. 1905 mohu říci, že snad nikde na světě netrpěl jsem tolik zimou, jako právě v Japonsku, ač místa, kde jsme se zdržovali, leží asi tak vysoko, jako Sicilie nebo Alžír v Africe. Zima jest tím nepříjemnější, že

MLHA V LESE.

hotely tamní nemají kamen. Některé mají sice krb, ale u toho jsme s jedné strany se opalovali do červena, a s druhé strany mrzli...

Jaro nebývá též někdy příjemné. Náhlé změny teploty a ostrý vítr kazí velmi často milou jarní náladu. Na jaře pravidelně nepprší.

Deštivé počasí zvané nijubai řádí nejhůře v měsících červnu a červenci. Prší téměř denně a to hustý vytrvalý déšť. Vše jest vlhkostí úplně prosyceno. Sůl se rozpouští, kožené předměty, jako boty, rukavice, brašny atd. pokrývají se v krátké době několika hodin silnou vrstvou plísně.

V srpnu deště ustávají, ač i v této době, a někdy ještě

i v září obloha zapláče si alespoň každý třetí den. V této době dostavují se též časté bouře.

O Japonsku možno říci, že jest oním krajem, o němž jsme se učívali v pohádce v čítance, že tam zápasily Slunce a Vítr o prvenství. Hojnost slunce a hojnost větrů charakterisuje Japonsko. Následkem tohoho zápasu bývají velmi náhlé a nezdravé změny teploty, zvláště citelné v sezoně zimní. Jdeme po ulici ve stínu, a vlhká nepříjemná zima proniká nám celým tělem až do kostí; jdeme na druhou stranu téže ulice, kde svítí slunce, a máme pocit, že jsme zbytečně s sebou brali svrchník nebo zimník. Za únorového nebo březnového odpoledne sedíme v lehkém kabátě na verandě, koupáme se v lahodných, vlažných paprscích jarního slunce — a sotva slunce zašlo, otřásáme se zimou a pospícháme do vytopené místnosti.

Zvláštností japonského podnebí jest, že v zimě vanou tam větry vesměs ze severu, v létě pak od jihu. Proto staví Japonci příbytky své pravidelně směrem k jihu. Vyhnou se tak studeným větrům zimním, a v létě přílišné vedro mírněno jest silnými větry jižními.

Protože v létě temperatura dostupuje výše velmi značné, takže se skutečně neliší od teploty krajů tropických, zbývá vlastně k návštěvě Japonska jako nejlepší sezona podzim. Kdo chce ovšem konati též tury horské, zvláště výstup na horu Fudži, musí počítati s tím, že hora přístupna jest pouze v červenci a v srpnu, a musí uspíšiti svůj příjezd do Japonska alespoň již na počátek měsíce srpna.

Poměrně velmi zřídka navštěvováno bývá Japonsko zlým hostem krajů tichomořských, taifunem: střední Japonsko průměrně třikrát neb čtyřikrát do roka, v Tokiu řádívá taifun jednou neb dvakrát v roce. Objevuje se nejčastěji v září a v říjnu, méně často též v srpnu a v červenci. Meteorologické observatoře varují vždy několik dní předem svými buletiny přímořské obyvatelstvo a kapitány lodí před strašlivou hrozící návštěvou.

Znalci japonského podnebí tvrdí, že jest přímo ideálně zdravé pro věk dětský. Méně prý se hodí lidem dospělým, zvláště bělochům, pro značnou a v některých obdobích velmi nepříjemnou vlhkost vzduchu. Zkušeností bylo prý rovněž zjištěno, že delší pobyt v Japonsku škodí mnohem více běloškám, než bělochům. Trpívají velmi silnou nervosou a plicními chorobami.

Časté rheumatismy, jež bývají u domorodých obyvatelů důsledkem abnormálně vlhkého ovzduší, léčeny jsou hojnými léčivými vřídly, jež v sopečné zemi, jakou jest Japonsko, nejsou ovšem vzácností. Rovněž minerálních vod a jinak léčivých pramenů jest v Japanu velmi mnoho. Některé z nich jsou skutečně

velmi dobré. Japonské přísloví samo praví: „Japonské vody dovedou vyléčiti všecky nemoci na světě, jedinou lásku vyléčiti nedovedou."

Roku 1873 čítalo Japonsko 33,300.675 obyvatelů. V roce 1908 napočítáno bylo lidí 49,581.928, nepočítaje v to asi 3 miliony duší na Formose. Rozmnožilo se tudíž obyvatelstvo Japanu během 35 roků o více než 16 milionů obyvatelů. Přibližně možno říci, že Japonsko počtem svých obyvatelů nejblíže stojí říši Rakousko-uherské, a převyšuje asi o pět milionů Velkou Britanii, asi o 10 milionů Francii a o 15 milionů Italii. Při tom dlužno též míti na zřeteli, že Japonsko nejen že nemá emigrace, nýbrž vysílá ještě rok co rok veliké množství svých příslušníků za hranice vlasti.

Japonsko jest zemí zemětřesení. Vždyť vlastně sopečným a seismickým zjevům děkuje souostroví japonské vůbec za svůj původ. Rok co rok napočítáno bývá v Japonsku na dva až tři tisíce zemětřesení. V době 13 roků napočtěno v Japonsku 17.750 otřesů země, průměrně tedy za dva dny 7 otřesů. Většinou jsou tyto otřesy ovšem pouze nepatrné a obmezené na malý okruh půdy; někdy však třese se země doopravdy, a pak celé stráně se sesouvají, domy se řítí, a lidé hynou po stech a po tisících. Vždy za dva a půl roku vyskytuje prý se průměrně veliké zemětřesení. Podobné veliké zemětřesení potkalo Japonsko na příkl. roku 1896, kdy během dvaceti hodin zjištěno bylo 150 otřesů půdy. Město Kamaiši bylo tehdy téměř úplně zničeno, a přes tisíc obyvatelů zahynulo v jediném tomto městě. Katastrofa seismická měla pak ještě dohru na moři: mocným otřesem půdy způsobena byla na moři obrovská vlna, jež zatopila asi sto kilometrů pobřeží; při tom zahynulo v přímořských vesnicích a osadách 27.000 lidí.

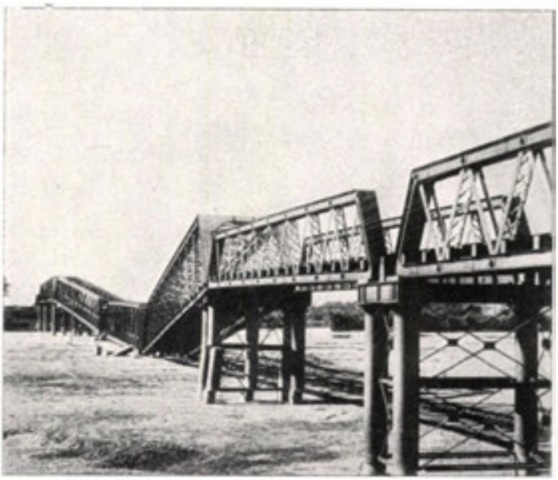
Největší autorita o japonských zemětřeseních, prof. Omori z Tokia, líčí jedno z největších zemětřesení Japonska v době nové. Bylo to 28. října 1891 o půl sedmé hodině ranní, kdy se téměř celé Japonsko zachvělo strašlivým záchvěvem půdy. Nejhůře postiženy byly provincie Mino a Ovari. Vrchy se sesuly, půda se místy ponořila až pod hladinu mořskou, kůra zemská dostala na mnoha místech značné trhliny, blátivá voda vystoupila na různých místech na povrch země; jediný most a jediný dům nezůstaly bez pohromy, a lidí zahynulo bez počtu. V některých místech nezůstal státi jediný dům, vše se sesypalo. Byly celé obce, kde 4 až 7% obyvatelstva zahynulo při katastrofě.

Jest jisto, kdyby podobným otřesem půdy zachváceno bylo kterékoli město neb kraj v Evropě nebo v Americe, že by obětí katastrofy bylo nejméně jednou tolik. Jen vhodné architektuře svých obytných staveb má Japonsko co děkovati, že obětí zemětřesení jest poměrně vždy ještě málo. Budov zničeno bylo tehdy 142.000, poškozeno 40.000. Počítáme-li cenu budovy skromným číslem 200 jenů průměrně, obnášela způsobená škoda více než 44,000.000 jenů. Jediným otřesem půdy za několik málo vteřin!

Téměř každý cizinec pronáší v prvých dnech svého pobytu v Japanu přání: „Kéž bych zde zažil nějaké pěkné zemětře-

sení!" Možno říci, že snad každému z turistů během poněkud jen delšího pobytu „zbožné" toto přání bývá splněno.

Prvé zemětřesení obyčejně turista zaspí a velice se ráno diví, když mu domácí lidé oznamují, že v noci bylo zemětřesení. O druhém zemětřesení vyjadřuje se s úsměvem, řka: „Nedovedu si vysvětliti, proč se lidé zemětřesení tak příliš bojí — vždyť na tom nic není..." Zažil-li však v Japonsku čtyři, pět neb více otřesů půdy, nežádá si jistě dalších, ba

MOST PŘES ŘEKU NAGAVA PO ZEMĚTŘESENÍ r. 1891.
(Zapůjčil Dr. R. Schneider, adjunkt centrálního ústavu pro meteorologii a geodynamiku ve Vídni.)

bojí se na dále zemětřesení právě tak, jako se ho bojí lidé domorodí.

Zažil jsem zemětřesení při obou svých návštěvách Japonska. Po prvé bylo to v Tokiu nedaleko nádraží Šimbaši. Seděli jsme v evropské restauraci Juraken, popíjejíce čaj. Děvčata v místnosti posluhující počala náhle hlasitě a úzkostlivě křičeti a utíkala mezi pažení dveří. Celý dům otřásl se volným podivným pohybem, dřevěná struktura domu zapraskala, dlouhé evropské hodiny visící na zdi odchlípily se od stěny a zastavily se. Dříve, než jsme si uvědomili, že to jest zemětřesení, bylo po všem.

Po druhé byl jsem překvapen silným otřesem půdy sedě u večeře s krajanem p. Aloisem Procháskou, tehdejším tajem-

níkem rakousko-uherského generálního konsulátu v Jokohamě, a australským obchodníkem panem Churchem. Pamatuji se, že mne tehdy nepřekvapil ani otřes půdy, ani zachvění se domu a cinkot sklenic a příborů na stole; za to mocně byl jsem dojat nepokojem a silným kňučením krásného loveckého psa páně Churchova.

Původ zemětřesení vysvětlovali si Japonci tak, jako jiné zjevy, jichž rozumem postihnouti nemohli, různými mythologickými a báchorkovitými legendami. Dosud prý prostý lid v Japanu věří, že občas obrovská velryba připluje z hlubin oceánu ku břehům Japonska, mrská tam divoce svým ohonem a způsobuje tak zemětřesení, zátopy a s nimi spojené ostatní pohromy.

Vzdělaní Japonci nevěří ovšem takovým výkladům přírodních zjevů a přičiňují se ze všech sil, aby nepříjemné tyto návštěvy podrobili vědeckému zkoumání. Není na světě země, jež by se pro výzkumy seismologické tak hodila, a kde by též studium zemětřesení a všeho, co s ním souvisí, bylo na takovém stupni vývoje, jako Japonsko. Již celá architektura japonského obydlí jest svědkem, jak bedlivě všímali si tamní obyvatelé již za starých dob všeho, čím by následky častých otřesů půdy pokud možno byly odstraněny, neb aspoň zmírněny. Architektura japonská může býti nazvána skutečně „antiseismická".

Již před 45 roky zřízena byla na universitě v Tokiu zvláštní stolice pro seismologii, a povoláni byli nejlepší profesoři této vědy z Anglie a z Německa. Roku 1880 založena byla „Společnost pro bádání seismologická", jež vydala dosud více než dvacet velikých svazků studií o zemětřeseních, jimiž vědecké theorie v základech a podstatně byly podepřeny.

Roku 1892 zřídila vláda zvláštní státní komisi pro otázky týkající se zemětřesení v Japonsku; společnost hned s počátku nadána byla značnými prostředky finančními. Tato „Šinsai Jobo Čosakvai" má dvojí účel hlavní: především hledati prostředky, jimiž by bylo lze otřesy půdy předpovídati, za druhé pak starati se, jak by bylo lze umenšiti na minimum strašlivé důsledky seismických katastrof (architektura obydlí, materiál pro stavby železničních a silničních mostů, silnic atd.).

Duší této společnosti jest nejlepší japonský seismolog a jeden z největších odborníků světa vůbec, prof. Omori, jenž na císařské universitě v Tokiu přednáší nauku o zemětřesení, a mimo jiné vynalezl též přístroj, seismograf, jehož se užívá na všech observatořích toho druhu na světě.

Od r. 1880 do 1909 vydala zmíněná společnost více než 50 svazků studií o různých thematech, jež se zemětřesením

jsou v souvislosti, a to v jazyku anglickém, kdežto mnohem ještě větší počet publikací vydán byl v japonštině; všecka díla vypravena jsou dokonalými ilustracemi a nákresy.

Členové této společnosti studovali na vysokých školách v Anglii, Německu nebo v Americe, každý jest specialistou v určitém oboru, a co jest nejzajímavější — za své práce nedostávají nejmenšího honoráře.

Po celém Japonsku rozložena jest hustá síť seismologických observatoří. Mimo 6 velikých stanic, jež opatřeny jsou všemi dokonalými aparáty moderní vědy, jest ještě 61 pozorovací stanice podružná s dobrými seismografy. Mimo to ustanoveno jest po celé rozloze říše 1400 osob, jež jsou povinny hlásiti centrálnímu meteorologickému ústavu v Tokiu sebe menší úkazy a změny seismické, jež buď samy, nebo jiné důvěry hodné osoby v určitém svém obvodu pozorovaly.

Veškerá práce sbíhá se v ústředí v Tokiu, kde také veškeren materiál vědecky jest zpracován. Již dosavadní výsledky jsou velikolepé, a ještě více lze doufati v budoucnosti, že theoretická studia, jež se sbíhají ve výtečně sorganisovaných studovnách Tokia, budou mimo velikou cenu vědeckou míti i ten požehnaný výsledek praktický, že budou obyvatelstvo chvějící se ostrovní říše japonské včas na katastrofy upozorňovati, a poučovati, jakými prostředky bylo by lze škody otřesy půdy způsobované paralysovati nebo aspoň umenšovati. Více ve věci, kterou nad jiné právem nazývati možno vis maior, jistě učiniti nelze...

*

Nejhorším důsledkem zemětřesení jsou požáry. Ty jsou vůbec v japonských městech na denním pořádku. Není divu: dům celý ze dřeva, místo kamen otevřený kotlík a na něm doutnající neb řeřavé dřevěné uhlí, na hibači stojí obyčejně papírová lucerna — jaký div, že sebe menší otřes půdy nebo sebe menší neopatrnost domácích lidí zaviňuje požár. A jakmile začne hořet, obyčejně neshoří jeden domek, nýbrž hned celá ulice nebo čtvrt města.

U každé policejní stanice postaven jest v japonském městě vysoký nemotorný žebřík a na něm nahoře upevněn jest veliký bronzový zvon. Na některém žebříku stojí hasič neustále na hlídce, na jiný vystupuje teprve tehdy, je-li odněkud požár hlášen. A hned začne se s výše ozývati příšerný hlas zvonu v dlouhých nebo krátkých intervalech — dle toho, je-li požár blízko či daleko od policejní stanice.

Za chvíli hemží se již kolem hořícího domku sta diváků a pomocníků. Každý drží v jedné ruce papírovou svítilnu, na

níž čínskými literami jméno jeho jest napsáno, a druhou rukou hotov jest ku pomoci. Všichni hlasitě křičí, jeden přes druhého, jako by křikem chtěli plameny umlčeti, pletou se, překážejí druh druhu, a než přijdou hasiči s primitivní stříkačkou, jest obyčejně dávno po ohni — z domu zbyla jen hromada doutnajících trámů a popela.

V Tokiu bývaly požáry tak časté, že se jim říkalo vůbec „Květy Jedda". Není také jistě na světě řeči, jež by pro požár a vše, co s ním souvisí, měla tak bohatou terminologii, jako má řeč japonská. Mají zvláštní výraz pro požár zločinnou rukou založený, pro požár náhodný; jinak sluje oheň, jenž vznikl v domě, a jinak oheň, jenž se střechy sousedního domu byl přenesen, zvláštní termín mají Japonci pro požár, jenž zničil zachvácené objekty úplně nebo částečně; i pro návštěvu, jíž pohořelým přátelé vyslovují soustrast, má japonská řeč zvláštní výraz.

Za starších dob bývaly požáry tím krutějším a strašlivějším zlem, protože nebývalo pojištění proti ohni. Když po vzoru Evropy a Ameriky zařizovány byly též v Japonsku prvé společnosti pojišťovací, trvalo to velmi dlouho, než došly porozumění a většího rozšíření. Hlavní závadou byly ovšem vysoké premie, jež vzhledem k velikému risiku — častým zemětřesením a hořlavému materiálu — společnosti od pojištěnců požadovaly. Za dnešní doby rozmohlo se však pojišťování proti ohni i v Japonsku tak, že jest téměř všeobecné.

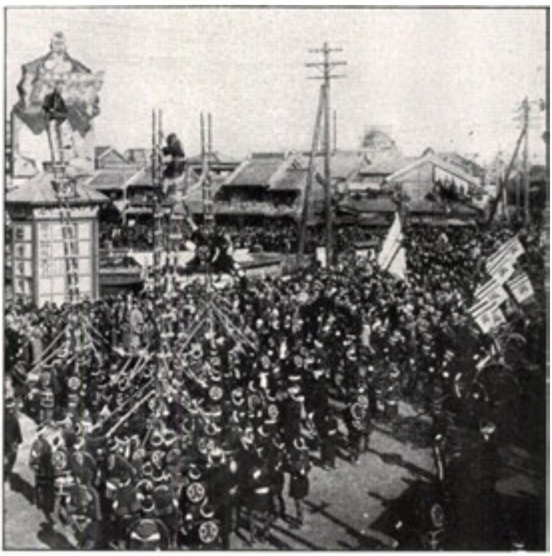
Rovněž možno pozorovati, že vůbec v době novější požárů ubývá. Množí se domy zbudované z kamene neb z cihel, stavěny jsou širší ulice, a předpisy a dohled požární policie jsou mnohem dokonalejší, než bývalo za dob dřívějších. Dnes není tudíž v Tokiu již pravdivým rčení, jež tvrdilo, že se tam domy staví pouze na tři roky...

Hasičské sbory zařizovány byly v Japanu již počátkem 18. století, a to v téže téměř podobě, v jaké se tam udržely až do doby nejnovější. Až dosud oblek a nářadí venkovských hasičů vzbuzují podiv každého návštěvníka venkova svým archaistickým vzezřením. Čtvrtého ledna každého roku mívají hasiči svůj svátek. Procházejí ve slavnostních úborech městem, a na náměstí nebo v širší některé ulici provádějí na dlouhých žebřících, tyčích a lanech různá akrobatická cvičení, jež jsou vždy vítanou podívanou obyvatelstvu.

Z požárů Tokia, tehdy vlastně ještě Jedda, zaznamenán jest v historii zvláště hrozný požár z roku 1657, kdy téměř polovina města vyhořela a 170 tisíc lidí v plamenech zahynulo. Všechny oběti hrozné tehdejší katastrofy pohřbeny byly společně na obrovském pohřebišti, kde později zřízen byl chrám;

až do dnešní doby konány jsou tam smírné pobožnosti za oběti strašlivé katastrofy. V r. 1907 navštíveno bylo Tokio 512 požáry, jež zničily úplně 643 budovy a částečně 380 domů. Příčinou požárů bylo v 95 případech žhářství, v 68 případech převržené domácí lampy, v 36 případech hibači, kotlíky se žhavým uhlím atd. Celková škoda v r. 1907 požáry v Tokiu způsobená obnášela 15,019.900 jenů.

Městské rady velikých japonských měst nevidí ostatně nerady požáry celých bloků domů ve starých čtvrtích města. Nekupují domů v končinách, jež mají býti asanovány nebo kde ulice má býti rozšiřována; trpělivě čekají, až požár zmíněnou čtvrt navštíví, a lacino a bezpečně připraví poměry pro založení moderní a hygienické čtvrti městské.

CVIČENÍ JAPONSKÝCH HASIČŮ.

DOPRAVNÍ PROSTŘEDKY V JAPONSKU

Obyvatelé starého, feudálního Japonska necestovali. Aspoň lid nikoli. Jen čas od času viděti bylo na nečetných silnicích průvod, jenž doprovázel mocného některého dajmia k návštěvě šoguna. Jinak prostý lid neměl peněz na cestování, a cesty byly plny obávaných lupičů, takže kdo nemusil, domova neopouštěl.

Poměry se změnily i v této věci úplně. Před třiceti pěti roky nebylo ještě japonských železnic, a dnes jest země prostoupena hustou sítí železniční. Čítá se více než 8 tisíc km. délky kolejí, z nichž tři čtvrtiny patří státu, ostatní pak různým společnostem. Pouze 7 procent tratí jest dvojkolejných, ostatní všecky jsou o jedné pouze koleji. Protože kraj jest značně hornatý, a tudíž stavba trati velmi nákladná, stavěny jsou japonské dráhy většinou úzkokolejné. Doprava nákladu a zboží na japonských drahách jest nepatrná; nelze tu dráze konkurovati s mořem a s průplavy, jež všude pevninou pronikají. Za to však doprava osobní jest velmi četná, snad poměrně větší, než v jiných státech kulturních.

Japonci jezdí velmi rádi vlakem. Jakmile vstoupí do vagonu, zařizují se v něm ihned jako doma. Železniční vozy japonské jsou dlouhé, ale úzké, a nejsou rozděleny na oddělení. Vše, mužové i ženy, jede pohromadě — není zvláštních oddělení pro kuřáky, protože v Japonsku kouří téměř každý. I ženy během jízdy pochutnávají si buď na cigaretě nebo na malé japonské dýmčičce.

Po délce vozu po obou stranách jsou lavice. Jsou nižší, ale značně širší, než lavice v železničních vozech našich. Japonci nesedí totiž ve vlaku tak, jako my, majíce nohy viseti dolů na podlahu, nýbrž po svém způsobu japonském nahoře na lavici na zkřížených nohách. Dělají si tak alespoň lacino ze třetí třídy druhou — jedou na měkkém . . .

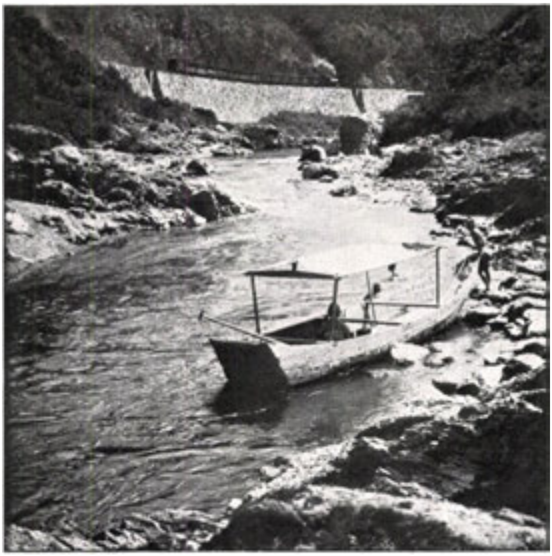
Vlaky japonské jezdí poměrně dosti pomalu; jen nejrychlejší vlaky docilují rychlosti asi 50 kilometrů za hodinu. Pouze na dvou tratích zavedeny jsou spací vagony a to za příplatek značně nižší, než u nás jest obvyklý. Železniční služba funguje v Japonsku způsobem neobyčejně exaktním, a počet nehod, jež se na železnicích japonských vyskytají, jest poměrně menší, než jinde.

Personál železniční jest vždy velmi zdvořilý, úslužný, a nikdy nevyžaduje, ba ani nepřijímá zpropitného.

Znovu a znovu připomíná správa železniční úřednictvu a

zřízencům, aby zvlášť zdvořile jednali s turisty a cizinci vůbec. Přede dvěma roky vydal na příklad ministr železnic nařízení, z něhož zajímavý pasus otiskujeme v překladu:

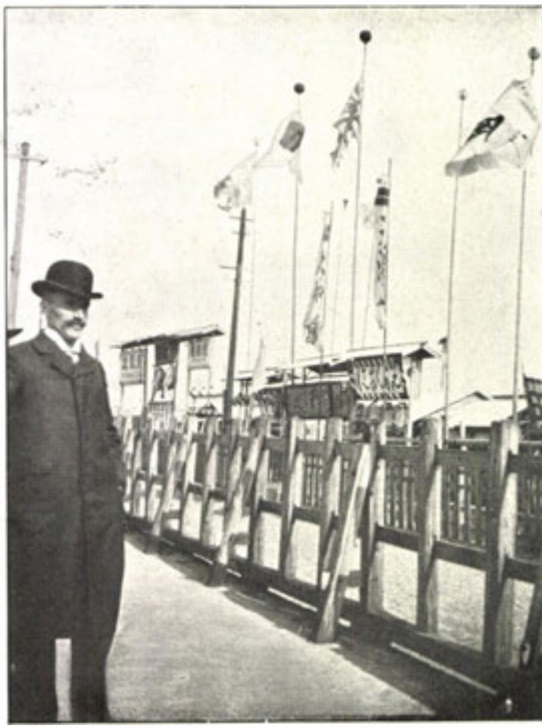
„Počet cizích turistů roste rok od roku. Jest proto nutno znovu připomenouti všem zaměstnaným při podnicích želez-

ŽELEZNIČNÍ TRAŤ.

ničních, aby se zvláštní pozorností a péčí s cizinci jednali. Na první pohled by se snad zdálo, že není třeba činiti rozdílu mezi cizím turistou a japonským pasažérem, protože oba stejně platí za jízdu drahou: turisté jsou však našimi vítanými hosty z dalekých často krajů, a nutno všemožně jim ulehčiti různé nepříjemnosti, jež přirozeně jim přináší různost řeči, zvyků, cítění atd. Žádáme proto všecky zaměstnané, aby s cizinci jednali vždy zdvořile a srdečně, aby vyhovovali jejich přáním a učinili jim pobyt ve vlacích co možná nejpříjemnějším, pokud by tím ovšem nebyla poškozována práva a pohodlí ostatního cestujícího obecenstva." Jak vypočítala společnost pro podporování návštěvy cizinců v Tokiu, návštěvy Evropanů a Američanů do Japanu přinášejí ročně asi 12 až 15 mil. jenů.

V době zimní vkládají do vozů veliké nádoby naplněné vřelou vodou, jimiž se alespoň trochu vzduch ve vagonu ohřívá, Evropanům, kteří nedovedou seděti po japonském způsobu na zkřížených nohách, jsou ovšem nádoby ty pro křehnoucí nohy dvojnásob vítány. Na stanicích nebývá restaurace, za to však

NA NÁDRAŽÍ HIRANUMA.
(V popředí krajan p. Procháska.)

pobíhá kolem vlaku vždy několik prodavačů, kteří hlasitým voláním „Bento" nabízejí občerstvení pěkně v dřevěné skřínce upravené. Ve vlaku možno často dostati též čaj. Osvětlení vozů nebývá valné, pravidelně svítí se pouze olejem — pouze některé rychlíky mají osvětlení elektřinou.

Většina obecenstva používá jako u nás třídy třetí; pouze

zámožní Japonci a důstojníci jezdí ve třídě druhé. Běloši pravidelně kupují si lístek I. třídy. Zajímavý jest pohled na rej na konečném nádraží. Vlak z rychlé jízdy téměř okamžitě, bez přechodu zastavuje, mžikem otvírají se dvéře všech vagonů, a z nich vyrojí se několik set pasažérů. Postavičky malinké, takže jsem vždy jako obr vynikal hlavou vysoko nad mořem ostatního obecenstva, vše ve spěchu, jakoby setrvačností běžeti chtěli dále tempem, jakým vlak ujížděl. Peron bývá zhotoven z cementu nebo z velikých kamenných desek — tisíce dřeváků naráží vesele na tvrdou podlahu a tvoří hluk a chaos, jehož těžko vylíčiti.

Ve velikých nádražích, na příklad v Tokiu, v Jokohamě, Kobe bývají na nádraží též restaurace, zařízené po způsobu evropském, kde za ceny skutečně velmi levné dostati lze různé evropské pokrmy a nápoje, hlavně pivo.

*

Jízda drahou, byť byla sebe zajímavější, jest nám však přece jen věcí všední. V Japonsku zrovna tak, jako u nás, míhají se telegrafní dráty kolem oken vagonu, lítají saze a zapáchá kouř, hubují jedni na horko, druzí na průvan — vše jako u nás. Za to má však Japonsko dopravní prostředek, jakého marně bychom hledali ve střízlivé Evropě nebo Americe. Jest to džinrikša.

Prioritu vynálezu džinrikši přisvojuje si celá řada lidí. Dle jedněch byl to starý Japonec bydlící v Kiotu, jenž byl raněn mrtvicí, a nemoha se jinak pohybovati, připadl na myšlenku sestrojiti lehký vozík, který by jediný muž snadno utáhnouti mohl. Stalo se to prý před rokem 1868.

Dle jiné verse byl prý to jakýsi Akiha Daisuke, jenž zhotovil v Tokiu první džinrikši v roce 1870. Obyčejně za vynálezce podivného tohoto vozidla bývá však pokládán Američan Goble, vyučený švec, jenž v Japonsku působil jako americký misionář. Od té doby, tedy asi od roku 1867, rozšířil se lehký a pohodlný tento dopravní prostředek téměř po celém jižním a východním pobřeží Asie. V jediném Tokiu jest 35 tisíc těchto vozidel.

Slovo džinrikša skládá se vlastně ze tří slov: Džin, t. j. muž, riki, t. j. síla, ša, t. j. pohyb — tedy asi: Vůz tažený silou muže. Lidským tahounům zapřaženým v rikši říká se kurumaja. Nosí obyčejně bavlněné modré kalhoty, kazajku téže barvy a modrý šátek, uvázaný kolem hlavy přes čelo, aby bránil kapkám potu téci po čele do očí. Z kazajky vykukuje malá dýmčička a sáček na tabák. Pouze hřeje-li slunce příliš ostře, dává si

kurumaja na hlavu obrovský slaměný klobouk, jenž jinak visí vzadu na vozíku. Klobouk ten jest výtečnou ochranou nejen proti paprskům slunečním, ale i proti dešti. Na nohou má kurumaja slaměné opánky, jež při delší jízdě, zvláště jede-li v terénu kamenitém, musí za jízdy jednou neb i častěji vyměniti.

Kurumajové jezdí velmi rychle a poměrně velmi lacino. Za

AUTOR SE SVÝM BRATREM, ADVOKÁTEM, V DŽINRIKŠI.

hodinu rychlé jízdy platíme 30, 40 halířů. Japonci platí ovšem ještě značně menší obnos. Bohatší lidé, kteří mívají svého stálého kurumaju, platí mu obyčejně 15, 20 jenů měsíčně. Vozík sám stojí asi 30 jenů, zvláště pěkné privátní džinrikši mají ceny asi 45—50 jenů.

Běhouni tito vydělávají na poměry japonské dosti značné obnosy peněz; není proto řídkým zjevem, že dělníci v továrnách nebo řemeslníci opouštějí své klidné zaměstnání, aby se věnovali divoké službě běhouna a tahouna lidského.

Život těchto běhounů není však nikterak závidění hodný. V každém větším japonském místě viděti u nádraží, na náměstích, křižovatkách, před hotely atd. dlouhou řadu vozíků, opřených tenkými dvěma držadly, ojí, o zem. Vozka a tahoun v jedné osobě sedí obyčejně na vozíku. Slunce praží do něho, déšť nemilosrdně jej ošlehává, vítr proniká tělem jen sporým šatstvem oděným — kurumaja čeká trpělivě, až jej někdo zjedná. Objeví-li se cizinec ve vratech nádraží neb hotelu, okamžitě zdvihá se deset, dvacet vozků, chápou se svých vozíků a hlasitým voláním „kurumaja" nebo „rikša" nabízejí své služby. I v Japonsku jest konkurence věcí velice zlou . . .

Usadíme se na kožený polštář rikši. Kurumaja dívá se na nás tázavě — na prvý pohled seznal v nás cizince, kteří by na delší japonskou konversaci asi nestačili. Obdržev rozkaz, kam jeti, chápe se rychle ojí a klusem ujíždí. Vesele, bez zastávky, bez oddechu běží hodinu, dvě; jen občas utře si rukávem zapocený obličej, neb vymění pozdrav a několik přátelských slov s kulím, jenž táhne džinrikši s pasažérem směrem protivným. Přiběhnuvše k cíli s hlubokou poklonou pokorně přijímají zaslouženou svoji odměnu. Celí spocení sedají pak v nejhorším dešti neb větru na svoji džinrikši, a zhluboka, těžce oddechujíce odpočívají tak dlouho, až přijde nový pasažér a najme je k novému divokému běhu. Při takovém způsobu života není ovšem divu, že většina těchto lidí umírá ve věku poměrně mladém, hlavně tuberkulosou a různými chorobami srdce.

Z kurumajů, kteří v poslední době se vyznamenali a těší se v Japonsku jakési popularitě, známi jsou dva, Mukobata a Kitaga, kteří jen svým šíleným během zachránili mladého careviče, nynějšího cara Mikuláše, před atentátem. Za statečné své hrdinství zahrnuti byli tehdy vděčnými Rusy množstvím peněžitých darů a od japonské vlády dostalo se jim vyznamenání. Jednomu z nich popletlo nenadálé štěstí hlavu tak, že se oddal alkoholismu a prostopášnému životu vůbec, až bídně zahynul. Druhý žije dosud jako vážený občan v Tokiu.

Největší konkurent tahounů všeho druhu, zvířecích i lidských, elektrická tramway, dostala se ovšem i do Japonska, a ve větších městech lacinou a pohodlnou dopravou zatlačuje malebnou ozdobu ulic japonských, vozíky kurumajů. K dovršení neštěstí ubohých lidských tahounů i do Japonska našel cestu nejmodernější dopravní prostředek, automobil. Jest zajímavo, že zásluhou našeho krajana, p. ing. Karla Jana Hory, jezdí v Japanu několik desítek automobilů, jichž vlastí byly Čechy, a autorem známá firma Laurin a Klement v Mladé Boleslavi.

V hornatých krajích, kde nelze jezditi džinrikší, dávají se Japonci a zvláště Japonky nositi v nosítkách zvaných kago.

Jest to obyčejně síť pletená z bambusového pletiva, jejíž oba konce uvázány jsou na silné bambusové tyče. Nosítka nesou na svých bedrech dva, někde i tři svalnatí nosiči. Pasažér sedí v nosítkách tak, jak jest zvyklý seděti doma, ve vlastní domácnosti — na skřížených nohách. Z autopsie neznám pocitu, jaký vzbuzuje jízda v takovém japonském kago. Nosítka jsou totiž tak malá, že se svými „nadživotními" končetinami nemohl jsem se do nich odvážiti....

TOKIJSKÁ HLAVNÍ TŘÍDA.

Bohatí dajmiové ve starých dobách feudálního Japonska užívali nosítek velikých, zvaných norimono. V nich bývali nošeni na vycházkách, a byli-li poraženi v bitvě, bývala to obyčejně jen nosítka nesená věrnými dvořany, jež jim zachránila život. Nosítka členů císařského dvora a předních šlechticů bývala velmi nákladná, zdobená vzácnými laky, hedvábnými záclonami a bohatými kovovými ozdobami.

V krajích hornatých a hojně cizinci navštěvovaných místo

japonského kago užívá se pohodlné pletené židle, vlastně křesla, na jehož obou postranních stěnách upevněny jsou dvě silné bambusové tyče. Těmito tyčemi spočívají nosítka na bedrech nosičů. Jest to typ do Japonska importovaný, jejž zná každý globetroter jistě z návštěvy čínského Honkonu.

*

Do kapitoly o dopravních prostředcích zařazuji též zmínku o japonském telegrafu a telefonu.

V ničem nelze snad pozorovati rychlý moderní přerod Japonska tak názorně, jako v úžasně rychlém rozšíření telegrafních a telefonních sítí v říši Vycházejícího Slunce. První telegrafní linie zřízena byla v Japanu roku 1869, a hned rok na to spojena byla vzdálená města Tokio, Jokohama s městy Osakou a Kobem. Zároveň hned tehdy ustanovila vláda, že mezi všemi

TRAMWAYOVÝ LÍSTEK.

většími městy Japonska zřízeno má býti postupně dokonalé spojení telegrafní.

Jest zajímavo, že prvé pokusy o zavedení telegrafie v Japonsku setkávaly se s bouřlivým odporem pověrčivých japonských venkovanů. Když telegrafní zřízenci umísťovali tyče a napínali dráty, musily stráže hlídati nově zřízené trati. Stávalo se téměř pravidelně, že pověrčivý lid dráty strhal a jinak vedení všemožně poškozoval. Když konečně drakonickými nařízeními bylo lidu zabráněno poškozovati moderní toto zařízení, pomáhal si prostý Japonec alespoň tím, že jda pod telegrafním zařízením pokrýval si hlavu vějířem, aby tak zabránil ďábelským účinkům nenáviděné novoty.

První telegrafní sítě zbudovány byly anglickými inženýry z materiálu rovněž původu britského. V době úžasně krátké dovedli se však Japonci i v tomto oboru dokonale od ciziny emancipovati, tak že i nejjemnější telegrafní a telefonní přístroje

konstruovány jsou v Japonsku. Dnes není snad větší osady v zemi, jež by postrádala spojení telegrafního. Mimo vedení pozemní má Japonsko též celou řadu podmořských kabelů. Ostrovy, jichž jest několik tisíc, spojeny jsou mezi sebou z většiny telegrafním vedením podmořským. Kromě toho spojeno jest Japonsko kabelem též s Čínou přes Šanchai, se Sibiří přes Vladivostok, a s Koreou přes Fusan.

Poplatky telegrafní jsou u porovnání s jinými zeměmi poměrně nízké, zvláště pro telegramy, jež zasílány jsou v řeči japonské.

Podobně rychle rozšířil se v Japanu též telefon. Jediné Tokio má v přítomné době více než dvanáct tisíc telefonních abonentů.

Nelze říci, že by nejšťastnějším vstupem do Japonska bylo započíti návštěvu jeho přístavním městem Jokohamou. Bydlí tam množství bělochů, mnohem více, než v kterémkoi jiném městě Japanu, a i jinak nelze nazvati město to typickým místem japonským.

Jokohama jest dítkem nové doby. Když tam roku 1854 přistál americký commodore Perry, byla to nepatrná vesnička rybářská s několika chatrčemi. Dva roky na to, kdy otevřena byla Jokohama cizímu obchodu, měla pouze 87 domků. Dnes jest Jokohama čtvrtým městem Japonska co do velikosti, čítá 326.035 obyvatel. Město dělí se ve dvě části, čtvrt cizineckou a domorodou. Čtvrt cizinecká má opět dvě části, tak zvaný Bund, obchodní čtvrt ležící v sousedství přístavu, Hatoby, a město cizineckých residencí na nevysokém návrší, zvané Bluff. Hromadné usazování se cizinců v Jokohamě datuje se od roku 1866. Za cizinci, hlavně Angličany a Američany, a za obchodem, jejž přinášeli, přitáhlo do nového města brzy též množství obyvatelstva domorodého, takže nepatrná dříve vesnice rostla rychlostí jinak jen v Americe obvyklou. Dle nejnovějšího sčítání nalezlo dočasný domov v Jokohamě 6634 cizinců, Číňany ovšem v to počítaje. Bělochů jest asi na tři tisíce; počtem prvé místo zaujímají Angličané, pak přijdou Američané, Němci, Francouzi, Rusové, Italové atd.

Mezi tímto Babylonem různých národů a řečí tlukou též česká srdce, k nimž od obou mých návštěv Japonska víže mne upřímné přátelství. Jest to především inženýr pan Karel Jan Hora. Narodil se v Bílých Poličanech, studoval reálku v Pardubicích, techniku v Chicagu, kde byl nějaký čas jako inženýr zaměstnán, vyučoval též na průmyslové tamní škole a napsal příručku o elektrotechnice pro americké odborné školy. Již v Americe stýkal se s Japonci a hovořil japonsky. Když přišla z Japonska nabídka, aby některý mladý americký technik jel do Japanu zařizovat tamní plynárny, dostal místo Hora nejen jako výborný technik, nýbrž i jako jediný z uchazečů, jenž ovládal též jazyk japonský. V tomto stadiu poznal jsem jej za prvé návštěvy Japonska. Byl tehdy ředitelem plynárny v Osace. Tamtéž seznámil se s roztomilou a vzdělanou japonskou dámou, slečnou Fuku Takemoto, již pojal za choť. Lépe své hluboké sympatie k Japonsku skutečně dokumentovati nemohl!

Opustiv společnost Osaka Gas Light Co. v Osace usadil se jako poradný inženýr a jako šéf veliké importní firmy v Joko-

hamě, kde až dosud žije a řídí zkvétající svůj závod. Zastupuje celou řadu velikých světových firem, mimo jiné též českou továrnu na automobily Laurina a Klementa z Mladé Boleslavě. Chvíle odpočinku věnuje inženýr Hora podrobnému studiu Japonska, jehož jest dnes z nás Čechů jistě nejlepším znalcem. Zná dokonale japonskou řeč mluvenou, ovládá několik tisíc znaků písma čínského, a vykládá staré japonské klasiky an-

JOKOHAMA. PŘÍSTAV.

gličtinou v monografiích učené Asiatické Společnosti v Londýně. A zajímavo jest, že na všech, i těchto anglicky v Londýně vydaných publikacích podepsán jest vždy důsledně po česku „Karel Jan"... A u nás v Praze obuvník neb pekař má strach, že by ho zákazníci nenašli, kdyby neměl pod českým poctivým svým jménem připsáno ještě Karl Johann...

Mimo přítele Horu a jeho roztomilou rodinu, v níž se neustále česky hovoří, žije v Jokohamě stále p. Oldřich Procháska, jenž má tam vlastní garáž automobilů, a dojíždí sem velmi často z Tokia mladý, energický a humorem hýřící architekt Jan Letzl, jenž žije v Japanu již přes šest roků. Až do nedávna

representaci našeho českého království v říši mikadově doplňoval též sekretář generálního rakousko-uherského konsulátu v Jokohamě, pan Alois Procháska, jenž ze zdravotních ohledů a nerad opouštěl Japonsko, byv k vlastní žádosti přeložen do Italie. Dny, ve společnosti těchto milých krajanů v Japanu strávené, patří k nejkrásnějším mého života.

Jokohama neposkytuje turistovi mnoho zajímavostí vyjma snad jediné krásné vyhlídky s vrchu zvaného Isejama, neb

ING. HORA, ARCH. LETZL A AUTOR S DŽINRIKŠÍ.

vyhlídky s čajovny na návrší, k němuž vede populární schodiště o 101 schodu. Jinak ovšem turista, jenž zde poprvé nahlíží do života japonského, spokojí se tím, že projíždí na džinrikši ulicemi, obdivuje malé, umělecky nevýznamné svatyně, a tráví celé hodiny v němém obdivu před výklady nebo v obchodech tak zvaných Curio-dealers, prodavačů všemožných zvláštností japonského umění a uměleckého průmyslu.

Celá řada hotelů zařízených po způsobu evropském nebo severo-americkém pečuje o pohodlí cestovatelovo, večer lákají jej různé pohodlně zařízené kluby, jež vůči cizincům bývají velmi pohostinnými, a i jinak neschází nic, v čem by evropský resident pohřešoval něco z obvyklého svého kulturního pohodlí a vymožeností. Jokohama a zvláště její cizinecká čtvrt není

skutečně ještě Japonskem, jest to kus Londýna, Washingtonu, Paříže, Berlína neb jiných velikých center světové kultury, přenesený do prostřed exotické, cizokrajné kultury a života ostatního Japonska. Množství bank, konsuláty všech snad větších říší světa, jednatelství paroplavebních společností, nemocnice americká a německá, veliké obchody dodávající vše, nač si jen vzpomenete, koncertní síň, ulice plné automobilů — Jokohama skutečně jest centrem všeho, co spojuje říši Vycházejícího Slunce s evropským a americkým světem.

Několikrát zašel jsem k večeru na návrší na rozsáhlý mezinárodní tamní hřbitov cizinecké kolonie. Procházím mezi hroby, v nichž našli odpočinek a konečný klid lidé, kteří různými svými zájmy štváni byli po celém povrchu země — svorně zde vedle sebe odpočívají příslušníci snad všech možných národností a vyznání celého světa...

JOKOHAMA. CHRÁM ZOTOKU-IN.

TOKIO STARÉ

Jest nesporno, že Evropan, jenž navštívil Tokio, lépe řečeno tehdy Jeddo, před nějakými 50, 60 roky, viděl obraz jednolitější a stylovější, než vidí dnešní návštěvník Japonska vůbec a Tokia zvláště. Až dosud jest Tokio jedním z nejzajímavějších měst na zeměkouli, ale návštěvníka ruší vedle starých památek moderní vymoženosti kulturní — vedle starobylé pagody zvoní zvonec elektrické pouliční dráhy, nad starobylým lakovaným torii napiaty jsou dráty pro elektrické osvětlení, smutnými, romantickými údolími hučí a dýmá vlak.

Jaký byl asi život ve starém Jeddu, líčí zajímavě vynikající znalec Japonska, Arthur Lloyd ve své knize „Every-day Japan".

V Tokiu žije dosud mnoho tisíc lidí, kteří živě pamatují Tokio v době před velikým kulturním převratem Japonska, kdy život v Jeddu nelišil se snad v ničem od života, jakým žilo městské obyvatelstvo japonských měst za středověku. Celý střed města, tedy místa, kde stojí nyní císařský palác a jeho okolí, vyhrazen byl šogunovi a jeho úřednictvu. Dále od této residence byla obydlí, jašiki, vznešených dajmiů. Byly to poměrně dosti rozměrné budovy obklopené se všech stran příkopy naplněnými vodou. Tyto dvě vznešené třídy obyvatelstva vyplňovaly největší a nejpohodlnější část města. Ostatní obyvatelstvo, hlavně obchodníci a řemeslníci, tísnili se v malých domcích v těsných a málo pohodlných uličkách.

Na obrazech starších malířů vidíme mistrně znázorněn spěch a život obyvatelstva tehdejšího města. Tu vidíme hocha úplně nahého, jak běží po ulici a chytá do síťky vážku neb motýla poletujícího nad příkopem, jenž se táhne po délce ulice naplněn vodou a domovními odpadky. Dvé kuli pospíchá rovněž bez oděvu po ulici; živě gestikulují rozmlouvajíce. Na koni vážně jede rytíř, jenž nese důležité nějaké poselství úřední; každý, kdo jde ulicí, zdaleka uctivě uhýbá mu s cesty. Jinde nese rybář na bedrách na bambusové tyči dva košíky naplněné rybami. Pouliční dryáčník vykřikuje hlasitě jména léků, jež prodává, a jež jsou s to vyhojiti všecky nemoci celého světa. Prostředkem ulice zvolna se vleče pouliční knihkupec ohýbaje hřbet pod tíží knih. Na rohu se zastavuje, rozkládá knihy po zemi a upozorňuje kolemjdoucí na zajímavé literární novinky, jež u něho lze si koupiti neb vypůjčiti. Mocný dajmio, jenž přijíždí ze svého vzdáleného venkovského hradu poklonit se šogunovi, sedí pyšně na koni; před ním běží dva běhouni, každý ozbrojen

dvěma meči, a za dajmiem celá dlouhá řada mužů nesoucích jeho zavazadla a potřeby v dřevěných skříních. Vše se rychle vyhýbá vznešenému průvodu, pouze slepec bezstarostně kráčí vstříc pískaje jednotvárnou melodii na bambusové píšťale. Na rohu stojí zápasník mohutného těla, a do postranních ulic pospíchají s rozmanitými předměty učedníci a děvčata z dílen a obchodů.

V tiché vedlejší ulici prodává podomní obchodník hochům a děvčatům zlaté rybičky. Vedle něho na rohoži vystavuje veteš-ník množství laciných kuriosit, jež jdou dosti dobře na odbyt. Na jiné rohoži vyloženy jsou dopisy, jež právě došly z Osaky nebo z Kiota. Tehdy, kdy nebylo pošt, zvláštní kurýrové čas od času projížděli mezi jednotlivými většími městy, aby obstarali korrespondenci tomu, kdo by si přál. Došlé dopisy byly pak vystaveny na rohoži na ulici, a kdo dopis odněkud očekával, šel se podívati, zda jeho dopis není vyložen mezi ostatními.

Ve čtvrti obchodní obsazeny byly téměř všecky domy obchodníky. Větší zhotoveny byly celé z černého jílu, aby byly bezpečny před ohněm. Obchodníci a řemeslníci organisováni byli v cechy, z nichž některé byly velmi bohaté a vlivné, a mnohé až do dnešní doby se dochovaly. Podobaly se svým zřízením značně středověkým cechům Evropy. Jeddo mělo veliké cechy zlatníků, kramářů, obchodníků rybami, kupců — a každé z těchto odvětví obchodních omezeno bylo velmi přísnými předpisy. Některé ze živností a řemesel seskupeny byly v určitých čtvrtích neb ulicích města. Byla na příklad čtvrt hračkářů, čtvrt, kde prodávány skříně na šaty, v jiné čtvrti od nepaměti hráváno divadlo, na nynější hlavní třídě Tokia usazeni byli stříbrníci, kdežto v ulici, jež jest pokračováním nynější hlavní třídy, Ginzy, měli své obchody penězoměnci. Některé z ulic zachovaly si až do dnešní doby nejen jména, dle těchto různých odvětví obchodu a řemesel, nýbrž jsou namnoze až dosud obývány příslušníky týchž cechů.

V domě za krámem bydlil obchodník, jeho žena, děti a učedníci. V domech obchodníků měla ženská část rodiny vždy téměř úplnou svobodu a zúčastnila se pilně vedení závodu. Ženy sice nepřicházely do vlastní obchodní části domu, za to však byly tím horlivěji činny v zadním traktu, za krámem. Pečlivá hospodyně a její dcery měly od časného jitra do pozdní noci plné ruce práce: musily stravovati celou řadu hladových krků, neboť všichni pomocníci a učedníci měli v domě celé zaopatření: míti dům, jenž byl přeplněn různými obchodními předměty, ve vzorné čistotě a pořádku, vyžadovalo též pečlivého přičinění jak ženských členů rodiny, tak i četných služebných. Vzdělání tehdejších žen bylo ovšem nepatrné. Stačilo však, aby hospodyně nejen vedla si pečlivě účty celé domácnosti, ale pomáhala

i muži v obchodním účetnictví. Děti obchodníků nebývaly dlouho mučeny návštěvou školy: jakmile jen trochu povyrostly, musily pomáhati doma; hoši posláni ihned do přední části domu, do krámu, děvčata pak musila přiložiti s matkou ruku ke všem pracím domácím.

Když dospěli, otec, matka, nebo některý přítel rodiny vyhledal v rodině některého sousedního obchodníka pro mladého synka nevěstu; často pak pouhý učeň nebo pilný pomocník v závodu byl tak šťasten, že se mu dostalo dcery jeho zaměstnavatele za manželku.

Celý dům měl tudíž stejný přímý zájem na rozkvětu obchodu, všichni pilně a poctivě pracovali o jeho zdaru, všecky jejich hovory a snad i všecky jejich noční sny točily se jen kolem malého jejich domácího světa. Nikdo nepromeškal jediné chvíle; jakmile časně ráno procitli, počínali s prací, a neustali od ní až do okamžiku, kdy se ukládali na lůžko. Jako všude na světě, tak i ve starém Japonsku byli mezi těmito obchodníky lidé dobří i zlí, poctiví i nepoctiví. Většina obchodníků byli lidé zbožní a konservativní; snad v žádné jiné třídě japonského lidu nezachovalo se též tolik pověr, jako v kruzích starého japonského obchodnictva. Japonští kněží měli v tehdejších časech mezi obchodnictvem nejlepší své příznivce, a neminulo snad dne, aby obchodní čtvrtí v noritomo, pěkných nosítkách, nebyl nesen kněz návštěvou k zámožnému některému obchodníkovi. Žebraví mniši chodili dům od domu a všude dostávali ochotnou a štědrou almužnu. Občas oživla též ulice dlouhým, pompésním průvodem pohřebním, jenž ze všech obchodů a domů sledován byl množstvím zvědavých zraků.

Na mostě ve středu města každý kolemjdoucí mohl si povšimnouti veliké dřevěné tabule, na níž písmenami z daleka čitelnými upozorňován byl každý, že křesťanství jest nebezpečnou a záhubnou sektou, a že každý, kdo by víru tuto veřejně či soukromně vyznával, očekávati může nejkrutější muka a trest smrti. Tato vyhláška, varující veřejně před křesťanstvím, vyvěšena byla na mostě Nihonbaši do nedávna, a jsou dosud živi četní pamětníci toho, jak krutými tresty proti vyznavačům křesťanství bylo zakročováno.

Ve čtvrti císařského paláce a v přilehlé čtvrti dajmiů viděti bylo několikrát za den ozbrojené průvody samuraiů, kteří v posledních dobách panství šogunů žili životem nevázaným, takže ani jejich vládcové nedovedli jich ovládati. Byli postrachem pokojného obyvatelstva městského, a každý z daleka se jim vyhýbal do postranních ulic.

Pohádka starého Tokia patří dávno minulosti. Zmizel šogun a jeho dvůr, zmizela stará šlechta se zástupy svých samuraiů, z ulic Tokia zmizela starobylá nosítka — nový život a nová kultura slavila vjezd do prostor města, jež není sice staré, a přece zřelo důležité historické události ve svých zdech.

Možno říci, že Tokio jest z nejmladších kapitál, hlavních měst světa. Za středověku, kdy veliká města Evropy měla již celou řadu staletí pestrých a většinou krvavých dějin, krajina, na níž dnešní Tokio se prostírá, omývána byla mořem a byla plna mělkých lagun a nezdravých močálů. Jen několik chudých chatrčí rybářských roztroušeno bylo na pobřeží. Vesnice tato měla jméno Jeddo. Vedle rybářských chat postavil si válečník Ota Dokvan nevelikou tvrz.

Většího významu nabylo Jeddo teprve tehdy, když se stalo sídlem slavného šoguna Ijejasu, jenž pro východní kraje Japonska zastupoval dle jména mikáda, ve skutečnosti byl však mocným jeho konkurentem. Se šogunem přišli do Jedda dajmiové s množstvím svých vojínů, postavili zde nákladné residence, a brzy ovšem za šlechtou a vojskem přišli též četní obchodníci a řemeslníci. V době tedy poměrně velice krátké vyšinulo se Tokio z nepatrného provinciálního města na velkoměsto.

Jak rychle se Jeddo rozšiřovalo a zkvétalo, viděti nejlépe ze zachovaných starých sčítacích výkazů. Roku 1634 napočítáno bylo v Jeddu 148.719 obyvatelů; o 23 roky později mělo město již 285.814 obyvatelův. Roku 1721 bylo v Jeddu přes půl milionu osob civilních a více než čtvrt milionu válečníků s rodinami a služebnictvem. Do počtu obyvatelstva nebyli tehdy počítáni kněží, kočovní prodavači a žebráci, jichž dohromady bylo asi 50 tisíc. Celková populace města Jedda čítala tudíž v roce 1721 asi 800 tisíc duší. O sto let později, r. 1843, tedy nedlouho před obrovským převratem, jenž úplně změnil celou strukturu japonského života, mělo Jeddo 1,300.000 obyvatelů, z nichž asi 300 tisíc patřilo ku třídě válečnické.

Roku 1868 stalo se Tokio hlavním městem říše; mikado opustil Kioto, a přestěhoval se s celým dvorem a všemi centrálními úřady do největšího města říše, do Tokia. Od té doby jest Tokio nejen centrem politické a administrativní moci říše, ale i kulturním střediskem moderního Japanu.

V době nejnovější zastavil se přirozeně poněkud rychlý rozvoj Tokia, a více, nežli město hlavní, rostou veliká přístavní

a průmyslová města. Tokio však uhájí si jistě i v budoucnosti primát mezi městy Japonska nejen tím, že jest sídlem mikada, nýbrž i pro svůj vynikající význam kulturní.

Město bylo bezpočtukrát zachváceno strašlivými požáry, a celé jeho čtvrti byly mnohokráte znovu zřízeny. V žádném městě na světě, jediný snad Cařihrad vyjímaje, nebýval požár tak častým hostem, jako v Tokiu. Jak již jinde bylo řečeno, trpělo město během svého trvání též častými katastrofami

TOKIO. POHLED S VĚŽE „DVANÁCTI PATER".

seismickými. Od roku 1868 změnilo se ovšem vzezření ulic velice: většina bývalých yašiki, paláců dajmiů byla stržena, a na jich místě povstaly řady obchodních domů zbudovaných v jakémsi evropsko-japonském stylu. Rovněž zmizeli válečníci opásaní dvěma meči a ustoupili moderním, po evropském způsobu uniformovaným vojínům. Místo dřívějšího palankinu objevila se džinrikša, místo vzácných rouch vysokých státních úředníků nastoupil střízlivý evropský kroj, a čisté dříve ovzduší v některých čtvrtích města znešvařováno jest kouřem továren.

Plocha, na níž nynější Tokio se rozkládá, měří asi 19 tisíc akrů. Jest tedy poměrně větší, než by snad byla u stejně veli-

kého města evropského. Hlavní zásluhu o to má japonský systém rodinných domků. Každá téměř rodina bydlí ve vlastním domě, kulturní vymoženosti evropského západu, našich přeplných činžovních domů, Japonsko nezná.

V době nejnovější klesla populace Tokia v prvých létech nového režimu následkem neustálých krvavých bojů pod milion, jehož dosáhla opět teprve roku 1884. Prve vědecky spolehlivé sčítání lidu provedeno bylo v Tokiu roku 1908. Napočteno bylo

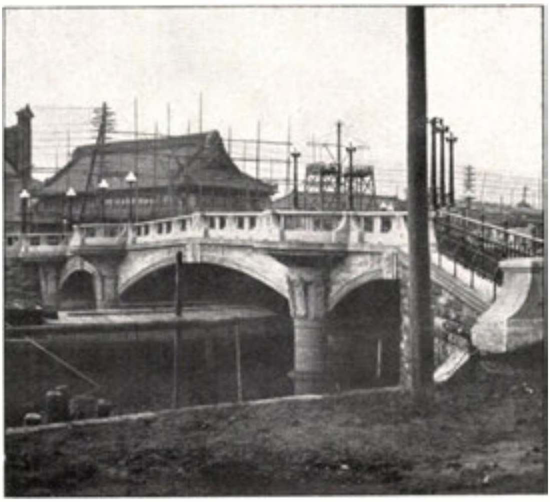
TOKIO. DŘEVĚNÝ MOST PŘES PRŮPLAV.

stálého obyvatelstva 1,622.856 duší, z čehož bylo 872.550 mužů, 750.306 žen, 377.493 rodin. K tomu dlužno připočítati asi 380 tisíc lidí, kteří obývají vesnice bezprostředně k Tokiu přilehlé; s nimi čítá Tokio pl nédva miliony obyvatelů a řadí se tak k největším městům na zeměkouli vůbec. Nejlépe si uvědomíme obrovskou rozlohu Tokia, vystoupíme-li na nemotornou a nehezkou věž zvanou Džuni-kai („věž o 12 poschodích"). Na všecky strany rozkládá se monotonní, ploché moře nízkých budov Tokia.

Tokiem protéká řeka Sumida, jež rozděluje město na dvě nestejné poloviny. Na východní straně řeky leží průmyslové město plné továren a kouře, turisty pravidelně velmi málo

navštěvované. Přes řeku vede několik mostů ze dřeva a ze železa. Prvý most kamenný, vlastně betonový, postaven byl v Tokiu teprve před dvěma roky a otevřen za velikých slavností. Jak se osvědčí při značnějších otřesech půdy, nutno ovšem vyčkati. U ústí řeky do laguny mořské stálo dříve několik pevnůstek, jež za posledních let vlády šogunátu chrániti měly město před návštěvami nenáviděných cizinců.

Město Tokio rozděleno jest na patnáct čtvrtí. Na západním břehu řeky Sumidy rozkládají se nejživější čtvrti města: Asaksa,

TOKIO. PRVÝ BETONOVÝ MOST V JAPONSKU.

Nihonbaši, Kyobaši, Šiba, Kanda. Jsou to většinou střediska obchodní. Uprostřed čtvrti Nihonbaši jest dřevěný most důležitý tím, že jest topografickým centrem celého Japonska; odtud bývaly měřeny úředně vzdálenosti v celé říši. Jak již jinde bylo řečeno, most byl zajímavý i tím, že zde za dřívějších dob vyvěšena byla úřední vyhláška, kterou obyvatelstvo varováno bylo před nebezpečným náboženstvím křesťanským. Nyní jest místo toto střediskem obchodu rybami.

Ve středu města jest čtvrt Kodžimači, jež obklopuje obrovské prostory císařské residence. Mimo palác panovníka a dvora jsou tam též residence vynikajících šlechticů, nejvyšší státní úřady, vyslanectva cizích vlád a veliká budova parlamentu.

Ke čtvrti Kodžimači druží se na zevní straně řeky Sumidy okresy Šitaja, Hongo, Koišikava, Ušigome, Jocuja, Akasaka a Azabu. Ve čtvrti Šitaja leží známý největší park Tokia zvaný Ueno; jinak jest tento městský okres obýván hlavně chudinou. Ve čtvrti Hongo jest císařská universita, ve čtvrti Koišikava jest pěkná botanická zahrada, čtvrti Akasaka a Azabu jsou vojenskými centry Tokia, jest tam několik kasáren. Ostatní čtvrti, jež se rozkládají na mírných návrších promíšeny parky, zahradami a vůbec okrášleny hojným stromovím, mají populaci většinou tříd středních. Mnozí z majitelů těchto domů jsou bývalí samuraiové, kteří po pádu feudálního zřízení věnovali se obchodu, průmyslu, neb nižší dráze úřednické. Vodu pitnou i užitkovou dostává město z řeky Tamagavy; vodárna zřízena byla roku 1901.

*

Popisovati japonská města a jejich památky jest věcí nesmírně těžkou. Jediný pohled na obrázek praví tu mnohem více, než sebe delší výklad, jenž představu podivných, exotických oněch věcí spíše zatemňuje, než přibližuje.

Návštěvník, jenž přijede do Tokia vlakem z Jokohamy, vystupuje na nádraží zvaném dle blízkého „Nového mostu" Šimbaši, přejde přes tento most a prochází se po hlavní třídě zvané od dávných dob Ginza. Domy vystavěny jsou podél obou stran ulice v jakémsi záhadném evropsko-japonském slohu. Hlavní obchody tokijské mají zde své výklady, jež se povždy těší živé pozornosti promenujícího publika. Některé obchody zařízeny jsou úplně po evropsku, jiné dávají přednost stylu japonskému — za výkladem vidíme dělníky a řemeslníky, jak pilně pracují o tovarech, jež ve výkladu na odiv jsou vystaveny. Za večera bývají chodníky obsazeny japonskými antikváři, kteří nabízejí většinou laciné, často však pro cizince velmi vítané a zajímavé drobnosti a kuriosity.

Jako jinými ulicemi Tokia, tak i Ginzou vede trať elektrické dráhy, jež při velikých vzdálenostech v městě (Tokio jest asi tak rozsáhlé jako Paříž), těší se veliké oblibě nejširších vrstev obyvatelstva.

Paralelně s ulicí Ginzou vede jiná důležitá ulice Tokia, Naka Dori, jež jest cílem každého návštěvníka z ciziny. Jest to ulice obchodů s kuriositami, hedvábnými látkami atd.

Odtud zaměříme elektrickou drahou k Uenskému parku, jedné z předních znamenitostí Tokia.

Uenský park skládá se nejen z nádherných stromů, hlavně stinných cedrů, jedlí a borovic, nýbrž v nádherné zeleni rostlinstva skrývá i starobylé a nad jiné populární svatyně a různé

jiné předměty náboženských forem Japonska. Celý park se svatyněmi založen byl šogunem Ijemicu r. 1625 na ochranu proti zlým démonům, kteří obyvatelstvu nově založeného města všemožné příkoří činili. Hlavní chrám, jenž stál na místě, kde dnes postaveno jest císařské museum a císařská knihovna, shořel úplně roku 1868.

Na malém návrší vypíná se obrovská socha Budhy, postavená šogunem Jecunou r. 1660. Jest to veliká, ale nevzhledná socha, činící dojem karikatury; nemá valné ceny umělecké. Dále za ní leží veliký rybník, celý porostlý překrásnými lotosy.

Krásnou alejí prastarých kryptomerií přicházíme k obrovskému torii a dlouhé řadě kamenných luceren, jež jednotlivými dajmii ku poctě šogunů byly zde postaveny. Chrám Ijejasův, k němuž lucerny tyto vedou, má jednu z nejkrásnějších pagod Japonska.

Nedaleko odtud pochováno jest šest šogunů, každý ve zvláštním chrámu bohatě ozdobeném dřevěnými řezbami a zlatými laky. Blízko chrámů, nedaleko bronzové sochy Budhovy, a jinde pod stinnými stromy umístěny jsou budky neb primitivní stanoviště prodavačů čaje a různého jiného občerstvení, jež zvláště v neděli, kdy v Uenském parku bývá velmi živo, těší se hojné návštěvě. Vracíme-li se zpět parkem, neopomeneme jistě zajíti k pomníku velikého válečníka Saiga Takamori. Nedaleko Uenského parku jest veliké nádraží Uenské, kde ústí všecky trati železnic vedoucích k severu Japonska.

Jiný polodenní výlet vede nás do populární čtvrti Tokia, do Asaksy. K vůli změně jedeme tentokráte malým parníčkem po řece Sumidě. Při řece leží čtvrť Cukidži, jež až do nedávna byla nazývána Teramači, ulicí chrámů, a to chrámů křesťanských. První osadníci Tokia v dobách, kdy cizincům bylo dovoleno v Tokiu se usazovati, nacházeli zvláštní zalíbení v této čtvrti ležící u řeky a pod stinnými stromy. Dnes odstěhovali se kolonisté do čtvrtí živějších, zůstali jen někteří misionáři, a půdu houfně zakupují bohatí Japonci, stavíce tam skladiště obchodní a doky.

Na řece Sumidě panuje po celý den čilý ruch, a hladina bývá plna plavidel všech možných druhů, ovšem nevelikých, protože řeka přístupna jest od moře jediným průplavem dosti mělkým. U řeky postavena jest námořní akademie pro výcvik personálu obchodních korábů, a veliké sýpky, kam za doby šogunátu odváděny byly daně v naturaliích, hlavně v rýži. Celá řada pěkných vil bohatých domorodých obyvatelů Tokia a několik pěkných restaurací vroubí oba břehy řeky.

Z povzdálí slyšíme silné údery na buben — na druhé straně řeky odbývají se zápasy, jichž návštěvu ponecháváme si na jindy. Jedeme dále parníčkem až do Azumy, posledního mostu tokijského, a za několik minut ocitáme se v Asakse.

Asaksu nazvati možno kombinací zbožnosti a zábavy.

Hlavní atrakcí Asaksy jest nejpopulárnější chrám Tokia a jedna z nejznamenitějších svatyň v celém Japonsku, známý chrám Asaksa Kvannon. Kvannon jest ženský Budha, zobrazený pravidelně s tisíci rukou, jež všecky nabízí lidstvu, kdykoli by pomoci božstva mělo zapotřebí. Jest to bohyně Lásky a Milosrdenství.

Socha bohyně, jež ve chrámu v Asakse jest uctívána, byla

TOKIJSKÉ PRŮPLAVY.

prý vylovena rybáři v řece Sumidě asi roku 708 po Kr. Socha jest dosti veliká a zhotovena z bronzu. Chrám náleží kněžím sekty Tendai, kteří učení Budhovo „okrášlili" různými pověrečnými ceremoniemi a vedou věřící, aby hojně kupovali různé amulety, modlitební mlýnky, psané modlitbičky atd. Všecky tyto pomůcky náboženské nabízeny jsou v prostorách chrámových a kolem dokola za ceny dosti mírné.

Chrám bohyně Kvannon popisuji na jiném místě knihy. Turistu zajímá hlavně životem, jaký zde od rána do večera panuje. Není v Japanu chrámu a svatyně, jež by se pochlubiti mohla tolika tisíci návštěvníků ve dny všední, a desetitisíci zbožných

poutníků ve dny nedělní a sváteční, jako chrám Asaksa Kvannon. Většina věřících rekrutuje se, jak na první pohled zřejmo, z nejnižších tříd obyvatelstva Tokia a okolí.

Návštěvníci Asaksy pořádají vycházku tuto obyčejně na celý den, a nutno konstatovati, že zbožnost a výkony náboženské zaujímají při pickniku tom místo skutečně podřadné. Několika krátkými slovy postěžuje si Japonec neb Japonka dobrotivé

TOKIO. SOCHA V UENSKÉM PARKU.

bohyni, požádá za přispění v zamotaných záležitostech rodinných neb obchodních — a pospíchá z chrámu, aby učinil místo novým proudům ctitelů mocné Kvannon.

Déle vydrží za to v čajovnách, divadlech, u kejklířů, zápasníků, v biografech, v dioramatu — a jak se všecky ty atrakce, kupící se kolem chrámu Asaksy Kvannon, jmenují. Celé okolí chrámu činí dojem naší lidové národní slavnosti.

Nikdo z evropských návštěvníků neopomene připomenouti si benátskou zvyklost — koupí si u báby za dva, tři haléře zrní, a hází je holubům, jichž na střeše chrámu Asaksa Kvannon hnízdí jistě na tisíce.

Park Asaksy zřízen byl roku 1885 jako místo lidové zábavy. Jest tam malá zoologická zahrada, pěkný rybník se zlatými rybičkami, známá čajovna, pěkný most, a v létě překrásně kvetou tam vistarie. Na druhé straně rybníku jest akvarium. Zvláště v neděli a ve svátek proudí všude množství obecenstva, a výstražné vyhlášky, varující před zloději, nejsou zde jistě postaveny nadarmo.

TOKIO. CHRÁM ASAKSA KVANNON.

Nedaleko odsud jest pověstná Jošivara, město bez noci, o němž se zmiňujeme v kapitole o japonské prostituci.

Ze všech parků Tokia nejlépe se mi líbil park Šibský.

Zde jsem se nejraději procházíval, zvláště dopoledne, kdy park byl liduprázdný. Je-li park Asaksy místem zábavy, park Uenský místem školských exkursí (hlavně k vůli císařskému museu) — možno park šibský nazvati parkem náboženství.

Starý chrám a klášter Zodžodži založen byl asi před 250 lety, v době, kdy Ijejasu zvolil Tokio za sídlo svého šogunátu. V bouřlivých tehdejších dobách nalezl veliký tento politik nejmocnější podporu svých zájmů ve knežích sekty Džodo. Do-

sáhnuv svých cílů odměnil se jim bohatě — učinil je svými dvorními duchovními, a chrámy jejich v šibském parku ozdobeny nádhernými skvosty umění a uměleckého průmyslu tehdejšího Japonska. I nástupce Ijejasův, šogun Hidetada nakloněn byl mnichům šibského kláštera a ustanovil, aby po své smrti byl tam pohřben. Největší dva šogunové z rodu Tokugava, Ijejasu a Ijemicu pohřbeni jsou v Nikku, pět šogunů leží ve svatyních

TOKIO. PŘED ŠIBSKÝM PARKEM.

parku Uenského, sedm vladařů odpočívá v parku Šibském. Již svým terénem liší se Šibský park od obou ostatních: většinou rozložen jest na návrších dosti vysokých, jež jsou porostly starými krásnými stromy. Střed parku tvoří prostranství chrámu Zodžodži. „Džodo“ značí ráj, a chrám zasvěcen jest Budhovi, jenž vede ty, kteří v něho věří a jméno jeho vzývají, do ráje.

Po obou stranách chrámu postavena jsou mausolea s tělesnými ostatky šogunů. Řady krásných luceren, věnovaných ku poctě šogunů věrnými dajmii, vedou k nim, a náhrobky samy plné zlata, nádherných laků a dřevěných řezeb jsou pohádkami

v oboru umění. Jednotlivé náhrobky jsou si velmi podobny a liší se hlavně velikostí. Ještě více, nežli samotné náhrobky a chrám, působily na mne zvláštním exotickým půvabem tiché, zamlklé dvory, náměstíčka mezi jednotlivými svatyněmi a mausolei. Zvláště za večera, kdy dokonalý, svatý klid okolí neruší nic, než rythmické zvuky budhistických žalmů, jež mniši dosti zpěvně recitují, myslíval jsem, že jsem přenesen s tohoto prosaického světa někam do exotické orientální pohádky.

A hned za chrámy opět táhlé vrchy porostlé stromy, pod nimiž tak krásně se to prochází! S vrchu přehlédnouti možno značnou část tokijského zálivu; za vrchem na druhé straně jest rybník s malým kostelíkem na ostrůvku, zasvěcený bohyni Benten.

Za druhým vrchem stojí několik nejlepších restaurantů tokijských. Mimo jiné jest tam též známý „Klub Javor" (Maple Club), v jehož krásných prostorách prožívati možno veškeré ušlechtilé požitky v nejčistší japonské formě. Hned vedle jest chrám sv. Ondřeje, anglikánský, a veliký reservoir pitné vody pro městskou vodárnu.

Jižně od parku Šibského u silnice leží Sengakudži, pohřebiště dajmia Ako a 47 věrných Roninů, jichž známá historie jest oblíbeným motivem dřevorytů, písní a dramat.

TOKIO. HROB IJEJASŮV.

KAMAKURA A ENOŠIMA

Jedním z nejoblíbenějších výletů obyvatelů Jokohamy a Tokia bývá vyjížďka do Kamakury. Drahou trvá tam jízda z Tokia asi dvě hodiny, z Jokohamy dorazíme tam za dobrou hodinu. Dlouho to trvá, nežli se vlak vyplete z předměstských domů a zahrad, a ani dále za městem není krajina příliš zajímavá: ujíždíme většinou uprostřed fádních polí rýžových a mezi záhony zeleniny. Chvílemi téměř rovnoběžně se železniční tratí vine se stará silnice, jež by mohla vyprávěti o nádherných průvodech dajmiů a šogunů s jejich dvory, jež se tudy ubíraly za dávných, zašlých časů.

Přijíždíme do Kamakury. Ocitáme se v klidném údolí lemovaném nízkými vrchy, jež porostlé jsou bambusem a kryptomeriemi, neb borovicemi. Krásné stromořadí starobylých stromů vede od pobřeží moře dlouhou dvojitou přímkou až do Kamakury ku chrámu, jenž do dálky v aleji svítí červeným svým lakem.

Kamakura bývala kdysi městem velikým; bývala sídlem šogunů v dobách od 12. století do poloviny století patnáctého. V Kamakuře položen byl základ ku feudálnímu zřízení říše, jež přetrvalo staletí, a teprve roku 1868 nahrazeno bylo státním zřízením moderním. Za oněch slavných dob, kdy Kamakura byla centrem východního Japonska, mívala až jeden milion obyvatelů a rozkládala se po přilehlých pláních a návrších až ku pobřeží moře. Město bývalo tehdy svědkem krvavých a začasté i rozhodujících scén japonské politické historie. Bezpočtukrát bylo téměř celé město zničeno buď nepřítelem, nebo zemětřesením a požáry, a znovu opět postaveno.

Dnešní Kamakura jest nevelíké město, jež jest živo hlavně ze slavné své historie a z turistů.

Z pamětihodností Kamakury navštěvujeme nejprve malebný chrám japonského boha Války, Hačimana. Pochází ze 12. století, a přicházíme k němu třemi velikými, kamennými torii a starým, omšelým schodištěm. Dole pod schodištěm obdivují Japonci, jichž jest zde vždy hojně návštěvou, i my, turisté, veliké dělové projektily ukořistěné v poslední válce rusko-japonské. Japonci postavili je sem nejen z vlastenecké hrdosti jako válečné trofeje, ale též jako dar z vděčnosti bohu Války, jenž vyslyšel snažné jejich modlitby a popřál jim netušeného vítězství nad evropským obrem.

O schodišti, po němž stoupáme ku chrámu, vypravuje japonská historie zajímavou událost. Roku 1218 zúčastnil se zde mladý šogun Sanetomo slavné pobožnosti ve chrámu boha Války. Nežli

se odebral do chrámu maje jakési zlé tušení vytrhl si dlouhý vlas s hlavy a podal jej věrnému svému dvořanu se slovy: „Vezmi si na památku!“ Ještě na cestě do chrámu varován byl šogun knězem, aby se pobožnosti nezúčastnil, a půjde-li, aby si vzal pod šat kovové brnění. Zapomněl však na výstrahu a šel do chrámu; pobožnost protáhla se až do večera, a již za úplné tmy vracel se Sanetomo dolů po schodišti. Z úkrytu za stromem vy-

KAMAKURA.

razil pojednou spiklenec, srazil šoguna k zemi a usekl mu hlavu. Teprve později bylo zjištěno, že vrahem byl blízký příbuzný Sanetomův, nejvyšší kněz chrámu, jenž za svůj skutek byl též popraven.

Hlava Sanetomova nebyla však nalezena, a místo hlavy pohřben byl na oltáři chrámu Hačimanova onen zbylý vlas šogunův, jenž po dnes na oltáři jest chován, a zbožnými poutníky uctíván. Chrám sám patří náboženství šintoickému a v nynější své podobě stojí od roku 1828.

Ze znamenitostí, na něž nás japonský kněz upozorňoval,

jmenuji krásné dřevěné řezby ptáků, veliká nosítka, jichž užíváno bylo při náboženských průvodech, a jiné. Při vážném prohlížení starobylých těchto památek přímo operetním dojmem působila vážně míněná poznámka starého kněze, kterou nám představil zašlou, na polo zpráchnivělou lebku; pravil doslovně: „Toť lebka Joritoma, když byl ještě mlád.“ Patrně jinde mají asi lebku téhož Joritoma z doby, kdy sestaral...

KAMAKURA. CHRÁM BOHA VÁLKY.

Většina návštěvníků jede však do Kamakury hlavně k vůli tomu, aby se obdivovali největší soše Budhy v Japonsku, známého Velikého Daibucu kamakurského. Socha umístěna jest dosti daleko od ostatních znamenitostí města, a není jistě nikoho, kdo by přijel do Japonska, a nenavštívil zajímavý tento výron umění a náboženské duše Japonska. Socha nepředstavuje vlastně Budhu, nýbrž bohyni Světla, Amidu. Zhotovena byla roku 1252. Původně postavena byla nad obrovskou sochou rozsáhlá střecha ze dřeva, jež byla nesena 63 masivními dřevěnými sloupy. Dvakrát zničena byla střecha, jež měla býti ochra-

nou soše, velikými zátopami. Konečně ponechána socha úplně bez ochrany na pospas živlům a rozmarům povětrnosti.

Rozměry sochy jsou skutečně velikolepé. Sedící socha jest 15 metrů vysoká, měří 30 metrů v obvodu, obličej jest dlouhý 2 m. 60 cm., a pouze nos jest dlouhý 1 m. 10 cm.! Oči měří každé 1 m. 30 cm., uši po 2 m. 10 cm., ústa plný metr! Kadeří napočítáno bylo na hlavě 830, a oči jsou z ryzího zlata. Celá

KAMAKURA. VELIKÝ DAIBUCU.

socha zhotovena jest z obrovských bronzových plátů, jež pak vespolek byly spájeny a dlátem přizpůsobeny. Vnitřek sochy jest dutý, a postaven tam oltář bohyně Světla, Amidy. Po žebříku vystoupiti možno až do hlavy sochy.

Říkává se, že egyptské pyramidy, chrám sv. Petra, a jiné největší znamenitosti světa nutno viděti několikrát: teprve vidíme-li je po druhé, po třetí, chápeme obrovské jejich rozměry a uvědomujeme si velikolepost jejich koncepce. Totéž lze říci plným právem též o Velikém Daibucu kamakurském.

Socha vyjadřuje výmluvně základní ideu náboženství bud-

KAMAKURA. VELIKÝ DAIBUCU.

histického: naprostý duševní klid získaný dokonalým přemožením všech tělesných vášní. Okolí sochy změnilo se během staletí bezpočtukrát, generace lesů kolkolem se vystřídaly, bouře mořské a záplavy způsobené poruchami seismickými odnesly z okolí daleko celé balvany skalní — a socha po sedmi stech létech své existence dívá se týmž záhadným usměvavým pohledem k nekonečné pláni mořské, jako se dívávala před dávnými, zašlými

KAMAKURA. VELIKÝ ZVON.

věky. Málo jest věcí na světě, od nichž odcházíme tak hluboce v duši dojati, jako od návštěvy Velikého Budhy kamakurského...

Prohlížíme ještě chrám bohyně Kvannon, kde nám kněz za malé zpropitné ukazuje velikou, starobylou sochu této ochranitelkyně všech zamilovaných, obcházíme veliký zvon u chrámu Engakudži, jenž jest největší v Kamakuře a v okolí. Měří téměř 3 metry výšky a pochází prý z roku 1201. Zvoní se jím při bohoslužbách, ale i mimo čas bohoslužeb každý poutník může zvon rozezvučeti místo modlitby. Zvoní se na zvon tím, že veliká dřevěná kláda přivázaná na dvou silných řetězech se rozhoupá

a bije do obrovského bronzového těla zvonu. Požádali jsme kněze, jenž nás doprovází, aby zazvonil. Smutnými táhlými zvuky bronzu oživuje zvon velebné, zamlklé ticho celého okolí . . .

*

Výlet na Enošimu spojiti možno snadno s výletem do Kamakury. Enošima jest neveliký poloostrov, při přílivu vlastně ostrov, nejoblíbenější výletní místo příslušníků středních tříd

OSTROV ENOŠIMA.

obyvatelstva Tokia a Jokohamy. Vsedáme v Kamakuře na džinrikši, a rychlý běhoun dopraví nás klusem asi za hodinu do Enošimy. Enošima jest vlastně veliká skála porostlá stromovím a pokrytá budovami, hotely a boudami prodavačů. Mnoho a mnoho obyvatelů Tokia a Jokohamy přespává v těchto hotelích noc ze soboty na neděli a s neděle na pondělí, kdy ranním vlakem vracejí se zpět ku svým povinnostem do města.

Enošima byla jistě překrásným místem, dokud nebyla tak příliš navštěvována. Jemnějšího turistu zaráží množství krámů s různými kuriositami zhotovenými většinou z korálů, lastur a jiných plodů moře. Hned při vstupu na půdu ostrova hlásí

se tento moderní prosaický duch Japonska: hlavní cesta překlenuta jest obrovskou plechovou branou, torií, již zde postavil bohatý jeden výrobce sake, japonské kořalky. Celá brána popsána jest nápisy, jež vychvalují znamenitý jeho výrobek. Enošimské hotely bývají též oblíbeným dostaveníčkem zamilovaných párků žlutých, bílých, neb smíšených z obou velikých měst sousedních.

ENOŠIMA. U PRAMENE.

Na návrších Enošimy roztroušena jest uprostřed vlhkého vysokého lesa celá řada roztomilých, namnoze však velmi sešlých svatyň, zasvěcených většinou bohyni Štěstí, Benten. V zamlklém lese tryská též pramen pitné vody; Japonci říkají, že cizinec jenž se napil vody z tohoto pramene, musí se po čase znovu vrátiti do Japonska. A jen tomu, že jsem pil též křišťálovou tuto vodu, přičítám, že — ačkoli jsem byl již dvakrát v Japonsku —

nemohu se ani dočkati chvíle, kdy tam pojedu po třetí... Známou atrakcí Enošimy jest též rozlehlá jeskyně na skalnatém romantickém břehu moře, jež při přílivu jest téměř nedostupna.

O této jeskyni věří prostí Japonci, že dlouhou podzemní chodbou spojena jest s vnitrem posvátné hory Fudži. Jeskyně jest zároveň jakousi trestaneckou kolonií japonských bohů a bohyň. Božstvo, jež buď jednotlivcům nebo celému národu nesplnilo jejich tužeb a proseb, bývá za trest internováno v ponuré této jeskyni, jejíž vchod měří asi 10 metrů výšky. Návštěvníci zostřují trest ubohých nebeských exulantů tím, že bohy sem vyvržené kopou a plijí na ně...

Viděl jsem snad všecka horstva světa — a mohu říci, že neviděl jsem krásnější hory nad Fudži. Japonci tvrdí, že hora Fudži povstala kolem roku třístého před Kristem: za jedinou noc vynořila prý se z hlubin Tichého Oceánu. Výška její obnáší 3792 metry, a hora vypadá mnohem imposantněji, mnohem vyšší, než stejně vysoké hory jinde, protože její relativní výška jest zároveň též její výškou absolutní — možno říci, že celou svou výší tyčí se skutečně přímo nad mořem.

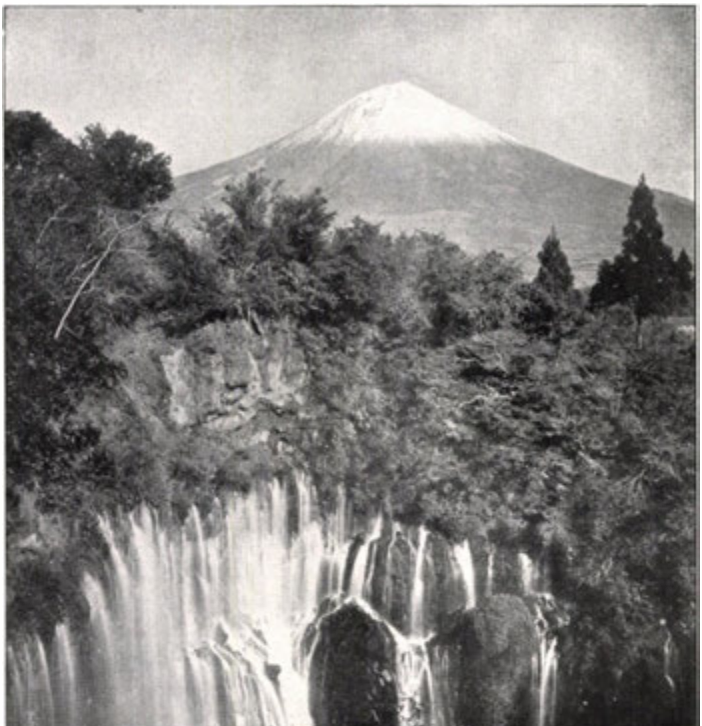
Fudži jest sopka, nyní odpočívající. V básních a obrazech starého Japanu shledáváme se s horou Fudží přečasto jako činnou sopkou se sloupem dýmu na vrcholku. Japonský spisovatel devátého století píše o hoře Fudži: „Na vrcholku jest prohlubeň podobná obrovskému kotli, a na dně tohoto kotle jest malé jezírko. Z kotle vychází neustále zelenavá neb namodralá pára, a zdá se, jakoby voda v jezírku neustále byla ve varu. Páry z jícnu vystupující viděti lze velmi daleko od hory."

Jiný japonský cestovatel praví ve svém cestovním denníku z roku 1201, že z krateru hory vychází hustý dým, a za noci že září oheň.

Nejznámější výbuchy sopky Fudži byly v létech 1082 a 1649. Poslední erupce počala 16. prosince 1707 a trvala s krátkými přestávkami až do 21. ledna 1708. V tehdejších záznamech uvedeno, že okolí Fudži pokryto bylo popelem ve výši dvou metrů, a že popel zalétal až do vzdáleného města Jedda. Ještě dnes možno pozorovati, že z kráteru zdánlivě vyhaslé sopky vystupují řídké oblaky par. O strašlivé síle jednotlivých sopečných výbuchů Fudži možno si učiniti představu z toho, že proudy lávy při poslední katastrofě tekly z kráteru až do vzdálenosti 25 kilometrů.

Ačkoli hora Fudži jest skoro čtyři tisíce metrů vysoká, jest přece dosti pohodlně dostupná. Není jistě jinde na světě vysoké hory, jež by se mohla každoročně pochlubiti tolika návštěvníky, jako tato hora Japonska. Výstup na Fudži nepokládá Japonec za výkon turistický nebo za výlet, nýbrž za výkon náboženský. Pomodliti se na vrcholku hory a přinésti si odtamtud různé amulety a psané modlitby, jež tam budhističtí kněží prodávají, zajišťuje v mimořádném rozsahu požehnání nebes obětavému poutníku. Ještě do nedávna nebylo japonským ženám dovoleno vystoupiti až na nejvyšší vrchol Fudži — musily zů-

stati u osmé zastávky a dále nesměly. Zákaz ten ovšem v době nejnovější byl odstraněn. Prvou ženou, jež vykonala roku 1867 celý výstup až na vrchol Fudži, byla Lady Parkes. Fudži možno navštíviti pouze v letních měsících, obyčejně mezi 15. červencem a 15. srpnem. V ostatních měsících horské chaty na hoře jsou

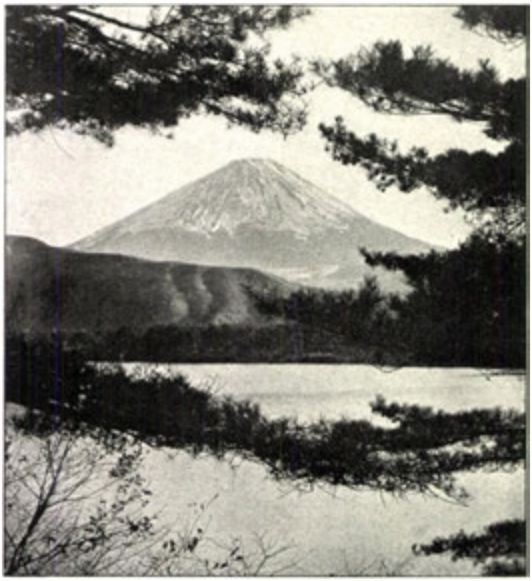

FUDŽI S VODOPÁDEM ŠIRAITO.

opuštěny, a vůdcové neodvažují se výstupu obávajíce se sněhu, jenž po devět neb deset měsíců kryje vrcholek hory, a majíce též strach před zlými duchy, kteří v této době jsou jedinými a všemocnými pány Fudži.

Za to v létě hemží se horská úbočí poutníky, jichž rok co rok vystoupí na vrcholek za necelé čtyři neděle na dvacet tisíc.

Nejpohodlnější cesta k Fudži vede z Jokohamy do železniční stanice Gotemby, kde jsou pohotově vůdcové, koně, a kde možno si vypůjčiti kotlíky s uhlím a žíněnky. Na úbočí hory nocuje návštěvník v chatrči; za nocleh platí se jen. Stravu nutno vzíti s sebou, nejlépe konservy, jež průvodčí na ohni uvaří. Velmi vhod přijde cestujícímu teplé prádlo a vlněný šat, neboť na vrcholku Fudži jest i v létě citelné chladno, a za

HORA FUDŽI.

noci téměř pravidelně mrzne. Až nahoru vede devět cest, většinou půdou povahy sopečné. V prvé části, asi do 2 tisíc metrů výšky, stoupání jest dosti mírné a možno partii tuto vykonati pohodlně koňmo. Další výstup jest nesnadnější, sráz příkřejší, ač i zde nelze výstup srovnávati s obtížnějšími a nebezpečnými partiemi horskými z Alp. Celý výstup rozdělen jest na deset nestejných oddělení zvaných Go.

Výstup na horu Fudži i sestup vykonati lze za jediný den. Nutno ovšem vyraziti z Gotemby již brzy po půlnoci. Deset hodin trvá výstup s krátkými oddechy, dvě, tři hodiny možno

se zdržeti na vrcholku, tři, čtyři hodiny nutno počítati na sestup, takže večer mohl by turista — ovšem k smrti unavený a utrmácený — býti zase zpět ve svém hotelu v Gotembě. Rekordu v této příčině dosáhli jistí turisté, kteří celou partii, tedy výstup i sestup, vykonali za devět hodin 8 minut, z čehož pro výstup potřebovali 6 hodin 50 minut. Návštěvníci, kteří nestojí o alpinistické rekordy, nýbrž chtějí z tury míti opravdový požitek,

POUTNÍCI VYSTUPUJÍCÍ NA FUDŽI OHŘÍVAJÍ SE U OHNĚ.

vyjedou obyčejně časně z rána z Gotemby, dorazí na vrcholek Fudži časně odpoledne, sestoupí do kráteru, jejž si pohodlně prohlédnou, a přenocují v jedné z chatrčí, jichž na vrcholku jest několik. Časně ráno, již kolem druhé hodiny, turisté vstávají, aby se obdivovali nádhernému východu slunce s hory. Daleko, přes mraky a mlhy dívají se, jak majestátně nad hladinou vzdáleného moře vystupuje obrovská světlo a život poskytující koule Slunce.

Na vrcholku Fudžijamy zařízena jest vědecká meteorologická observatoř, jež také pouze v létě jest obsazena. Jen jednou

odvážil se tokijský učenec, dr. Nonaka, stráviti zimu 1895 a 1896 na vrcholku Fudži, aby i v době zimní konati mohl vědecká pozorování. Učence následovala na horu též jeho statečná choť. Před nový rokem vzpomněli si přátelé učencovi na oba dobrovolné exulanty na Fudži a vyslali zvláštní expedici, aby obnovila jejich zásoby a přispěla jim, kdyby v něčem pomoci měli zapotřebí. Výprava nalezla observatoř zapadlou vrstvou sněhu

VÝSTUP NA FUDŽI.

několik metrů silnou. Po dlouhém namáhání podařilo se jim vniknouti dovnitř a tu shledali, že přišli právě v čas. Jen o den, o dva dny později, a bylo by bývalo vůbec pozdě! Oba manželé byli úplně vyhladovělí a napolo zmrzlí. Byli ovšem dopraveni ihned s hory dolů, a trvalo to několik neděl, než byli mimo nebezpečenství.

S hory Fudži jest překrásný pohled do dalekého a širého okolí. Japonská tradice praví, že s vrcholku hory shlédnouti možno 13 provincií Japonska. Hory porostlé nádhernými lesy, údolí plná rýžových, miniaturních políček, horská jezera — a v dálce se všech stran blankytně modré, krásné moře, Tichý

Oceán. Pohled jistě nezapomenutelný. Uplně čistý výhled s Fudži bývá však dosti vzácný, neboť velmi často hora a zvláště její vrchol zahaleny bývají mlhou a parami.

Jméno Fudži značí dle jedněch „nepřekonatelná", „nejvznešenější", jiní vykládají slovo Fudži jako „neumírající", „nesmrtelná". Někteří tvrdí též, že jméno toto pochází od Ainů. Jako turista přiklonil bych se jistě k prvému výkladu. Fudži

HORA FUDŽI.

jest skutečně nepřekonatelná. Jest to jistě nejkrásněji formovaná hora na celé zeměkouli. A není také na širém světě hory, jež by tolikrát byla kreslena, malována a fotografována, jako Fudži, které prostý Japonec říká jednoduše „Ō Jama", to jest „vznešená hora". Slavný Japonský malíř Hokusai, stár jsa 76 roků, namaloval horu Fudži ve 100 znamenitých obrazech zvaných „Fudži Hyakkei", t. j. „sto pohledů na Fudži". Nádherná hora zvěčněna jest tam se všech možných stran a za všech možných poměrů meteorologických.

Japonci přirovnávají rádi horu Fudži k obrácenému vějíři. Prostí venkované v okolí hory věří, že popel, jejž snesou za dne

poutníci na své obuvi s úbočí Fudži, v noci vrací se sám zase na svahy hor. Rovněž se domnívají, že hora Fudži obývána jest bohyní „Ko-no-hana-saku-ja-hime", „princeznou, jež dává kvésti stromům a květinám . . ."

*

Turisté, kteří přijeli do Japonska v době, kdy není možno

VISUTÝ MOST PŘES FUDŽI-GAVU.

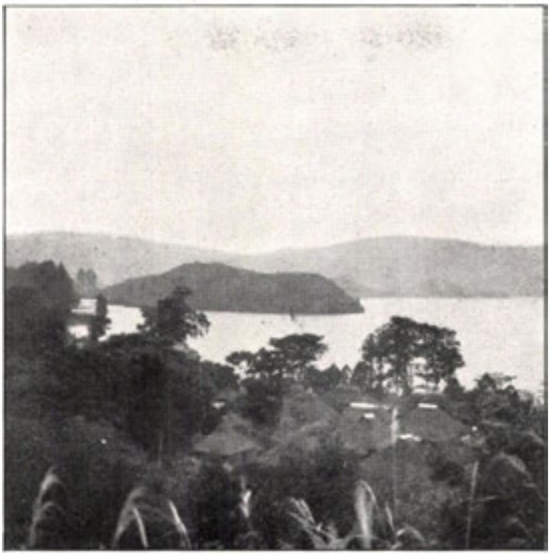
vykonati výstup na horu Fudži, v náhradu konávají obyčejně výlet do hor Hakonských.

I naše malá česká kolonie vydala se krásného jednoho večera drahou do Gotemby, odtamtud strašlivou polní cestou rikšami do malé vesnice, jejíž jméno jsem již zapomněl, a tam v malém domorodém hotelu jsme přenocovali.

Časně ráno nastoupen pěší pochod, nejprve lány rýžových polí, pak lesem. Vedeni pánem, jenž měl více dobré vůle než znalosti cesty, zbloudili jsme na příkrém svahu hory, a bloudili jsme několik hodin po úbočí v dešti a mlze. Málokdy i ve vy-

sokých Alpách pociťoval jsem takovou únavu, jako tehdy. Nohy klouzaly po vlhkém bambusovém podrostu, šat byl promočen, z těla se kouřilo a cedil pot — a pohledu na Fudži, k vůli kterému jsme vlastně celé toto trápení prodělávali, jsme neměli — hora byla skryta za neprůhledným, hustým závojem mlh a mraků.

Přecházíme přes hřeben hor a cestou stejně neschůdnou a namáhavou dostáváme se ke krásnému horskému jezeru Hakon-

JEZERO HAKONE.

skému. Smutná, tichá voda asi 6 km délky a půl druhého kilometru šířky. Uprostřed na jezeře jest malá výspa a na ní neveliký letní zámek císaře japonského.

Dáváme se převézti dvěma veslaři přes jezero, jež tmí se černou vodou pod primitivní naší lodicí. Prší, a hustý drobný dešť činí jezero a jeho okolí ještě smutnějším . . .

Vjíždíme do malého přístavu na druhé straně jezera, kde jest vesnice stejného jména jako jezero a hory kol dokola — Hakone. Zajímavým údolím dlouhou a dosti namáhavou cestou dostáváme se konečně do Mijanošity.

Mijanošita jest jedním z bodů, jež každý turista má v Ja-

ponsku navštíviti. Jest to roztomilé zákoutí v horách s krásnými, hlubokými lesy, pěknými vodopády, dalekými výhledy, zvláště čistým vzduchem a dokonalým komfortem, jaký skytá nejlepší hotel Japonska, hotel Fudžija. Majitel hotelu, Jamaguči, mimo jiné, dobré své vlastnosti jest též tím, co Pierre Loti vtipně nazývá „Un agent discret pour croisement des races"...

V okolí jest množství horkých pramenů, nejlepší z nich v Odži-

NA MIJANOŠITĚ.

goku, „ve velikém pekle". Vykoupání unaveného těla v horké vodě přivedené rourami ze vřídla do hotelu, připravilo nám požitek, jakých málo na světě. Znamenitá večeře doplnila tělesné naše blaho, a skutečně neradi loučili jsme se druhého dne s krásnou Mijanošitou a s panem Jamagučim, jenž nás zval vlídně, bychom brzy přijeli opět...

Divokou cestou rychlým spádem v džinrikších ujíždíme až do vesnice Jumoto, odtud kus cesty tramvayí, kterou brzy vystřídáme za pohodlnou železnici.

Na cestě do Jokohamy zastavil jsem se na několik hodin v městě Šizuoce. Město čítá na padesát tisíc obyvatelů, kteří se

živí hlavně pěstováním čaje, pletením bambusových pletiv a košíků a hotovením laků. Z chrámů navštívili jsme Rinzaidži a Sengen. V prvém chrámu chovány jsou památky na Ijejasu, zakladatele šogunátu rodu Tokugava, výšivka 250 roků stará a kakemona vynikajících starých malířů. Ještě zajímavější jest chrám Sengen, znalci pokládaný za jeden z nejkrásnějších a nejtypičtějších chrámů Japonska. Mimo jiné ozdoben jest chrám překrásnými řezbami největšího řezbáře Japanu, Hidari Džingoro, a dvěma malovanými draky od Kano Motonobu z patnáctého století.

Jest skutečným štěstím, že se zachoval hrad města Nagoje až do naší doby. Jinak bychom si těžko dovedli sestrojiti představu o tom, jak asi bydlívali mocní japonští dajmiové. Město Nagoja jest jedním z největších celého Japanu; čítá téměř 300 tisíc obyvatelů. Mimo hrad a krásný budhistický chrám Higaši Hongandži neskýtá mnoho zajímavého.

Ku prohlídce hradu třeba zvláštního průvodního listu, jejž vydává ministerstvo v Tokiu. Zdvořilý důstojník ujímá se návštěvníka hned u brány a vede jej do pětiposchoďové imposantní budovy. Zvlášť mohutným dojmem působí ohradní zeď, zhotovená z velikých kvádrů.

S hořejší místnosti jest překrásný pohled po širých lánech rozložených kolem města, ku vzdáleným horám a k modrému širému moři. Na vrcholku střechy umístěni jsou dva delfíni ze zlata. Jest zajímavo, že tito delfíni vykonali cestu do Evropy, a to specielně do Rakouska. Byli vystaveni na světové výstavě ve Vídni roku 1873 v japonském oddělení, jež tehdy svou bohatostí a uspořádáním všeobecně překvapovalo. Když výstava byla ukončena, oba delfíni vraceli se francouzskou lodí „Nil" zpět do Japonska. Loď u afrického pobřeží nešťastnou náhodou ztroskotala a ponořila se ke dnu mořskému. Oba delfíni ocitli se tak ve svém nejvlastnějším prostředí — ve vodě. Když zpráva o tomto neštěstí přišla do Japonska, vzbudila všeobecný zármutek. Ihned zahájeny byly sbírky, jež brzy vynesly tolik, že mohla býti vypravena loď, jež na dně mořském měla najíti potopené delfíny. Skutečně po delším namáhání podařilo se obě posvátná zvířata vyloviti. Byla dopravena zpět do Japanu a za jásotu celého národa, zvláště však obyvatel Nagoje, na střeše hradu opět umístěna.

Zámek nagojský patří nyní korunnímu princi císařskému a není obydlen. Kratší dobu bývalo ho užíváno za kasárna a v této době oloupen byl o četné krásné své ozdoby. Pokoje, jež kdysi třpytily se asi zlatem a vzácnými památkami uměleckými, působí nyní svou prázdnotou dosti smutně. Nádherný, imponující zevnějšek — chudý, zanedbaný vnitřek. Pouze řada dřevěných řezeb v největším sále, kde kdysi šogun přijímal návštěvy, upomíná na slavné zašlé časy.

Zámek patřil dajmiům z rodu Ovari a býval obýván šogunem, když přijel návštěvou k dajmiovi.

Snad nikde v Japanu neviděl jsem takové množství cyklistů,

jako v Nagoji. Drnčí tu kolem nás kola všech možných, dávno již vyhynulých typů. Jinak jest město Nagoja známo jako důležité středisko výroby cloisonné, porculánu a hodinářství. Většinou vyrábí se zde zboží určené pro export do ciziny; umělci i výrobci činí proto příliš veliké koncese evropskému a americkému vkusu na úkor umělecké ceně výrobků. Nagoja známa

NAGOJA. HRAD.

jest též svým veselým a pestrým životem nočním, zvláště pak výbornými tanečnicemi.

*

Představte si hluboké lesy v horách, v nich dlouhé prospekty a průseky, stará omšelá schodiště z kamene, starobylé dřevěné chrámy, jež přečkaly dvanáct století, šumot vodopádů, táhlé, smutné zvuky velikého zvonu, v lese tu a tam hloučky krotkého, roztomilého srnčí — zkrátka poesii přírody a lidského umění pohromadě — a máte představu Nary.

Nara byla kolébkou japonského budhismu, a jest dosud střediskem náboženského života japonských vyznavačů tohoto

náboženství. V letní době zástupy zbožných poutníků oživují hluboké, smutné lesy; ozývají se jejich modlitbami, zpěvy a cinkotem mincí, jež v chrámech jsou obětovány. Každý z návštěvníků kupuje si od prodavačů rýžové koláčky a dává je srnčí, jež očekává od každého tento tradicionelní tribut a vděčně dívá se očima téměř lidskýma na dárce.

V chrámech sedí záhadný Budha na květech lotosu, stojí tam usměvavá bohyně Lásky, a oba pohlížejí se shovívavým úsměvem na hemžení se svých ctitelů a na náboženský tanec kněžek. Symboliku krásných chrámů zvyšuje bezpočet světel a dumavý kouř kadidla, jenž v dlouhých křivkách plíží se z bronzových kotlíků a nese se vážně až k vrcholkům lesních velikánů.

Nara jest úctyhodnější a zachovalejší, než nejpopulárnější poutní místo japonské, Nikko. Snad proto, že až do nedávna byla daleko od dráhy. Celé ovzduší Nary jest ovzduším japonského starověku. Všude dokonalý klid, naprosté ticho — zde mluví jen vznešenost přírody a nádherná díla rukou lidských. Kněží zdejší jsou většinou klidní starci, kněžky namnoze ještě děti. Neslyšitelnými kroky tančí vážné, podivné tance.

Náboženský tento tanec zove se kagura. Dívky oblečeny jsou v řasnaté červené roucho spodní a bohatě vyšívaný plášť s velikým znakem chrámu Kasuga, jenž byl postaven kolem roku 767. Znakem chrámu, jenž patří náboženství šintoickému, jest stylisovaná vistarie. Krásná tato rostlina bují v okolí chrámu v tisících exemplářů vinouc se jako liany po staletých kmenech stromových. Také čelo tanečnice bývá obyčejně ozdobeno vistarií nebo květem kamelie. Tváře pokrývá silná vrstva pudru. Tanec doprovázen jest třemi kněžími, z nichž jeden hraje na flétnu, druhý zpívá a třetí tluče na veliký buben. Dívky drží při tanci v rukách větvičky stromu nebo několik malých zvonků, navlečených na šňůře. Za tanec platí se poplatek 50 senů až 10 jenů podle délky představení. Tanec dle našich názorů není vlastně tancem, jest to jen několik rytmických, ceremonielně vážných pohybů.

U chrámu upozorňuje průvodčí, kněz, na botanickou zvláštnost: jsou tam totiž spleteny dohromady třešně a vistarie tak pevně, že tvoří vlastně jediný kmen. Milenci, kteří místa tato navštěvují, uvazují na spletené kmeny, jež jsou jim symbolem lásky, modlitby napsané na proužcích papíru. Kolem chrámu stojí několik malých dřevěných bud, kde prodávají modlitby psané na papíře neb na tenkých prkénkách, a parůžky, jež srncům uřezávají, aby jimi návštěvníci nebyli potrkáni.

Uprostřed lesa stojí malý, sešlý kostelík, jenž v japonské literatuře hraje důležitou roli: k němu se vztahuje jedna z nej-

znamenitějších básní staré japonské poesie, óda básníka Sugavara - no Mičizane. Báseň zní japonsky:

Kono tabi va
Nusa mo tori - aezu
Tamuke — jama
Momidži no nišiki
Kami no mani - mani.

Volně přeloženo: „Tentokrát nepřináším s sebou darů obět-

NARA. SCHODIŠTĚ KU CHRÁMU NI-GACU-DO.

ních; nechť srdce bohů spokojí se dnes damaškem platanových listů na hoře Tamuke". Nara jest až dosud proslulá krásnými barvami listnatých svých úbočí za podzimu.

Chrám, jehož obrázek uvádíme, jmenuje se Ni-gacu-do. Pochází z 8. století a obnoven byl roku 1898. V tomto buddhistickém chrámu ukazují sochu bohyně Kvannon zhotovenou z mědi, o níž tvrdí, že prý má teplotu živoucího člověka. Vždy 18. dne každého měsíce bývá socha tato vystavena veřejnému uctívání. Nedaleko chrámu jest obrovský zvon vysoký více než

3 metry, těžký 37 tun. V lese ukryta jest obrovská socha Budhova — větší ještě, nežli jest obrovský Daibucu kamakurský. Nemá však daleko té ceny umělecké, jako ctihodný její druh v Kamakuře. Socha zhotovena byla roku 749. Hlava není původní, pochází ze 16. století, kdy hořejší část těla sochy v požáru se rozlila. Hlava jest nanejvýš ohyzdná, barvy černé s velmi širokým nosem a oteklými rty.

Turista navštěvuje obyčejně v Naře též museum, jež obsahuje velmi vzácné sbírky nejstarších památek náboženského umění japonského. Jsou tu hlavně dřevěné a bronzové sochy ze 7. a 8. století i z dob pozdějších, jež tam z celého okolí zbožnými poutníky během dob byly sneseny. Rovněž velmi zajímavé jest oddělení kakemon a rukopisů, kde uschovány jsou četné vlastnoruční listy starých japonských císařů.

Nádherný pohled skýtají chrámy města Nary za večera, kdy v kamenných a bronzových lucernách, jichž jest zde na tisíce, hoří a blikají světýlka. Za dob dřívějších, kdy věřící bývali štědřejšími, rozsvěcovány byly všecky lampy. Dnes jest světlo pouze v několika, ale i těch několik roztroušených světel uprostřed tmavé noci v hlubokém lese a před svatyní dvanáct set roků starou působí dojmem naprosto nezapomenutelným . . .

NARA. CHRÁM NANJENDO.

K O B E   O S A K A   K I O T O

Na jižním pobřeží největšího ostrova japonského, Hondu, leží druhý největší přístav Japonska, Kobe. Jako Jokohama, tak i Kobe není vlastně přirozeným přístavem. Umění techniků musí zde doplňovati a napravovati, čeho příroda odepřela. Říčka Minatogava plná kamenů a v létě často úplně vyschlá odděluje město Kobe od staršího Hioga, s nímž čítá Kobe asi 320 tisíc obyvatelů. Cizinecká kolonie města Kobe jest po jokohamské v Japonsku nejsilnější. Některé evropské paroplavební linie, mimo jiné též Rakouský Lloyd, mají v Kobe konečnou svoji stanici.

Záliv Kobský jest velmi malebný; pěkný oblouk jeho lemován jest dosti vysokými vrchy, s nichž jest krásný pohled na město a přístav. Kolem zálivu postaveny jsou domy cizinecké čtvrti, mezi nimiž vynikají dva starší a jeden moderní, velmi dobře zařízený hotel. Tři anglické časopisy, celá řada klubů, křesťanské kostely, školy cizinecké atd. starají se, aby alespoň z části nahradily zdejším kolonistům vymoženosti bělošské kultury.

Čtvrt čistě japonská neliší se v ničem od podobných měst jinde v Japanu a činí dojem veliké vesnice. Mimo Jokohamu nikde v Japonsku není takové množství obchodů různými uměleckými předměty, jako v Kobe, a všecky činí zvláště v obou hlavních turistických sezonách, na jaře a na podzim, výborné obchody.

Návštěvníci Kobe zajíždějí džinrikšami k návštěvě Budhy kobského, sochy, jež velikostí vyrovná se téměř Velikému Budhovi kamakurskému. Socha jest původu nedávného, jest to votivní dar rodáka kobského, zbohatlého papírníka Šobei, a v ohledu uměleckém nemá veliké ceny. Jest 12 metrů vysoká, v dutém obličeji 2 a půl metru dlouhém jest oltář bohyně Amidy, k němuž vedou nahoru schody. Vděčnou jest též vyjížďka k vodopádům Nunobiki.

Kobe jest důležito svým průmyslem; jest tam několik továren textilních, továrna na sukna, několik továren na zápalky, a celá řada jiných průmyslových podniků.

*

Z Kobe není daleko drahou do města Osaky, japonského Manchestru. Osaka jest druhé největší město Japonska čítajíc přes 1 milion obyvatelstva (v r. 1903 napočítáno bylo 995.945 obyv.).

Město leží v rozsáhlé rovině nedaleko pobřeží při obou březích řeky Jodogavy a pokrývá plochu více než 30 čtverečních kilometrů. Celá obrovská tato plocha prostoupena jest bezpočtem průplavů, jež městě Osace získaly název „japonských Benátek". Nesčetné bárky, nákladní lodi všech možných velikostí a tvarů plují pomalu průplavy tvoříce pravý nepřehledný les stožárů. Téměř všecka doprava nákladů a zboží děje

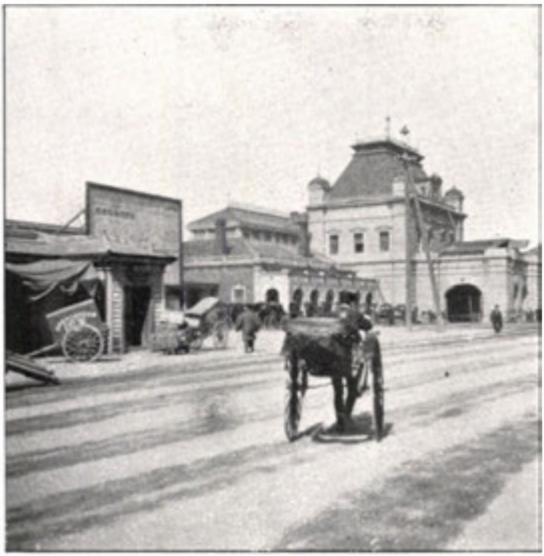
KOBE. POHLED OD HŘBITOVA.

se pouze lacinou touto vodní cestou. Kanály vyzděny jsou stupňovitě, takže na každém místě lze sestupovati k hladině vodní a nakládati a skládati zboží. Nesčetné mosty pnou se přes řeku a přes průplavy; některé z nich jsou pravými skvosty starého japonského umění stavitelského. Nemotorně a dosti nevkusně vyjímají se vedle těchto starojaponských mostů veliké dva mosty železniční trati Osaka - Kobe. Celý most, ovšem rozložený, přivezen byl z Ameriky.

Ulice Osaky jsou přímé a pravidelné, většinou ne příliš široké a bez chodníků. Rovněž není dláždění, protože ulice

jsou téměř výhradně používány chodci a džinrikšami — náklady dopravují se vesměs po průplavech. Kůň a mezek jsou v ulicích Osaky vzácností, nejvýš nějaký důstojník neb tlupa vojínů mihne se koňmo ulicemi města. Osaka má vojenskou posádku čítající více než 20 tisíc mužů.

Mimo džinrikši nejvíce užívaným dopravním prostředkem jest kolo. Každým okamžikem přeletí nám kol očí jezdec na

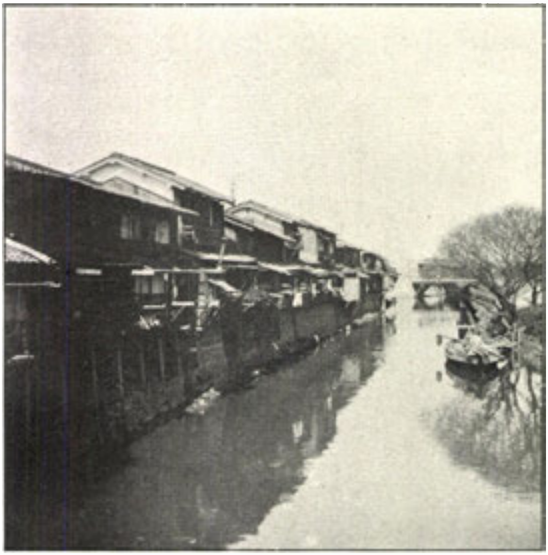
OSAKA. NÁDRAŽÍ.

ocelovém oři — vojín s puškou na zádech nebo jen s poboční zbraní, žáci různých kategorií škol, příručí obchodů, poslové, poštovní zřízenci atd.

Zásluhou množství vody nejsou požáry v Osace tak časté a zhoubné, jako v Tokiu. Petrolej z Ruska a z Ameriky, plyn a elektřina obstarávají osvětlení města i soukromých budov. Když jsem byl po prvé v Osace (r. 1906.), navštívil jsem v tamní plynárně p. ing. Karla Jana Horu, jenž byl tehdy technickým ředitelem továrny a měl kolem sebe celý štáb mladých japonských pracovníků. Tehdy denně dojížděl na své džinrikši do města do domu, z něhož si odvedl sličnou domácí dcerku, Fuku

z rodu Takemoto do útulné své domácnosti jako milovanou choť . . .

V obchodní čtvrti Osaky seskupeni jsou řemeslníci a obchodníci různých cechů a odvětví v celých kompaktních celcích. Jsou tam celé ulice řezbářů, ulice, kde prodávají výrobky porculánové, jinde obchodníci slunečníků a deštníků, jinde krámy se suknem a látkami vůbec, jinde železáři, kramáři atd. U vody

OSAKA. PRŮPLAV.

z daleka již zápachem se prozrazují obchody rybami; jsou to vlastně malé výstavy obrovského bohatství nejrozmanitějších druhů ryb rybnatých moří Japanu.

Hlavním průmyslem Osaky, jenž zkvétá rok od roku, jest předení bavlny. Nové továrny rostou neustále a zaměstnávají tisíce dělnictva. Osaka produkuje též značné množství vlněného zboží, muselinu, papíru, tiskopisů a hudebních nástrojů. Rovněž pivovary, četné továrny na výrobu sake a zbrojovky chrlí mraky dýmu k obloze, jež ještě před několika desetiletími nevěděla, co to jest tovární komín a kouř.

Jednou ze znamenitostí Osaky jest státní mincovna, do níž

laskavostí krajana p. ing. Karla Jana Hory byli jsme uvedeni. Mincovna osacká jest prý jednou z nejdokonalejších světa a razí všecky druhy japonských mincí od bronzových počínaje do stříbrných a zlatých.

U města, jehož roční obchodní obrat obnáší na 800 milionů jenů, jest přirozeno, že jest též důležitým uzlem železničním. Ze čtyř nádraží města Osaky vybíhají koleje na všecky strany.

KIOTO. CHRÁM INARI.

Severní nádraží osacké jest největším nádražím nejen Japonska, ale celého Dalekého Východu.

Nový rozmach očekává vláda japonská od obrovských technických prací, jimiž má se Osaka státi skutečným mořským přístavem. Dosud trpěl přístav osacký mělkostí dna, pískem zanášeným z řeky Jodogavy a nedostatečnou ochranou proti mořskému vlnobití. Obrovské zdi dlouhé 15 kilometrů budou nyní dostatečnou ochranou parníkům před vlnobitím, přístav vyhlouben jest na 9 metrů hloubky a řeku Jodogavu převedou do jiného řečiště, aby nemohla tvořiti pískových nánosů v přístavu. Celkový

náklad na obrovské tyto přístavní práce odhaduje se na 80 milionů korun. Až práce budou skončeny, není pochybnosti, že Osaka stane se důležitým přístavem a vážným soupeřem dosavadních velikých dvou přístavů, Jokohamy a Kobe.

Málo jest měst v Japonsku, jejichž obyvatelstvo toužilo by tolik po různých zábavách a vyraženích, jako obyvatelstvo Osaky. Bohatá a silně zalidněná čtvrť Dotombori vyhražena jest téměř

KIOTO. PŘED CHRÁMEM INARI.

výhradně divadlům a jiným podnikům zábavním, jež žijí intensivním životem plným křiku a hudby každodenně po západu slunce. Nádhernou ozdobou města jest starý proslulý hrad osacký. Osacký hrad, jenž v nynější své podobě jest ovšem pouhým torsem dřívější nádhery, býval sídlem mocných dajmiů a založen byl r. 1583 Hidejošim. Kyklopské zdivo hradeb a zdí působí stejně mohutným dojmem jako procházka smutnými opuštěnými sály a místnostmi hradu Oširo, jenž v dějinách Japonska hrál úlohu nad jiné důležitou a vynikající. S terasy hradu jest nádherný pohled na celou Osaku, tisíce plochých nízkých staveb,

přerušených tu a tam stavbou chrámovou jen o málo vyšší, než ostatní budovy soukromé. Výstřelem z děla oznamují na hradební zdi poledne. Kolem velikolepého božiště Tennodži, jež prý založeno bylo již kolem roku 600. po Kr., zajíždíme vlakem do nedaleké Sumioši, poutního místa zasvěceného třem japonským bohům moře. Zvláště rybáři a námořníci putují sem velice rádi a v malých, ale roztomilých svatyních Sumioši vyprošují

HIGAŠI HONGANDŽI V KIOTU.

si požehnání nebes pro svůj rybolov a pro své nebezpečné cesty pustinami vodními.

*

Cesta z Osaky do Kiota vlakem trvá asi půl třetí hodiny.

Jest jisto, že žádný z evropských neb amerických návštěvníků Japonska nevydrží dlouho prohlížeti jednotlivá tamní města. Všude jest množství chrámů, z nichž každý sám o sobě jest jistě zajímavou kuriositou, ale chrám podoben jest chrámu jako vejce vejci, a ostatní budovy města bývají buď novějšího dáta, nebo opět k zoufání stejné a monotonní.

Podobný dojem odnáší si turista i z Kiota. Město jest jistě velmi zajímavé, jedno z nejzajímavějších celého Japanu — ale bylo by pravou pochoutkou hlavně pro toho, kdo by tam začal své putování po zemi Vycházejícího Slunce. Takto však obyčejně Kioto bývá na programu až při zájezdu na západní břeh ostrova Hondo, kdy turista má duši již přeplněnou dojmy z návštěv Tokia, Kamakury, Nagoje, Nary a Osaky. Nikdy by mne

KIOTO. CHRÁMOVÉ NÁDVOŘÍ.

neunavilo pozorovati mnohotvárný a vždy svrchovaně zajímavý život obyvatelstva japonského — jejich práce, zábavy, kulturu, umělecké výrobky atd., ale prohlížení měst a jejich památek znaví i nejvytrvalejšího turistu velmi brzy.

Kioto, jež bylo dříve hlavním městem celé říše a sídlem mikadovým, opuštěno bylo císařem a jeho dvorem teprve v době moderního přerodu Japonska. A protože v Japanu v budování a udržování měst vládne podivuhodný a bezpříkladný konservatismus, činí až do dnešní doby Kioto asi týž dojem, jaký činívalo za dob feudálních. Jen občas smete s povrchu zemského požár nějakou památku na zašlé dávné časy.

Kioto položeno jest velmi příznivě na břehu řeky Kamogavy, jež dělí město na dvě nestejné polovice, a v úžlabí hor.

Kioto má nádherné chrámy: Niši Hongandži a Higaši Hongandži patří mezi největší a nejznamenitější stavby chrámové celé země vůbec. Hlavní síň chrámu Higaši Hongandži jest vůbec největší stavbou Japonska: jest 64 m dlouhá, 38 m vysoká a spočívá na 96 mohutných dřevěných sloupech. Oba

NÁDVOŘÍ CHRÁMU V KIOTU.

chrámy pocházejí z nestejné doby, prvý z třináctého století, druhý z roku 1602 a obsahují krásné dřevěné řezby, bronzy, obrazy opatů a jiných místních hodnostářů atd. Chrám Higaši Hongandži vyhořel již čtyřikrát a vždy znovu, a povždy nádherněji byl vystavěn. Při poslední stavbě věnovaly — jak jinde o tom se zmiňujeme, japonské ženy a dívky vlastní své vlasy, z nichž upleteny byly provazy ku zdvihání těžkých klad. Jedno z těchto vlasových lan měří 110 m délky a 40 cm objemu!

Jako ve známých evropských městech často zamilujeme si nikoli vychválenou a předem tisíckrát popsanou kathedrálu, nýbrž zapadlý nějaký kostelík, o němž oficielní průvodce jen tak jako

mimochodem se zmiňuje, tak tomu bylo i se mnou v Kiotu. Daleko více, než obrovské uvedené stavby chrámové, imponovaly mně malé kostelíky Kinkakudži a Ginkakudži. Zvláště první z nich leží v překrásném parku a to z veliké části ve vodě jezera. V jiném z těchto menších chrámů, v Sandžu-sangendo, ukazují podivnou kuriositu, 33.333 obrazů. Jest to vlastně 1001 socha tisíciruké a tisícioké Kvannon a jejích 28 průvodců. V jedenácti řadách za sebou stojí zde skutečně 1001 socha dosti značné velikosti. Na sochách jsou opět menší sošky, řezby a reliefy — dohromady prý celkem 33.333 různých obrazů.

Vedle jest císařské museum, moderní budova; obsahuje velice pěknou a dobře spořádanou sbírku japonských — většinou starých — laků, soch a masek, výšivek, porculánu, nosítek, hudebních nástrojů, mincí, zbraní, rukopisů, kakemon a jiných dávných svědků zašlé slávy bývalé residence císařské.

Hroby bývalých císařských obyvatel Kiota nejsou obyčejnému turistovi přístupny, právě tak, jako nelze bez zvláštního svolení ministerského navštíviti starý mikadův palác.

Kdo chce viděti život japonský v nezkažené jeho podobě, nechť se zdrží několik dní v Kiotu. Není tam ulic evropeisovaných, není tam našich výkladů a krámů, na ulici nepotkáváme úředníky oblečené v evropské neb poloevropské uniformy a kostýmy, jako jest tomu v Tokiu. Kioto bylo sice zbaveno své největší ozdoby a významu — císař japonský se odtamtud odstěhoval, ale tím okamžikem také jako by byl někdo zastavil rozvoj a pokrok v Kiotu: vše zůstalo na tom stupni a v té podobě, v jakém se jevilo pozorovateli v době, kdy mikado na vždy Kioto opouštěl. V Kiotu není téměř nic z toho, co v jiných japonských městech tvoří viditelné známky obrovského duševního převratu, jímž z říše exotického Orientu stala se téměř rázem filiálka Evropy neb severní Ameriky. To, co znamená pro Evropu v kultuře Paříž, pro Japonce jest Kioto. Není tam dvůr se svým leskem, není tam universita tak slavná a navštěvovaná, jako universita Tokia — pro toho však, kdo chce zažívati Japonsko a jeho kulturu v nejčistčí formě, jest jediná cesta: do Kiota.

Jako pravý mezinárodní flaneur procházíte se mezi chrámy, dáte se nésti proudem poutníků do chrámů ukrytých v lesích, jezdíte džinrikši za ceny evropskými turisty dosud nezkažené, můžete stříleti z luku, dívati se na komedianty a zápasníky, obdivovati se tancům starého zádumčivého Japanu buď ve chrámech nebo čajovnách. A jste-li unaven návštěvou chrámů, jdete do města, navštěvujete dílny umělců, prohlížíte laciné a při tom vysoce umělecké výtvory z oboru keramiky, výšivek, smlouváte se s antikváři, kteří mají vše, nač si vzpomenete, za ceny o polovici nižší, než jinde v krámech.

A omrzí-li vás i to, sednete si někde na stráň nad velikými kathedrálami Kiota a posloucháte, jak co chvíli ozývá se smutnými zvuky obrovský zvon. I naše zvony mají krásné, dojemné zvuky, ale chvění se japonského velikého zvonu na př. v Kamakuře nebo zde v Kiotu jest jediné svého druhu na světě. Chvěje se netoliko bronz, ale chvěje se i vzduch několik kilometrů kol dokola, a chvěje se celá naše duše něčím tajúplným, pohádkovitým . . .

POSVÁTNÝ ČERVENÝ MOST V NIKKU.

N I K K O

Japonským Římem a Mekkou nazvati možno plným právem město Nikko. Byla to jistě nádherná příroda celého okolí, jíž Nikko děkovati má za staletou svoji slávu. Město samo nečiní velikolepého dojmu; čítá pouhých 3500 obyvatel, kteří snad do jednoho živí se pouze výdělky, jež tisíce poutníků do posvátného města Nikka každoročně přinášejí. Malé jednopatrové neb přízemní domky tulí se kolem silnice a kolem horské bystřiny zvané Dajagava. V městě samém svatyň a památek není, všecky roztroušeny jsou dosti daleko za městem.

Jak drahé jest Nikko Japoncům, viděti nejlépe z toho, že stromořadí krásných stromů, tři sta roků starých kryptomerií vede do Nikka ze vzdálenosti plných dvaceti hodin cesty. O tom, jak Nikko jest krásné, a jak Japonci váží si znamenitostí jeho, svědčí též výmluvně přísloví, jež dí: „Nikko vo minai uči vakekko to ju na!" „Neviděl-lis dosud Nikka, neříkej o ničem, že jest krásným!" Nedaleko za městem překlenuta jest bystřina Dajagava mostem zhotoveným ze dřeva, jenž se zove „červený most". Posvátný tento most stojí prý na místě duhy, po které světec Sodo Sonin přešel přes rozvodněnou Dajagavu. Pouze jednou do roka smějí obyčejní poutníci přecházeti po tomto mostě, jenž reservován jest jinak pro samého císaře. Pro celoroční dopravu zřízen jest vedle moderní most jiný. Starý posvátný most zhotoven jest z velikých trámů ozdobených vzácným červeným lakem a spočívá na obrovských monolitech. V jediném smělém oblouku klene se přes řeku v šířce 30 metrů.

Odtud jdeme dále proti proudu řeky, jež po celou dobu svého toku kolem Nikka prodírá se mocnými balvany tvoříc zajímavé peřeje a kaskády. Roztomilých, romantických pohledů nevšední krásy počítají zde Japonci jen podél řeky 115. Nádherné a slavné

chrámy Nikka rozběhnuty jsou po skalních úbočích a lesnatých stráních, k nimž vedou stará, omšelá schodiště z kamene.

První svatyně, již obyčejně každý turista navštěvuje, bývá chrám Tří Budhů. Obdivujeme se zde různým výšivkám na hedvábí, chrámu o sobě pozoruhodnému, a hlavně 36 sochám Budhovým. V jedné z chrámových prostor ukazují kněží zajímavou kolekci starobylých bubnů, píšťal, gongů, mečů, relikviářů

NIKKO. STROMOŘADÍ KRYPTOMERIÍ.

a nádherných bronzových a stříbrných kaditelnic. Největší úctě těší se památky na světce Šodo Šonina, mimo jiné na příklad jeho sekera, hůl a nůž. Nám turistům mnohem více, než tyto staleté památky, jež v šeru chrámu sotva mohli jsme rozeznati, imponovalo posvátné ticho a překrásné okolí, v němž starobylý chrám jest začarován.

Kráčíme dále k veliké žulové bráně, torii, míjíme pětiposchoďovou vysokou pagodu a několik starých bronzových váz. Kněz, jenž nás doprovází, upozorňuje nás na strom, o němž se vypráví, že jej sám Ijejasu zasadil, a na tři opice v celém Japonsku populární. Dřevěná řezba představuje tři opičky, z nichž jedna drží

ruku na očích, druhá na uších, třetí na ústech. Znamená to: nevidím, neslyším a nemluvím nic zlého.

V přilehlé budově uschována jest sbírka posvátných budhistických knih; jsou hlídány skvostnými exempláři kamenných lvů.

Vnitřek chrámu, do něhož nyní vstupujeme, vyniká báchorkovitou malbou stropu. Základním motivem malby jest stylisovaný obrovský drak; delikátní barvy a mistrně střídmé použití

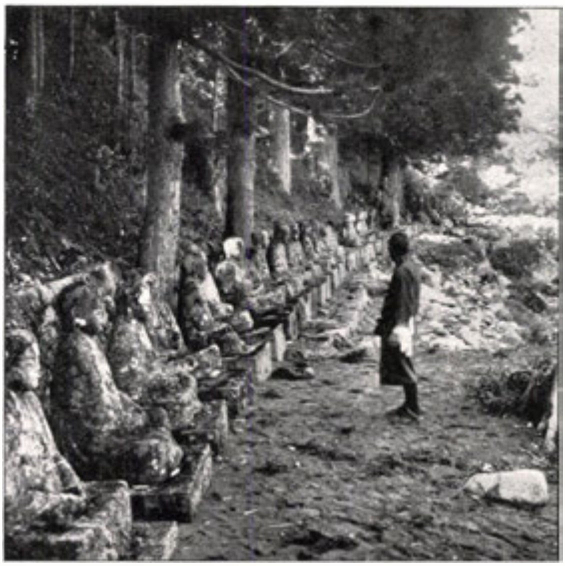
NIKKO SCHODIŠTĚ V LESE.

zlata činí malbu tuto jedním z největších uměleckých pokladů Nikka. V jiné blízké budově uschovány jsou různé památky na velikého šoguna Ijejasu, zvláště veliký posvátný palankin.

Masivní branou vstupujeme do hlavního chrámu. V předsíni kryty jsou stěny dřevěnými řezbami, hlavně stylisovanými květy a ptáky. Jinou branou zvanou „kočičí" — jest na ní vyřezána spící kočka — jdeme dále překrásným lesem starých stromů. Dlouhá řada omšelých kamenných schodů vede ku hrobu Ijejasovu. Hrob sám stojí na podstavci a opatřen jest z předu bronzovou branou. Brána jest uzavřena a před ní stojí dva bronzoví lvi. Balustradou díváme se na bronzovou hrobku, v níž odpočívá

jeden z největších mužů starého Japonska. Před hrobkou stojí na jedné straně krásný, veliký čáp držící v zobáku svícen, na druhé straně pak umístěn jest kotel na kadidlo a krásně stylisovaný lotos s listy a květy. Všecky tyto předměty jsou rovněž z bronzu.

Sestupujeme s vrchu a jdeme kolem řady kovových a kamenných luceren, většinou jistě několik set roků starých. Věnovány

NIKKO. GLYPTOTHÉKA V LESE.

byly jednotlivými dajmii ku poctě zbožněných šogunů. Není v Japanu jistě dědiny, aby u chrámu neb i v lese nebyla tam alespoň jedna votivní taková lucerna. U větších a slavnějších svatyň jest jich často i na sta v několika dlouhých řadách. V celém Japonsku jest těchto luceren snad na statisíce — a přece prý nelze v Japanu najíti dvě lucerny, jež by do všech detailů byly úplně stejné. Krásné jistě vysvědčení invenční bohatosti umělecké duše Japonska!

Cestou lesem a po návrších navštěvujeme řadu méně slavných, ale vždy velmi malebných a pro cizince zajímavých kostelíků. Na jednom z chrámu viděti lze na příklad množství bot zhotovených

NIKKO. NÁDVOŘÍ CHRÁMU.

ze železa, z bronzu neb jiného materiálu. Jsou to votivní dary zbožných poutníků, kteří si tímto způsobem chtěli zajistiti od božstva zdravé a silné nohy.

Ale největší požitek, jejž duše naše v Nikku pociťuje, jest radost z nádherné přírody, jíž rovné stěží bychom asi kde jinde ve světě hledali a nalezli. Svatyně v lesích a na stráních začarované, jsou k tomuto požitku jen jako nádavkem.

ŠINTOIČTÍ KNĚŽI V NIKKU.

Dosti unaveni lezením po vrchovitém terénu a mohutnými dojmy vracíme se do města, jehož obyvatelé v malých svých domečcích nabízejí nám s němým úsměvem neb lámanou a špatnou angličtinou různé devocionálie a upomínky na Nikko. Ubytováni jsme v hotelu Kanaja. Jest to jeden z nejlepších hotelů v celém Japonsku, kde i nejrafinovanější požadavky Evropanů a Američanů dojdou najisto ukojení.

Z Nikka jest velmi vděčný výlet k horskému jezeru Čusendži. Nejprve jede se v džinrikších za neustálého stoupání. Část cesty máme společnou s úzkokolejnou horskou drahou, jež vede do měděných dolů v Ašio. Pod námi v úzkém korytu pění se a hučí

divoká Dajagava. Noc trávíme v čajovně v malé vesnici na cestě a časně z rána pokračujeme v pochodu. Hustým lesem kolem pěkného vodopádu docházíme konečně po dlouhé a dosti namahavé cestě k jezeru Čusendži.

Jezero jest ve výši asi 1200 metrů nad mořem a hemží se pstruhy a lososy, jež zde každému jest volno chytati. Kolem jezera jest množství malebných vil, v nichž hlavně diplomatičtí zástupci cizích říší a personál jejich tráví dusné letní měsíce. Břehy jezera porostlé jsou hlubokými, chladnými lesy, uprostřed jezera jest malý ostrůvek a na něm chrámek zasvěcený japonskému světci Šodo Šoninovi.

Kraj kolem jezera Čusendži jest střediskem bohatých měděných dolů a kvetoucího hedvábnictví.

HROB IJEJASŮV V NIKKU.

Nejstarší dějiny Japonska zahaleny jsou mythickými mlhami. Prvým vladařem Japonska byl prý Džimmu Tennó, syn bohyně slunce, Amaterasu, v sedmém století před Kristem. Malá tehdejší jeho říše rozkládala se v jižní části ostrova Kiu-šu, odkud však brzy šířil panství své po okolních krajích. Obyvatelstvo tehdejšího Japonska bylo původu mongolského a přišlo do Japonska dvojím proudem; jeden přišel ze severní Číny, dle všeho asi přes Koreu, druhý z Číny jižní. Říše tato nazývala se Jamato. Původní obyvatelé ostrovů novými expansivními příchozími zabraných, Ainové, vypuzeni byli na sever. Další vladařové, pokud se o nich historie zmiňuje, byli většinou válečníky, kteří krví a zbraní snažili se dosavadní území rozšiřovati. Z dějin této doby nejdůležitější události jsou styky pokojné i válečné se zeměmi sousedními, zvláště s Koreí a Čínou. Z Koree dostalo se do Japonska umění vyšívací, náboženské knihy čínské, a roku 552 po Kristu též budhismus.

Vliv Číny na sousední říši japonskou v době této byl epochální. Život soukromý i veřejný, politika, obchod, literatura a umění — vše zařízeno dle vzorů kultury čínské.

Ke konci 8. století ustanoveno bylo Kioto hlavním městem Japonska. V době této věnoval se lid většinou polnímu hospodářství, mimo jiné pěstování rýže, bavlny, čaje a hedvábnictví.

Dějiny století dalších vyplněny jsou stálými vnitřními boji a občanskými válkami. Císař stal se v této době jakousi záhadnou osobou mythickou bez vlastní moci vladařské, o niž mezi sebou zápasili jednotliví šogunové. Málo jest jistě zemí na světě, jejichž historie mohla by vykázati tolik krve, tyranie, ohyzdných intrik a náhlých, násilných převratů, jako dějiny Japonska až do počátku 17. století. V polovici 14. století měla říše dokonce dva mikady, z nichž jeden vládl na jižní, druhý na severní části říše. Ve století šestnáctém panovala v zemi téměř úplná anarchie.

V této době (r. 1542) přišli na území japonské Portugalci, a později též věrozvěstové křesťanští se svatým Františkem Xaverským v čele, kteří brzy měli mezi lidem hojně vyznavačů Kristových.

Nepořádkům v říši učinil konec vojevůdce Tojotomi Hidejoši, jenž pokořil mocné a zpupné dajmie. Zařídiv pokoj ve vlasti vypravil Hidejoši velikou válečnou výpravu proti Korei a Číně, jež však, ač Japonci zvítězili několikrát nad Korejci i Číňany, nepřinesla Japonsku velikého užitku.

Hidejoši nebyl na počátku své činnosti nepřítelem křesťanství. Vyslovil prý se k jesuitským misionářům: „Vím dobře, že jste lepší našich bonzů. Zákony vaše se mi líbí, jen kdyby bylo dovoleno v křesťanství míti více žen. Zákaz mnohoženství jest mi však na závadu, abych se stal křesťanem." Později ze strachu před domnělou politickou činností křesťanských misionářů stal se však nepřítelem kříže a potřísnil slávu svoji krví křesťanů, jež v městě Nagasaki r. 1597 dal ukřižovati.

MLADÝ SAMURAI.

V době této stal se císař, mikado, žijící v Kiotu pouhou figurou bez moci. Veškerá moc, jak politická, tak i vojenská soustřeďovala se v rukou mocných šogunů, z nichž nejslavnějším byl Tokugava Ijejasu. Zvítěziv nad odbojnými pány, zajistil prvenství v zemi rodu Tokugava na plných 250 roků. Sogunové rodu Tokugava sídlili v Jeddu a ustoupili teprve novému přerodu moci císařské a země japonské vůbec v roku 1867.

Zásluhou Ijejasovou těšila se země dokonalému klidu a mohla se věnovati rozkvětu hmotnému i kulturnímu. Šogun Ijejasu zorganisoval též státní správu, jíž v čele stál císař se sídlem

v Kiotu, ale za něhož celou říši vlastně spravoval vojenský jeho místodržitel, šogun z rodu Tokugava sídlící v Jeddu, pozdějším Tokiu. Do této doby spadá též organisace vojenství a rozčlenění tříd japonské společnosti. Šogun sám měl asi 80 tisíc vojínů.

Roku 1616 raněn byl Ijejasu při honbě výstřelem do břicha a zemřel. Před smrtí sepsal prý závěť, kde ve stu odstavců vykládá své názory o státním zřízení a vlastnostech řádného vladaře. Zdá se však, že závěť tato, jež stala se skutečně pod-

TOKIO. POSTRANNÍ ULICE.

kladem státního zřízení japonského, jest jen z části jeho dílem, a byla doplňována a značně pozměněna pozdějšími státníky a vladaři.

Sedmnácté století dějin japonských vyplněno jest krutým a bezohledným pronásledováním křesťanů a cizinců vůbec. Křesťanství v Japonsku tehdy vyhubeno téměř úplně, a veškeré styky Japonska s nenáviděnou cizinou byly přerušeny. Někteří další šogunové z rodu Tokugava byli lidé slabí a neschopní, takže za jejich éry rozmohl se opět vliv žárlivých dajmiů, kteří opouštěli šoguna a přidávali se ku kiotskému císaři. Tím, jakož

i množstvím lupičů a dobrodruhů, zvaných roniny, způsobeny opětovné vnitřní nepokoje a krvavé převraty, jež byly nejpůsobivější přípravou k revoluci devatenáctého století a červánky nové doby, jež v obrozeném Japonsku pak následovala.

*

Až do polovice devatenáctého století žilo Japonsko odloučeno úplně od celého ostatního světa. Jestliže mořská bouře zahnala ku břehům Japonska cizí nějakou loď, stala se kořistí dajmia, jenž v onom okrsku byl pánem. Celé pobřeží Japonska nebylo osvětleno ani jediným majákem. Mezi Severní Amerikou, Evropou a Čínou byl v této době již dosti čilý styk obchodní, ale koráby pluly do Číny přímo, nezastavujíce u nehostinného pobřeží Japonska.

Roku 1853 Fillmore, president Spojených Států severoamerických, obrátil zřetel svůj k sousedu za Tichým Oceánem doufaje, že se mu podaří navázati styky politické i obchodní, a že Japonsko otevře několik přístavů mezinárodnímu obchodu. Spojené Státy vyslaly svého znamenitého námořníka, commodora Perryho, jenž se dvěma křižáky a dvěma obchodními koráby přistál jako plnomocník vlády v červenci r. 1853 u břehů Japonska. Nečekanou a neohlášenou návštěvou vyděšen byl šogun Ijejoši a celý jeho dvůr měrou nejvyšší. Ihned svolána rada státníků, a hlava rodiny Tokugava, Rekku, radil, aby cizinci byli vypuzeni a uzavření jakýchkoli smluv aby bylo odmítnuto.

Rozhodnutí rady sděleno bylo s Perrym, jenž byl nucen s nepořízenou odplouti od břehů japonských. Vrátil se však hned za rok, r. 1854, a to se šesti koráby; z čista jasna objevil se v přístavu jokohamském. Šogunem byl tehdy syn předešlého šoguna, Ijesada, jenž vida nezbytí uzavřel s Perrym smlouvu. V ní bylo stanoveno, že trosečníci američtí mají míti útočiště v Japanu, že přístavy Šimoda a Hakodate otvírají se americkému obchodu, a že americké válečné lodi mohou v Japonsku nakupovati uhlí a jiné potřeby. Jakákoli další obchodní smlouva byla však odmítnuta. Podobné koncese obdržely pak brzy též vlády ruská, francouzská, anglická a pruská.

Obrovský požár, jenž zničil půl Jedda, a jemuž padlo prý za obět na 100 tisíc lidí, vykládán byl nepřáteli moderního pokroku tím, že prý staré japonské božstvo hněvá se na národ pro ony smlouvy s cizinci. Následkem toho byly různé menší nepříjemnosti, jež po dosti dlouhou dobu cizinci v Japonsku musili snášeti. Ale již roku 1856 přijel anglický generální konsul Harris do Šimody se žádostí své vlády, aby lodi směly přistávati též v přístavech Kanagava a Osaka. Šogun nevěda si rady,

otázal se mikada v Kiotu, co by měl činiti. Na radu státníka Naosuke otevřeny byly cizímu obchodu přístavy Kanagava, Nagasaki a Hakodate, rok na to pak (1859) i Niigata, Hiogo a Osaka. Téhož roku připuštěni byli ku dvoru mikadovu diplomatičtí zástupci cizích států a v přístavních městech konsulové. Vyslancům a konsulům ponechána ve věcech soudních pravomoc nad příslušníky jejich říší.

Vysoká šlechta, dajmiové, odvrátili se v této době téměř všichni od šogunů z rodu Tokugava a přiklonili se ke dvoru mikada a k jeho politice. Nastaly krvavé revoluce a rozbroje v celé zemi. Mnoho dajmiů bylo sťato, jiní musili na sobě vykonati harakiri, někteří posláni do vyhnanství, jiní uvězněni atd. Povstání toto nespokojilo se jen obětmi domorodými, nýbrž obrátilo se s celou zuřivostí i proti cizincům. Domy bělochů byly zapalovány a mnozí cizinci roku 1860 byli zavražděni.

Tehdejší císař Komei nevěděl si v nepokojích tak vážných rady. Zlými rádci ponoukán vyslal posly do Jedda k tamnímu šogunovi s rozkazem, aby všichni cizinci, jichž tehdy bylo v Jokohamě asi 125, ze země byli vypuzeni a majetek jejich konfiskován. Vůdce poselstva Šimazu setkal se na zpáteční cestě do Kiota na pobřeží blízko Kanagavy se společností Angličanů. Byli to tři páni a dáma, kteří konali výlet koňmo do okolí. Dle japonských tradic bylo povinností každého, kdo seděl na koni a potkal vznešeného dajmia, sestoupiti okamžitě s koně a hlubokou poklonou vzdáti mu poctu. Do dnes není jisto, zda z neznalosti tohoto zvyku, či ze zlomyslnosti cizinci tak neučinili. Vyslanec císařův se rozlítil a napadl společnost Angličanů. Dva páni a ona dáma ujeli na rychlých koních, jeden ze společnosti však, jakýsi Richardson ze Šanchaje, těžce raněn klesl k zemi a za krátko zemřel. Událost tato stala se v září 1862.

Vláda anglická dala ihned celou záležitost vyšetřiti, žádala za vydání pachatelů a náhradu 400 tisíc korun. Vláda japonská na důrazné vyzvání Anglie nedala dle svého zvyku odpovědi pražádné.

15. srpna 1863 objevila se náhle před Kagošímou, sídlem to dajmiů rodu Šimazu, anglická eskadra, bombardovala město a zničila větší část jeho. Tehdy i anglické loďstvo utrpělo značné ztráty, ne sice zbraněmi nepřátel, ale strašlivým tajfunem, jenž přispěl nečekaně vojsku nepřátelskému na pomoc.

Žádané odškodnění zaplaceno bylo Japonskem teprve tehdy, když loďstvo anglické zakotvilo před zálivem Jedda a hotovilo se město bombardovati.

Rozmrzen tímto nezdarem japonské diplomacie odebral se šogun z Jedda, Ijemoči, s velikým průvodem k mikadovi do Kiota jednat s ním o společném postupu proti nenáviděným a ener-

gickým cizincům. Vyslancům a konsulům bylo oznámeno, že japonská vláda nemíní ponechati na dále v platnosti koncese dříve povolené. Hned na to, ještě r. 1863, s pevnosti Šimonoseki bombardovány byly dva koráby americké, dva francouzské, dva holandské, při čemž množství námořníků a vojínů těchto lodí zahynulo. Vlády zmíněných států konferovaly na to společně s vládou anglickou, a Sir Rutherford Alcock radil, aby spojeným loďstvem všech těchto mocí město Simonoseki bylo napadeno. Osmnáct válečných lodí spojenců zničilo svojí střelbou město Šimonoseki téměř úplně. Výprava evropských spojenců stála 12 milionů korun, jež poražená vláda Japonska vítězům musila zaplatiti. V této době poskytuje Japonsko přesmutný obraz naprosté vnitřní rozervanosti. Jak jednotliví dajmiové mezi sebou, tak zase i šlechtici proti mikadovi stáli v nejkrutějším nepřátelství.

Roku 1867 zemřel v Kiotu na neštovice mikado Komei, a císařem stal se jeho šestnáctiletý syn Mucuhito (narozen r. 1850).

Nejmocnější ze šogunů poznal, že by vlast byla úplně zničena, kdyby nepořádkům a rozvratu nebyl učiněn radikální konec, a jsa přesvědčen, že systému dosavadní vlády šogunátu udeřila poslední hodina, složil svoji hodnost do rukou nového císaře. Mikado však, jenž na své mládí byl neobyčejně energický a opatřen byl znamenitými a prozíravými rádci, nespokojil se tímto akademickým uznáním své svrchovanosti. Žádal, aby mu vydány byly též statky, jež patřily až dosud rodině Tokugava.

Zklamaný šogun roznítil novou válku, jež však pro něho neskončila vítězstvím. Poražení mstili se na cizincích. V Kiotu přepadeno bylo anglické vyslanectví, a v Osace zavražděn byl kapitán francouzského korábu spolu s deseti námořníky. Vrahové byli chyceni, odsouzeni vykonati na sobě harakiri, a japonská vláda zaplatiti musila 650 tisíc korun náhrady.

Armáda císařská vedená princem Taruhito a maršálem Saigo Takamorim, udělala v zemi v krátké době pořádek a přinutila odbojné dajmie, že musili uznati svrchovanost mikadovu. Dne 6. listopadu 1868 přenesl císař Mucuhito sídlo své z Kiota do Jedda, jež od té doby přezváno jménem Tokio. Za sídlo své zvolil si císař palác, jenž až do té doby obýván byl princem rodiny Tokugava. Palác shořel roku 1873, a na jeho místě postaven byl nový komplex budov nynějšího císařského paláce. To-kio značí „východní residenci".

Roku 1874 vydal se Mucuhito na cestu do Kiota a pojal tam za manželku dceru knížete Tadaka, jménem Haruko, to jest „dítě jara".

Dajmiové musili nyní pozemky své odevzdati vládě a ob-

drželi za ně větší neb menší roční pensi. Ti, kdo dobrovolně a ihned pozemky své vydali, obdrželi roční příjem větší, ti, kteří násilím byli k tomu přinuceni, spokojiti se musili pensí namnoze velmi nepatrnou. Bojovníci, samuraiové, ztrativše dosavadní své pány, věnovali se většinou službě úřednické. Někteří z nich obrá-

POMNÍK SAIGA TAKAMORI V UENSKÉM PARKU.

tili se též k obchodu a řemeslu, většinou však s výsledkem nepatrným; neměli předběžných vědomostí a cviku.

Roku 1870 započato s radikální přeměnou dosavadních veřejných institucí v nové. Vše zařízeno dle vzoru Evropy a Ameriky, a množství cizinců povoláno do Japonska za informátory pro všecky obory moderní lidské kultury. Francouzi byli učiteli

Japonců ve vojenství, Němci v medicině, Angličané stavěli jim dráhy a zařizovali továrny, Holanďané zaváděli moderní systémy průplavů a lodí. V Osace zařízena byla státní mincovna, a protože příjmy země velikým výdajům nestačily, kontrahovány byly v cizině veliké půjčky.

Věrní dajmiové odměněni byli za svoji věrnost k panujícímu rodu vysokými úřady a hodnostmi, mimo to pak i celým deštěm řádů, jež císař Mucuhito založil. Zaveden křesťanský kalendář, svátek nového roku přeložen z počátku jara na prvý den měsíce ledna, zavedeno svěcení neděle jakožto dne všeobecného odpočinku. Nová éra, jež v Japanu za panování mikada Mucuhita zavládla, přezvána byla Meidži, to jest „Osvícení", a stala se novým letopočtem. Dosavadní primitivní zařízení armády ustoupilo moderní organisaci a výzbroji, a místo dřívějších samuraiů zřízena pravidelná armáda s všeobecnou brannou povinností.

Z nejnovějších dějin Japonska chceme stručně registrovati ještě několik důležitých událostí. Roku 1872 byl v Japonsku návštěvou ruský velkokníže Alexis, roku 1879 pak přinesl císaři vysoký německý řád pruský princ Jiří. V době té zuřila v Tokiu právě strašlivá epidemie cholery, jíž na sto tisíc lidí padlo v obět. Později navštívil Japonsko též expresident Spojených Států severoamerických, generál Grant. Roku 1878 zabit byl šesti spiklenci, samurai, kteří se přestrojili za rolníky, největší nepřítel moderních změn, Okubo.

Ještě v roce 1874 zachvělo se Japonsko naposledy výbuchem vnitřních nepokojů a rozbrojů. Bývalý polní maršálek Saigo Takamori, jenž byl vojínem duší tělem, založil téhož roku v Kagošimě soukromou vojenskou školu, jež brzy v celé zemi dosáhla znamenité pověsti. Mladí synkové z nejpřednějších rodin pospíchali tam za vojenským vzděláním. Jednu hodinu vyučovalo se denně předmětům literním, všechen ostatní čas věnován byl pouze cvičením vojenským a gymnastickým. Chovanci školy této nadužívali však svých privilegií a obtěžovali zpupným svým jednáním nejen sousední rolníky, ale i úředníky císařské. Když se stížnosti na školu množily, vydal císař rozkaz, aby škola byla zavřena. Saigo Takamori nechtěl se však rozloučiti se zamilovaným svým dílem: z řad tehdejších i bývalých chovanců zřídil neveliké vojsko, zmocnil se zásob střeliva v arsenále kagošimském, a vzdoroval po několik měsíců vojsku císařskému, jež ve veliké přesile na hlouček jeho věrných doráželo. Teprve v září roku 1877 potřen byl u města Kagošimy poslední zbytek vojska Takamoriho, a tak vzpoura potlačena. Saigo Takamori sám nebyl nalezen; na bojišti zůstala však bezhlavá mrtvola převlečená v roucho prostého rolníka. O tomto trupu tvrzeno, že jest mrtvolou slavného kdysi maršálka císařského Takamoriho, jenž asi

sám na sobě vykonal harakiri, a jehož hlavu některý z věrných jeho přátel odnesl, aby nepadla do rukou nepřátel. V ústech lidu žije však Saigo Takamori až dosud; vypravuje se, že prý uprchl do Sibiře a tam s pýchou a radostí sleduje pokrok milované své vlasti. Japonský císař uznávaje vynikající ctnosti a veliké služby, jež vlasti své Takamori prokázal, rehabilitoval jej za třináct roků po jeho smrti, a jmenoval jej, ovšem již mrtvého, opětovně svým polním maršálkem. V parku Uenském zřízen jest velikému tomuto válečníku Japonska moderní pomník.

Poslední veliká tato vzpoura stála Japonsko na 900 milionů korun, jež uhrazeny byly vydáním papírových bankovek.

Jeden z největších japonských historiků moderní doby, Ginzo Učida, sestavil dle vědeckých pramenů chronologický přehled japonské historie, který uvádím dle knihy Sladenovy „Queer Things about Japan".

Počátek japonské historie. Džimmu Tennó, prvý císař	660	před	Kr.
První styky s Koreou	33	"	"
Dobytí části Koree (císařovna Džingu Kogo) . .	200	po	"
Zavedení písma do Japonska (dle tradice) . .	285	"	"
Počátky Budhismu v Japanu	552	"	"
Kioto učiněno hlavním městem a sídlem mikada .	794	"	"
Zavedeno čínské počítání dnů, týdnů a měsíců . .	602	"	"
Zařízena hodnost Kvambaku, regentů	888	"	"
První šogun Joritomo zvolil svým sídlem Kamakuru	1185	"	"
První invase Mongolů do Japonska	1274	"	"
Druhý útok Mongolů odražen Tokimunem . .	1281	"	"
Vláda rodiny Ašikaga . . . od roku 1392 do	1574	"	"
Mendez Pinto přistál v Tanegašimě	1542	"	"
Svatý František Xaverský přistál v Kagošimě .	1549	"	"
Vláda Nobunagy	1574—1582	"	"
Hidejoši (Taikosama)	1582—1598	"	"
Výprava japonských vyslanců k papeži, vyjela 1582, vrátila se	1590	"	"
Výprava do Koree	1592	"	"
Počátek šogunátu rodiny Tokugava. Ijejasu činí svým sídlem Jeddo	1603	"	"
Ijejasův edikt proti křesťanům	1613	"	"
Počátek pronásledování křesťanů	1614	"	"
Všichni cizinci, vyjma Holanďany a Číňany, vyhnáni ze země, a Japoncům zakázáno opustiti půdu Japonska	1636	"	"
Krvavé pronásledování křesťanstva počíná . .	1641	"	"
Holandskou lodí zavlečena do Japonska cholera	1822	"	"

Commodore Perry přistává v zálivu Jedda v červenci . . . . 1853 po Kr.
Smlouva se Spojenými Státy severoamerickými podepsána . . . . 31. března 1854 „ „
Jokohama, Nagasaki a Hakodate otevřeny mezinárodnímu obchodu . . . . 1859 „ „
Přepadení anglické společnosti u Jokohamy . . 1862 „ „
Lodi americké, francouzské a holandské bombardovány pobřežními bateriemi v Šimonoseki . 1863 „ „
Americké, francouzské a anglické válečné lodi střílejí na Kagošimu . . . . 1863 „ „
Spojené loďstvo evropských mocí zničilo střelbou Šimonoseki . . . . 1864 „ „
Japonsko platí válečnou náhradu evropským mocnostem . . . . 1864 „ „
Brojení a atentáty proti nenáviděným cizincům 1864-1866 „ „
Mucuhito stár jsa 16 roků, vstupuje jako 123. mikado na trůn . . . . 1867 „ „
Otevřeny přístavy Hiogo, Osaka a Jeddo . . 1868 „ „
Mikado prohlášen jediným a neobmezeným vládcem Japonska . . . . 1868 „ „
Bitva u Fušimi 28. ledna, bitva v Uenu 4. července 1868 „ „
První rok periody Meidži („Osvícení"). . . . 1868 „ „
Mikado zvolil sídlem svým Jeddo, jež přezváno Tokiem a učiněno hlavním městem říše 26. listop. 1868 „ „
Zrušení feudálního systému . . . . 1869 „ „
Vyšel první časopis v Japonsku. . . . . . . 1870 „ „
Mikado vysílá ku vládám západního světa poselství . . . . 1871—1872 „ „
První železniční trať v Japanu otevřena . . . 1872 „ „
Zavedení gregoriánského kalendáře. . . . . . 1873 „ „
Úřednictvu státnímu poručeno, aby ve službě nosilo evropský kroj . . . . 1873 „ „
Válka proti Formose . . . . 1874 „ „
Výměna Sachalinu za ostrovy Kurily . . . . 1875 „ „
Edikt proti křesťanům odvolán . . . . 1876 „ „
Vzpoura Saigo Takamoriho . . . . . 1876—1877 „ „
V Tokiu otevřena národní výstava. . . . . . 1881 „ „
Vydán reskript slibující ústavu . . . . . . 1881 „ „
Rehabilitace staré japonské šlechty. . . . . 1884 „ „
Oficielní ochrana církví zrušena. . . . . . 1884 „ „
Erupce sopky Bandai (500 mrtvých, obrovské škody) . . . . 1888 „ „
Prohlášení konstituce císařem . . . 11. února 1889 „ „
První parlament zahájen . . . . 1890 „ „

Mezinárodní výstava v Tokiu	1890	po Kr.
Veliké zemětřesení (10 tisíc lidí zabito, 130 tisíc domů zničeno)	1891	„ „
Atentát na careviče za jeho návštěvy Japonska	1894	„ „
Prohlášení války s Čínou . . . . . 12. února	1895	„ „
Porážka čínského loďstva a sebevražda čínského admirála . . . . 14. února	1895	„ „
Dobytí Wei-hai-Weie	1895	„ „
Mír mezi Japonskem a Čínou v Šimonoseki. Japonsko získává Formosu	1895	„ „
Mořská zátopa (o život přišlo 27 tisíc lidí, raněno 25 tisíc, zničeno 7475 domů)	1896	„ „
Zavedení zlaté měny	1897	„ „
Revise smluv s cizími mocnostmi, zrušení exteritoriality	1899	„ „
Japonsko zúčastní se akce velmocí v boxerském povstání	1900	„ „
Uzavřeno spojenectví s Velkou Britanií	1902	„ „
Počátek války rusko-japonské . . . 8. února	1904	„ „
Uzavřen mír mezi Ruskem a Japonskem v Portsmouthu	1905	„ „
Mikado Mucuhito zemřel . . . . 29. července	1912	„ „

Veliký moderní zázrak, naprostý převrat kultury japonské v druhé polovici 19. století zasluhuje skutečně, bychom ještě jednou, podrobněji jím se zabývali. V kulturních dějinách Japonska pozorovati lze zřejmě tři veliké periody. Prvá stojí pod vlivem Číny a Koree, a nazvati ji lze jakousi periodou náboženskou. Druhá počíná asi rokem 1200, a nazvati ji lze periodou rytířství. Nastoupením císaře Mucuhita počíná třetí perioda, období Meidži, „Osvícení", moderního přerodu kultury.

Přemrštěně nadšení laudatores temporis acti, starého Japonska, vytýkají moderním reformátorům jeho, že chybili zasvětivše staré historické Japonsko neodvratné smrti. Neboť o tom, že staré Japonsko vymírá, není nejmenší pochybnosti. I nejlepší znalec Japonska, Basil H. Chamberlain praví ve svých „Things Japanese": „Staré Japonsko jest mrtvo! Jedině správné, co možno s mrtvým tělem počíti, jest pohřbíti je. Chcete-li, můžete nad hrobem vztyčiti pomník a příležitostně se nad ním pomodliti — bude to aspoň v pravdě japonské . . ."

Možno míti za zlé osvícenému císaři Mucuhitovi a jeho znamenitým rádcům, že přijali vymoženosti západní a americké kultury, jež se jim nabízely?

Dobře o tom praví kapitán F. Brinkley ve své knize „Japan, its History, Arts and Literature." Činí přesvědčivé srovnání: „Kdyby občan Západu postaven byl nenadále v dotek s civilisací nepoměrně vyšší, než jest jeho, s civilisací nabízející mu materiální výhody a přednosti, kdo by se divil, kdyby se onen občan snažil novou civilisaci se všemi jejími výhodami co nejrychleji si přisvojiti? Představme si, že by tak před sto lety byla bývala před oči Angličanů předvedena scéna s uhánějícími železnicemi, pohybujícími se parníky, telegrafem roznášejícím svá poselství do nekonečných dálek, telefonem donášejícím šepoty přes celé kontinenty, s torpédy, puškami rychlopalnými, strojními děly, obrněnci; kdyby jim bývaly ukázány létací stroje, podmořské čluny, vozy a kočáry poháněné benzinem neb elektřinou a ujíždějící rychlostí 80 kilometrů za hodinu . . . nebyla by takováto podívaná zvrátila tehdy celičkou Anglii? A tento katalog divů nutno ještě značně rozšířiti, chceme-li si představiti, čím vším před čtyřiceti roky Japonci byli oslepeni. Není tudíž divu, že se tam na Dalekém Východě vyskytla dychtivě vztažená ramena, aby uchopila řady kýžených novot. Kdyby toto bylo vším, co Japonci v daném případě dokázali, bylo by nepoctivo

tvrditi, že by byl každý jiný kulturní národ za podobných okolností nebyl jednal snad stejně energicky. Ale Japonci nezůstali jen při pouhém osvojení si zevnějšku západní civilisace. Stali se nejpilnějšími a nejbystřejšími žáky západní vědy, západního politického, mravního, filosofického i zákonodárného systému. Přijali nejen mrtvou literu, ale i ducha, a tím se nejnápadněji odlišili od jiných národů Východu.

Tato zdravá vnímavost nezůstala obmezena na několik jen málo vůdčích duchů, kteří obrovskému přerodu dali přirozeně první popud. Jest však nemyslitelno, že by tak dalekosáhlé změny byly bývaly realisovány za klidu a vzorného pořádku, kdyby i srdce národa nebylo bývalo s reformátory za jedno. V Japonsku nebyly vytrhávány železniční koleje, nebyly rozbíjeny lokomotivy, nebyly ničeny telegrafní tyče a stroje dělníky obávajícími se, že přijdou o práci, anebo fanatiky, kteří by v nových těchto vymoženostech viděli útok na dosavadní životní své názory. Stejným tempem, jak šli v čele vůdcové pokroku, kráčela za nimi i celá masa lidu. Když nic jiného, tedy tento tribut chvály národního uvědomění a inteligence nutno přiznati každému poctivému pisateli historie této země.

Tím okamžikem, kdy Japonsko pohlédlo tváří v tvář světu tak dlouho pečlivě před ním ukrývanému, objevilo též mezery odlišující jeho civilisaci od civilisace Západu — a tímtéž okamžikem objevuje se v Japonsku úsilí každého vzdělaného Japonce, aby vlast jeho v závodění o pokrok ocitla se co nejdříve na stejné úrovni se zeměmi kulturní ciziny. To bylo a jest vrcholným přáním každého Japonce, a žádná obět nebyla nikdy dosti velikou, mohla-li v této příčině vlasti prospěti. Kolik japonských studentů přepialo své síly poháněno touto snahou, kolika státníkům bylo toto úsilí hlavní pružinou úřední jejich činnosti — to dovede posouditi pouze ten, kdo z blízka pozoroval tento lid při prvých jeho krocích z dlouhé kulturní osamocenosti do řady moderních, vzdělaných národů světa."

A Japonci měli při svém počínání štěstí. Přerod staré kultury v novou zachvátil všecky zjevy života — zastavil se však před tím, čemu Francouzi říkají „intimní" část člověka: dům, rodina, zvyky, náboženství, zábavy, umění — vše to zůstalo a jest dosud japonským, i když vše ostatní obléklo si přes japonský vnitřek evropský kabát. Zastaví-li se proces vylíčený u těchto „intimních" částí člověka i v budoucnosti, jest ovšem jiná otázka. Jisto však jest, že ti z reformatorů, kteří přestřelili ve své reformační horečce, vystřízlivěli velmi záhy, a že to, co ze staré japonské civilisace jest schopno dalšího života a má

skutečnou cenu vnitřní, nezmizí i v překotném moderním způsobu života, nýbrž sloučí se během doby organickým procesem s novými prvky, aby vytvářilo novou, čtvrtou periodu japonské civilisace.

*

Častěji, když jsem rozmlouval se vzdělanými Japonci o jejich poměrech kulturních, nemohl jsem si odpustiti poznámku: „My Evropané měli bychom vám Japoncům vlastně záviděti. Kolik století to trvalo, než si Evropa vybudovala nádhernou budovu své civilisace, kolik krve a utrpení stálo vítězství každé z moderních myšlenek, kolik geniů věnovalo svůj mozek i jmění na realisování moderních vynálezů — a vy, Japonci, bez obětí, bez námahy, hračkou osvojili jste si to vše během čtyř desítiletí..."

Přechod k civilisaci byl příliš náhlý, než aby nezbyly patrné stopy dřívějších poměrů. Vláda japonská dosud má mnoho práce, chce-li, aby její snahy civilisační pronikly do všech vrstev obyvatelstva ostrovní říše.

Při své druhé návštěvě Japonska měl jsem zajímavou příležitost viděti, jak se japonská vláda pečlivě stará o jakýsi aspoň zevnější nátěr civilisace u těch občanů, kteří si ho dosud sami neosvojili. Do Japonska čekali návštěvu velikého amerického loďstva válečného. Vláda vydala proto zvláštní nařízení, v němž zdůrazněny různé požadavky a předpisy civilisovaného způsobu života. Anglický jeden časopis v Japanu byl tak zlomyslný, že nařízení vládní přinesl v anglickém překladu, a odtamtud dovoluji si některé význačnější body reprodukovati s poznámkami.

„Lidé nemají se shlukovati, vidí-li cizince na ulici nebo v krámě." Zvláště v odlehlejších vesnicích, kam tak často člověk bílého plemene nezabloudí, utvoří se brzy kolem Evropana nebo Američana celá hradba obdivovatelů. Veliký náš vzrůst tělesný bývá obyčejně nejvíce předmětem obdivu malých průměrně Japonců.

„Obchodníci nemají požadovati vyšších cen za zboží od cizinců, než od domorodců." Pochybuji, že se vládě japonské podaří, aby své poddané této nectnosti odnaučila!

„Na psy, kteří provázejí cizince, nemá se házeti kamením nebo klacky."

„S cizinci jednati dlužno povždy zdvořile; přijdou-li do státního úřadu, má jim vždy býti nabídnuta židle." To se ale, prosím, netýká státních úřadů mimo Japonsko...

„Z obleku, chování a řeči cizinců nikdo nemá tropiti si úsměšky."

„Vstupujeme-li do domu cizincova, máme vždycky získati si předem dovolení u domovníka, sluhy, neb aspoň zaklepáním na dvéře bytu."

„Pamatovati dlužno, že cizí misionáři zasluhují téže úcty, jako japonští kněží šintoičtí a budhističtí."

„Jede-li cizinec na kole, nemají mu býti házeny do cesty kusy kamení, skla nebo klacky, a děti nemají býti hromaděny na silnici." Co tomu říkáte, pražští cyklisté a automobilisté?

„Cizinci neradi vidí, plivá-li se všude a házejí-li se po chodnících, ve vlaku neb na parníku slupky ovoce a odpadky cigaret."

„Není slušné ukazovati na cizince prstem."

„V přítomnosti dámy nemá se kouřiti."

„Ti, kdož se učí cizím jazykům, nemají zbytečně začínati hovor s cizinci jen za tím účelem, aby v cizí řeči se cvičili." Toto naučení měl onen zákonodárce aspoň čtyřikrát podškrtnouti. Nedovedete si představiti horší trýzně nad to, než když sedíte ve vlaku, proti vám Japonec, jenž mluví asi 30 slov anglických a nyní s vámi konversuje. Je neúnavný. Bezpočtukrát dáte mu zcela srozumitelně na jevo, že si další zábavy nepřejete — vše marné. Dáte se do čtení obrátivše se k Japonci zády — za dvě, tři minuty už vás šťouchá do ramene a upozorňuje na něco venku, co naprosto za upozornění nestálo.

A ta japonská angličtina! Japonská řeč nemá vůbec hlásky l — Japonci nahrazují ji vesměs hláskou r. A teď si představte neodbytného takového japonského „Angličana", jenž vám vytrvale vykládá: „Ruk hír, zet ritr rejk" — hleďte, tamhle to jezírko! (look here, that little lake!) Obyčejně, když už jsem nevěděl, co zoufalstvím počít, začal jsem na vědychtivého Japonce česky. Otevřel údivem ústa — a na chvíli jsem měl pokoj.

„Slíbí-li řemeslník práci v čas vykonati, má býti dochvilným." Japonská řeč je v této věci k řemeslníkům a dodavatelům velice milosrdna. Japonský řemeslník řekne vám na vaši urgenci: „Ihned!" Ale toto japonské ihned znamená doslovně: „ihned, nejdéle ode dneška do Vánoc". A pak se ovšem nedivte, musíte-li čekati na podražení bot třeba dva, tři týdny!

„Návštěvy u cizinců mají býti omezeny na dobu co nejkratší." Byl jsem jednou přítomen v Tokiu, když přítel, architekt Letzl, vyjednával se svým japonským stavitelem. Dokud to trvalo hodinu, poslouchal jsem trpělivě; při druhé hodině jsem se smál, při třetí zuřil, a při čtvrté utekl z domu ven.

„Dívá-li se cizinec při hovoru s námi na hodinky, znamená to, že si nepřeje dalšího hovoru." Ale obyčejně sebe ostentativnější dívání na hodinky nepomůže.

„Není slušné ptáti se cizince a zvláště dámy po jejich stáří."

„Límec, manžety, rukavice a boty mají povždy býti čisté."
„Jdeme-li s Evropanem, nutno s ním zachovati stejný krok". (!!)
I na nos pamatoval moudrý zákonodárce. „Čistíme-li si nos v přítomnosti cizince, užijeme kapesníku." Zcela dobrácky. Nedívá-li se cizinec, stačí k tomuto tělesnému výkonu ruka nebo kousek novin, jejž ale po použití pro podruhé zase dobře uschováme . . .

JAPONSKÉ SVATKY A SLAVNOSTI

Vleccems podobá se země Vycházejícího Slunce zemím našim. Jako u nás bývalo za dob dřívějších daleko více svátků, než v nynější překotné době shonu za existencí a za majetkem, tak tomu bývalo i v Japonsku. Život prostého Japonce býval za dob feudálních celkem dosti jednotvárný. Téměř nikdy nepřekročil prostý Japonec hranic místa, v němž se narodil. Byli to většinou lidé chudí, kteří neměli prostředků ku cestování; také dopravní prostředky byly nedokonalé a silnice ohrožovány byly obávanými lupiči.

Jedinou radostí a jediným vítaným přerušením jednotvárného všedního života byly svátky, jež slaveny za to tím všeobecněji a okázaleji.

V moderním Japonsku, kde dráhy umožnily pohodlné a laciné spojení jednotlivých měst mezi sebou, a spojení venkova s průmyslovými a kulturními centry, změnily se ovšem i v této příčině poměry velmi značně. Zámožnější lidé, pro něž kdysi bylo přepychem, měli-li malou vilu někde za periferií města Tokia, nespokojují se dnes s nejbližším okolím hlavního města, nýbrž staví svá letní sídla až v Kamakuře, Enošimě, Šizuoce a jinde. Každou sobotu pozorovati možno v Tokiu pravidelné stěhování národů. Každý, komu poměry jen poněkud to dovolují, odjíždí v sobotu odpoledne do svého venkovského tuskula, odkud teprve v pondělí ráno vrací se do města ku svému obvyklému zaměstnání. Za dob dřívějších pokládána byla cesta do Kamakury za něco velikolepého — dnes jest to pouhý výlet, a nějakých těch 40 kilometrů cesty jedou každý týden tisíce obyvatelů Tokia a Jokohamy.

Jest přirozeno, že novými těmito způsoby života utrpěla značně instituce svátků a slavností místních. Jen chudina zůstává v městě a účastní se těchto slavností; bohatí lidé právě v těchto dnech nejraději odjíždějí z města na venek, aby zvýšenému ruchu svátečnímu ve městě se vyhnuli. Jsou však i dnes svátky, jež slaví celé Japonsko bez rozdílu, bohatí jako chudí, šlechtic jako poslední kuli.

Největším svátkem Japonska jest svátek nového roku. Za dob dřívějších slaven býval Nový Rok počátkem jara; býval uvítáním vzkříšené přírody. Se zavedením kultury západní přesunut byl svátek na den 1. ledna. Svátek Nového Roku jest v celém Japonsku všeobecným dnem radosti.

Na každé straně vchodu do domu vztyčena jest vysoká bam-

busová žerď, na níž připevněna jest větev borovice; s vrcholku tohoto stožáru vlaje národní vlajka. Na příčném břevnu brány upevněn jest rodinný znak; k němu přivázána jest větvička kapradí a pomorančovníku. Podobná ozdoba umístěna jest i uvnitř v pokojích.

Celá úprava jídla v těchto dnech liší se úplně od stravy obvyklé. Sotva že ráno členové rodiny a ostatní obyvatelé domu

NOVOROČNÍ SLAVNOSTI.

vstanou, přejí si navzájem šťastný Nový Rok a pijí z malého dřevěného šálku novoroční nápoj mirin. Jeden po druhém dle rodinné své hodnosti vyprazdňují nádobku a jedí pak rýžové koláče a polévku ze zelenin. Tato snídaně opakuje se po tři dny.

V den Nového Roku navštěvují se příbuzní a známí a přejí si hojně štěstí v nastávajícím novém ročním období. V nejnovější době zatlačeno bylo toto osobní novoroční gratulování posíláním blahopřání poštou. Miliony dopisnic expeduje jediná tokijská pošta tento den. Všecky obchody a úřady, veřejné i soukromé, jsou v den Nového Roku uzavřeny, ulice ozdobeny jsou prapory a větvemi borovic, a přeplněny obecenstvem, jež

jde na návštěvy nebo z návštěv. Mládež hraje rozmanité hry, jež v tento den těší se zvláštnímu významu a symbolice.

Celkem tedy oslava Nového Roku dosti podobná způsobu, jakým u nás přechod z roku do roku bývá vítán. Jednu zvláštnost mají však Japonci, jež by se snad doporučovala i pro kraje naše. V Japonsku každý člověk o Novém Roce musí, neb aspoň má míti zaplaceny všecky dluhy roku starého . . .

TŘEŠNĚ V KVĚTU.

Druhý den po Novém Roce posílají obchodní domy své zřízence s ručními vozíky vyřizujíce prvé objednávky, jež jsou pokládány za zvláště šťastné. Vozy jsou pestře a bohatě vyzdobeny, a každá firma se snaží, aby velikým počtem vozíků a vyřízených novoročních zásilek mohla se pochlubiti.

K večeru procházejí ulicemi pouliční prodavači, kteří prodávají veliké obrazy. Na obraze namalována jest loď štěstí se sedmi bohy Štěstěny; nad obrazem napsána jest báseň o 31 slabice, již možno čísti od předu i od zadu, a vždy smysl její jest týž. V překladu zní báseň: „Vzbudili se všichni ze spánku; jak jest krásné, když loď naráží na vlny!" Prodavači zvou hlasitým

křikem kolemjdoucí, aby si kupovali obrazy, jež mají tu zázračnou vlastnost, že položeny před spaním pod hlavu vykouzlí spáči blažené novoroční sny, na příklad o Fudži, o jeřábu a pod.

Dne 7. ledna otevírají se znovu státní úřady a soukromé závody. Den před tím pořádají tokijští hasiči veřejnou produkci, jež sestává hlavně z různých krkolomných akrobatických cvičení na vysokých žebřících. Osmého ledna ráno přehlíží slavnostně císař celou tokijskou vojenskou posádku, a tím oficielně uzavírá též novoroční slavnosti. Téhož dne vrací se i mládež do škol.

Šestnáctý den měsíce ledna jest očekáván toužebně všemi učedníky a služkami celého Japonska. V ten den nemají povinností v dílně, ani v domácnostech svých zaměstnavatelů. Jdou do divadla, na zápasy, na výlet do okolí, neb navštěvují své příbuzné.

I v ostatní dny ledna navštěvují Japonci horlivěji než kdy jindy oblíbené své chrámy a provádějí různé pověrečné úkony. Jdou na příklad ke studni a lijí na sebe o půlnoci studenou vodu, aby se očistili od hříchu. Děti vycházejí před východem slunce z příbytku a učí se nazpamět krátké nějaké úloze; věří, že po celý školní rok budou míti neobyčejně dobrou pamět.

Druhého neb třetího února berou Japonci hrách a rozhazují jej v příbytku volajíce: „Ať vejde štěstí!" Na to hrách opět z domu vyhazují s voláním: „Ať vyjde zlý duch!" Očišťují tak své příbytky pro nastávající jarní období. Každý ze členů rodiny sní též tolik hrachových zrn, kolik jest mu let.

11. února jest veliký svátek, výroční den císaře Džimmu, zakladatele japonské dynastie.

Třetího března připadá svátek loutek, „Hinamacuri". Na tento den všecka japonská děvčátka oblečena v nejlepší svá kimona vynášejí své loutky a staví je v umělých skupinách a řadách ku stěně příbytku. Nejoblíbenější z loutek jsou ty, jež představují císaře a císařovnu; trůní ve zvláštní skřínce ve středu skupiny. Pod nimi sedí dvořeníni a dvorní dámy, pět dvorních hudebníků a tři zbrojnoši. Před loutky staví děti miniaturní příbory s pokrmy a nápoji, a obsluhují ceremonielním způsobem své neživé hosty. Kolem hlavní skupiny sestaví pak děti všecky své ostatní hračky a zařízení své dětské domácnosti. S loutkami společně pijí pak děti slazenou vodu a radují se z návštěv družek, jež přicházejí, nesouce v náručí rovněž nejlepší své loutky. Tato výstava loutek, z nichž mnohé dědí se v rodině již celou řadu generací, a vzájemné návštěvy dětí s výstavou spojené trvají obyčejně několik dnů.

Na polovici března připadá slavnost jarní rovnodennosti, zároveň pak slavnost těch, kdož odpluli k druhému břehu věčnosti, do nirvány. V těchto dnech nosí věřící na hřbitovy ko-

láče a pokrmy z rýžové mouky pomazané omáčkou z bobů. Na hřbitově obětují je svým zemřelým. Nejen hřbitovy, ale i chrámy bývají v těchto dnech navštěvovány množstvím věřících. Zvláště starší lidé v Tokiu vykonávají tu návštěvu šesti chrámů, jež třeba postupně navštíviti za jediný den — úloha to nikterak snadná, neboť pouze obejíti rychlým krokem těchto šest svatyň znamená jíti asi 22 kilometrů cesty. Kdo na první jarní den projde šesti torii, branami chrámu, zajistí si tak lehkou hodinu smrti.

Počátkem měsíce března kvetou nejkrásněji švestky. Květ švestky není sice tak populární, jako později kvetoucí třešeň, ale jest přece vítán upřímnou radostí, jsa prvním viditelným poslem navracejícího se jara. A jest zajímavo, že květy švestkové, ač daleko nejsou tak populární mezi širšími vrstvami lidu, jako sakury, třešně, přece jen nadchly k básním mnohem více japonských poetů, než nádhernější sakura. V den, kdy švestky plným květem jsou rozkvetlé, chodí lidé pod stromy, přinášejí si jídlo a nápoje, hodují pod kvetoucími stromy, a na větve švestky připevňují kousky papíru, na nichž napsány jsou básně opěvující květy švestkové.

Počátkem dubna slaví se v Japonsku svátek narozenin Budhových, O-šaka-sama. Na tento den omývají v celém Japonsku kde jakou sochu Budhovu, malou či velikou. Náboženská tato slavnost zaniká však téměř úplně ve všeobecném oslavování květů třešňových, jež v téže době září v nejkrásnějším rozpuku.

Třešně jsou specifickým miláčkem všech vrstev japonského lidu. I u nás spočine jistě oko milovníka přírody s upřímnou radostí na těchto prvních našich hlasatelích jara. Jsou však celé vrstvy našeho lidu, jež kolem zasněžených květových vloček třešňových kráčejí s naprostou lhostejností, a neuznají snad ani za hodno pozvednouti hlavy neb zastaviti kročejů, a postáti chvilku v němém obdivu nádherného přírodního zjevu. Jinak tomu v Japonsku. Celé zástupy lidu všech vrstev společenských spěchají do třešňových stromořadí, a jako malé děti s upřímným nadšením obdivují každý krásně rozkvetlý strom třešňový, jež se v Japonsku pěstují pouze k vůli květům, protože, jsouce plnokvěté, nenesou ovoce. Japonské přísloví praví: „Mezi muži jest první válečník, mezi stromy jest první třešeň."

Protože kvetoucí nádhera třešňových stromů nemá dlouhého trvání, bývá ve stromořadích třešňových v době největšího rozkvětu stromových haluzí pravý nával. I potom, kdy květy již opadávají, hrnou se do stromořadí nové zástupy diváků; sedíce v čajovnách popíjejí čaj nebo sake, a dívají se se sentimentálním úsměvem, jak lístky sakury jako sněhové vločky pomalu snášejí se k zemi.

Jedna z nejslavnějších japonských „haiku", básní o 17 slabikách, praví: „Jaký jest ten náš svět! Pouze tři dny uplynou, a kde jsou květy třešní?" Nejčastějším obrazem pomíjejícnosti všeho pozemského v básních japonských bývá krátké trvání květů sakury.

Zvláště hlučně oslavována jest každoročně krátká perioda třešňových květů v Tokiu v parku uenském, kde jest množství

SLAVNOST HOCHŮ.

těchto krásných stromů. Obyvatelé okolních vesnic a žáci škol obecných i středních v Tokiu konají každoročně v době květů hromadné výlety do parku, kde obdivují se nejen nádherným květům sakury, ale navštěvují spolu též císařské museum, císařskou knihovnu a množství starobylých svatyň, jež v zeleni uenského parku jsou ukryty. Pro pohodlí obecenstva zřízeny jsou v parku četné čajovny, pouliční kramáři a majitelé různých zábavných podniků rozbíjejí zde rovněž dočasný svůj stan — — a tak doba květů sakury stává se skutečně pravým národním a všeobecným svátkem malých i velikých .. Japonci jsou vlastně v této své vášnivé lásce k sakuře až nespravedlivými: v téže době, kdy

všechno obyvatelstvo Japonska koří se třešni, kvete jiný strom, broskev, jež v Japonsku rovněž hojně jest pěstována. Květ broskve nezadá krásou svojí v ničem květu sakury, ba snad skromností svojí zdál by se nám ještě ušlechtilejším, než bujné, plnokvěté japonské třešně. A přece doba květu broskví mizí téměř nepovšimnuta, všechen estetický zájem Japonska soustřeďuje se v této době jedině ku květům třešňovým. V téže době kvetou též azalky —

KVETOUCÍ KOSATCE.

ale i jejich květy marně si vynucují čtrnáctidenním svým životem pozornost japonských přátel přírody; zacházejí nikým nelitovány nemohouce konkurovati se šťastnějším soupeřem — sakurou...

Ku konci dubna kvetou pivoňky, jež byly do Japanu přivezeny z Číny. Oblíbeny a hojně v zahradách jsou pěstovány zvláště japonskými ženami.

Nedlouho na to počíná kvésti vistarie (glycinia vistaria japonica). Keře vistarií pěstují obyčejně nad hladinou vodní, na terasách a pergolách u břehů jezer a rybníků. A neznám skutečně hned tak krásného pohledu, jako jest pohled na kvetoucí strom vistarie, jež jako fialový vodopád v překrásných hroznech sklání se k zemi.

Pátého května každého roku jest svátek hochů, „Tango" či „Nobori" zvaný; jest to jakýsi pendant k březnovému svátku děvčat, svátku loutek. Nad každým domem, kde mají hocha nebo více mladých synků, vztyčují bambusové žerdi, s nichž vlají obrovské ryby zhotovené buď z papíru, nebo z látky hedvábné neb bavlněné. Podoba kapra jest velmi věrná, široká huba jest otevřena, a když vítr jen poněkud duje, vniká do dutiny kapří a nadouvá ji, tak že se zdá, jakoby kapr skutečně plul vzduchem. Nad některými domy jest celá řada těchto umělých oblud, a pohled s výšiny na město v prvém týdnu květnovém nabývá zvláštního bizarního rázu. Význam ryby o tomto svátku jest symbolický: Jako ryba pluje přes všecky překážky a peřeje proti proudu japonských bystřin, tak i hoch má všemi překážkami životními neohroženě bráti se ku svému vytčenému cíli.

Jako o svátku děvčat, tak i při tomto svátku hochů koná se v domě výstava loutek. Vystaveni jsou na odiv vynikající válečníci japonské historie se svým dvořenínstvem. Nikdy neschází s lukem a velitelským vějířem bojovná císařovna-vdova, Džingo, jež prý před sedmnácti sty léty dobyla Koreje. Vedle císařovny stojí vždy její příbuzný a rádce, japonský Methusalem, Takenuči Sukune. Císařovna drží v náručí kojence, svého syna Odžina, jenž později přivtělen byl pode jménem Hačiman jako bůh války do seznamu bohů japonských. Vedle těchto více mythických než historických hrdinů, staví si hoši své ideály, vynikající válečníky a hrdiny všech dob pozdějších — a byla to zvláště poslední válka rusko-japonská, jež bohatství těchto figur hochy zbožňovaných rozhojnila novými populárními jmény.

Od pátého do sedmého května koná se v Tokiu též slavnost, při níž vzpomínáno jest důstojníků a vojínů padlých v bitvách, jakož vůbec těch hrdinů, kteří jakýmkoli způsobem obětovali život svůj na oltáři vlasti. Slavnost tato upadala v dřívějších létech poznenáhlu v zapomenutí, ale v nejnovější době, kdy tolik tisíc Japonců zahynulo na válečném poli rusko-japonském, nabývá opět bývalého svého významu a lesku.

Měsíc červen počíná nádhernými květy kosatců. V okolí Tokia jsou zahradníci, kteří se v této roční době věnují pouze pěstování krásné této rostliny. Asi v padesáti různých chrámech Tokia a nejbližšího okolí konají se v měsíci červnu pouti.

Sedmý červenec jest dnem zamilovaných. Japonci tvrdí, že v noci tohoto dne přilétají straky, roztahují svá křídla nad řekou a spojují neviditelnými pouty srdce těch, kteří sobě náležejí.

Šestnáctého července jest opět svátek učedníků a služebných. Příbuzní a známí vyměňují si v tento den letní dárky.

V polovici července, 13., 14. a 15., odbývá se slavnost zvaná

Bon Macuri, slavnost mrtvých, nebo slavnost světel. Již den před vlastním svátkem připravují se lidé, aby náležitým způsobem oslavili duše zemřelých. Členové rodin jdou ku hrobům příbuzných, omývají hroby a přinášejí zemřelým oběti. Doma ozdobují bohatě domácí oltář s tabulemi předků a ověšují jej ratolestmi kryptomerie. Večer spalují na dvoře konopí, věříce, že tím vlákají duše zemřelých do domu. Druhý den konají u domácího oltáře zvláštní pobožnosti buď sami, neb pozvou

VÝSTAVA CHRYSANTÉM.

si za tím účelem místního kněze. Na večer dne 15. července, kdy dle mínění Japonců končí duchové zemřelých svoji návštěvu v domě, pálí opět na dvoře ratolesti konopné, aby tak duchy z domu vyprovodili. Při tom zapalují si na oharcích spáleného konopí dýmky a kouří je na ochranu proti nemocem úst a krku. Na konec pak všecky oharky pečlivě zašlapou.

Koncem července neb počátkem srpna počíná sezona loďkaření na řece. Počátek oblíbeného tohoto sportu oznamován jest v Tokiu každoročně slavnostním ohňostrojem, jenž jest obdivován sty tisíci diváků. Každý, komu jen poněkud jest možno,

projíždí se buď na vlastní, nebo na vypůjčené lodičce za krásné letní noci po řece Sumidě. V srpnu kvetou též nádherné lekníny, posvátná rostlina Budhova. Množství ctitelů krásné této rostliny čeká vytrvale od časného jitra, dávno před východem slunce, na místech, kde rybníky rostlinou touto jsou pokryty, a s utajeným dechem pozorují, jak s východem slunce krásný květ lotosu majestátně se otvírá.

V srpnu a v září slézají Japonci vysoké vrchy a chodí k moři, aby se obdivovali východu měsíce, když září v nejkrásnějším úplňku. Náboženští tito horolezci přinášejí při úplňku na hoře oběti, básníci skládají na počest krásného nebeského zjevu básně, a všichni klaní se měsíci, o němž prostí Japonci tvrdí, že v této době několik vteřin před východem satelita viděti možno v mlze tři obrazy božstva Amitabhy.

Podzimní rovnodennost oslavuje se podobným způsobem, jako rovnodennost jarní. Hlavní slavností v říjnu jest svátek Ničirena, zakladatele budhistické sekty stejného jména, jenž zemřel r. 1282 nedaleko Tokia. Večer dne 12. října kráčí množství poutníků v procesí z Tokia za zpěvu písní, recitování modliteb a zvuku bubnů. Po celou noc bdí poutníci kolem chrámu modlíce se. Druhého dne ráno koná se v chrámu slavný obřad, jehož zúčastní se v prostorách kolem chrámu množství lidí, i těch, kdo nejsou přívrženci sekty Ničiren.

Sedmnáctého října jest národní svátek, obětování nově sklizené rýže bohyni Slunce ve chrámu v provincii Ize. V zemi, kde rýže jest skutečně vezdejším chlebem lidu, jest díkůvzdání za šťastnou žeň rýže jedním z nejpopulárnějších a nejveseleji slavených svátků.

Dvacátého října připadá svátek obou populárních bohů Štěstí, Daikoku a Ebisu. Svátek tento slaví zvláště obchodníci a strojí bohaté hostiny svým příbuzným a přátelům.

Za života zemřelého císaře Mucuhita slaven byl třetího listopadu výroční den narozenin velikého tohoto mikada. Konána byla veliká přehlídka vojska, v paláci císařském dáván skvělý banket, vystřelena 101 rána z děla, a večer pořádal ministr zahraničních záležitostí veliký ples, jehož se zúčastnil dvůr, vysoká šlechta a diplomacie všech států světa.

V této době kvetou chrysantémy. Slavnost, jež z jara vítala rozkvétající třešně, koná se v této době na počest nádherných chrysantém. Není snad města a větší vesnice, aby tam neměli výstavu nádherných těchto květů. Za nepatrný peníz vstupného možno vstoupiti do ohrazeného prostoru, kde vysázeny jsou celé záhony různobarevnými chrysantémami. Z lodyh a květů populární této rostliny sestaveny jsou zde různé skupiny: samurai, loď s plachtami, ruské ukořistěné dělo, japonská národní

vlajka a pod. Po stezkách pomalým krokem chodí množství diváků, kteří s tichým, blaženým úsměvem na rtech a polohlasitými slovy obdivu projevují city blažené radosti, jež jim plní nitro pohledem na královnu květin japonských, jejíž stylisovaný květ sám japonský císař má ve státním znaku. Lesy japonské, jež skládají se většinou ze stromů listnatých, září v této době nepřeberným bohatstvím rozmanitých odstínů barev žluté, červené, modré a fialové, a jsou rovněž předmětem upřímného obdivu přátel přírody, kteří konají daleké cesty na Mianošitu nebo do Nikka, aby se potěšili krásnými barvami jeseně.

Měsíc prosinec jest na svátky poměrně nejchudší. Lidé se připravují, aby důstojným způsobem oslavili největší svátek výroční, svátek Nového Roku. Za tím účelem dávno před koncem měsíce prosince zařizují podnikaví obchodníci výprodeje, v nichž obecenstvu nabízejí rozmanité předměty pro svátky novoroční, jako ozdoby domů a pokojů, potraviny, dárky atd. O půlnoci na rozhraní starého a nového roku zavzní obrovský chrámový zvon sto jedním vážným úderem, aby oznámil plesajícímu lidu, že opět jeden rok zmizel v nekonečném moři věčnosti, a že nastává rok nový s novými slavnostmi, svátky a radostmi...

NÁBOŽENSTVÍ JAPONSKA

Není hned tak těžkého úkolu, jako psáti o náboženství japonského lidu. V 16. století napsal veliký misionář Východu, svatý František Xaverský, o Japoncích: „Národ tento jest radostí mé duše.“ Dnešní křesťanští misionáři, ať vyznání kteréhokoli, sotva by asi výrok sv. Františka v plném znění podepsali. V devatenáctém století praví o Japoncích evangelický misionář Munzinger: „Japonci jsou vysoce ethičtí, ale málo nábožensky založení!“ A tento výrok jest snad nejlepší charakteristikou vnitřního života jednotlivce i celého národa v říši vycházejícího Slunce.

Japonsko má náboženství — a nemá náboženství, zcela, jak si přejete.

Zeptejte se průměrného Japonce jakého jest náboženského přesvědčení a uvedete jej do zřejmých rozpaků. Je-li to inteligent, řekne vám snad, že jest atheistou nebo monistou, že se o náboženství vůbec nestará a podobně. Ale prostý Japonec neví vlastně sám, čím jest. Má dvojí domácí náboženství, šintoismus a budhismus, ale neví, kterému z obou vlastně formálně i duší náleží. Jde-li kolem šintoického chrámu, zastaví se na chvíli, zazvoní hedvábným provazem na gong, zatleská, aby božstvo na sebe upozornil, vhodí do dřevěné pokladnice chrámové nepatrný peníz a kratičce se pomodlí modlitbu, jejíž smysl jest asi: Mnoho života, mnoho bohatství a mnoho štěstí! A jde-li kolem budhistické pagody, neopomene zajíti i tam, a krátkou modlitbou i s této strany snaží se zajistiti si štěstí a blaho. A přece obě tato náboženství ideově jsou naprosto různá! Dle shodného názoru velikých znalců Japanu nemá Japonec — i vzdělaný — hlubšího smyslu pro theoretická bádání vůbec, a pro filosofii a theologii pak zvláště. V náboženství vidí jen nezbytný základ morálních a sociálních útvarů života — o theorie náboženské se nestará.

Evropan, jenž dlouhou dobu žil v Japonsku a s inteligentními Japonci byl ve velmi přátelském poměru, vylíčil svoji rozmluvu se vzdělaným Japoncem o této věci. Položil mu otázku Markétky z „Fausta“:

„Ku kterému náboženství se vlastně přiznáváte?“

„Proč se mne na to ptáte?“ zněla vyhýbavá odpověď Japonce.

„Když jste studoval na universitě v Evropě, musil jste přece udati v rubrice náboženství, jakého jste náboženského přesvědčení.“

„A záleží universitním úřadům něco na tom, jakého kdo jest náboženství?"

„Neptal-li se vás úřad universitní, musil jste udání toto učiniti při své přihlášce policejní?"

„Nepřihlašoval jsem se vůbec — a co jest policii do toho, jakého kdo jest náboženství?"

TYPICKÁ PAGODA.

„A neučil jste se na gymnasiu nebo na obecné škole náboženství?"

„Což pak se v Evropě učí náboženství ve škole?"

„A jaký máte základ pro morálku? Jak učíte děti, co mají činiti, a čeho mají se varovati?"

„Tomu nás učí morálka, ethika, jež jest u nás od náboženství zcela neodvisla. Chcete-li, jsem budhistou, protože má matka byla budhistkou. Zcela stejným právem mohu však tvrditi, že

jsem šintoistou, neboť můj otec byl šintoista. Já však nejsem jedno ani druhé. Otec nedal mne vyučiti určitému náboženství. V Japonsku jest vyučování náboženství věcí zcela soukromou, záleží úplně na vůli rodičů, přejí-li si, aby se dětem jejich dostalo vyučování náboženského, čili nic; asi tak, jako u vás záleží pouze na rodičích, přejí-li si, aby děti jejich učily se hráti na klavír. Znám učení budhismu i šintoismu, znám i křesťanství, jež jsem pilně studoval, ale nejsem ani budhista, ani šintoista, ani křesťan". V zemi japonské čítá se asi tři sta tisíc chrámů a svatyň budhistických a šintoických, asi na 151 tisíc kněží, mnichů a kněžek, cesty a silnice hemží se poutníky, kteří spěchají z daleka ku proslaveným místům poutnickým, na návrších, na polích, na dvorcích domů — všude plno soch a různých motivů náboženských — a přes to přese všecko Japonci nejsou národem nábožensky založeným!

Stačí jistě k dokázání tohoto fakta, že na př. japonské dítě přijímáno jest formálně do společnosti lidské obřadem šintoickým, a dospělý Japonec pohřbíván jest obřadem a kněžími budhistickými — a přece, jak již řečeno, obě náboženství ideově jsou naprosto a diametrálně rozdílna. Asi tak, jakoby u nás někdo po narození byl pokřtěn, celý život o svoji křesťanskou konfesi se nestaral, a po uplynutí životní své dráhy najednou se ocitl v rukách duchovních Islamu, kteří by tělesnou jeho schránku provázeli obřady svého náboženství ke hrobu.

Obyvatelé vesnic a měst navštěvují posvátná místa šintoická právě tak, jako se zúčastní poutí a bohoslužeb budhistických, a za celý svůj život si neuvědomí, že svými úkony hlásí se vlastně k náboženství dvojímu.

A zase by křivdil Japoncům, kdo by řekl, že jsou bez náboženství vůbec. Jen třídy vzdělané rozešly se s náboženstvím na dobro. Příslušníci nižších tříd setkávají se s náboženstvím a s jeho formami za každým téměř krokem, snad více, než tomu jest v krajinách našich. To, co u nás nazýváme atheismem, nevyplňuje duši průměrného Japonce.

Ač neznají společných obřadů, ač nemodlí se mnoho a s opravdovým citem náboženským, ač neznají vůbec náboženství v dogmatické jeho formě, přece i nejmaterialističtější Japonec odvrátil by se s odporem od člověka, jenž by nesvětil svátků svých rodičů a předků, jenž by nekonal jistých tradicí předepsaných pobožností na pamět svých zemřelých.

Jediným a vlastním náboženstvím Japonska jest to, co duchaplný jeden Francouz nazval: „Její Veličenstvo, Smrt". Celý soubor náboženského vědomí a citu Japonska točí se kolem posmrtného života. Zemřelí předkové rodiny vlastní a velicí mužové a ženy celého národa tvoří pantheon Japonska; k tomu přidati

dlužno zbožněnou osobu mikada, jenž representuje ideu božství Vlasti — a vše ostatní jsou pouhá akcesoria, ať se jmenují šintoismem, budhismem, konfucianismem a jakkoli jinak.

Vedoucí inteligentní kruhy Japonska, jež samy jsou naprosto materialistické a v podstatě atheistické, uznávají a plaidují pro potřebu náboženství. Jeden z největších vychovatelů a myslitelů moderního Japonska, Fukuzava, praví na př.: „Jest nesporno,

NÁBOŽENSKÉ MOTIVY V ZAHRADĚ.

že zachování míru a veřejná bezpečnost společnosti lidské vyžadují náboženství. K tomuto účelu třeba jest positivního náboženství. Já sám nejsem nábožensky založen, a nikdy v žádné náboženství jsem nevěřil. Svědomí mé mi nedovoluje, abych přijal nějaké náboženství formálně, nemám-li ho též v srdci. Přes to však radím každému, aby náboženství měl, třeba, a snad právě proto, že ho nemám sám . . ."

Náboženský problém Japonska jest jeden z nejobtížnějších, jež moderní Japonsko musí ještě rozluštiti. Jakým způsobem a jakými cestami ku šťastnému rozluštění této veliké otázky se dostane, jest naprostou záhadou, a ani nejlepší znalci duše Ja-

ponska nedovolili si alespoň naznačiti cesty, jimiž by duše národa v této příčině měla se dáti.

Uvedu nejprve stručnou charakteristiku nejstarší náboženské formy Japonska, šintoismu, promluvíme pak o japonském buddhismu, o vlivech čínského konfucianismu na japonskou morálku a život společenský, a na konci této kapitoly zmíníme se o pokusech a chancích náboženství křesťanského v Japanu.

OBYDLÍ KNĚŽÍ.

SINTOISMUS

Šintoismus ve své původní formě byl uctíváním přírody. Zřejmo to nejlépe z mythologie starého Japonska. Bohu Izanagi narodily se tři děti: jedno z pravého oka, druhé z levého, třetí z nosu. Mezi tyto děti rozdělil svoji říši, jež obsahovala nebe a zemi. Nejmilejší z dětí byla mu Amaterasu, osvěcující nebe, již učinil bohyní Slunce; druhou dceru Cuki - no - kami učinil bohyní měsíce, a divokého syna Susano učinil vládcem moře. Susano nebyl spokojen se svým údělem, záviděl sestře Amaterasu, že jest miláčkem otcovým, a kul proti ní pikle. Prohlašuje, že chce sestru navštíviti, vedral se jednou divoce do krajů nebeských a bouřil tam tak hřmotně, že polekaná jeho sestra utekla se svými družkami s výšin nebeských a skryla se na zemi v jeskyni, před jejíž vchod navalila veliký kámen. Na zemi nastala bída, neboť slunce nevycházelo — na nebi i na zemi byla neustálá smutná tma. Ostatní obyvatelé nebes radili se, jak by přiměli Amaterasu, aby opustila jeskyni a vrátila se zpět do nebes. Ujednali lest, která se jim zdařila. Přišli k jeskyni, kde Amaterasu byla ukryta, nesouce množství vzácných drahokamů navlečených na šňůře a jasné zrcadlo. Před vchodem do jeskyně uspořádaly bohyně veselý tanec a zpěv, čímž brzy vzbudily pozornost bohyně Slunce ukryté v jeskyni. Amaterasu odsunula poněkud balvan zavírající vchod do jeskyně, aby lépe viděla. Bohyně postavily před ní zářící zrcadlo — a Amaterasu vidouc v zrcadle krásnou tvář, chtěla věděti, kdo jest ona neznámá krásná bytost. Odvalila kámen a ocitla se mezi svými družkami, jež ji ovšem již zpět nepustily, nýbrž v triumfu vedly ji zpět do nebes. Susano vyhostěn byl za trest za svoji zpupnost navždy z paláce slunečného.

Mythologická tato báje, jež není nepodobna podobným bájím mythologie řecké a římské, jest ovšem pouhým symbolickým vysvětlením přírodních zjevů, bouře a boje živlů přírodních se sluncem. A právě tyto velikolepé zjevy přírodní byly původním božstvem starého Japonska.

Protože císař japonský dovozoval původ svůj od bohyně Amaterasu, uctíván byl již za živa jako bůh, a zemřelí členové císařské rodiny stávali se hned po smrti bohy. Protože pak ostatní japonský lid odvozoval původ svůj od boha Susano a jiných nižších božstev, byli i ostatní zemřelí Japonci považováni za bohy. Tak se vyvinul během doby kult předků, jenž jest dnes vlastní podstatou šintoismu.

Až dosud zachoval se však v lidu i nejstarší ráz náboženství šintoického, zbožnění jednotlivých vznešených zjevů přírody. Až dosud uctívá prostý Japonec božstvo větru, ohně, plodnosti, moru, až dosud Kaminari, bůh hromu, jest obáván tak, jako býval před staletími, a Inari, bohyně rýže, jest uctívána, jako bývala před dávnými věky. Jdeme-li časně z rána po venkovské cestě, můžeme dosud pozorovati, jak četní chodci klaní se hluboce majestátnímu východu slunce, a každoročně dosud vystu-

TORII V UENSKÉM PARKU (TOKIO).

pují tisíce Japonců na horu Fudži a na jiné vysoké vrcholky, aby hlubokými poklonami a tleskáním rukou pozdravili úplněk měsíční.

Přes to však nutno říci, že v nynější fási šintoismu uctívání předků rodinných nabylo vrchu nad uctíváním přírody.

Hlavou náboženství a zástupcem neviditelného božstva na zemi jest císař. Jest prostředníkem mezi nebem a zemí, nejvyšším veleknězem svého národa, a modlí se denně ku svým předkům za blaho lidu.

Zajímavě líčí šintoické chrámy a kněžstvo německý pastor,

Karel Munzinger, jenž delší dobu jako misionář v Japanu prodléval, ve svých knihách: „Japan und die Japaner" a „Die Japaner." Píše mezi jiným:

„Strávil jsem o prázdninách roku 1893 celých 12 neděl v kněžské vesnici, jež od celého ostatního světa jest odříznuta, na hoře Mitake. Jedeme nejprve z Tokia vlakem asi čtyři stanice směrem západním, načež se ubíráme šestihodinovým namáhavým pochodem kolem řeky Tamagavy, jež zásobuje vodou Tokio. Již

MOST A CHRÁM V LESE.

na cestě, asi půl hodiny před vesnicí krásné torii, brána, označuje v kopcovitém terénu, že se blížíme šintoické svatyni.

Za chvíli stojíme již před šintoickým chrámem O mija nebo Jaširo. Chrám postaven jest v překrásném, hlubokém lese prastarých kryptomerií. Svatyně sama jest puritánsky jednoduchá — nikde zvenčí neviděti nejmenší ozdoby. Chrám dělí se ve dvě části, „Haiden", místo, kde kněží uctívají božstvo, Kami, a „Honden", kde bůh sídlí. Nikde neviděti soch — šintoismus představuje si bohy jako duchy. Ve vnitř Haidenu jest veliký buben, na který čas od času se bubnuje, dále jest tam kovové zrcadlo,

symbol čistoty, malé dřevěné domečky, sídla to bohů, a dlouhé papírové fábory, gohei, visící volně se stropu.

V Haidenu konají službu denně tři kněží, kanuši. Kněží tito smějí se ženiti, a celá vesnice skládá se vlastně vesměs jen z kněžských rodin. Úřad kněžský dědí syn po otci. Vzdělání těchto kanuši jest nepatrné, a i příjmy jejich jsou minimální. Dostávají trochu rýže, a někteří z věřících pamatují na ně občas malými peněžitými dárky. Živobytí by ovšem z těchto skromných příjmů uhájiti nemohli — vždyť jest jim se též starati o výživu bohů a o udržování svatyň. Jsou vlastně rolníky a neliší se v této své světské hodnosti v ničem od ostatních příslušníků stavu rolnického. Jednou za čtrnáct dnů připadne na každého z kněží služba chrámová. Svlékne rolnickou kazajku a oblékne roucho kněžské: široké kalhoty, hakama, plášť, černou vysokou čepici, a časně z rána jde do chrámu. Hlavní povinností jeho jest připraviti každodenně božstvu oběť. Sestává z týchž pokrmů, jakých lidé požívají, a ovšem ani sake nikdy neschází. Dle názoru Japonců spokojuje se božstvo tím, že z předložených obětních darů požije pouze ducha oběti; hmota zůstane nezměněna a nedotčena, a jest pak pokrmem a nápojem kněží.

Náboženské představy šintoistů jsou vůbec v lecčems velice naivní. Bohy představují si jako lidi se všemi jejich potřebami a slabostmi. Krmí je proto, obveselují je tanci a průvody, a tropí co možná největší hluk bubny, zvony a gongy, aby pozornost božstva na sebe obrátili.

Za svého pobytu v uvedené vesnici býval jsem denně probuzen mezi pátou a šestou hodinou ranní ze spánku bubnováním, jímž kněz konající službu upozorňoval božstvo, že je chce vzývati ranní modlitbou. Když do chrámu přichází procesí poutníků, oznamuje rovněž kněz tuto událost božstvu zuřivým bubnováním. Nejvíce poutníků přichází na jaře poděkovat za poslední šťastnou žeň a vyprosit si požehnání nebes pro plodiny na jaře zasázené. Poutníci dávají kněžím malé dárky, a jsou za to den neb dva dny v obvodu budov svatyně jejich hosty. Když pak navštívili všecky i nejmenší kostelíky a nakoupili si různých poutních památek, vracejí se opět k domovu, šťastni, že na celý rok získali si opět přízně mocného božstva.

Vstoupí-li věřící do chrámu O mija, zuje venku sandály neb dřevěné střevíce, a vystupuje po schodech vzhůru až před Haiden, do něhož vstoupiti nesmí. Nahoře visí volně hedvábná šňůra s obrovskou bronzovou rolničkou, nebo zavěšen jest veliký gong s paličkou. Věřící zazvoní, aby božstvo na svoji přítomnost upozornil. Na to se hluboce pokloní, zatleská, a hluboce skloněn zůstane chvíli státi jako ponořen v hluboké meditaci. Pak opět zatleská — a pobožnost jeho jest u konce.

Pobožností, jichž součástí byla by liturgie, šintoismus nezná, rovněž není kázání. Věřícímu stačí vědomí, že se za něho modlí k božstvu císař a kněží, kteří před božstvem mají mnohem větší cenu, než on, prostý, nepatrný člověk. Nějaká nemoc v rodině, svatba, smrt příbuzného, špatná úroda, nepříznivé počasí — zkrátka různé existenční a rodinné starosti jsou to většinou, jež pohánějí věřícího šintoistu, aby vykonal nějakou pout do vyhlášené svatyně. Trvá-li špatné počasí delší dobu, a nepomáhají-li soukromé modlitby, pořádají kněží veřejné „amagoi", průvody za déšť. V průvodu nesou velikou dračí hlavu; s celým průvodem jdou až k blízkému některému vodopádu, kde dračí hlavu ponoří do vody.

Nejdůležitější ze šintoických ceremonielních předpisů týkají se očišťování. Jest celá řada věcí, jež znečišťují toho, kdo s nimi vešel ve styk. Zvláště jsou to porod a smrt. Znečištění lze ovšem opět smýti. Kněz, nežli vstoupí do chrámu a počne konati posvátnou svoji službu, musí tělo očistiti vodou; rovněž i věřící očišťují se u chrámové studně pokaždé, kdykoli chtějí konati pobožnost.

Šintoismus má nesmírné množství bohů a bohyň. Dle japonské theologie středověké napočítáno jich bylo na osm set miliard. Od oné doby do nynějška jich ovšem veliké množství opět přibylo. Čas od času prohlašuje císař některé z vynikajících zemřelých Japonců za zbožněné, a podobně i rodiny rozšiřují neustále svými zemřelými členy obrovský katalog bohů a bohyň japonských.

Šintoisté jsou velmi pověrčiví. Věří na př., že některá zvířata jsou vlastně vtělení zlí duchové, kteří mohou opět podobu svoji měniti a obléci na sebe i podobu lidskou. Tito zlí duchové škádlí pokojné občany a škodí jim všemožným způsobem. Mezi zvířata, jichž vliv jest v této příčině nejmocnější, patří liška, jezevec a kočka. Za to jsou opět jiná zvířata, jež svým nadpřirozeným vlivem dovedou lidstvu pomáhati. Jsou to na př. želva a jeřáb. I říše rostlinná jest namnoze ve službách náboženství šintoického. Tak nescházejí na př. větve posvátného stromu sakaki při žádné náboženské slavnosti šintoistů; při pohřbu šintoisty klade každý účastník s hlubokou poklonou haluz sakaki na hrob zesnulého. Na Nový rok zdobí domy bambusem a větvemi jedle, aby obyvatelům domu zajištěn byl dlouhý věk; při žádné svatbě pak nesmí scházeti bambus, jedle a větvička švestky, jinak by manželství jistě bylo nešťastným. Všecky tyto pověry, jež přešly do Japonska z Číny, nejsou ničím jiným, než archaistickými projevy starého čínského animismu.

Až do poloviny šestého století, to jest do příchodu budhismu, byl šintoismus jediným náboženstvím Japonska. Později zatlačen

byl budhismem, o čemž na jiném místě se zmiňujeme, a teprve při moderním přerodu Japonska vzkříšen byl šintoismus jako původní náboženství Japonska a učiněn spolu náboženstvím státním. Kněží šintoičtí snažili se zbaviti budhismus i posledních stop moci, a na nedlouhou dobu stalo se Japonsko jevištěm vážných náboženských bojů a půtek. Jmění budhistických chrámů a klášterů bylo konfiskováno, některým sektám budhismu zakázáno vůbec konati úkony náboženské, proná-

ŠINTOICKÝ KNĚZ.

sledován byl celibát budhistických kněží, ba chrámy budhistické a jejich kněžstvo podrobeny byly po jistou dobu nejvyššímu úřadu, ministerstvu kultu, v němž vládli kněží šintoičtí. Násilný tento rozkvět šintoismu trval však pouze asi deset roků. Ministerstvo kultu bylo zrušeno, a záležitosti náboženské předány byly do kompetence ministerstva vnitra. R. 1889 prohlášena byla naprostá tolerance náboženská v celé zemi a šintoismus zbaven byl dosavadní své oficielní ochrany, které často zneužíval na úkor budhismu i misií křesťanských.

*

Italský profesor university ve Florenci, Giulio Fano, líčí ve své krásné knize „Un Fisiologo intorno al Mondo“ zajímavě šintoický obřad pojmenování dítěte. „V šintoickém chrámu měl jsem příležitost viděti církevní zasvěcení hezkého japonského děťátka. V bráně stojí kmotra, hezká mladá dívka, a drží v náručí dítě; po jejím boku sedí na rohoži matka s dobráckým tupým úsměvem ve tváři. Z postranní místnosti slavnostně, vážně vychází kněz oblečený v dlouhou zelenou tuniku, na hlavě maje

VNITŘEK SVATYNĚ.

jakýsi druh konické zelené tiary. Vstupuje do chrámu, kde není obrázku a vůbec nijakého symbolu náboženského. Kněz kleká, dotýká se několikrát čelem podlahy, pak tleská rukama, pohybuje v pěkných křivkách vějířem; na to uschovává tvář za vějíř a trvá tak několik okamžiků jako ve zbožném rozjímání. Pak recituje krátkou modlitbu a obrácen k dítěti ovívá je jakýmsi smetákem. Jsou to dlouhé proužky různobarevného papíru, připevněné na bambusové holi, na každém pak napsána jest modlitba. Na to vytáhne množství papírků, na nichž napsána jsou různá jména, jeden odevzdá kmotře, jež zvědavě čte jméno, jímž novo-

rozené dítě má býti pojmenováno. Kněz dokončiv obřad odchází theatrálními, slavnostními kroky do svého přístěnku.

Sotva jest obřad u konce, vypuknou matka, kmotra, ministranti i kněz, jenž z přístěnku vykukuje, v hlasitý smích. Po nesnášelivém mysticismu brahmínském byl jsem v Číně překvapen náboženskou lhostejností Číňanů — ale zde jsem viděl něco ještě mnohem horšího: připadali mi všichni jako komedianti, kteří se frivolně smáli tomu, co před chvílí s pathosem a vážností prováděli..."

Vchod k šintoickým chrámům označuje vždy brána zvaná torii. Původně bývaly prý brány ty stavěny za tím účelem, aby na hořejším břevnu mohli si sedati posvátní ptáci, kteří lidem oznamovali rozbřesk jitra. Později stala se brána ovšem pouhým symbolem náboženským, a jest pozoruhodno, že v pozdějších dobách i budhisté přijali leckdes tento čistě šintoický náboženský motiv do svých institucí. Znešvařili však krásné, prosté linie torii různými nápisy a dřevěnými tabulemi, tak že bylo třeba roku 1868 zvláštního nařízení zvaného „očištění", jímž torii vráceno bylo původní své jednoduchosti a krásnému, typickému tvaru.

Torii pochází původně z Indie a přešlo do Japonska dle všeho z Číny. V Číně až dosud staví podobné brány zvané pai-lu na počest ženám a dívkám, jež vynikaly ženskými ctnostmi.

*

Japonští mrtví žijí! Žijí nejen ve vzpomínkách svých příbuzných a pozůstalých, ale Japonci věří pevně, že rodina neskládá se pouze ze členů, kteří dosud mají svoji prekérní existenci na zeměkouli, nýbrž počítají do svazku rodinného stále též ony členy, kteří tento svět již tělem svým dávno opustili.

Velmi pěkně praví o tom jeden z nejlepších znalců Japonska, Lafcadio Hearn ve svém „Kokoro": „Mezi všemi morálními stránkami šintoismu japonského přední místo zaujímá láska a vděčnost k minulosti, ctnost, jež v našem překotném životě stěží asi má analogie. Známe lépe svoji minulost, než znají Japonci svoji, máme miliony knih, jež zaznamenaly a posuzují všecky události historie — a přece nelze o nás říci, že bychom minulost milovali a pociťovali k ní vděčnosti. Kritické úvahy o přednostech a nedostatcích, trochu enthusiasmu vyvolaného velikolepostí její, hojně výstrah z jejích poklesků — toť asi vše, čím poměr svůj k minulosti vyjadřujeme. Lidstva jako celku, těch milionů dávno pohřbených lidí, vlastně našich vlastních příbuzných, nevzpomínáme vůbec, nebo jen s jistým druhem chladné zvědavosti věnované předmětům dávno zašlé raçy. Snad nám prudčeji bije srdce, čteme-li o slavných činech některých indi-

viduí, vojevůdců, státníků, objevitelů, myslitelů. Ale k bezejmenným mrtvým, jimž děkujeme za svoji existenci a za tak mnohé, o co jejich zásluhou není třeba nám se starati, nepociťujeme ani vděčnosti, ani lásky.

V Japonsku poměr živých k zemřelým jest zcela jiný. Všeobecným jest tu pocit vděčnosti a úctyplné lásky. Cit tento jest snad nejmocnějším a nejvyvinutějším faktorem, jenž nejen řídí celý vnitřní život národa, ale utvářel i celou národní povahu. Tento poměr živých k zemřelým stvořil světoznámý japonský patriotismus, na něm závisí i úcta dětí k rodičům. Voják razící vřavou bitvy cestu svým druhům a dobrovolně obětující svůj život s křikem „Teikoku banzai" — syn nebo dcera obětující bez reptání veškeré své životní štěstí pro dobro otce, jenž oběti té není často ani hoden — člověk, jenž se vzdává přátel, rodiny, jmění a všeho ostatního, jen aby neporušil slib daný před léty příteli, žena, jež obléká bílé obřadné roucho a nasazuje si s modlitbou na rtech břitký meč na hrdlo, aby usmířila urážku, kterou její muž cizincům učinil — tito všichni heroové poslouchají rozkazů a vnuknutí neviditelných svědků. I mezi skeptickými studenty mladé nynější generace tato tradice přežívá trosky dávné víry; dosud slyšeti možno projevy: „Nikdy nesmíme zhanobiti památku předků" — nebo „Jest naší povinností vzdávati poctu předkům" a pod.

Mrtví Japonska žijí!"

*

Uctívání zemřelých v Japonsku vede též k jiným zajímavým důsledkům, z nichž uvádím na příklad vyznamenání a pocty zemřelým.

Vypadá to na první pohled skutečně až komicky, čteme-li ve vládním věstníku japonském, že ten neb onen setník neb plukovník, jenž padl v bitvě tam a tam, povýšen byl na majora neb generála, dostal vysoký řád neb šlechtický titul. Dávno tlí již v hrobě, a po smrti dostává se mu nových titulů a vyznamenání. V očích Japonců jest to však věcí naprosto přirozenou. Dle názoru Japonců mrtví žijí, a jest proto radostí pro žijící generaci, možno-li předky dávno zemřelé nějak vyznamenati a povýšiti.

I když žijící člen nynější generace dokáže něco znamenitého, není vyznamenán a odměněn pouze sám, nýbrž častokrát povýšeni jsou i jeho rodičové a předkové. Japonci kalkulují zcela logicky: Rodiče a předkové vůbec vychováním a svými ctnostmi dali základ k vynikajícím vlastnostem generace nové, a proto i jim přísluší odměna za výsledky, jež teprve po jejich smrti v nové generaci se projevily.

U nás dědí se šlechtictví na děti, vnuky, pravnuky, byť tito pranic znamenitého nedokázali. V Orientě vyznamenávají i předky oslavence. Ještě přísnější jsou v Číně. V potomstvu ošlechtěné rodiny sníží v každé generaci šlechtictví o jeden stupeň, jestliže dotyčný jeho representant ničím znamenitým se nevyznamenal a tak stupně dosavadního si nezasloužil.

Který názor jest správnějším, a jak by to asi vypadalo s různými rodovými privilegii a vyznamenáními u nás, kdyby

TORII V KAMAKUŘE.

i zde podobný názor byl zaveden? Ostatně i u nás staví se častokrát pomníky a pamětní desky vynikajícím lidem po smrti, kdežto za života národ osob těch znáti nechtěl, a často i hladem zmírati je nechal. Není-li i u nás v této příčině leckdy Orient?

Zvláště častými bývají tato vyznamenání předků ve válce. Jakmile jest po větší nějaké bitvě nebo srážce bitevní, přináší vládní časopis japonský dlouhý seznam vyznamenaných, a tam vedle živých uvedeno jest vždy též veliké procento padlých. A tak muž, jenž padl v bitvě jako nadporučík, pochován jest jako setník, a na rakvi jeho leží řád, jejž za života nikdy ne-

nosil, jejž teprve po smrti obdržel. Vždyť vlastně smrt teprve zasloužila mu toto vyznamenání!

A může-li pro truchlící pozůstalé býti lepší útěchy, než to, že jeho smrt za císaře a za vlast došla uznání na místech kompetentních? Ještě vnuci a pravnuci budou se honositi tímto po smrti vyznamenaným předkem a budou míti vzor, jehož třeba následovati. Není-li tento systém každému vojínu nejlepší vzpruhou k udatnosti?

TORII V LESE.

Japonci nedovedou pochopiti náš systém, jenž uznává a odměňuje zásluhy jednotlivce pouze za jeho pozemského života. A jejich námitkám nelze upříti jisté oprávněnosti. Dva plukovníci vedou na př. své pluky do boje a oba vyznamenají se stejnou chrabrostí. Jeden z nich v boji padne, druhý vrátí se vítězně domů. Na náhrobku prvého jest psáno, že zde leží plukovník X. Y., a jeho šťastnější druh nejen že ušetřen byl nepřátelskou kulí, ale ještě povýšen jest za generála a ověšen vysokým řádem. A přece zásluhy a ctnosti obou byly úplně stejné. Jest to spravedlivé, ptá se Japonec? Je to rozumné a logické?

V nedávné době povýšen byl do vyšší „hodnostní třídy" Hodžo Tokimuna, jenž vládl v Japanu ve třináctém století a zahnal jediného zevního vetřelce, jenž kdy v historii o samostatnost Japonska ukládal, císaře čínského Kublaie (1274—1284). A nikdo v Japonsku neshledal to nemoudrým neb dokonce snad směšným — naopak, celý národ tonul v nadšení nad tím, že zachránci vlasti dostalo se ještě po staletích nejvyššího uznání a odměny.

Názory Orientu a Západu v této příčině jsou ovšem tak diametrálně rozdílné, že nelze sice vytýkati Japonsku jejich stanovisko, ale nelze také vážně pomýšleti na to, aby jejich vylíčený postup zaváděn byl u nás. Představme si, že by na příklad náš husitský hétman Žižka po staletích povýšen byl na majora! Kdyby byl žil a válčil v Japanu, byl by dnes jistě aspoň generálem . . .

Budhismus, a to budhismus v čínské formě, přišel do Japonska přes Koreu v šestém století po Kr. První budhistická pagoda postavena byla v zemi Vycházejícího Slunce roku 584. Nejhorlivějším propagátorem budhismu byl vládnoucí princ Šotoku Taiši za vlády císařovny Suiko (593 až 621 po Kr.). Z jeho éry pochází řada nejvzácnějších budhistických svatyň Japonska.

Od té doby stal se budhismus vlastně národním náboženstvím lidu japonského. Ačkoli šintoismus, původní náboženství Japonska, nikdy úplně nezanikl, nemohl přece konkurovati vítězně s budhismem, jenž nejen že dovedl oslniti nádherou svých obřadů v pravdě orientální, ale přinášel věřícím též určité zodpovědění důležitých otázek filosofických o životě posmrtném, o duši atd., o kteréžto věci se šintoismus příliš nestaral.

I někteří z mikadů, ačkoli sami původ svůj odvozovali od šintoické bohyně Slunce, přidali se k budhismu. V šestém, sedmém a osmém století zaplaveno bylo Japonsko čínskými a korejskými mnichy a mniškami, kteří cestovali krajem a hlásali všude nové náboženství, budhismus. Od osmého století datují se časté návštěvy japonských kněží v Číně za tím účelem, aby tam u nejlepších učitelů studovali a pro svůj národ přizpůsobili nauku budhistickou.

Tím si možno vysvětliti, že Japonsko nepřijalo budhismus v abstraktní a mystické formě, v jaké vyznáván jest na příklad v Siamu a na Ceylonu, nýbrž přidrželo se materialistického a ceremonielního budhismu severního.

Japonsko poznalo budhismus, když byl již více než tisíc roků stár, a když se byl v Číně rozdrobil na množství sekt. Toto sektářství přeneseno bylo i na půdu japonskou, takže v dnešním budhismu zřetelně poznati lze nejen různé sekty, odloučivší se od původního tělesa již v Číně, nýbrž i řadu sekt, vzniklých teprve na půdě japonské. Rozdíly mezi jednotlivými sektami jsou většinou ideové, a Evropan i theologicky a filosoficky vzdělaný těžko se vyzná v subtilních těch rozdílech. Nejdůležitější sekty japonského budhismu, seřazené dle počtu svých vyznavačů, jsou tyto:

Zen, jež se dělí opět na tři:
- Rinzai (má opět 10 vedlejších sekt),
- Soto,
- Obaku.

Šin nebo Monto (10 podružných sekt).

Singon (2 podřadné sekty).
Džodo (2 podřadné sekty).
Ničiren nebo Hokke (8 sekt).
Tendai (3 podřadné sekty).

V japonském budhismu nezachovalo se mnoho z původního náboženství, jež — jak známo — založil v sedmém, dle jiných v jedenáctém století před Kristem Budha Saka Muni, královský princ v Indii.

Hlavní zásady budhismu jakožto filosofické nauky možno populárně vystihnouti asi takto: Život jest utrpením, a kdo se chce zbaviti utrpení, musí se odříci života. Všecky zjevy tohoto života nejsou skutečností, nýbrž pouhým zdáním. Radosti a požitky tohoto světa jsou pouze jakousi fatamorganou, jež nemůže uspokojiti a jež člověka, jenž jde za ní, přivádí k zahynutí. Blažen, kdo má sílu odpírati požitkům, kdo dovede protrhnouti závoj klamného zdání, a jde za pravdou. Tou pravdou jest pak pouhé Nic. Kdo se váže na život, bude nešťasten na věky. Nikoli naděje, nýbrž odříkání, nikoli touhy, nýbrž soběstačnost, nikoli činy, nýbrž nečinnost, nikoli snahy a boje, nýbrž pohřížení se v sama sebe — zkrátka umrtvení všech žádostí v člověku jest jediným prostředkem, jímž možno dojíti blaženosti. Kdo se odřekl světa a života, kdo od nich ničeho nežádá a vysoko nad ně jest povznesen — jen ten má duši naplněnou pravým pokojem. Kdo však si zakládá na svém „já", tomu toto „já" bude kletbou, jíž se nikdy nezbaví. Duše nemůže umříti, po smrti těla přejde do tvora jiného, ať člověka, či zvířete, či ještě nižší nějaké bytosti. Teprve tehdy, když duše prodělala řadu těchto vtělení, stěhování se z bytosti do bytosti, a když se naučila potlačiti úplně ono kleté „já", pak teprve může přejíti jako rosa, kterou paprsek ranního slunce vpíjí, do Nirvany, do říše věčného pokoje. Žebrák, jenž bídně vlekl se životem, ale skvěl se ctnostmi, objeví se v příštím životě snad jako mocné kníže; krutý vladař, před nímž třásly se miliony poddaných, probudí se v novém životě jako opovržené zvíře. Dobro plodí zase dobro, zlo plodí zlo.

Učení toto působilo na duši japonského národa vlivem neobyčejně pronikavým. Vytvořilo onen zvláštní rys melancholie a resignace, jež Japoncům jsou vlastní, a v daných poměrech, na příklad v poslední válce rusko-japonské, pravé divy tvořiti dovedly. O podstatě budhismu v této formě lid ovšem neví praničeho — snad sotva několik filosofů a theologů dovede si uvědomiti tyto základní prvky v nynějším budhismu japonském.

Jest to přímo ironií, vidíme-li, že náboženství založené atheistou, Budhou, čítá tisíce a snad statisíce bohů a bohyň. Některé chrámy jsou v pravém slova smyslu sochami božstev pře-

plněny, takže vlastní základní předměty náboženského kultu mizí úplně v jejich záplavě. Jeden vedle druhého, jeden bizarnější a grotesknější než druhý, stojí v chrámových prostorách v celých dlouhých řadách a dívají se nepopsatelným, ironickým úsměvem na lid, jenž hluboce se jim klaní a o pomoc ve svých potřebách a strastech před nimi žadoní.

PAGODA V TOKIU.

Citovaný již výborný znalec japonského náboženství, evangelický misionář Rev. K. Munzinger, praví o této modloslužbě: „Když jsem přišel do Japonska, díval jsem se na zdejší modlářství idealisticky. Myslil jsem, že třeba jsou pohany, neklaní se přece dřevu, kamenu, kovu, z něhož modla jest zhotovena: uctívají zajisté ducha, jejž si pod onou formou představují. Připa-

dalo mi na mysl cosi, jako ono uctívání „neznámého Boha", jak nám je líčí Nový Zákon. Bylo to pro mne velikým zklamáním, když jsem viděl, že tento můj názor nebyl správný. Přesvědčil jsem se, že jejich modloslužba jest skutečně bezmyšlenkovitá, tupá, že při ní na nějakého ducha nikdo naprosto nemyslí."

V popředí bohů jest bohyně světla a nebe, Amida, jež v Japonsku a Číně nahradila vlastně Budhu samého. Nejčastější modlitbou věřících jsou slova: „Namu Amida Bucu" — „čest nekonečnému Budhovi!"

PŘED PAGODOU V TOKIU.

Domácími bůžky, jakýmisi japonskými penáty, jest sedm bohů štěstí, totiž bohové slávy, lásky, chytrosti, bohatství, potravin, spokojenosti a dlouhého života. Prostému lidu nejmilejší z nich jsou Daikoku, bůh bohatství, jejž zobrazují s velikým naplněným pytlem na zádech, a Ebisu, bůh potravin, nesoucí na ruce rybu. Bizarní sošky těchto bohů nesmějí scházeti v žádné japonské domácnosti.

U vchodu do populárních chrámů stojí po každé straně dveří za mřížovím dvé velikých dřevěných figur v podobě strašlivých

obrů. Jsou to ochránci chrámu, kteří neustále jsou pohotově, aby zlým duchům zabránili přístupu do chrámu. Celé jejich vzezření, zvláště pak obličej, vzbuzuje hrůzu již z daleka. Všimneme-li si podrobněji obličeje a těl těchto oblud, vidíme, že celé jsou jakoby posety malými kuličkami zhotovenými z papíru. Má-li kdo nějakou prosbu nebo těžkost na srdci, napíše svoji záležitost na kousek papíru, sežvýká papír, sbalí jej v ústech do malé kuličky, kterou vyplivne směrem proti soše strážce Nio. Zachytí-li se kulička na soše, bude prosba žadatelova vyslyšena, spadne-li, nemíní

NÁBOŽENSKÉ MOTIVY NA DVORKU.

božstvo popřáti žadateli slechu, a jest mu hledati jiných cest, jimiž by cíle svého došel.

Celá řada bůžků těší se veliké oblibě lidu pro svoji velikou a neklamnou moc léčivou. Při četných chrámech spatřiti můžeme sochu boha neb bohyně, někdy též sochu posvátného některého zvířete, jichž údy třpytí se leskem a jsou značně ohlazeny. Některá z těchto soch mívá ruce, nohy, nos neb čelo téměř úplně ošoupáno. Věřící, kteří trpí nějakým neduhem na ruce, noze, nose nebo jinde, přicházejí k soše, hladí posvátnou sochu na místě,

jež odpovídá bolavému jejich údu, a věří, že božstvo jejich neduh zhojí . . .

*

Kdežto šintoické chrámy jsou prosté, a jen příroda kolem nich hýří nádherou, obklopují se budhistické chrámy bohatstvím umění a uměleckého průmyslu, jež z nich činí pravá musea nádherných projevů japonského uměleckého talentu. Nejen chrámové stavby samy, ale v přečetných skříních, před očima obyčejných návštěvníků ukryty, uloženy jsou obrovské poklady bronzů, laků, porculánu, výšivek, vzácných maleb atd.

V posledních dobách, kdy chrámy budhistické a jejich kněží nedostávají již podpor z veřejných fondů a odkázáni jsou na dobrovolné dary věřících, mnohé ze vzácných těchto uměleckých pokladů strádajícími kněžími zašantročeny byly do sbírek evropských a amerických.

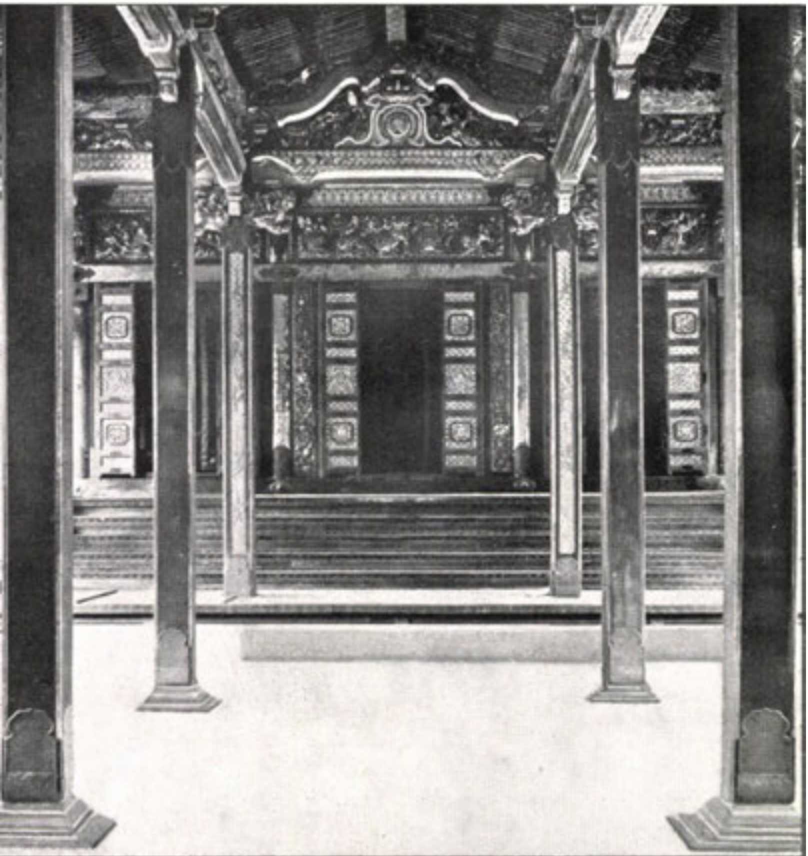
U budhistických chrámů, jež se zovou „Tera", stává pravidelně řada kamenných neb kovových svítilen, jež nyní stavěny jsou pouze k ozdobě chrámových prostor, dříve však za večera slabým svým svitem osvětlovaly chrámy a božiště.

Rovněž pouhou okrasou chrámu bývají vysoké pagody, jež čítají pět až sedm poschodí. Nedaleko chrámu ve zvláštní zvonici zavěšen bývá veliký zvon, jehož krásný, čistý zvuk velebně nese se vznešeným tichem okolí chrámového.

Nejvýstavnější z chrámů nebývají obyčejně místy určenými k bohoslužbě, nýbrž jsou buď pohřebišti slavných osob, nebo památníky zřízenými k oslavě vynikajících neb zbožněných předků. Chrámy Nikka, Kiota, Nary a některé z chrámů Tokia nazvati možno též musei umění a uměleckého průmyslu japonského.

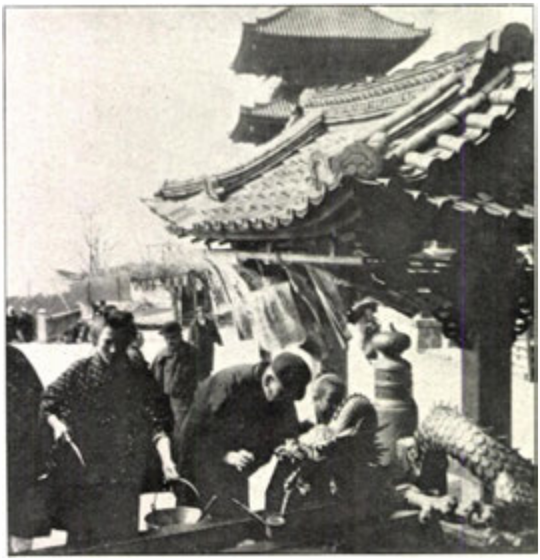
Také budhismus nemá zvláštního dne svátečního, jakým nám, křesťanům, jest neděle; není také dnů a hodin určených k společné bohoslužbě. Věřící navštěvují své chrámy, kdykoli mají nějakou starost neb žádost na srdci, bez ohledu, je-li ráno, odpoledne neb doba noční.

Nejpopulárnější veliké chrámy v městech jsou vlastně průchodními domy. Stálý proud lidí, jenž vchází a vychází, činí nezvyklý dojem, takže chrám vypadá spíše jako veliká hospoda u nás o posvícení, než dům věnovaný modlitbě a zbožnosti. Nepříznivý tento dojem zvyšován jest ještě celým okolím svatyně: tam hemží se lid kolem bud kramářů, kteří prodávají nádobky na kadidlo, svíce, růžence, hračky; vedle jsou stany kejklířů a komediantů, zápasníci, diorama s památnou některou bitvou z poslední válečné kampaně, biograf, laciní fotografové a řada jiných atrakcí, jež u nás dvakrát do roka, o pouti a o posvícení, obšťastňují obyvatelstvo městeček a vesnic na venkově.

V CHRÁMU ZODŽODŽI V TOKIU.

Věřící vejde do chrámu, vhodí do připravené dřevěné schránky měděný neb bronzový nepatrný peníz a postaví se v předsíni (Honden) před zábradlí, jež ji odděluje od svatyně (Haiden); nevšímaje si kněží, kteří společně recitují modlitby, postaví se nebo klekne si před sochu některého z božstev, sepne nábožně ruce, pokloní se hluboko až téměř k zemi a zamručí tiše krátkou nějakou modlitbičku. Na to dívá se klidně, jako v zanícení na sochu, vstane, a odchází.

OBŘADNÉ UMÝVÁNÍ.

Budhističtí kněží, bonzové, vedou život poměrně čilejší, než jejich soudruzi šintoičtí. Věnují se hlavně službě chrámové a nemají zvláštních přidělených náboženských osad a duchovní správy. Při narození dítěte a při oddavkách nefungují, z celého života Japonce jest jim k náboženským ceremoniím vyhrazen pouze konec jeho: smrt a pohřeb. Když Japonec umírá, dává si často zavolati budhistického kněze, který mu předčítá výňatky z posvátných knih. A pohřby děly se až do nedávna výhradně, a dějí se dosud většinou dle ritu budhistického. Ve své veliké většině jest kněžstvo budhistické v Japonsku velmi nevzdělané a většina

zná pouze mechanicky napapouškované modlitby a obřadní formule. Též v ohledu mravním není pověst jejich nikterak nejlepší. Proto také název „bozu" — „kněz", jest v Japonsku téměř nadávkou...

Dle toho, co řečeno bylo o japonském budhismu a jeho kněžstvu, domníval by se jistě každý, že náboženství tak deformované a obsluhované takovým kněžstvem jde jistě vstříc brzké a neodvratné záhubě. Dle názoru citovaného evangelického misio-

SOCHA BUDHOVA.

náře Munzingera tento úplný rozvrat japonského budhismu jest věcí budoucnosti ještě poměrně velmi daleké. Až dosud náboženství, ač postrádá téměř veškerých ideových základů, kotví v lidu svými tradicemi a ceremonielem velmi hluboko.

V Kiotu vyhořely na příklad před několika roky dva obrovské tamní chrámy, oba Hongandži. Sotva zpraveno bylo obyvatelstvo země o této katastrofě, jež stihla populární chrámy, v době neuvěřitelně krátké sehnána byla obrovská suma několika milionů korun na obnovu svatyň. Z daleka široka přicházeli bohatí i chudí a přinášeli osobně příspěvky k vznešenému tomuto

účelu. V předsíni nově zřízeného chrámu uschována jsou na památku silná lana, jichž při stavbě svatyně používáno bylo k zdvihání těžkých trámů. V předsíni chrámové viděli jsme jich celou hromadu. A všecka tato lana zhotovena byla z vlasů japonských žen a dívek. Tisíce žen přinesly neb poslaly do Kiota nejdrahocennější ozdobu, vlasy, aby ukázaly, že pro náboženství žádná obět není jim příliš velikou. Náboženství, jež se může pochlubiti tak obětavými příslušníky, ovšem tak snadno a rychle s povrchu zemského nezmizí!

V době nejnovější možno naopak pozorovati jistý vzestup náboženství budhistického v Japanu. Budhismus pobádán hlavně výsledky a prací jednotlivých křesťanských misií snaží se všemožně, aby novými prostředky a moderní propagandou úspěšně konkurovati mohl s ostatními náboženstvími. Budhisté rozšiřují brožury a letáky, vydávají týdenníky a měsíční náboženské časopisy, z nichž některé jsou velmi obratně redigovány, počínají se starati o ošetřování nemocných, staví sirotčince a domy pro ochranu mládeže, zařizují tu a tam duchovní správu v trestnicích, starají se o výchovu mládeže a zavádějí činnost kazatelskou, již dříve v budhismu nebylo. Zřízeno v zemi několik kněžských seminářů, v nichž nastávající bonzové vzděláváni jsou nejen v naukách budhismu, ale seznamováni jsou též s nejdůležitějšími naukami filosofie a náboženskými systémy ostatního kulturního světa. Na vynikajících universitách Evropy a Ameriky možno každým rokem setkati se s mladými budhistickými učenci, kteří zde studují sanskrit a srovnávací vědu náboženskou. Zvláště bedlivou pozornost mladí tito adeptové věnují křesťanství, aby v boji proti němu nejúčinnějšími zbraněmi mohli bojovati.

Japonský budhismus přestál těžkou krisi v sedmdesátých létech předešlého, devatenáctého století, kdy oficielní svět vracel se k šintoismu, jakožto národnímu náboženství Japonska, a kdy budhistickým chrámům a duchovenstvu odňata byla veškerá podpora z veřejných fondů. V krátké době zmenšil se tehdy neobyčejně počet chrámů i kněží. Krise ona však překonána, a budhismus japonský čítá nyní asi 75 tisíc chrámů, a více než sto tisíc duchovních. V době nejnovější posílají japonští budhisté misionáře i mimo Japonsko, na příklad na Formosu a do Koree, ba někteří z utopistů budhistických sní dokonce i o tom, že nadešla doba, kdy vysílati budou své věrozvěsty i mezi nábožensky indiferentní národy Evropy a Ameriky.

Ačkoli viditelnou hlavou budhismu jest Dalai Lama v Lhasse, v Japonsku nikdo se o něho nestará, a snad většina tamních budhistů o jeho existenci a o společenství s ním ani neví.

Nutno uznati, že Japonsko stojí dnes kulturně v čele všech národů, jež náboženství budhistické vyznávají, a přes všecky

slabosti jeho nutno náboženskému tomuto systému přiznati, že vykonal mnoho pro kulturu japonského lidu. Seznámil Japonsko s čínskou vědou a uměním, pěstoval i později domácí japonskou vědu a umění, mírnil barbarské zvyky a mravy, byl po tisíciletí učitelem a vůdcem lidu, vedl i nižší třídy ku vzdělání, doplnil střízlivou morálku konfucianismu a nedostatečný šintoismus.

NOSIČI KVĚTIN PŘI POHŘBU.

Vykonal v minulosti veliké kulturní poslání — a je-li zřejmo, že nepostačuje dnešním vyšším požadavkům moderního života, jest jen otázkou doby, kdy a jakým způsobem nahrazen bude náboženstvím, jež vedlo kulturní národy starého světa k světlu moderní civilisace. Citovaný Munzinger praví: „Budhismus bylo souhvězdí, jež zářilo Japonsku v noci jeho minulosti; Japonsku vysvitl den, kdy zblednou hvězdy — a tak ustoupí Budha,

jemuž rádi přiznáváme místo velikého předchůdce Kristova, největšímu světlu, jaké kdy svítilo člověčenstvu, Kristu Vykupiteli."

*

Ještě do nedávna vše, co souvisí se smrtí člověka, tedy umírání, smrt sama, pohřební obřady, spalování mrtvol atd. — vše bylo jakýmsi monopolem budhismu a jeho kněží. Dokonce i pohřeb šintoického kněze odbývalo duchovenstvo budhistické. Teprve v nejnovější době získali si i šintoičtí kněží pravomoc konati pohřební obřady nad svými příslušníky.

Ačkoli jsem si vědom, že vlastně porušuji organickou souvislost knihy, mluvím-li o posledních věcech Japonce dříve, nežli jsem pověděl, jak Japonci žijí a pracují, přece jen myslím, že bude nejlépe již na tomto místě pověděti něco o japonském pohřbu.

Umře-li Japonec, oznámí se truchlivá tato událost všem příbuzným, přátelům a známým. Nečiní se toto oznámení v novinách, ani zvláštním „parte", nýbrž dopisy neb dopisnicemi. Jest tam udáno, kdy a jakou nemocí zvěčnělý zemřel, a spolu uvedena jest hodina a místo pohřbu. Každý, kdo dostal toto oznámení, koná v domě smutku kondolenční návštěvu. Obyčejně netřeba ani vstoupiti do domu, stačí odevzdati u dveří navštívenku. Protože výlohy pohřební v Japonsku bývají velmi značné a krutě doléhají na rodinu méně zámožnou, bývá pěkným zvykem, že zároveň s projevem soustrasti v dopise přiložen bývá příbuznými a známými peněžitý příspěvek na vypravení pohřbu.

Šestatřicet hodin po skonu musí dle zákona odbýván býti pohřeb. Všichni přátelé a známí, kteří o úmrtí dostali zprávu, posílají neb přinesou s sebou kytice, většinou umělé a obrovských rozměrů. Sluhové, kuli, nesou pak tyto kytice nasazené na bambusových tyčích, v čele pohřebního průvodu. Před domem zesnulého čeká zástup lidstva a řady vozíků, džinrikš.

Kněží s oholenými hlavami, odění v nádherná roucha rudého, zeleného a žlutého brokátu, čtou zatím dlouhý výkaz ctností zemřelého: „X. Y. žil spravedlivě, poslouchal svých rodičů, byl dobrým občanem, starostlivým manželem atd." Nic nevadí, že snad zemřelý ctností oněch neměl — listina ctností musí býti čtena, protože jen ten, kdo následoval předky na cestě ctností, může se dostati do jejich řad . . .

Smuteční barvou jest barva bílá. A protože roucho smuteční nosí i nejbližší pozůstalí pouze v den pohřbu, nekupují si ani zámožnější Japonci smutečních šatů, nýbrž vypůjčí si je spolu s ostatními pohřebními rekvisitami od pohrobníka.

Když obřady v domě smutku jsou ukončeny, pohřební průvod vykročí. Ve vzorném pořádku jedou řady vozíků, a kráčí množ-

ství pohřebních hostů. V čele průvodu jdou zmínění kuli, nesoucí lampiony a květiny, darované příbuznými a přáteli. Jméno dárce napsáno jest na dřevěné tabulce a upevněno na kytici. Při pohřbu zámožnějšího Japonce vezou na vozíku klec, v níž jsou uzavřeni ptáci. Ptáky ty během pohřebních obřadů vypustí z klece na počest zesnulého na svobodu. Ovšem ptáky zapůjčil též „funebrák" — a ptáci vypuštění z klece letí zase zpět do jeho domu,

NOSÍTKA S RAKVÍ.

aby při nejbližším pohřbu jiného zesnulého opět na jeho počest z klece „na svobodu" mohli býti vypuštěni . . .

Další kuli nesou vařenou rýži a koláče. Na to jedou na vozících kněží, a za nimi na nosítkách nesena jest rakev. Šintoická rakev podobá se celkem rakvi, jaké se užívá u nás. Za to však budhistická rakev liší se od naší podstatně. Jest to skříň malá a čtyřhranná, tak krátká, že v ní zemřelý nemůže ležeti, nýbrž sedí. Proč budhisté pochovávají své mrtvé tímto způsobem, vysvětlují někteří tím, že prý posice tato má naznačovati způsob, jak sedí věřící, je-li pohřížen v nábožné rozjímání. Jiní se domnívají, že budhisté chtějí odejíti s tohoto světa tak, jak do

ného vešli, že tedy posice zemřelého má býti asi taková, jako jest poloha dítěte v lůně matky.

Za rakví kráčí obyčejně mladík nebo hoch bíle oblečený, jenž nese malou bambusovou klícku, zakrytou tenkou průsvitnou látkou. Japonci věří, že v této kleci uschována jest duše zemřelého až do vlastního uložení těla do hrobu.

Některé pohřby jdou přímo na hřbitov neb na místa, kde se

POHŘEBNÍ PRŮVOD.

děje spalování mrtvol, některé se zastavují na cestě ještě ve chrámu. Kněží zpívají tam modlitby, zapalují kadidlo a recitují sutry, jež se vztahují k smrti. Většina přítomných nerozumí obřadu, neboť bonzové recitují modlitby výslovností, jež většině lidu jest naprosto nesrozumitelna. Když obřad jest u konce, přítomní hosté přicházejí jeden po druhém v dlouhé řadě za sebou, každý se postaví před rakví, hluboce se pokloní směrem k rakvi a loučí se tak se zesnulým.

Obřad na hřbitově jest krátký. Kněží hrají podivné melodie na píšťaly, zvláštní druh klarinetu, jehož pouze při pohřebních obřadech se užívá, zapálí v bronzové kaditelnici kadidlo, každý z účastníků pohřbu přidá zrnko na žhavé uhlí, načež zesnulého odevzdají do náručí matce zemi. Ze hřbitova pospíchají pak s radostnými tvářemi — vždyť do počtu osmi set miliard šin přibyl opět jeden z vlastních jejich řad . . .

HŘBITOV.

Po zemřelém mají příbuzní padesát dní smutek; každý sedmý den navštěvují jej na hřbitově. Stý den po úmrtí postaví na hrobě zemřelého náhrobek. Na něm nebývá uvedeno jméno, jež zemřelý měl po čas svého pozemského života, nýbrž nové jméno, jež mu kněží dali jako jméno posmrtné. V novější době píší však na hroby též jméno rodinné. Dále tam bývá napsáno, kdy se narodil, kdy zemřel — a mimo to tam bývá i nějaký citát z po-

svátných knih budhistických, na př.: „Počet mrtvých jest jako počet zrn písku na břehu moře“ — „Život jest jako světlo ve větru“ — „Kdo chce do nebe, ať jde za Budhou“...

Japonci své mrtvé buď pohřbívají nebo spalují. Spalování mrtvol dostalo se do Japonska společně s budhismem, kolem roku sedmistého po Kristu. Nikdy však spalování mrtvol nezatlačilo úplně starý šintoický zvyk pohřbívati do země. Roku 1873, v prvých letech moderního přerodu Japonska, zakázala vláda spalování mrtvol úplně; avšak již rok na to spalování mrtvých opět bylo dovoleno.

V samotném Tokiu jest devět míst, určených k spalování mrtvých. Poplatky za zpopelnění kolísají mezi $1^1/_2$—7 jeny za mrtvolu člověka dospělého, a mezi 1—3 jeny za mrtvolu dítěte do šesti roků stáří.

Spalování děje se zcela primitivním způsobem na dřevěné hranici. Mrtvola zavřená v dřevěné rakvi bývá úplně spálena asi ve třech hodinách. Zůstává po ní jen několik kostí a zuby, jež příbuzní sbírají a zanášejí do chrámu. Rovněž sbírán jest popel zemřelého, jenž pak pravidelně v zemi jest pohřbíván.

VLIV KONFUCIŮV NA JAPONSKO

Obě vylíčená veliká náboženství Japonska, šintoismus a budhismus, nejsou v podstatě své systémy morálními. Svoji morálku, či vlastně lépe řečeno ethiku, přijalo Japonsko od velikého učitele Číny, Konfucia.

Vedlo by daleko, a nesouvisí přímo s naší úlohou, kdybychom vylíčiti chtěli filosofický systém velikého čínského mudrce a zákonodárce. Konfucius, jejž Japonci zovou Koši, nebyl zakladatelem náboženství v běžném slova toho smyslu. Záhady dogmatické i mystické aplikace náboženství byly ho naprosto daleky. Za to však v praktických problémech rodinného, společenského a státního života stal se majákem, jenž osvětloval celá dlouhá staletí národy dalekého Orientu. Základem ethiky Konfuciovy jest autorita rodičů a vladařů. Úcta, láska a poslušnost k vladařům, rodičům a v manželství ženy k muži jsou kriteria, jimiž řídí se všechen morální život japonského individua i společnosti. Konfuciovo učení přineseno bylo do Japanu velmi záhy společně s budhismem, ale v dobách rozkvětu budhismu nedosáhl konfucianism v Japonsku téměř povšimnutí.

Teprve počátkem 17. století veliký vládce, válečník a učenec Ijejasu poručil, aby vydány byly v Japonsku po prvé knihy Konfuciovy. Během dalších 250 roků proniklo učení čínského mudrce celou intelektuelní sférou Japonska, jemuž se hodilo výborně naukou o svrchované moci císaře a slepém poddanství lidu státní autoritě.

Nikde na světě, vyjma Čínu, není rodina základem veškerého morálního života a ctnosti tak, jako v Japonsku. Velikost Konfuciovu viděti nejlépe z toho, jak pochopil, že nejpevnějším poutem společenským jest příbuzenská, stejná krev, a že lidé, v jichž žilách koluje táž krev, tvoří nejpevnější oporu společnosti lidské a státu. Je-li dle filosofie Konfuciovy rodina základem společenského řádu, jest zachování rodiny povinností každého individua. Proto jest povinností každého Japonce, aby si rodinu založil, aby se oženil. Není větší důstojnosti pro Japonce, než býti otcem, není pro Japonku vyššího přikázání, než státi se matkou. Rodinný život, povinnosti rodičů k dětem, povinnosti dětí k rodičům, a povinnosti ostatních členů rodiny k sobě navzájem určeny jsou opět přísným principem autority, jenž přesně vymezuje, kdo jest v domácnosti pánem, kdo a jak má koho býti poslušen.

A jako rodina řízena jest přísným, podrobným řádem, podobně jest tomu i s velikou rodinou, v níž otcem jest císař,

a dětmi celý japonský národ. Ctnost japonského patriotismu a bezmezné loyality, kterou Konfucius nazývá „ču", jest jen přirozenou analogií ctnosti „ko", lásky rodinné.

Každý člověk má se snažiti, aby dosáhl pěti ctností: dobromyslnosti, přímosti, zdvořilosti, moudrosti a věrnosti. Právě tím, že v učení Konfuciově nebylo nic abstraktního, nic mozku prostého člověka nedostupného, vysvětliti si můžeme, že materialistická a racionalistická morálka Konfuciova splynula tak brzy a tak organicky s náboženskými názory Japonska.

OTEVŘENÍ MOSTU V TOKIU.
(Prvními chodci po mostě jsou tři generace jedné rodiny.)

Knihy Konfuciovy a výklady pozdějších jeho žáků rozšířeny a horlivě studovány byly v Japonsku po celá staletí mnohými generacemi. Hlavně „Čtyři knihy" tvořily po dlouhé doby hlavní předmět studia japonské mládeže. Knihy ty jsou: „Veliké Učení", „Nauka cesty", „Výklad Konfucia" a „Výroky Meng-ciho". V době nejnovější, kdy školství japonské postavilo se na základy vychovatelství zemí západních, upadly knihy Konfuciovy téměř v zapomenutí, a jen občas citovány jsou výroky jeho v novinách a v denním hovoru.

Vlivem Konfucia jest, že Japonsko stalo se jedním z mála národů světa, kde ethika vyrůstala neodvisle od náboženství.

Japonská ethika neučí povinnostem k Bohu, neučí modlitbě a ctnostem theologickým — upravuje pouze poměr mezi lidmi, poměr mezi manželi, dětí k rodičům, žáka k učiteli, přítele k příteli, poddaného k panovníkovi — zkrátka: člověka k člověku.

Nebude snad na škodu, uvedu-li ku konci stručný zákonník Konfuciův, jak jej čteme v knize Dyer Balla „Things Chinese“:

Cti otce, matku a staršího bratra!
Buď velkomyslný a dobrý k příbuzným!
Žij v pokoji se sousedem!
Měj v uctivosti rolnictví a hedvábnictví!
Buď šetrný a střídmý!
Navštěvuj tolik škol, kolik ti možno!
Varuj se škodlivých nauk!
Poučuj nevědomé!
Buď slušný a zdvořilý ke každému!
Konej pilně povinnosti svého stavu!
Poučuj své děti a mladší sourozence!
Neposlouchej pomlouvačů!
Podporuj spravedlivé!
Plať poctivě daně!
Nebuď zlostný a mstivý!

Nelze zjistiti, zda již před 16. stoletím bylo křesťanství v Japonsku známo, a mělo-li tam nějaké vyznavače. Jisto však jest, že roku 1542, kdy poprvé Portugalci přijeli do Japanu, zvěděl od nich jakýsi Andžiro z Kagošimy o velikém apoštolu Asie, sv. Františku Xaverském. Touže po poznání náboženství, o němž od Portugalců tolik krásného slyšel, vypravil se zmíněný Andžiro až na daleký poloostrov malacký, aby tam zmíněného světce poznal. Daleká jeho pouť byla však bezvýslednou, neboť sv. František byl v oné době na Molukkách.

Teprve roku 1547 setkal se Andžiro s apoštolem v Malacce. Vyprávěl mu o Japonsku a jeho lidu tolik zajímavého, že svatý František ihned se rozhodl, že půjde do Japanu hlásat křesťanství. Andžiro se dvěma ještě krajany odebral se pak do jezuitské koleje v Goe v Indii, kde se dal pokřtíti; i tam povzbuzoval misionáře, aby jeli do Japonska zakládat nové misie.

V dubnu 1549 vydal se svatý František se zmíněnými třemi Japonci a dvěma Portugalci, z nichž jeden byl řeholníkem, do Japonska. Výprava stihla v srpnu téhož roku Kagošimy, a během dvanáctiměsíčního svého pobytu v oné provincii pokřtil sv. František asi 150 domorodců. Za 26 měsíců svého pobytu v Japanu přivedl do lůna církve katolické celkem asi tisíc nových vyznavačů.

V zimě r. 1550 vydal se neúnavný věrozvěst na namáhavou cestu do hlavního města říše, do Kiota; výprava tato nepřinesla však v ohledu náboženském očekávaných výsledků. Delší dobu pobyl na to světec v západním Japonsku, hlavně v Jamaguči, kde pokřtil 600 lidí, a v Hiradu, kde pokřtěno bylo asi 200 Japonců. Křesťanství šířilo se na to v říši Vycházejícího Slunce způsobem skutečně obdivuhodným.

Ve své zprávě, kterou sv. František roku 1582 zasílá do Říma, odhaduje počet křesťanů v říši japonské již na 150 tisíc duší. Považíme-li, že obdivuhodné toto rozšíření víry Kristovy bylo dílem pouze 75 jesuitů, z nichž asi 30 bylo Japonců, nutno skutečně obdivovati se neobyčejné apoštolské horlivosti sv. Františka a jeho pomocníků. Ze zmíněného počtu křesťanů bylo jich asi 25 tisíc ve středním Japanu, 10 tisíc v provincii Bungo, ostatní pak v severovýchodní části ostrova Kiušu a v menších pobřežních hrabstvích na ostrovech Kiušu a Goto. K rychlému vzrůstu tehdejší křesťanské komunity přispívali značnou měrou jednotliví dajmiové, kteří navazovali styky s Portugalci, sezna-

movali se s evropskou kulturou a pomáhali misionářům v obtížné jejich práci.

Roku 1582 stal se vládcem Hidejoši, jeden z největších mužů Japonska. V prvých pěti létech vlády své nový tento vladař byl nakloněn snahám misionářů; později však z příznivce stal se nejúhlavnějším nepřítelem a pronásledovatelem křesťanství v Japanu. Jeden z předních tehdejších misionářů, jesuita P. Froez, píše ve své úřední zprávě: „Jeden ze dvorních lékařů Hidejošiho, fanatický budhista, upozorňoval velmi často svého vládce, že evropským misionářům záleží v prvé řadě na tom, aby získali své církvi nejvznešenější rodiny šlechtické; podezříval misionáře, že práce jejich nenese se za cílem pouze náboženským, nýbrž že chtějí nabýti vlivu politického a připravují vše k tomu, aby jednou Japonsko, podobně jako jiné již země Asie, dostalo se do područí cizinců. Hidejoši přijímal s počátku narážky a podezření svého lékaře s úsměvem. Když však zavítal do Sacumy a viděl, že celá řada tamních nejvznešenějších šlechticů stala se křesťany a lnula pevně k misionářům, počal podezření svého lékaře sdíleti, a jeho dřívější přízeň k misionářům změnila se v zarytou nenávist." Trvalo to však ještě 10 roků, než vypuklo zřejmé pronásledování křesťanů. Hidejoši jsa si totiž vědom prospěchu, jaký měla země z obchodu s portugalskými kupci, neprojevil veřejně svého nepřátelství vůči křesťanství a trpěl mlčky přítomnost 140 jesuitů na japonské půdě. Také sami misionáři vidouce, že poměry u dvora utvářily se k misiím křesťanským nepříznivě, jednali velmi opatrně a nedráždili ničím rozezlený dvůr.

Roku 1593 přišli však z Manily čtyři františkánští mnichové, kteří byli do Kiota vpuštěni nikoli jako misionáři, nýbrž jako vyslanci královští. Nedbajíce však zákazu, že nesmějí provozovati činnost proselytskou, shromažďovali kolem sebe lid a zakládali nové obce křesťanské.

Z dosavadního skrytého nepřítele, Hidejošiho, stal se vyslovený, krutý pronásledovník křesťanství roku 1596. Nepatrná na pohled událost rozlítila mocného vladaře proti misiím. V říjnu onoho roku ztroskotala na pobřeží Japonska španělská loď jménem „San Felipe". Náklad lodi, mimo jiné 600 tisíc korun ve zlatě, byl konfiskován. V nepřítomnosti lodního kapitána jeden z námořníků hovořil s místními japonskými úředníky. Mezi jiným vytasil se s přehlednou mapou celého světa a chvástavě ukazoval užaslým Japoncům obrovskou rozlohu tehdejší veliké říše španělské. Byv otázán, jak jest to možno, že tolik různých zemí v různých dílech světa podrobeno jest jedinému vládci, pravil prý: „Do kraje, jehož král náš se chce zmocniti, pošle nejprve křesťanské kněze, kteří přemluví lid, aby přijali naše

náboženství. Když toto dílo učinilo již patrné pokroky, pošle pak vojsko, jež se spojí s nově obrácenými křesťany — a dobytí země jest pak věcí již úplně snadnou."

Řeč prostoduchého námořníka donesla se k sluchu Hidejošiho, jehož zuřivost neznala mezí. Prvním důsledkem bylo ukřižování šesti španělských františkánů, tří japonských jesuitů a sedmnácti domorodých věřících v Nagasaki, 5. února 1597.

Bezohledné pronásledování křesťanů trvalo nejen další léta trvání vlády Hidejošiho, nýbrž nepřestalo ani za velikého šoguna Ijejasu z rodu Tokugava. R. 1614 vypovězeni byli všichni cizí duchovní ze země. Čtyřicet sedm misionářů neuposlechlo, a skrývalo se v Nagasaki a okolních místech. Když Ijejasu dobyl svrchovanosti v říši, rozvinulo se ukrutné pronásledování křesťanů, jemuž však misionáři se svými věřícími čelili s obdivuhodnou vytrvalostí. Dle japonských zpráv z tehdejších 300 tisíc křesťanů ne méně než 200 tisíc potrestáno bylo krutě za to, že se neohroženě hlásili k víře Kristově.

Jesuita P. Cardim uvádí ve svém seznamu japonských mučedníků 1500 obětí, jež za víru život položily. Kdo neodpřisáhl Krista a nešlapal po kříži, mučen byl neslýchanými a rafinovanými mukami.

Hrozný souboj dvou velkých ideových světů, křesťanství a pohanství, skončil po třicetiletém urputném zápase tak, jak se dalo očekávati — vítězstvím pohanství. K tomuto vítězství přispěla hlavně též ta okolnost, že v oné době isolovalo se Japonsko úplně od celého kulturního světa.

Ani nyní nebylo však Japonsko zbaveno nenáviděné víry křesťanské úplně. I v 18. století dojížděl do Japanu potají jesuitský misionář Sidotti a jiní, a navštěvovali osady, jež zůstaly tajně věrny učení křesťanskému. Někteří z misionářů byli též chyceni a uvězněni.

Roku 1846 jmenovala apoštolská stolice pro misie v Japonsku biskupa a několik misionářů, kteří prozatím bydlili na ostrovech Luču, a vstoupili na půdu Japonska teprve r. 1858, kdy uzavřeny byly smlouvy mezi Japonskem a západními velmocemi.

Těžko vypsati radost těchto misionářů, když r. 1865 objevili v okolí Nagasaki celou řadu křesťanských obcí, jež přese všecka pronásledování a nemajíce pražádných styků s ostatním křesťanským světem zachovaly si víru v Krista a příslušnost k církvi katolické. Potají křesťané zde sami křtili své dítky, scházeli se k modlitbám a čítali náboženské knihy.

S počátku nemohli misionáři ani nyní rozvinouti horlivější činnost, protože dosud dívala se vláda na křesťanství okem nevraživým. Použili tudíž svého pobytu v zemi k tomu, aby se přiučili japonské řeči, seznamovali se s obyčeji lidu a započali překlad

Písma svatého do japonštiny. Byli šťastni, když alespoň svému učiteli japonštiny, svému služebnictvu, nebo těm, jež vyučovali angličtině, mohli vypráběti o Kristu a vznešeném jeho poslání. Byli to hlavně američtí misionáři a ti v deseti létech svého prvého pobytu v Japanu pokřtili pouze šest domorodců.

Nové pronásledování křesťanů počalo roku 1869. Ve vesnici Urakami nedaleko Nagasaki objevena byla úřady obec křesťanská čítající asi tři tisíce duší. Všichni byli schytáni a odsouzeni vět-

KATOLICKÝ MISIJNÍ KOSTEL V NIKKU.

šinou k nucené práci v dolech, kde přemnozí z nich bídně zahynuli. Každý, o němž se úřady dověděly, že jest křesťanem, nebo že pěstoval styky s křesťanskými misionáři, trestán byl několikaletým žalářem. Stačilo, byl-li u někoho nalezen výtisk Nového Zákona, aby propadl těžkým trestům.

Teprve rok 1873 byl japonským mučedníkům rokem osvobození. Byli to zvláště tito vytrvalí mučedníci víry, kteří svojí neohrožeností a vytrvalostí vzbudili sympatie veřejnosti a připravili půdu pro zákon, jímž prohlášena byla naprostá náboženská tolerance v zemi.

V době nejnovější vzrůstá katolická církev v Japonsku pomalu sice, ale neustále. Do roku 1877 spravována byla jedním biskupem, od r. 1877 do 1888 dvěma, do r. 1891 třemi. Nyní hierarchie japonská čítá arcibiskupa se světícím biskupem v Tokiu, a diecésní biskupy v Osace, Nagasaki a Sendai. Roku 1903 napočítáno bylo příslušníků církve římsko-katolické v Japanu 58 tisíc duší, jež sdruženy jsou ve 360 misijních stanicích po celé říši, nejhustěji pak na ostrově Kiušu. Kněžstvo vyjma jmenovaný episkopát čítá 130 misionářů evropských a 32 kněze japonské. Cizí kněží jsou většinou původu francouzského, vlastně elsasko-lotrinského, a patří k veliké pařížské „Société des Missions Étrangères". Mimo to působí na katolických školách v Japonsku 70 učitelů; z nich 18 bratří ze řádu Cisterciáků učí na ostrově Jezo mladé Japonce modernímu polnímu hospodářství. Na dívčích školách působí 197 řádových učitelek, z nichž 52 jsou domorodé Japonky. Jiných 256 jeptišek působí jako ošetřovatelky nemocných.

V Japanu zařízeny jsou tři semináře ku vzdělání domorodých katolických kněží, kde vychováváno je v přítomné době 60 alumnů. V 58 sirotčincích chováno jest asi 6 tisíc sirotků. Péči o nemocné věnována jest celá řada menších nemocnic, z nichž zvláštní zmínky zasluhují dvě nemocnice pro malomocné se 150 malomocnými. Byl to zvláště nedávno zesnulý anglický misionář Rev. Corre, jenž se obětoval nemocným ubožákům v Kumamotu, a jehož dům malomocných na vyzvání spisovatele této knihy též české duchovenstvo obětavými příspěvky podpořilo.

Evangelické misie, jež zasáhly do díla pokřestění Japonska teprve ve století devatenáctém, byly ovšem ušetřeny hrozných krvavých pronásledování 16. a 17. století; neušly však různým potížím ještě ve století devatenáctém.

Osobou, jež nejvíce prospěla prosperitě evangelických misií na půdě Japonska, byl J. H. Nišima, jejž japonští evangelíci též zovou apoštolem Japanu.

Nišima narodil se v městečku Anaka v provincii Kozuke roku 1843. Záhy přiučil se řeči holandské a později též anglické. Jsa v neustálém styku s cizinci, choval velikou úctu k evropské civilisaci a přál si toužebně, aby i svoji vlast k poznání západní kultury přivedl. Upřímně toužil též po tom, aby z vlastní zkušenosti poznati mohl cizí kraje Evropy a Ameriky.

Opustiti Japonsko bylo v tehdejší době obyvatelům ostrovní říše zakázáno pod trestem smrti. Nedbaje nebezpečenství vydal se však mladý Nišima lodí, jež plula z Hakodate do Šanchaje a později ocitl se až v Bostonu v Severní Americe. Za pomoci bohatého člena církve kongregacionalistů, A. Hardieho, vystudoval Nišima v Bostonu evangelickou theologii a připravoval se

k tomu, aby se za vhodné příležitosti vrátil do vlasti, a tam se stal misionářem. Příležitost tato naskytla se mu neočekávaně brzy. Roku 1871 přišlo do Spojených Států Severoamerických poselství japonské vlády s Ivakurou v čele, a Nišima, znalý řeči a poměrů, byl ustanoven, aby se k poselstvu připojil jako tlumočník. Vyžádav si nejprve amnestii za tajný svůj útěk z vlasti, přijal Nišima nabízený úřad a uzavřel brzy intimní přátelství se členy vyslanectva, jimiž mimo jiné byli Ito, Inouje a Okubo.

Když poselstvo odejelo z Ameriky, poslán byl též Nišima jako misionář kongregační církve americké do Japonska. Přijel do vlasti roku 1874, navštívil nejprve stařičké rodiče v Anace, a počal ihned pracovati o díle, jež pokládal za cíl svého života. Znaje poměry své vlasti, byl přesvědčen, že dílo pokřestění Japonska zdařiti se může pouze působením japonských, domorodých věrozvěstů. Založil proto brzy po svém příchodu vysokou theologickou školu pro japonské studenty. Příspěvky scházely se mu se všech stran, a 29. října 1875 otevřena byla v Kiotu vysoká škola theologická, jíž bylo dáno jméno „Došiša", to jest „spojení za stejným cílem".

Škola rychle zkvétala, a brzy připojily se k theologické škole i jiné odbory, tak že zmíněná došiša patří dnes k nejlepším a nejvíce navštěvovaným vyšším učilištím Japonska.

Misie protestantské doznaly pronásledování r. 1876, kdy mnoho evangelických vyznavačů Krista uvrženo bylo na několik měsíců do žaláře a jinak krutě trestáno, aby šíření se křesťanství v Japonsku byly položeny hráze. Pronásledování toto netrvalo však dlouho, misijní školy evangelické vzrůstaly a zkvétaly po celé zemi, a i vyšší státní úřednictvo přistupovalo za členy církví.

Mnoho k šíření se evangelických misií přispívala ta okolnost, že zámožnější třídy obyvatelstva posílaly dcery své do misijních škol, kde ovšem brzy všech předsudků proti křesťanství byly zbaveny. V této době působilo v Japanu již mnoho domorodých misionářů evangelických, a křesťanské týdenníky a měsíčníky konaly mezi lidem též velmi účinnou propagandu.

Poslední reakci proti evangelickým misiím zaznamenati dlužno v době nejnovější. Někteří vynikající politikové a vlastenci japonští počali písmem i živým slovem vytýkati křesťanství všech denominací, že jest nepřítelem samostatnosti Japonska, a že jen tehdy uhájí si říše osobitý svůj ráz, zůstane-li věrna starému náboženství šintoickému a budhistickému. Misionáři všech vyznání na potkání byli insultováni, shromáždění věřících svévolně byla rušena, chrámy poškozovány — a co nejhoršího: množství věřících opouštělo z různých, namnoze čistě materielních důvodů, církve, nebo zaměnili dřívější svoji horlivost za naprostý náboženský indiferentismus.

Vzrůst křesťanských misií oslabily povážlivě též obě poslední válečné kampaně, jež Japonsko vedlo proti Číně a proti Rusku. Teprve v posledních létech možno s povděkem konstatovati, že poměry utvářily se pokojně, tak že i evangelické misie klidně mohou pracovati na vinici Páně.

Většina evangelických misií v Japonsku jest původu amerického. Presbyteriáni čítají 55 misionářů mužů, 53 ženy se 150 silami pomocnými. Mají 74 církevní obce a tolikéž chrámů. Roku 1903 měli 12 tisíc věřících a ve svých misijních školách 2289 žáků.

Kongregacionalisté mají 23 misionáře muže, 25 žen a 89 domorodých pomocníků; mají 106 chrámů s organisovanými církevními obcemi, a asi 11 tisíc členů.

Methodisté mají 59 mužských a 71 ženského misionáře, 227 domorodých pomocníků, 139 chrámů a asi 9600 členů.

Baptisté se 36 mužskými a 24 ženskými misionáři, 73 domorodými pomocníky a 55 chrámy mají asi 3365 věřících.

Armáda Spásy, jež přišla do Japonska roku 1895, čítá 15 sborů, 50 důstojníků. Vydává v 10 tisících výtiscích časopis Toki-no Koe — japonské vydání „War Cry" — „válečný výkřik" — a stará se hlavně o záchranu mladých, kleslých děvčat.

Celkem zastoupeno jest svými misijními stanicemi v Japonsku 28 různých protestantských sekt a denominací.

Církev anglikánská, jež počala misijní dílo v Japonsku již roku 1859, kdy dva kanadští duchovní usadili se v Nagasaki, jmenuje se v říši vycházejícího slunce „Nihon Sei Kokvai", „Církev Japonska", a má nyní 6 biskupů (dva z Kanady a 4 z Anglie), 64 cizí a 50 domorodých kněží a jahnů, a mnoho japonských učitelů. Věřících čítá asi 11 tisíc duší.

Mimo dosud jmenované křesťanské církve působí v Japonsku ještě církev pravoslavná. Za značné své rozšíření děkuje hlavně vynikajícímu svému biskupovi Nikolajovi. Apoštolský tento muž přišel do Hakodate r. 1862 a usadil se později v Tokiu, kde vystavěl na návrší kathedrálu, nejnádhernější ze všech chrámů křesťanských v Japonsku. Obec jeho vzrůstala až do počátku války rusko-japonské, a čítala počátkem r. 1902 asi 27 tisíc členů. Válka rusko-japonská nepřispěla ovšem nijak popularitě pravoslavné misie, a bude to jistě ještě velmi dlouho trvati, nežli se obec pravoslavná vzpamatuje ze ztrát, jež bez své viny ve smutné této periodě utrpěla.

*

Uvedl jsem postupně práce a zásluhy jednotlivých křestańských církví o misijní činnost v Japonsku. Nechtěje na sebe uvaliti výtku stranictví, uvádím charakteristiku nynějšího stavu

TAKARABUNE, LOĎ ŠTĚSTÍ.

misií z péra protestanta, člena anglikánské církve, Mr. Stafforda Ransome, „Japan in Transition": „Ač skoro vše poukazuje k faktu, že dnešní Japonci nechovají lásky ku křesťanství, nelze neviděti skutečnosti, že vlastně nikdy se jim nedostalo příležitosti, aby seznali křesťanství z nejlepších jeho stránek. Obrovské sumy peněz byly vydány lidmi dobré vůle na pokřestění země: ale na neštěstí apoštolské dílo svěřováno bylo lidem často naprosto nezpůsobilým, ať již vzděláním, zkušeností či způsobem života.

Prohlášení toto bude se snad zdáti mnohému krutým, odva-

žuji se ho však, jsa přesvědčen, že tím vyslovuji přesvědčení uznaných representantů anglikánské církve v Japonsku. Přesvědčení, že zájmy křesťanství byly hlavně misionáři poškozeny, jest tak mocné, že přední ze zdejších přistěhovalých protestantů tvrdí bez rozpaků, že jediným sborem pracovníků, kteří se v evangelisaci Japonska dodělali jakýchsi úspěchů, jsou římští katolíci. Všichni misionáři, jež sem vysílá církev katolická, bývají lidé na výsost vzdělaní a tvoří celek, mezi jehož jednotlivými členy není neshod. Pracují individuelním způsobem, svědomitě a systematicky, bez okázalosti; žijí životem lidu za nepoměrně menších výdajů, než misionáři evangeličtí, žijí — kněží i sestry — životem příkladným, a jdou i do odlehlých a zcela chudých krajů Japanu. Nesporno, že právě tyto okolnosti k úspěchu valně přispívají. Proto stává se dnešní poctivý Japonec daleko spíše římským katolíkem, nežli protestantem.

Jest ovšem též slušný počet dobrých, snaživých a vzdělaných mužů, kteří representují protestantské misie v Japonsku. Výsledky jejich prací znehodnocovány jsou však masou nevzdělanců, mužů i žen, z nichž někteří jsou jen ve velmi neurčitém styku s organisovanými misiemi, jsouce spíše volnými harcovníky a pracujíce na vlastní pěst. A právě tito samozvanci poškozují svými činy a životem vážně vyhlídky křesťanství v Japonsku vůbec a protestantismu zvláště. Lépe pochopíme trapnou situaci misijních výsledků, uvědomíme-li si, co vlastně misionářské dílo v Japonsku znamená.

Anglickému čtenáři při slově „misionář“ tane jistě ihned na mysli život plný námahy, odříkání a snad i nebezpečenství života. Nenapadá mu, že venkoncem dobrý a zdatný propagátor křesťanství plniti může své poslání i bez nesnází a trampot. A tak tomu jest v Japonsku. Dnes jest těžko setkati se v Japonsku se skutečnými obtížemi v příčině podnebí, živobytí, čistoty neb osobní bezpečnosti. Abych užil slov váženého a známého kněze, jenž dlouhá léta žil v Japonsku: „Život svědomitého duchovního v anglickém průmyslovém městě skýtá mu mnohem více strádání a odříkání, než nejsvědomitějšímu misionáři v Japanu.“ Jednou z největších chyb zdejších protestantských misionářů jest, že si neosvojili základní pravidlo křesťanství: „Bratři, milujme se vespolek!“ Důsledkem toho jest, že čas, který by věnován býti měl práci apoštolské, ubíjen jest nedůstojným se hašteřením jednotlivých protestantských vyznání o různých methodách a diferencích. Tyto malicherné spory snižují křesťanství, a vlastní jeho hlasatelé poskytují očím Japonců ohyzdný a odpudivý příklad. Místní cizinecké žurnály hemží se vášnivými články misionáře proti misionáři; psány jsou mnohdy velmi špatnou angličtinou a projevují často hrubou neznalost

věcí křesťanských, ba mnohdy obsahují i názory dokonale pohanské. Atmosféra prosycena jest urážlivými, chlapeckými pamflety, jež píší lidé placení za to, aby konali křesťanské misie mezi pohany. A důsledkem nechutné této polemické literatury bývá vždy zničení úspěchů křesťanství v zemi cizí..."

Perditio ex te, Israël!

Nehledě však ani k těmto vnitřním závadám misijní činnosti v Japonsku, nutno přiznati, že pronikavému a rychlému šíření se víry Kristovy v zemi Vycházejícího Slunce stojí v cestě ještě řada jiných překážek.

Nekřivdíme jistě Japoncům, dovolujeme-li si o nich úsudek, že vedoucím životním jejich názorem jest materialismus. To, co křesťanští mystikové nazývají v náboženství vznešeným a hlubokým, pro Japonce naprosto neexistuje. Nemá tudíž křesťanství pro Japonce oné přitažlivosti, jež jinde v krajích misijních upoutává si duše proselytů svým citovým obsahem.

V Tokiu stěžoval si mi starý francouzský misionář trpce na nezdary činnosti misií: „Máme školu pro japonské děti, kde je učíme náboženství křesťanskému a ostatním předmětům, jak v evropských školách se jim vyučuje. Hoch neb děvče chodí do školy rok, dva, tři — ptáme se, dá-li se též pokřtíti. „Nikoliv — nebudu již vůbec choditi do školy a pokřtíti se nedám" — zní odpověď. „Tak alespoň choď ještě dále do školy!" „Již nepotřebuji, francouzsky jsem se již naučil". A tak i anglické a německé misijní školy jsou spíše školami pro učení se evropským jazykům, než školami misionářskými..."

Rozšíření křesťanství v Japonsku naráží i na čistě ideové překážky. Japonci kotví dosud v ideovém světě zcela jiném, než jaký křesťanství předpokládá. Jako ve středověku odsuzováni byli japonští křesťané na příklad z toho důvodu, že zabíjejí a jedí krávy a býky, jichž nutně třeba jest ku vzdělávání půdy, tak i za dnešní doby posuzují Japonci křesťanství očima plnýma předsudků.

Japonec proniknutý skrz naskrz materialismem nemůže dobře pochopiti dogmatické stránky náboženství křesťanského, a ocitá se v konfliktu se svými zásadami přirozené ethiky, studuje-li povrchně morálku křesťanství. Nedovede na příklad pochopiti učení o hříchu, jenž pro něho neexistuje. Japonský učenec Tore Tahaši praví: „Aby kdo pochopil učení o hříchu, musí se naroditi jako semita."

Japonec nedovede pochopiti, že dle učení křesťanského muž má opustiti otce a matku, a jíti za ženou. V Japanu může opustiti ženu, ale nikdy ne otce a matky! Rekl-li by misionář, že nutno Krista milovati více než otce a matku, pobouří tím veškeren cit svých japonských posluchačů, kteří od malička slýchali, že

otce a matky opustiti jest největším zlem na světě, a o mystickém následování Krista nemají potuchy.

Jest tudíž jisto, že apoštolská práce misionářů křesťanských v Japonsku jest daleko obtížnější, a výsledky této práce daleko pochybnější, než kdekoli jinde v krajích misijních. Přes to však jest zřejmo, že křesťanství v Japanu dobytých posic neztrácí, ba že získává jednotlivé nadšené vyznavače nejen ve třídách nižších, ale i mezi elitou národa, a jest jistě jen otázkou času — zda desetiletí, či ještě staletí, nikdo říci nemůže — kdy símě, vložené v japonskou půdu již před staletími sv. Františkem Xaverským, zkvete v bohatou kulturní žeň . . .

SUMIOŠI.

POVĚRČIVOST JAPONCŮ

Úvaha o náboženských poměrech v Japanu nebyla by úplnou bez zmínky o pověrčivosti nižších tříd tamější populace. O pověrách, jež mezi lidem jsou rozšířeny, dala by se sepsati celá veliká kniha. Za dob dřívějších nebyly ani vyšší a vzdělanější třídy prosty pověr; v době novější našly útočiště hlavně mezi chudým a nevzdělaným lidem venkovským. Ovšem i ve městech jsou pověrečné názory mezi chudinou takořka denním zjevem.

Japonec má strach z některých číslic: sedmička, a všecka čísla sedmičku obsahující, na př. 17, 27 atd., jsou obávána jakožto čísla, přinášející neštěstí.

Béře-li si muž dívku za ženu, a je-li rozdíl v jejich věku čtyři neb deset roků, jistě manželství to bude nešťastné. Stromy mají býti roubovány pouze mladými lidmi, jinak buď rouby se neujmou, nebo strom zaschne.

Jak hluboko zakořeněn jest názor, že některé dny v týdnu jsou šťastné a jiné nešťastné, viděti nejlépe z toho, že některé z časopisů, jež počítají hlavně se čtenářstvem nižších vrstev, uvádějí odběratelům ve svých sloupcích na pamět dny šťastné a nešťastné.

Některé dny pokládá Japonec vůbec za tak nešťastné, že za nic na světě nepodnikl by v den takový nějakou vážnější práci, zejména jistě by nevyřizoval jakoukoli důležitou rodinnou záležitost.

Událo-li se něco dvakrát za sebou, jsou Japonci přesvědčeni, že jistě mohou událost tu čekati ještě po třetí. Obdobně našemu rčení „neštěstí nechodí nikdy samo", říká Japonec: „Nido aru koto va, sando aru," to jest: co se stalo dvakrát, stane se po třetí. Triplicitas casuum.

I místo a směr hraje v životě Japonce velmi důležitou úlohu. V té příčině jest Japonci šetřiti bedlivě zvyků starobylou tradicí posvěcených, jinak jest se mu obávati různých nehod a neštěstí. Tak neulehne si na příklad Japonec nikdy v noci tak, aby hlava jeho byla obrácena k severu. Tímto směrem kladeny bývají pouze mrtvoly, když v úmrtním příbytku jsou vystaveny. Nejšťastnější stranou jest strana východní a v druhé řadě jižní. Žádná důležitější část domu nesmí býti obrácena směrem severovýchodním, neboť tato strana zove se stranou ďábla. Za to však budhistické chrámy stavěny jsou oním směrem, aby byly záštitou před zlými duchy ostatnímu klidnému obyvatelstvu.

Stěhuje-li se Japonec z domu do domu, a je-li nový jeho příbytek od starého ve směru severovýchodním, udělá během stě-

hování v ulicích města co možná největší okliky, jen aby zmátl zlé duchy a přiblížil se pokud možno nejvíce směru šťastnějšímu. Často také nechávají lidé při stěhování nábytek přes noc někde na ulici, věříce, že tímto přerušením stěhování duchové zlí naprosto budou zmateni.

Oheň jest rovněž předmětem přečetných pověr. Jest to úplně pochopitelno v zemi, kde celá města jsou ze dřeva, a kde nic neničí majetek občanů tak, jako časté požáry. Nutno tudíž střežiti se všeho, čím by bylo lze vyvolati pomstu ohně. Nebezpečno jest na př. házeti odřezky nehtů do ohně: oheň pomstí se tím, že popálí vinníka nebo zničí jeho dům. Kdo hodí do ohně kámen, potrestán bude malomocenstvím. Přinese-li si kdo do svého příbytku červený květ plného máku, přivolá tím jistě požár domu.

Za dob dřívějších každý, kdo se podíval do tváře mikadovy, oslepl. Proto zařízeno bylo moudrými zákonodárci, že tvář mikadova, či v originálu řečeno, „dračí tvář boha nebes", musí býti oddělena jemnou bambusovou rohoží od šťastného smrtelníka, jemuž bylo popřáno dlíti na blízku císaře nebo býti přijatu ve slyšení.

Veliké potíže mívali v prvých létech moderní éry cizinci, kteří chtěli fotografovati Japonce a pouliční scény. Japonci se domnívali, že fotografováním část jejich života neb duše pohlcena jest aparátem . . .

Každý kraj v Japanu má své typické, místní pověry, a téměř každý čin člověka vykládán býval pověrečně. Jména osob, oděv, počasí, kašel, kýchání, jednotlivá slova v hovoru — vše bývalo opředeno množstvím nejrozmanitějších pověr.

Rovněž není snad v Japanu mezi nižší třídou jedince, jenž by na těle nenosil nějakého amuletu nebo jiného pověrečného prostředku, o němž se domnívá, že jej chrání před vlivy demonů.

Předměty ty dostaly se do Japonska dle všeho společně s budhismem, jenž, jak jinde bylo řečeno, i v jiných směrech přetvořen byl v Japonsku a zohyzděn mnohými, ne právě krásnými přídavky.

Ale i šintoičtí kněží prodávají nyní amulety a jiné pověrečné prostředky; prodej těchto věcí opatřuje jim často vydatnější příjmy než obřady a modlitby.

Z amuletů nejčastější jsou proužky papíru. Na nich napsána jsou slova modlitby, jíž Japonec prosí za odvrácení nehod, za hojnost štěstí, za ochranu proti válce, proti bouřím na moři, nemocem atd. Ženy vzývají božstvo za šťastný porod.

Veliké papírové nápisy obsahu náboženského věší Japonci na zevnější stěny domu nebo připevňují je na domácí oltář. Z každé pouti, jíž konají k posvátným místům, přinášejí si poutníci množství různých amuletů a zázračných modliteb.

Nižší třídy japonského lidu namáčejí ruku svého dítěte do barvy a otiskují ji na papíře neb stěně domu; jest to bezpečnou ochranou dítěte před zlými duchy. Totéž vídali jsme před léty na cestách v severní Africe u pověrčivých Arabů.

Chrám bohyně Ise každých dvacet roků dle prastaré tradice bývá stržen a opět v týchž rozměrech a v téže podobě znovu postaven. Zbytky starého, strženého chrámu rozštípají kněží na třísky, jež prodávají poutníkům; ti roznesou je jako vzácnou památku po celé říši japonské.

Rovněž potraviny, jež kněží a věřící obětují božstvu, odnášejí si zbožní poutníci po oběti domů jako zázračné prostředky proti rozmanitým nemocem a vlivu zlých mocností duchových.

Kněží prodávají též miniaturní vydání jednotlivých suter, mikroskopické obrazy boha Štěstí, vyřezané z jediného zrnka rýže, otisky stopy Budhovy v kameni a bezpočet jiných věcí podobných. Obyvatelé Tokia nosí snad všichni na nahém těle kolem krku uvázané malé, tenké prkénko, na němž čínskými literami napsáno jest jméno svatyně Narita; ženy mívají tento amulet obyčejně za pasem.

*

Japonské přísloví praví: „Doko no kuni demo hito no kokoro va čigavanai", to jest: „Lidská srdce jsou všude stejná". A jako ve vzdělané a kulturní Evropě shledati se můžeme dosud s množstvím lidí, kteří věří ve sny, podobně jest tomu i v Japonsku.

Noc na druhého ledna jest v příčině snů velmi důležitá. Každý má si této noci dobře zapamatovati nebo zapsati, co se mu zdálo. A na tyto novoroční sny ode dávna tradice má připraveno 38 různých výkladů. Šťasten v novém roce bude ten, komu se zdálo o Fudžijamě, kdo viděl ve spaní sokola, vejčité, červené jablko stromu nasubi, nebo vysoká oblaka. Sníti o svítání značí zotaviti se po těžké nemoci. Sen o slunci a zapadajícím měsíci znamená jistou ztrátu otce nebo matky; polykání slunečních nebo měsíčních paprsků — znamenitého potomka. Býti ve snu zasažen bleskem jest předzvěstí nenadálé návštěvy blaha a štěstí; slyšeti hřmění značí povýšení. Kdo jest ve snách obestřen mraky, dodělá se úspěchu ve svých podnicích; snáší-li se však mrak černý, onemocní. Sny o mrazu jsou předzvěstí zla vůbec. Býti překvapen deštěm jest předzvěstí dobrého a vydatného pokrmu z rýže a sake. Zdá-li se o skučícím větru, nějaká choroba jest na blízku. Východ slunce značí nabytí významné hodnosti, vycházející hvězdy značné bohatství, zemětřesení postup v úřadě neb úspěch v jiném povolání. Sen o velikém kamenu značí pozdravení z choroby, balvan v zahradě neb vystoupení na skálu jest rovněž značkou štěstí, ale jen ve všedním rozsahu. Sníti o po-

vodni jest předzvěstí dobra, sešinutí zemské kůry ošklivá budoucnost. Zdá-li se o sázení stromů neb čichání ku květinám, je to dobré znamení; vstoupíme-li však ve snu do pokoje, značí to neštěstí. Jísti hrušku značí rozvod, viděti morušový strom onemocnění dítěte.

Vlas zaujímá v říši snů místo velmi závažné. Vidí-li kdo ve snu, jak mu vlas bělá, sní-li o mytí neb česání svých vlasů, čeká ho osud šťastný; vypadává-li mu však vlas, jest to zlým znamením pro některé z jeho dětí. Ztráta zubu značí odloučení od příbuzných, vyrážka na tváři jest zvěstí dobra, ale míti sen o potu jest neblahým znamením. Výhodno jest sníti o zlatě a stříbře a o pití mléka; zdá-li se však o vyznamenání, jistě nějaké neštěstí visí ve vzduchu. Sen o zranění lupičem v noci věští přízeň někoho, od něhož bychom se jí nejméně nadáli.

Zajímavo jest, že ten, komu se zdá, že se oblékl ve smuteční roucho, čekati může brzké vyznamenání, a vidíme-li ve snu pohřeb, v zápětí přijde jistě radost a veselí.

A tak bychom dle Sira Edwina Arnolda („Japonica") uvésti mohli ještě celou dlouhou serii snů šťastných a nešťastných: jak je to dobré, zdá-li se člověku o tom, že jest představen vynikající nějaké osobnosti, že vystupuje do vyššího patra, že se stěhuje do nového domu, že obléká zimní kabát, že se dívá do zrcadla; a jak jest naproti tomu neblahé, zdálo-li se nám, že jsme rozbili zrcadlo, že se nám vylomila domovní vrata atd.

*

I říše živočišná poskytuje prostému lidu japonskému hojné příležitosti k pověrám. Nejpopulárnější mezi zvířaty Japonska jsou liška, medvěd a jezevec. Prostý Japonec věří, že zvířata ona nejsou pouhými němými tvářemi, nýbrž že jsou to démoni, kteří mohou na sebe dle libosti vzíti podobu kterékoli bytosti jiné. Bohyně Inari, to jest „rýži nosící", bývá zobrazována pravidelně s liškou; prostý rolník zaměňuje často obě bytosti tak, že pokládá lišku za bohyni, jež ochraňuje rýžová jeho políčka. Není snad na venkově chalupy, kde by nechovali primitivní a pravidelně velmi nevkusnou sošku sedící lišky.

Liška japonská může se proměniti dle své vůle ve všemožné živé i neživé bytosti, a v těchto různých metamorfosách škádlí a zlobí klidné občany nejdivočejšími kousky. Přijde-li na příklad sedlák večer domů z města napilý a bez peněz za prodanou rýži, jistě to zavinila liška, jež se proměnila v nějakého svůdce z mokré čtvrti, nebo v krásné děvče, sedící v čajovně, kde ubohý začarovaný sedlák zapomněl na domov a utratil peníze do posledního senu. Dostane-li pak druhého dne kocovinu, jest jisto,

že to byl opět přeměněný lišák, jenž své oběti místo sake nalil nějaký otravný a omamný nápoj...

Všecka odvětví literatury a výtvarného umění japonského obírají se s oblibou motivy ze života a řádění těchto mocných tvorů, kteří tak významným způsobem dovedou zasahovati do života lidských bytostí.

Jedním z nejoblíbenějších motivů, jenž bezpočtukráte byl již zpracován japonským básníkem a výtvarníkem, jest příhoda o Tanukim, medvědu, kterou si pro zajímavost dovolím stručně reprodukovati.

Před mnoha a mnoha léty žil v chrámu Moriudži, v provincii Jošiu, starý kněz. Jednoho dne, když si vařil vodu na čaj a chtěl právě železný kotlík sejmouti s ohně, zpozoroval k svému zděšení, že kotlík mění se pojednou v medvěda, Tanukiho: na jedné straně zcela zřetelně se rýsovala medvědí hlava, kdežto tam, kde bylo ucho kotlíku, viděti bylo medvědí ohon. Za chvíli celá postava medvěda se srstí i s nohama vyrostla před očima užaslého kněze. Starý muž zavolal ihned sluhy chrámové a žáky, kteří plni úžasu a bázně obdivovali podivný zjev. Tanuki nedbal přítomnosti tolika diváků: začal skákati, běhal a tančil po místnosti, a to tak rychle, že jen s největším namáháním podařilo se knězi a jeho společníkům medvěda chytiti a zavříti do skříně. Druhého dne ráno otvírají pomalu, opatrně víko, aby medvěda ze skříně vyňali, ale ve skříni nebylo nic, než starý, začazený železný kotlík na čaj.

Náhodou přišel do chrámu týž týden starý kotlář. Poptával se, zda nemá někdo k správce kotel do kuchyně nebo na čaj. Za nepatrný peníz prodal kněz řemeslníku podivný kotlík. Když večer kotlář ve svém příbytku ulehl, byl najednou probuzen hřmotem, jenž vycházel z nejbližší blízkosti jeho lože. Odkryl na loži sotva znatelně pokrývku a zvědavě vyhlížel, kdo jej to asi ruší ze spánku. K svému úžasu viděl, že železný kotlík, který včera koupil v klášteře, proměnil se v huňatého medvěda a pobíhá po pokoji. Postrašen vyskočil z lože, chytil medvěda za uši — ale před ním stál opět starý železný kotlík. Znovu ulehl, sotva však usínal, začala podivná hra poznovu a opětovala se za noc ještě několikrát. Kotlář byl chytřejší, než starý kněz, a usoudil, že kotlík tak vzácných vlastností jest vlastně pravým pokladem. Dal mu jméno „Kotlík vycvičený v umění literním a tanečním", putoval s ním po Japonsku a ukazoval jeho umění za peníze. Z daleka široka přicházeli zvědavci, aby se obdivovali zázračnému kotlíku. Bývalý kotlář zván byl na dvory šlechtické, ba i ke dvoru císařskému, a za krátkou dobu stal se z chudého kotláře bohatý muž. Když byl již velmi bohat, odnesl svého dobrodince, kotlík, zpět do chrámu, kde až do dnešního dne jest opatrován a uctíván jako klenot nad jiné vzácný.

Liška nebývá pravidelně lidem nápomocna, jako jsme to právě slyšeli o medvědu, nýbrž ve styku s důvěřivými lidmi provádí jim kousky co možná zlomyslné. Největší potěšení má z toho, může-li ošáliti venkovany, kteří se lišce před svými soudruhy vysmívají a chvástají se v hovoru, že lišáka, kicune, přelstí.

Vypráví se na příklad tato podivná a prý pravdivá historka: V provincii Nambu řádil lišák nesnesitelně zlomyslný a chytrý. Spadeno měl zvláště na manžele, jež rád sváděl s cesty ctnosti a střídmosti, a lákal je do všemožných dobrodružství. Když v celém okolí nebylo již téměř nikoho, kdo by byl neměl nějaké smutné zkušenosti s rozpustilým kicune, odhodlal se statečný jeden muž, že lišáka přelstí a přemůže.

Vydal se na cestu, aby svého soupeře nalezl. Na cestě setkal se se starším mužem, jenž měl vzezření poutníka, a jak svým stářím, tak i vážnými řečmi a způsoby činil dojem člověka na výsost ctihodného. Neznámý poutník zapředl s rolníkem ihned rozhovor obsahu filosoficko-náboženského, a vytýkal mu plochost a lehkomyslnost dosavadního jeho života. Mluvil tak přesvědčivě a důkazy tak pádnými, že milý rolník se rozhodl vstoupiti do blízkého kláštera. Neznámý poutník vedl nového řeholníka do kláštera, představil jej tam nejvyššímu knězi a žádal za přijetí nového člena, jež po krátké vážné rozmluvě s radostí bylo povoleno. Protože budhističtí kněží a řeholníci mají hladce oholenou hlavu, bylo první povinností budoucího řeholníka, aby vstupuje do kláštera, zbavil se všech svých vlasů. Odhodlaný kajícník s hrdostí podvolil se této podmínce; poutník, s nímž přišel, oholil mu lebku do posledního vlásku — a v tom zmizel chrám, zmizel poutník a kněží — jen holá lebka pamatuje nešťastného rolníka, že to byl zlomyslný kicune, jemuž padl za oběť, a jenž jej sesměšnil v očích všeho obyvatelstva vesnice, kam se vracel bez jediného chloupku na hlavě.

Jiná poněkud drastická historie svědčí též o neobyčejné zchytralosti a zlomyslnosti lišákově. Jiný vesnický hrdina, jenž si umínil, že lišku přelstí, dozvěděl se, že není nesnadno zvítěziti nad chytrým zvířetem; ale ten, kdo úkol chce vykonati, nesmí po celou dobu zkoušky promluviti jediného slůvka.

Na cestě do kraje, v němž liška řádila, přišel rolník na louku, kde stála neznámá krásná dívka sbírající květy. Rolník divil se, kde se tu dívka béře, a schoval se za strom, aby viděl, co děvče dále bude asi činiti. K svému úžasu vidí, že děvče sbírá na louce ovoce, jehož by asi nikdo na celém světě nesbíral, výkaly, jež na louce zůstaly po koních.

„K čemu to sbírá?" ptal se rolník v duchu. Když dívka nasbírala plný košík podivných těchto pokladů, a chystala se, že půjde dále, následoval ji rolník tichounce z povzdálí. Pln podivu

vidí, že s košem v ruce míří tím směrem, kde stojí jeho vlastní chalupa. Dívka došla až k stavení, kdež zaklepala. Manželka rolníkova vyšla z domu a zve dívku dovnitř. Rolník hořící zvědavostí, jak to dále dopadne, plíží se rychle na druhou stranu chalupy a dívá se skulinou pod starými došky do vnitřku domu. Aby lépe viděl, nadzdvihuje poněkud uschlý došek a zírá překvapen, jak mladá dívka klaní se zdvořile jeho ženě, prosí ji za odpuštění, že ji obtěžuje, a prosí, aby přijala malý dárek zvaný mijage. Hospodyně zdráhá se dle všeobecného zvyku, ale děvče bez dlouhých okolků nabízí jí košík a žádá, aby ochutnala jeho obsah. S vytřeštěnýma očima pozoruje sedlák skrytý za došky celý výjev, a když jeho žena sahá již do košíku a vytahuje malý, kulovitý předmět, aby ho okusila, nemůže se rolník již přemoci, řítí se zuřivě do místnosti volaje: „Ženo, nejez to, jsou to...“

Nedomluví — najednou cítí prudkou ránu do hlavy a padá bez vědomí k zemi. Vše to sehrál s ním opět lstivý kicune. Ve skutečnosti přiblížil se rolník ke koni, jenž stál na louce, a místo došků byl to koňský ohon, jejž nadzdvihoval a pod nímž zvědavě vykukoval. Stará klisna dala si vše klidně líbiti; když však za ní začal hlasitě křičeti, splašila se a kopla jej zadní nohou do hlavy tak prudce, že ztratil vědomí a padl k zemi...

Japonský císař značí svému národu daleko více, než jiným národům ostatní vládcové světa. Jest nejen císařem, ale i papežem, veleknězem, ba dokonce jedním z bohů svého národa! Po staletí, až do nynějšího moderního přerodu Japonska, byl císař, mikado, jakousi mythickou bytostí. Byl nejvyšším ve své říši, ale téměř úplně bez moci. Všecku moc osobili si šogunové.

Od nastoupení předešlého mikada změnily se poměry radikálně, a mikado stal se nejen v theorii, ale i v praksi nejvyšší hlavou svého národa.

Císař Mucuhito, jenž zemřel roku 1912, nastoupil na trůn po smrti svého otce roku 1867 jako mladý jinoch. Nemaje sám životních zkušeností, přijímal v prvých dobách své vlády vděčně rady vynikajících mužů, jako byli princové Ivakura, Sandžo, a někteří z bývalých mocných dajmiů, na př. Sacuma, Hisen a Tosa. V brzku vpravil se však mladý vladař do obtížného poslání dokonale a vedl probuzenou svoji říši přes všecky četné překážky a bouře k netušenému rozkvětu kulturnímu i hmotnému.

Osobními vlastnostmi byl zemřelý mikado mužem neobyčejné píle; od časného jitra do pozdní noci věnoval se pečlivě přečetným a zodpovědným povinnostem moderního monarchy. Jest zajímavo, že vynikající tento muž, jemuž má Japonsko co děkovati za celý novodobý přerod, sám neznal plynně ani jediné ze světových řečí, nemluvil na příklad ani anglicky. Roku 1890 na dlouhé naléhání vedoucích politiků a prosby svého národa prohlásil Japonsko konstituční monarchií.

Mucuhito učinil Tokio sídlem císařským; palác císařský tvoří vlastně opět celé město v Tokiu. Se všech stran obehnán jest hlubokými příkopy naplněnými vodou, a obklíčen kyklopskou zdí. Budovy císařské residence vynikají skromnou a ušlechtilou jednoduchostí. Palác jest pouze jednopatrová budova a nejkrásnější ozdobou jeho jsou nádherné zahrady založené před dvěma sty lety — jsou jedny z nejtypičtějších v celém Japonsku.

Nynější císařovna vdova stala se císařovnou v patnáctém roce svého věku. Rodina císařovny vdovy, Haruko, jest jednou z nejvznešenějších rodin Japonska, a od nepamětných dob dodávala císařům japonským družky života; otec zval se princ Ičigo Tadaka. Dle japonského zákonodárství nesmí si císařský princ vzíti manželku z ciziny, nýbrž buď člena císařské rodiny, nebo dceru z několika zákonem výslovně jmenovaných nejvznešenějších rodů země. Císařovna Haruko podporovala manžela svého

ve všech ušlechtilých jeho snahách a byla vzorem japonským ženám, jak možno sloučiti ctnosti japonské ženy starého stylu s moderní civilisací. Císařovna Haruko jest vynikající básnířkou, a ačkoli sama není křesťankou, projevovala životem a skutky všecky vznešené ctnosti nauky křesťanské, o níž mluvila vždy s největší úctou a sympatiemi.

Nynější císař zove se Jošihito Haru no Mija; jméno jeho značí „Kníže jara". Narodil se 31. srpna 1879. Korunním prin-

ČÁST MIKADOVA PALÁCE V TOKIU.

cem prohlášen byl 3. listopadu 1889, a na trůn nastoupil hned po smrti svého otce 30. července 1912. Nynější císař není synem skutečné manželky Mucuhitovy, jež byla bezdětná, nýbrž jest synem ženy vedlejší. Jako dítě byl velmi slabý, a jen pečlivému ošetřování výtečného svého lékaře, Němce prof. dra E. Baelze, má co děkovati, že dočkal se nynější císařské hodnosti. Tělesnou slabost vyváží bohatě vynikajícími vlastnostmi duševními. Jest též ve všech vrstvách obyvatelstva upřímně oblíben a milován. Roku 1900 oženil se s dcerou prince Kudžo, jménem Sadako, a manželství jejich požehnáno bylo třemi syny.

Nový císař nikdy nepřekročil hranic své říše, nezná tudíž ciziny; za to však dostalo se mu vzdělání čistě evropského, a mluví též velmi slušně anglicky. Vychovatele měl anglické a americké, a mimo vědomosti západní kultury seznámen jest důkladně též s čínskými a japonskými klasiky. Nejvyšší dohled nad výchovou nynějšího císaře měl vzdělaný markýz Takamaro Nakajama.

Pokud přísné předpisy etikety dovolují, nynější císař rád se zúčastní veřejného života a s radostí odstraňuje dávnou fikci, že mikado jest bytostí tak vznešenou, že nikdo není hoden, aby jej očima smrtelníka spatřiti mohl.

Obřad nastoupení na trůn — korunovace dosud vykonána nebyla — líčí londýnský „Daily Telegraph" takto:

„Hned po smrti starého císaře vykonán byl obřad nastoupení na trůn nového vladaře. Císařská svatyně ozdobena byla dle šintoického rituálu, a na oltář položeny byly oběti, skládající se z pokrmů a sake. Na to otevřeny dvéře, a vešli přítomní.

Vikomt Ivakura oznámil slavnostně, že dosavadní císař vstoupil ku svým nebeským předkům. Zvonění zvonů přivítalo na to nového panovníka. Zástupci císaře přistoupili k císařskému oltáři a modlili se tam. Podobně učinili zástupci nové císařovny. Zástupci tito zvoleni byli z nejvyšších obřadníků dvora. Nejvyšší obřadník zastupoval císaře, druhý nejvyšší obřadník císařovnu.

Následovala krátká náboženská ceremonie; jí formálně uveden byl nový císař v dědictví svých otců, jež nepřetržitě dědilo se od pokolení na pokolení po více než dva tisíce roků. Obřadně byly pak ještě předány novému vladaři posvátné poklady: svatý meč, drahocenný řetěz, a posvátné zrcadlo, kopie posvátného zrcadla, jež chováno jest ve svatyni v Ise.

Nová císařovna mlčky přítomna byla obřadům, jimiž stala se císařovnou. Bývalá císařovna Haruko dostala současně oficielní titul císařovny-vdovy. Nynější korunní princ zove se Miči a narodil se v dubnu 1901.

Ostatní císařskou rodinu tvoří ještě dcery zemřelého mikada Mucuhita, provdané za vynikající šlechtice, dále pak řada strýců, synovců, bratranců atd. obojího pohlaví, kteří mají u dvora asi podobné postavení, jako u nás arciknížata, neb u anglického dvora vévodové. Většina mužských členů císařské rodiny zaujímá vynikající místa v japonské armádě neb ve válečném loďstvu.

Pouze jediný ze členů císařské rodiny žije v ústraní, neúčastně se ani politického, ani vojenského života; nežije též s ostatními členy dvora v Tokiu. Bydlí v daleké Ise jako ochránce posvátných tamních míst a spolu též jako ochránce celého náboženského kultu japonského . . .

*

Nebyl jsem sám tak šťasten, abych mohl o císaři japonském a jeho dvoru mluviti z autopsie. Obyčejnému turistovi není přístup ke dvoru tokijskému dovolen. Myslím, že však mohu citovati zajímavé vylíčení audience u mikada a císařovny, jak o tom

NYNĚJŠÍ MIKADO JOŠIHITO HARU NO MIJA.

vypráví anglický cestovatel a spisovatel Walter Del Mar („Around the World through Japan.")

„Laskavostí britského vyslance dostali jsme vstupenky k císařské dvorní slavnosti. Bývají pořádány dvě do roka: jedna, když kvetou třešně, druhá pak na vrcholu sezony chrysantém. Ostatní

vyslanectva zasílají pozvání příslušníkům svých říší přímo, britské vyslanectví jest však opatrnější. Vyžaduje, aby pozvaný v den slavnosti osobně se objevil v paláci vyslanectví; chce se nejen přesvědčiti, že pozvání užije pouze osoba, na jejíž jméno pozvánka jest vystavena, spolu však chce míti jistotu, že host oblečen jest tak, jak toho vyžaduje etiketa u dvora mikadova.

Pozvání samo tištěno jest na bílém papíře se zlatou ořízkou, tisk jest černý. Nahoře na pozvánce jest císařský znak, mon, šestnáctilístková chrysantéma. Zároveň vložen jest do obálky lístek, na němž anglicky pořadatelstvo žádá, aby se páni objevili v salonním úboru s cylindry, označena jest brána, jíž se bude vstupovati, a upozorňuje se, že pro případ deště odložena jest slavnost na druhý den, a kdyby i v onen druhý den pršelo, že se slavnost letos již vůbec konati nebude. Adresa na obálce ozdobené rovněž císařským znakem psána jest japonsky. Měl jsem tak," praví Walter Del Mar, „po prvé ve svém životě příležitost, viděti své jméno napsané podivným písmem japonským.

Většina hostí přijíždí k slavnosti ze svých domovů neb hotelů v kočáře, viděti však lze též velmi mnohé, kteří přijíždějí v prosté džinrikši.

Slavnost koná se v zahradách starého letního paláce šogunů, jenž se zove Enryo Kvan; jest v zálivu nedaleko nádraží Šimbaši. Sem tedy jsem zamířil v ustanovený den, brzy po obědě. Odevzdav u brány tištěné pozvání, ocitám se hned na nádvoří posypaném pískem. U vchodu stan zastupuje šatnu, kde všichni hosté odkládají svrchní šat. Jdeme pak kolem pomníku jakési neznámé japonské celebrity a kolem trávníku, u něhož lokaj oblečený v bezvadnou německou livrej ukazuje nám, kudy dále jíti.

Na vykázaném místě hrají dvě hudby různé evropské skladby, a pozvaní hosté procházejí se po zahradě, obdivujíce se růžovým květinám, nebo pozorujíce záliv. Protože se blíží okamžik, na který příchod císařův jest oznámen, hromadí se hosté kolem pavilonu, kde si každý vzíti může to neb ono k osvěžení. Dvorní ceremonář vybírá zvláště pozoruhodné hosty a staví je do prvé řady.

Dávno minula již hodina, kdy Jeho Veličenstvo mělo se objeviti — ale dochvilnost není — jak se zdá — význačnou vlastností orientálních monarchů. Máme aspoň s dostatek příležitosti pozorovati sousedy. Shledáváme, že všichni oděni jsou v evroský šat vyjma čínského vyslance a jeho suitu, kteří ve svém národním kroji z těžkého hedvábí a s bohatými výšivkami vyjímají se velmi malebně. Z dam přítomno jest pouze asi šest Japonek, na nichž jest viděti, že je nikterak netěší, že musejí býti oblečeny v evropských toaletách. Zejména starší jedna dáma, choť vynikajícího ministra, nedovede ani oběma rukama

udržeti vlečku, jež při každém kroku jí překáží. Ale i japonští páni, pokud nejsou v uniformách, počínají si v černých šatech a v cylindrech náramně nemotorně. Že nemají asi často příležitosti v úborech těch se objeviti, o tom zřejmé svědectví podává tvar cylindrů: jsou tu modely z nejrůznějších končin světa a stáří jistě několika desítiletí. Mnohé z klobouků vypadají, jako by vytaženy byly přímo z kaluže neb z vetešnického krámu. Mocným dojmem působil vysoký jeden hodnostář, jenž svůj „komín" vykartáčoval důkladně proti srsti. Za to japonští důstojníci činí dojem velmi dobrý, zřejmo na prvý pohled, že nošení uniformy nepůsobí jim nejmenších obtíží.

Konečně, zpožděna asi o tři čtvrti hodiny, císařská družina se blíží. Klobouky přítomných zdvihají se s hlav v okamžiku, kdy hudba hraje japonskou národní hymnu.

Obřadníci s dlouhými bílými hůlkami kráčejí v čele, za nimi pak viděti jest císaře. Veliký jako prostřední Japonec, kráčí zvolna a jaksi nejistě, jakoby na chůzi nebyl zvyklý; obrací, jak u Japonců zvykem, palce dovnitř a nenapíná kolen. Oblečen jest ve tmavomodrou frakovou uniformu generála, která mu nepřiléhá. Dvorní krejčí nesmí bráti míru přímo na vznešeném těle císařově, a není tudíž divu, že kalhoty jsou dlouhé a příliš široké, a též kabát že „nepadne". Císař jde pomalu podél dlouhé řady hostí, odpovídá pozdravem na hluboké poklony, při nichž Japonci dle svého zvyku syčí, vtahujíce dech do sebe. Nedaleko za císařem, sama jde císařovna Haruko. Na smutné její tváři občas objeví se mrazivý úsměv; červené rty jsou tak dalece pootevřeny, že dobře vidíme, že císařovna vzdala se starobylého zvyku vdaných žen barviti si zuby na černo. Postavy jest malé, jemný nosík ušlechtile jest zahnut; oblečena jest v evropské toaletě, na hlavě klobouk, na rukách rukavice a v ruce slunečník. Jde po způsobu všech Japonek se špičkami nohou obrácenými dovnitř, s prohnutými koleny a hlavu i krk nachýlené ku předu. Narodila se roku 1850, vypadá však mnohem mladší, než-li jest ve skutečnosti.

Bezprostředně za císařovnou jde družina dvorních dam po dvou za sebou, podobně oblečených jako císařovna. Některé jsou mladé, a asi dvě, tři jsou velmi hezké. V evropských šatech jdou všecky velmi obratně; v toaletách jejich převládá barva bledě modrá, šedivá a nazelenalá. Byla-li v průvodu přítomna některá z císařových mekake, konkubin, jichž má dvanáct, zjistiti jsem nemohl.

Smutné vzezření císařovny vysvětlují tím, že zůstala bezdětna — největší neštěstí, jaké japonskou ženu stihnouti může. Císař měl z různých mekake osm dcer, z nichž tři jsou na živu, a pět synů, z nichž zůstal živ jediný, nynější císař Jošihito.

Jakmile družina přešla, připojili se diplomaté do průvodu, a též ostatní hosté následovali po dvou neb po třech. Pomalu vine se průvod pod stromy parku, pak kolem zálivu přes klikatý most, kde na břehu jezera vztyčen jest veliký pavilon pro císaře a císařovnu. Průčelí tohoto pavilonu jest otevřeno. Vzadu jest císařský stůl, kolem něho několik jiných pro cizí vyslance, a pak další stoly pro ostatní hosty. Zbytek pavilonu vyplněn jest dlouhým stolem, na němž umístěn jest bufet, plný studených zákusků, připravených vesměs dle francouzské kuchyně. I mezi stoly a na trávníku postaveny jsou menší stolky.

Jakmile císař usedne k svému stolu, počíná všeobecný útok na bufet. S plnými ústy paštiky a galantiny vypravuje mi starý japonský gentleman, že jest tomu teprve deset roků od té doby, kdy se císař a císařovna poprvé objevili pospolu na veřejnosti; že císař vypadá mnohem lépe v kočáře nežli na koni, že „císař" jest sice oficielní titul, že však Japonci nejraději nazývají svého panovníka „tenši", to jest „syn nebes", nebo „Tenno" t. j. „nebeský mocnář" atd.

Sotva asi který panovník světa zosobňuje ve své osobě tolik patriotismu a jest předmětem takové loyality, jako císař japonský. Důsledkem této neochvějné loyality jest bezpodmínečná poslušnost k císaři, již samo náboženství jako první ctnost předpisuje. Patriotismus tento jest nejen nacionální, ale přímo šovinistický: jest to směsice lásky k vlasti s národním egoismem onoho druhu, jenž dochází výrazu v populárním hesle „Sonno džoi" — sláva císaři a ven s cizinci!

Mezi tím cizí vyslanci povstali a připojili se k ostatním hostům na trávníku. Jeden po druhém přistupují pak hosté ku vchodu stanu, kde císař jednotlivé návštěvníky přijímá. S každým promluví několik slov japonsky, jež tlumočníci do slova překládají; poslouchá pak bedlivě, co mu hosté pomocí tlumočníků odpovídají.

„Nežli na mne došla řada," vypráví citovaný autor, „prohlížel jsem si z blízka Jeho Veličenstvo: čelo vysoké, neobyčejně dlouhé uši, tvář pokrytá sporým a neupraveným vousem. Pod tímto zevnějškem nepohyblivého, málo výrazného obličeje skryt jest syn nebes, skryt jest jeden z nejmocnějších a nejdespotičtějších vládců světa, a jeden z největších reformátorů, co jich kdy na trůnech světa sedělo.

Představování konečně jest skončeno, královský průvod znovu se řadí a odchází za opětovných uctivých pozdravů. Škadrona kopinníků provází nyní císaře a císařovnu až do císařského paláce.

Sotva císař zmizel, hosté vrhají se poznovu na bufet a plení jej do posledního kousku. S netajeným úsměvem pozorujeme, jak

generálové v nádherných uniformách, prsa plná řádů, vysocí úředníci a vznešení šlechtici vytahují z kapes šátky, jež plní zbytky paštik, koláčů a jiných pochoutek. Jiní přinesli si k tomu účelu již celé veliké archy papíru, do nichž s horečným chvatem balí nejchutnější sousta. Jiní, kteří jsou tu patrně poprvé, spokojují se tím, co naberou do holých rukou. Vypadá to, jako když někde na výletě hejno hladových dětí vrhne se hltavě na připravené občerstvení.

Nehezké tyto dozvuky císařské audience možno ovšem omluviti japonskou zvyklostí, že hostitel povždy dává hostu domů výslužku, zbytky nesnědených jídel, a pak touhou domácích, neúčastněných členů rodiny, aby též jim dostalo se aspoň drobtů, padajích se stolu mikadova . . . ."

Jest tomu teprve něco málo přes půl století, kdy počala centralisace nynějšího Japonska. Do té doby, jak v kapitole o dějinách Japonska podrobněji bylo zmíněno, vládli v zemi dajmiové, knížata více neb méně samostatná, jež bychom analogicky přirovnati mohli asi nejlépe k různým knížatům Německa. Lid byl svým dajmyům poddán duší tělem, a ještě dnes, kdy všecky svazky poddanství dávno byly již zrušeny, vzhlíží k nim s největší a nelíčenou úctou.

Od roku 1868, kdy jednotliví dajmiové zřekli se své samostatnosti ve prospěch císaře, jest Japonsko státním celkem. „Dai Nippon", „Veliké Japonsko" jest jedinou velikou rodinou, kde není strannických cílů, jakmile se jedná o dobro celé vlasti. Ctnosti i hříchy, dobro i zlo, vyzvědačství i zrada, jed a meč, lup a vražda — vše posvěceno jest jedinému ideálu: Vlasti!

Od 11. února 1889 Japonsko jest konstituční, dědičnou monarchií.

V čele státu stojí mikado, jenž spravuje říši s tajnou ministerskou radou, Genrō.

Japonský parlament skládá se ze dvojí sněmovny, horní a dolní. Panská sněmovna čítá 300 členů; polovina jich jsou členové staré šlechty, kteří voleni jsou příslušníky staré této aristokracie, druhou polovinu jmenuje císař.

Sněmovna dolní, poslanecká, skládá se z 369 poslanců volených národem. Voliti poslance může každý muž, jenž jest nejméně 25 roků stár, žije ve volebním okresu alespoň jeden rok, a platí nejméně 15 jenů přímé roční daně. Volitelni nejsou důstojníci, kněží a většina státního úřednictva. Počet voličů do parlamentu obnáší asi půl milionu, tedy asi 0·01 obyvatelstva. Japonští poslanci dostávají ročně 2000 korun platu mimo volný lístek na železnici.

Parlament japonský nemá však v řízení osudů říše takové váhy, jako mají parlamenty velikých konstitučních zemí Evropy a Ameriky. Vláda, ministři, nejsou zodpovědni parlamentu, nýbrž toliko samému císaři.

Většina poslanců oblečena jest po evropsku, a lidí šedivých, starých ve shromáždění téměř viděti nelze; poslanci jsou většinou lidé mladí neb věku mužného. Řečníkům jest v parlamentě dosti těžko rozuměti; hlas jejich většinou není příjemný, jest jako skřípavý, přízvuk zvláštní, posuňky rukou řídké, nanejvýš že řečník pohybem celého těla dodává slovům svým důrazu.

Parlament otevírá sám císař trůnní řečí.

Města Tokio, Osaka a Kioto mají vlastní správu a tvoří pro sebe zvláštní okresy residenční, „fu" zvané. Ostatní země rozdělena jest ve 48 krajů („ken"), jimž v čele stojí guvernéři. Kraje dělí se opět v 804 okresy („kori"), k nimž připočísti dlužno 42 samostatná, autonomní města.

Volební právo v obcích má každý, kdo bydlí v místě alespoň

NA ULICI TOKIA.

dva roky a platí nejméně dva jeny přímé daně; voličů této kategorie jest asi půl páta millionu.

Ač politický život v moderní své formě jest v Japonsku teprve novinkou, může se vykázati již množstvím politických stran, jež řečmi a tiskem vášnivě navzájem se potírají. Nejsilnější jest strana vládní či konservativní, kterou založil největší politik Japonska, princ Ito. Druhá silná strana jsou reformisté, třetí jest tak zvaná strana konstituční. Strany tyto zovou se stranami pravice; doplňuje je ještě neveliká strana imperialistů.

Levice rozpadá se na liberály, radikály, socialisty, progresisty a celou řadu jiných menších stran a frakcí. Většina členů part

lamentu, a tím méně ovšem ostatní obecenstvo, pokud vůbec o politiku se zajímá, nestará se vlastně o principy, jež jednotlivé strany ideově rozlišují, nýbrž jdou pouze za určitými vůdci, jichž jména značí pro ně program.

Hlavním cílem činnosti každé strany jest, aby činitele, kteří jsou dnes u vesla, odstranila, a dosadila za ně příslušníky své strany. Prostředky, jichž japonští politikové v tomto boji užívají, neliší se v ničem od zbraní a cest, jimiž kráčí politika jiných kulturních států, a ani úporná a někdy i dosti divoká obstrukce není v politickém životě japonském věcí neznámou.

Většina poslanců národem zvolených jsou lidé pro tento úřad velmi málo kvalifikovaní. Hlavním cílem jejich jest uchvátiti pro sebe a své politické stranníky výnosný nějaký úřad, nebo zúčastniti se vydatným způsobem veřejné korupce, kterou s jinými moderními vymoženostmi přejalo Japonsko z cizích bělošských kultur a rozvinulo k netušené velikosti...

Lid zasahuje někdy do politiky, které sám přímo účastniti se nemůže, nepřímým, za to však tím elementárnějším způsobem. Děje se to politickými vraždami a atentáty, jimiž doba moderního přerodu Japonska zvláště jest bohata. Abych jen jeden příklad z mnohých uvedl:

R. 1889 zabit byl fanatickým vlastencem tehdejší ministr vyučování Mori, jenž se nikterak netajil svými mocnými sympatiemi pro cizinu, a mimo jiné dal v parlamentu utopický a neopatrný návrh, aby těžká japonština nahrazena byla světovou řečí anglickou. Nenávist lidu získal si zvláště při své návštěvě posvátného chrámu Daidžingu v Ise, kde nezul při vstupu do chrámu obuvi a ostentativně odhrnul záclonu před Nejsvětějším svojí holí. V očích lidu byl tento nerozumný čin největším zneuctěním božstva a zločinem na starobylých tradicích, což dle názoru šovinických zelotů nedalo se smýti jinak, než krví drzého smělce. Ministr Mori byl zabit a vrah, aby se nedostal do rukou policie, zahynul hned po činu sebevraždou.

A tu bylo zajímavo pozorovati duši lidu. Hrob Moriho, jenž přese všecky své chyby a vrtochy byl jedním z nejlepších japonských státníků, zůstal od prvého dne po pohřbu úplně opuštěn; ani nejbližší příbuzní netroufali si hrobu ozdobiti. Za to k hrobu vrahovu putovaly ihned tisíce Japonců; zdobili jej květinami, zapalovali na něm obětní svíce a byli šťastni, jestliže si mohli z hrobu odnésti domů několik drobtů posvátné země. Muž, který pracoval na kulturním přerodu a povznesení Japonska, stal se obratem ruky zrádcem národa — vrah stal se mučedníkem a národním světcem lidu.

Obávanou třídou lidí, zabývajících se politikou, jsou tak zvaní „soši", specialita Japonska. Jsou to většinou ztracené existence,

jež nemohouce nic ztratiti, pěstují politiku násilím, ranami pěstí, mečem, revolverem, výhrůžkami a pod. Dávají se do služby určitým stranám neb politickým osobnostem, a jsou lidmi, jimž každý slušný člověk se vyhne. Vyhladiti je se dosud nepodařilo, a zlomyslní jazykové tvrdí, že prý vláda nikdy na to vážně ani nepomýšlela, protože neví, kdy služeb těchto individuí sama bude potřebovati. Soši jsou demagogové, kteří vnášejí do lidu různá pobuřující hesla, a placeni stranami neb politickými osobnostmi, cestují i v nejodlehlejších krajích, aby tam půdu pro svého službodárce připravili.

Nikde na světě není tolik politisující mládeže, jako v Japanu. Dvanáctiletý hoch troufá si již vážně politisovati, bezvousý mladík píše politické úvodní články do novin, a s vážností, jež není daleka směšné samolibosti, poučuje staré šedivé státníky o zahraniční politice . . .

*

Jak vážně myslí to politikové japonští s blahem a pokrokem své obrozené vlasti, lze dobře poznati z řeči velikého japonského státníka, prince Ito, kterou proslovil při zakládání „Konstituční politické společnosti“ (Rikken Seiju-Kai) v roce 1900. Pravil mimo jiné (dle knihy „Unser Vaterland Japan“, napsané japonskými autory):

„Veden přáním zhostiti se povinností, jež každý věrný poddaný má vzhledem k císařskému domu a ku státu, navrhuji, bychom založili politickou společnost, jež by nesla jméno „Rikken Seiju-Kai“, a uvádím všeobecné zásady, dle nichž bych si přál, aby politika naše byla řízena.

1. Navrhujeme, aby co nejpřesněji dbáno bylo císařské ústavy a souhlasně s jejími ustanoveními aby zajištěna byla úspěšná výkonnost suverénní moci, tak aby důležité státní záležitosti řádně mohly býti vedeny, a aby práva a svobody jednotlivých poddaných dostatečně chráněny a zachovávány byly.

2. Vynasnažíme se všemožně zvyšovati blahobyt i prestiž země, podporovati její kulturu v přísné poslušnosti k vznešené císařské ústavě, jež dána byla v době obrození a kterou z celého srdce a všemi prostředky chceme podporovati a chrániti.

3. Protože si přejeme, aby harmonické spolupůsobení správního ústrojí bylo zajištěno, a rovnoprávnost a spravedlnost v jeho jednáních zachovávána, chceme si počínati při jmenování úředníků s nejkrajnější obezřetností, a vymýtiti všecky nicotné formality při oficielních úkonech; chceme jasně vykládati povinnosti, jež k jednotlivým úředním hodnostem se připínají, mezi úřednictvem přísnou disciplinu udržovati a nutnou rychlost a přesnost u vyřizování úředních záležitostí zajistiti.

4. Protože přisuzujeme vnějším stykům říše důležitost nad jiné významnou, budeme se starati o udržení dobrých vztahů se spojeneckými mocnostmi a podporovati blaho cizinců zde žijících, aby požívali všech výhod, jakých poskytuje život ve společnosti dobře zřízené.

5. Uznávajíce nutnost doplňovati obranu země v souhlase s rozvojem událostí uvnitř i mimo říši, žádáme v mezích národních pramenů ochranu práv a zájmů národních.

6. Prodchnuti přáním, aby síla země postavena byla na pevnou basi, přejeme si, aby všeobecné vzdělání bylo všemožně podporováno, národní charakter aby byl posilován, tak aby mravní i intelektuelní vlastnosti národa uschopňovaly jej plniti povinnosti, jež má k státu v jeho soukromých i veřejných potřebách.

7. Žádáme, aby hospodářské základy národního života byly posilovány, při čemž chceme zemědělské i průmyslové podniky všemožně podporovati, chceme i plavbu a jiné dopravní prostředky doplňovati a zdokonalovati.

8. Navrhujeme, aby samospráva byla tak zdokonalena, aby komunální jednotky spojeny byly mezi sebou způsobem, který jim sociální a ekonomickou harmonii pevně zajišťuje.

9. Jsouce si plně vědomi veliké zodpovědnosti, jakou politická strana přejímá vůči státu, vynasnažíme se, abychom jednání své přizpůsobovali požadavkům veřejného života; chceme přísnou autokritikou se starati, abychom se uvarovali starých chyb a zlořádů.

Jest známým faktem, že Japonsko jest zemí velice chudou. Bohato na krásy přírodní, bohato na zvláštnosti lidu, přebohato nevyčerpatelným bohatstvím dojmů pro každého návštěvníka z ciziny — ale chudé, až žalostně chudé majetkově. Jeden z nejlepších znalců národního hospodářství v Japanu, sám Japonec, profesor Kambe na universitě v Kiotu, dokládá to těmito zajímavými fakty.

Japonsko jest nejchudší ze všech velmocí světa. Označíme-li všeobecné bohatství Japonska číslem „sto", vykazují ostatní velmoci světa tyto číslice:

Japonsko	100
Italie	269
Rakousko-Uhersko	384
Rusko	551
Německo	683
Francie	743
Anglie	1008
Spojené Státy severoamerické	1397.

Žádná velmoc světa nemá tolik státních dluhů, jako země Vycházejícího Slunce. Dle výpočtů téhož Kambe representuje veřejný dluh Japonska 22 procent všeho národního majetku, kdežto u ostatních velmocí jest poměr ten: u Italie 17, Ruska 14, Francie 14, Německa 10, Rakousko-Uherska 7, Anglie 7 a Spojených Států severoamerických 1 procento.

Uvážíme-li roční průměrný příjem obyvatelstva jednotlivých říší světa, jest Japonsko opět poslední v řadě. Béřeme-li do počtu průměrný příjem Japonce v obnosu 10 jenů, vykazují ostatní země tato čísla: Italie 23 jeny, Rakousko-Uhersko 28 jenů, Německo 41, Francie 52, Anglie 60 a Spojené Státy severoamerické 73 jeny.

Neméně smutný obraz poskytuje Japan v příčině daní. Vyjma jedinou Italii, nikde na světě nejsou daně tak vysoké, jako v Japonsku. Japonec musí platiti z každých 100 franků příjmů 12 franků daní. Předčí jej v tom jediný Ital, který z každých 100 franků platiti musí 12·2 franků daní. V Rakousku platí se ze 100 franků 11·3 fr. daní, ve Francii 9·7, v Anglii 8·80, v Německu 6·30 a ve Spojených Státech severoamerických 3·30 franků daní.

Vypočítávaje neutěšená tato statistická data, zmíněný profesor dodává, že hospodářské poměry Japonska zlepší se jistě

v dohledné době, neboť země trpí dosud značně pod vlivem finanční deprese, která přirozeně následovala po válce rusko-japonské.

Finanční poměry Japonska nejsou utěšené. Zvláště poslední kampaň, třeba pro Japonsko skončila vítězně, zanechala po sobě následky téměř katastrofální. Druhý den po tom, kdy podepsán byl mír v Portsmouthu, bylo Japonsko nuceno zvýšiti daně, a to daně státní o 37 %, daně okresní a místní o 54 %; celkem tedy zkalena byla občanstvu radost z vítězství vědomím, že hned po vítězné válce musí nésti břemena o 91 % vyšší, než před válkou, od které se očekávalo, že zlepší finanční stav země.

Jak úžasně stoupá státní rozpočet Japonska, viděti z tabulky označující státní rozpočet výdajů za šestiletí 1903—1908.

1903	249,596.131	jenů
1904	277,055.682	„
1905	420,741.205	„
1906	504,962.489	„
1907	616,541.047	„
1908	635,889.660	„

Vysoké daně nesmírně tíží obyvatelstvo a ztěžují veškeré jeho podnikání. Každý příjem vyšší než 750 franků ročně jest zdaněn. Pozemky jsou zdaněny velmi značně, každý podnik obchodní neb průmyslový obtížen jest trojí neb čtverou daní. Lihové nápoje, cukr, léky a železniční lístky zdaněny jsou velmi vysoko. Tabák, sůl a kafr jsou státním monopolem. Na cizí, importované tabákové produkty jest clo více než třistaprocentní!

A přece země krajně vyčerpaná obětovala v roce 1908, jenž byl v ohledu finančním v Japonsku jedním z nejhorších, 200 milionů jenů na armádu a válečné loďstvo. Mnohé časopisy znajíce neutěšený stav obyvatelstva, brojí proti nemírnému zbrojení. „Mijako“, „Nihon“ a „Taijo“ volají s emfasí: Kráčíme vstříc katastrofě celého našeho státního hospodářství! V řádném našem rozpočtu zaujímají výdaje na armádu 38 %, výdaje na válečné loďstvo 25 % celého rozpočtu. Celkem tedy naše vojsko a marina vyžadují ročně 62 % všech státních výdajů, kdežto na dopravní prostředky vydává se ročně pouze 13 %, na obchod a na průmysl pouze $3^1/_2$ %!

Japonsko jest přelidněno, o tom není pochybnosti. Legie lidí nezaměstnaných neb zaměstnaných tak, že práce nedává jim s dostatek prostředků k výživě, jsou v Japonsku mnohem větší, než snad kdekoli jinde na světě. Nemohlo býti smutnějšího pohledu, než jaký se naskytal v Japonsku denně po vítězné

válce japonsko-ruské. Vítězové japonští, kteří nasadili životy za vlast, vyslechli pochvalná slova svého císaře, slyšeli vítězný jásot a banzai svých spoluobčanů — a vrátivše se do svých domovů byli žebráky. Místa, jež před válkou zaujímali, obsadili zatím jiní, spoluobčané, kteří ještě před týdny a měsíci oslavovali nadšeným způsobem vítěze u Mukdenu a Port Arturu, během doby z nadšení vystřízlivěli, a viděli ve vracejících se, často i zmrzačených vítězech nevítané konkurenty a namnoze i parasity . . .

CHRÁM POD DOŠKY.

Vylíčiti bídu, jaká se skrývá na příklad v tokijské čtvrti Šitaja, jest téměř nemožno. Jsou to více než dva tisíce domů, jichž obyvatelé jsou snad ještě méně, než žebráci. Jsou tam tisíce lidí, kteří jsou tak chudí, že nemají ani pokrývky, kterou za noci by se přikryli. Jsou tam „hotely“, kde chuďas najde nocleh za pět halířů; jaký jest to nocleh, ovšem netřeba líčiti. Ubožák vedle ubožáka spí zde uprostřed špíny a hmyzu, a jsou rádi, že alespoň svoji bídu a hlad zaspí. A nejsou to jen různí desperádoři, kteří zde hledají útočiště. Řemeslníci, lodníci, nosiči, pouliční prodavači a mnoho jiných, kteří dříve tvořili třídu dosti slušně situova-

nou, octli se dnes až na spodině společnosti japonské. Co se v těchto brlozích jí, nelze ani vypověděti. Vnitřnosti a hlavy starých ryb, stuchlá rýže, shnilé ovoce, hnijící zbytky masa atd. A jest skutečně úžasné, že prodej těchto věcí, jež v civilisovaných zemích nesměly by vůbec ku prodeji býti nabízeny, nýbrž zničeny, tvoří v Tokiu dosti výnosné odvětví obchodu. Zvláštní „společnost" kupuje odpadky jídel v hostincích, kasárnách a nemocnicích, skupuje hromady neprodaných, hnijících ryb na rybních tržištích a vůbec jiné odporné věci, jež jinde házeny jsou na hnůj, a „upravuje" z nich pokrmy, po nichž jest mezi chudinou opravdová sháňka. Poměry, jež předstihují líčení i nejhorší bídy velikých evropských center.

Jeden z velikých časopisů Tokia „Asahi" píše: „Postavení nižších tříd v Japonsku jest čím dále, tím ubožejší. Výdělky žádné, drahota stále větší a větší, daně nové a nové. Lid dosud snáší utrpení své mlčky, jistě jen z toho důvodu, že jest méně inteligentní, nežli proletář evropský. Vzdělání pokračuje však i v těchto třídách, a nastanou brzy boje, jichž konců nikdo předpověděti nedovede..."

Smutný rub krásné pohádky o usmívajícím se a šťastném Japonsku!

*

Čím horší jsou národohospodářské poměry v zemi japonské, tím více rok od roku roste japonské vystěhovalectví. Počátek japonské emigrace datuje se od roku 1866, kdy císař zrušil dosavádní zákon, který pod trestem smrti zakazoval občanům říše Vycházejícího Slunce zdržovati se mimo hranice své vlasti. Sotva zákaz byl zrušen, stěhovalo se množství Japonců do ciziny; již za deset roků po zrušení zákonů žilo na dvanáct tisíc Japonců mimo rodnou zemi, hlavně v Korei, na ostrovech Tichého Oceánu, v Evropě a ve Spojených Státech severoamerických.

Roku 1900 napočítáno bylo 125 tisíc japonských emigrantů, z nichž plných 90 tisíc žilo ve Spojených Státech severoamerických a jejich koloniích, zvláště na ostrovech Havaiských, kde japonští dělníci tvoří 69% dělnictva zaměstnaného na plantážích cukrové třtiny. Mimo Spojené Státy nejvíce Japonců hostí Korea, která v přítomné době jest ovšem již politickou součástí Japonska. V poslední době, bezprostředně před anexí, žilo tam přes 20 tisíc Japonců. Třetí místo zaujímají vystěhovalci roztroušení po různých krajích patřících Velké Britanii; pod žezlem anglického krále žije celkem devět tisíc Japonců, z nichž téměř polovina připadá na Kanadu.

V ostatních krajích nejsou Japonci usazeni v kompaktních celcích a v počtu příliš velikém. Australie, jež se jim brání ochran-

nými zákony, čítá asi tisíc hlav, republika Peru asi sedm set, holandské kolonie asi tisíc, francouzská Indočína asi 200, Siam asi sto, a asijské Rusko asi dva tisíce.

Ještě méně žije Japonců v Evropě. Mimo Anglii nejsilněji zastoupeni jsou ve Francii a v Německu, kde kolonie jejich čítají asi dvě stě, tři sta členů. V Belgii jest Japonců asi 25, v Rusku 15, v Italii 13, v Čechách — pokud mi známo — dvě osoby.

Většina japonských vystěhovalců věnuje se v cizině zaměstnáním nižšího řádu, hlavní kádr tvoří dělníci a nádeníci. Na druhém místě jsou vystěhovalci, jimž se podařilo uchytiti se v rozmanitých odvětvích obchodu. Z inteligence jsou to hlavně studenti, kteří navštěvují hojně university evropské — a tu opět s oblibou university anglické a německé — a americké.

V nejnovější době vláda, jež před půl stoletím trestala vystěhovalectví ztrátou hrdla, podporuje je a vydává ochotně cestovní pasy každému, kdo se v cizině chce usaditi. Čtyři pětiny všech japonských emigrantů rekrutují se ze severních provincií Japonska, a jsou to lidé velmi energičtí a tělesně i duševně pro existenční boj v cizině velmi dobře kvalifikovaní.

Značné procento vystěhovalců tvoří bývalí samuraiové, výkvět občanstva, kteří novou organisací země zbaveni byli svého válečnického zaměstnání, a rádi by energii svoji uplatnili hledajíce štěstí v krajinách cizích.

První starostí každého vystěhovalce, jenž přibude do nového domova, jest přiučiti se jazyku, kterým v oné zemi se mluví. Ačkoli Japonci nemají velikého nadání linguistického, nahrazují železnou svojí vytrvalostí a pílí, co jim schází na přirozených schopnostech, a pravidelně v době dosti krátké osvojí si tolik znalosti angličtiny, němčiny, francouzštiny a podobně, kolik jí ve svém zaměstnání mají zapotřebí.

Ve svém povolání jsou úzkostlivě svědomití, jsou vzorně čistotní a zdvořilí jak ku představeným, tak i k soudruhům v povolání. Rovněž i obydlí těchto japonských dělníků bývají vzorně čistá a úpravná, nikdy neschází lázeň a zahrádka, uvnitř pak na čestném místě povždy umístěn jest obraz japonského císaře a císařovny. Byť se v cizině sebe déle zdržovali, Japonci lnou vždy stejnou krajanskou láskou druh k druhu, podporují se vzájemně v různých potřebách a nehodách, a jakmile v závodě, kde jsou zaměstnáni, nějaké místo se uprázdnilo, starají se ihned ze všech sil, aby některý z jejich krajanů místo ono obdržel. Není proto divu, že bílému dělníku jsou nebezpečnou konkurencí, a že organisované dělnictvo Ameriky i Australie vymohlo si zvláštní zákony, jimiž by příliv japonských dělníků do zemí jejich byl regulován.

*

A přes nepříznivé, ba možno říci katastrofální tyto poměry Japonsko doufá stále v utěšenou budoucnost. V nynější době pesimismu jest skutečně pravou pochoutkou slyšeti slova plná sebedůvěry, nadějí a oddané lásky k vlasti, pravidelný to refrén všech řečí a článků velikých japonských státníků. Tvůrce moderního Japonska, princ Ito, proslovil na příklad řeč, kterou zachoval ve článku v knize „Unser Vaterland Japan"; jest skutečně hodna překladu. „Byl jsem jedním z prvních Japonců, kteří navštívili cizinu; podařilo se mi to jen tím, že jsem r. 1863 tajně prchl do Šanchaje. Krátce před tím otevřena byla země naše stykům s cizinou, japonským poddaným nebylo však dosud dovoleno rodné půdy opustiti. Byl jsem vždy nakloněn tomu, aby Japonsko přijalo principy moderní civilisace a byl jsem ochoten pokroku a přerodu Japonska ve všech směrech zasvětiti síly svého života. Během své 34leté úřední činnosti snažil jsem se vždy, abych vzdorným duchům důvody i mocí vpravil zásady, jichž Japonsko k svému modernímu přerodu mělo zapotřebí. Od počátku seznával jsem nutnost toho, aby japonský lid nejen se naklonil západním methodám, ale aby co možná brzy stal se schopným pomoci si sám bez cizích rad a přispění.

V prvých dobách přivolali jsme do Japanu mnohé cizince, aby nám při zavedení moderních method byli nápomocni; stále však měli jsme na zřeteli studentstvo japonské, jež jsme se snažili uzpůsobiti tak, aby místo cizinců co nejdříve důležité posice mohlo zastávati. Musím přiznati, že časem cizina, ba i naši přátelé nedovedli si odepříti, aby těžíce z našich nevědomostí nevnucovali nám za odborníky lidi, kteří neměli dobré představy o úkolech, k nimž byli určeni. Než přes to podařilo se nám získati služeb mnohých vynikajících mužů, jichž jména žijí v úctě a vděčné paměti Japonců, třeba oni již dávno břehy naše opustili.

Když jsem jako japonský vyslanec podruhé navštívil Londýn, bylo mi doporučováno, abychom zřídili vysokou školu technickou, na níž by všecky obory technických věd byly pěstovány. Ústav takový měl býti toho času jediným svého druhu na světě. Myšlenka zdála se mi dobrou, a hned po svém návratu domů zařídil jsem vše potřebné a s pomocí cizích profesorů uvedl jsem v život vysokou školu technickou, která jest nyní součástí tokijské university. Z tohoto ústavu vyšla většina inženýrů, kteří jsou nyní zaměstnáni v průmyslu a pomocných podnicích. Mám zřízení této školy za jednoho z nejdůležitějších faktorů ve vývinu nynějšího Japanu.

Nebylo však nutno pouze, aby Japan byl zmodernisován, šlo též o to, aby dostal přiměřené zákonodárství, nežli jeho styky s cizinou přiměřeným způsobem budou zrevidovány. Všecky naše snahy byly proto v oné době řízeny tímto směrem. Dva zjevy

staly se v dějinách Japonska výjimečně důležitými. Prvním byla změna vládní formy a vyhlášení ústavy, druhým válka čínsko-japonská.

Strávil jsem dlouhý čas mimo Japonsko, studuje zřízení různých zemí; byl jsem císařem pověřen těžkou úlohou, sestaviti v základních rysech návrh japonské ústavy. Práce byla skutečně velmi namáhavá a vyžadovala pilného a mnohého přemýšlení. Japonsko nikdy nemělo ústavy v moderním slova toho smyslu; neměl jsem v dějinách nijaké opory, dle níž bych byl nové zákonodárství zaříditi mohl. Japan byl tak bezústavní a absolutistickou říší, že bylo skutečně těžko na zříceninách minulosti stvořiti najednou novou ústavu. Když jsem se již na nejdůležitějším ustanovil, bylo nutno zaříditi vše tak, aby různým zákonům a pravidlům přesná působnost byla zajištěna. Nesměl jsem pustiti se zřetele, že moje dílo míněno jest jako permanentní zařízení, a bylo nutno mysliti na všecky eventuelní důsledky v budoucnosti. Bylo především nutno trvati na nutnosti, že svrchovaná, posvátná a tradicionelní práva panovníkova musí býti zachována neporušena. S pomocí svého tajemníka a spolupracovníků, kteří se dílu věnovali se stejnou láskou, jako já sám, ukončil jsem úlohu tu tak dobře, jak jsem dovedl, a vidím, ne bez zadostiučinění, že od prohlášení ústavy nebylo potřebí ji doplňovati.

Poněvadž starý volební řád ukázal se býti nedostatečným, zavedli jsme řád zlepšený, jehož hlavní změna záležela v tom, že volba koná se tajně, lístky nepodepsanými, místo dřívějších podepsaných. Jiný, novými poměry vyvolaný modus zaveden byl zastoupením kruhů průmyslových a obchodních. Sem patří též zavedení daně živnostenské. Nový volební řád vyzkoušen při volbách roku 1902.

Poukazoval jsem vždy na mimořádnou důležitost zvláště silného loďstva i armády. Loďstvo jest pro naši ostrovní říši důležitější obou. Plán předložený roku 1895 po válce čínsko-japonské byl proveden, a Japonsko má dnes loďstvo stejnorodé a moderní. Jsou v něm namnoze největší a nejlépe vyzbrojené bitevní lodi a křižáky světa, a konstatuji s pýchou, že námořníci a důstojníci jsou hodni lodí jim svěřených. Naše lodi jsou z největší části dle typů anglických, a v ohledu tom vzali jsme si vůbec za vzor Anglii, ačkoli jsme nadále ochotni čerpati poučení a zlepšení z jakéhokoli pramene.

Bylo-li především nutno podporovati vývoj našeho loďstva, nebyla ani naše armáda zanedbávána. V krátké době byla více než zdvojnásobena, a čítá ve válečném stavu více než půl milionu mužů. Bylo k tomu potřebí jisté odvahy, zavésti všeobecný, nucený odvod k vojsku, ale osvědčil se při mnohých příležitostech, na příklad v povstání Sacumy, ve válce čínsko-japonské a při

vzbouření boxerském. V kampani boxerské byla armáda japonská s to hráti důležitou roli při osvobození Pekinu a ukázala spojencům vzorný obraz organisace, kázně, vnějšího vzhledu a výzbroje. Tuto zdatnost možno v armádním našem systému veskrze pozorovati. Zprvu na francouzských, později na německých vzorech spočívajíc prokázala japonská armáda schopnost vytvořiti vlastní svůj typ a schopnost sama se rozvíjeti a zdokonalovati.

CHRÁM V ŠIZUOCE.

Ačkoliv ve prospěch armády mnoho bylo již učiněno, nevěřím, že bychom zpohodlněli; i když nebude početně v nejbližší době rozmnožována, bude jistě pokračováno v jejím výcviku a zdatnosti. Japonsko může se pochlubiti tím, že třeba byl odvod našich branců povinný, přece projevují při odvodu i ve službě nejvyšší stupeň patriotismu a vlastenecké pýchy.

V obchodních a průmyslových oborech jest Japonsko dobře obrněno, a trh Dálného Východu jest v našich rukách. Pomocné prameny jsou velmi dobré, zejména těžba uhlí jest bohatá. Ačkoli mnohá ložiska uhlí nejsou nejlepší kvality, tvoří přece skutečnost, že zásoba uhlí v zemi jest po ruce, důležitý faktor v národní

ekonomii a síle. Mimo uhlí jsou v severních provinciích i značná ložiska petroleje, a nyní počne se se systematickým jich využitkováním ve spojení se Standard Oil Trustem. Ložiska železa jsou též značná, ale do dnešní doby ještě málo zužitkovaná, protože Japonsko spoléhá v této příčině dosud až příliš na cizinu. Měď, kov, jehož důležitost ročně roste, nachází se u nás ve značném množství, a jest čile zpracovávána.

PŘÍSTAV JOKAIČI.

Finanční stav Japonska, dík rostoucímu blahobytu hmotnému, není nikterak tak špatný, jak bývá líčen. Až zmizí následky obchodní deprese let 1900 a 1901, učiní i v této příčině Japonsko ještě větší pokroky, než podnes.

Ale ať jsou to příčiny jakékoliv, jež Japonsko v pokroku podporovaly, a ať jakkoli k vymoženostem posledních dob přispívaly: to vše jest ničím u srovnání s tím, zač země děkuje císaři. Císařská vůle byla vždy vůdčí hvězdou národa. Ať pak práce těch, kteří jako já snažili se jej ve vládě jeho podporovati, jest druhu jakéhokoli, nikdy by byla nedocílila těchto zázračných výsledků, kdyby byl za ní nestál veliký, pokrokový

a moudrý vliv císařův. Císař to byl, jenž z Japanu učinil to, čím dnes jest.

Jest v Orientě mimo Japonsko jiná země, jež si uchránila plná práva neodvislého státu? To není možno říci o žádné zemi, jež není způsobilou, aby vykonávala vlastní soudní právomoc nade všemi občany v zemi bydlícími a vedla úplně bez omezení svoji vnitřní samosprávu. Jak jest tomu v Japonsku? To nejen že si udrželo plnou neodvislost, ale i všecky cizince v císařství bydlící postavilo pod svoji pravomoc i správu, a chrání je jako vlastní poddané. V tom ohledu smíme bez přehánění tvrditi, že Japonsko předčilo všecky ostatní země Orientu. Japonsko může býti pyšno na rychlost svého pokroku, neboť jsou pokroky ty takové, jaké se v moderních dějinách sotva kdy a kde najdou.

Především však, dle mého názoru, nutno přihlížeti k vývoji pomocných našich pramenů národních. Dle statistiky našeho zahraničního obchodu za rok 1872 obnášel úhrnný obnos našeho vývozu a dovozu jen 30 milionů jenů; v r. 1898 vystoupil na 440 milionů jenů! Jistě nikde ve světě není analogie pro podobně rychlý vzrůst. Náš obchod i průmysl učinil v přítomné době viditelný rozmach. Předešlého roku, když jsem byl předsedou ministerstva, nařídil jsem obsáhlé šetření o základech a pokrocích obchodu a průmyslu, a shledal jsem, že úhrnná suma kapitálu investovaného v různých podnicích země obnáší asi 900 milionů jenů. Tato suma představuje souhrn upsaných kapitálů. Jest jistě s podivem, že tak veliká suma mohla býti věnována na různé podniky v zemi. Obchodní a průmyslové podnikání rozvinulo se v poslední době v Japanu vůbec v takové mohutnosti, jak to v nově se vyvíjejících zemích jen zřídka kdy bývá skutkem; v tom ohledu nestojí Japonsko za státy evropskými, vyjma země bohaté jako Velkou Britanii, Francii, Německo a Rusko.

Obyvatelstvo Japonska vzrostlo od restaurace země o více než 10 milionů duší. Nařídil jsem i o tom obsáhlá šetření na základě starých oficielních zpráv o populaci, a tu zjištěno bylo to pozoruhodné faktum, že v době šogunátu Tokugava přírůstek obyvatelstva byl velmi nepatrný. Dle oficielního odhadu z éry Genroku čítalo obyvatelstvo naše 26—27 milionů duší, kdežto jen v době posledních 30 roků zvětšilo se, jak již řečeno, o 10 milionů duší. Takový vzrůst lidnatosti nemohl by se samozřejmě uskutečniti, kdyby nebyl provázen vzrůstem národního blahobytu tomu odpovídajícím. Vždyť člověk může najíti prostředků k výživě a tím i nároků na život jenom tam, kde po jeho existenci, po jeho práci jest poptávka. Proto možno považovati vzrůst populace za další dobré znamení nápadného vývoje národního našeho blahobytu.

Chceme-li se však zúčastniti mezinárodní konkurence s ostat-

JAPONSKÉ VOJSKO A VÁLEČNÉ LOĎSTVO

Vykládati o tom, že Japonsko má výbornou armádu a znamenité válečné loďstvo, jest dnes, kdy jsme všichni sledovali válečnou kampaň rusko-japonskou, jistě zbytečností. Jest jisto, že vítězství Japonska nad Ruskem překvapilo všeobecně. Ani národové, kteří byli v úzkém spojení s říší Vycházejícího Slunce, na příklad Anglie, nepředstavovali si, že spojenec jejich v poměrně krátké době moderní své civilisace učiní tak dalekosáhlé pokroky a vyroste téměř přes noc ve velmoc, s níž ve světovém koncertu vážně nutno počítati. Užaslý svět evropský, jenž snad s počátku přál porážky slovanskému Rusku, uvědomil si nyní, že jako se vedlo ruskému Goliášovi v boji s japonským Davidem, rovněž tak že by byla asi pochodila kterákoli jiná velmoc evropská, kdyby byla zapletena do války s nepřítelem tak zdatným a k tomu ještě deset tisíc kilometrů vzdáleným.

Japonsko může skutečně býti hrdo na své vojíny. Není snad na širém světě vojska, kde by každý jednotlivec lnul tak hlubokou a účinnou láskou k vlasti a k svému národu, jako jest tomu v Japanu. Žádná obět není příliš velikou, žádá-li jí vlast.

Přijel jsem poprvé do Japanu nedlouho po té, kdy uzavřen byl mír po válce rusko-japonské. Tehdy vracelo se vítězné vojsko z jednotlivých bojišť zpět do svých domovů. Na nádraží očekávali vždy šťastného, předem ohlášeného vojína, všichni jeho příbuzní, přátelé a známí. I na malých venkovských stanicích bývaly to celé zástupy lidu s pestrými, popsanými prapory na dlouhých bambusových žerdích, a s hudbou. Když vlak přijel, vítali šťastného vítěze voláním slávy, hlaholila populární tehdy válečná píseň, a celý průvod ubíral se až k rodnému domku vracejícího se hrdiny. Tam upevnili do země krásné prapory a trofeje, aby každý kolemjdoucí viděl, že v té prostinké, chudé chatrči bydlí hrdina z poslední války rusko-japonské.

Jinou vlastností, jež vysvětluje úspěchy japonského vojína, jest veliká jeho střídmost a nepatrné potřeby. Za vojskem japonským není třeba hnáti veliká stáda dobytka, jako jest tomu u vojsk evropských, kde jedině mohlo vzniknouti rčení, že ten generál vyhraje moderní bitvu, jenž má s sebou nejvíce volů. Japonský vojín jsa zvyklý již z domova na stravu co nejjednodušší, spokojí se ovšem i na bojišti tím, co doma má: trochou rýže, sušenými rybami, nakládanou zeleninou; jen občas, jako něco naprosto mimořádného, dostane též trochu masitých konserv. Jediný přepych, kterého si japonský vojín v hojnosti dopřává, je kouření.

ními národy zeměkoule, musíme společně s vládou pracovati o plánu, jak postupně i v budoucnosti pokrok země zabezpečiti a uplatniti. Nesmí se zapomínati, že čím větší jest pokrok té které země, tím větší jest také její blahobyt a význam, při čemž ovšem kruhy vedoucí i národ sám mají obrovskou zodpovědnost, aby tento utěšený stav i budoucím generacím zachovali. Čím více země vzrůstá a čím více stává se velmocí, tím bedlivěji v každém svém hnutí pozorována bude zeměmi ostatními. Jest naším upřímným přáním, aby vlast naše vyvíjela se ve svém dosavadním pokroku bez každého, byť i sebe kratšího přerušení. To není snadným úkolem. Nastanou případy, kdy vysazeni budeme nebezpečenství. Tu bude nutno jednati s největší opatrností.

Musíme se též varovati přeceňování své vojenské moci. Přeceníme-li své síly a utrpíme-li porážku, nebude ublíženo těžce pouze naší vážnosti, ale zkáza vlasti naší byla by pak pravděpodobnou!“

Není-li zaměstnán srážkou bitevní neb jinou prací vojenskou, kouří téměř neustále, a to buď velmi laciné cigarety, nebo rovněž velmi laciný tabák z malinkých japonských dýmek. Z nápojů požívají japonští vojáci pouze čaje, dovoz všech lihovin do tábora jest co nejpřísněji zakázán.

Vynikající stránkou povahy japonského vojína je též veliká jeho pracovitost a píle. V době míru počíná vojenské cvičení

VOJÍNI.

každodenně již o šesté hodině ranní a trvá do jedenácté hodiny před polednem. Odpoledne pracuje vojín japonský opět velmi intensivně od čtvrté hodiny do osmé z večera. Ani hodiny odpočinku nejsou vyplněny lenošením, nýbrž věnovány jsou různým přednáškám, na př. o hygieně, taktice a jiných theoretických naukách vojenských, o patriotismu atd. I ve válce vyplňovány byly hodiny odpočinku těmito přednáškami.

Stejně prostě a střídmě jako prostý vojín, žije i sbor důstojnický od nejnižšího důstojníka až k nejvyššímu generalisimu armády. Každý z generálů styděl by se před očima svých pod-

řízených, kdyby snad na poli válečném pořádal pitky a hostiny, nebo jakýmkoli způsobem hleděl si svého osobního pohodlí. Důstojníci nevyhýbají se žádným trampotám a žádnému nebezpečenství, jemuž vydáni jsou podřízení jich vojáci.

Jest zajímavo, že v poslední válce rusko-japonské stali se obětí této japonské střídmosti a nepatrných životních potřeb též různí vojenští attaché cizích velmocí. Byli to namnoze šlechtici, kteří ze svých evropských armád zvyklí byli životu ne-li rozmařilému, tedy alespoň velmi pohodlnému. Jsouce přiděleni prostému a nanejvýš střídmému generálovi Kurokimu, musili se vzdáti všeho pohodlí a žíti tak prostě, jako nejvyšší velitel; kdo pak požitků zříci se nechtěli, byli předmětem nelíčeného a netajeného pohrdání svých japonských kolegů, kteří nedovedli pochopiti, jak může důstojník pořádati bankety a veseliti se na místech, kde tisíce lidí hledí neustále vstříc smrti.

Statečnost japonských vojínů stala se ve válce rusko-japonské téměř příslovečnou. Japonsko bylo od staletí národem válečnickým. Národ, jenž ve třináctém století dovedl přemoci mocného Kublai chána, nebyl jistě národem slabým a bojácným. A velicí vojevůdcové Japonska, kteří svému žezlu podrobili Čínu a Koreu, Hidejoši a Ijejasu, ne nadarmo bývají přirovnáváni k Juliu Césarovi a k Napoleonovi. Od instruktorů evropských přiučili se Japonci užívání nových zbraní a moderní taktice válečné, ale hrdinnosti a statečnosti věru se učiti nemusili, tu ssáli již v dětství s mlékem matčiným jako přední národní tradici a pýchu.

Hrdinnost Japonců v poslední válce rusko-japonské podobala se někdy až šílenství. Nedbajíce vyloženého nebezpečenství života vrhali se vojíni v nejnebezpečnější místa, a kde zahynul jeden, dva, deset, hnali se noví odhodlaní hrdinové vyplnit jejich mezery. Žádal-li důstojník, aby k podnikům zvláště nebezpečným přihlásili se vojíni dobrovolně, vystoupil pravidelně vojín jak vojín — nikdo nedbal osobního nebezpečenství a každý toužil jen po tom, aby mohl co možno nejvíce posloužiti vlasti.

Tato láska k vlasti a naprostá oddanost císaři stačila by již sama, aby vedla pluky japonské k vítězstvím, i kdyby ostatních výborných vlastností japonského vojína nebylo. Celé vojsko jest skutečně vojskem národním, vše do posledního muže prodchnuto jest stejnou láskou k otčině a vše hoří touhou vlasti své prospěti i za cenu největších obětí.

Lépe než výklad osvětlí vlastnosti japonského vojína vylíčení skutečné, smutné události.

„Podmořský člun číslo 6." Krátká historie ze dna moře.

Dějištěm jest dělová věž podmořského člunu č. 6 japonské mariny, hrdinou a zároveň spisovatelem události jest japonský poručík Sakuma, velitel člunu. Zbyl jediný z celé posádky člunu,

když pro jakousi závadu na strojích loď se potopila. Člun nebyl příliš hluboko na dně mořském, takže sluneční paprsky slabě pronikaly silnými skly okenními; při tomto matném svitu, očekávaje neodvratnou smrt zadušením, psal poručík Sakuma svou poslední vůli. Nic nemůže osvětliti tak názorně neohroženost japonského důstojníka, jako majestátní klid, s nímž tento hrdina hleděl vstříc smrti.

OČEKÁVÁNÍ VÍTĚZŮ NA NÁDRAŽÍ.

Testament svůj, jejž celý neuvádíme, počíná poručík Sakuma: „Nenalézám slov, abych se omluvil, že za mého velení zničen byl podmořský člun č. 6. Všichni moji podřízení zahynuli nešťastnou příhodou, jejíž vinu beru úplně na sebe; zároveň však jsem šťasten, že mohu ohlásiti, že všichni, jak důstojníci, tak i prostí námořníci, vykonali své povinnosti věrně do posledního okamžiku a čelili smrti s klidem a beze strachu. Rádi dáváme

životy své na oltář povinnosti a ve službách vlasti. Bojím se jen jednoho, aby neštěstí, jež nás potkalo, nevzbudilo nedorozumění a nezastavilo slibný vývoj podmořských člunů v našem loďstvu. Doufám, že nikdo z mých soudruhů nedá se zastrašiti, nýbrž že rádi s celou energií a všemi silami ducha věnují se i na dále studiu a ovládání podmořských plavidel. Stane-li se tak, pak nelitujeme své smrti.

Při manevrování člunem ponořili jsme se do větší hloubky, než jsem zamýšlel. Při tom chtěl jsem otevříti záklopku, jež uzavírá otvor, ale řetěz vedoucí k záklopce praskl, a záklopka zůstala otevřena. Ač jsme se všemožně namáhali odstraniti silou svých rukou závadu, nezdařilo se nám to. Člun zůstal ponořen a nelze dostati jej na povrch.

Když jsme narazili na dno, vniknuvší voda zaplavila elektrické dynamo, shasila světlo, a elektrické dráty se přepálily. Hned na to počaly se vyvinovati otravné plyny, a dýchání bylo stále obtížnější. (V 10 hodin dopoledne 13. dubna.)

Mužstvo jalo se ihned čerpati vodu, vzdor tomu, že sotva dýchali v otravném ovzduší. Počali nejprve s hlavní nádržkou, a domnívám se, ačkoli po tmě na ústí pumpy viděti není, že se jim podařilo vyčerpati hlavní nádržku až do dna. Jedinou naší nadějí jest ruční pumpa, ostatních, zařízených na proud elektrický, použíti nelze. Celý člun ponořen jest v naprosté tmě, pouze v dělové věži patrný jest slabý zákmit světla od hladiny, při němž píši tyto poznámky. (Jest $^3/_4$11. dopoledne.)

Mužstvo jest úplně promočeno a chlad jest velmi citelný. Domnívám se, že mužstvo sloužící na podmořských člunech mělo by býti zvláště otužilé a silných nervů. Zejména k řízení člunu měli by býti vybíráni pouze nejodvážnější a nejsmělejší. Kdo tyto řádky bude čísti, snad se usměje, že tuto radu dává ten, jenž právě ve věci té sám snad pochybil. Ale přes to jest pravda, co pravím.

Je právě poledne. Namáhalí jsme se ze všech sil, bychom vyčerpali vodu, ale loď se nehýbe. Ležíme ve hloubce asi 10 uzlů.

Pouze nejstatečnější mužové měli by býti vybíráni pro podmořskou službu. Jen mužové chladné rozvahy a neobmezené statečnosti prospěti mohou v podobné krisi, v jaké se právě nalézáme. Mé mužstvo činí, seč jest. Již doma, než jsem odjížděl, často jsem myslíval na smrt. Napsal jsem též poslední svoji vůli, již najdete v mém domě v Kavasaki. (Toto píši pouze ve vlastním zájmu, doufaje, že pan Taguči a Asami doručí to mému otci.)

Ve vší pokoře dovoluji si osloviti Jeho Veličenstvo. Uctivě a snažně prosím, aby Vaše Veličenstvo ujalo se ubohých rodin mého mužstva a postaralo se o jejich potřeby. Toť jediná moje

žádost, a prosím co nejsnažněji za její splnění. Posílám srdečné pozdravy a přání všeho dobra těmto pánům (následuje řada jmen.)

Jest $^1/_2$1. po polední. Dýchání jest velmi obtížné a bolestné. Myslil jsem, že se mohu zbaviti ... ale dusí mne to ... Kapitán Nakano ... Je teď 12 hodin, 40 minut ..."

Tak umíral veliký hrdina, očekávaje ve věži klidně blížící se smrt, o níž věděl, že jí neunikne.

V pozoruhodné hře Melchiora Lengyela „Taifun", jež dávána byla též na scéně vinohradského divadla, vyprávějí si japonští exulanti v Paříži různé příběhy. Uvádím dle německého originálu:

Hironari: Když vypukla válka (rusko-japonská), byl k vojsku povolán též mladý muž, který několik dní před tím slavil sňatek s dívkou, kterou upřímně miloval. Ač jen několik dní byli svoji, rozloučili se bez jediné slzy v očích, s úsměvem na rtech. Na bojišti trýzněn byl však mladý vojín touhou po milované ženě tak nesnesitelně, že nemohl ani mysliti na vlast a svoji povinnost. Jedné noci vykradl se z tábora, zaběhl domů, kde jeho žena spala, políbil spící a pak ji dýkou probodl. Vrátil se na to k svému pluku a byl nejlepším vojínem. Padl v Mandžurii.

Jošikava: Kdo byl tento muž?

Hironari: Byl to můj bratr. (Pomlčka. Kouří cigarety.)

Možno se diviti, že takoví vojáci vykonávají pravé divy na bojištích?

*

O vzrůstu, nynějším stavu a organisaci armády a válečného loďstva japonského dovoluji si citovati autority jistě nad jiné kompetentní, polního maršálka japonského, markýze Ariješi Jamagatu, maršálka markýze Ojamu a místoadmirála a viceministra námořnictví Saito (z díla „Unser Vaterland Japan").

O vzrůstu japonské armády píše zajímavě markýz Jamagata: „Rok 1871 považovati možno za prvý, kdy v Japanu zaveden byl systém odvodní. Před tím spočívala organisace císařské armády po mnohá staletí na základech feudálního systému. V dobách feudálních tvořilo armádu císařskou 400 tisíc rodin šizoků, čili vasalů šlechtických. Čítáme-li na každou rodinu dva neb tři mužské členy, měl dříve Japan přibližně asi 800 tisíc až 1,200.000 ši, námezdníků. Nový systém, jakýsi quasi-odvod, zaveden byl nejprve pouze na zkoušku v pěti provinciích, a teprve r. 1873 vyhlášen byl odvodní zákon v pravém toho slova smyslu pro celou říši.

V r. 1873 zřízena byla vojenská akademie a povoláni mnozí francouzští důstojníci, kteří byli pověřeni péčí o vojenské vzdělání důstojnictva.

Rovněž v té době vypracovány byly plány k modernímu vy-

zbrojení armády. Lékařská služba, jež v dobách feudálních byla úplně zanedbána, byla nyní sorganisována, a zřízena byla lékařská vojenská škola. Dále zavedeny byly pravidelné kursy pro pěchotu, dělostřelectvo, jízdu, technický a zásobovací sbor a chirurgii, jež s enthusiasmem byly přijaty a hojně navštěvovány. K výcviku poddůstojníků zařízeny byly v různých městech výchovné ústavy.

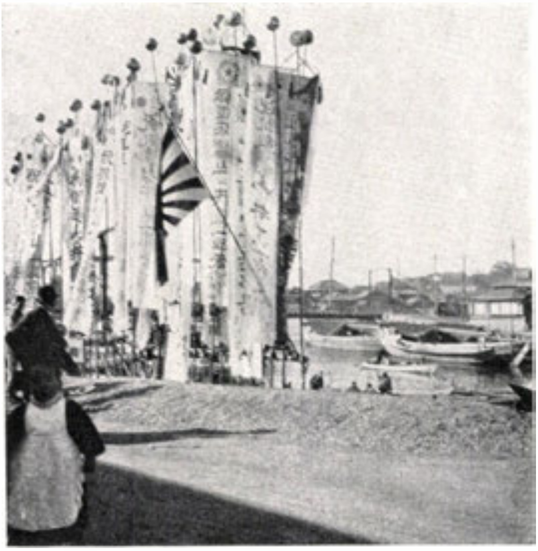
PRŮVOD S VOJÍNY MĚSTEM.

V r. 1883 armáda byla reorganisována a rozmnožena na 200 tisíc mužů, kteří tvořili šest divisí národní obrany a jednu divisi císařské tělesné gardy. I po této organisaci byla však síla stálého vojska značně pod základnou, jež v r. 1873 stanovena byla na 400 tisíc mužů. Příčinou bylo to, že národní jmění musilo býti obráceno na nutnější požadavky. Výstavba pevností, obrana pobřeží, povznesení vojenské výchovy, zřízení arsenálů, jednoho v Tokiu, druhého v Osace, jakož i zřízení továren na střelný prach pohltily veliké sumy peněz, jež byly vojenství k disposici.

V r. 1896 po válce čínsko-japonské předsevzata byla nová

přeměna armády. Teprve nyní dosaženo bylo síly, jež již r. 1873 byla zamýšlena. Stálé vojsko čítá nyní 500 tisíc mužů, rozdělených na 12 divisí pod různým velením, a 1 divisi osobní gardy.

Pokud se týče nucených odvodů, nutno si uvědomiti, že odvody ty byly jedním z nejdůležitějších zařízení nové éry v Japanu. Nové zařízení značilo, že 400 tisíc rodin šizoků musilo se vzdáti dědičných svých práv a povinností vojenských, ovšem

PŘED DOMEM VÍTĚZE PORTARTHURSKÉHO.

však též mzdy, jež jim byla vyplácena v rýži. V náhradu za to byla jim z veřejných fondů povolena určitá suma dle výše mzdy, na kterou měli nárok. Všichni dajmiové, knížata, musili se rovněž vzdáti svých práv. Jejich hrady a pevnosti přikázány byly válečnému úřadu. Toto zrušení starých, odvěkých řádů znamenalo pro Japonsko ovšem převrat nesmírného dosahu. Šizoku byli za starého systému nejvlivnější třídou lidu, kdežto novým režimem zbaveni byli téměř všeho významu a výhod.

V r. 1874 vzbouřili se proto šizokové v Hizen, v roce 1876 revoltoval Maibara, bývalý stoupenec dajmia Mori, s mnoha přívrženci proti vládě. Téhož roku povstali šizokové též v Či-

kuzen. Na štěstí revoluce tyto potlačeny byly dříve, než došly značnějšího ohlasu v jiných krajích říše. V r. 1877 propukla občanská válka v Sacumě. Byla poslední svého druhu, ale největší a nejvážnější; i zde vyšla císařská armáda vítězně z vážných bojů, jichž na straně rebelů zúčastnili se mnozí veteráni, kteří dříve spolupůsobili na přerodu Japonska.

Veliké obtíže poskytovaly nám rychlé změny moderních zbraní. Sotva se vojsko seznámilo s novou, komplikovanou zbraní, vstoupila na její místo opět nová, ještě komplikovanější..."

O dnešní armádě Japonska píše chef generálního štábu japonské armády, známý vítězný maršálek Ojama: „Císař, nejvyšší vojenský pán armády a námořnictva, má vrchní velení nade vším vojskem. Císař jmenuje ministra války, chefa generálního štábu, generálního ředitele vojenských škol, jakož i členy nejvyšší válečné rady, jež bývá brána na potaz v důležitých vojenských záležitostech. Ministr války spravuje vojenské záležitosti, má vrchní velení nad důstojníky a mužstvem i nad vojenskými úředníky, a vykonává nejvyšší kontrolu nade všemi těmito institucemi: Válečnou radou, vojenským úřadem technickým, zdravotní radou, zvěrolékařskou radou, armádním depotem koní, departementem zbrojním, arsenálem, válečnými skladišti, zásobami opevňovacími, doplňovacím skladištěm pro Formosu, centrální komorou obilní, vojenským oděvním departementem, Sendžu, t. j. továrnou vojenských suken, depotem lékařských vojenských materialií, vojenskou školou zásobovací, nad školou lékařskou a zvěrolékařskou.

Chef generálního štábu vypracovává plán obrany země, rozkazy pro pohyby armády, a vyžádav si souhlasu císaře, předává tyto plány ministerstvu vojenství k provedení. Chef generálního štábu stojí v čele všem štábním důstojníkům a má přímý dozor na sbor generálního štábu a na oddělení pro vyměřování země. Generální ředitel vojenské výchovy stojí v čele generální inspekce jízdy, dělostřelectva polního i pevnostního, inženýrstva a armádního sboru zásobovacího; pečuje též o jednotu a zdokonalení celé vojenské výchovy.

Generální inspektoři zodpovědni jsou za výcvik ve svých vlastních sborech. Celá země japonská rozdělena jest na tři presidentstva, rovnající se vždy jednomu armádnímu sboru. Každé presidentstvo dělí se na čtyři okresy divisijní, a každý divisijní okres opět na čtyři až šest okresů plukovních; celkem tedy 12 okresů divisijních a 52 okresy plukovní.

Některé okresy divisijní mají mimo distrikty plukovní ještě 1 až 5 vojenských okresů zvaných kei-bi-taku. V celku má Japonsko takových specielních vojenských okresů sedm.

Dnešní stav armády naší jest tento: 1 divise gardy, 12 divisí

linie, 2 brigády jízdy, 2 brigády polního dělostřelectva, 5 pluků a dva prapory dělostřelectva pevnostního, 1 prapor železniční, 3 kombinované brigády posádky na Formose a 15 okresů četnických.

V míru sestává divise: ze dvou brigád pěchoty, pluku jízdy, pluku polního dělostřelectva, praporu technického a praporu zásobovacího sboru. Pěchota, pevnostní dělostřelectvo a zákopni-

VOJÁCI NA POUTI V KOBE.

ctvo ozbrojeno jest puškami, jízda a zásobovací sbor nosí karabiny; zásobovací sbor má též šavle.

Polní dělostřelectvo užívá polních a horských děl, pušek rychlopalných a nosí bodáky.

V dobách válečných mobilisuje císař část nebo celou armádu a pracuje o plánu válečném.

Všichni japonští mužští poddaní povinni jsou vojenskou neb

námořní službou mezi 17. a 40. rokem svého věku; služba ta dělí se na čtyři díly: stálé vojsko (aktivní a reserva), zeměbrana, doplňovací mužstvo a domobrana.

Aktivní a doplňovací mužstvo odváděno jest každoročně v přiměřeném počtu dle losů. Aktivně sloužící mužstvo vybírá se z mužů, kteří dokončili dvacátý rok věku; povinní mohou však již v sedmnáctém roce věku dobrovolně službu nastoupiti.

Trvání služby řídí se dle způsobu povinnosti: tři roky pod praporem, čtyři roky a čtyři měsíce v záloze, pět let v zemské obraně, 1 rok 4 měsíce a sedm let 4 měsíce v doplňovacím mužstvu — mezi 17. a 40. rokem v domobraně.

Vojenský žold vyplácí se ve třech třídách: I. třída 18 jenů, II. tř. 14 jenů 40 senů, a III. tř. 10 jenů a 80 senů ročně.

Vojenské pense propůjčovány jsou v pěti případech: 1. při propuštění po jedenáctileté službě, 2. při propuštění následkem poranění v bitvě nebo ve službě, 3. nastane-li v bitvě nebo při vykonávání služby poranění životu nebezpečné, může býti povolen mimo pravidelnou pensi ještě vedlejší příspěvek 9 jenů 32 seny ročně, 4. při lehkém poranění ve službě může následovati propuštění ze služby s udělením příspěvku pensijního od 14 do 140 jenů jednou pro vždy, a 5. v případě smrti v bitvě nebo během služby obdrží vdova a sirotci roční pensi 15 až 30 jenů. Průměrný náklad na jednoho vojína japonské armády obnáší ročně 106 jenů.

*

O námořní moci Japonska napsal v knize „Unser Vaterland Japan" instruktivní článek víceministr námořnictví a kontreadmirál Saito. Praví:

„Nežli podám zprávu o nynějším stavu japonského námořnictva, nebude jistě bez zajímavosti, zmíním-li se o tom, jakým způsobem zavedeny byly v Japonsku válečné lodi západního systému.

V roce 1635 zakázala vláda rodiny Tokugava stavěti lodi, jež by byly dostatečně veliké, aby se mohly odvážiti na oceán; žádná tehdejší loď nesměla míti více, než jeden stěžeň. V roku 1838 vystavěla rodina Mito na radu a přispěním jistého Holanďana — Holanďané byli tehdy jediní cizozemští kupci, kteří až do uzavření obchodní smlouvy se Spojenými Státy severoamerickými směli přicházeti do Nagasaki — první loď, jež v Japanu dle cizozemských vzorů byla postavena. Ačkoli loď byla úplně hotova a byla schopna konati i větší plavby, nesmělo jí nikdy býti použito; jmenovala se „Hačiman-maru."

Teprve tehdy, když r. 1853 přijely do Japonska americké

válečné koráby, dovolil šogunát Tokugava stavbu větších plavidel, a současně objednal svým obchodním jednatelem v Holandsku parní korvetu, plachetní korvetu s pomocným parním strojem a parníky různých velikostí. Lodi ty nedostaly se však následkem tehdejších nepokojů vůbec do Japonska.

R. 1854 postaven byl v Japonsku po vzoru anglickém dvojstěžník „Hovo-maru", as 45 metrů dlouhý a 10 metrů široký; v témž čase postaveny byly ještě dvě lodi po způsobu evropském, jedna v Tokiu, druhá v Sacumě.

V době války krymské ztroskotala ruská korveta na japonském pobřeží, a japonským dělníkům bylo dovoleno ji opraviti. Tak byla prakticky poskytnuta Japoncům příležitost, aby se poučili o stavbě a zařízení lodí dle západního systému. Roku 1855 věnoval holandský král šogunovi z rodu Tokugava parní korvetu, jež byla pojmenována „Kanko-kan". Tehdy založena byla též japonská vlajka „Hino-maru", rudý terč slunce v bílém poli, jíž od té doby užíváno jest za vlajku národní.

Později zřídil šogunát námořní školu v Nagasaki, kde holandští námořní důstojníci vyučovali různým předmětům nauk nautických. Studující, kteří do školy té byli připuštěni, vybíráni byli vládou velmi pečlivě z různých vynikajících rodů Japonska.

Druhá námořní škola otevřena byla v Tokiu; měla školní loď „Kanko-maru". Učiteli byli zde angličtí a holandští důstojníci.

Některé nové lodi postaveny byly v Nagasaki, dvě koupeny v cizině. Jedna z nich, „Kanriu-maru" vykonala později s japonským mužstvem a důstojnictvem pod velením kapitána Kacu cestu do San Franciska. V roce 1857 věnovala anglická královna Viktorie šogunovi parní jachtu, jež nazvána „Hanrio-Kan". Tak pozvolna tvořeno a organisováno ještě za doby feudální loďstvo, jež krátce před moderní restaurací Japonska čítalo devět lodí.

Po válce vzniklé za přerodu země předány válečné lodi vládě císařské, a již v létech 1869 a 1870 provedena byla pronikavá reorganisace císařského loďstva. Vedení a kontrola válečného loďstva připadá vrchnímu velení ministra námořnictví, jenž bývá jmenován z korouhevních důstojníků aktivní listy. Ministr námořnictví, jenž jest ovšem též členem kabinetu, zodpověden jest za všecku činnost svého resortu a loďstva vůbec přímo císaři. Ve všech záležitostech válečného loďstva, pohybu lodí, mobilisačních opatření atd., jedná ovšem ve srozumění s chefem generálního štábu.

Uchazeči, kteří složí zkoušku, stávají se námořními kadety, a jsou posíláni na námořní akademii v Jetadžima ve středozemním japonském moři, nedaleko námořní stanice Kure. Výcvik jejich děje se nákladem státním.

Kadeti pobudou tři roky na námořní akademii, kde vzdělá-

váni jsou ve všech oborech věd nautických, v chemii, fysice, vyšší matematice, angličtině, nauce o střelbě, strojnictví, znalosti torpéd atd. Po zkoušce zralosti přiděleni bývají jako vrchní kadeti na školní lodi, jež projíždějí širým mořem. Po uplynutí osmiměsíční služby na širém moři bývají zkoušeni z praktické služby a přiděleni pak službou lodním eskadrám. Obdrží-li po čtyřměsíční službě od kapitána své lodi dobré vysvědčení, bývají jmenováni podporučíky.

PĚŠÁCI VE ZBRANI.

Ku konci války rusko-japonské čítalo loďstvo Japanu 159 válečných lodí o 372 tisících tun. Loďstvo nebylo však ve stavu dobrém, většina lodí byla poškozena a mnohých nebylo lze bez nákladných a velikých oprav vůbec použiti.

Ačkoli válkou krajně bylo vyčerpáno, povolilo Japonsko na stavbu nových válečných lodí během posledních sedmi let téměř plnou miliardu franků. R. 1906 opatřena za tím účelem půjčka 250 milionů franků, a postaveny koráby „Katori" (16 tisíc tun), „Kašima" (16 a půl tisíce tun) a křižák „Ibuki" (14 a půl tisíce tun). R. 1907 získána nová půjčka 310 milionů, za něž opatřeny

obrněnci „Sacuma" (19.350 tun) a „Aki" (19.800 tun). Hned na to nová půjčka umožnila výstavbu dvou super-dreadnoughtů, „Kavači" a „Setcu". Ani s tím nebyla však vláda ještě spokojena, a nový úvěr 225 milionů věnován má býti konečnému doplnění válečné floty japonské.

Nejmoderněji zařízeny a vystavěny jsou oba super-dreadnoughty „Setcu" a „Kavači". Každá z lodí má 20.800 tun nosnosti, délky má každá 160 metrů, šířky 25 metrů, ponoru 9 metrů.

STUDENTI SE STŘELNOU ZBRANÍ.

Stroje pracují silou 25 tisíc koní, rychlost 20 a půl uzle. Stroje poháněny jsou turbinou. Lodi ozbrojeny jsou každá 12 děly dvanáctipalcovými, deseti děly šestipalcovými a mnoha děly menšího kalibru. Posádka lodní s důstojníky čítá více než tisíc mužů na každé z lodí.

Nynější stav japonského loďstva tedy jest:

13 pancéřových lodí, z nich dva dreadnoughty. Mezi uvedenými loďmi jest pět lodí, jež byly vzaty Rusku (Orel, Retvizan, Peresvět, Poběda a Poltava), a jež pod novými názvy zařazeny byly do loďstva vítězného.

12 křižáků, z nichž jeden jest o 14.620 tunách. Mezi jinými jest tam Aso, bývalý ruský Bojan.

17 obyčejných křižáků,

17 pobřežních korábů,

57 torpedoborců, 99 torpédovek a 9 podmořských člunů.

Vzestup japonského válečného loďstva po válce rusko-japonské viděti dobře na této tabulce:

Rok:	Počet lodí:	Tun:
1905	184	417.000
1907	208	511.000
1909	193	503.000
1910	184	524.000

Až budou dohotoveny lodi, jež nyní Japonsko staví, bude ostrovní říše Vycházejícího Slunce tak silna na moři, že — dle mínění japonských znalců — nebude se musiti báti ani Spojených Států severoamerických, ani kteréhokoli loďstva jiného.

VÁLEČNÁ LOĎ „FUDŽI-MARU“.

Až do roku 1889 nelze dobře mluviti o moderním soudnictví v Japanu, protože se nevztahovalo na všecky jedince, žijící v říši Vycházejícího Slunce. Až do té doby těšili se totiž cizinci bydlící v Japonsku exteritorialitě, nepodléhali soudům japonským, nýbrž svým konsulátním úřadům. Dvacet roků trval ponižující tento stav japonské justice, a byl předmětem neustálých debat v novinách a mezi politiky; vnitřní i zahraniční politika neměla po dvě desítiletí vážnějšího problému, než tuto otázku, jež konečně po energických krocích japonské vlády šťastně byla zkoncována. 4. srpen 1899 znamená pro Japonsko emancipování se od veškerého poručnictví ciziny a definitivní uznání říše za kraj svobodný a kulturní. Od této chvíle i cizinci, pokud v Japonsku jsou usedlí, podléhají soudům tamním a souzeni jsou dle legislatury japonské.

Hned na počátku éry Osvícení, brzy po nastoupení mikada Mucuhita, byla jednou z předních snah reformatorů, aby se Japonsku dostalo soudnictví a zákonů, jež by pro celou říši byly jednotny, a nahradily dosavadní místní zvyklosti, jež nejenom v každém kraji byly různé, ale svou neurčitostí způsobovaly, že soudnictví za dob feudálních bylo jednou z největších kulturních slabin země.

Japonsko nemělo nikdy theoretických spisů právnických, a zákony, jež v různých provinciích země byly různé, nikdy nebyly zredigovány v zákonník, jenž by precisní formou mohl býti pomůckou soudcům. Soudcové soudili dle tradicionelních zvyků a dle případů předchozích.

Aby tento dosavadní chaos byl odstraněn, obrátilo se Japonsko do Francie, a vyžádalo si některého z tamních vynikajících právníků, aby Japonsku sestavil zákonník trestní a kodex trestního řízení. V obtížnou tuto práci uvolil se Boissonnade, čestný profesor pařížské university, jejž nazvati možno otcem moderního zákonodárství japonského. Trestní zákonník vydán byl roku 1880 a uveden v život 1882, zároveň s předpisy upravujícími trestní řízení. Jest přirozeno, že zákony ony podobají se zákonům francouzské republiky.

Zajímavo jest, že Boissonnade v japonském soudnictví nezavedl přísahy. Zapisovatel ptá se pouze při líčení svědka, chce-li mluviti pravdu, načež tázaný odpoví: „Chci mluviti pravdu, dle zákonů!“ V Londýně udála se nedávno zajímavá historka, na níž si japonské listy upřímně pochutnaly. Jeden z lodníků ja-

ponského parníku „Bingo-Maru" zahynul v londýnském doku násilnou smrtí, a soud zařídil trestní vyšetřování. Soudruzi zavražděného, vesměs Japonci, povoláni byli k soudu jako svědci, a měli nejprve složiti obvyklou přísahu. Jak se však v Japonsku přísahá?

Soudce díval se tázavě na Japonce, ale ti nehnuli ani svalem v obličeji. Zavolán tlumočník, jehož se soudce tázal, jak budou Japonci přísahati. Tlumočník, anglický profesor na universitě, mluvil chvíli se svědky japonsky, načež s naprostou jistotou a sebevědomým úsměvem prohlásil, že Japonec přísahaje zhasíná slavnostně rozsvícené světlo. Soudce poručil ihned sluhovi, aby přinesl tolik svíček, kolik bylo svědků, dal je rozsvítiti a postaviti před Japonce. Plni podivu dívali se s počátku Japonci brzy na svíčky, brzy na soudce; na to se hluboce na znamení díků poklonili, vyňali z kapes cigarety a zapalovali si je klidně o hořící svíčky. Obecenstvo i soud nemohli se zdržeti hlasitého výbuchu smíchu. Na to byli Japonci vyslechnuti bez přísahy, ale onen tlumočník prý se od té doby již před soudem ve své funkci neobjevil...

Zákonník občanského práva vešel v platnost r. 1890, obchodní právo pak uzákoněno r. 1899.

Poměrně nejlepší ze zákonodárných děl moderního Japonska jest zákonník občanský, jenž s původními návrhy Francouze Boissonnade nemá téměř nic společného. Vydán byl definitivní redakcí roku 1899. Jest dílem japonských právníků, profesorů university v Tokiu, Ozumi, Ume a Tomii, kteří nedbali vzoru napoleonského kodexu a přidrželi se modernějších vzorů, zvláště civilního zákona německého. Od německého a vůbec evropských zákonníků liší se japonský civilní zákon zvláště tím, že se nesnaží předvídati zákonem všecky možné detailní případy, nýbrž načrtán jest v rysech všeobecnějších.

Převrat, který vydáním nového zákonníka byl způsoben, byl příliš náhlý, než aby v prvých dobách své existence nebyl narážel na všech stranách na staré zvyklosti a řády. Až dosud nevžil se nový občanský zákon a právní poměry jím v Japonsku zavedené zcela a bez obtíží. Japonci topí se v zákonech, pro něž nemají porozumění, jež neodpovídají organickému vývoji národa, nýbrž násilně a rychle, přes noc téměř, v život byly uvedeny. Neprotestují — trpí tlak a ústrky nového, cizího zákonodárství mlčky — asi tak, jako jdou s úsměvem na rtech v evropských botách, jež je tísní a připravují muka nezvyklým nohám. Ale říci, že se to dříve chodilo lépe na boso — bylo by nepokrokové, zpátečnické, a ničeho se Japonec tak nebojí, jako podezření, že zůstal ve všeobecném závodění o pokrok pozadu...

Jako zákonodárství, tak i organisace soudnictví spočívá většinou na vzorech cizích. Základem soudní služby jest 57. až 61. článek ústavy, jež zaručuje naprostou neodvislost soudcovskou a nepřeložitelnost soudců.

Japonsko má v přítomné době nejvyšší soud, 7 soudů odvolacích, 49 soudů krajských, 298 soudů okresních a 1021 soudů nejnižší kategorie.

Soudní úředníci placeni jsou velmi špatně. Tento fakt má za následek především to, že se k soudní službě nehlásí vždy nejlepší materiál, jednak také tu okolnost, že bídně placení úředníci těžko dovedou odolati svůdným lákáním korupce, jež bohužel soudnictví japonské hyzdí v míře jinde nemožné.

Kandidátu soudnického stavu podrobiti se jest dvojí zkoušce. Prvá jest theoretická, a jsou od ní osvobozeni všichni, kdo dosáhli na universitě doktorátu práv. Druhá zkouška smí se konati teprve po několikaleté praksi, a má ráz čistě praktický.

Advokáti musí se rovněž podrobiti zvláštní zkoušce státem předepsané, nežli jsou připuštěni, aby vykonávali práva a povinnosti svého úřadu. Advokátní řád uzákoněn byl r. 1893 a čítá v pěti kapitolách 34 paragrafy. Instituce veřejných notářů zavedena byla v Japonsku teprve v r. 1886; do té doby vykonával funkce jejich soud. Notářský řád čítá pět kapitol se 79 paragrafy. Notář japonský nemusí býti právník a jmenován jest doživotně ministerstvem spravedlnosti, jež mu spolu vykáže jeho působiště. Soudcové a státní zástupci smějí přejíti k advokacii a k notářství beze zvláštní zkoušky. Notářských komor není, a kompetence notářského úřadu jest asi stejně rozsáhlá, jako jest tomu v krajích našich. Advokáti, kteří působí v obvodu krajského soudu, tvoří dohromady advokátní komoru, jež však nemá nijaké disciplinární moci nad svými členy.

Japonsko mimo úplatnost výkonných orgánů trpí ještě dvěma velikými nedostatky své justice. První jest zmíněná již okolnost, že zákony zhotoveny byly najednou, přeneseny z jiných poměrů do země Vycházejícího Slunce a nevyrostly tudíž organicky z potřeb a tradic země a národa. Výkonné orgány soudní ocitají se proto velmi často v konfliktech: na jedné straně stojí uměle, dle cizích vzorů konstruované paragrafy — na druhé straně zvyklosti staletími posvěcené. A z těchto konfliktů pravidelně vycházejí pošramoceny paragrafy, jež soudcové považují vždy za mrtvou literu, kdykoli by odporovaly duši národa a jeho prastarým zvyklostem. Že tím ovšem jednotnost a bezpečnost soudnictví nikterak nezískává, jest na bíle dni.

Druhou slabou stránkou japonské justice jest vyslovené stranictví soudů na prospěch domorodé strany, jakmile má co činiti s cizincem. Hledá-li cizinec, Evropan nebo Američan, své právo

před soudním tribunálem japonským, jest skoro pravidlem, že svoji při, byť sebe spravedlivější, prohraje. Je-li tento smutný, ale bohužel denní skutečností neustále potvrzovaný zjev zaviňován přílišným nacionalismem, či nedostatkem poctivosti Japonců, těžko říci — možná, že pramení z obou.

Nejlepším důkazem, jak se japonský zákonník rozchází se skutečným životem v Japonsku, jsou právní předpisy, jež upravují práva a povinnosti ženy.

Civilní právo z r. 1898 neuznává již konkubin, jež za doby feudální byly pokládány za člena rodiny a následovaly svými právy hned za legitimní manželkou; žena japonská může vlastniti dle téhož zákonníka majetek, může před zákonem býti hlavou rodiny, není-li otce, ba může v jistých veřejných korporacích míti i volební právo.

Všecka tato ustanovení zákonodárná zůstala však mrtvou literou, nepodařilo se jim, aby změnily v základech tradicionelní názory o postavení ženy v Japonsku. A tak až do dnešního dne v domě, kde manžel nespokojil se s jednou manželkou, a přijal do domu konkubinu, manželka legální musí mlčky snášeti týrání a vrtochy své nezákonné konkurentky, až dosud po úmrtí chotě podvoluje se poslušnosti, jež se nám zdá býti něčím nepřirozeným: poslouchá svého nejstaršího syna, jako je ovdovělé matky japonské byly nuceny poslouchati po celé tisíciletí . . .

Dle nových zákonů manželských má i manželka právo žádati za rozvod. Ale i tato výhoda jest pouze v theorii, prakse soudů japonských dávno již ji zase odstranila. Soudy přijmou sice od ženy žádost za rozvod, ale ve všech případech, i když vina manželova nad veškeru pochybnost jest prokázána, přiřknou děti otci — a tu matka vědouc to, raději mlčky trpí i nejhorší nevěru mužovu, a o rozvod, jenž by pro ni znamenal nejen rozloučení od manžela, ale i od dětí, raději se neuchází. Ba moderní zákonodárství japonské nemělo ani tolik síly, aby dovedlo trestati strašlivý zvyk japonských rodičů, jež prodávají své dcery do domů hanby.

Jest tedy jisto, že zákonodárství japonské a provádění zákonů jsou dosud v naprostém nesouladu, a jako v mnohém jiném ohledu, tak i zde platí zkušenost, že se sice podařilo Japonsku převzíti od západních civilisovaných národů kulturu materielní, ale v ohledu morálním že bude potřebovati ještě mnoho a mnoho času i úsilí, aby překlenulo propast, která zeje dosud stále mezi požadavky moderního kulturního života a starými zvyky a tradicemi, jež přešly v krev a tělo starého národa . . .

*

Bezpečnost osobní a bezpečnost majetku jest v Japonsku celkem dosti značná — vyjma ovšem veliká centra, na př. Tokio, Osaku, Kobe atd. Venkovské obyvatelstvo jest poctivé, krádeže a zločiny proti bezpečnosti života jsou velmi řídké. Za to v městech jmenovaných a ve větších městech vůbec jsou krádeže velmi časté a rafinované.

Zloději a lupiči v Tokiu jsou sorganisováni v podivuhodné syndikáty. Policie ví zcela dobře, kde jsou ústřední sídla těchto zločineckých organisací, ale neodvažuje se vyrušiti je v jejich činnosti, a jde-li kolem, zavírá benevolentně obě oči. Zeptáte-li se Japonce dobře informovaného, jak jest to možno, řekne vám: Což pak nevíte, v jak dobrém poměru je policie s těmito darebáky? Úřady ovšem odvětí indignovaně: To jest pomluva, jíž dobré jméno japonského lidu má býti poskvrněno! Naše policie nemusí se věru ničemu učiti od vašich Sherlocků Holmesů. Zkuste to: Ukradne-li vám někdo něco ve vašem příbytku nebo na ulici, obraťte se na policii, a uvidíte, že v době co nejkratší dostanete své věci zpět!

Pravda. Věci dostanete, ale ti, kdo znají zákulisí japonské policie vám řeknou, jak jest to možno, že věc tak brzy byla vyřízena. Okradený běží na policii a oznámí, co se mu přihodilo. Policie dle toho, kde se případ udál, ví ihned, kdo asi mohl býti pachatelem. Jistě náleží k jednomu neb druhému ojabun, organisacím, jež v onom okresu pracují. Mýlka není možna, protože zloději a žebráci ve velikých japonských městech jsou přísně rayonováni, a žádný z těchto darebáků nedovolí si překročiti hranic svého obvodu.

Policie zná dokonale všecky členy místního ojabun, a může proto zjistiti velmi snadno pachatele. Dříve však, než ku zjištění přikročí, uvažuje, stojí-li onen poškozený za to, aby věc byla skutečně vyšetřena. Je-li to člověk, na němž záleží, neb boháč, jenž námahu policie patřičně může odměniti, naváže styky s náčelníkem ojabunu, zaplatí cenu ukradených věcí, nebo slíbí beztrestnost pro příští případy, a věc dostane se v nejkratší době zpět do rukou majitele. Je-li však okradený osoba bezvýznamná neb chudák, jenž platiti nemůže, nikdy se nevyšetří, kdo krádež spáchal, a ukradené předměty jsou na věky a definitivně ztraceny.

Slušní a inteligentní Japonci nebyli ovšem sami spokojeni s tímto povážlivým stavem veřejné bezpečnosti majetku. Objeví-li se veřejné protesty v novinách nebo v parlamentě, přeložen jest vinník, úředník, do jiného distriktu, kde ovšem ve své činnosti pokračuje, jsa jist, že jeho nástupce po krátké době kráčeti bude úplně v jeho šlépějích.

Když poměry tyto dostoupily již takového stupně, že byly veřejným skandálem, rozhoupala se konečně vláda, a ustanovila

za policejního ředitele v Tokiu energického a poctivého muže Hondo. Prvním jeho skutkem bylo, že dal zatknouti pověstného lupiče Džindži, jenž byl hlavou předního ojabunu a náčelníkem zlodějů a lupičů asi poloviny Tokia. Skrýše ojabunu byly policií prohledány, a celé vozy odvážely odtamtud předměty, jež během nedlouhé doby v Tokiu byly zcizeny. Zmíněný Hondo vyčistil hlavní město dosti důkladně; nejnebezpečnější z lupičů utekli z Tokia a uchýlili se do jiných měst — ale po nedlouhé době nastal dřívější šlendrián, a vládci města nejsou vlastně policie a úřady, nýbrž nejspodnější třída obyvatelstva.

Zloději a lupiči japonští vychováváni jsou pro své zaměstnání od útlého věku, a to zcela racionelně. Ve věku asi desíti let dovedeni jsou hoši neb děvčata do ojabunu, kde dostává se jim denně lekcí od nejlepších „odborníků". Když theoreticky jsou již patřičně vycvičeni, pošlou je jejich učitelé k nějaké slavnosti neb většímu shromáždění lidu, aby prakticky dokázali, mají-li vlohy pro své povolání. Zdaří-li se jim lup neb krádež, jsou odměněni, dají-li se chytiti, nikdo se o ně nestará, aby je osvobodil z rukou policie, protože dle názoru svých učitelů nejsou hodni, aby se věnovali nadále „vznešenému" svému poslání. Hoši, kteří se osvědčili, postupují pak dle svých schopností a dle svých výkonů celou řadou různých zlodějských tříd a hodností.

Zajímavo jest, že tito organisovaní lupiči a zloději nejsou sobci. Nikdo z nich ani nepomyslí na to, aby si snad něco z toho, co ukradl, ponechal pro vlastní svoji potřebu; vše odevzdají náčelníkovi, jenž pak předměty buď zpeněží, nebo rozdělí mezi všecky členy ojabunu dle svého uznání. Ve spojení s každým ojabunem jest celá řada obchodníků, kteří od náčelníka bandy kupují ukradené předměty, obyčejně za 20—30% skutečné hodnoty zboží. Je-li ojabun v peněžitých nesnázích, půjčují mu tito obchodníci peníze, a ovšem vybízejí pak zločince k novým zločinům, aby co možná brzy přišli opět ku svým penězům.

Japonští zloději jsou po většině specialisté: jeden krade pouze na ulici, jiný v obchodech, opět jiný v divadlech, někteří zase ve vlacích neb na parnících. O obratnosti japonských zlodějů vyprávějí lidé, kteří v Dalekém Orientě prožili delší dobu, pravé divy. Nedávno uveřejněna byla v japonských novinách tato zaručeně pravdivá událost:

Ve vagonu druhé třídy nejlepšího expresu, jenž jezdí mezi Tokiem a Kobe, sedí společnost zámožných a inteligentních Japonců. V hovoru mluví se též o častých a obratných krádežích na železnicích. Jeden z cestujících, vynikající tokijský advokát, sebevědomě praví, že ten, kdo se dá ve vlaku okrásti,

jest skutečně hlupák; potřebí dáti si jen poněkud pozor na svá zavazadla, a každý pokus krádeže jest předem vyloučen. Hovor veden živě dále, a na nejbližší stanici bohatý tokijský právník vystupuje. Sotva se vlak hnul po kratičké zastávce z nádraží, slyšeti na peronu křik: „Moje zavazadlo! Mám tam tobolku s několika tisíci jeny!" Pán, jenž ještě před několika minutami sebevědomě huboval na hloupost okradených, naříkal nyní sám nad ztrátou značné sumy peněz. Telegrafováno ihned, aby na nejbližší stanici lupiči byli ve vlaku zadrženi, ale když vlak přijel a důkladně byl prohledán, po lupičích nebylo ani stopy. Patrně vyskočili před stanicí, když expres zmírnil zběsilou svoji jízdu.

Když se advokát vrátil do Tokia, odevzdal mu sluha odcizenou brašnu se slovy: „Právě zde byl nějaký cizí muž, a odevzdal mi vaše zavazadlo."

Advokát celý užaslý prohledává ihned obsah brašny a k svému podivu shledává, že bankovky jsou úplně netknuty. U bankovek byl však lístek tohoto obsahu: „Chtěli jsme vám dáti pouze lekci. Nemluvte o zlodějích, jichž umění nerozumíte, a po druhé buďte skromnější a rozumnější! Šlechetný zloděj."

Bohatým damám, jež mívají ve vlasech jehlice ozdobené drahokamy, vytáhne zloděj šperk tak obratně, že obět nemá o tom nejmenšího tušení. Dlouhoprsťák má k tomu účelu mezi prsty schovanou hedvábnou nit tmavé barvy, asi 2 metry dlouhou, jež na konci zatížena jest malým závažím. Přiblíží se nenápadně k dámě, obratně hodí své miniaturní „laso" po vlasech oběti, a rychle, ale jemně vytáhne jehlici z vlasů. Tramwayoví zloději sedí zcela klidně na lavici, o kolena mají opřeny umělé ruce, kdežto skutečné jejich končetiny pracují zatím zcela nerušeně v kapsách bližních. Zkušený japonský poberta sdělil s jedním cizím žurnalistou, jenž jej interviewoval, že zcela klidně rozepne knoflíky u kabátu zapiatému pánovi, vytáhne mu hodinky a tobolku s penězi z kapsy, opět jej klidně zapne — a okradený o všem tom nemá ani tušení.

Jeden z adjutantů slavného lupiče Džindžiho se chlubil, že dovede vytáhnouti z kapsy tobolku, že z tobolky vyjme peníz, opět peníz zastrčí do tobolky, a tobolku vrátí do kapsy ukradenému, jenž o celé události nebude míti tušení. Uzavřena sázka. Všichni přítomní dívali se na pracujícího zloděje, obět byla upozorněna na to, co se bude díti, a přece — adjutant Džindžiho sázku vyhrál!

*

Tísníme se v ulicích města Jokohamy nedaleko přístavu. Všude množství lidu, jenž tvoří špalír po obou stranách ulice.

Má přijeti anglický vévoda, Arthur z Connaughtu, jenž jest poslán anglickým králem, aby mikadovi odevzdal vysoký anglický řád. Po ulicích jezdí množství kočárů a ekvipáží, a v nich různé vynikající osobnosti císařského dvora, ministři, politikové, generálové atd.

Téměř neustále upozorňuje nás inteligentní mladý Japonec, jenž stojí vedle nás, na různé osoby, jichž jména známa jsou v celém světě hlavně od doby poslední války rusko-japonské. Jako všude na světě, tak i zde obecenstvo, stojící špalírem, se tísní a tlačí jeden přes druhého, aby lépe viděli.

Policejní strážníci mají hojně práce, aby řady špalíru udrželi ve vykázaných mezích. Při této příležitosti měl jsem po prvé tu čest mluviti s japonským ramenem spravedlnosti, a mohu říci, že tehdejší můj dojem nebyl příznivý. Nešlo mi dobře na rozum, proč tento ozbrojený muž odstrkuje zhurta své krajany, proč neurvale křičí na muže, ženy i děti: a sotva ukázal takto vůči vlastním krajanům svoji moc a povýšenost, obracel se k nám bělochům, kteří jsme se tlačili zrovna tak, jako Japonci, a se servilním, pokorným úsměvem ve tváři, neustále se klaně, upozorňoval nás, abychom dobrotivě ze řady nevystupovali. Surový ku svým — otrocky ponížený k cizincům . . .

Za pozdějšího svého pobytu v Japanu smířil jsem se však brzy s japonským strážníkem ať již z Jokohamy, Tokia, Osaky nebo kdekoli jinde. Policejní strážník japonský jest krajně ochotný, a třeba uměl anglicky jen několik slov, snaží se všemožně, aby cizinci porozuměl a dle možnosti mu prospěl. Často vede policejní strážník cizího turistu jeden, dva kilometry cesty, upozorňuje jej na vše, co stojí za prohlédnutí, a v každém případě jest cizinci ochotně k službám.

Na tokijských ulicích postaveny jsou malé budky, vždy asi po 300 krocích od sebe vzdálené. Každý strážník má 24 hodiny službu, a ve své budce spojen jest telefonicky s nejbližším policejním komisařstvím. Systém tento jest jistě dokonalejší, než systém pochozích hlídek u nás. Při náhlém neštěstí neb jiné potřebě téměř okamžitě může býti salarmována policie nejen nejbližších obvodů, ale po případě i policejní hotovost celého města. V každé boudě uložen jest též úplný seznam všech obyvatelů v onom distriktu bydlících; hledáme-li někoho, optáme se pouze strážníka, jenž nám poví přesně, kde jmenovanou osobu hledati máme. Japonské uličky tvoří namnoze tak křivolakou spleť a písmo japonských domovních firem málokterému cizinci jest srozumitelno — tím vítanější jest tudíž ochota a pohotovost japonských policejních strážníků.

Má-li strážník někoho zatknouti, má vždy při sobě kus lněného provazu, jímž ruce provinilcovy uváže na zad, a za provaz vede jej do nejbližší policejní strážnice.

Většinu menších nedorozumění na ulici, na př. časté diference mezi vozíčkáři-kurumaji, vyřizuje policejní strážník brevi manu sám hned na ulici.

V dobách dřívějších mnoho policejních strážníků v Tokiu bylo rodem z třídy samuraiů, vojínů. Za velikého kulturního převratu přišli tito samuraiové o svá místa u dajmiů, a rádi se spokojili s místem strážníka, jen když mimo skromnou existenci zůstalo jim i na dále právo nositi meč. Ještě dnes, kdy strážníci rekrutují se většinou z nižších vrstev, vykračují si pravidelně velice vážně a pokládají se jistě za bytosti vyšší, než jsou ti neuniformovaní plebejci, kteří jdou nebo jezdí kolem nich po ulici.

Zajímavo jest, že japonský název pro policejního strážníka „O mavari san" značí česky: „Pán, jenž chodí kolem...", tedy jakýsi obejda...

POLICEJNÍ STRÁŽNÍK S BUDKOU.

Japonci náležejí k Mongolům. Jest to pokolení lidí malých, tělesně ne příliš krásných. Střední velikost obnáší u mužů 158 cm, u žen 145 cm; jsou tedy mužové japonští průměrně asi té velikosti, jako v Evropě ženy, Japonky pak jsou ovšem vzrůstu ještě značně menšího. Výška tělesná jest v Japanu mnohem jednotnější než u nás. Velikou vzácností jsou lidé nadprůměrné velikosti, a stejně opět též trpaslíci. Příslušníci vyšších tříd bývají průměrně o 2, 3 cm vyšší postavy, než lidé prostí. Vojenská odvodní míra sestupuje až ku 150 cm výšky. V poměru k ostatnímu tělu zdá se hlava Japonců býti velikou; nohy naproti tomu jsou u srovnání s trupem velmi krátké. Nohy bývají trochu zakřiveny, jistě vlivem tradičního sezení na nohách. Na venkově viděti lze ovšem lidi s nohama rovnýma a normálníma.

V Japonsku možno zřetelně pozorovati dvojí typ. Především jest to typ jemnější a štíhlý, jenž do Japanu přišel z Koree; jest téměř identický s typem Koreánců a Mandžuů. Zastoupen jest zvláště ve staré japonské šlechtě. Charakterisován jest hlavně štíhlou a slaboučkou postavou, dlouhým obličejem a lícními kostmi jen málo vysedlými, klenutým čelem, šikmýma očima, dosti dlouhým, orličím nosem, jenž upomíná poněkud na typ semitský. Proto se Japoncům líbí Israelité. Dolejší část obličeje není hezká; zuby nepřiléhají těsně na sebe, ústa jsou většinou veliká a pravidelně pootevřená. Brada jest malá, v poměru k ostatním proporcím obličeje nepatrná, čímž obličej nabývá výrazu málo energického. Krk jest dlouhý a úzký, tělo tak štíhlé a hubené, že připomíná u mužů spíše tělo ženy, než muže. Muže tohoto typu vídáme velmi často na starých japonských dřevorytech.

Typus malajský, jenž převládá v masách nižšího obyvatelstva, vykazuje postavu menší, ale rozložitější, ramena široká, krk krátký, obličej kulatý, oči málo šikmé, nos široký, nehezký.

Dnešní Japonci jsou ovšem promíšeni, takže čisté typy nalézti jest velmi těžko. Dnešní průměrný Japonec skládá se vlastně ze tří rozdílných typů: Ainu, malajského a mongolského.

Požadavkem japonského pojmu krásy jest: jasná barva pleti, dlouhý, okrouhlý obličej, kosé oči, malá ústa a ostrý, rovný nos. Pleť jest ovšem žlutavá, vlasy rovné a černé, tak černé, že často jeví až odstín do modra, vousy velmi sporé. Též na rukách, na nohou a na prsou není chmýří. Lícní kosti často velmi vynikají. Ženy jsou pravidelně mnohem hezčí mužů, též jejich hlas a způsoby jsou mnohem příjemnější.

Co každému příchozímu do Japonska hned při prvých setkáních s Japonci jest nápadno, jest neobyčejný klid a vyrovnanost v pohybech. Japonec v hovoru nikdy negestikuluje, a pozoruje s netajeným podivem a snad i pohrdáním temperamentní Francouze a Italy, kteří mluví nejen ústy, ale i rukama, hlavou a celým tělem.

Japonci dospívají rychleji, nežli běloši. Bylo též tvrzeno, že žijí životem kratším nežli my, tvrzení to nebylo však nikde doká-

MŮJ PRAŽSKÝ UČITEL JAPONŠTINY.
(Fotogr. atelier Manger, Praha-II., Vodičkova ulice.)

záno. Počet lidí starých 80, 90 i 100 roků není v Japanu nižší, než jinde. Jako jinde ve světě, tak i v Japonsku vyskytuje se vysoké stáří častěji u žen, nežli u mužů.

Kůže Japonců jest silnější a hrubší, než kůže bělochů; jest barvy světle žluté, jež přechází od barvy podobné pleti bělocha až k odstínům barvy tmavožluté a světle hnědé. Žluť Japonců není tak nápadná, jako u Číňanů, takže již dle pleti lze pravidelně příslušníky těchto dvou národů dosti bezpečně rozeznati. Nejen barvou pleti, ale i tvarem obličeje blíží se Japonci dosti značně kmenům jihoevropským, románským.

Novorozence nazývají v Japonsku „akambo“, to je „červené dítě“. Novorozenci v Japonsku jsou skutečně mnohem červenější, než děti bělochů, a podrží tuto barvu mnohem déle, než novorozené děti u nás. Později však zbarvují se do hněda, takže děti mívají pravidelně mnohem tmavší barvu pleti, než dospělí.

Plodnost u Japonců jest vyšší, než průměrně u národů evropských. Srovnáváme-li statistická data týkající se pohybu obyvatelstva v desítiletí 1891—1901 v Japonsku a Francii, vidíme tyto zajímavé výsledky (na tisíc obyvatel připadá):

	Japonsko	Francie
Sňatky	8'86	7'75
Porody (živé děti)	30'39	22'2
Úmrtí	20'80	21'5
Přírůstek	9'59	0'70

Zdravotní poměry v Japanu jsou velmi dobré. Dle knihy, jež vládou každoročně jest vydávána, „The Annual Report of the Central Sanitary Bureau“, možno souditi, že Japonsko patří mezi poměrně nejzdravější kraje světa. A že jest tento fakt hlavně zásluhou rozumných zdravotních zařízení, viděti z toho, že Japonsko má velmi málo infekčních nemocí, a ty ještě mizí rok od roku. Tak na příklad r. 1901 zemřely v celém Japonsku na neštovice pouze 4 osoby, kdežto ve Francii mezi venkovskou populací, jíž čítá se na 14 milionů, zemřelo na neštovice téhož roku 1017 lidí, a v evropském Rusku z 80 milionů lidí zahynulo toutéž epidemií 32.805 lidí. Nepatrný tento počet obětí neštovic jest tím podivuhodnější, považíme-li, že za dřívějších dob zuřívaly v Japanu strašlivé epidemie této nemoci. Tak na př. ještě roku 1897 onemocnělo neštovicemi v Japanu 42.000 lidí a zemřelo 12.276. Téhož roku však celá třetina národa na státní předpis byla očkována a přeočkována, a již v roce následujícím klesl počet obětí neštovic na 362, ubýval pak rok od roku, až sestoupil v citovaném roce na pouhé čtyři případy.

Mezi nemocemi, jež v Japonsku nejvíce řádí, jsou tuberkulosa, choroby zažívacích ústrojů a nemoc kakke. Strašlivá tato rána zove se v Indii a na poloostrově malajském beri-beri. Populárně řečeno, jest to jakýsi druh paralysy, jež se projevuje ztrátou schopnosti pohybu a zduřením končetin; velmi často bývá provázena též vodnatelností. Ve své podstatě je nemoc ta degenerováním nervů. V těžkých případech zasahuje srdce a končí pak velmi rychle smrtí. Ve většině případů trvá však několik měsíců a bývá vyléčitelna. Kdo přestál jeden nával nemoci, očekávati může za rok nebo za dva nový; jsou lidé, kteří byli stiženi deseti i dvaceti záchvaty nemoci kakke, jež se dostavuje pravidelně s teplým počasím a mizí začátkem podzimu. Kakke

zachvacuje hlavně mladé a jinak zdravé muže; ženy touto nemocí trpí mnohem méně, děti obou pohlaví jsou pak proti ní téměř úplně immuní. O příčinách strašné této metly různí se mínění: někteří se domnívají, že jest nemoc ta jakousi formou malarie, jiní hledají původ její ve stravě japonského lidu, hlavně v požívání ryb a rýže. Poslední této theorii nasvědčoval by fakt, že venkované netrpí touto nemocí tolik, jako obyvatelé měst — nepožívají často ryb a nemají namnoze prostředků, aby si po-

MALOMOCNÍ.

přáli rýže, místo níž jedí ječmen a proso. Na základě tohoto pozorování nařízeno bylo na některých válečných lodích japonských, aby mužstvo dostávalo místo rýže jinou potravu na př. ječmen: a skutečně případy kakke byly pak mnohem řidší' Německý profesor chirurgie na císařské universitě v Tokiu, dr. Scriba, tvrdí, že k šíření nemoci beri-beri přispívá hlavně bydlení v malých a špatně ventilovaných prostorách a rýžové rohože, jež ne vždycky bývají důkladně čistěny.

Nemoc tato vyskytuje se endemicky pravidelně na určitých místech, hlavně na pobřeží mořském a v přístavech. Nejvíce obětí

bývá v kasárnách a ve věznicích. Dle statistických záznamů obnáší úmrtnost při beri-beri v Japanu asi 15% onemocnělých; byly však v Japanu též tak těžké epidemie, že i 80% nemocných umíralo. Léčení spočívá hlavně ve změně vzduchu, radikální změně potravy a mírné vodoléčbě s posilováním činnosti srdeční. Ročně zachvacováno bývá v Japanu asi 50 tisíc lidí touto nemocí. Zajímavo jest, že běloši bydlící v Japonsku touto nemocí netrpí, leda ti, kteří dlouhým pobytem v Japanu, nebo v jiné zemi, kde beri-beri jest domovem, se aklimatisovali.

Fysiologové dokazují, že Japonci nejsou nadáni tak jemnými nervy, jako příslušníci plemene kavkazského. Tím snad možno si též vysvětliti, že nesou bolest a fysické utrpení vůbec neobyčejně klidně, a že jsou vůči smrti neobyčejně lhostejni.

Evropané a Američané usedlí v Japanu, pokud si nepřivezli bělošských manželek ze svých domovů, vstupují někdy v manželství s Japonkou. Některá z těchto manželství jsou zcela analogická manželstvím v krajinách západních, některá bývají pak sňatky à la Madame Butterfly a Madame Chrysanthême.

Dítky, jež pocházejí z takového spojení, bývají zváni Eurasijci. Ve slově viděti zřejmě dva kmeny, Eur-, počátek slova Europa, a Asijci či Asiaté, tedy jakési spojení Evropy a Asie. Fysiognomie těchto dítek blíží se obyčejně mnohem více japonské, než bělošské. Dítky bývají hezké, trochu silnější a vyšší, než Japonci, a krásné, velké jejich oči bývají jen nepatrně, sotva znatelně pošinuty šikmo. Pokud se týče vlastností duševních, dlužno konstatovati, že tito míšenci bývají velice nadaní a osvědčují se v životě jako spolehliví, ba namnoze i jako vynikající pracovníci. Ve velikých obchodech Jokohamy a Kobe viděti leckde úředníka nebo písařku u stroje, kteří jsou — jak v anglickém hovoru pravidelně se říká — „half-cast". Protože toto míšení se bělochů se živlem japonským stopovati lze teprve v nynější generaci, nelze dosud říci, zda potomci těchto manželství prosperovati budou i v dalších generacích, či zdali ve třetím, čtvrtém koleně vyhynou, jak to bývá častým zjevem u míšenců jiných.

Druhdy v celém Japonsku, nyní pak pouze v severní části ostrova Jezzo žije zvláštní národ, úplně od Japonců odlišný, zvaný Ainové. Teprve v 18. století byli tito, patrně asi autochtonní obyvatelé souostroví, od Japonců úplně podrobeni. Jméno Ainu značí „muž". Již na prvý pohled liší se od Japonců tím, že tváře jejich jsou porostlé mohutnými vousy. Anthropologům poskytují celou řadu zajímavých zvláštností, jež se jinak vyskytují pouze na zbytcích prehistorických lidí jeskynních v Evropě.

Ainové jsou lid klidný a mírný, ale oddaný nemírnému alko-

holismu. Jsou velmi nečistí, téměř nikdy se nemyjí ani nekoupají. Živí se hlavně lovem zvěře a ryb. V poslední době bylo jich napočteno asi 17 tisíc duší.

Náboženství jejich jest velmi primitivní; jest to kult přírody a přírodních zjevů: uctívají slunce, vítr, moře, medvěda atd. Nejoblíbenější mezi těmito bohy jest medvěd. Oběti medvědu přinášejí tak, že medvěda zabijí a za originelních obřadů snědí.

MLADÝ „MÍŠENEC", SYNÁČEK ING. KARLA JANA HORY.

Znalec Ainů, Batchelor, uvádí ve své knize „The Ainu of Japan" modlitbu Ainů, jež v překladu zní:

> Bože obilí! Klaníme se tobě! Vyrostlo jsi letos v hojnosti; mouka tvoje bude sladká. Jsi nejvýš dobrý. Bůh ohně bude se radovati, až tě okusí, a také my těšíme se na tebe, o bože! Ó, bože obilí! Živíš všecky lidi. Užijeme tebe, klaníme se tobě, děkujeme tobě!

Prostý lid klaní se dosud i modlám a různým fetišům, na příklad peří ptáků, kůži hadů, lebkám ssavců atd. Ainové vypra-

vují si příběhy, jež jsou velmi primitivní, ale právě proto tím zajímavější. Batchelor uvádí na příklad pověst o tom, proč pes nemluví:

„Kdysi dovedli psi mluviti. Nyní nedovedou. Příčina toho jest, že kdysi, před mnoha lety, vyzval pes svého pána, aby s ním šel do lesa, pod záminkou, že mu ukáže zvěř. Tam však dal jej sežrati medvědu. Na to šel pes zpět ku vdově po sežraném pánu a lhal jí: „Můj pán byl sežrán medvědem, a když umíral, poručil mně, abych tě po něm pojal za ženu". Vdova věděla, že pes lže, ale pes neustále naléhal, aby si jej vzala za muže. Ve své úzkosti a hanbě vzala žena plnou hrsť prachu a hodila jej psu do otevřené huby. Pes ztratil řeč, a od té doby až do dnešního dne psi nemluví."

Řeč Ainů jest velice jednoduchá a harmonická, a liší se zcela, zvláště v ohledu lexikografickém od řeči japonské. Citovaná kniha uvádí na ukázku větu: „Topak rere ko tu hotne rere ko kunue rere ko tu hotne rere ko", což znamená: čtyřicet dní a čtyřicet nocí. Novější generace Ainů odkládá však starou svoji kulturu a přizpůsobuje se jak řečí, tak i v ostatních směrech silnějším a kulturnějším Japoncům.

Ještě před padesáti, šedesáti léty bylo lékařství v Japonsku asi na tom stupni, na jakém se nalézá až do dnešní doby v odlehlejších krajích Číny. Několik rostlin a bylinných kořenů byly pravidelně jedinými léky; ostatní nahrazovaly různé pověrečné modlitby, nápisy, amulety a pod. V severních, odlehlých krajích Japonska ještě dnes léčí na vesnicích tímto způsobem.

Velmi oblíbeným léčebným prostředkem v Japanu jest masáž těla, a to ve třídách nižších i vyšších. Masáž obstarávají skoro výhradně slepci. Hrajíce na bambusovou dvoutónovou píšťalu plíží se ubozí ulicemi měst, bambusovou dlouhou holí hledají si cestu, a v pravidelných intervalech volají smutným, táhlým hlasem: „Amma-san." Tito slepí maséři provádějí hnětení těla velmi obratně a dokonale, a velmi lacino: za několik haléřů v našich penězích prohnětou celé tělo. Také pouštění žilou jest až dosud v Japanu velmi oblíbeno, a dostalo se sem patrně z Číny, kde až dosud tvoří hlavní součást umění lékařského.

Dnešní lékaři japonští jsou ovšem lidé odborně vzdělaní, kteří studovali medicinu buď na universitě, nebo na odborné škole lékařské, a provádějí léčení nemocných zcela dle způsobů obvyklých v Evropě nebo v Severní Americe. Prvními profesory na medicinské fakultě university v Tokiu a na školách lékařských bývali většinou Němci; tím si vysvětlíme podivný fakt,

že téměř každý japonský lékař umí více neb méně německy. Také — jak známo — není snad medicinské fakulty v Německu a i v Rakousku, aby tam nebyl nějaký japonský lékař, jenž na odborné klinice doplňuje své vzdělání a praktický výcvik.

Stůně-li Japonec, zavolá si lékaře, jenž přijede v džinrikši. Dříve mívali lékaři vozíky, jež křiklavým červeným nátěrem kol již zdaleka se lišily od vozíků ostatních. Za dopravu rikšou neplatí vozíčkáři lékař, nýbrž ti, kdož si návštěvu lékaře objednali. Kurumaja, vozíčkář, pospíchá co nejrychleji; ví, že bude dobře odměněn, přispěchá-li s pomocí co nejdříve.

Honoráře lékařů jsou velmi nízké. Jen známí specialisté a universitní profesoři placeni bývají za návštěvu asi 5 jeny. Obyčejný lékař dostává za návštěvu pravidelně 50 senů (asi 1 K 20 h), a za tento honorář musí obyčejně opatřiti nemocnému i léky.

Japonské domy nehodí se svým uspořádáním a hlukem, jaký v nich panuje, nikterak k ošetřování nemocných. Bývá proto zvykem, že každý poněkud jen vážněji nemocný člověk dopravován bývá do domu lékařova. Podle toho, jak lékař jest zámožný, mívá tři, čtyři i deset pokojů, zařízených za jakési privátní sanatorium. Podobných ústavů jest na př. v Tokiu několik set, a různí se ovšem mezi sebou jak v příčině pohodlí, tak i v léčení a ošetřování dle zámožnosti pacientů, pro něž jsou určeny. V nejlepších těchto sanatoriích kolísá cena za léčení a celé zaopatření mezi jedním až pěti jeny denně. Mimo tyto privátní ústavy jsou ovšem ve větších městech i veřejné nemocnice, z nichž některé zařízeny jsou zcela moderně a vzorně jsou vedeny. Dosud však pravidelně nebývá chudině poskytována příležitost, aby dostala léčení zdarma.

Zajímavo jest, že japonský lékař, který vyrovná se svému evropskému neb americkému kolegovi ve vědění a praksi, pokud jde o japonské pacienty — bývá obyčejně nespolehlivý, má-li léčiti pacienta evropského. Znalci poměrů vykládají podivný tento zjev tím, že japonský organismus, živený důsledně stravou vegetárskou, reaguje velmi snadno a mocně na léčiva, takže sebe menší dose v obyčejných případech postačí. Pro evropský organismus bývají léky japonským lékařem předpisované obyčejně tuze slabé.

Lékař japonský podává nemocnému léky bohatě rozředěné vodou, protože Japonci jsou zvyklí požívati léky ve větších dávkách. Jinak jsou Japonci velmi poslušnými pacienty, a často možno viděti ve vlaku nebo na ulici muže neb ženu, jak bez ohledu na své okolí otevírá lahvičku, kterou má přivázanou na provázku kolem hrdla, a požívá z ní léku.

Japonská vláda stará se velmi pečlivě o sanitetní záležitosti a stíhá neúprosně citelnými tresty každého, kdo by proti před-

pisům hygieny jakýmkoli způsobem se provinil. Sám byl jsem při prvé návštěvě Japonska svědkem, jak radikálně dovedou Japonci čeliti epidemiím. Bylo to v městě Kobe, kde tehdy zuřil mor. Obyvatelé celého velikého bloku domů byli jednoho krásného dne vystěhováni, nikdo nesměl z domu odnésti toho nejmenšího, pak obyvatelé odvedeni do stanů za obvod města, kde jest karanténa, a celý čtverec domů se vším, co v nich bylo, spálen na prach . . .

MALÁ VAKASAN HOROVÁ.

Nechci uraziti nikoho v Evropě, ale vážně možno tvrditi, že Japonci jsou nejčistotnější národ na světě. Také jinde ve světě se lidé myjí, ba dokonce snad i koupají — aby ale celý národ ve všech svých vrstvách po celá staletí téměř denně pociťoval potřebu řádné koupele, toho příklad nalezneme pouze v Japonsku.

Není snad jediného domu v Japanu, aby tam zvláštní místnost nebyla vyhrazena pro lázeň. Vzpomínám mimoděk na město daleko od Japonska, kde domácí páni i v nynější době moderní hygieny pokládají a také v činži započítávají jako luxusní zařízení koupelnu . . .

Každý japonský kuli, každá služka má denně k disposici lázeň. Buď blízko u kuchyně nebo u klosetu jest místnost, kde stojí neveliká dřevěná vana, obyčejně mimo otvor celá ubedněná. V jednom koutě vany pod kovovým dnem umístěna jsou primitivní kamínka, jimiž voda ku koupeli se ohřívá.

Je známo, že téže vody v koupeli užívá v Japonsku týž večer celá rodina. Podle šarže rodinné vstupuje do vany nejprve otec, pak matka, staří rodičové, děti a naposled služební. V hotelích mají přednost hosté, a to v tom pořadu, jak do hotelu přibyli. Že se ten poslední nekoupá již ve vodě stříbrojasné, netřeba připomínati, třeba že nikdo není tak neslušným, aby v koupeli užíval mýdla. Ostatně vždy vedle vany bývá tekoucí čistá voda, v níž hned neb po koupeli toaletu možno dokončiti.

Japonci koupají se ve vodě horké, dle našeho názoru téměř vařící. Nikdy jsem v Japanu nebyl s to vstoupiti do koupele, jak mi ji domácí lidé připravili, vždy bylo nutno přidati hojně vody studené. Japonec snese vysokou temperaturu koupele, a vystoupiv z vany červený jako rak, posadí se zcela lehce oděn na práh svého domu, nelekaje se průvanu, neznaje nastuzení.

Mnoho kontroversí povstalo již mezi Evropany a Japonci v příčině jejich ústroje při koupání. Japonci koupají se totiž nejen doma před členy své rodiny, ale i v horkých vřídlech, a na venkově i ve veřejných koupelích v tom úboru, v jakém se asi koupával praotec Adam — a to muži i ženy pohromadě. Na výtky evropských a amerických časopisů, kazatelů, spisovatelů-turistů atd. odpovídá Japonec chladně: „My v tom způsobu koupelí nevidíme nic nemravného, nic, co by přirozený náš stud urážželo. Že jest to nemravným, dověděli jsme se teprve od vás, mravokárců, kteří na jiné jste svrchovaně přísní, mezi sebou však krajně laxní. U nás v Japonsku koupáme se tak, jak nás Bůh stvořil — u vás

v Evropě nosí dámy do koupele rafinovaně upravené toalety, jichž by naše žena nikdy na sebe neoblékla. Urážíte se nad tím, že naše ženy v horku letním nezakrývají vrchní část svého těla dosti pečlivě, aby tam slídivé, nemravné oči evropského neb amerického hejska nevnikaly — a vaše ženy s frivolitou, jež u nás v Japanu jest nemožna, právě pro tyto nemravné pohledy upravují co možná nejrafinovanější dekoletáže." — Cituji japonský žurnál, kde jsem četl dlouhou a nadšenou apologii japonské veřejné mravnosti.

„Casto omnia casta", říkali Římané a svým názorem hlásají i Japonci. Již roku 1867 vydal jokohamský guvernér na nátlak cizích osadníků toto nařízení: „Ti, kdož z venkova přicházejí do Jokohamy a hledají tam obživy jako nosiči, dělníci, kuli a převozníci, mívají ve zvyku, zvláště v létě, že zaměstnání své vykonávají bez oděvu. Protože zvyk tento uráží cizince, nebude napříště nikomu dovoleno prodlévati v Jokohamě, kdo aspoň krátkou sukní nebo pasem kolem beder upevněným nebude opatřen." V horkém vlhkém létě japonském jest sebe lehčí šat skutečně obtíží, zvláště pro ubohé kuli, kteří v parnu tryskem před svou džinrikší musí celý den za živobytím pobíhati. Když tak poprvé dle vysokého nařízení oblékali jakýsi druh koupacích spodků, jistě že si asi v duchu citovali proslulý německý výrok: Wir Wilden sind doch bessere Leute — — —

Veřejné lázně, jež jsem navštívil, byla budova dvoupatrová s malou věží, nad níž vztyčena jest do výše postava čápa s roztaženými křídly. V hořejších místnostech se zámožnější návštěvníci svlékají a oblékají, dolejšek vyplněn jest asi deseti koupelnami. Jest tam řada koupelen pěti různých tříd pro muže, a tolika též pro ženy, mimo to jest tam několik koupelen soukromých. Tarif pro různé třídy jest deset, osm, šest, čtyři a tři seny (téměř tolikéž dvouhalířů); v tom — alespoň u prvých tříd — zahrnuta jest obsluha děvčat, jež pomáhají hostu při svlékání a oblékání, a schovávají mu šaty.

Návštěvník přináší si vlastní mýdlo a ručník.

Ručník japonský zasluhuje bližšího povšimnutí. Jest bavlněný a mnohem menší, než ručníky, jakých se u nás užívá. Za to předčí naše ručníky rozmanitostí upotřebení a okrasami. Na každém bývá buď obraz nějakého oblíbeného zvířete, rostliny nebo posvátné Fudži, dětí, vojínů nebo pod. Není-li na něm obrázek, jistě alespoň několik dekorativních čínských písmen zdobí ručník.

Japonec neužívá ručníku pouze na utírání těla po koupeli nebo po umytí se, v Japanu má mnohem rozmanitější pole působnosti. Jak muž, tak i žena uvazují si ručník kolem hlavy, řemeslníci, rolníci a nádeníci dávají si jej kolem čela; zabraňují

tím, aby pot nestékal jim při těžké práci s čela do očí. Služka zahaluje si ručníkem účes, když vykonává čištění domu, aby jí prach nelétal do vlasů.

Protože ručník jest tak všeobecně používán, bývá předmětem obvyklého vzájemného obdarování. Statisíce rozdají se jich v každém větším městě rok co rok. Větší hostince a čajovny mívají vlastní své ručníky s obrázkem domu, majitelky nebo aspoň názvem hostince. Každý host, jenž personálu dal zpropitné, dostane na památku ručník. Též v obchodech a krámech přibalí nám k nakoupeným předmětům ručník darem. Zvláště o novoročních slavnostech objevuje se pravá záplava laciných darovaných těchto předmětů. Každý bývá zabalen v kousku papíru, na němž napsáno jest jméno a bydliště dárcovo.

Chudí lidé nemívají v lázni mýdla a ručníku, stačí jim k témuž účelu věchet rýžové slámy.

Svléknuvše se v hořejší místnosti sestupujeme do koupelny, kde prodlévá hlouček mužů. Polovinu místnosti zaujímá nádržka asi jeden metr hluboká, jež jest naplněna vodou asi 40° Celsia teplou a zapáchající velmi pronikavě sirou. Jako ostatní návštěvníci, i my béřeme do rukou malou nádobku, naplníme ji z basinu vodou, poléváme se po celém těle, namydlíme se důkladně mýdlem nebo třeme věchtem rýžové slámy, a opět splachujeme vodou. Očištěni jdeme do basinu, kde se potápíme tak hluboko, až nám voda sahá ku bradě. Tam vytrváme asi 20 minut. Chceme-li míti vodu ještě teplejší, zaměříme ku přítoku vody, kde teplota její měří až 48° Celsia. Když jsme se takto důkladně vypařili, po čtvrt nebo půlhodině opouštíme lázeň, osušíme se miniaturními, vlhkými ručníky, a jdeme nahoru, kde čekáme, až úplně oschneme a můžeme se obléci.

Spisovatel Walter Del Mar popisuje ve své knize „Around the World through Japan" svoji návštěvu v japonských lázních takto: „Vykoupav se v lázni prvé třídy chtěl jsem zvěděti, jak asi vypadají třídy ostatní. Odsunul jsem záclonu u dveří, a rázem jsem se octl v lázni ženské. Chtěl jsem se ihned vzdáliti, ale dozorce mi kynul, bych jen zůstal. Informuje mne zároveň, že ženy sice nesmějí vstoupiti do oddělení mužů, mužové však kdykoli a jak chtějí mohou se pohybovati v lázni ženské. Bylo tam asi 25—30 žen různého stáří. Některé se koupaly, jiné se sušily, ale všecky zcela bez ostychu dívaly se na mne. Neviděly v tom patrně nic zlého, že náhle objevil se mezi nimi muž. Jen jedna žena dívala se poněkud plaše, ale vysvětlila mi to brzy sama, uvádějíc za důvod, že vidí ve svém životě po prvé Evropana z blízka; s radostí přijala ode mne cigaretu, klaníc se v dík se skromným úsměvem. Odtud zavedl mne dozorce do privátní lázně, kde se koupaly dvě japonské dámy; také ty na-

klonil jsem si nabídnutou cigaretou. Vystoupily z vody, posadily se na okraj vany — patrně si ani neuvědomily, že jsou úplně bez šatu v přítomnosti příslušníka druhého pohlaví..."

V tropech a zvláště mezi černými domorodci, kde mimo to pro vedro šaty jsou skutečně jen obtíží, nahrazuje již černá pokožka sama oděv, takže i bez jakéhokoli umělého obalu zdá se nahé tělo úplně přirozeným a decentním. Ale těla Japonců, zvláště pak příslušníků lepších tříd jsou téměř úplně bílá, a Evropan, jehož zvědavým očím těla žen bez ostychu se vystavují, jest s počátku tímto zjevem, jako nedostatkem ženského studu, skutečně zaražen. Pobude-li však déle v Japonsku, zvyká si i na tuto zvláštnost. Vždyť i na polích vidí pracovati polonahé ženy, na cestách a před domy pobíhá v létě plno zcela nahých dětí, a kuli táhnoucí džinrikši nemají v letní sezoně mimo hlavní ulice města jiného oděvu, než jakýsi druh kratičkých koupacích kalhot...

*

Citovaný Walter Del Mar uchyluje se od obecného mínění návštěvníků Japonska, kteří prohlašují Japonce za nejčistotnější národ světa. Praví: „Japonci jsou čistí, ale jest to čistota lidí, kteří si umývají neb koupou tělo, ale oblékají je do nečistého a špinavého obleku. I domy jejich, jež, pokud jsou nové, září čistotou a mohly by se bez velikého namáhání zachovati trvale čisté, bývají pravidelně mnohem špinavější, než se na prvý pohled zdá. Nejšpinavější místností v každém příbytku bývá pravidelně kuchyně. V ostatních světnicích usazuje se prach a špína hlavně na podlaze, pod rohožemi. V japonské světnici není nábytku, rohože nejsou k podlaze přibity, takže není nic snazšího, než často sebrati rohože s podlahy, vynésti je ven a tam je důkladně proklepati. To se také skutečně děje, ale pouze v těch japonských domech, v nichž bydlí Evropané neb Američané. Domorodci spokojují se tím, že jednou, nejvýš dvakrát do roka rohože důkladněji vyčistí. Vytkneme-li jim tento nedostatek smyslu pro domovní čistotu, vymluví se, že rohože jsou těžké, a čištění že dá mnoho práce.

Není rozkošnějšího pohledu nad nový japonský příbytek: dřevo září bělostí, rohože jsou bez poskvrny, papírové plochy čisté a nepotrhané. Netrvá však dlouho, a rohože jsou špinavé a plné hmyzu, trámoví jest sešlé a nepřiléhá, papírová okna jsou protrhaná a zčernalá. Na venkově ve většině dědin shledáváme se pouze se sešlými a špinavými domy.

Ještě zanedbanější jsou chrámy: sochy plné prachu, starý, jemný lak pokryt vrstvou špíny, a nikdo se nestará, aby

staré skvosty umění i příštím generacím bez poruchy byly dochovány.

Nejhorší ukázky nečistoty a špíny viděti lze v kuchyních japonských hotelů a čajoven; jest jen málo výjimek, jež potvrzují smutné toto pravidlo. Japonská hospodyně nemá na příklad vyvinutého smyslu pro čistotu vody, jíž se v domácnosti užívá k mytí, ke koupeli, ba i k vaření. Služebné a hospodyně perou rýži obyčejně v té vodě, kterou mají nejblíž po ruce. Není nikterak vzácným zjevem viděti Japonku, jak nabírá vodu potřebnou ku praní rýže z nádržky hned u domu, kde se nejen nadržuje dešťová voda, ale sbíhají též všecky odpadky celého domu."

Týž spisovatel, jenž však trochu přehání, vypráví, jak jednoho večera šel za skupinou děvčat, jež šly k obecní studni mýt domácí nádobí, zvláště veliké dřevěné nádoby určené k praní rýže. Každá nabrala vody, umyla si v nádobě špinavé nohy, opláchla novou vodou a vracela se s čistou nádobou domů. Spisovatel připomíná: „Toho večera jsem rýže nejedl . . ."

Dvakrát do roka koná se všude generální úklid a čištění všech domů, a to pod policejním dozorem. Zřízenci navštěvují v každé ulici dům od domu a všude vyzvou majitele, aby celý příbytek a vše, co v něm jest, důkladně vyčistil a desinfikoval. Jediní cizinci vyňati jsou ze všeobecné této povinnosti. Jednak proto, že se o nich předpokládá smysl pro čistotu obydlí, jednak také, protože obydlí jejich stavěna bývají dle vzoru domů evropských a nepotřebují tak radikálního čištění, jako dřevěné domy japonské.

Japonský dům otevřen jest se všech stran přístupu větru, jímž přichází do domu nejen vítaný vánek a čistý vzduch, ale ve městech vletuje do příbytku též hojně prachu. Prach usazuje se na rýžových rohožích, na sporém nábytku. Když Japonka vykonává ranní úklid, setře sice prach, ale ten usazuje se ihned opět na rohožích i na nábytku. Nejhorší slabinou japonské domácnosti bývá kuchyně. Veškeré odpadky potravin a jiných nepotřebných věcí zahazují se do dutiny, jež jest pod spodkem domu, spočívajícím na nízkých kůlech. Odpadky tam hnijí, jsou kořistí a potravou přečetných krys, jichž v každém japonském domě bývá s dostatek, takže i v té příčině radikální úklid alespoň dvakrát do roka jest zajisté zcela na místě. Při generálním čištění všecky pohyblivé věci, jež možno snadno vynésti, musí býti dopraveny na ulici, tam nejprve omyty horkou vodou a desinfekčním mýdlem, na to — pokud možno — postříkány chlorovým vápnem. Vnitřek příbytku musí rovněž býti dokonale vydrhnut a desinfikován.

Hlavní pohnutkou, proč zdravotní autority japonské vedou

si v této věci s neúprosnou přísností, je nejenom sousedství Číny, kde strašlivé epidemie bývají téměř každoročním hostem, ale i zkušenosti let dřívějších. Japonsko bývalo rok co rok navštěvováno strašlivými epidemiemi moru a neštovic, a pouze přísným zdravotním zařízením nynějším možno děkovati, že tyto strašlivé metly značně byly omezeny.

DUŠEVNÍ A MORÁLNÍ VLASTNOSTI JAPONCŮ. BUŠIDO

Není hned tak obtížného úkolu, jako určovati povahu celého cizího národa. I v Japonsku, zrovna tak jako jinde, netvoří lid stejnorodý celek, o němž by bylo lze pronášeti celkový úsudek. Značně se liší obyvatelé studených ostrovů Severu nebo Západu od pohyblivějších a nadanějších obyvatelů Jihu a Východu Japonska. Chceme-li studovati různé rysy japonského intelektu a japonské povahy, musíme nejprve podrobně zkoumati různé složky, jichž výslednicí charakter japonského lidu jest: vlastnosti fysické, podnebí, útvar a zvláštnosti země, systémy náboženské, filosofii čínskou, zřízení politické a sociální, staleté období naprostého isolování Japonska od kulturních světů ostatních atd. Studium japonské duše jest sice velmi vděčné, ale velmi nesnadné. Ačkoli návštěvníku Japonska připadá tam vše tak průzračné, prosté, tvrdí přece dobří znalci tamní kultury, že není na světě paradoxnějšího národa a větší hádanky nad národ obývající ostrovy až tam daleko, kde slunce vychází.

Povrchnímu pozorovateli se zdá, jakoby celá ta nádherná příroda Japonska a vše, co k ní přidala ruka lidská, byly jediným divadlem, a drobní lidé plní živosti, barev a fantasie, jako by byli pouhými herci objednanými za tím účelem, aby před užaslým světem ciziny sehráli roztomilou pohádku z „Tisíce a jedné noci". A zatím důkladnějším studiem seznáváme plni obdivu, že ti, kteří se nám na prvý pohled zdáli tak povrchní a mělcí, jsou lidé bezpříkladné vytrvalosti a energie, lidé rafinované kultury — zkrátka elita Asie!

Japonec připadá nám nejpohyblivější, nejcitlivější a nejumělečtější bytostí z celé veliké rodiny člověčenstva na zeměkouli, a obratem zase přisvědčíme tvrzení, že není na světě bezcitnějších, všednějších a zarputilejších lidí nad Japonce. Logický, hluboký, svědomitý — nerozumný, povrchní, lhostejný; hrdý, vznešený, mlčelivý — a obratem ruky krajně hravý, vrtošivý a mnohomluvný. Historie líčí Japonce jako lid ukrutný, dobývačný a mstivý — a denní zkušenost předvádí nám v Japanu jednotlivce ústupné, laskavé a zdvořilé.

Ve stoletích, jež vytvořila pohádkovitý ceremoniel ča-no-ju, podávání čaje, Japonsko bylo jevištěm strašlivých scén mučení, pronásledování a nejkrvavějších jatek na bojištích. Mužové, kteří polovinu svého života strávili v hrdé meditaci, ve veršování a pěstování umění, druhou polovinou svého života brodili se v krvi, čtvrtili své nepřátele a s rozkoší přihlíželi strašlivému harakiri.

Snílkové, neznající vůbec ceny času, odkládající vše na mythické mioniči — zítra — omračují pozorovatele současně nesmírnou rychlostí činu a rozhodností vůle, jež v kratičké době tří měsíců, než vrátil se commodore Perry z prvé nezdařené výpravy do Ameriky a pak zpět do Japonska, opevnila podivuhodným způsobem pevnosti Šinagavy.

Čím déle žije cizinec mezi podivuhodným tímto lidem, tím méně ho chápe, tím větší jest mu hádankou. Najdete mezi prostým lidem tváře tak krásné, jako řecký klasický typ — a za nejbližším rohem potkáte dokonalého dvojence Siouxského Indiána — a podobně i duševní a morální život tohoto lidu jest krásný a ohyzdný obratem ruky a mžikem oka. Jedna tlupa dětí bude vám připadati jako děti, jež jste obdivovali někde na Sicilii, a druzí budou vám připomínati děti z Aljašské vesnice. Chvílemi bude vám zníti japonská řeč jako sladká vlaština, a za chvíli budete se diviti, odkud se berou tvrdé její gutturály.

Jisto jest, že mezi celým životním názorem našim a způsobem nazírání na život u Japonce jest propast, jíž ani moderní nátěr evropské kultury nedovedl překlenouti. Jako si dovedlo Japonsko uchovati po dlouhá staletí samostatný ráz, úplně odlišný od Číny, odkud bralo celé věky své prvky kulturní, tak dovede se ve svém duševním a morálním životě separovati i od nás, ač přijímá vše, co pokládá pro sebe za prospěšné a účelné. Jinými slovy řečeno: Jsme-li v Japanu, obdivujeme se podivuhodné té zemi, máme hluboký respekt před národem, jenž má slavnou minulost, a jenž jediný z asijských národů dovedl si tak brzy a tak dokonale aplikovati nátěr bělošské civilisace — ale nikdy nemůžeme říci, že Japoncům a duchu jejich kultury dobře rozumíme.

Každý, kdo navštívil Japonsko a měl smysl pro studium duše lidu, shoduje se v tomto poznání. Dovolím si citovati ještě charakteristický hlas jednoho z nejlepších italských znalců Japonska, Luigi Barziniho, jenž pronáší v „Corriere della Sera" zajímavé úsudky o duši japonského lidu.

„Žil jsem mnoho roků mezi Japonci a musím doznati, že dnes neznám jich lépe, nežli jsem jim rozuměl, když po prvé přistál jsem v jejich zemi. Duše národa tohoto jest unicum. Má ctnosti orientální a schopnosti Západu. Dovedla absorbovati celou naši civilisaci a ukryla ji mezi květy a poesii starého Nipponu. Ze spojení těchto dvou civilisací vychází jako výslednice síla nepochopitelná, podivuhodná a tajemná. Síla tato jest též nebezpečná, jako jest nebezpečnou každá přednost, kterou mají jiní, a které my postrádáme.

Viděl jsem Japonsko před válkou (rusko-japonskou), viděl jsem je za války a vidím je po válce; a v různých těchto třech

momentech své historie, v těchto třech úplně od sebe se různících periodách, nezměnilo se Japonsko ani v nejmenším. Veliká města i malé vesnice zachovaly si neustále nezměněné vzezření usměvavého klidu. Vzpomínám, jak hluboce byl jsem překvapen, když jsem se procházel Tokiem v den, kdy tam byla prohlášena zpráva o vítězné bitvě na Jalu. Zdálo se, že obrovské město ani si neuvědomilo, že zbraně jeho národa zvítě-

KAMENNÝ MOST V KAMAKUŘE.

zily. Vědělo to, ale mlčelo. V téže době celý svět chvěl se nedočkavostí a zvědavostí, jak dopadne historická námořní bitva u Čušimy — a lid Tokia valil se v proudech ku břehům řeky Sumidy a do zahrad v okolí hlavního města obdivovat se kvetoucím kosatcům, jako by se nedělo ve světě nic vážného, a jako by v okamžiku tom nejdůležitější událostí bylo zachovati každoroční tradici a obdivovati se krásně rozvitým květům.

Jaká jest toho příčina? Jest to disciplina či přetvářka, nedostatek citu či stoicismus? Jest to obdivuhodná a závidění hodná vlastnost Japonce, jenž se může obdivovati květu v nej-

vážnějších okamžicích svého života, jenž dovede skládati verše, ač ví, že za několik okamžiků bude synem smrti, jest to schopnost mysliti současně na věci velikolepé i malicherné. Již tato jediná vlastnost národa japonského utvrzuje nás v přesvědčení, že duše Japonska zůstane nám povždy nevyzpytatelnou záhadou. Pozorujeme národ, jenž se spokojuje talířkem rýže, ale hýří v požitcích úzkého spojení s přírodou, vidíme jak skromný a prostý tento národ připravuje a vyhrává veliké bitvy nejen na poli válečném, ale i na poli obchodu a světové konkurence vůbec — a příčiny těchto nevídaných úspěchů zůstávají nám namnoze problémem nerozluštěným, byť nanejvýš zajímavým . . ."

Z vynikajících vlastností japonské povahy staví se evropskému návštěvníku před oči některé hned při prvém vstupu na půdu ostrovní říše.

Jest to na příklad obdivuhodné ovládání sebe a milovnost pořádku. Jednotlivec nepokládá se ničím, jest pouze nepatrnou součástí ve velikém rodinném neb státním organismu. Poslušný a obětovný do extrémů, při tom však kladoucí ideu vysoko nad osoby, jež národ a stát representují.

Jest známo z poslední války rusko-japonské, že vláda japonská neměla s počátku valné chuti pustiti se do obrovského a riskantního válečného podniku. Inteligence však, a jejím prostřednictvím i nejširší masy lidu došly přesvědčení, že životním zájmem národa a státu jest zastaviti expansi Ruska na Dalekém Východě — a vláda volky nevolky musila jíti za vůlí lidu, nechtěla-li silou přímo elementární býti smetena s povrchu zemského.

Dobrou charakteristiku duševních vlastností japonského lidu nalézáme v Munzingerově knize „Die Japaner", odkud uvádím nejzajímavější.

„Japonec předstihuje nás Evropany v mnohém ohledu. Má bystré smysly, obratné ruce, dar rychlého a jistého pochopení. Jest mistrem na poli praktické zkušenosti. Velmi obratný jest v technických oborech. V Osace, středisku japonského průmyslu, kde každým rokem nové a nové komíny tovární do vzduchu se vypínají, zhotovují se stroje nejtěžších konstrukcí, lijí se děla a stavějí se válečné lodi. Mincovna osacká platí za nejdokonalejší ve světě.

Ve mnohých odvětvích techniky a průmyslu Japonsko dohonilo za tři desítiletí to, na čem Evropa pracovala staletí, a dovede pokračovati se západním světem ve stejné linii. Schopný žák vyrovná se dnes ve mnohém svému učiteli.

Široce rozlil se proud západního průmyslu do země japonské, a nebude dlouho trvati, a prouditi bude zpět, aby přílivem svých tovarů zaplavil trh světový. S dětinnou radostí dívali jsme se

zprvu na probouzející se život v Japanu, nyní však radost počíná ustupovati starosti. Japonská konkurence vytlačuje již krok za krokem anglické tkalcovství z Dalekého Východu, a nebude snad trvati dlouho, kdy japonský produkt tohoto druhu nabízen bude na londýnském trhu. Sen Japonců, že Švýcarsko postoupí svůj hodinářský průmysl, a Flandry výrobu krajek Japonsku, není již naprosto utopií. Čím jemnější práce, čím složitější, tím spíše hodí se Japoncům.

Ale i naši vědu si Japonsko osvojilo a to s výsledky pozoruhodnými. Co může Japonec jednoduše převzíti, čemu jest možno na pamět se naučiti, to osvojí si s hravou lehkostí. Má lepší mechanickou pamět, nežli my. Zejména jest to nápadno při učení se cizím jazykům. Jest mnoho Evropanů, kteří po desítiletí v Japonsku jsou usedlí, a přece jen stěží se dorozumívají a nedostali se dále, než k jakési „kuchyňské" japonštině. Přijdeme-li však do Jokohamy nebo do Tokia, a oslovíme-li slušně oděného Japonce anglicky, jest pravdě podobno, že nám anglicky odpoví. Na studenta, jejž poznáme dle uniformy, můžeme se v 50% případů obrátiti s otázkou německou, a bude nám rozuměti.

Japonec jest bystrý a chytrý. Chápe rychle a jistě; učitelé v Japonsku nepotřebují té trpělivosti, kterou učitel musí býti vyzbrojen ve svém povolání v krajích našich. Kdyby evropské a japonské děti byly pospolu vyučovány, byly by asi evropské děti po celá prvá leta dětství a po celou obecnou školu za japonskými soudruhy pozadu. Japonské děti zmohou týž úkol v době poměrně kratší. Později by se však poměr obrátil. Japonec spokojuje se tím, co si pamětí osvojil a přiřaďuje to bezmyšlenkovitě k tomu, co si dříve do zásobárny své paměti nastřádal. Aby látku takto získanou promyslil, toho Japonec nečiní; přejímá resultáty, ale daleké cesty, která vedla k těmto resultátům, a možností jiných důsledků v budoucnosti si nevšímá.

Kvantitativně má duševní život Japonce převahu nad naším, kvalitativně stojí za ním. Japonec má talent, možná v některých směrech i veliký talent, ale není v Japonsku geniů. Má talent, neboť dovede s prostředky, jež se mu nabízejí, pracovati, a to dokonale; nemá však genia — nedovede vniknouti v podstatu a jádro věci, aby sám z hloubky znovu se zrodil a nové bohaté poklady tam nalézal. Japonec není originelním, nedostatek originality jeví se ve všem. V německých novinách četli jsme historku, jejíž obsah jest asi tento: Dva Japonci zdržovali se asi rok v textilní továrně v Sasku. Když všecka tajemství výroby továrny, jež má veliký export do Japonska, podrobně prostudovali, vrátili se do vlasti a založili tam sami továrnu, ve které úplně napodobili zboží onoho německého závodu. Japonská mzda jest velmi nízká, asi třetina mzdy u nás obvyklé,

mohli tudíž laciněji vyráběti, a byla obava, že brzy nová firma německý export do Japonska úplně potlačí. V nesnázích, jež jí japonská konkurence způsobila, zavedla německá továrna nový způsob výroby a nové tovary, jimiž brzy ztracenou posici v Japonsku opět si upevnila. Milí Japonci byli chvíli na rozpacích, ale ne dlouho. Poslali německému továrníkovi list, v němž zdvořile děkovali za vše, čemu se v jeho závodě přiučili, a spolu prosili za dovolení, aby si nová zařízení a změněný způsob výroby rovněž směli prostudovati. Historka, ať již skutečná, či citovaným autorem pouze vymyšlená, má ráz čistě japonský. Jest charakteristickou pro jejich smysl slídičský, pro úžasnou jejich naivnost i pro naprostý nedostatek jejich originality. Nápodobovati dovedli, ale zavésti zlepšení, jež na tovarech nově z Německa do Japanu zaváděných dobře mohli studovati, toho nedovedli.

Vše, co Japonci mají, mají z ciziny. Starou svoji kulturu obdrželi z Číny, částečně též z Koree, nyní úplně fosilní. Odtud přišlo náboženství prostého lidu, budhismus, odtamtud přišlo i náboženství vyšších tříd, konfucianismus, odtamtud čerpali svůj morální zákon. Čínštinou obohacovali svoji řeč, jež byla chuda zvláště na pojmy abstraktní, z Číny obdrželi svoje písmo ideografické, ba i slabikové písmo kana nezdá se býti úplně domácího původu. Z Číny přišla do Japanu poesie, hudba, malířství a umění výtvarné vůbec.

A jako kdysi od Číny, tak přijímají Japonci nyní všecko od kulturního Západu. Nenápodobili pouze naše průmyslové tovary, nesmlsli si pouze na plodech naší vědy — i státní zřízení, vojenství, školství, zkrátka vše, co nazýváme společenským ústrojím, vše převzali od nás; a ku podivu: stroj ten jde...

Japonci ode dávna osvědčovali se jako učeliví žáci svých učitelů. Kdežto většina národů Asie uzavřela se vzdorně všemu požehnání cizích kultur, takže jim výhody jejich musily i násilím býti vnucovány, byli Japonci povždy všemu poučení velmi přístupnými. Byť i sami neměli velikých, originelních myšlenek, měli pro ně alespoň otevřené srdce, a snažili se, seč jen byli, přisvojiti si blahodárné jejich výsledky.

Otrockými napodobiteli však nikdy nebyli. Co převzali, stalo se brzy japonským. Přivedli to vždy v harmonický soulad s okolím. Moderní, mladá japonská civilisace nepředstavuje se nám jako cizokrajné děcko přestrojené pouze do japonského šatu; spíše možno říci, že dítě ono dostalo japonské tahy obličeje. Při všem svém nedostatku originality jest Japonec vždy význačnou individualitou, jež nesnese trvale něčeho, co by mu bylo úplně cizí.

Ze přijímajíce cizí věci z ciziny nejsou Japonci nekritickými,

bylo již řečeno. Každý jiný národ byl by býval všemi těmi novotami, jež se v Japanu v posledních dobách nahromadily, zmaten, a v tupé lethargii dal by si snad vnutiti vše, co by mu odkudkoli bylo nabízeno. Japonci však zřídka kdy ztratili střízlivou moc úsudku, bystrým zrakem rozeznávali potřebné od nepotřebného, a sledovali jistě poctivě devisu: „Zkuste všeho a podržte nejlepší!"

To, co nazýváme vyšším duševním životem, není polem činnosti Japonců. Jest až nápadno, jak málo zájmu jeví pro otázky metafysické a ethické. Ani jejich dějiny, ani nynější snahy nenesou se nikterak směrem idealismu. Milují pouze skutečnost a materialismus. Nerozumějí, jak se může někdo rozohňovati pro otázky psychologické neb dogmatické. Pro jemné rozdíly náboženských názorů nemají ani theoretického, ani praktického porozumění. Půvab, jaký západní člověk nalézá ve světě romantiky a fantasie, jest duchu Japonce nesrozumitelnou hádankou. Kouzlo, jež hledá a nalézá západní člověk v problémech a spekulaci, i když ví, že z nich nevzejde praktický užitek, pro Japonce neexistuje.

Jména Huberta Spencera a J. Stuarta Milla jsou i průměrnému japonskému gymnasistovi známa. Vedoucí filosofií Japonska jest materialismus. Celý názor světový, pokud o názoru světovém vůbec může býti řeči u národa, jenž svět nikdy nevidí jako celek, nýbrž vždy jen v jednotlivostech, jest materialistický.

Duševní život japonského člověka trpí jistým mechanismem, ubíhá více neb méně neuvědomën, kdežto známkou života západního ducha jest v prvé řadě to, že jest organickým.

Počty na příklad, jež dle našich názorů vyžadují značné dávky duševní činnosti, provádí Japonec na svém počitadle, sorobanu. Má-li provésti sebe jednodušší početní výkon z paměti, dopadne pravidelně špatně. Rovněž jest charakteristické, jak se Japonci učí čísti. Učitel předříkává několik slov, žáci je opakují po něm, a to tak dlouho, až znají celý článek dokonale na paměť. Býval jsem často přítomen vyučování v obecné škole. Častěji vídal jsem při tom, že žáci četli, či spíše odříkávali celý článek úplně správně, ale prstem ukazovali si při tom na docela jiné řádce, ba i na zcela nesprávné stránce. Při veliké své píli a stálém opakování naučí se však i tímto primitivním a mechanickým způsobem konečně čísti.

Marně bychom hledali v Japonsku srdečných, milých písní Evropy. Zpěv není zde majetkem národa. Nikdy se nestane, aby společnost nějaká společně zanotovala si píseň. Zpěvu učí se pouze někteří jednotlivci a to pro svoji výživu. Také poesie nejen že není originelní, ale nemá též ani hloubky ani vroucnosti. Jsou anglické a německé překlady japonských básní,

které jsou příjemnou lekturou. Neříká se však o nich bez důvodu, že překlad jest lepší, než originál. V Japanu skládá verše každý, a každá báseň nachází obdivovatele, má-li jen správný počet slabik; o rým a rytmus se v Japonské poesii nikdo nestará. Jediné pole literární, na němž národ japonský vytvořil něco originelního, jsou pohádky a přísloví, z nichž některá překvapují svou neobyčejnou podobností s analogickou lidovou tvorbou národů evropských. Přísloví japonská nevznikla ovšem též ani z fantasie, ani z poesie a spekulace, nýbrž pouze z praktické, střízlivé skutečnosti.

Neodporuje si však to, co dosud bylo řečeno, se známou velikou úctou, jakou má Japonec před vědou, a s výsledky, jichž japonští vědátoři na rozmanitém poli vědeckého snažení dosáhli? Jest jistě charakteristickým rysem japonské povahy, že cení vědění více, než peníze; leč pro nějaký idealismus v povaze japonské není ani tento fakt dostatečným důkazem. Japonci docílili v poslední době na vědeckém poli skutečných úspěchů, jež uvedly západní kraje v úžas. Všecky tyto úspěchy nebyly však založeny na hlubokém bádání a přemýšlení, nýbrž jen a jen výsledkem neobyčejného ostrovtipu a vytrvalosti. Učiniti subtilní nálezy, k tomu stačí japonský intelekt, ale národem filosofů se nestanou nikdy. Jestliže naši lékaři mluví o vzorných přímo anatomických preparátech japonských mediků, jestliže naši chemikové a bakteriologové vynášejí chlubně analysy svých japonských žáků, nedivím se tomu ani v nejmenším. Experimenty jsou jejich polem; mají v nejvyšším stupni všecky podmínky, jichž k tomu zapotřebí. Není náhodným, že nejlepší absolventi gymnasií v Japanu věnují se medicině, a že právě v medicině vykazuje Japonsko nejzdatnější pracovníky. V dobré paměti jest dosud vzorná lékařská služba na bojišti rusko-japonském. Ale jejich medicina jest více uměním, nežli vědou, vyniká v pozorování a aplikaci, ale nestačí na spekulaci a invenci.

Nejvlastnějším polem Japonska jest esthetika v širokém Kantově smyslu slova. Celý způsob života jeho může býti nazván esthetickým. Dobrá víla vložila Japonsku do vínku smysl pro krásu a pro veselé, usměvavé stránky života. Miluje vše, co jest krásné, a s vnitřní, opravdovou radostí kochá se krásnem. Když v únoru kvetou švestky, v dubnu třešně, když koncem října otvírají se poupata aster a chrysantém, když v listopadu listí javoru barví se před smrtí do krvava, jako paprsky zapadajícího slunce, když v zimě halí se občas země v bílé roucho sněhu — mladí i staří v proudech spěchají ven do přírody, aby krásami těmito se pokochali. Dvě hlavní společenské události císařského dvora, k nimž bývají zváni šlechta, vysoké úřednictvo a elita evropské společnosti, jsou holdem kráse květů třešní a chrysantém.

Japonec vydrží hodinu, dvě bez hnutí u šumícího vodopádu, a větve smrku, jenž se sklání nad tichými vodami horského jezera, uvádějí jej v nadšení. Za večerního soumraku spěchá naslouchat zpěvu slavíka, a časně ráno si přivstává, aby nezaspal kukání kukačky.

Každý Japonec zná krásy své země a nelituje času ani peněz, aby krás těch užil. Jsou psychologové, kteří lásku k přírodě prohlašují za nejvyšší projev ducha; dle toho byl by opravdový

KVETOUCÍ VISTARIE.

život duševní u nás privilegiem pouze tříd vzdělaných, jež krásy přírody oceňují, kdežto na příklad prostý venkovan kráčí vedle nich lhostejně a bez porozumění. V Japanu smysl pro krásy přírody není výhradou tak zvaných lepších tříd, jest tam každému vrozen, dělníku právě tak, jako universitnímu profesoru. Neuplyne jediné jaro a podzim, aby si na př. kuchař nevzal dovolenou, by mohl se svými dětmi jíti do stromořadí neb do parku, obdivovat se rozvitým květům. Největší národní svátky jsou vlastně svátky přírody a slaveny jsou ve volné boží přírodě. Lid proudí tu venku po tisících, a není snad krásnějšího

pohledu, jako pohled na bělavé a růžové květy na stromech, temně modrou oblohu nahoře, a zástupy lidí dole, muže, ženy a děti, všichni ve sváteční náladě, s úsměvem na rtech a děti v pestrých a veselých kimonech.

I celá výchova japonského dorostu, zvláště dívek, byla do nedávna vlastně většinou esthetická. Ve škole zavedeny jsou až dosud zvláštní hodiny pro nauku o zdvořilosti a slušném chování. Japonské děvče musilo se sice naučiti trošce psaní, čtení a počtů, ale hlavní zřetel obrácen byl k nauce o umění, o vázání květin do kytic, básnictví, malířství a hudbě. Intelektuelní moment byl teprve v druhé řadě, a pokud se týče ethiky, té mělo býti docíleno esthetikou.

Milý, klidný úsměv pohrává Japonci ve tváři, mluví-li s někým, ale hlasitý smích odporuje jemnému jeho citu. Japonec miluje harmonii nejen mimo sebe, ale i na sobě.

Pijáctví se všemi svými odpuzujícími vedlejšími zjevy jest zlem v Japanu velmi málo rozšířeným. Hostinců, kam v určitou hodinu neb v určitou část dne chodí lidé obětovat Bakchovi, v Japanu není. Čajovny jsou pohostinné domy, jež poskytují přístřeší, a nápojem jest zde čaj. Hlasitých výtržností, jež u nás bývají tak časté, Japonsko nezná. I surové nadávky jsou řídké, klení jest věcí neznámou, a to nejen ve třídách vyšších, ale i mezi lidem nejprostším.

Jedeme rikšou, proti nám jede jiný vozík, oba kuli narazí svými vozíky na sebe; není to nikterak příjemné, a u nás v Evropě zavdalo by to jistě příležitost ku vzájemné výměně nadávek neb i k ranám pěstí. Japonští kuli spokojí se však tím, že si učiní navzájem elegantní poklony a prosí druh druha velmi zdvořile za prominutí. Jest nám tu co činiti s výchovou, jež nemá sobě rovné, s harmonií, jež proniká všemi vrstvami národa . . ."

*

Jeden z nejlepších znalců Japonska a jeho lidu, Lafcadio Hearn, označuje za vynikající vlastnost země i lidu japonského stálou nestálost, proměnlivost.

Praví o tom ve své nádherné knize „Kokoro" mezi jiným: „U nás staví a zhotovuje se vše pro věčnost, aby to vydrželo co možná nejdéle; v Japanu nese vše pečeť nestálosti, pomíjejícnosti a stálé změny.

Na nohách má Japonec slaměné sandály, jež během delší cesty několikrát vyměňuje za nové — staré zahodí; šat zhotoven jest z prací látky, jež pouze povrchními, lehkými stehy je sešita, a rozpárána bývá pokaždé, kdykoli šat putuje do prádelny. Každý host dostává k jídlu nové hůlky — příbory použité se

zahazují. Papírové šodži, jež zastávají službu oken i stěn, vylepovány jsou dvakrát v roce čistým papírem; rohože vyměňují se každoročně na podzim — a množství jiných drobností připomíná nám za každým krokem nestálost všeho, co tvoří součást japonského denního života.

Jak vlastně povstává japonský příbytek? Odcházím ráno z domova, a vidím, jak na nejbližším rohu ulice, kde bylo prázdné stavební místo, několik mužů skládá bambusové klády. Za pět hodin vracím se domů z povinnosti, a na staveništi zdvihá se kostra jednopatrového domku. Příští dopoledne jsou stěny domu téměř hotovy, a při západu slunce pokryta již střecha. Následujícího jitra vidím, že pokoje opatřeny jsou rohožemi, dvorek vydlážděn — a během necelých pěti dnů dům jest úplně hotov. Není nádherný, za to však laciný a pohodlný.

Během své politické historie mělo Japonsko celkem šedesát různých hlavních měst, z nichž některá během staletí úplně zanikla, jiná jsou dnes nepatrnými městečky neb vesnicemi. Možno vůbec říci, že japonské město nevydrží déle, než právě jednu lidskou generaci. V této periodě bývá úplně přestaveno, vyjma snad několik chrámů a nějakou větší pevnost.

Nejen častá zemětřesení jsou příčinou tohoto zjevu, hlavním důvodem jest, že vše jest stavěno tak, aby dobu delší, než jest délka lidského života, nepřečkalo. Nikdo se nestará o svůj rodný domek — nejvzácnějším místem není místo zrození, nýbrž místo, kde tělo jest pochováno. A tak obyčejně jedinými fixními body v japonských městech a dědinách bývají staré svatyně a hřbitovy.

I země japonská podrobena jest změnám a neklidu. Řeky mění svůj tok, pobřeží své linie, rovina svůj povrch; sopky se zvyšují a propadávají, údolí bývají vyplňována lávou neb zřícenými balvany skal, jezera se vynořují a mizí. I nádherná, obrovská Fudži, jež stojí na japonském horizontu jako jediný nehybný bod, mění prý svůj útvar v době poměrně krátké.

A tak celé Japonsko — země i lid — jsou stálým obrazem neklidu a proměnlivosti . . ."

*

Vyšší třídy japonského lidu jsou vůdčími hvězdami celému duševnímu i morálnímu života Japonska. Representují nejen inteligenci, ale i hybné složky národní. Jim děkuje Japonsko za slavnou svoji historii i za moderní rozvoj a zázračný přímo přerod z malé, neznámé asiatské země na velmoc v celém světě známou a respektovanou.

Tuto elitu národa za časů feudálních tvořili tak zvaní samuraiové, bojovníci, rytíři, o nichž v historickém nástinu byla řeč.

Těžká rána postihla tuto kastu národa, když dajmiové pozbyli své moci, samuraiové sproštěni dosavadních svých povinností, a celá spletitá budova japonského feudalismu sřítila se k nohám císařovým. Ale kasta byla příliš znamenitá, než aby zmizela beze stopy. Přeložila jen své zákony a zvyky do moderní mluvy, shromáždila se kolem trůnu mikadova a vykonala pro pokrok a rozvoj moderního Japonska tolik, že právem nazývá Mrs. Hugh Fraser ve svých „Letters from Japan" dnešní Japonsko „Japanem samuraiů"...

Dnes, kdy není feudálních pánů, není vasalů a není vojenské služby starého rázu, nabylo jméno samurai jiného významu; značí asi totéž, co v pregnantním smyslu rozumí Angličan svým slovem „Gentleman". Pro samuraie platíval, jak se zdá, jen jediný zákon, to jest zákon cti. „Čestný muž" a „samurai" byla v Japonsku synonyma. Ač mezi členy této kasty byly značné rozdíly, neboť někteří byli náčelníky rodin majíce vlastní vasaly, někteří prostými vojíny, kteří neměli jiného majetku mimo ozdobný svůj meč atd., přece všem společným pojítkem byl zákon cti. Zákonník cti v Japanu vypracován byl dobou a tradicí mezi rytířstvem feudálního Japonska do takových detailů a jemností, že zásady středověkého rytířstva evropského zdají se proti tomuto kodexu japonských samuraiů hrubými a barbarskými.

Japonský učenec Inazo Nitobe sebral vynikající ctnosti japonského rytířstva v krásné své knize „Bušido, duše Japonska", kterou přeložil ing. Karel Jan Hora. Mohu z knihy té uvésti jen nejstručnější obsah.

Základní ctností samuraie jest spravedlnost a přímost. Jakýkoli klam a úchylka od přímé cesty jsou naprosto vyloučeny. Praví-li se o někom v Japonsku, že jest „džiši", to jest „přímý člověk", jest to nejkrásnější chválou, jakou muži možno vzdáti.

Hned vedle spravedlnosti klade se oddanost — „džiri". Z ní plyne úcta a poslušnost k představeným, mírnost a dobrota k podřízeným, láska k rodičům a všecky ctnosti potřebné v obcování společenském.

Statečnost rozumí se u samuraie vlastně již sama sebou. Bušido neklade ani tak veliký důraz na statečnost fysickou, projevovanou v zápase, bitvě neb pohrdáním smrtí — jako na statečnost morální. Již Konfucius praví: „Kdo ví, co jest správné, a nekoná toho, jest zbabělcem, byť v bojích sebe více vítězil."

A jeden z vynikajících samuraiů starého Japonska napsal: „Vrhnouti se do zástupu nepřátel a dáti se od nich zabíti, jest věc, kterou skoro každý dovede; pravá statečnost záleží však v tom, bychom dovedli žíti, je-li našeho života potřebí, abychom dovedli umříti, je-li třeba naší smrti."

Každý synek samuraiův vychováván byl zcela spartánsky.

Již od nejútlejšího věku vštěpován mu byl pravý pojem statečnosti samuraiské. I žena samuraiova byla stejně statečná a sebe obětovná, jako její muž neb otec. Statečnost její šla tak daleko, že chtějíc zachrániti rodinu před hospodářskou katastrofou neb opatřiti peníze na zakoupení zbraní k obhájení rodinné cti, za-

SAMURAI.
(Dle dřevorytu.)

prodala svoji svobodu a čest na řadu let. Po návratu z domu neřesti nebylo na ženu takovou hleděno jako na tvora padlého, nýbrž zahrnuta ctí a vděčností za čin, který označován za ryzí heroismus. Ženy samuraiů uměly dobře zacházet oštěpem, lukem a šípem, a často, když mužové byli vzdáleni na válečných výpravách, a hrad přepaden byl lupiči neb nepřítelem, stejně statečně, jako samuraiové, odrážely útoky nepřátelské. V takových

chvílích oblékaly ženy roucho válečné, jehož v míru nikdy nenosily. Byly-li přemoženy, zbývala vždy jistá cesta k získání ztracené cti — krátká, něžná dýka, kterou každá japonská žena od dětství nosila za pasem, smazala hanbu, kterou svojí porážkou rodině způsobila.

Statečnost má v povaze pravého samuraie býti zmírňována účinnou láskou k bližnímu, mírností a ochotou ke každému, kdo přispění a pomoci má zapotřebí. Každý, kdo chtěl slouti samuraiem, musil znáti literaturu a umění — z umění hlavně hudbu, a to poetickou, snivou hudbu na strunové nástroje. Od projevů síly a patření na smrt měla duše býti odváděna do poesie krásy a něhy. Mimo tyto základní ctnosti vyžaduje Bušido na každém samurai, aby uznával a ctil osobní přednosti a vynikající vlastnosti jiných. Důsledkem této úcty jest vyvinutý ceremoniel, jenž v denním životě Japonce hraje velikou roli. Pití a podávání čaje stalo se celým obřadem, a společenské způsoby tvoří celé odvětví vědy. Pravý samurai každým svým pohybem, každým posunkem a slovem prozrazuje, že jest člověkem ušlechtilým, dokonalým. A nejen formalitami říditi má samurai své chování k ostatním lidem: hlubokým citem má býti oduševněn jeho styk s okolím; má býti zarmoucen, když soused jeho pláče a radovati se, když soused jest šťasten.

Aby tyto ctnosti nebyly pouhým povrchním nátěrem a nebyly pokrytecky líčeny tam, kde srdce o nich neví, staví Bušido jako jednu z hlavních ctností samuraiových opravdovost a pravdomluvnost v řeči i ve skutcích.

Soudce, jenž v nitru člověka soudí skutky jeho a třídí je na skutky dobré neb zlé — svědomí křesťanské morálky — tvoří u samuraie čest, nejvyšší poklad samuraie.

Věrnost jest typicky japonská ctnost, a žádná oběť, ani oběť vlastního života nevyjímaje, není přílišná, aby nebyla přinesena na oltář této ctnosti. Poddaný věrně jest oddán svému představenému, žák svému učiteli, dělník svému zaměstnavateli, celý národ svému panovníku.

Nic lidského na světě není naprosto dokonalým — i Bušido, morální zákonník Japonska, má mezery a slabiny; ale nutno doznati, že žádný z národů vyrostlých mimo vliv křesťanství nemůže se pochlubiti ethikou tak vyspělou a na nejširší vrstvy národa tak blahodárně působivší, jako Japonsko.

*

Jednou z charakteristických ukázek japonského duševního života a důsledkem morálních názorů jest známé harakiri.

Místo tohoto názvu užíván jest též synonym čínský kappuku

neb seppuku. Tento způsob sebevraždy nebyl v Japanu znám v dobách nejstarších; přišel do mody teprve v dobách feudálních. Na Dalekém Východě pokládá se za nečestnou smrt: utopiti se, otráviti se, oběsiti neb zastřeliti se střelnou zbraní. Chtěl-li neb musil-li příslušník lepší třídy zakončiti život vlastní rukou, měl tak učiniti jedině čestným harakiri. Zároveň bývalo toto seppuku jedinou a výlučnou formou popravy samuraiů a šlechticů. Žádný z příslušníků těchto tříd nebýval sťat, jako tomu bývalo v Evropě za středověku, nýbrž sám na sobě vykonával ortel smrti harakirim.

Způsob, jakým harakiri v dobách feudálních bývalo prováděno, byl tento: Šlechtic, jemuž bylo souzeno odpykati sebevraždou nějaký politický zločin, dostal návštěvu vyslance šogunova neb císařova, jenž mu přinesl ortel smrti. Tento vyslanec musil býti harakiri přítomen, a musil podati svému pánu zprávu, že vina krví provinilcovou byla smyta. Uprostřed příbuzných, přátel a podřízených samuraiů hotovil se odsouzenec ihned ku obřadu. Zvolil si nejprve tak zvaného kai-šaku-nina, pomocníka při harakiri. Ve velikém některém pokoji neb pavilonu, jenž k účelu tomu zvláště byl určen, posadil se odsouzenec oblečený ve svátečním rouchu na rohože. Před ním položen byl meč. Pevnou rukou přiložil odsouzenec meč na spodní část těla a učinil ostřím na břiše řez asi 15—18 centimetrů dlouhý. Přemáhaje strašlivé bolesti naklonil pak obyčejně hlavu směrem k svému pomocníku, jenž rychlým máchnutím meče oddělil mžikem hlavu od těla nešťastníkova.

Veškeré obřady harakiri a jejich detaily vypěstovány byly starobylou tradicí, a každý příslušník kasty dajmiů a samuraiů učil se jim společně s jinými předpisy života rytířského.

Ač za několik okamžiků měl býti synem jisté smrti, přece každý samurai obřadně usedal, poklonil se hluboce všem svědkům strašlivého tohoto divadla, graciésně obnažil část těla, jež mečem měla býti zasažena, elegantně uchopil meč, pevnou rukou vykonal řez a žádal svého kai-šaku-nina, aby dovršil započaté dílo. Byla-li harakirim konána dobrovolná sebevražda, nebylo vždy nutno zachovávati všecky tyto předpisy do všech podrobností, ač i tu umíral obyčejně každý příslušník tříd válečnických jako pravý hrdina a rytíř.

Často několik Japonců vykonalo dobrovolné neb uložené harakiri společně. V poslední době znám jest případ hromadného seppuku v městě Sakai nedaleko Osaky v létech sedmdesátých devatenáctého století. Dvacet mladých samuraiů, kteří nepřáli moderním novotám v říši, napadlo a zhanobilo několik Francouzů. Za trest za tento skutek odsouzeni byli vládou, aby sami na sobě vykonali seppuku. V přítomnosti francouzského

velevyslance, jemuž tímto způsobem mělo se dostati satisfakce, jedenáct mladých mužů rozpáralo si břicha. Teprve na úpěnlivou prosbu diplomata, jenž na krvavou exekuci déle již dívati se nemohl, byla ostatním odsouzencům dána milost.

Netřeba připomínati, že v nynějším trestním zákonníku trest sebevraždy byl odstraněn. Ovšem tím ještě nikterak nebylo odstraněno harakiri samo. Japonec neutíká se k harakiri z důvodů, pro které ukončují násilně svůj život příslušníci jiných národů: harakiri bývá vykonáváno pouze z pohnutek čistě ideálních. Mnoho starších, vznešených Japonců zahynulo na příklad harakirim, když moderní kultura definitivně v Japonsku slavila vítězství nad starými tradicemi. Nesmiřitelní konservativci, nesouhlasíce s dalekosáhlými změnami celého národního a státního života, protestovali proti nim harakirim.

Zemřel-li mocný dajmio neb šogun, vždy se vyskytlo hojně věrných samuraiů, kteří oddanost k zemřelému svému pánu dokazovali tím, že dobrovolně harakirim ukončili svůj život. Domníval-li se rytíř neb válečník, že pán nespravedlivě jej pronásleduje, nebo že mu křivdí, utíkal se k rozpárání břicha, jež mělo býti protestem utlačovaného proti utlačovateli. Několikrát v dějinách Japonska zaznamenány jsou případy, kdy vlastenci upozorňovali nevšímavého šoguna neb mikada na nebezpečenství hrozící vlasti harakirim.

Za dob starších bylo harakiri ještě ukrutnější, než v dobách nynějších; odsouzenec musil si vraziti meč hluboko do těla, a zarýti pak mečem z levé strany na pravou a od zdola nahoru. Meč, kterým harakiri se vykonává, jest neveliký, a celý až na rukojeť zabalen jest v hedvábném papíře. Odsouzenec chápe se ho pravou rukou nikoli za rukojeť, nýbrž asi v polovici. Mimo zmíněného kaišakunina bývají při harakiri ještě dva pomocníci: jeden přináší meč, druhý uchopí uťatou hlavu, aby zjistil totožnost zemřelého.

Šlechtičny nevykonávaly na sobě harakiri v téže formě jako mužové, nýbrž tak zvané „džigai" (doslovně přeloženo „zničení sama sebe".) Malou dýkou, kterou každá dáma vyššího stavu stále nosila s sebou za pasem, prořízla si hrdlo. Že někdy harakiri konáno bylo i z důvodů dosti malicherných a v prvém návalu nerozmyšlené vášně, jest jisto. Markýz de la Mazelière ve své „Essai sur l'histoire de Japon" píše: „V císařském paláci potkali se na schodišti dva dvořané. Jeden z nich nepozdravil druhého domnívaje se, že jest to příslušník nižší třídy. Tento, pokládaje se za zneuctěna, vytáhne meč, vnoří si jej do těla a volá umíraje: „Nechť zví můj odpůrce, že moje statečnost není menší jeho." Protivník vychází v témž okamžiku z audienční síně císařské, slyší poslední slova umírajícího šlechtice, a volaje:

„Krev moje má tutéž cenu, jako krev jeho," usedá na podlahu a končí rovněž život svůj harakirim . . ."

Japonsko jest vůbec zemí sebevražd. Znamenitý japonský psychiatr dr. Kure Šuzo studuje společně se svým bratrem, statistikem Kure Benso, zajímavou tuto otázku a praví: „V době patnácti roků, od r. 1890 do r. 1904, spáchána byla v Japanu 122.441 sebevražda. V různých tříletích připadá sebevražd:

1890—1892	22.218
1893—1895	22.196
1896—1898	23.814
1899—1901	26.378
1902—1904	28.796

Zvláště nápadno jest, jak přibývá sebevražd v ženském světě japonském. Za dob dřívějších žena japonská žila život úplně skrytý, a právě tato skrytost byla nejlepší ochranou tehdejším ženám přede všemi nepříjemnostmi a strastmi života. Dnes žena vyšla ze svého úkrytu, snaží se uplatniti se i na poli veřejné práce, konkuruje s mužem, a není pak divu, že zoufalství a nesplněné naděje vtiskují smrtící zbraň do rukou žen, jež za dřívějších dob jen velmi zřídka k násilnému ukončení života braly útočiště.

Sebevražedná manie v Japonsku mívá občas charakter epidemický. Tak před nedávnou dobou zuřila taková nákaza na universitě v Tokiu. Množství studentů hynulo sebevraždou; buď se vrhali do vodopádů Kegon u Nikka, nebo hledali spojení se smrtí v kráteru živé sopky Asamy. Přes dvacet nadějných hochů zahynulo tak téměř současně, dávajíce přednost smrti bez zkoušek před nejistou karierou s dlouhými a těžkými zkouškami.

Vodopád Kegon jeví na kandidáty sebevraždy vůbec neobyčejnou přitažlivost. V jediném měsíci listopadu roku 1908 zahynulo ve smutně šumících vlnách tohoto kataraktu 186 sebevrahů!

Japonsko má ještě jinou specialitu sebevražd, jež se zove šindžu nebo joši. Jest to sebevražda zamilovaných. Obyčejně milenec zabije nejprve mečem svoji milenku, a pak zabíjí sebe. Jindy vypijí oba společně jed rozpuštěný v sake, neb skončí utopením v řece neb v rybníce. Oba milenci svážou se pevně provazem obráceni k sobě tváří v tvář, a pak skočí do vody. V době nejnovější dávají se milenci často též přejeti vlakem. Obyčejně zanechají dopis, v němž objasňují příčiny svého skutku, a prosí rodiče za odpuštění. Nežalují v tomto dopise na nepřející svět, na rodiče neb na příbuzné, veškerou vinu svého skutku svalují vždy úplně na sebe. Sebevrazi tohoto druhu pohřbíváni

bývají ve společném hrobě; lid věří, že duše nešťastných milenců nemá po smrti pokoje, nebyla-li těla jejich společně pochována.

Budhismus odsuzuje sebevraždu jako jeden z nejtěžších hříchů, ale zamilovaní sebevrahové doufají, že bohyně Lásky, jíž svojí sebevraždou přinášejí oběť, ujme se jich v životě posmrtném, a zajistí jim Nirvanu, o kterou by se jinak skutkem svým byli oloupili.

Když v r. 1869 sděláván byl nový japonský zákonník, navrhoval Ono Seigoro, nadšený propagátor moderních ideí, aby harakiri bylo odstraněno. Návrh jeho setkal se ve veřejnosti i v parlamentě s netajenou nevolí, ba s opovržením, a propadl dvěma sty hlasů proti třem. Během debaty nazýváno bylo harakiri „největší ozdobou císařství", „podporou konstituce", „základem náboženství" a „rozněcovatelem ctností". Ono Seigoro několik dní po onom sezení parlamentu byl zavražděn.

V době nejnovější vzbudila pozornost častá harakiri ve válce rusko-japonské. Národ vysílal své vojíny do války s napomenutím starých samuraiů: „Buď vítězství nebo smrt na bojišti, nebo harakiri!" Byla-li obklíčena některá dopravní japonská loď ruskými válečnými koráby, a bylo-li jisto, že vojáci padnou do ruského zajetí, přemnozí důstojníci a vojáci japonští končili dobrovolně vlastní rukou život, jímž nemohli prospěti již vlasti.

Ve válce rusko-japonské mezi 11. únorem a 14. srpnem 1904 ruské křižáky způsobily u Vladivostoku značné škody loďstvu, jemuž velel admirál Kamimura. Veřejné mínění v Japanu šílelo zlostí. Na dům admirála Kamimury páchány atentáty, manželka jeho všude insultována, děti bojkotovány ve škole, a pokřikováno na ně za každé příležitosti: „Kdy pak se váš otec již rozhodne, aby si rozpáral břicho?" Teprve 14. srpna podařilo se Kamimurovi, že zničil ruský křižák „Rurik" a zahnal jiné tři křižáky na útěk, a tím získal si opět ztracené sympatie svých rozezlených krajanů.

Když mělo loďstvo japonské odejeti do vod Čušimských, aby se tam setkalo s nepřátelským loďstvem Rožestvenského, dovolil admirál Togo, aby ženy a děti důstojníků a vojínů směly se rozloučiti se svými živiteli na korábech. Když za večera hosté odešli, poručil Togo, aby všichni důstojníci se shromaždili na palubě. Postavili se do řady dle své hodnosti. Admirál stál zatím mlčky ve své kajutě na admirálské lodi „Mikasa"; v kajutě nebylo jiné ozdoby mimo obraz mikadův.

Admirál šel na to podél řady svých důstojníků, pozdravil každého a mlčky ukázal každému na meč, jejž voják nesl vedle admirála na polštáři, a jímž prováděno jest harakiri. Každý z důstojníků se poklonil a vojensky pozdravil. Všichni věděli, co po-

divný tento raport znamená; věděli, že admirál zasvětil je všecky buď vítězství, neb jisté smrti...

Několik dní po té, když v Portsmouthu podepsán byl mír, táž loď „Mikasa" v arsenálu v Sasebě vyletěla do povětří. Komandant lodi nebyl právě v přístavu, byl na dovolené; neměl na onom neštěstí nejmenší viny — přes to však ihned, jak o příhodě se dověděl, zakončil svůj život sebevraždou.

V knize C. Farrèra „Bitva" čteme zajímavé vypsání harakiri, jež vykonal na sobě námořní důstojník po vítězné bitvě u Čušimy:

„Hirata Takamori vzal štětec a načrtl do svého zápisníku několik set značek úhledným krasopisem.

„Odpusťte mi," pravil znovu, „ale to vše má svou důležitost."

Vytrhl dva listy ze zápisníku a podal je praporečníkovi.

„Toto je ostatně pro vás... ráčíte-li mi prokázat čest a býti vykonavatelem mé poslední vůle..."

Praporečník překvapen vzhlédl na svého velitele.

„Ano," řekl Hirata Takamori. „Usmrtím se, Narimaso, hned. A budu vám velkým díkem zavázán, budete-li tak laskav, vy, který jste ze vzácné rodiny dobrých samuraiů, a posloužíte-li mi při mém harakiri."

Mladý důstojník se již nedivil, a chránil se vysloviti nezdvořilou otázku.

„Vzácnou čest prokazujete mně i mým předkům," řekl prostě. „Jsem přešťasten, že mohu vám posloužiti."

„Zde je má šavle," řekl Hirata.

Vytasil z lakované pochvy skvělou starou čepel, jejíž chránítko bylo z kovaného železa, v podobě dubových listí. Zabalil dýku do hedvábného papíru a podal ji praporečníkovi Narimasovi.

„Jsem k vašim službám, uctivě," řekl praporečník a chopil se šavle.

Hirata Takamori pohlédl tváří v tvář svému hosti a mluvil, jak káže zdvořilost:

„Narimaso, protože mi chcete posloužiti v tomto obřadu, sluší se, abyste znal můj důvod. Dnes ráno v rozmluvě, kterou mne markýz Jorisaka poctil, má nedostatečná inteligence zavinila, že jsem pronesl různá slova, která dnes večer považuji za nevhodná. Myslím, že by bylo záhodno, aby tato slova byla smazána."

„Nebudu vám odporovati, smýšlíte-li takto."

„Budete tedy tak laskav a sečkáte, až připravím vše, čeho třeba?"

„Tak učiním co nejdůstojněji."

Vedle pokoje byl jakýsi toaletní kabinet. Vikomt Hirata vešel tam, aby se oblékl do obřadného šatu, nezměnitelně určeného předpisy.

„Věru," pravil, „jsem v rozpacích, a vy jste příliš laskav..."

„Činím sotva tolik, co jsem povinen," pravil Narimasa.
Vikomt Hirata znovu poklekl před svým hostem.
Držel nyní v pravici dýku, zabalenou do hedvábného papíru, jako šavli. Usmál se:
„Působí mi velkou radost, že mohu dnes zemřít dobrovolně," pravil. „Naše vítězství jest tak dokonalé, že Vlast může snadno se obejíti bez jednoho ze svých poddaných, a zvláště tak nepotřebného."
„Blahopřeji vám," řekl praporečník. „Ale nemohu schvalovati vaši skromnost. Naopak, myslím, že nic nemůže nahraditi ztrátu, kterou utrpí Vlast, kdyby bezúhonný příklad, jejž všem poskytujete, nebyl skoro úplnou náhradou."
„Jsem vám vděčen," řekl Hirata.
Obrátil se a vyňal pomalounku čepel obnažené dýky.
„Příklad markýze Jorisaky Sadaa je větší, než můj," řekl.
Přejel prstem ostří dýky. Praporečník tiše povstal se sametového koberce, a stoje před vikomtem, pevně stiskl oběma rukama jílec meče, obnaženého jako dýka.
„Mnohem větší," opakoval vikomt Hirata.
Učinil sotva znatelný pohyb.
Narimasa, který se naklonil, neviděl již čepele dýky.
Břicho bylo otevřeno co nejpravidelněji. Vytékalo již trochu krve.
„Mnohem větší, věru," opakoval znovu vikomt Hirata Takamori.
Mluvil stále tak jasně, ale slaběji.
Koutek úst se lehce nadzdvihl, první známka děsné bolesti, chladnokrevně ovládané.
Narimasa, maje pravou nohu nataženou do zadu a levou v koleně ohnutou, sklonil se náhle celým dříkem, dosud jako pružina napiatým.
Hlava vikomta Hiraty Takamoriho, jedinou ranou uťata, padla na bílé rohože.
Šavli bylo vidět až za chvíli, když se zdvihla, rudá."
V roce 1912 velikou sensaci v celém vzdělaném světě vzbudila sebevražda generála Nogiho.
Nogi byl pravý japonský hrdina. Statečný a skromný, neznal jiné radosti, než sloužiti svému císaři a vlasti. Do války rusko-japonské šel nejen generál Nogi, ale jako důstojníci šli tam i oba jeho synové. Starší z nich zahynul hned v jedné z prvních srážek. Druhý syn nalézal se spolu s otcem ve vojsku, jež obléhalo pevnost Port Arthur. Jako velící generál mohl Nogi povolati svého syna do generálního štábu nebo jiným způsobem se postarati, aby nyní jediný jeho syn nebyl vydán bezprostřednímu, skoro jistému nebezpečenství smrti. Z evropských otců jistě devadesát

devět ze sta by v podobném případě svého jediného syna tak ochránilo. Nogi však věren zásadě, že voják musí zůstati na svém místě, ať se děje cokoliv, svého syna neušetřil. Mladý Hoten, syn velícího generála, nalézal se mezi vojskem, jež dobývalo nejnebezpečnější místo, pahorek 203 m. vysoký, jenž byl klíčem k celé pevnosti. Všecky krvavé, strašlivé srážky vojska s nepřítelem sledoval starý Nogi s klidnou tváří. Za noci však, když důstojníci ulehli, často bylo viděti starého generála, jak ve svém stanu nebo před ním chodil celé hodiny, maje ruce přitisknuty k čelu a hořce pláče.

V jednom z prvních dnů prosince Hoten padl. Zpráva o smrti mladého důstojníka oznámena byla ihned Nogimu, jenž ji přijal nehnuv brvou. Když na druhý den předčítán byl vojsku denní rozkaz, chválil tam vrchní velitel vřelými slovy statečnost vojínů, kteří včerejšího dne provedli krvavý útok na pahorek; o svém vlastním synu, jenž zpečetil hrdinství svou smrtí, neřekl tam generál jediného slůvka.

Když Port Arthur padl, pravil v hovoru Nogi k několika zajatým ruským důstojníkům: „Ztratili jste zde mnoho dobrých svých soudruhů. Také já oplakávám mnohé. Ale není naším zvykem ukazovati bolest. Srdce naše mohou býti plna, ale slov musíme míti co nejméně..."

Brzy po vzetí Port Arthuru dal generál zříditi na návrší oltář, odbývána bohoslužba, a za přítomnosti důstojnictva a části mužstva četl Nogi prohlášení, ve kterém se obviňoval, že jest neschopným vůdcem, že snad nebylo tolika obětí ku vzetí pevnosti zapotřebí, a že by byl jiný generál jistě dříve a s menšími obětmi vítězství dosáhl. Na konec pak prosil duše padlých vojínů za odpuštění. Kdykoli později mluvíval o strašlivých dnech kampaně portarthurské, vždy říkával skromně: „Ztráta synů mých připadá mi nutností, neboť jen tak hrozná rána mohla usmířiti duše hrdinů, jež jsem byl, vykonávaje tragickou svoji úlohu, nucen vésti na smrt."

Když r. 1911 zastupoval Nogi japonského mikada při korunovaci anglického krále Jiřího, vracel se po skončených slavnostech přes Rusko domů. Zdržel se necelé tři dny v Petrohradě. A první jeho návštěva, kterou v Petrohradě vykonal, byla na hřbitov, kde položil nádherný věnec na hrob generála Kondratěnka, největšího ruského hrdiny z války rusko-japonské.

A veliký tento Japonec, jenž za celý svůj život neprojevil nikdy slabosti, rozloučil se dobrovolně se životem, když zemřel ten, jemuž po celý život věrně sloužil, císař. Po čtyřicet pět dní, jež uplynuly po smrti mikada Mucuhita, nebylo lze na generálu Nogim pozorovati nejmenšího rozrušení. Dokud mrtvola císařova nebyla pohřbena, čekal věrný služebník, zda by svému císaři

ještě nějak mohl býti užitečným. Jakmile však bylo po pohřbu, a císař jeho služeb již nepotřeboval, ukončil Nogi dobrovolně rytířským harakiri život, aby i smrtí dokumentoval svoji lásku k tomu, jehož po celý život tolik miloval, a aby svému pánu sloužiti mohl i v životě záhrobním...

Ničím nelze tak výmluvně charakterisovati hlubokou duši Japonska, jako těmito několika detaily ze života velikého generála Japonska. Můžeme se proto diviti, že národ a císař povýšili tohoto velikého národního hrdinu brzy po jeho smrti za boha, a vystavěli mu chrám, kde tisíci věrných ctitelů po celá příští staletí bude uctíván?

*

Za jednu z nejvýznačnějších vlastností Japonců, jež ani vpádem moderní, západní civilisace v podstatě nebyla dotčena, pokládám nesmírnou lásku k přírodě. Již v předešlých odstavcích měl jsem příležitost dotknouti se krásné této charakteristiky ostrovanů japonských.

Po prvé byl jsem v Japonsku na počátku jara, a hltal jsem přímo srdečné projevy Japonců nad probouzející se vesnou. Nikde na světě jsem před tím neviděl, že by nejširší vrstvy lidové radovaly se tak upřímně ze vzkříšení přírody, jako jsem byl denně svědkem za jarních dnů v roce 1906.

Po druhé přijel jsem do Japonska na podzim, v polovici října. U nás v Čechách v tu dobu jest sychravo, mlhavo, smutno — a zde slunko svítilo a hřálo, jako u nás hřeje v polovici srpna. V zahradě domu p. Procháskova, kde jsem byl v Jokohamě hostem, kvetly bílé růže — toho roku již po třetí — a dozrávaly fíky.

Jest doba chrysantém, a není snad domu a místnosti, jež by nebyly ozdobeny alespoň kytičkou krásné této rostliny. Vždy jen několik stonků s květy svázáno dohromady, ale svázáno tak, že mimoděk vzbuzují obdiv.

Denně chodím kolem malého domku, kde japonsky a anglicky jest napsáno, že jeho majitelka učí umění vázati květiny v kytice. A pod návěštím má několik kytic ve vázách na ukázku, tak vkusných, že srdce se na ně směje!

Naše veliké přeplněné kytice se Japoncům nelíbí. Říkají, že prý nemáme vůbec citu ku květinám, že duši květin nerozumíme. A když stoje u výkladní skříně oné učitelky vzpomínal jsem na naše namačkané, na drátech napíchané kytice, skoro dával jsem za pravdu Japoncům, že my Evropané květinám nerozumíme, ba že v této příčině jsme barbaři...

Jednoho dne dostali moji přátelé v Jokohamě tištěný dopis tohoto znění: „Dovolujeme si Vám připomenouti, že nastává

sezona javorů a platanů, kdy lesy Nikka a okolí tonou v barvách zlata, šarlatu a patiny. Nikde v Japonsku není možno viděti obdivuhodné krásy podzimních barev v přírodě v takové dokonalosti, a současně za takového pohodlí, jako v Nikku. Stromy stkvíti se budou v nejkrásnějších barvách asi koncem října. Přijďte atd. Hotel Kanaja v Nikku."

Představte si, že by se našel v Čechách hotelier, jenž by zval hosty ne k návštěvě nějakého šantánu, dostih neb footballu, ale lákal je do přírody, podívat se na nádherné barvy jeseně. Nevyhlásili by jej za blázna?

Nejlepší známka, jak jsme se odcizili přírodě, a jak málo dovedeme se těšiti nestárnoucími jejími vnadami!

Jinde, v malém městě Jokaiči, je výstava chrysantém. Vstupné pět senů za osobu. A malí, velcí, vše obchází s posvátnou radostí kolem záhonů, a jako malé děti s nadšením obdivují krásně rozvité květy této rostliny. Lidé, kteří teprve během posledních čtyřiceti roků byli civilisováni! Tak jsem v duchu na oné výstavě vzpomínal na obecenstvo na druhé straně zeměkoule, jež kamkoli přijde, láme křoví, trhá květiny, šlape po travinách. A nejsou to divoši; běda, kdyby jim to někdo řekl!

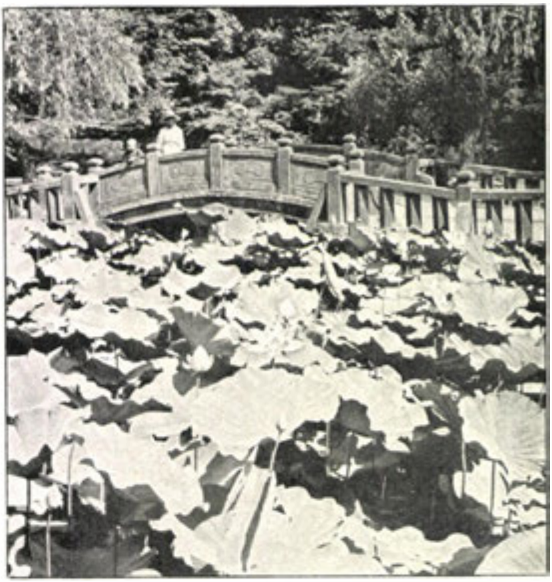
Již malé děti učí se lásce ku květinám. Neznám hned tak roztomilého pohledu, jako na malé batolící se děcko japonské, jež neohrabanými svými prstíky snaží se vytvořiti pokud možno krásný shluk několika větviček ve váze. V uspořádání květin není nic náhodného, vše jest předepsáno starobylou tradicí, a japonská dívka není spokojena a hraje si s kyticí třeba půl hodiny i déle, pokud není všem požadavkům vkusu a tradice vyhověno.

Zahrádka neschází v domě bohatého ani chudého. Často měří jen několik čtverečních metrů plochy, ale jsou na ní miniaturní lesy, hory, skály, torii, údolí, a na místě, kde by dle našich názorů nedal se umístiti ani malý trávník, vykouzlí Japonec zátiší dýchající ilusí skutečnosti.

Dovoluji si za této příležitosti doplniti to, co dosud v předešlých kapitolách řečeno bylo o japonském rostlinstvu, jež si skutečně zasluhuje lásky, se kterou obyvatelé ostrovní země japonské k říši rostlinné lnou.

V kapitole o svátcích japonských zmíněno bylo hlavních druhů nejoblíbenějších japonských květin. Zajímavo jest, že květin divoce rostoucích v krajích obydlených jest velmi pořídku. Každá píď půdy využitkována jest pečlivě pro účely hospodářské. Za to, jakmile zajedeme dále od obydlených center, zvláště pak do hor, překvapuje nás japonská flora nečekanou bohatostí a rozmanitostí krásných květů. O japonských květinách rozšířena byla u nás v Evropě pomluva, že nevydávají vůně. „Květy bez vůně,

ptáci beze zpěvu, ženy beze studu" bylo jednou z prvních charakteristik, jež znal západní svět o Japonsku. Jako nejsou pravdivá slova o japonských ptácích a ženách, tak nelze též tvrditi, že by květy japonské neměly vůně. Jisto jest ovšem, že v Japanu roste celá řada rostlin, jichž sesterské druhy v Evropě neb jinde nadány jsou silnou vůní, kdežto v Japonsku voní jen nepatrně. Že by však rostlinstvo Japonska nemělo vůně vůbec, není pravda. Přinesme jen do pokoje jedinou větvičku kučinaši,

LOTOSY V KVĚTU.

japonského jasmínu, a opojná vůně, jež se hned pokojem rozlije, bude nejlepší obranou květin japonských, jimž v této příčině cizinci skutečně křivdili.

Nejoblíbenější japonské rostliny jsou třešně, chrysantémy, vistarie, pivoňky, švestky a trnky, lotosy a bambus.

To, co turisté o Japanu píšící nazývají lotosem, jest vlastně odrůda leknínu. Roste na mělkých rybnících a bažinatých vodách. Proto také v japonské literatuře, zvláště budhistické, shledáváme se s častým přirovnáním člověka, jenž uprostřed tohoto hříšného světa žije ctnostným životem, k lotosu, jenž vyrůstá z bažiny.

Rostlina tato hraje důležitou úlohu v japonské náboženské symbolice: Budha představován jest stoje neb sedě na květu lotosovém, veliké listy a květy lotosu zhotovené z pozlaceného neb postříbřeného papíru neseny jsou v průvodu pohřebním, podstavec náhrobního kamene bývá často v podobě lotosového květu. Lotos, jak viděti, spojen bývá obyčejně s ideou smrti. Mladé výhonky a kořeny lotosu tvoří též oblíbenou součást japonského jídelního lístku.

BAMBUSOVÝ LES.

S vděčnou úctou dívá se Japonec na bambus, o němž praví přísloví: „Neptej se mne, k čemu jest bambus, řekni mi spíše, k čemu bambus není." Použití bambusu jest v Japanu všestranné. Na silných větvích bambusových nosí břemena, na dlouhých tyčích věší prádlo, na bambusová ráhna zavěšují na plachetních lodích plachty, vlajky kynou vesele s bambusových žerdí, bambusových stvolů užívá se k rozvádění vody; roury bambusové mají tu přednost před železnými, že nikdy nerezaví a jsou velmi trvanlivé. Menších hůlek bambusu užívá se jako troubele k dýmkám, jako držátek na pera, násadek na košťata, holí k deštníkům,

slunîkům a k rybářským prutům, jako držadel k bičům, součástí žebříků, luků, šípů. Ploty zhotoveny bývají pravidelně z bambusových tyčí; tím, že kladeny jsou střídavě tyče nestejné velikosti vedle sebe, docilují japonští tesaři velmi ornamentálních a při tom laciných plotů. Bambus nařezaný na tenké proužky tvoří záclony do oken a chrání před paprsky slunečními lépe, než záclona z látky zhotovená. Z podobných proužků pletou sítě na ryby, na ústřice a jiné plody moře; rovněž mistrně dovedou z nich splétati košíky, vázy na květiny, kleci na ptáky, rámce na obrazy a přerozmanité dětské hračky. Mladé výhonky jednoho druhu bambusu jsou dokonce pochoutkou Japonců, chutnají asi tak jako chřest. Bez bambusu těžko si představiti denní život Japonce, a vděčnost jejich k podivuhodné této rostlině, jíž Japonci neříkají strom ani keř, nýbrž „tráva", jest jistě vysvětlitelna. V Japanu roste asi padesát různých druhů bambusu, z nichž jest 37 domácích, původních, ostatní byly tam přeneseny hlavně z Koree, z Číny a z ostrovů Luču.

Evropskému turistovi působí jistě zvláštní potěšení jeti džinrikší v podivném exotickém lese bambusovém: dlouhé stvoly bambusové kloní se v nádherných křivkách, a roztřepené listy dodávají rostlině, jíž tak jako tak exotické, ještě bizarnějšího vzhledu. I půda pokryta jest bambusovou travou, zvanou sasa, jež roste téměř všude; na jaře jest překrásně, šťavnatě zelená, na podzim pak listy její vroubeny jsou čistou bílou linkou. Japonský básník nazývá proto listy bambusové za podzimu „obláčkem se stříbrným okrajem". U nás pokládán jest bambus obecně za rostlinu tropickou, a působí to neobyčejně podivně, vidíme-li v Japanu v zimě, jak vysoké stvoly bambusové prohýbají se někdy pod tíží sněhových závějí. V japonském malířství jsou bambusy ohnuté pod tíží sněhu velmi oblíbeným a častým motivem.

Miláčkem japonských zahradníků jsou zmrzačelé, trpasličí stromky. Není v Japonsku zahrady, a není snad domácnosti, aby tam neměli nějaký zajímavý exemplář tohoto druhu. Představte si stromky sto, dvě stě, i tři sta roků staré — borovici, jež má peň stářím zohýbaný a popraskaný, se všemi detaily naší prastaré borovice — a celý stromek jest umístěn v malém kořenáči, a jest 20, 30 centimetrů vysoký. Pravá pohádka přírody!

Mrzák lidský, i mrzák v říši zvířecí působí dojmem deprimujícím, vzbuzuje soucit a smutek v duši: tito mrzáci z říše rostlinné budí však v duši pocity ušlechtile radostné. Neznám hned tak podnětu, jenž by diváka rozradostnil dojmem, který ještě po létech při vzpomínce znovu se vrací, jako tyto japonské „dwarf trees".

Stromy, jež bývají v této trpasličí podobě uměle pěstovány, jsou hlavně: thuje, borovice, modříny, jalovce, Podocarpus, Tsuga,

kryptomerie, javory, kaštan, buk, Styrax japonica, granátové jablko, japonská třešně a švestka, palmy, vistarie, bambusy a j.

Hlavním tajemstvím zahradnického umění při pěstování těchto rostlinných útvarů jest, nedávati rostlině mnoho potravy a vláhy a často je přesazovati. Zmrzačené stromky, zvláště staré, nejsou ani v Japonsku laciné, a stojí často malý stromeček několik set korun. Kapitán francouzského korábu společnosti „Messagéries Maritimes", jímž jsem po prvé návštěvě jel z Japonska dále do Číny, vyprávěl nám po cestě, jak před léty koupil si v Japanu dosti drahý podobný trpasličí stromek a přivezl jej domů do Marseillu. Stromek budil všeobecný obdiv. Prvý rok byl stejně roztomilý ve Francii, jako byl před tím ve své vlasti japonské. Kapitán však dle všeho neznal dobře, jak se stromkem zacházeti, a milý stromek dostávaje více vláhy, nežli potřeboval, počal růsti, a rostl tak pilně, že by byl hnedle dohonil, co ve vzrůstu za dosavadní svůj život byl zameškal. Kapitán vzal tudíž neposlušný stromek při jiné cestě zpět do Japonska, a tokijský zahradník napravil neposlušného pacienta opět za krátký čas úplně...

TRPASLIČÍ BOROVICE (250 roků stará).

STINNÉ STRÁNKY POVAHY JAPONCŮ

Anglické jedno přísloví praví: „Kde jest mnoho světla, jest též mnoho stínu.“ Povaha japonského lidu vykazuje tolik světlých stránek, že není divu, nacházíme-li při hlubším a delším pozorování též řadu stránek stinných. Známost o Japonsku a jeho lidu byla u nás, právě tak jako v jiných zemích Evropy, šířena většinou cestovateli, kteří — jak jest přirozeno — pobyli v Japonsku nedlouhý čas, dali se uchvátiti krásnou přírodou, nádhernou scenerií, báječným uměním a zajímavou kulturou malých lidiček tam daleko, až kde slunce vychází, a líčili pod tíhou těchto dojmů Japonsko obyčejně jako pohádkovou zemi květin a říši dobráckých, nanejvýš snad trochu naivních lidí.

A co nám řeknou lidé, kteří v Japonsku dleli po celá desetiletí a poznali povahu tamního lidu se všech jeho stránek? Budou vám líčiti Japonce zcela jinak, až krásný váš sen o japonské pohádce část po části se zhroutí, a zbude vědomí, že my lidé jsme všude na zeměkouli stejní: dobří i zlí, idealisté a hned zase nejhrubší požitkáři, umělci a lidé suroví, lidé plní formalit, a snad hledaného obalu, ale nehezkého jádra.

Z autorů, kteří pobyli v Japanu dlouho, a nejsou v nejmenším podezřelí, že by přísnými svými posudky křivditi chtěli Japonsku a jeho obyvatelstvu, uvedu v následujícím několik hlavních a nejnápadnějších chyb povahy a intelektu japonského jedince i společnosti. Připomínám předem, že mám Japonsko tak rád, že mimo českou vlast moji není na světě země, které bych více miloval — chci však býti nestranným vypravěčem, a tu mimo světlo nutno upozorniti i na stín...

Každý Japonec jest hádankou. Před veřejností hraje svoji roli a hraje ji znamenitě — za kulisami jest to však obratem ruky člověk úplně jiný. Jest mistrem v umění přetvařovati se, a staletým cvikem naučil se dokonalému sebeovládání. Nikdy nelze vyčísti mu s obličeje, co ve svém srdci obmýšlí. Rovněž slovem nikdy se neprozradí. Jest zdrželivým, nikoli sdílným, v sebe uzavřeným, dalek přímosti. Pronáší-li svůj úsudek, nečiní tak nikdy přímo, vždycky oklikami; také otázky jeho nikdy nejdou přímo k jádru věci, nýbrž obíhají stále kolem. Chce-li na př. tokijský student zvěděti, zda jeho profesor zůstane i v příštím roce v Japonsku, či vrátí-li se do Evropy, nezeptá se přímo, jak by každý u nás se ptal: „Vrátíte se příštího roku do Evropy?“, nýbrž: „Přijede příštím rokem nějaký nový profesor na naši školu?“ Z odpovědi zkonstruuje si pak sám to, co chtěl věděti.

Japonec mluví s nejlhostejnějším obličejem o věcech naprosto lhostejných, takže žasneme nad prázdnotou jeho rozmluvy. Když se však poroučí, ví vše, co věděti chtěl, a dobromyslný Evropan ani nepozoruje, že ten, jejž pokládal za naivního hlupáčka, vlastně důkladně jej napálil.

Japonec jest rozeným diplomatem, jako to platí vůbec o většině Asiatů, a zástupci západních velmocí musí sbírati často všecku svoji moudrost, aby nebyli hříčkou v rukách japonských státníků. Zle by si poradila kterákoli velmoc evropská, jež by vyslanectví v Tokiu obsadila mužem neschopným, považujíc je za pouhou sinekuru. Nové smlouvy na př., jež Japonsko uzavřelo na základě politické rovnocennosti s evropskými mocnostmi, jsou mistrným diplomatickým kouskem, jenž by byl ke cti nejschopnějším hlavám v diplomacii kterékoli kulturní velmoci Západu.

Maska nevinného, dobromyslného dítěte stala se Japonci druhou přirozeností. Namnoze kryje se tato vlastnost s pokrytectvím. Ve styku s bělochem jest Japonec vždy krajně přívětivým. I když má sto příčin k hněvu, zůstává klidným, lhostejným a milým. Jisto jest však, že k cizinci má vždy odpor, ne-li nenávist. Jsou-li Japonci úplně mezi sebou, na př. v tisku, který jen málokterému z bělochů jest přístupným, vytryskne často tajená nenávist elementárním způsobem. Veliká nenávist k cizincům jest jednou z nejsilnějších složek jejich povahy. Čím úlisněji a sladčeji se Japonec na bělocha usmívá, čím více plazí se před ním v nemužné poníženosti a pokoře, tím větší záští k celé bělošské rase hárá jistě v jeho nitru. Nenávist tuto přejímalo po staletí pokolení od pokolení a takořka ssálo již s mlékem matčiným.

Děti ve škole jsou vyučovány, že národ japonský jest prvým ve světě svojí silou, moudrostí a ctnostmi; všecky národy ostatní, zvláště ovšem běloši, jsou opovědnými nepřáteli země Vycházejícího Slunce. Se žárlivostí těžko tajenou dívají se úřady i lid na každé hnutí cizinců, zvláště obchodníků v Japanu žijících, a různými výjimečnými zákony a nařízeními svobodná činnost cizinců stále a velmi citelně jest obmezována. Není proto divu, že rok od roku ubývá v Japonsku velikých evropských a amerických firem, v témž poměru, v jakém přibývá velkých firem japonských, jež konkurencí a prostředky namnoze dosti pochybnými přebírají posici za posicí v japonském exportu a importu. V r. 1900 klesl počet cizozemských firem (čínské vyjímaje) v jediné Jokohamě ze 303 na 248, a generální konsul Spojených Států severoamerických referuje o rok později ve své konsulátní zprávě praví: „Počet cizinců obchodujících v Japanu menší se rok od roku, a postavení jejich jest stále horší a horší."

Největší potíž, s níž každému evropskému obchodníku ve styku s Japonci jest zápoliti, jest pověstná obchodní nepočestnost Japonců. Nectnost tato zakořeněna jest v kruzích potulných kramářů právě tak, jako ve středním stavu obchodnictva a rovněž i u firem největších. V obchodním životě Japonska jest zjevem zcela obvyklým, že obchodní smlouvy a závazky nebývají dodržovány. Každý obchodník, jenž delší dobu s Japonskem obchoduje, může se jistě pochlubiti množstvím obchodů, jež správně dle úmluvy vyřídil, za něž však od japonského svého obchodního „přítele" nedostal ani haléře.

Zeptáme-li se obchodníka, proč si svého práva nedobude, odpoví s resignací: „Nemělo by to výsledku! Soudy jsou japonské, a i v tom případě, že nechci viniti soudce ze stranickosti, jisto jest, že nechápou a nerespektují obchodní zvyklosti našeho obchodního světa. Řídí se tradicemi obchodního života japonského, a dle těch posuzují i obchodní styk s námi bělochy. A kdybych i na krásně u soudu vyhrál, neměl bych z toho nejmenšího prospěchu; odpůrce zbaví se ihned veškerého svého jmění podvodným úpadkem, jež jsou na denním pořádku. A v případě, jenž jest tak vzácný, že netřeba vlastně o něm ani hovořiti, že bych totiž přišel po dlouhém namáhání k svým penězům, vysazuji se jistému nebezpečenství, že celým obchodním světem japonským budu bojkotován. Většina z nás obchoduje s Japonci pouze za hotové, a nedáme se svésti ani nejsvůdnější vyhlídkou velikého zisku k nějakým obchodním spekulacím na nespolehlivé a nebezpečné této půdě."

Často bývají v této příčině srovnáváni Japonci a Číňané, a srovnání to dopadne v obchodních kruzích Dalekého Východu vždy v neprospěch Japonců. Veliké obchodní firmy a banky tamní nahrazují ve svých kancelářích a závodech nespolehlivé úřednictvo japonské vesměs spolehlivými silami čínskými. Číňan bývá pravidelně poctivec. Číňan jest těžkopádný konservativec; nechápe tak lehce, jako Japonec — čeho však jednou se uchopil, to drží pevně. Ředitel největší anglické banky v Jokohamě louče se s úřadem pravil, že nezná na světě nikoho, komu by bezpečněji mohl důvěřovati, nežli čínskému obchodníku nebo bankéři. Za dvacet pět roků jeho působnosti v bance uzavřeny byly obchody jdoucí do set milionů dolarů — a za celou tu dobu neobjevil se v bance jediný podvodný Číňan.

Není proto s podivem, že ve velikých domech obchodních v Jokohamě, Tokiu a Kobe jen nejnižší zřízenci jsou Japonci; dozorci, úředníci a pokladníci jsou vesměs Číňané, a to namnoze i u firem čistě japonských.

Při své druhé návštěvě Japonska psal jsem v jednom svém feuilletonu o této nespolehlivosti japonského obchodníka a o jiných

stinných stránkách japonské povahy. A zajímavo, že na tento můj článek ozval se až v Japonsku velmi silný protest. Článek přeložen byl totiž jedním z českých esperantistů do této mezinárodní řeči a v té podobě dostal se do Japonska, kde přeložen byl do angličtiny, a z té dále do japonštiny. Japonské listy připouštěly jen některé z výtek, jež jsem uváděl nikoli ovšem jen ze zkušenosti vlastní, ale i z věrohodných popisů literárních i dle

KRÁMY.

informací lidí žijících v Japanu dlouhá léta a znajících Japonsko do všech podrobností.

Abych byl spravedlivým, ut audiatur et altera pars, uvádím jednoho z apologetů Japonska, Henry J. Fincka v jeho „Lotos Time in Japan".

„Jsou to hlavně dvě obžaloby, jež cizími obchodníky a misionáři soustavně Japonsku v tvář jsou vrhány: výtky obchodní a pohlavní nemravnosti. Jokohamští kupci chválí si počestnost Číňanů oproti nespolehlivosti Japonců. Že to s tou čínskou poctivostí není tak zlé, dosvědčuje úryvek z přednášky Mr. A. Stantona o stavu čínského obchodu čajem, jež v Londýně nedávno byla

pořádána. Před třiceti lety ovládala skutečně Čína britský čajový trh, kdežto dnes obstarává pouhých 12% dovozu. Příčinou toho jest v první řadě kupecká nepočestnost čínských obchodníků, kteří nám prodávali čaj falšovaný. Není pochybnosti, že japonský obchodník není vždy vzorem poctivosti a spolehlivosti. Jsou však naši kupci počestnější? Cizí firmy v Jokohamě budou vám vypravovati, že domorodí obchodníci nedodržují slova, domnívají-li se, že by nevydělali tolik, kolik zamýšleli. Možno však vykládati ve zlé domorodci, chce-li se dostati z kličky, kterou mu nastražili cizinci počítající, že koupí věc v Japanu za deset centů a budou ji prodávati v New Yorku za dolar?

Padělání potravin jest jiná forma obchodní nepočestnosti, z níž tak často Japonci jsou obviňováni. Pochybuji však, že by v tomto oboru mohli Japonci předstihnouti na příklad Spojené státy severoamerické, o nichž tamní speciální plnomocník zemědělského departementu ve Washingtonu, Mr. A. J. Wedderburn, podává příšerný fakt, že cena falšovaných potravin v severoamerické Unii obnáší za jediný rok přes jednu miliardu dolarů. Ježto nejméně dvě procenta z nich jsou potraviny zdraví nebezpečné, zaplatí se za otravné tyto látky 20 milionů dolarů, nepočítaje oběti na životech a na zdraví.

Nemravnost pohlavní jest — o tom není sporu — zlem v Japanu, ale právě tak, jako v jiných zemích. Nelze popříti, že ošklivou skvrnou na počestném jméně Japonska je zvyk téměř tradicionelní zaprodávati nevinné dívky do domů hanby, aby rodičům bylo umožněno vybřednouti z dluhů. Ale bylo by nespravedlivo posuzovati hrozný tento zvyk pouze s hlediska Západu. Jest to jen důsledek zásady Konfuciovy, že dětinná láska a poslušnost jsou hlavními ctnostmi, jimž všecky ostatní, tedy i cudnost dívčí musí býti obětovány. A právě tento moment jest příčinou, že kolem nešťastných oněch obětí spřádá si lid jisté kouzlo ethické, a děvčata podobná bývají velmi často hrdinkami japonských novel a románů. Nelze však ani z toho usuzovati, že by ctnost dívčí a čistota pohlavní neměly v Japonsku vůbec žádné ceny. Osud nešťastných těchto děvčat jest oplakáván a statisticky lze dokázati, že poměry veřejné mravnosti jsou v Japanu asi stejné, jako v Evropě. Prof. Ono dokazuje, že zločiny znásilnění nejsou v Japonsku daleko tak časté, jako v zemích západních. Staré zákony trestaly cizoložství ukřižováním, později pak stětím a vystavením sťaté hlavy. Konkubinát jest sice zákonem trpěn, ale pokládán za něco ponižujícího.

V Japonsku není ničeho, co by mohlo býti srovnáno se strašlivými nemravnostmi, jež jsou páchány v různých brlozích Londýna; není tam též takový obrovský počet nemanželských dětí, jako ve Vídni. „Japan Mail“ ze dne 22. ledna r. 1892 praví:

„Smutnou pravdou jest, že nejnemravnějšími a nejzkaženějšími místy dnešního Japonska jsou brlohy ve svobodných, internacionálních přístavech nebo v jejich okolí." A Mr. Griffis praví: „Nežli Japonci otevrou nový nějaký přístav cizímu obchodu, zařídí tam dvě instituce: celnici a nevěstince. Jsou přesvědčeni, že cizinci jsou mnohem horší, než oni. Křivdí nám?"

New-Yorský „Medical Journal" ze dne 9. června 1894 dává na tuto otázku výmluvnou odpověď. „Dle úředních výkazů policie newyorské žije v metropoli této čtyřicet tisíc nevěstek, a sumy zaplacené v jediném roce za prostituci a vše, co s ní souvisí, dosahují ročně výše čtyřiceti milionů dolarů. Proč tedy poukazovati neustále na japonskou nemravnost? Proč spatřuješ mrvu v oku bratra svého, kdežto břevna v oku vlastním nevidíš?..."

Cizina činila ode dávna Japoncům výtku prolhanosti. Lidé, kteří psali o Japonsku, tvrdili, že nepovažují Japonci lež za mravní úhonu, ba že řeči japonské schází dokonce termín k vyjádření tohoto mravního defektu. Japonci brání se poukazujíce, že právě ta okolnost, že řeč nemá pro lež zvláštního výrazu, jest důkazem, že této neřesti v Japonsku vůbec není, že je tamnímu lidu cizí a vzdálená. Pravdu nemají ti, ani oni. Především není pravdou, že nemají Japonci pro „lež" vůbec termínu. Lež jmenuje se japonsky „uso".

Mimo to Japonec jest při lži právě tak neupřímným, jako když mluví pravdu. Smělá, drzá lež jest mu tak proti srsti, jako bezohledná, poctivá pravda. Nelze ovšem přikládati na japonskou prolhanost přísné naše měřítko mravnosti. Kořen této neřesti hledati dlužno až v dobách feudálních, kdy lid byl naprosto odvislý životem i jměním od svých pánů, kdy druh druha pozoroval nedůvěřivě při každém kroku, a kdy špehounství, ono pověstné japonské špehounství, velikolepě bylo vyvinuto. Možno proto doufati, že tento nehezký rys japonské povahy se změnou poměrů v dohledné době ve volném ovzduší moderní kultury se přemění.

Jako sopky jeho vlasti, tak i Japonec jest tvor naprosto nevypočítatelný. Jest sanguinikem, a má všecky přednosti i nedostatky letory sanguinické. Pro všecko jest lehce vnímavý, rychle nadšen, zajímá se o vše možné — ale při tom jest krajně těkavý, povrchní a nespolehlivý. Jako jest Číňan krajně těžkopádný, ve stejném extrému Japonec jest pohyblivý.

Japonci jsou známi v celém světě jako znamenití žongléři a kejklíři. Tuto svoji vlastnost zachovávají i v životě duševním a morálním: vždy ohebni, mrštní, lidé, jimž schází pevná, neohebná páteř. Vše pojímají lehce. Pro ně neplatí přísloví: „Dvakrát měř, jednou řež"; jim stačí životem axiom: „S chutí do toho,

půl je hotovo." Mají energii, jež lehce jest vznětliva, a ducha neobyčejně podnikavého.

V Japonsku dějí se věci přes noc. Vrátíte se ze třídenní cesty domů a vidíte s úžasem, že vaší ulicí vede pouliční elektrická dráha, jíž tam dříve nebylo. Vyhlédnete z okna, a před vámi ční do vzduchu tovární komín na místě, kde jste měli ještě před několika dny volný horizont.

Žádný, kdo trochu studoval dějiny rychlého moderního přerodu Japonska, by se nedivil, kdyby Japonci byli nervosními. Shltnouti v krátké době čtyřiceti roků vše, co klidně a pomalu zažívala Evropa po dlouhá staletí, jest jistě nejlepší příležitostí ku dokonalé nervose. Japonci žili však v naprostém klidu půl třetího sta let a zocelili si nervy tou měrou, že i dnes, kdy život kolem nich vře zimničným, moderním tempem, činí dojem lidí bez nervů.

Nikde klidný, organický postup a vývin, všude skoky z extrému do extrému. Před čtyřiceti roky jediným názorem politickým byl absolutismus; dnes celé třídy lidu sní a horují pro myšlenky demokracie. Do nedávna národ pevně se držel ideí Budhy a Konfucia; dnes jest modou jimi opovrhovati. Tehdáž studenti s hlubokou úctou seděli u nohou svých profesorů a naslouchali jejich slovům jako vyššímu nějakému zjevení; dnes poučují a komandují žáci svého učitele. Dnes se vám někdo představí jako křesťan, a zítra bude atheistou. Jest to radikalismus v myšlení, jakého bychom jinde s těží nalezli, a jenž ovšem z veliké části pramení z toho, že národ dosud dobře nezažil velikých přeměn, jež s ním a kolem něho se dály. Podobá se otroku, jejž pán jeho propustil na svobodu, a jenž neví, jak svobody právě mu darované by užil.

Sebevědomí Japonců vyrůstá velmi často v ješitnost, přeceňování se a velikášství. I vlastenecké sebevědomí Japonců není časem daleko komičnosti. Jistý evropský diplomat tázán byl mladým, vzdělaným Japoncem: „Co myslíte, jest Japonsko povoláno, aby vládlo národům celé Asie?" S jemnou ironií odpovídá chytrý diplomat: „A proč pouze Asii?" Načež mladý sebevědomý politik japonský, nepostihnuv ironie, dodává vážně: „No, prozatím Asie, ostatní přijde později..."

Jakmile vstoupí hoch na střední školu, musí míti brejle, aby vypadal učeně; skřipec by měl ještě raději, jen že japonský nos nevyrostl ve formě, aby na něm skřipec dobře seděl.

Při svém konání netáže se Japonec pravidelně, je-li to, co činiti chce, dobré či zlé, nýbrž ptá se po úsudku světa. Celá kulturní zběsilost posledních desítiletí vysvětluje se hlavně ctižádostí Japonska, aby obstálo před zraky světa a zvláště u srovnání s Evropou. Humanní projevy, jako na př. lidské zacházení s vá-

lečnými zajatci a založení společnosti červeného kříže, nelze považovati za výron hlubokého mravního jádra, jako spíše za odpověď na otázku: „Co by tomu řekla Evropa, kdybychom jednali jinak?"

Dle názoru citovaného Munzingera, jehož vývody v této kapitole na několika místech byly reprodukovány, nejsou Japonci zištní. Peníze nejsou jim ničím, čest vším; opovrhují lakotou, za to však ovládáni jsou ctižádostí. Největší touhou Japonce jest dosíci slávy. I když zdravý úsudek mu praví, že otčina jeho stojí dosud za jinými kulturními zeměmi světa, ctižádost jeho mu namlouvá, že Japonci jsou prvým národem světa.

Munzinger vypravuje: „Znal jsem studenta theologie, jenž o Lessingovi nevěděl víc, než co četl tu a tam v některé anglické knize: vydal však sám japonsky knihu o Lessingovi. Nekoupil jí nikdo, pisatel měl však zadostiučinění, že viděl svoji knihu tištěnu a že jest spisovatelem." Jiný mladík, který na právnické fakultě propadl, a jen pomocí protekce dostal místo na poštovním úřadě, oznámil jednoho dne Rev. Munzingerovi, že se počal právě zabývati pedagogikou, a že píše učebnice pro všecky třídy obecné školy. A opět jiný mladý muž, neznající ani jediné cizí řeči a vůbec chatrný student, počal vydávati časopis, o němž v předmluvě chlubně tvrdil, že mládeži nahradí úplně studium středoškolské; kdo několik roků bude na časopis abonován a bude jej studovati, může jíti rovnou na universitu dělat přijímací zkoušky. A jest jisto, že podnikavý pan redaktor sám neměl tolik vědomostí, aby zkoušce té podrobiti se mohl...

Co tamní lidi žene k podobným ztřeštěným kouskům, jest velikášství. Chtějí si rázem zjednati jméno, blýsknouti se ve světě.

Jako duševní, tak i citový život Japonců trpí nedostatkem hloubky a povrchností. Mnohý projev zdánlivé necitelnosti možno si ovšem vysvětliti starou tradicí a dlouholetou dresurou v tomto směru. Japonci dovedou snášeti největší fysickou bolest a nehnou při tom brvou; ztratí celé jmění, stanou se obětí jiných existenčních katastrof, a jsou při tom stoicky klidni, kdežto Evropan na jejich místě nevěděl by o jiném východisku ze situace, než o sebevraždě. Je-li potřebí, jdou však Japonci bez bázně vstříc jisté smrti — jistě nejlepší důkaz hlubokého jejich skepticismu.

Ale ani při smrti svých nejdražších nejeví zdánlivě smutku. Sluha vstoupí s úsměvem ve tváři do pokoje svého pána, usmívaje se oznamuje mu smrt své matky, a prosí za dvoudenní dovolenou k pohřbu. Není proto divu, že přemnozí západní znalci japonského lidu tvrdí, že Japonci jsou téměř bez citu vůbec.

Tvrzení to křivdí Japoncům: Mají cit, ale jsou celým svým životem tak dokonalými herci, že brilantně dovedou líčiti cit zcela opačný, než mají v srdci, dovedou se radostně usmívati,

když v srdci cítí krutý žal. Lze viděti v Japanu lidi, kteří s úsměvem na líci vyprávějí o smrti svých drahých, a slzy tekou jim při tom potokem po tváři. Lhostejnost bývá zpravidla jen zdánlivou, a diktována jest přísnou, neúprosnou etiketou.

Přes to však nutno konstatovati, že citu tak hlubokého, jaký v srdci západního člověka jest pravidlem, u Japonce není. Průměrný Japonec netrápí se tím, co se stalo. V případech, kde by Evropan ztrávil v zoufalství a výčitkách několik bezesných nocí, řekne Japonec lakonicky: „Šikata ga nai“ — „nedá se nic dělati!“ — a věc jest tím odbyta.

Postavte se v Jokohamě na hodinku u příkré některé ulice vedoucí na Bluff, a uzříte zajímavý zjev. Všichni Evropané a běloši vůbec vystoupí na úpatí vrchu z džinrikši, aby se slabý kurumaja s nimi do vrchu namáhati nemusil; jsou-li velmi pohodlní, najmou si ještě jednoho kuli, s jehož pomocí dají se pak do vrchu vytlačiti; však Japonec zůstane jistě v 99 případech ze sta seděti v rikši, a nestará se v nejmenším o to, jak slabý jeho komoň nahoru jej dopraví. Často možno viděti, že ve vozíku sedí dva dobře vykrmení vojáci, které táhne ubožák vychrtlý a sotva jazyk plazící... Občas se stane, že lidumilný běloch nemoha se dívati na kruté toto týrání člověka k obrazu božímu stvořeného — přiskočí k rikši a pomůže kulimu táhnouti vozík. Japonec sedící ve vozíku vyvalí úžasem oči, ale aby vystoupil, na to ani nepomyslí. Zaplatil svému tahounu za jízdu — a vše je tudíž v nejlepším pořádku!

Nebylo snad v dějinách lidstva příkladu, aby na některý národ, dříve skoro neznámý, sesypalo se najednou tolik chvály, tolik všestranných sympatií a obdivu, jakým se těšili Japonci po vítězné válce s Ruskem. Po přepiatém nadšení přišla přirozená reakce, vystřízlivění. Japonci se o to postarali sami. Jsouce válkou finančně úplně vyčerpáni, potřebovali peněz, a k sehnání jich užívali bezohledně všech možných prostředků. Mnoho Evropanů, kteří ustanoveni byli jako inženýři, úředníci, profesoři atd., propuštěni beze všech nároků na odškodnění, a nahrazeni lacinější silou domorodou. Potřeby, jež dříve uhrazovány z Evropy nebo z Ameriky, buď omezeny na minimum, nebo zhotovovány doma. S anglickými a americkými parníky začaly japonské společnosti vážnou konkurenci, a jsouce lacinější, vytlačují anglický a americký obchod na dalekém Východě z jedné posice za druhou. V Americe přistoupily k tomu ještě mocně propukající nepokoje raçové v Kalifornii — a ejhle: neuplynulo ani celé desítiletí po válce, a z nadšených obdivovatelů stali se žárliví a nedůtkliví konkurenti. Jak krásné bylo to Japonsko, dokud si vyrábělo své kuriosity, nebo pokud porážello Rusy! Ale jak došlo na vlastní kůži, bylo zle!

Že se ostatně Japonci i na ty nejvášnivější projevy sympatií

se strany Anglie a Německa dívali dosti střízlivě, výborně charakterisuje výrok jistého japonského diplomata, výrok, jenž jest spolu zdrcující kritikou kulturní výše zmíněných evropských spojenců Japanu. Onen státník japonský praví: „Japonsko dělalo svůj porculán, své laky, dřevoryty, hedvábí po staletí — a nikdo nás ve světě neznal, a kde nás znali, říkali nám: žluté opice. A jednoho dne v listopadu Japonci pobili 40 tisíc Rusů, a celý Západ křičel: Hle, jak ti Japonci jsou civilisovaní!" Výrok, jenž nepotřebuje komentáře...

Přes uvedené stinné stránky jsou Japonci národem velikým, národem obdivuhodným. Svou velikou, bezmeznou láskou k vlasti, svou houževnatostí a pílí, skromností materielních potřeb svého lidu, i svou velikou expansivností podávají pevnou záruku, že veliká centra politiky světové, Evropa i Amerika, ještě velmi často a velmi citelně zajímati se budou o ten nažloutlý, šikmooký národ tam daleko, až kde slunce vychází...

„My house is my castle“, „můj dům jest můj hrad“. — Pyšné toto anglické přísloví není snad nikde tak na místě, jako v Japonsku. Nikde ve světě není systém rodinných domků tak důsledně proveden, jako v zemi Vycházejícího Slunce. Domů činžovních, kde by se na prostoře poměrně nepatrné tísnilo 10—20 rodin, Japonsko nezná. Každý Japonec, byť byl sebe chudší, snaží se, by měl svůj vlastní krov, svůj „hrad“. Jest to tím snáze možno, protože japonský dům jest poměrně velmi malý, z materiálu laciného, téměř vždy ze dřeva, a i uvnitř velmi skromně jest zařízen.

Japonská města mívají vzhled velmi monotonní. Moře stejně vysokých domů, nikde věž neb minaret, jež by vynikaly nad šeď střech. Velmi ohyzdně v ulicích působí množství drátů telegrafních a osvětlovacích, jež jsou zavěšeny na tyčích z borovic, většinou velmi bizarně zkroucených.

Obchodní domy a domy chudých Japonců mají vchod přímo z ulice. Pouze privátní obydlí bohatších mívají vchod postranní, bránu. Na bráně bývá tabulka s číslem domu a jménem majitele. Brána jest velmi jednoduchá, složená ze silnějšího trámoví; někdy mívá též střechu pokrytou taškami nebo šindelem. Mimo veliká vrata bývají v bráně též malá dvířka, jimiž pěší návštěvníci vstoupiti mohou do domu. Branou vstupujeme do nádvoří, jehož obyčejně bývá použito za malou zahrádku. Domy zhotoveny jsou téměř výhradně ze dřeva; i v Tokiu jest pouze jedna desetina všech domů vystavěna z jiného stavebního materiálu než dřeva, z cihel, kamene nebo betonu.

Japonský dům nevydrží pravidelně déle než 10—15 roků. I kdyby snad dům byl vystavěn z dobrého materiálu, takže by průměrné toto stáří přečkati mohl, bývá pravidelně stržen a nahrazen novým, protože pobyt ve starém japonském domě nikterak nelze nazvati příjemným: dvéře a stěny nezapadají, všude jsou značné štěrbiny, jimiž proniká déšť a v zimě mrazivý vítr, a celý dům za silnějšího větru naříká a sténá, jako nemocný stařec.

Mimo časté požáry trpí japonské dřevěné domy ještě jinou nepříjemnou věcí, totiž zloději. Vloupati se do japonského domu není velikým uměním. Během dne jest celý dům pravidelně otevřen, a stačí lehounce, bez hřmotu odsunouti pohyblivou stěnu, a možno vniknouti do kterékoli místnosti v domě. Kuchyně bývá stále otevřena, a protože v Japonsku potuluje se po domech neustále množství hokynářů a jiných pouličních prodavačů, kteří pokládají za své právo vstoupiti do kuchyně, kdykoli jim libo,

jsou menší krádeže na př. domácího a kuchyňského zařízení na denním pořádku. Někteří z těchto podomních obchodníků jsou opravdovými zloději, kteří navštěvují domy jen za tím účelem, aby se seznámili s vnitřním jeho zařízením, a aby mohli za noci návštěvu opakovati a dům vykrásti. Dům jest ovšem za noci uzavřen, obyčejně však pouze závorou nebo provazem, málokdy jest uzamčen též zámkem. Vlastně i zámek u japonských dveří jest ilusorní, neboť výplň stěn jest tak tenká, že možno oby-

TYPICKÉ DOMY

čejným nožem zcela dobře vyříznouti tolik prostory, kudy by se člověk protáhl. Krádeže, třebas tak snadné, nejsou však ani tak časté, jako v krajích našich, zásluhou bdělé policie.

Japonské domy jsou nesmírně příjemné v době letní. Celý dům se všech stran jest otevřen, a chladný vánek ničím nezadržován proniká všemi prostorami vnitřku. Jsou-li paprsky sluneční příliš žhavé, chrání se dům před jejich účinky záclonami, jež jsou pleteny z bambusového pletiva. V zimě ovšem jest tomu jinak. Příbytek japonský nedá se nikdy dokonale vytopiti. Studený vítr vniká štěrbinami mezi stěnami, jež nikdy dobře nepři-

léhají, papír, jenž jest napiat ve stěnách místo skleněných okenních tabulek, jest tenoučký a porézní, takže i tudy vniká sychravá zima zvenčí do domu. Teplo, jež činí naše evropské příbytky v zimě tak příjemnými a útulnými, jest v Japonsku během zimy věcí neznámou. Japonec jest však zvyklý na všecku možnou nepohodu, a vydrží celé hodiny bez hnutí seděti v místnosti tak studené a vlhké, že by z ní běloch za několik minut utekl.

V Japonsku nebylo a není vlastně stavitelů. Dům sestavuje tesař. Cech tesařský těšil se proto od nejstarších dob mezi řemesly největší vážnosti, a až dosud tesařství nazýváno bývá „velikým uměním". Chce-li si kdo dáti zbudovati dům, zavolá tesaře, jenž se vyptá na rozměry domu, za několik dnů přinese vypracované plány a hotoví se pak ihned ku práci se svými dělníky a nádenníky. Tito stavitelé-tesaři nemají pravidelně odborného vzdělání, všemu, co znají, naučili se od svého mistra, u něhož dříve byli zaměstnáni. Invence jejich jest velmi chudá, spokojí se obyčejně tím, že staví domy v té formě a v tom stylu, jak je stavíval jejich otec anebo mistr, u něhož byli v učení. Proto také města japonská působí neobyčejnou monotonií; dům podoben jest domu, jako vejce vejci. Jediné, co vyžaduje trochu přemýšlení, jest řešení vnitřku domu, po případě též, je-li terén, na němž dům má býti vystavěn, kopcovitý, močálovitý neb jinak nepravidelný.

Každý cizinec, jenž po prvé vstupuje do japonského domu, kráčí mimovolně po špičkách. Nejen že prkna a trámy pod nohama vrzají a sténají, ale celý dům připadá nám, zvyklým evropským kolosům, filigránský, křehoučký, a zdá se nám, že při každém normálním kroku mohl by se rozsypati jako hromádka karet.

Velikost japonského příbytku neměří se na metry nebo na stopy, nýbrž dle počtu rohoží, jež pokrývají jeho podlahu. Rohože zhotovena jest z rýžové slámy a olemována obyčejně režným plátnem tmavomodré barvy; bývá vždy 2 metry dlouhá a 1 metr široká. Dle toho, kolik rohoží na podlaze příbytku jest umístěno, víme ihned, jak veliký jest pokoj. Nejmenší místnosti mívají po dvou rohožích; velmi zřídka najdeme pokoj o třech nebo čtyřech, nejčastější jsou místnosti o šesti nebo osmi rohožích. Pouze ve velikých domech bývají místnosti až o deseti nebo více rohožích, a pouze ve veřejných místnostech, na př. v restaurantech nebo u povídkářů najdeme veliké sály mající rozlohy i 100 rohoží.

Pokoje obyčejného japonského domu jsou dle našeho názoru velmi maličké. Kdyby byly opatřeny nábytkem, jak tomu u nás, vráželi bychom každým hnutím do některé části zařízení bytu. V japonském příbytku není však nábytku téměř žádného, a tím toto nebezpečí jest znemožněno. Každému Evropanu připadá japonský příbytek neobyčejně prázdný; naopak zase každý Ja-

VNITŘEK DOMU.

ponec prohlásí nám, když vstoupí do bytu evropským způsobem zařízeného, že jest nesmírně a nevkusně přeplněn, že mu nepřipadá jako obytná místnost, nýbrž jako museum. Japonci nezdá se příbytek jeho malým; nejen proto, že nábytek neubírá v něm místa, nýbrž i z toho důvodu, že Japonec sedí na zemi, tedy mnohem níž, nežli my, Evropané, kteří v místnosti stáváme nebo sedáváme na židli, takže prostor, jejž Japonec sedě na podlaze přehlíží, zdá se mu mnohem větší, než v analogickém případě nám.

Stěna skládá se obyčejně ze dvou dveří, jež se posunují v úzkých kolejích vyhloubených na stropě a na podlaze. Tyto dvéře jsou dvoje: šodži, posunovací dvéře polepené papírem, jimiž vniká do vnitřku místnosti světlo, a fusuma, jež jsou skutečně dveřmi v našem smyslu, oddělujíce místnost od místnosti. Struktura šodži, silnější i slabší lati tvořící mřížoví, zhotoveny jsou z bílého dřeva. Fusuma zhotovena bývá ze dřeva natřeného fermeží.

Dům opatřen jest pavláčkou zhotovenou z úzkých prken, jež bývá kryta dlouhou a širokou záclonou z bambusového pletiva; záclona chrániti má před žhavými paprsky slunečními.

Ve čtvrtích, kde bydlí chudina, viděti lze domečky tak malé, že nám připadají jako hračky pro děti. Obsahují pouze předsíň, kuchyni a místo pro stoku. Zřídka kdy ještě třetí místnost, kde členové rodiny bydlí, a kde mají uloženo ve skříních šatstvo a ostatní skrovný svůj majetek. Nutno si ovšem připomenouti, že japonské děti jsou celý den mimo dům a přijdou pouze, aby se najedly a přespaly. Domy o dvou pokojích bývají u chudších tříd pravidlem. Velmi časté jsou též domy o třech pokojích; skládají se pak obyčejně z předsíně, světnice obytné a z jakéhosi druhu salonu. Tyto tři místnosti jsou základem rozdělení bytu i v největších domech: je-li více místností, jsou pouhým doplňkem těchto tří nejdůležitějších.

Nežli vstoupíme do světnice, zujeme boty. Japonská podlaha jest zároveň lůžkem a stolem, a jako by u nás bylo neodpustitelným proviněním proti slušnosti a dobrému mravu, stoupnouti obutýma nohama na stůl, podobně v Japanu jen bosi nebo v punčochách smíme vstoupiti dovnitř domu. Že by tento zvyk byl cizinci zvláštní nějakou radostí, nelze tvrditi. Japonci mají opánky, jež s nohy pouze sesunou, takže zouvání nevyžaduje u nich ani času, ani námahy. Představte si však, jakou radost má Evropan, když své šněrovací boty za den třeba dvacetkrát musí zouvati a pracně opět obouvati.

Přítomní hlubokými poklonami nás vítají a vedou nás do nejlepší své světnice. Tam připraví na podlaze polštář, jenž zastává naši pohodlnou židli. Kdo má tak dlouhé a nemotorné nohy, jako mám já, sotva asi by dal japonskému způsobu sedění

přednost před naším. Tak prvých pět, deset minut to ještě ujde; ale když jsem seděl na svých skřížených nohách čtvrt, půl hodiny, měl jsem vždy nohy úplně zdřevěnělé, takže jsem ani vstáti nemohl. Kdo by snad myslil, že přeháním, ať to doma zkusí — není k tomu potřebí japonského tatami, náš evropský koberec úplně postačí...

Japonci naopak sedí raději po svém způsobu na zemi než

PAVLÁČKA U DOMU.

na židli, a podobné bolestné zkušenosti prý prodělají, nežli na naší židli seděti si zvyknou.

Protože večery bývají dosti chladné, přinese služka hibači, dosti velikou bronzovou nádobu, v níž v popeli hoří neustále několik kousků dřevěného uhlí. Japonec ohřívá si pouze ruce — jinde zimy nepociťuje. Nohy má v teple, neboť na nich sedí, v zimě oblečen jest v těžké, teplé kimono, a tak pouze ruce vydány jsou v šanc rozmaru povětrnosti.

Protože jsem dobře na zkřížených nohách seděti nedovedl, cítil jsem vždy více chladna na bosých nohách, než na rukou;

proto často při své prvé návštěvě Japanu, v zimě r. 1906, naprosto proti všem předpisům a zvyklostem Japanu místo rukou natahovali jsme s bratrem na hibači svoje dlouhé nohy a nad doutnajícím uhlím je ohřívali. Nedovedete si představiti, jakou radost a veselí toto qui pro quo Japoncům působilo.

Pán domu nebo, není-li přítomen, manželka jeho baví se s námi, kdežto ostatní členové rodiny zůstanou seděti v obytném pokoji. V létě nejsou obě místnosti od sebe ničím odděleny; přes to však se předpokládá, že host hovoří pouze s tím, kdo je s ním společně v salonu, a ostatní členové rodiny, ač jsou třeba jen metr nebo dva vzdáleni v místnosti vedlejší, tváří se, jakoby o návštěvě vůbec nevěděli, a příchozího ani nepozdraví.

V domě, jenž má čtyři pokoje, čtvrtý pokoj bývá upraven pro služku, nebo je to šatnice, nebo reservní pokoj bez předběžného určení. Zámožnější lidé mívají obyčejně nejméně pět místností v domě. Mnoho domů mívá ještě více místností než pět, obyčejně sedm, osm, nanejvýš pak deset. Ve velikém takovém domě bývají mimo jmenované tři základní pokoje ještě tyto místnosti: předpokoj, místnost pro služku, šatnice a malý pokojík u kuchyně, kde přijímány jsou návštěvy příslušníků nižší třídy, na př. podomních obchodníků, řemeslníků nebo příbuzenstva služebných. Osmý pokoj bývá reservován pro tchána a tchyni, nebo jest pracovnou pána domu, nebo studovnou staršího syna. Ovšem žádný z pokojů není již předem určen k určitému účelu, a proto kterékoli místnosti může býti kdykoli použito jinak, než jí až dosud bylo užíváno. Je-li potřebí pokoje většího, odsunou se papírové stěny, dělící předpokoj od obytné místnosti nebo salonu, a utvoří se tak místnost veliká, jež postačí i pro nejčetnější návštěvy.

Salon, hlavní místnost v domě, jest vždy čista a upravena. V rohu pokoje bývá výstupek obyčejně z leštěného dřeva, zvaný tokonoma; na něm jest váza z porculánu nebo bronzu, v ní větvičky stromu nebo kytice. Se stěny visí kakemono s obrazem nebo krasopisně napsanými verši. Váza s květinami a kakemono bývají obyčejně jedinou ozdobou japonského příbytku. Květiny obnovují se vždy po několika dnech, a také kakemono čas od času se mění. Japonci nevyvěšují ve svých pokojích všecka kakemona, jež mají, nýbrž střídají je v určitých intervalech, takže host, jenž častěji dům navštěvuje, pokaždé může zrak svůj potěšiti novým, krásným obrazem. U salonu bývá menší komůrka nebo výklenek, kde jsou uschována kakemena sbalená, a na dřevěných policích uloženy jsou jiné vzácnější rodinné památky a kuriosity.

Vstoupí-li host do salonu, přinesou mu z předsíně polštář, na němž má usednouti, tác s čajovým náčiním, kotlík s dře-

věným uhlím, je-li zima, a tak zvané tabako-bon, je-li teplo. Polštáře určené k sezení jsou buď čtyřhranné, čtvercové nebo kulaté; v létě užívá se polštářů zhotovených z rýžové slámy, kůže nebo režného plátna slabě vycpaných vatou, v zimě užívají silných polštářů z vlny nebo hedvábí hojně vatou vycpaných. Hibači, zahřívač, bývá rozmanitého tvaru. Obyčejně jest to dřevěná skřínka nahoře otevřená, do níž vložena jest hliněná neb kovová nádoba. V nádobě asi do tří čtvrtin jest drobný popel, na který se kladou žhavé kousky dřevěného uhlí. Tabako-bon jest malá, čtvercová nebo podlouhlá krabice z tvrdého dříví, obyčejně santalového; v ní položena jest malá nádobka porculánová nebo bronzová, naplněná ze tří čtvrtin popelem a několika žhavými uhlíky. Vedle nádobky bývá bambusová tyčinka opatřená na konci kovovou lžičkou; jí se nabírá žhavé uhlí, potřebné k zapálení dýmky.

V místnosti, kde rodina celý den tráví, není nábytku. Jest tam pouze zmíněné hibači, kotlík k zahřívání rukou, vedle pak bývá hliněná, neb ještě častěji železná trínožka, na které postaven jest železný nebo měděný kotlík na čaj. V železném kotlíku bývá teplá voda neustále pohotově; potřebují-li vody vřelé, přelijí teplou vodu ze železného kotlíku do měděného, postaví nad žhavé uhlí na trínožku, a za několik okamžiků jest voda ve varu. Vedle kotlíku jest malá police, na níž uloženy jsou ostatní potřeby k pití čaje; zde pravidelně umístěn jest též polštář domácí paní, naproti ní pak polštáře pro manžela a ostatní členy rodiny. Vše, čeho není nutně každodenně zapotřebí, uschováno jest v různých skříních a policích, jež jsou ukryty ve stěnách; těchto úkrytů bývá v každém japonském domě několik.

Japonci nemívají místnosti, jež by byla pouze ložnicí. Není postelí, a primitivní lože možno upraviti na podlaze kteréhokoli pokoje. Rodiče spávají obyčejně společně v téže místnosti s dětmi, ostatní členové domu a po případě hosté uloží se v ostatních místnostech. Rovněž není zvláštní jídelny. Členové rodiny pojídají v pokoji obytném, a přijde-li host, poslouží mu jídlem v salonu, kde sedí. Japonec může tudíž celý den tráviti v jedné místnosti. Spí tam, obědvá a večeří, přijímá hosty a pracuje nebo studuje — při všech těchto rozmanitých funkcích nepotřebuje ani jednou za den povstati se svého polštáře na podlaze. Pokoj sám mění se postupně v ložnici, jídelnu, salon, pracovnu a studovnu. Šatstvo a prádlo ukládáno jest do skříní nebo do proutěných košíků. Skříně bývají nevelíké, obyčejně dvě pohromadě spojené železnou skobou, a každá rozdělena prknem ve dvě police. Proutěný košík sestává vlastně ze dvou košů do sebe zapadajících, takže možno do něho vměstnati dvoj-

násob šatstva nebo prádla, než by se vešlo, kdyby neměl zmíněného víka. Ve velikých domech zámožných lidí bývají pod domem v zemi nebo ve skále vyhloubené sklepy, obyčejně ohnivzdorné, kde uschovány jsou skříně, košíky se šatstvem a jiné vzácnější předměty. Děti nemívají zvláštního dětského pokoje, mohou se po libosti proháněti ve všech prostorách celého domu. Rovněž není v japonském domě knihovny. Japonci nejsou národem čtenářů; vzdělaný Japonec přečetl za svého života staré

PŘI JÍDLE.

čínské klasiky, legendární historie národních hrdin, čte denní listy, občas snad nějakou revui, ale doma knih nemívá a o knihy zvláštního zájmu nemá. Knihy, jež má, uschovány bývají v malých dřevěných skříních, nebo ve větším domě ve sklepě.

V žádném japonském domě za to neschází koupelna, o níž se zmiňujeme na jiném místě. V zimě staví v některých domech do prostřed pokoje větší čtverhrannou, dřevěnou skříň, v níž na hliněné nebo kovové podložce rozdělán jest oheň. U tohoto primitivního ohniště domácí lidé se ohřívají.

*

Celý den skýtá cizinci cestujícímu po Japanu za každým krokem různá překvapení; ba i večer, kdy unaven chůzí neb jízdou v džinrikši chce se v hostinci japonském nebo v soukromém domě uložiti ke spánku, neubrání se řadě nových a nových dojmů.

V ložnici japonské vypadá vše zcela jinak, než jsme zvyklí vídati v příbytcích evropských. Možno říci, že v Japonsku nejdeme na lože my, nýbrž že lože přijde k nám. V místnosti, kde

LŮŽKO.

máme spáti, není stopy po něčem, co by upomínalo na evropské lůžko. Je to vzorně čistá, vzdušná místnost, ale bez postele. „Velectěná postel" (Japonci je vše, s čím přijde cizinec ve styk, „velectěným") je uložena sbalená ve skříni ve stěně. Služebné děvče odsune stěnu a upravuje lůžko: na slaměnou rohož, tatami, jež pokrývá podlahu každého japonského příbytku, položí t. zv. futony (vatované měkké podušky), na nichž máme rozložiti své „velectěné údy". Svrchu přikryje nás jiný futon, jenž má rukávy a vypadá jako vatované kimono. Je-li citelnější zima, dají tato kimona dvě. Pod hlavu dáme si váleček, vycpaný rýžovou

slamou, obalený plátnem; dlouho to trvá, než si zvykneme spát na tomtoválečku — s počátku často zakutálí se nám daleko od hlavy, někam až do rohu pokoje, a ráno máme krk úplně ztuhlý, neboť hlava visela nám dolů přes dosti vysoké futony. Žena japonská dává si dřevěný váleček potažený sametovou neb plyšovou látkou, zvaný makura, nikoli pod hlavu, nýbrž pod krk. Podložka tato má zářez podobný zářezu, jaký býval ve špalku, na který kladla se hlava odsouzenců ku stětí. Na tuto podložku dávají několik hedvábných papírů, jež každodenně se obnovují. Spaní na této makuře je ovšem velmi nepohodlné a pro evropskou dámu bylo by snad vůbec nesnesitelné. Japonky však dlouhým cvikem zvykly si na tuto podložku tak, že spí jako my na nejměkčí posteli, a zachrání si tak úpravný svůj účes na několik dní — vždyť s jeho strukturou ztrávila beztoho několik hodin.

Tyto makury bývají často velmi umělecky zhotoveny a vyřezávány; v některých bývají zásuvky, v nichž je uschován tabák s malou dýmčičkou, často i pudr a jiné toaletní potřeby. V ložnici bývá též umístěno hibači, a před spánkem přinesou i noční lampu. Jest to primitivní dřevěná kostra, na níž napiat je hedvábný papír; uvnitř jest malá nádobka s olejem a papírovým knůtkem. Světlo, jež lampa tato vydává, je nepatrné a neruší nikterak spícího. Kdo však spí lehkým spánkem, snad několikrát za noc vyděsí se nárazem velkokřídlé můry na papír svítilny; též množství molů a jiného nočního hmyzu provozuje tu ne zrovna příjemnou hudbu, bubnujíc na napiatý papír svítící lampy.

Nutno přiznati, že spánek v Japonsku zůstavuje v duši Evropana vždy jakýsi pocit nejistoty a nepokoje. Dům celý je tak křehoučký, stěny pouze z tenkých latí a napiatého papíru, že mimoděk uléháme s myšlenkou, že poněkud jen mocnější náraz větru povaliti může celý náš útulek. Jak trámy, tak i stěny domu během dne sluncem byly rozehřáty — v noci pomalu se ochlazují a s praskotem se smršťují. Také déšť a častá zemětřesení působí zhoubně na konstrukci domu, takže při každém nárazu větru sténá a vrže. Návštěvníci Japonska shodují se v tom, že na světě není krásnějšího příbytku nad japonský dům — ale pouze ve dne — že však jest pravým peklem pro nezvyklého Evropana v noci. Celá symfonie zvuků doléhá tu k našim uším a zabraňuje s počátku vůbec usnouti. Malé myši a velké krysy nescházejí snad v žádném japonském domě; v jejich pískot mísí se šelest velkokřídlých můr, cvrkání cikád a zmíněný již nářek stavebního materiálu. S radostí vítá cizinec, když ráno vysvitne slunce — a domácí lidé probouzejí jej k novému životu. Jakmile vstanou, otvírají, nebo vlastně odsunou

průčelní stěnu, a svěží vzduch ranní vniká do ložnice; zároveň se vzduchem přichází ovšem do domu též nepříjemné vlhko a dosti citelné chladno.

Rychle se oblékáme, u vodní nádržky umyjeme se ledovou vodou, mokrým japonským ručníkem se otřeme — a spěcháme do nového dne a k novým zajímavým dojmům . . .

*

O vnitřní výzdobě japonských domácností píše zajímavě Edward S. Morse ve své knize „Japanese Homes and their Surroundings". Cituji z něho některé podrobnosti.

„Japonec, byť měl sebe větší sbírku obrazů, chová je ukryté ve své „kura", kromě jediného, jenž jest vystaven v „tokonoma". Je-li mužem dobrého vkusu, mění jej čas po čase dle sezony, dle povahy svých hostí, nebo dle příležitosti vůbec. V domě, kde jsem býval hostem, měnili obrazy denně. Obraz plní svoji povinnost několik dnů, týdnů neb měsíců, načež jest pečlivě svinut, v hedvábném obalu uložen do bedny, a jiný obraz putuje na jeho místo. Obraz takto nikdy nesevšední, nestává se monotonním. Ledabylý, lhostejný způsob, jakým Američan častuje své obrazy, když je ukazuje přátelům, svědčí o tom, že visí příliš dlouho na stěnách, a nemohou již buditi pozornosti a potěšení. Jest sice pravda, že nikdy nejsme znaveni pohlížením na dílo v pravdě umělecké; ale dlužno povážiti, že všecky obrazy nebývají vždy skutečně uměleckým dílem, a že trvalým vystavením obraz ztrácí na svém účinu. Způsob, jakým u nás leckde obrazy na stěnách bývají hromaděny, mnohdy z nedostatku místa i ve špatném světle, neb bez světla vůbec, jsou-li okna těžkými záclonami zahalena, svádí k domněnce, že hlavní zájem má býti soustředěn na jejich zlacené rámy, jež i po tmě vynikají. Princip trvalého vystavení obrazu jest rozhodně nevýhodný; i dobrý obraz jest záživnější, nezíráme-li mu ustavičně v tvář. Kdo bude obdivovati žárný tropický západ slunce s plným žaludkem, nebo vlhkou severní mlhu s prázdným? Proč nepřizpůsobíme své pokoje, proč nemáme výklenků, světlých přístěnků, kde by visely, arci v příznivém světle, jeden nebo dva obrazy s příslušným rámcem několika květin, nějakého kousku majoliky nebo bronzu?

Co jsou vlastně naše příbytky? Pouhá přístřeší, kde možno spáti, jísti a umírati — pravoúhelné bedny s nutnými děrami pro světlo, a jinými děrami, jimiž možno vcházeti a vycházeti.

V Japonsku bývají sbírky porculánu a jiných starožitností uloženy opatrně jako obrazy v brokátových obalech a v bednách; uschovány jsou pro příležitosti, kdy vzácní přátelé navštíví

dům. Potom obdivují se jim hosté právě tak, jako domácí, se stejným potěšením. Mimo umělecký požitek takto stupňovaný ochraňuje tento způsob před různými mrzutostmi a nepříjemnostmi. Není nám jistě příjemné, obdivuje-li v našem salonu prostoduchý přítel padělanou starožitnost, nebo když považuje vzácnou rytinu představující Danteho za severoamerického Indiana, nebo vysloví svůj obdiv a potěšení teprve tehdy, když se dozví, že suma zaplacená za umělecký předmět rovná se celoročnímu jeho účtu u zelináře...

V japonském interiéru vždycky jest nám nápadna harmonie a kontrast barev předmětů vystavených a interiéru samého. Mezi obrazem a zlatohlavem, kterým jest lemován, a mezi klidným a tlumeným tonem tokonoma, v němž jest zavěšen, shledáváme vždy rafinovanou harmonii a utěšený, zdravý kontrast barev. Základní, prostý tón interiéru přispívá k tomu, že se dokonale uplatní stejně prostinká větvička květiny jako klidný obraz, hrubá hliněná nádoba jako kus bronzu. Současně vystupuje pak v tomto prostém okolí předmět zlatým lakem natřený tak efektně a nádherně, jako nejvzácnější klenot — a přece vším tím není celková ladná harmonie nijak porušena.

Úsilí našich architektů a umělců, aby dosáhli harmonického a spolu dekorativního efektu, jest potvrzením staré této japonské zásady esthetické, a není žádným tajemstvím, že naši umělci, pokud úspěchů v tomto oboru se dodělali, napodobili ducha japonského. Čalouny a malby pokojů jsou nyní mnohem prostší, nevtíravé, a prostota a skromnost v umění docházejí stále většího a většího uznání."

*

„A já jenom zahrádečku jako dlaň"... Jak často jsem si v Japanu přával, abych tato slova naší krásné národní písně mohl vtěliti ve skutek, a míti takovou malou japonskou zahrádečku doma v Čechách!

Často jest zahrádka jen tak malá, jako stůl; a přece má jezírko, přes ně kamenný můstek, skaliska bizarních podob, malou chrámovou lucernu a několik stromků zakrslých, zmrzačených, že nejsou vyšší, než malé stromové sazenice naše. To by tak bylo divení u nás, kdybych byl mohl celou tu zahrádku i s pozadím malého japonského domečku a jeho obyvatelů přenésti do prosaických našich měst!

Japonská zahrada není ani květnicí, ani místem k pěstění rostlin. V devíti případech z deseti není v ní ničeho, co by připomínalo květinový záhon. Některé zahrady mají sotva nějaký ten zelený výhonek, jiné nemívají zeleně vůbec, a jsou jen zátiším, složeným ze skalisek, oblázků a písku.

Japonská zahrada jest vlastně spíše miniaturní krajinou, a nezávisí nikterak od velikosti plochy, na níž má býti zařízena. Může míti rozlohu čtverečního akru i několika, stejně však může býti pouze jako hračka, pouze několik čtverečních decimetrů. Jest to tak zvaná koniva či tokoniva. Vídáme ji v malých, nuzných obydlích, stísněných mezi jinými domy tak, že nezbývá místa ku zřízení zahrádky mimo dům. A tu zařídí si chudáci zahrádku v nějaké vyřezávané bedně, v míse neb jiné nádobě. I v takové

DOMOVNÍ ZAHRÁDKA.

trpasličí zahrádce imitovány bývají miniaturní vršky, domečky a mikroskopické rybníčky spiaté obloučkovitými můstky. Podivné, drobounké rostlinky nahrazují stromy, krystaly zastupují skály a i něžné toro a torii vykukují: zkrátka celek jest rozmilý a živý model japonské krajiny..

Největší krásy dosaženo, možno-li zahradou vésti potok, a vrcholem všeho jest, možno-li v zahradě improvisovati malý vodopád. Pomocí úlomků skalin a oblých kamenů docilují malebných břehů potoka; kamenné nebo dřevěné můstky tvoří přechody přes vodu. Několik balvanů a návrší, přes které vede

obyčejně liliputánská pěšinka, také nikdy neschází. Ve větších zahradách bývá umělé takové pohoří značně vysoké, a zřízení jeho bývá nejen pracné, ale i dosti nákladné. Na vrcholku bývá chaloupka došky krytá; je-li s ní výhled na Fudži, dosaženo všeho, po čem jen japonské srdce toužiti může. A v zahradách skutečně velikých, kde disponuje zahradník plochou dle své vůle, skombinovány jsou rybníčky, můstky, vrchy, klikaté pěšiny, keře všelijak přistřižené, sosny groteskních tvarů s větvemi, jež křivolace vyrůstají hned od povrchu země — vše vykouzleno takovým způsobem, že se vám skutečně zdá, jakoby plocha zahrady byla desetkrát větší, nežli ve skutečnosti jest, a celek připadá vám jako obrázek z pohádek Tisíci a jedné noci...

OBLEK, OBUV, ÚČES, VĚJÍŘ ATD.

Návštěvníka Tokia a jiných velikých center japonské říše zarazí jistě dosti veliký počet domorodců, zvláště mužů, kteří jsou oblečeni evropským šatem. Pouze na venkově, a to ještě jen v nejodlehlejších krajích, oblečeni jsou jak mužové, tak i ženy vesměs malebným a exotickým krojem japonským. Japonci, kteří přijímají evropský oděv, uvádějí proto důvody, jimž nelze upříti ceny. Praví na př., že pro dnešní rychlejší tempo života jest japonské kimono šatem zastaralým a nepohodlným. Překáží při rychlé chůzi, a široké, vlající jeho rukávy jsou také všude na překážku. Kimono jest pohodlné pouze tehdy, sedí-li Japonec po svém domácím způsobu na podlaze; užívá-li židle, sedí se stejně pohodlně v šatě evropském, jako v japonském. Hlavním důvodem, proč evropský kroj tak rychle v Japonsku zdomácněl, jest však hlavně ta okolnost, že šat evropský jest lacinější, než kroj japonský. Šaty Japonce, příslušníka lepší třídy, jsou hedvábné, a nevydrží dlouho. Jsou-li špinavé, musí býti rozpárány, chemicky cíděny, a znovu sešívány. A oblek sám, je-li jen poněkud lepší jakosti, jest dosti drahý. Připočtěme k tomu ještě japonský zvyk, jenž pro různé slavnosti a náboženské příležitosti předpisuje různé druhy a barvy obleků, kdežto Japonec, jenž nosí kroj evropský, vystačí s dvojím nebo trojím oblekem! V prvých dobách moderního přerodu Japonska toužil každý vzdělanější Japonec, aby svoji pokrokovost mohl dokumentovati též na venek evropským šatem; protože pak v prvé době japonští krejčí nevyznali se v hotovení šatů evropských, bývalo tehdejší oficielní shromáždění, nebo večerní zábavy zámožnějších tříd Japonců zajímavou výstavou nejkomičtějších druhů obleků všech možných zastaralých façon a mod z několika desítiletí. Za doby nynější jest ve větších městech všude s dostatek japonských krejčí, kteří dovedou hotoviti oblek po způsobu našem; a přes to potkáváme — zvláště v menších městech — inteligenty, na příklad učitele nebo lékaře, oblečené v císařský kabát tak ošumělý a tak zastaralého typu, jaký asi nosívaly u nás figurky Raisových „Zapadlých vlastenců".

Týž člověk, je-li oblečen v malebném, japonském svém kroji, vypadá zcela přirozeně a důstojně — oblékne-li na sebe evropský šat, zvláště na př. frakový oblek, přivádí nám bezděčně na mysl malé opičky, jež v Italii a ve Francii tančí s průvodem flašinetu, oblečeny za „pány".

Má-li Japonec vůbec na hlavě klobouk, bývá obyčejně původu anglického neb amerického. A vždy mně připadalo, že ničím ne-

projevují Japonci tak výmluvně svůj názor o Evropě a Americe, jako těmito „kulturními" klobouky. Japonec jest oblečen v kimono bezvadně čisté a úpravné, od paty k hlavě není na celém těle a na všem, co tělo kryje, poskvrny — až na klobouk. Ten bývá špinavý, zaprášený, zmačkaný — zkrátka ubohý. Jako by chtěl ten malý človíček japonský již svým zevnějškem říci: Vše, co jest na mně hezkého a příjemného, jest naše, japonské — a co mám od vás, z toho vašeho vychváleného, kulturního Západu, jest nevkusné a zvetšelé...

I Japonce obyčejně evropský úbor nesluší. Nemá sama ladné postavy: vždy jest velmi malá, má příliš dlouhé tělo a dlouhý krk, ramena široká, prsa imaginární. Evropská modistka by řekla, že Japonka nemá vůbec těla, a že nelze ušiti na ni šat, jenž by jí slušel. Starý kroj japonský byl ovšem přizpůsoben tvarům těl Japonek, a japonská lady vypadala velmi ušlechtile v měkké šedi nebo v jiném delikátním odstínu barvy svého kimona. Ale dáma, vypadající rozkošně v národním kroji, mění se okamžitě v loutku, jakmile oblékne pařížskou toaletu, ať jest zhotovena z jakékoli látky a kteroukoli firmou.

Jakmile Japonec neb Japonka oblékají evropský kostým, zdá se, že ztrácejí úplně kriterium svého jinak tak vytříbeného vkusu. Nejnemožnější kombinace barev jsou pak pravidlem; zřídka uvidíte na př. Japonce v oděvu jedné barvy. Oblékne modrý kabát, červenavou vestu, kalhoty hnědé, rudou vázanku, zelený klobouk, a podaří-li se mu sehnati někde košili ještě jiné barvy, oblékne jistě i tu. A týž Japonec, jakmile volí barvy pro svůj domácí kroj, béře klidnou šeď, modř nebo hněď — ve výběru tkanin a v kombinování barev není dovednějších mistrů nad Japonce.

Často též vídáme, že Japonec, jenž oblékl evropský kroj, pokládá za nutné osvojiti si i cizozemské způsoby. Opičí se po evropských a amerických švihácích, a ve většině případů ovšem sesměšňuje se, až pozorovateli jest úzko. Nasadí si klobouk až do týla, doutník co možná tlustý posune do koutku úst, do ruky vezme hodně nápadnou hůl, a jest přesvědčen, že jest dokonalou kopií anglického nebo amerického gentlemana...

Nutno ovšem říci, že my, běloši, oblékneme-li se v japonský kostým, nevypadáme o nic lépe. Na ukázku reprodukuji fotografii architekta Letzla, krajana žijícího v Tokiu. Japonci, kteří byli v Evropě neb v Americe přítomni provozování některého kusu, v němž herci oblékají japonské oděvy, vyjadřují se o jejich vzhledu pramálo lichotivě. Pamatuji se živě na scénu, která se udála v divadle na Král. Vinohradech. Hráli operu Pucciniho „Madame Butterfly", a přítomna byla též známá, roztomilá naše „česká" Japonka, paní Fuku Horová, jež operou několikráte až k slzám

byla pohnuta. Zavedl jsem ji v přestávce na jeviště, aby shlédla zajímavé zákulisí divadla. Sotva jsme vešli na jeviště, paní Horová běžela rychle k představitelce Čočosan, a volala na užaslou zpěvačku: „Pro Bůh, vždyť vy jste mrtva!“ A zároveň překládala jí výložky kimona z levé strany na pravou. Vysvětlila pak seběhnuvšímu se personálu, že pouze mrtvoly oblékány jsou v Japonsku tak, jak oblečena byla Čočosan... Na příští představení zapůjčila pak představitelce Madame Butterfly svá nádherná kimona a před představením upravila zpěvačku do všech podrobností zcela po japonsku.

Rychlost, s jakou vydobyly si evropské mody přístupu do japonské společnosti, jest skutečně podivu hodna; rok co rok vzrůstají a přibývají modní závody v Tokiu. Přes to však netřeba se obávati, že by kroj japonský v dohledné době zanikl. Pokud japonské příbytky nedoznají radikálních změn — a při častých zemětřeseních a jiných vlastnostech půdy není to tak snadno možno — potud nelze mluviti o zániku japonského kroje. Evropský šat nehodí se naprosto do japonského příbytku: nelze v něm seděti na bobku; tělo nelze držeti zpříma, límec tísní krk, na vestě tvoří se záhyby, kalhoty dostávají na kolenech ošklivé záhyby a vypukliny, a ponožky naprosto nemohou nahraditi kimono, v jehož záhybech jest Japonci tak příjemně teplo. A i v létě jest japonské jukata přímo ideálním oděvem; jest jistě nejlehčím, nejslušnějším a nejpříjemnějším letním úborem, jaký kdy ve světě byl vynalezen.

ARCHITEKT JAN LETZL
v japonském obleku.

Velice padá tu na váhu též finanční stránka. Japonec vyšších neb středních vrstev, má-li býti opatřen nejen evropským, ale i domorodým krojem jen trochu slušně, spotřeboval by do roka značný obnos na svoji toaletu.

*

Muži oblékají kimono, obi, haori a někdy hakama.

Kimona hotoví se z hedvábí, z látek konopných i bavlněných, jež bývají zpravidla 10·67 m. dlouhé a 0·28 m. široké; látky bavlněné bývají však obyčejně užší, než hedvábné. Celé kimono skládá se ze sedmi až osmi dílů; části, jež kryjí tělo, jsou 3·5 m.

dlouhé, části na rukávy něco přes 1 metr. Zbytků užije se na výložky a límeček.

Nepodšitý oblek z hrubé látky vybělené jest znám pod jménem jukata (koupací roucho). Připomíná tvarem kimono, je však značně kratší. Nosí se na nahém těle, bez rouch spodních. Bývá bílý, modrý, pruhovaný, tečkovaný i vzorkovaný. Slouží výhradně pro domov nebo pro večerní vycházky.

Nejpřirozenější tvar má nepodšívané kimono. Délka jeho musí odpovídati osobě nositele. Obvyklá délka obnášívá 1'36 m. Šat tohoto druhu je většinou sestehován, i může býti snadno přešíván, pokud není látka opotřebována. Hotoví se tak, že části určené na tělo vedle sebe do poloviny se sešijí; sešité části tvoří zadní, kdežto volné části přední stranu kimona, jež je takto dlouhé téměř 152 cm. V bocích vykasá se do žádoucí délky, sestehuje a náběr povstalý kryje pak obi. Na to našije se výložek a hoření límeček, jenž slouží vlastně za ochranu kimona před pošpiněním vlasy. Zatím byly sešity i rukávy, až 50 cm. dlouhé, a všijí se pak do části tělové. Dolení kraje jsou do dvou třetin sešity a hoření částí prostrčí se ruka.

Úpravou náběru v bocích může býti kimono zkráceno nebo prodlouženo, a bývá takto přizpůsobeno pro různé nositele.

Nepodšívané kimono nosí se v létě na vycházky od poloviny června do druhé poloviny září.

Podšívané kimono různí se od prvého právě jen podšívkou, obyčejně z modrého hedvábí.

Spodní roucha jsou táž jako u kimona nepodšívaného. Podšívané kimono nosí se kratší dobu, než nepodšívané, jen asi měsíc, tvoříc přechod od kimona nepodšitého ke kimonu vatovanému. Etiketa minulých dob takového šatu neuznávala; je to vymoženost novější doby, však jako oblek pro „semi-saisonu" osvědčuje se výborně.

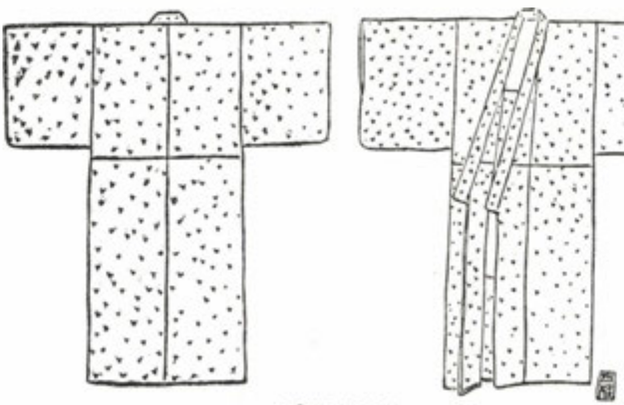
Vatované kimono je důležitější všech ostatních, ježto se nosí po nejdelší dobu v roce. Je to vlastně kimono podšívané, vyplněné vatou mezi podšívkou a látkou vrchní. Hotoví se stejným způsobem. Vatuje se buď hedvábným chmýřím, jež činí kimono lehkým a tenkým, nebo i obyčejnou vatou, do níž bylo hedvábného chmýří přimíšeno. Je to nutným proto, že vata za čas spadává a tvoří v sukni chuchvalce, kdežto hedvábné chmýří lpí na látce i proniká jí na povrch, a tak udržuje přimíšenou vatu na svém místě.

Pod spodní kimono bývá oblékána jakási vatovaná kazajka, dosahující po kolena. Má černý hedvábný výložek, rukávy jako kimono a pod ní nosí se obyčejná spodní roucha. Místo spodních rouch japonských nosí se nyní zhusta merinové košile, jež však

nepřispívají k malebnosti japonského kroje. I merinových spodků se nyní užívá.

Obi čili šerpa je as 0'102 m. široká a přes 3'50 m. dlouhá. Obyčejně je hotovena z materiálu stejného po obou stranách. Je sešita a ztužena vycpávkou. To je obi čtvercové. Doma nosí se 3 m. dlouhý, 31—53 cm. široký kus bílého krepu, jenž je pohodlnější než prvé obi.

Haori je svrchní kabát, jenž se nosí přes kimono. Sahá jenom po kolena. Nemá předních částí jako kimono, a jeho límec do-

STŘIH KIMONA.

a) ze zadu b) zpředu

sahuje od krku až k dolnímu lemu. Haori je vpředu otevřeno a výložek jde od ramen po obou stranách. Ve skutečnosti je to jediná část mužského obleku, kde nedbá se pravidel střízlivé harmonie barev, a lidé, kteří jsou rádi „chic", zhusta dopřávají si zejména podšívky z materiálu často mnohem drahocennějšího, než je látka svrchní. Letní haori bývá nepodšívané, zimní bývá vatováno. Pod krkem jsou kličky, jimiž provléká se šňůra, která brání, aby haori se nesesmeklo.

Haori nošené na návštěvy a slavnosti je zpravidla černé a zdobené rodinným znakem. Znaky bývají na třech, ba i na pěti místech haori. Bývají různých forem a výhradně bílé. Je-li látka na haori barvena, zůstávají znaky místy nebarvenými.

Haori pro všední potřebu nemají znaků a jsou tkaná či proužkovaná, temnějších odstínů, nemusí zkrátka býti černá. Haori pro domácí nošení jsou o něco delší a silně vatována.

Hakama jsou jakýmsi druhem volných kalhot. Každá noha-

vice je zhotovena spojením pěti pruhů látky nad hořením ohbím nohy; z těch čtyři mají celou šíři látky, pátý jenom půl. Lem je z trojnásobné látky, aby byl tuhý. Záhyby nejsou sestehovány, spíše pouze sežehleny. Hořejší část hakama je na bocích otevřena. Zadní strana je vystužena kouskem tenkého prkénka, s páskem po každé straně as 60 cm. dlouhým. Hakama bývají podšívané i nepodšívané, nikdy však vatované. Hakama obléká Japonec za těch okolností, kdy my navlékáme salonní nebo plesový úbor.

Ponožky jsou se silnými podešvy z bavlny, svršky obyčejně z látky bavlněné nebo kalika. Bývají černé nebo bílé a sahají ke kotníkům. Mezi palcem a ostatními prsty jsou děleny; tudy probíhá řemínek neb tkanice dřevěných střevíců.

Vyjmenované části tvoří oděv Japonců. V létě a doma obléká se jukata nebo nepodšívané kimono. Na vycházku bere se kimono bavlněné nebo z jiného materiálu spolu s rouchy spodními. Dle počtu výložků, složených vedle sebe, seznáme, kolik obleků má ta která osoba na sobě. Obi ovazuje se přes kimono. Obtáčí se nad boky a vzadu utahuje uzlem. Přes kimono obléká se haori. Není to zimník nebo svrchník, nosí se i doma. Při slavnostech i obřadech možno je odložiti. Haori s rodinnými znaky je při obřadných příležitostech jakýmsi průkazem totožnosti osoby, která je nese. Ponožky nosí se ke všem rouchům mimo jukata. Bílá barva platí za elegantnější, však černé jsou populárnější, neprozrazujíce tolik prach a bláto. Mnozí chodí na boso.

V zimě oblékáno bývá dvojí vatované roucho. Spodní je menších rozměrů a z látky méně tuhé. Často pouze viditelné části bývají z látky tuhé, ostatek z měkkého hedvábí nebo bavlny.

Obyčejné kimono je velmi nepohodlné při práci. Proto kuli a řemeslníci nosí kajdy s přiléhavými rukávy a spodky z bavlněných látek. Mnozí obchodníci a kupci nosí též zástěry, jež kryjí přední část kimona pod obi.

*

Jedním z nejpatrnějších pokusu, jež byly podniknuty k poevropštění japonské společnosti, byly pokusy o přetvoření národně-společenského života. Byly pořádány plesy, soirèe, a jedním z přímých důsledků těchto novot bylo přijetí cizí mody dámami vysokých vrstev. Ženy objevily se na ulicích a ve veřejných shromážděních v evropských šatech.

Než brzy nastala reakce, a japonské ženy vrátily se zase k svému starému národnímu kroji. Nutno doznati, že Japonka

zřídka kdy vypadá v evropském šatě vkusně. Je-li vděků plna v kimonu, nemůže být stejně půvabna v živůtku a sukni. Podmínky nutné k dodání půvabu nositelce kimona jsou odlišné od těch, s nimiž pojíme eleganci evropské toalety. Kimono vyžaduje oblých a svislých ramen. Tělo musí být nakloněno ku předu, aby netrpěl šat ve svém uspořádání na prsou a v uzlu na obi. Proto není na místě ani větší poprsí. Úzká sukně kimona

JAPONSKÁ DÁMA V EVROPSKÉ TOALETĚ.

vyžaduje drobných kroků, čímž vzniká chůze kolébavá. Tyto vrozené a nezměnitelné podmínky nedovolují Japonkám nositi s úspěchem šat evropský.

Jsou však ještě i jiné potíže, s nimiž je spojeno oblékání po evropsku. Cizí kroj je totiž velmi nepohodlný v japonském domě. Ženě nelze v evropském úboru usednouti na bobek; šněrovačka působila by jí nesnesitelná muka; nemohla by se dle japonského mravu skloniti hlavou k rohoži; pomačkáním vzala by sukně

téměř za své; povstati by mohla pouze s cizí pomocí, leda že by použila „všech čtyř". Pokud japonské domy nebudou zmodernisovány a opatřeny židlemi, do té doby nemůže se evropský šat státi u žen obvyklým.

Šat Japonek neliší se podstatně od oděvu mužského; hlavní rozdíl spočívá v rozměrech a v barvě. Tělové části kimona jsou užší, za to však delší. Náběr v bocích není sestehován jako u mužů, nýbrž volný, aby u kimona vytvořena býti mohla vlečka nebo velký náběr v bocích. Též límec u krku je širší mužského, rovněž rukávy; otvor pro zápěstí je však menší. Rukávům ponechány jsou v podpaží otvory, aby propouštěly vzduch; nejsou však viditelny, jsouce zakryty rukávy a obim.

Pod kimonem nosí žena mimo části oděvu mužského ještě „roušku koupací" jdoucí od beder až ke kolenům, a „roušku kyčelní" od kyčlí až k nohám. Roucho kyčelní nosí dosud někde ženy do lázní. Děvčata nosí červené, mladé ženy roušky jiných veselých barev, matrony bílé. V zimě „kyčelní roucho" nahrazuje se košilí dlouhou, kimonem to bez náběru v bocích. Kimono určené pro domácí potřebu je pravidelně opatřeno ještě jiným límcem ze satinu.

Také ženy nosí haori různých způsobů: s rodinnými znaky, bez znaků, z krepu, hedvábí, proužkovaná, tečkovaná, vzorkovaná, jež dosahují stejně jako mužská až do podkolení. Ženské haori má vespod rukávů potní otvory v podpaží.

Dívčí hakama liší se od mužských, že nejsou rozdělena. Jsou tedy hodně podobna evropské sukni. Jsou v bocích otevřena a upevňují se stejným způsobem, jako mužská.

Pýchou japonské ženy jest obi; jest mnohdy nejdražší částí celé toalety. Bývá na 4 m. dlouhé a téměř 35 cm. široké. Obi pro všední potřebu hotoví se sešitím dvou pruhů látek na sebe položených, z nichž vrchní je z materiálu tužšího, podšívka z hedvábí nebo z měkké látky bavlněné. Ale slavnostní obi skládá se z jednoho kusu látky dvojnásobné šíře, přeložené po celé délce a nesešité. Užívá se naň taftu, satinu, damašku, brokátu. Jsou-li obi sešívána, vycpávají se jako mužská, hlavně obi zimní.

Vázání obi, zejména slavnostního, je velmi nesnadné. Žena obléká roucha stejným způsobem jako muž, a překládá levou přední stranu vždy přes pravou. Když oblékla spodní roucho a upevnila je tkanicí, navlékne kimono, jedno, dvě, kolik právě třeba, a vyzdvihne je, aby spodní lem dosahoval kotníků. Podobně upraví i hořejší část kimona a v pasu povstalý náběr upevní šňůrou. Nyní přijde řada na obi. Je-li určeno pro všední šat, je dvakrát složeno a pod prsy dvakráte obtočeno kolem těla. Oba konce zavázány jsou tak, že delší vybíhá pod uzlem dolů.

OBLEK JAPONKY.

Druhý konec trčí vzhůru. Pak se uzel utáhne a hořejší část přehne dolů.

Obi pro úbory slavnostní váže se tímtéž způsobem; když je uvázáno, vsune se prkénko nebo kousek tuhé lepenky pod konec uzlu; nepřipouští, aby záhyb obi klesal dolů. Středem přes obi vede šňůrka do předu a zapíná se háčkem či přeskou, jež bývá tvaru květiny a ze zlata. Šňůrka zabraňuje rozvázání podložených konců obi.

Obi je nejpatrnější součástkou ženského úboru. Proto haori nebývá při slavnostních příležitostech oblékáno. Aby ženy nemajíce haori, přece přivedly své rodinné znaky k platnosti, mají je v počtu tří neb pěti vbarveny na svém kimonu. Obřadné roucho sestává ze tří kimon. Sukně kimona je silně vatována. Je-li vedro, odkládá se střední kimono. Obřadní barva vrchního kimona je černá s pěti bílými znaky. Ale vyjímaje zvláštní příležitosti, volí se i barvy veselejší. Pod kimono navlékají ženy dlouhou košili jasných barev a často velmi drahou. Jako muži podšívku horních částí haori, tak ženy látku na tyto košile volí velmi drahocennou, ač jen dolení část bývá při chůzi viditelna.

Jde-li Japonka na návštěvu, obléká haori se znaky, jde-li na procházku, haori prosté. Kimono může tu býti jakékoliv. Doma nosívá límeček z černého satinu, snadno vyměnitelný; umaže se brzy hojně užívanou pomádou na vlasy. Mnoho žen, vyjímaje dámy z nejvyšších vrstev, nosí doma zástěry, aby uchránily část kimona pod límečkem a klín. Ženy středních vrstev odkládají zástěry, vycházejíce z domu, ale ženy dělnické a řemeslnické nosí je i mimo dům. Míti doma zástěru, přijde-li kdo na návštěvu, pokládá se za neslušné.

Ženy, které pracují mimo dům, oblékají kimono s přiléhavými rukávy, dolení část kimona pak podkasávají až ke kolenům. Ženy, pracující doma, podvazují rukávy provázky.

Školní děvčata libují si v „šatě reformním", který má dlouhé, volné rukávy, jež možno v zápěstí tkanicí sdrhnouti.

Mezi domácím a veřejným šatem Japonky, vyjímaje úbor slavnostní, jest jen nepatrný rozdíl. Jednotnost střihu je v Japanu ihned každému nápadna: šat hotoví se dle jedné šablony. Jsou různosti v délce rukávů, v barvě, v tkanivu, však jinak vševládná moda ponechává střih nezměněný.

*

Dětské úbory jen nepatrně liší se od úborů osob dospělých. Do desátého roku nosí děti kimona s těsnými rukávy, ba hoši i mnohem déle. Děvčata bývají záhy oblékána v kimona z podivně vzorkovaných a pestrých krepů nebo delainů. Slavnostní

úbory jsou černé s bílými vzorci na rukávech a u dolení obruby kimona. Obi se skládají svisle a konec dosahuje téměř ramen. Přes obi bývá vázána ještě žlutá nebo červená šerpa, svázaná v boku.

V 16. nebo 17. roce přestává býti děvče dítětem a stává se šinzo (dívkou). Kimona pestrého již nenavléká, pouze šerpu nosí na boku uvázanou a karmazínový límeček. Ve 24 letech je z ní

OBYČEJNÝ ŠAT V ZIMĚ.

tošima, kdy možno jí se provdati. Barva úborů je temnější, boční šerpa bílá, spodní roucha méně nápadných barev, límec modrý, purpurový nebo černý. Po několik prvých let může svůj věk zatajiti a nositi úbor šinzo. Ale v třiceti stává se neúprosně tošimou. Šatí se vážněji, jakoby si přála zůstati nepovšimnutou. S čtyřicítkou přichází již pro Japonku stáří. Vědouc to, nechce podváděti; když havraní její vlas prokvétá stříbrnými nitkami, i svým úborem a účesem upřímně doznává stáří, jehož klopotnou cestou životem dosáhla...

Jest jisto, že obuv má veliký vliv na držení těla při chůzi

a na chůzi samu. Pozorujte jen, jak kráčí ulicí evropský švihák v moderních lakýrkách, Arab ve svých pantoflích, Číňan ve flanelových nebo plstěných střevících se silnými podrážkami, Indián ve svých mokasinech, a konečně černoch, jenž vůbec nemá bot — a srovnejte jejich chůzi s tím, co vidíte v ulicích japonského města. Malé, opatrné krůčky, vrchní část těla nachýlena vpřed, kolena prohnutá — stále se nám zdá, jakoby ta křehoučká kráčející postava každou chvílí musila ztratiti těžiště a přepadnouti ku předu. Toť charakteristika chůze Japonců.

Evropský druh obuvi zaveden jest v Japonsku ještě rozsáhlejší měrou, než evropský oděv. Každý, kdo nosí evropské šaty, obut jest též západní obuví, ale i mnozí Japonci, kteří nosí šat domorodý, obouvají k tomu boty neb střevíce evropské. Zřídka kdy naproti tomu možno viděti Japonce oblečeného v evropský kroj, jenž by měl na nohách obuv japonskou; děje se tak nanejvýš za počasí velmi deštivého a v blátě.

Pokud jest Japonec v domorodém šatě, dá pravidelně přednost svým dřevěným sandálům před sebe modernější evropskou obuví. Hedvábná obruba kimona netrpí tolik třením o dřevěné střevíce, jako o koženou obuv, a časté zouvání a obouvání v japonských příbytcích děje se ovšem nepoměrně rychleji při obuvi tamní, než s našimi šněrovacími systémy. Častokrát musil jsem se srdečně smáti, jak neohrabaní byli jsme při této příležitosti u srovnání s Japonci, kteří vklouzli do svých dřeváků dříve, než my jsme se na pavláčce v předsíni dosti pohodlně usadili. A představte si, jak nepříjemné jest pro hostitele podobné zdlouhavé obouvání, když venku jest zima, a lehce oděný hostitel doprovázející hosta ku vchodu čeká trpělivě drkotaje zuby tak dlouho, až host se obuje a poroučí se.

Japonské dřeváky jsou dvojího druhu: jedny zhotovené pouze ze dřeva, druhé též dřevěné, ale vystlané rýžovým pletivem.

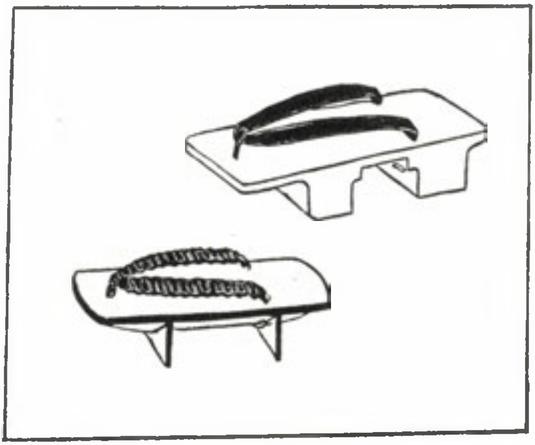
Obyčejné dřeváky jsou vlastně kus podlouhlého dřeva, podoby obdélníku se špičatými rohy, nebo napřed a vzadu zakulacené. Prkénko toto musí býti tak dlouhé, jako jest chodidlo, jež na něm při chůzi spočívá; zastává tudíž naši podrážku. Pod tímto prkénkem jsou upevněny napříč dva podlouhlé špalíčky, jeden vpředu, druhý na zadní části dřeváku. V každé domácnosti bývá vždy několik dřeváků s nízkými špalíčky pro suché, pěkné počasí, a několik s vysokými špalíčky, podpatky, pro blátivé a mokré dny.

V prkénku, jež zastupuje naše podešve, vyvrtány jsou tři díry, jedna vpředu, dvě vzadu. Jimi prostrčen jest konopný provaz neb šňůra. Japonec, jenž má na nohách zvláštní punčochy, palec zvlášť a ostatní prsty pohromadě též zvlášť, prostrčí onu konopnou šňůru do otvoru mezi palcem a ostatními

spojenými prsty — tím dřevák upevněn jest na noze. Začátečník, Evropan, jenž zkouší chůzi v těchto geta, poskytuje Japonci divadlo, nad nímž veselostí až slzy roní: vleče dřeváky za sebou, každou chvíli ztrácí jeden neb druhý, a prsty, ukryté v nezvyklém tabi, bolí přímo nesnesitelně...

Druhý druh dřeváků neliší se od těch, jež právě byly popsány, ničím, než tím, že hořejší strana prkénka obložena jest pletivem z rýžové slámy.

Koná-li Japonec delší cestu, nenosí dřeváků, jež jsou dosti těžké, nýbrž sandály pletené z rýžové slámy, jež slují zōri.

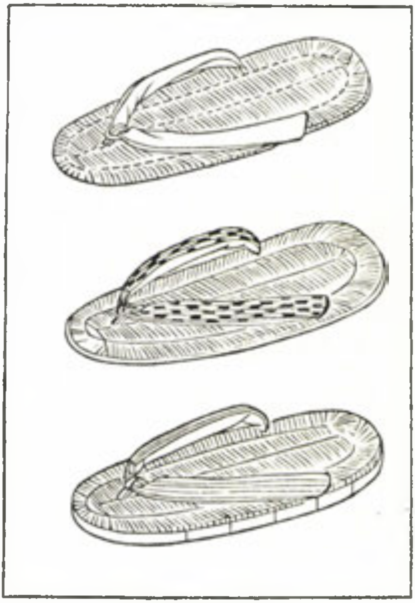
DŘEVĚNÉ GETA.

Možno je nositi ovšem jen tehdy, je-li sucho, a není-li příliš mnoho prachu na ulici. Upevňují se na noze podobným způsobem, jako dřevěné geta, neb konopným provazem přivazují se kolem nohy až ku kotníku. Zvláště vozíčkáři rikš a jiní kuli užívají těchto sandálů, jež jsou velmi laciné, takže při delší cestě dvakrát, třikrát i chudý kuli může je zahoditi, jsou-li rozbity, a obouti nové.

Za dřívějších časů nenosívali Japonci pokrývky hlavy. Ba až dosud možno říci, že chodí Japonci většinou bez klobouku, a kdo klobouk neb čepici nosí, nemá jí jistě z potřeby, nýbrž spíše „pro parádu". Vyjma nejstudenější sezonu nebývá téměř rozdílu mezi temperaturou v příbytcích a venku mimo dům, takže není vlastně důvodu, proč hlavy pokrývati. Lidé oblečení

v evropských šatech nosí ovšem též evropské klobouky, a to nejrozmanitějších forem a typů. Rovněž mnozí Japonci oblečení v šatech domorodých, poskytují podivný pohled v exotickém, barvitém kimonu, majíce na nohách boty a na hlavě klobouk původu západního.

Domorodé pokrývky hlavy, jež se nosívaly již za dob nejstarších, bývaly spíše sluníky, ochranou proti paprskům slunečním, než pokrývkou hlavy v tom smyslu, v jakém u nás se

SLAMĚNÉ SANDÁLY.

jí užívá. Mívaly proto daleko větší rozměry, než klobouky naše. Klobouky tyto mívají přerůzné formy, a pleteny jsou z rákosí, trávy, bambusu nebo rotangu.

Rovněž z rákosí nebo ze slámy zhotovuje si japonský venkovan plášť do deště. Nejlacinější svrchník světa — stojí sotva několik haléřů. Vidíte-li takovou postavu oblečenou ve slaměném plášti, mimoděk vzpomínáte na růže, jež zahradník chrání před zimou slaměným obalem, nebo připadají vám jako láhve šampaňského, když je zabalené do slámy ukládají v obchodě do beden...

Japonka nenosí pokrývky hlavy vůbec. Je-li venku veliká

nepohoda, obaluje si hlavu muselinovou šálou, ale ne na ochranu před zimou, nýbrž proto, aby nepohodou nebyl jí porušen účes, který ji stál několik hodin práce a musí neporušen vydržeti několik dní.

Za deštivého počasí studovati můžeme na ulici japonského města celou výstavu různých druhů deštníků. Držadlo a žebra zhotoveny jsou většinou z bambusu, místo látky povlakem jest olejovaný papír. Deštníky bývají značných rozměrů, takže při

OCHRANA PŘED SNĚHEM.

dešti chráněno jest celé tělo. Na povlaku napsáno jest jméno majitele deštníku — velmi dobré zařízení pro roztržité lidi, kteří všude svůj deštník zapomínají.

Již v nejstarších dobách vyskytají se zmínky o vějíři. Tak na př. r. 763 po Kr. vydáno bylo zvláštní císařské nařízení, jímž jednomu ze dvořanů bylo dovoleno, aby si do paláce nosil hůl a vějíř, protože byl stár a nemocen. Jak zřejmo, užívání vějíře v prvních dobách omezeno bylo na určité třídy, a teprve později stalo se nezbytnou součástkou toalety každého Japonce, žen právě tak, jako mužů.

V Japonsku užívá se množství různých vějířů, ale u všech shledáváme se s dvojím základním typem. První jest tak zvaný „učiva", t. j. kulatý vějíř, jejž nelze skládati. Druhým jest tak zv. „ōdži" čili „sensu", t. j. vějíř skládací. Za nejstarších dob byly asi všecky vějíře prvého typu, neboť jak známo, původním vějířem byl okrouhlý list palmy. Japonci pyšní se tím, že vynalezli skládací vějíře, jež prý z Japonska přešly teprve do Číny. Vypráví se, že prý vějíř v této podobě vynalezla šlechtična, vdova po vynikajícím hrdinovi japonském, Acumōri. Když ovdověla, odebrala se do kláštera nedaleko Kiota, zvaného Miejdo, a tam ošetřovala představeného kláštera, jenž onemocněl zimnicí. Z papíru zhotovila první skládací vějíř a ovívala jím tvář opatovu horečkou rozpálenou. Až do dnešního dne mniši onoho kláštera zhotovují vějíře, a také nad obchody, kde vějíře se prodávají, velmi často bývá napsáno jméno Miejdo.

Praví obři jsou veliké vějíře, jež bývají nošeny při slavnostech bohyně slunce v Ise a při slavnostech hasičů v Kiotu. Za dřívějších dob užívali též japonští generálové velikých kovových vějířů udílejíce jimi v bitvě rozkazy podřízeným důstojníkům. Na jedné straně takového vějíře vymalováno bylo červené slunce ve zlatém poli, na druhé straně stříbrný měsíc a hvězdy na pozadí černém nebo tmavomodrém.

Obyčejné vějíře zhotoveny bývají z papíru nebo z bambusového pletiva; jsou velmi levné, skládací vějíř stojí obyčejně deset senů (1 sen $= 2^1/_2$ hal.), obyčejný kulatý vějíř pak tři, čtyři seny. I děti ve škole ovívají se v letní době při vyučování vějířem, a každé shromáždění většího množství lidu, na př. v divadle, u povídkářů, nebo u chrámů nabývá pohybujícími se vějíři zvláštního rázu života a pohyblivosti. Mluví-li příslušník nižší třídy lidu s někým, kdo je výše postaven, dává si často před ústa vějíř, aby snad dech jeho nezalétl ku tváři toho, s nímž hovoří. Pokládá se za nezpůsobné, jestliže ten, kdo jest příslušníkem třídy nižší, ovívá se vějířem v přítomnosti svého představeného.

Výroba a ozdobování vějířů tvoří důležité odvětví japonského uměleckého průmyslu. Na žádném vějíři neschází ozdoba, byť byla sebe nepatrnější. Vynalézavost malířů, kteří svými obrázky vějíře ozdobují, jest skutečně nevyčerpatelná. Květiny, ptáci, jiní živočichové, postavy dívčí, zápasníci, herci v populárních úlohách, různé japonské celebrity, hora Fudži, a jiných podobných motivů bez konce. Vějíře, jež nejsou ozdobeny obrázkem, bývají popsány neb potištěny krátkou básní; často najdeme na vějíři obrázek i báseň. Že i reklama zmocnila se tohoto všestranně rozšířeného předmětu, není zajisté s podivem. A tak místo poetické, náladové Fudži nacházíme nyní na vějíři často zobra-

zenu láhev japonského piva, místo sentimentální básně prosaický jízdní řád železniční.

V ulicích japonských měst nebývá osvětlení za noci nejlepší, a mnoho nočních chodců chodí opatřeno malým lampionem. V některých čajovnách bývá zvykem, že host, jenž věnoval větší obnos zpropitného, dostává darem lampion, aby ve tmě nezbloudil, nespadl do příkopu nebo nezakusil nepříjemné lázně

RŮZNÉ DRUHY LAMPIONŮ.

ve „svrchní" japonské kanalisaci. Podlouhlé, válcovité lampiony mají vozíčkáři rozsvícené na ojích svého kočárku, a v místech, kde projíždí za večera množství rikš, na příklad v ulicích vedoucích k Jošivaře, kmitají se světélka různými směry, jak bludičky v pohádce.. Barevných lampionů, jež u nás bývají nejčastějším předmětem z Japonska exportovaným, užívají Japonci pouze o slavnostech; bývají jich často na provazech zavěšeny celé řady přes ulici, před obchody neb u divadel.

*

Jednou z prvních reforem, jež s jásotem veškerým lidem byla přijata a ihned uskutečněna, jakmile moderní přerod Japonska oficielně byl proveden, bylo odstranění copů u mužů. Za dřívějších dob každý Japonec nosil malý cop na temeni hlavy. Kol dokola hlavy holili si vlasy, ponechali pouze delší pramen vlasů na temeni, jež papírovou šňůrkou svázali na konci, ohnuli pak celý pramen vlasů v neveliký oblouk, a týmž papírovým provázkem upevnili jej u samé lebky. Koneček copu vyčuhoval přímo do výše. Čelo bývalo holením uměle zvyšováno. Vždy po třech dnech cop býval rozvázán, hlava znova oholena, a nový cop uměle vztyčen. Procedura tato nebývala nikterak příjemná, již proto, že ten, kdo si vlasy upravoval, potřeboval k tomu pomocníka.

Jakmile tudíž první Japonci objevili se s ostříhanými vlasy, jako epidemickým záchvatem rozšířilo se stříhání vlasů po celé zemi. S počátku nechávali si vlasy dlouhé, splývající za ušima na krk. Během doby móda vyžadovala stále kratších vlasů, a dnes stříhají se Japonci tak, jako my. Japonci mají vlasy velmi tvrdé, a strniště, jímž mají hlavu pokrytu, vypadá jako tvrdý rýžový kartáč.

Vous Japonců jest většinou pouze imaginární, a japonský studios poskytuje často komický pohled, když si zuřivě kroutí několik ubohých sazeniček na místech, kde evropským akademikům již dávno vyráží knír. Za doby nynější jest modou choditi oholen na bradě, a pod nosem míti malý knírek. Pouze příslušníci nejnižších tříd bývají úplně oholeni. Japonský holič holí svému zákazníku nejen bradu, rty a tváře, nýbrž zajíždí břitvou i po ostatních partiích obličeje; holí na čele, kolem obočí, na nose, na boltcích, ba v případě, že oběť jeho se nebrání, zajede malou břitvou i do nosu a do uší.

Míval-li muž starého Japanu potíže s úpravou vlasů, měla a má dosud pravé soužení s účesem Japonka. Není proto s podivem, že v prvých dobách moderního přerodu Japonska mnohé ženy vidouce, že mužové stříhají si vlasy, ustříhly si též dlouhé své vlasy a chodily ostříhány téměř do hola. Vláda však zakročila, a zapověděla ženám stříhati si vlasy, vyjma vdovy a stařeny, jež tak činily v Japonsku ode dávna. Aby si alespoň poněkud trápení své ulehčily, počaly si japonské ženy upravovati vlasy po evropském způsobu. Výhodou jest, že mohou se česati samy, bez pomoci odborné vlásenkářky. Vlasy japonské však nejsou dosti poddajné, a bez pomoci olejíčků a pomád neudrží se dlouho v žádané formě. Různých druhů účesů zná vlásenkářské umění japonské celou řadu, a různé nové typy tvoří móda až dosud. Tak po šťastně skončené válce rusko-japonské nosily ženy a dívky nový druh účesu, jenž nazván byl „vrkoč vrchu

„Šimada" (pro svobodnou dívku).

Účes vdané ženy.

„Šimada" se smuteční bílou stužkou.

Účes sváteční

NEJOBVYKLEJŠÍ ÚČESY.

203 metry vysokého" — na pamět vrchu, jenž rozhodl nad osudem Port Arthuru.

Nemluvňatům všeobecně holí hlavu. S pokračujícím věkem nechávají však stále na temeni hlavy více a více vlasů. Kdo jest delší dobu v Japonsku, dovede dle množství vlasů na hlavě dítěte přibližně uhádnouti jeho stáří. Kolem šestého neb sedmého roku dávají hochům zarůsti hlavu vlasem, jenž se pak stříhá tak, jako u dospělých mužů. Děvčata v době návštěvy školní mívají vlasy dlouhé, u kořene svázané stužkou a pak buď volně visící po zádech neb spletené ve dvou pramenech.

Svobodná dívka nosí v Japonsku jiný účes, nežli vdaná. Obvyklým typem jest tu tak zvaná „šimada", tu bohatší, onde menší a chudší. Vdané ženy vážou si vlasy do účesu zvaného „marumage". Dámy bude snad zajímati, že i v daleké zemi Vycházejícího Slunce nespokojí se ženy tím, co jim příroda na hlavě darovala, nýbrž k bohatším účesům užívají též podložek z vlasů umělých a malých polštářků papírových, vycpaných vatou neb kouskem hedvábí. Čím starší žena, tím menší mívá účes.

Pro evropského vlásenkáře bylo by Japonsko jistě zemí vděčného odborného studia. Na sto různých druhů účesů starého i mladšího původu vykazuje japonská vlásenkářská tradice. Účes bývá zhotovován vždy na tři nebo čtyři dny, mytí vlasů provádí se však sotva častěji, než jednou v měsíci. Protože účes jest dosti těžký a zahřívá hlavu, častým a nepříjemným důsledkem umělých účesů bývá bolení hlavy. Pokud jest japonská dáma doma, mívá vlasy upravené v jednoduchém a lehkém účesu bez cizích vložek a bez ozdob.

V určitých intervalech navštěvovány bývají domy „frisérkami", jimž připadá úkol upraviti vlasy zákaznic umělými architekturami účesů. Zaměstnání toto jest prý velmi výnosné, jako vše na světě, co počítá s lidskou marnivostí . . . Zároveň bývá toto česání vítanou a obvyklou příležitostí ku klepům, jichž jsou tyto umělkyně nevyčerpatelnou studnicí; tedy jakási ženská analogie našich mnohomluvných holičů . . .

Jest zajímavo, že Japonci mají veliký odpor proti kudrnatým vlasům, a že ženy tamní dávají se čas od času holiti v obličeji, aby odstranily sebe menší chloupky, jež jsou tam pokládány za znešvaření ženského obličeje.

Nehezkou modou v japonském dámském světě jest líčení obličeje, jež možno nazvati všeobecným. Již zcela malým děvčatům malují tváře na bílo, takže vypadají jako mrtvoly. Líčení neprovádí se namnoze pudrem, nýbrž barvivem, jež se rukama roztírá po obličeji. Mimo obličej barví si Japonky též krk a hořejší část poprsí. Rty barveny jsou rumělkou.

Nikdo neví, proč přijali Japonci zvláštní a nehezký zvyk

načerniti si po svatbě zuby. Jisto jest, že se tak dělo asi od roku 920 po Kr. Původně činili tak nejen ženy, ale i mužové. „Člověk s bílými zuby“ bylo v tehdejší době tolik, jako plebejec; každý, kdo se počítal k třídám vyšším, černil si zuby. Roku 1870 vydán byl zákaz podivné této módy u mužů, a když císařovna Haruko přestala si černiti zuby, následovaly jí brzy i inteligentnější dámy Tokia a jiných větších měst. Na venkově však dosud

DĚVČATA V LETNÍCH KIMONECH.

viděti možno hojně žen, zvláště starších, ovšem vdaných, jež mají zuby podobným způsobem „ozdobeny“.

Štěstí ještě, že barvivo, jehož k tomuto účelu se užívá, není příliš trvanlivé. Za několik neděl nutno vždy nátěr obnoviti — a tak Japonka, jež dojde přesvědčení, že černá barva není nezbytným požadavkem krásy, může se po čase vrátiti k přirozené barvě chrupu.

V Japonsku není modou, aby dáma byla pohybující se výstavou zlatnického a klenotnického umění. Japonky na příklad nenosí náušnic. Zdá se jim to barbarstvím, propíchnouti si uši a navěsiti na ně břemeno, byť i bylo ze zlata a drahokamů.

Rovněž nenosí broží, řetězů a náramků. Teprve v nejnovější době zvykly si japonské dámy na prsteny a na hodinky.

Jedinou příležitostí, kde se Japonka může pochlubiti svými skvosty, jsou ozdoby ve vlasech. Hřebínky, jehlice a podobné pomůcky při sdělávání účesu zhotoveny jsou většinou z průsvitné želvoviny a ozdobeny krásnými laky neb zlatými obrázky. Celá řada vynikajících malířů byli specialisty v tomto oboru umění. Někdy bývá vlas sepnut zlatým neb stříbrným proužkem, jindy zdoben jest malou šnůrkou korálů. Největší rozmanitost vládne v užívání jehlic; bývají ze želvoviny, z rohu, ze slonoviny, ze dřeva, kovu neb celuloidu. Bývají též ozdobeny uměleckou prací ve zlatě neb laku.

Prosbě modlitby Otčenáše: „Chléb náš vezdejší dejž nám dnes“ — nutno v Japonsku vlastně rozuměti: „Rýži vezdejší dejž nám dnes!“ — Vezdejším chlebem a každodenním hlavním pokrmem Japonska jest rýže. Jak si Japonci tohoto daru nebes váží, viděti nejlépe z toho, že není božstva, jež by mělo tolik chrámů a svatyň, jako božstvo Rýže. V každém téměř údolí nebo na návrší pokrytém rýžovými políčky viděti možno svatyni, často ne větší, než malá dřevěná chatrč, kolem ní několik stromů, a chrámek ověšený různými votivními dary zbožných věřících.

Daně bývaly za dřívějších dob odváděny v rýži, a všechno hospodářství a obchod děl se ve znamení důležitého tohoto produktu. Kolísání cen rýže budí největší zájem národa, a o deštích nebo suchu, jež mají největší vliv na zdar této plodiny, hovoří se téměř denně po celém Japonsku. Japonec nepojídá pouze rýže, nýbrž vyrábí z rýžové mouky též celou řadu druhů pečiva; jest to rovněž rýže, jež mu poskytuje oblíbený národní nápoj sake. Toto japonské víno, či lépe řečeno japonská kořalka, vyrábí se kvašením rýžových zrn, a obsahuje asi 14% alkoholu. Ačkoli v nejnovější době dováženy jsou do Japonska četné jiné lihové nápoje, různé druhy vín a likérů, a ačkoli v Japonsku vaří dosti dobré domácí, japonské pivo, přece jen nepodařilo se těmto nápojům vytlačiti domorodé sake.

Z ostatních obilnin, jichž Japonci ku přípravě pokrmů užívají, dlužno jmenovati zvláště ječmen a pšenici. Po rýži na první místo mezi pokrmy dlužno však postaviti soju. Omáčka z bobů soje neschází při žádném stole. Hotoví se z bobů, pšenice a soli. Evropané se divívají, že Japonci potřebují ku přípravě pokrmů poměrně velmi málo soli. Možno si to vysvětliti tím, že sůl zastoupena jest zmíněnou velmi slanou sojou. Polívku dělají Japonci ze soje a rýže hojně posolené; polévka tato zove se mise. Ocet vyrábí se z rýže, z ječmene nebo brambor.

Vaření rýže jest proces velmi delikátní, jenž vyžaduje značné pozornosti a zkušenosti. Hospodyně vypere rýži již den před tím, večer, a pere ji stále v čerstvé vodě tak dlouho, až voda zůstane úplně čistou. Pak ji vysype, či vlastně procedí do koše. Ráno nasype rýži do hlubokého železného hrnce, jejž postaví na ohniště; na to nalije do hrnce vodu. Vody nesmí býti ani příliš mnoho, ani málo. Hrnec přikryje dřevěnou poklicí; pod ohništěm zapálí několik otýpek dříví, a jakmile se rýže počíná vařiti, odstraní hořící otýpky. Na to sejme hrnec s ohniště

a postaví jej na slaměnou podložku. Teprve po delší době, když lze očekávati, že všecka rýže jest stejně provařena, odstraní poklici, a vysype rýži do kulatého dřevěného válce. Je-li rýže dobře uvařena, musí býti měkká, ale zrnka nesmí tvořiti chuchvalců a musí zachovati lesk.

Na ohniště, s něhož sňat byl železný hrnec s rýží, postaví jiný hrnec, v němž se má vařiti polévka, miso. Mimo zmíněné již přísady dává se do polévky též ředkev, jedlá mořská tráva, lusky bobů a jiná zelenina dle doby roční. Mimo tyto dva pokrmy vaří se ovšem ještě voda na čaj.

Každé japonské jídlo provázeno jest nakládanou zeleninou. Nejoblíbenější a nejrozšířenější jest ředkev, daikon, naložená v omáčce z rýžových otrub a soli. Zelenina tato má mezi Evropany v Japonsku usedlými nejhorší pověst. Její zápach, když jest vařena, jest pro bělocha téměř nesnesitelný. Naproti tomu Japonci nazývají oblíbené toto jídlo koko, t. j. „vonné", a ujišťují, že podobnou aversi mají proti sýru, jehož zápachu snésti nemohou.

Málokdy pojídají Japonci pokrmy společně, sedíce na podlaze kolem nízkého stolu. Obyčejně každému členu rodiny přinesou malý čtyřhranný podnos ze dřeva, na němž jest malá porculánová miska s rýží, na pravé straně pak malá dřevěná miska s polévkou, miso. Uprostřed podnosu nebo na levém rohu jest maličký talířek s nakládanou zeleninou, a zbývající pravý hořejší roh bývá vyplněn nádobkou s nějakým mimořádným chodem. Obyčejně to bývají zavařené švestky, vařené velké boby, malý kousek ryby, sušený krab v omáčce soji a pod. Na okraji podnosu leží dvě hůlky, jež v Japonsku zastupují vidličku a nůž. Bývají různé délky, nejdelší pro muže, kratší pro ženy a velmi krátké pro děti. Některé jsou čtyřhranné, jiné kulaté; obyčejně súžují se od jednoho konce k druhému. Nejlacinější zhotoveny jsou ze dřeva kryptomerie, nejdražší bývají ze slonoviny. Zápoliti těmito hůlkami dovede ovšem pouze Japonec; Evropan, pokouší-li se o to, bývá s počátku obyčejně velmi neohrabaný. Japonci manipulují hůlkami tak dovedně, že neslyšíme, jedí-li, jediného zvuku. Jistý návštěvník Japonska vyprávěl, že přišel do vojenských kasáren v Tokiu v době, kdy ve velikém sále asi 200 vojínů společně obědvalo. Bylo při tom tak dokonalé ticho, že by snad bylo bývalo slyšeti špendlík, kdyby byl upadl na podlahu. Japonec ovládá tak bezpečně primitivní toto jídelní náčiní, že dovede hůlkami sebrati se stolu i jehlu.

Jakmile přinesou jídlo, nalévají současně šálky čaje. Pije se obyčejný čaj, o němž japonští lékaři tvrdí, že prý na nervovou soustavu nepůsobí tak silně, jako čínský čaj, který také my v Evropě pijeme. Čaj připravují tím způsobem, že hodí hrstku

listů čajových do hliněného čajníku a nalijí na ně horkou vodu; čajník postaví pak na třínožku nad oheň, aby voda zůstala horká. Šálky, z nichž pijí čaj, jsou malinké, bez uch, a každý člen rodiny má svůj šálek, jehož pokaždé ku pití čaje užívá. Rovněž misku na rýži má každý svoji. Nejprve vysrknou trochu čaje, na to vezmou misku s rýží a přiblíží ji až k ústům; hůlkami naberou pak malé sousto rýže, jež pojídají. Společně s rýží popíjejí polévku, a občas sáhnou do misky, kde jsou nakládané

KUCHYNĚ.

kousky zeleniny. Rýži naberou si novou obyčejně dvakrát, třikrát; pokládají za neštěstí, jísti pouze jednu misku rýže; i kdyby neměl hladu, béře si Japonec aspoň pro jméno druhou porci rýže. Rovněž přibéře též pravidelně ještě trochu polévky; za neslušné však se pokládá, žádati ještě o novou porci zeleniny nebo zavařeniny. Rýži přinesou v dřevěném válci do pokoje a tak ji podávají; polévku však mají v kuchyni nad ohněm, aby nevychladla, a naplňují misku novou porcí v kuchyni; jedí-li poslední misku rýže, přilijí do ní trochu čaje, aby zbylá zrnka rýže od misky se odlepila.

Celé jídlo netrvá déle, než deset, nejvýš patnáct minut. Japonci jsou známí svojí rychlostí v jídle, a mají podobné přísloví jako my: „jak k jídlu, tak k dílu". Lékaři v novější době poučují lid v časopisech i populárních brožurách, aby se naučil jísti pomaleji, protože následkem zbrklého jídla bývají časté žaludeční choroby a špatné zažívání. Již děti však bývají nabádány, aby jedly co možná nejrychleji, a pořádají v té příčině mezi sebou pravé závody.

Když jest po jídle, odnesou podnosy s talířky a ostatními potřebami do kuchyně, kde je očistí a uschovají k nejbližšímu jídlu. Dřevěný válec s rýží vloží se do slaměného pouzdra, aby rýže příliš nevychladla a neztvrdla.

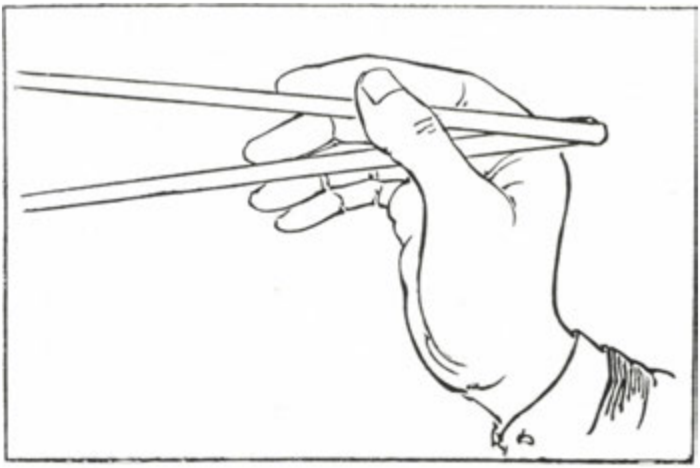
Japonská kuchyně nebývá veliká. Dle japonského způsobu počítání měla by, kdyby byla opatřena rohožemi, tři až osm rohoží. Ovšem kuchyně bývá obyčejně bez rohoží, pouhá holá prkna na podlaze; pouze ve větších kuchyních bývá v rohu položena jedna rohože, aby na ní služebné mohly seděti. U vchodu do kuchyně bývá v podlaze prohlubeň; tam při vstupu se odkládá obuv, v rohu pak bývá jiná prohlubeň, jež vede ke stoce. Nejdůležitější součástkou kuchyně jest ohniště. Bývá to obyčejně dřevěná bedna, opatřená kamenným dnem a nahoře otvorem, kudy odchází kouř; se strany jest jiný otvor, kudy se přikládá topivo. Na hořejší otvor pokládá se železný hrnec s rýží. Často bývají dvě ohniště vedle sebe; na jednom vaří se rýže, na druhém připravují polévku. Ve střeše nad ohništěm bývá ponechán otvor, jímž má odcházeti kouř.

Zařízení toto jest ovšem velmi primitivní, a postačuje pouze tehdy, není-li větru a deště. Za deště, nebo sráží-li silný vítr kouř zpět do místnosti, nutno otvor ve střeše uzavříti malým okénkem, upevněným na provaze. Pak ovšem čpavý, protivný kouř rozšíří se brzy po všech místnostech celého příbytku. V novější době staví Japonci také komíny po našem způsobu. K topení užívá se vesměs dřevěného uhlí, a u ohniště bývají vždy kleště a želízka, jimiž možno žhavé kousky uhlí z ohně vyjmouti. Rovněž bývá vždy po ruce bambusová dutá hůl s otvorem na konci, jíž místo měchu rozdmychávají oheň. Ryby a jiné pokrmy pekou na železném rošti, jejž kladou nad ohniště. Když pekou ryby, tuk padá v kapkách do ohně, z něhož vystupují pak oblaka zapáchajícího, hustého kouře.

Z ostatního nářadí kuchyně možno ještě uvésti dřevěnou lopatku, kterou nabírají rýži z hrnce, aby ji přendali do dřevěného válce, dřevěnou lžíci, jíž nalévají polévku na misky anebo na talíře. Na omáčku užívají malé hliněné lžíce. Mimo to mají tři různé druhy nožů, jedny na zeleninu, jiné na trhání ryby, a jiné na řezání kousků ryb. Nikdy neschází též bambu-

sový košík na zeleninu a dřevěná nádoba, v níž pokrmy dříve než jich používáno, jsou uschovány; v koutě stojí hliněný hmoždýř s dřevěnou paličkou.

Syrová rýže uschována jest rovněž v kuchyni, v rohu ve velké bedně. Rýži měří dřevěnou, dutou kostkou. Dřevěné uhlí přinášejí v otýpkách, svázaných slaměným povříslem, a uchovávají je obyčejně pod podlahou domu; čeho je právě k topení zapotřebí, přinášejí pak v bambusovém nebo v rákosovém košíku. Sake se prodává v lahvích s dlouhým hrdlem; lahvičky bývají malé, protože sake zvláště v létě rychle zkysá. Kolem

RUKA S HŮLKAMI PŘI JÍDLE.

stěn kuchyně jsou police, a na nich umístěno jest kuchyňské nářadí. Nádobí, jehož se užívá, jsou-li v domě hosté nebo při jiných slavnějších příležitostech, jest pečlivě zabaleno v hedvábném papíře nebo ve vatě, a složeno ve zvláštní bedně buď v kuchyni, nebo ve vedlejší místnosti. Protože každé jídlo podává se v Japonsku na jiné misce, talířku, nebo šálku, jest potřebí velikého množství nádobí.

Blíže ohniště, vysoko na stěně, bývá police, na níž jest socha nebo obraz bohyně kuchyně. Denně přinášejí jí oběti rýže a květin. V rohu bývá dřevěná štoudev, obyčejně ve výši podlahy; zde myjí všecko nádobí kuchyňské vyjma věci z bronzu, mědi a železa. Vedle stojí též dřevěná nádoba na pitnou vodu,

již váží ze studně na dvorku. Studně tyto jsou buď majetkem soukromým, nebo jsou veřejné. Za používání veřejné studně platí se nepatrný roční poplatek. Kolem studní bývá zvláště za večera plno žen, a jsou obvyklou bursou novinek a klepů. V době nejnovější v některých městech, na př. v Tokiu, zřízen jest řádný vodovod s výbornou pitnou vodou, a studně se svojí poesií mizí rok od roku.

V poledne nebývá bohatší tabule, než ráno, vyjma případ, jsou-li v domě hosté. Oběd skládá se obyčejně z polévky se zeleninou, z vařené zeleniny na př. mrkve, turka, lopuchy, tuřínu, nebo sušené neb nakládané ryby na př. lososa, sardinek, sledi, makrely; často bývá podávána ryba čerstvá, vařená nebo pečená. K tomu pojídají stejných zavařenin a nakládané zeleniny, jako při snídani. Hlavním jídlem jest večeře. Ani ta neliší se však příliš počtem a jakostí pokrmů od oběda. Pouze čerstvé ryby bývají častěji na jídelním pořadu. Zajímavo jest, že Japonci pojídají velmi rádi rybu úplně syrovou. Rybu nakrájejí na tenounké kousky, odstraní z ní kosti, a pojídají syrovou s ředkví a jakýmsi druhem hořčice, často též s vařenou žlutou chrysanthemou. Vytýkáme-li Japoncům, jak mohou pojídati syrové ryby, odpoví nám jistě, že pojídati syrovou rybu není o nic horší a podivnější, než jísti syrové ústřice...

Sake pije se obyčejně k večeři, ač ovšem jsou též lidé, kteří si neodeprou požitku toho ani v poledne a ráno. Slušný, střídmý Japonec odměňuje se douškem sake za vykonanou denní práci k večeři. Sake podávají v malé porculánové nádobce, již napřed ponoří do kotle s horkou vodou, aby ji ohřáli. Sake se pije teplé, a účinky jeho jsou proto tím rychlejší. Pije se vždy před jídlem; Japonci říkají, že jen tehdy, pije-li se sake na lačný žaludek, zahřeje a obveselí pijáka.

Jídelní lístek japonské kuchyně jest tudíž dosti rozmanitý; vedle rýže ovšem hlavní slovo mají v ní ryby a zelenina. Mimo zmíněnou již zeleninu nutno uvésti ještě brambory obyčejné i sladké zemáky, okurky, jež jedí buď nakládané nebo syrové s octem a pepřem, nakládané nebo vařené cibule, česnek, pór, špenát, hlávkový salát a celou řadu různých druhů bobů. Rovněž ve veliké oblibě jsou rozmanité druhy jedlých hub. Japonci pojídají rádi též hlízy lilií a lotosů. Mladé výhonky bambusu zastupují náš chřest, a jedí se buď samy o sobě, uvařené, nebo společně s rýží. Za lahůdku pokládán jest kořen osladiče. Velmi mnoho prodá se jedlých mořských chaluh, jež se vyvážejí hojně též do Číny. I květy třešní a chrysanthem rozhojňují jídelní lístek japonské domácnosti; květy třešní bývají nasoleny, nasypány do horké vody, a pijí je místo čaje.

Ryb je prý v mořích, jež oblévají pobřeží Japonska, asi 600

různých druhů. Z jedlých ryb největší oblibě těší se ryba „tai", druh pražmy. Jak tato ryba jest rozšířena, a jak velice obohacuje jídelní list japonského domu, viděti nejlépe z toho, že existuje stará kniha pod titulem: „Sto výborných způsobů, jak upravovati tai." Jí se vařená, pečená, smažená, solená i syrová. Z ostatních oblíbených ryb dlužno se zmíniti o štice, candátu, kapru, tunníku, létací rybě, makrele, pstruhu, rejnoku, sardince,

PŘÍPRAVA RYB.

lososu, placce, tresce, plihavici, mladých žralocích a mořském úhoři. Losos přichází do obchodu nasolený, kdežto sledi suší na slunci. Japonsko má též veliké množství různých korýšů, humrů, raků, krabů, ráčků; rovněž za lahůdku pokládány jsou ústřice a různé jiné druhy měkkýšů.

Ptactva jedlého není v Japonsku mnoho. Vyjma domácí drůbež pojídají hlavně jeřáby, menší druh labuti, volavky, divoké husy a kachny, bažanty, křepelky, holuby, sluky a z malých ptáků hlavně vrabce a skřivany. Podává-li se při hostině maso drůbeže nebo jiných ptáků, musí býti v kuchyni předem na drobné kousky rozsekáno, protože — jak známo — Japonci při jídle

nemají vidličky a nože. Nejčastěji bývají kousky masa vloženy do polévky a společně s ní je pojídají. Menší ptáky podávají nerozřezané, celé; tu ovšem dřevěné hůlky nestačí, a nutno si pomáhati holýma rukama a zuby.

Není tomu dávno, kdy Japonci počali požívati masa. Byli to hlavně lékaři, kteří neúnavně nabádali lid, aby upustil od stravy výlučně vegetariánské a jedl též maso. Lékaři poukazovali k tomu, že vegetárský způsob života jest hlavní příčinou, proč Japonci jsou malé a slabé postavy tělesné, a že příští generace povznesou se v ohledu tělesném, budou-li mimo stravu rostlinnou požívati též masa. Za doby nynější jest ve větších městech, zvláště v Tokiu, celá řada řeznických krámů, kde prodávají maso hovězí, vepřové a koňské. Za to nedostaneme v Japonsku masa skopového.

Celkem možno říci, že jídelní lístek japonského stolu liší se téměř úplně od stravy naší. Strava tamní jest mnohem lehčí, než strava naše; lidé, kteří těžce pracují, nemohouce se spokojiti pravidelným trojím jídlem, musí doplňovati vyčerpané síly ještě během dne dvojí nebo trojí menší přesnídávkou. Rovněž možno souditi, že strava japonská není v ohledu zdravotním úplně nezávadnou. Žaludeční katarhy a dyspepsie jsou v Japonsku nemocemi mnohem více rozšířenými, než u nás. Choroby ty zaviňuje asi hojné požívání nakládaných zelenin, jež jsou přesolené, velmi kyselé a nadmíru kořeněné.

Zákusků po jídle Japonci neznají. Ovoce nepatří k pravidelné stravě, a jest v oblibě pouze u dětí. V prvých měsících jarních jí se v Japonsku hojně jablek, jež jsou pěstovány v Jezu, a pomorančů, vlastně mandarinů, bez jader. Z ostatního ovoce dlužno jmenovati citrony, jahody, jež se však nevyrovnají evropským, jsouce příliš vodnaté, švestky, meruňky, broskve a fíky, jež se jedí pouze čerstvé. Velmi dobré jsou kaštany, jež pekou, a mišpule. Z ovoce tropického má Japonsko banány na ostrovech Boninských, a ananasy na Formose. Více pro zahnání dlouhé chvíle, než jako skutečnou stravu chroupou za zimních, dlouhých večerů tvrdé preclíky, pečené sladké brambory a pražená zrnka hrachová.

Veliké oblibě těší se v Japonsku cukroví, jehož se do roka spotřebuje obrovské množství. Každý, kdo jde na návštěvu k příbuzným nebo k příteli, nese s sebou jistě darem alespoň trochu cukroví, a také každý návštěvník bývá hoštěn cukrovím, jež se podává k čaji. Obyčejně návštěvník vypije čaj, a cukroví nechá ležeti na podnose. Když odchází, odevzdá mu hostitel cukroví, jehož nepožil, zabalené v hedvábném papíře, a host si je odnese domů. Zajímavo je, že koná-li lékař v domě lékařskou návštěvu, vždycky při odchodu bývá obdarován cukrovím.

Nejobyčejnější z cukroví jest bílé, pěnové, jež se Japonci naučili hotoviti před několika stoletími od Španělů. Obyčejné cukrovinky dělají z rýžové mouky, červených bobů, prosa a cukru. Hotoví se většinou ve formě malých koláčků. Šťáva červených bobů zastupuje u japonského cukroví naše ovocné šťávy. V novější době zhotovují v Japonsku a též importují z ciziny množství bonbonů, jež mezi japonskou mládeží jako nejvítanější součástka

SUŠENÍ RYB.

cizí, bělošské civilisace radostně byly uvítány, a všeobecně zdomácněly. Japonské cukroví obsahuje více cukru, než cukrovinky u nás, a přispívá též značnou měrou k uvedenému velikému rozšíření různých žaludečních chorob.

Jest v Japonsku draho? Otázka, jíž čtu tak mnohému čtenáři a čtenářce na rtech. Těžká odpověď. Když jsem byl po prvé v Japonsku, zdála se mi říše Vycházejícího Slunce nejlacinějším krajem na světě. Přijel jsem tehdy totiž z Ameriky, kde je sice blaze tomu, kdo tam dolary vydělává, ale běda tomu, kdo tam dolary utrácí. A za těch pět měsíců svého pobytu utratil jsem jich tam pěknou hromádku. V Japonsku jest vše asi

tak o polovinu levnější, než na druhé straně Tichého Oceánu — tož byly tehdáž dobré časy v Japonsku.

Podruhé, kdy jsem přijel přímo z Evropy, z bídných celkem finančních poměrů starého dílu světa, díval jsem se na japonskou láci daleko skeptičtěji.

Jisto jest, že Japonec žije velmi lacino, Evropan a vůbec běloch dosti draho. Dvacet, třicet senů stačí Japonci denně na živobytí — a ve většině případů musí stačiti; větších příjmů nemá. Platy v Japonsku jsou skutečně nepatrné. Domek má každý buď svůj, nebo platí 4—5 jenů měsíčně za celý malý domek nájemného; strava japonská jest velice laciná, nákladných zábav Japonec nezná, a tak dovede žíti dobře s příjmem, s nímž Evropan v Japonsku vystačí právě tak asi na doutníky. Nejlacinější doutník, jejž vůbec možno kouřiti, stojí 20—25 senů, 50—60 haléřů (v Japanu jest na doutníky 300% cla!). Evropan, dle shodného úsudku mých přátel v Japanu, potřebuje nejméně 5000 korun ročně — a to ještě předpokládám, že večer sedí pěkně doma, nechodí do klubů, nepije mnoho piva, nekouří více než 2—3 doutníky denně, a i v jiných požitcích dovede se co nejvíce uskrovniti. Ovšem jsou také evropští úředníci v Japanu a vůbec na Dalekém Východě placeni tak, jak se o tom v Evropě jejich kolegům ani nezdá . . .

Ad vocem pivo! V Japanu jest již celá řada pivovarů, a zvláště vzdělanější Japonci zvykají si pomalu na nápoj, jemuž u nás v Evropě tak dávno jsme již přivykli. Kirin, Sapporo, Jebissu — a celá řada jiných v Japonsku vyhlášených piv má odnaučiti pití sake, národní japonské kořalky, vyráběné z rýže. Vyhánějí — myslím — ďábla belzebubem . . . Aspoň japonské pivo jest tak silné, že by i hodně statečný pražský štamgast měl několika sklenic jistě dost. Nejlepší brzdou jest ovšem cena — láhev asi $^2/_3$ našeho litru stojí 35 senů, více než 85 haléřů. Každý téměř pivovar lepí na své výrobky etiketu, kde je mimo jiné nápis: Celebrated Pilsner brewing Method — dle proslavené plzeňské pivovarské methody.

Zdražení životních potřeb, jež doléhá krutě na všecky země civilisovaného světa, neminulo ani Japonska. Bývaly doby, kdy živobytí bylo tam nesmírně levné. Doby ty ovšem dávno patří již minulosti. Každý, kdo zaměstnáním svým vázán jest trvale na říši Vycházejícího Slunce, i ti, kdo pouze jako turisté ku krátkému pobytu tam zavítají, stěžují si, jak drahé jsou tam nyní veškeré potřeby životní. Pisatel těchto řádků byl s to pozorovati značný rozdíl v krátké poměrně periodě čtyř roků, jež uplynuly mezi jeho prvou a druhou návštěvou nejvýchodnější říše světa.

Statistika učí, že předměty denní potřeby zdražily se v posledním desetiletí průměrně o 75 až 300%. Příčiny tohoto zjevu

jsou podobné, jako příčiny drahoty v Evropě a v Americe. Mzdy dělnictva vzrostly v poslední době dosti značnou měrou, a obě války, válka s Čínou i válka s Ruskem zanechaly Japonsku jako smutné dědictví velikou finanční depresi, jež až podnes nejširšími vrstvami obyvatelstva těžce jest pociťována. Citovaný již nejlepší znalec japonských poměrů, B. H. Chamberlain, uvádí ve své knize některé ukázky drahoty. V posledních deseti létech cena pozemku v Tokiu se ztrojnásobila, činže a nájemné rovněž obnáší třikrát tolik, než obnášelo před deseti lety. Mzdy jsou trojnásobně vyšší, rovněž trojnásobné jsou ceny v hotelích; poplatky za čištění prádla jsou dvojnásobné, cena za jízdu džinrikši se čtyřnásobila atd. Universitní student, jenž vystačil před nedávnem s 11 jeny na měsíc, potřebuje nyní nejméně 20 jenů. Domácí potřeby vykazují ve všech směrech neobyčejné zdražení. Uvedeme v přehledu vždy napřed cenu v roce 1877 a na druhém místě v roce 1900: Veřejná lázeň stála 2 haléře, nyní 6 hal., brambory dříve 8 hal., nyní 20 hal., dřevěné uhlí dříve 45 hal., nyní 70 hal., zelenina dříve 22 hal., nyní 38 hal., papír dříve 3 hal., nyní 8 hal., pár rýžových sandálů dříve 13 hal., nyní 19 hal., olej ku svícení dříve 7 hal., nyní 11 hal., dříví k topení dříve 3 K 80 h nyní 7 kor., služka dříve 2 K 50 h měsíčně, r. 1900 nejméně 5 kor., tesařský dělník dříve 62 hal. denně, nyní 2 kor. V posledních deseti létech zvýšily se ceny opět velmi značně, takže na př. dřevěné uhlí stojí nyní 1 K 20 h, mzdy služek jsou nejméně 8 až 13 K měsíčně, a mzda tesařského dělníka denně nejméně 2 K 50 h. Japonská hospodyňka z Tokia uvádí některé příklady zdražení v době mezi rokem 1875 až 1904. Česání vlasů dámských stálo r. 1875 12 a $^1/_2$ hal., nyní nejméně 25 hal., dámská dřevěná obuv stála 2 K, nyní platí se za ni až 9 K, vejce stálo 2 hal., až 3 hal., nyní stojí 7 až 8 hal., kuřata (za libru) dříve 15 hal., nyní 80 hal., sake dříve 75 hal., nyní až 2 K, cukr (1 libra) dříve 20 hal., nyní 40 hal., slaměná rohože (tatami) dříve 1 K 60 h, nyní 7 K 50 h. Zašel-li cestující v Japonsku před čtvrtstoletím do čajovny, utratil za číšku čaje $2^1/_2$ hal.; nyní za ni musí zaplatiti nejméně $12^1/_2$ hal., je-li lépe oblečen až 25 hal., což činí zdražení desateronásobné. Zdražení to pokračuje téměř denně ve všech oborech, úkaz přirozený a všeobecný v celém světě, neboť lidstvo má stále vyšší a vyšší požadavky v příčině pohodlí a luxu. Poměry ty doléhají ovšem zvláště na jednotlivce, kteří jsou odkázáni na pravidelné skrovné služné, tedy zvláště na nižší úřednictvo. Mnohem méně stoupající drahotou postiženy jsou třídy venkovského obyvatelstva, kde způsob života jest konservativnější, a potřeby jednotlivců nejsou znatelně větší, než bývaly před desetiletími.

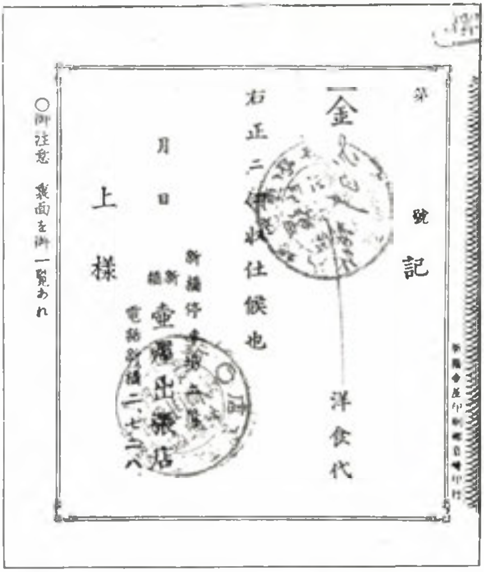
Restaurant, kde se vaří po evropském způsobu, neschází dnes již v žádném větším městě ostrovní říše. Navštěvují jej nejen Evropani, ale i Japonci. Tito se tam chodí učit jíst po našem způsobu. Nepozorován sedě v koutku restaurace častokrát bavil jsem se dlouhou dobu, dívaje se, jak mladý a často i starý Japonec se namáhá, aby pomocí našich vidliček a nožů pojedl talíř evropské krmě. Sedá si k tomu tak nešikovně a zápolí s tím s tak zřejmým namáháním, že bezděčně připomíná malé evropské dítě, jež maminka nebo tatínek učí jísti „civilisovaným" způsobem. Ale ještě komičtěji vypadá Evropan, jenž jí po japonsku a neumí toho. Můžete to ostatně zkusiti doma sami. Sedněte si na zem na koberec, nohy pěkně složené pod sebou, do levé ruky vezměte malý talířek vařené rýže a do pravé ruky dvě stejně veliká dřívka, tvaru dvou obyčejných násadek ku psaní. A teď, prosím, s chutí do jídla! Mezi obě dřívka, jež držíte mezi prsty pravé ruky, nabírejte rýži — ale pozor, aby vám nepadala dolů! Japonci jsou lidé velmi čistotní, velice byste je tím zarmoutili. Myslíte, že to nejde? Přál bych Vám viděti Japonce, jak těmito dvěma dřívky za několik okamžiků vyprázdní velikou dřevěnou škatuli, v níž na jedné straně nacpána jest vařená rýže a na druhé v krásných arabeskách složeny kousky ryby, různé druhy zeleniny a nějaký kukuřicový piroh. Je to tak zvané „bento" — sandwich, jejž na každém skoro nádraží v Japonsku prodavači hrozným křikem ku koupi nabízejí. Častokrát jsem měl pořádný hlad a vida své aklimatisované společníky, hlavně ing. Horu, jak si na bento pochutnávají, obětoval jsem 10 senů a koupil si také jedno. Krásná dřevěná škatulka v hedvábném papíře, jehož použíti lze místo ubrousku; nahoře uvázána ona dvě dřívka — vidlička a nůž, sněhobílá rýže, různobarevné obrazce ostatních pochoutek — dávám se s chutí do práce — sním kousek neslané rýže, nabodnu kousek nasládlého lotosu — a beznadějně bento odkládám. Co je to platné, že je to tak krásně sestaveno, když to pro můj žaludek není k jídlu . . .

K požitkům gastronomickým patří nejen jídlo a pití, ale i kouření. „Emancipovaní" kouří cigarety, prostší, mužové a zhusta i ženy, kouří z maličké japonské dýmky. Dosti dlouhý troubel a na konci mosazná hlavička, asi tak veliká jako dětský náprstek. Japonec neb Japonka nacpe dýmku cigaretovým tabákem, zapálí, 4 až 5 pořádných bafů — vyklepá dýmku, nacpe znovu, o hořící zbytek nový tabák zapálí, zase tři, čtyři „bafy" — a zase tatáž procedura.

Restaurace svrchu zmíněné jsou skutečnými „restauranty", místy, kam se chodí pouze k vůli občerstvení a nasycení; bydliti v nich nelze, a také nikdo tam nehledá zábavy, jak u nás v hostincích bývá zvykem.

K ubytování cestujících slouží tak zvaná jadoja, japonský hotel. Bývá to obyčejně větší dům s několika místnostmi v přízemí a v prvém patře; tyto jadoje bývají vždy plné cestujících a plné nepříjemného zápachu. Pobyt v nich není evropskému návštěvníku nijakým požitkem.

U vchodu vítá návštěvníka teiši, majitel hotelu: kleká na rohoži na podlaze a klaní se třikrát tak hluboce, až se čelem dotýká podlahy.

ÚČET V JAPONSKÉM HOTELU (zmenšený).

Příkré dřevěné schody, podobné spíše žebříku než schodům, vedou do hořejších místností, kde jsme na noc ubytováni. Domorodí návštěvníci a služebnictvo vyhřívá a osušuje se v daidokoro, veliké hotelové kuchyni.

Největší potíž mívali jsme ve svém hotelovém pokoji s uložením nepotřebných částí obleku. Nikde hřebíku, nikde věšáku. Holá podlaha, pokrytá rohožemi a holé stěny jsou jediným naším hotelovým zařízením. A ještě jedna potíž: rohože jsou sice velmi jemné, elastické a na pohled čisté — ale hnízdí v nich na sta blech, jež se již jistě chvějí nedočkavostí, aby mohly konati ethnografická studia na bělochu, zde tak vzácném . . .

Uléháme, ale spáti nemůžeme. Každou chvíli odsune se papírová stěna, tvořící „zeď", a kdosi dívá se zvědavě do našeho pokoje; vedle hraje někdo na šamisen, pod námi recituje zbožná nějaká poutnická duše hlasitě budhistické modlitby, v kuchyni debatují rovněž hlasitě kuli, v koupelně směje se hlasitě asi pět koupajících se děvčat, z venčí doléhá směsice hlasů lidských a zvířecích — prosím, „dobrou noc!"

Vstáváme v hotelu časně z rána, pijeme čaj s fádními rýžovými koláčky, rozhlížíme se ještě jednou po pokoji, jenž byl na několik hodin neklidným naším domovem, a jenž vypadá již zase tak, jako by v něm vůbec nikdo nebýval přenocoval, platíme za nocleh a za snídani asi 60 dvouhaléřů, a odcházíme. Domácí pán a služebnictvo klaní se nám až k zemi, syčí hlasitě na pozdrav a tváří se tak vděčně, jako bychom jim byli zanechali každý alespoň tisícijenovou bankovku na památku. Vsedáme do džinrikši a ranním chladem a mlhou ujíždíme dále . . .

Čaja, čili čajovna, jest dům, kde možno obdržeti čaj a jiné občerstvení. Jsou tam místnosti, kde hosté mohou poseděti ve družné zábavě; posluhují obyčejně mladá a hezká děvčata.

Dle zevnějšku bývají to buď veliké domy, až dvoupatrové, plné vlajek a lampionů, nebo malá stavení, navštěvovaná hlavně dělníky a kuli. V malé čajovně neschází nikdy tak zvané „doma", jáma v zemi, v níž si příchozí hosté omývají špinavé nohy. Vodu přinese služka hned, jakmile se host se špinavýma nohama před vchodem čajovny objeví. Téměř po celý boží den sedí v malé takové čajovně několik vozků, dělníků neb jiných příslušníků nejnižších tříd, kteří tam pojídají zeleninu, rýži, sušenou neb solenou rybu, a pijí čaj.

Odcházejíce z čajovny, dáváme posluhujícímu děvčeti zpropitné, zvané „ča-dai", to jest „na čaj", a provázeni jsme za ně unylými a láskyplnými pohledy až ven do ulice . . .

Nejen hospodyňky u nás a v Evropě vůbec, ale i ty roztomilé, maličké přednostky domácnosti v Japanu mají starosti se služkami. Sejdou-li se dvě Japonky — obyčejně místem schůzky jejich bývá hřbitov nebo park — jistě během hovoru dotknou se též palčivé otázky domácích služebných. A zcela analogicky k poměrům našim, i šikmooká japonská milostpaní bude si stěžovati, jak ty nynější služebné jsou neposlušné, líné, jak rády klevetí atd. Jaký rozdíl proti služebným, jaké bývávaly za časů jejich matek a babiček!

A přece japonská služka mohla by býti vzorem služebným všech jiných národů.

Šalamoun Japonska, slavný moralista Kaibara, praví ve své „Daigaku Onna" — „Vyšší naučení ženám" — o poměru domácí paní ke služkám: „Ať má domácí paní služek sebe více,

učiní nejlépe, dohlédne-li si k veškeré práci sama. Zvláště ať sama obstará a ušije šaty tchána a tchýně, a vaří jejich stravu. Pozorna k potřebám manželovým obstarává sama jeho šat, stará se o jeho děti, dohlíží na služebné a neopouští nikdy domácnosti.

Styk její se služebnými budiž nejvýš opatrný. Děvčata tato bývají více na obtíž, než ku prospěchu; jsou hloupá, tvrdohlavá a vedou vulgární řeči.

Propusť na hodinu žvanivou služebnou! Klepy její mohou způsobiti rozkol v rodině a rozrušiti domácí pořádek.

Ačkoli mají služebné mnoho vad a často zavdají příčiny ke hněvu, nehádej se s nimi stále! Měla bys peklo doma. Drobné chyby přehlížej shovívavě, větší klidně vytkni — nenapraví-li se, propusť služku bez milosrdenství!"

Japonská služka má „východ", prázdný den, pouze dvakrát v roce: šestnáctého ledna a šestnáctého července. V onen den navštěvují své příbuzné neb prohlížejí procházkou město a jeho znamenitosti.

Japonská služebná vstává denně o páté hodině ranní, spat jde o desáté, je-li v domě návštěva, ještě později.

Zatleskáním rukou dává se znamení, že služeb děvčete služebného jest zapotřebí, a s hlubokou poklonou objeví se u vchodu do místnosti.

Služka jest v Japanu členem rodiny: slyší o všem, i o soukromých záležitostech svých pánů, je-li déle v rodině, jest důvěrnicí své paní a přilne skutečně opravdovou láskou k těm, kteří jí poskytují práci a živobytí. Vdá-li se, navštěvuje každoročně s mužem a s dětmi své bývalé pány.

Měniti službu pokládáno jest v Japanu za nečestné. Služka vstoupí do rodiny ještě jsouc dítětem, vytrvá tam do dospělosti, a uznalý chlebodárce vyhledá jí sám ženicha, anebo umožní jí, aby si mohla zaříditi skromnou vlastní domácnost.

Výpovědi v Japanu není: zaměstnavatel může propustiti služku na minutu, rovněž i služebná vymluví se obyčejně nějakou nemocí v příbuzenstvu a opouští dle své vůle dům, jenž jí nekonvenuje. Jako u nás tak i v říši Vycházejícího Slunce továrny, tabákové dílny a pod. odvádějí mnoho venkovských děvčat z kruhu rodinné služby do ovzduší dílen.

Oasou v jednotvárném denním životě jsou pro služebné návštěvy podomních obchodníků v kuchyni a studny, u nichž se vždy z několika domů služky sejdou. Tam se propere obyčejně čisté i méně čisté „prádlo" japonských milostpaní do všech podrobností. Znamenitou pomocnicí a nepřebernou dodavatelkou klepů bývá též pradlena, jež odnáší špinavé a přináší vyprané prádlo do domu.

Služebné japonské bývají děvčata veselá, jež žijí pouze pří-

jemné přítomnosti, nestarajíce se valně o budoucnost. Hlavní věcí jest, mají-li dobrou stravu a občas nějaký ten barevný hadřík, šaty. Pravidelně bývají poctivé, ukradne-li která co v domácnosti svého pána, bývá to jen bezcenná nějaká maličkost; služka jest si dobře vědoma, že by cennější věci nezpeněžila, protože vetešníci jsou v Japanu pod přísným policejním dohledem.

Služky ve městech bývají nejčastěji najímány pomocí spro-

SLUŽKY U STUDNY.

středkovatelských kanceláří. Kancelář pošle žádanou dívku, jež zůstane v rodině přes den a noc na zkoušku. Neosvědčí-li se, pošlou ji zpět, přijde jiná, a to se opakuje tak dlouho, až děvče želaných vlastností jest objeveno. Sprostředkovatelka napíše pak smlouvu, obyčejně na půl roku, smluví mzdu a dostane od obou zúčastněných stran malou odměnu.

Nejvyšší šarži mezi služebnými má v japonské domácnosti kuchařka. Vaří rýži a ostatní pokrmy, čistí si podlahu v kuchyni, omývá hůlky, jimiž se jedlo, jakož i hrnky a nádobí, jehož k vaření jest zapotřebí. Druhá služka obstarává čistotu celého

domu, prostírá večer na podlahu lože a ráno je opět skládá, čistí šatstvo a koná přerozmanité práce podobné pracím v našich domácnostech. Domácí paní při všech těchto drobných povinnostech pomáhá rozkazy i pomocnou rukou.

Japonská domácnost září vzornou čistotou, — jediný jest den v roce, Nový rok, kdy se v domě nečistí a nepráší — mají tedy služebné i se svojí velitelkou práce s dostatek po celý rok od rána

SLUŽEBNICTVO V DOMĚ INŽ. K. J. HORY V JOKOHAMĚ.

do večera. Celkem lze říci, že poměry v této příčině u nás a v dalekém Japanu jsou dosti analogické. Ba podobnost jde až tak daleko, že i ozbrojená moc japonská se zvláštní oblibou obchází domy, kde jsou mladá služebná děvčata. Tout comme chez nous . . .

Mimo domácí paní a služebné pravidelným obyvatelem japonské kuchyně bývá též kočka. Když jsem při prvé své návštěvě Japonska byl již asi tři, čtyři dny v Jokohamě, procházel jsem se s přítelem inženýrem Horou, který se pojednou ke mně obrátil a pravil s úsměvem: „Nedovedu si vysvětliti, že jsi se mne dosud

nezeptal, proč tu máme kočky bezocasé! Bývá to pravidelně jedna z prvních otázek vás, globetrotrů."

Kočky japonské rodí se ovšem s ohonem, ale Japonci jim je uřezávají. Nechají jen krátký pahýl, jenž v dlouhé srsti úplně se ztrácí. Japonci zvykli již bezocasým kočkám tak, že běda kočce, jež by s normálním ohonem odjinud do Japonska byla importována. Jistě prvý Japonec, jemuž přes cestu přeběhne, zbaví ji této ozdoby. Zdá se, že motivem podivné této módy jest pověra — kočku s ohonem pokládá prostý Japonec za vyšší bytost, jako medvěda, lišku a jezevce, a obává se různých jejích úkladů.

ŽENA V JAPONSKU

Že jsou Japonky hezké, pověděli jsme již v kapitole o fysických vlastnostech Japonců. Japonci smějí se nám, Evropanům, že prý turisté jezdí do země Vycházejícího Slunce hlavně k vůli krásným jejím dcerám . . . Snad tvrzení toto jest hodně přestřeleno, ale každý, kdo byl v Japonsku, přisvědčí jistě anglickému spisovateli W. E. Griffisovi, jenž praví: „Co nejkrásnějšího viděti v Japonsku, jsou krásné jeho dcery." Nejen krásné tělem, milé, jemné tváře, ale i krásné chováním, prostotou, něhou — duchem.

Velice záhy, sotva že opustila školní světnici, počne se japonská dívka připravovati na své budoucí povolání hospodyně, manželky, matky. Mimo domácí práce, jimž se přiučuje doma pomáhajíc matce, hlavní péče věnována tomu, aby děvče znalo trojí umění: etiketu, úpravu květin a hudbu.

O školní výchovu mládeže ženské postaráno jest v Japonsku v době nejnovější velmi dobře. Poučná fakta o tom vypráví bývalý ministr vyučování baron Sujemacu, z jehož článku „Ženská výchova" v knize „Unser Vaterland Japan" dovoluji si zajímavější reprodukovati.

„Postavení ženy japonské bylo vždy zcela jiné, než postavení žen v jiných zemích asijských. Díváme-li se zpět na dějiny Japonska, jež sledovati můžeme na více než tisíc roků, setkáváme se tam se značnou osobitostí ženského pohlaví: Vidíme tam císařovny, jež se vyznamenaly hrdinností, inteligencí a vysokou kulturou vůbec, vidíme tam po boku válečníků rekyně, zříme četné básnířky, spisovatelky a výtvarné umělkyně.

Byly doby, kdy pěstování domorodé naší literatury nalézalo se téměř výhradně v rukou žen. Měli jsme Murasaki Šikibu, spisovatelku velikolepé „Gendžimonogatari", Seišonagon, skladatelku „Makura-no-soši", a mnohé jiné. Též v periodě vlády Tokugava vyznamenala se celá řada žen vysokou znalostí čínských kultur. I nejnovější doba zrodila nám básnířky Rengencu, Čijo, Botoni a jiné, a žen, jež pracovaly v různých oborech činnosti patriotické jest v době nové skutečně bezpočet. Ba i v cizině uplatňují se naše ženy, působí na příklad v Číně, Mongolsku a Siamu na mnohých vychovávacích ústavech jako vážené učitelky.

Přes to výchova žen u nás zůstává ještě stále problémem. Víme dobře, že mnoho třeba tu vykonati, chápeme důležitost věci, ale problém svou přirozeností naráží na četné obtíže, jež teprve budoucnost odstraní.

Již roku 1871 poslán byl větší počet dívek do Ameriky, aby si tam osvojily západní vzdělání; mezi nimi byly na př. manželka admirála Urina a choť maršálka a chefa generálního štábu, Ojamy.

Ve školách obecných přijímáni jsou hoši i dívky společně, ve větších místech jsou však dívky od hochů odděleny pro pohodlí učitelů. Po absolvování obecné školy odděluje se pak výchova hochů a dívek vůbec. Jest zajímavo, že procento návštěvy dívek na školách převyšuje procenta návštěvy hochů.

Ve větších místech zařízeny jsou vyšší dívčí školy, jichž studijní doba trvá pravidelně čtyři roky, může však dle potřeby o jeden rok býti prodloužena, nebo zkrácena. Ku všeobecným kursům připojiti se mohou ještě kursy doplňovací, jež nepřesahují doby dvou roků, a hodí se zvláště pro dívky, jež se hodlají věnovati studiu umění neb uměleckého průmyslu. Do těchto škol přijímány jsou dívky dvanáctileté s vědomostmi, jež poskytuje dvouletý kurs vyšších škol elementárních (asi naší měšťanské školy.) V těchto kursech vyšších dívčích škol přednáší se a prakticky cvičí morálka, japonština, cizí řeči, dějiny, zeměpis, matematika, přírodní vědy, kreslení, praktická nauka o vedení hospodářství, šití, hudba a tělocvik. V nejvyšší třídě zavedeny jsou též přednášky z vychovatelství.

Za účelem vzdělání učitelek obecných škol zřízeny jsou v různých provinciálních městech učitelské ústavy; v Tokiu jest učitelský seminář pro výchovu učitelek vyšších dívčích škol.

Pod patronancí samotné císařovny zřízena byla dívčí škola zvaná „škola lordů". Žákyněmi jsou tam v prvé řadě dcerky vysoké šlechty, ale i dcerám jiných úctyhodných rodin povolován jest příležitostně přístup. Škola tato nepodléhá ministerstvu vyučování, nýbrž ministeriu císařského domu. S touto školou spojena jest též šlechtická opatrovna. Rovněž v Tokiu jest i vysoká škola hudební pro ženy, a ústav, jenž si osobuje jméno ženské university. Třeba význam a rozsah její působnosti nekryje se zcela s pojmem university vůbec, nutno přiznati, že jak obrovskou svojí návštěvou, tak i blahodárným vlivem vzdělávacím zasloužila si za krátkou dobu svého trvání všestranných sympatií. Návštěvnic čítá na 1000.

I studium mediciny na lékařských školách, studium malířství, uměleckého průmyslu, obchodu a zemědělství jsou ženám japonským přístupny.

Počet misijních škol dívčích v Tokiu, Jokohamě, Nagoji, Osace, Kobe, Kiotu a v různých jiných městech jest značný, a mnohé z nich vykazují znamenité výsledky v oboru ženské výchovy. Pouze v Tokiu jest 75 různých odborných škol dívčích.

A nyní několik slov o zaměstnání žen. Mužů a žen jest v Ja-

PANÍ FUKU HOROVÁ.
(Fotogr. atelier J. F. Langhans, Praha-II., Vodičkova ulice.)

ponsku asi přibližně stejný počet, tak že vyhlídky krásného pohlaví na vdavky jsou velmi příznivé. Ženy, jež se vdají, věnují se pak ovšem pouze rodinným svým povinnostem, a nemají jiné snahy, než býti dobrými manželkami a matkami.

Vzdor tomu jest však veliký počet žen zaměstnán v průmyslových podnicích, hlavně jako dělnice v továrnách na hedvábí, bavlnu a papír. Ve státních službách nedocházejí častějšího zaměstnání, za to však ve všech kategoriích škol uplatnily

se měrou nečekanou. Ty, jež mají jen nižší vzdělání, pracují u pošt, u telefonu a u některých oddělení železniční správy. Také soukromé společnosti přijímají je v nejnovější době za kancelářské pomocnice. Zřejmo z toho, že japonská žena dovede si vydělávati na své životní potřeby právě tak, jako její družky Západního světa.

Nebude snad nevhodno, zmíním-li se na tomto místě o činnosti našich žen v jiných odvětvích, zvláště na poli humanním. V Tokiu jest na př. dvacet velikých všeobecně užitečných institucí, jež založily a vedou dámy. Jest to na prvém místě dobročinná nemocnice, jež jest pod protektorátem císařovny a má předsedkyní princeznu Arisugavu. Je tu dále japonský dámský spolek výchovný s císařskou princeznou Kanin v čele; společnost ošetřovatelek nemocných, jež stojí v těsném spojení se společností Červeného kříže, našla též v císařovně nejvyšší vůdkyni. Bylo by třeba vypočítati dále ústavy pro zaopatření sirotků, spolek pro péči o děti ženských vězňů, spolky pečující o chudé šestinedělky a jiné a jiné, o jichž vedení dělí se dámy z nejznamenitějších rodů Japonska.

Nelze předvídati, jaká budoucnost čeká japonskou ženu v dobách příštích; jisto však jest, že se Japonsko snaží, aby vzděláním uzpůsobilo ženu pro příští úkoly a práce způsobem, jaký v dějinách Japonska neměl nikdy analogie."

Život Japonky v dobách jejího dětství a věku dívčího jest utěšenou, idylickou pohádkou. V té době není u rodičů rozdílu mezi synem a dcerou, oba objímají stejnou, hlubokou láskou. V této době jest mladé japonské děvče skutečně „motýlkem", „kolibříkem", „orchideí" — a jak jinak poeticky cestovatelé a romanopisci japonské dívky pojmenovali. Maličká, něžná, pestře oblečená, podobná spíše loutce, než budoucí ženě a matce, žije si život klidný, bezstarostný, rozdělený mezi školu, domácí práci a hry.

Při veškeré něžnosti jest však již mladá japonská dívka statečnou, energickou a samostatnou. V japonské literatuře vypravuje se celá řada zajímavých příhod, jejichž hrdinkami jsou mladé dívky sotva dětskému účesu odrostlé. Představte si jen, jak hrdinskou byla duše hrdinky „Kissa a Moritu", mladé dívky, jež spala v prvé místnosti v domě svých rodičů, ze spánku vyrušena byla lupiči, a bez hlesu dává se probodnouti zlosyny, jen aby výkřikem neprozradila, že v druhé místnosti jsou ještě jiní obyvatelé domu, její rodiče...

Kdykoli japonská dívka vystupuje v některé povídce neb dramatu, vždy jeví se nám jako pevná, ucelená povaha, jež se neskrývá za své rodiče, nýbrž jedná sama tak, jak jí káže dětinná láska neb vědomí cti.

Případy násilných útoků na čest dívčí jsou v Japonsku mnohem řidší, nežli v zemích západních. Nikoli snad proto, že by mužové byli v Japonsku mravnější, než mužové v Evropě nebo v Americe — ale každý z nich dobře jest si vědom, že japonská dívka již od dětství byla poučována, jak chrániti svou čest, a pro nejkrajnější nebezpečenství naučena jest zápasnickému triku, jenž neomylně působí a útočníka na delší dobu v bez-

ŽÁKYNĚ VYŠŠÍ DÍVČÍ ŠKOLY V JOKOHAMĚ.

vědomí přivede. Motýlek, kolibřík, orchidej — ale ozbrojená pevnou vůlí a uvědomělou silou.

Jak za starých, feudálních dob bývaly dívky vznešených šlechticů vychovávány, líčí pěkně C. Farrère v citovaném již románu „Bitva".

„Markýza Jorisaka, stále ticha, poklonila se až k zemi, dle předpisů, nejprve před destičkami, a setrvala tak několik minut, s dlaněmi položenými na podlahu, a s čelem dotýkajícím se rohoží.

Pak poklekla na polštář před jakousi vodorovnou harfou, kterou jedna ze služek jí uctivě vložila do rukou. Zazněla hudba,

truchlivá a volná, jejíž rytmus a harmonie nepodobaly se v ničem harmoniím a rytmům Západu. Tajemné zvuky následovaly po sobě, mísily se, — věty bez začátku a bez konce naznačovaly se, — dumy, smutky, žalostné nářky se chvěly v podivném příšerném skřípání, podobném zimnímu svistu větru a křiku nočních ptáků. Zoufalá teskIivost vznášela se nad tím vším.

Na kolenou, po dávném zvyku, v síni svých předků hrála markýza Jorisaka na koto...

„Kde jste se tomu naučila?"

Odpověď zněla jako z hlubokého snu:

„Tam... když jsem byla ještě docela maličká... v starém zámku Hoki, kde jsem se narodila... Každého jitra v zimě před svítáním, jak služky otevřely šodži, jak ledový vítr horský mne probudil ze spánku a vypudil z uzounkého slamníku, jenž byl mým lůžkem, přinesli mi koto k cvičení, a já jsem hrávala, na kolenou, až do východu slunce. A pak jsem sestoupila bosýma nohama na velký dvůr často sněhem pokrytý, a dívala jsem se na své bratry, jak se cvičili v šermu šavlemi, a já jsem se cvičila v šermu halapartnou, neboť tak zněl předpis. Dlouhé bambusové čepele třeskaly v nárazech. Musili jsme tiše snášeti rány do ramen a rukou, a štípání sněhu do nohou... Po hodině mne služky obřadně oblékly, a já jsem šla nejdříve k zemi se pokloniti svému otci, který byl vždy v obydlí ženském... Vzal mne pak s sebou, abych přijímala pozdravy samuraiů, ozbrojených sluhů a ostatního služebnictva. Krásné hedvábné oděvy táhly se, plné záhybů, lakované pochvy šavlí tiskly se k lakovaným pochvám dýk. A já jsem si v srdci přála, aby vše zůstalo stejné tisíce let..."

Nejvíce péče věnuje se při vychování mladého děvčete nauce o zdvořilosti a etiketě vůbec. Japonská etiketa není věru věcí snadnou. Dívka musí si pečlivě vštípiti v pamět, jak pozdravovati známé, jak vítati hosty, jak seděti na zemi, jak vstávati, jak choditi po rýžových rohožích, jak otvírati a zavírati dvéře neb stěny, jež dvéře zastávají, jak upravovati a hostům podávati čaj — bez počtu věcí, jež u nás zdají se snad malichernostmi, ale v japonském životě hrají úlohu nejdůležitější. Dívka učí se ráda všem těmto věcem: vždyť jest si dobře vědoma, že jen tehdy bude ctěnou a váženou dámou, naučí-li se z mládí všemu, čím Japonka stává se roztomilou a jemnou.

Výsledek této výchovy, jež jest více estetická než etická, jest ovšem velikolepý. Každý pohyb vzdělanější japonské dívky jest vlastně uměleckým dílem, jest krásně kreslenou linií, nad níž naši výtvarníci byli by jistě u vytržení. A při tom vše jest naprosto nenucené, přirozené; ani netušíte, že každý ten pohyb

předepsán jest starou tradicionelní etiketou, a že stálo to mnoho práce a dresury, než vnikl do kostí a morku děvčete...

Dívky z chudších rodin učí se hráti na šamisen, jakýsi druh loutny, děvčata z rodin bohatších hrají na koto, dlouhý strunový nástroj, o němž jinde bude zmínka. Oba nástroje vydávají dutý, uchu Evropana málo sympatický zvuk — ale japonská dívka vydrží seděti hodiny u svého oblíbeného nástroje a pomocí prstenu ze slonoviny vyluzuje z něho jednotvárné, primitivní melodie, do nichž spřádá dívčí, čisté své sny.

*

Ale i Japonce odletí doba dívčích snů, uplyne bezstarostný čas dětství a panenství, a nastanou vážnější chvíle, kdy děvče má se státi ženou a matkou.

Jest principem v Japanu, že každý muž má býti ženat, každá Japonka vdána. I příroda snaží se umožniti toto pravidlo tím, že počet mužů jest téměř stejný, jako počet žen. Instituce starých mládenců a starých panen, jež v našem sestárlém západním světě doznává čím dále tím větší obliby, jest v Japonsku neznáma. Japonec nezná větší pýchy, než býti otcem, Japonka nezná vyššího příkazu, než státi se matkou. Rozmnožení rodiny jest jediným účelem sňatku, a vše, čím u nás tento cíl halí se v romantické jakési kouzlo, v Japanu buď vůbec neexistuje, nebo jest vždy něčím naprosto podružným.

Japonec nežení se pravidelně ani z lásky, ani pro peníze. Nevěsta přináší si sice z domova mimo výbavu ještě malý jakýsi peníz pro prvé svoje potřeby, ale nějakého podílu na rodinném jmění nedostává; dědicem otcovského majetku jest vždy nejstarší syn, „udržovatel rodu".

Možno skoro říci, že sňatky z lásky jsou přímo ne-li zakázány, tož jistě veřejným míněním odsuzovány. Tedy pravý opak zvyků našich. Není v Japanu zvykem, aby dva mladí lidé zapředli spolu milostný poměr, jenž by končil sňatkem — a stane-li se tak, neujdou snoubenci ostrým pomluvám a nepřekonatelnému odporu svých rodičů.

Osud dětí jest naprosto v rukou rodičů a rodinné rady; jen ti usuzují, je-li chystaný sňatek výhodou pro celou rodinu, čili nic. Hodí-li se k sobě budoucí manželé, jest zpravidla věcí úplně vedlejší.

Prvním kriteriem, zda možno nové svazky rodinné uzavříti, jest čest. Každý otec, jenž se o sobě právem domnívá, že jest mužem čestným, ptá se nejprve, je-li rodina, s jejímž členem dítě jeho má vejíti v manželské spojení, rodinou stejně čestnou

a váženou. Kdyby se třeba i po zasnoubení ukázalo, že některý z předků druhé rodiny dopustil se kdy čeho nečestného, nikdo na světě nepřiměje rodiče, aby takové znehodnocující přátelství zpečetili sňatkem. Volba vhodné rodiny jest tudíž hlavní úlohou.

Úloha tato připadá sprostředkovateli, jenž se pak stará i o ostatní všecky záležitosti, jež se sňatkem jsou v souvislosti. Japonský tento „Kecal" není však nějakým řemeslným sprostředkovatelem; jest to úkol čestný, a jen důvěrný přítel rodiny bývá

HRAJÍCÍ SI DÍVKY.

poctěn tímto úkolem, aby byl „nakodo". Ovšem po odbytém sňatku bývá sprostředkovatel rodinou obdarován. Nakodo bývá vždy ženatý muž.

Když dívka dospěla asi šestnáctého roku, rodiče neb nejbližší příbuzní, nemá-li rodičů, ohlížejí se po vhodném sprostředkovateli. Nikdo se dívky neptá, zda neprožila si již malý nějaký román, zda, neb koho srdce její snad si zvolilo.

Dožádaný důvěrník hledá nyní mezi známými rodinami, kde by měli syna, jenž by byl vhodnou partií pro dívku. Našel-li, sdělí to ihned s rodiči dívčinými.

Je-li rodičům dívky rodina mladého muže a mladík sám sympatický, optá se nakodo otce mladíka, zda by rodina jeho souhlasila, aby další styky byly navázány.

Celá tato procedura děje se dosud za zády obou mladých lidí, kteří na věci dle našich názorů nejvíce jsou interesováni. Uzná-li rodinná rada, že by spojení mohlo se uskutečniti, oznámí to rodiče svým dětem, a nečekajíce odporu ustanoví hned den, kdy by mohlo býti „miai", setkání.

JAPONKA VE SVÉM POKOJI.

Setkání toto bývá prvou a také poslední příležitostí, kdy se budoucí manželé před svatbou sejdou. Žádná rendez-vous, žádná psaníčka, kytičky a prstýnky — pouze jediná schůzka. Lze si představiti, s jakými city ubírá se asi mladé děvče k tomuto setkání, jež má rozhodovati o celém jeho budoucím štěstí — a jak zvědavě vyhlíží mladík, jaká asi byla volba jeho rodičů a důvěrníka . . . Jsou tři způsoby tohoto miai. V prvém případě vykoná mladík návštěvu v domě své budoucí ženy. Nevěsta poctí jej čajem — to jest přinese z vedlejšího pokoje šálek čaje, postaví jej před budoucího svého chotě, hluboce se před

ním ukloní, a ihned zase se vzdálí. Celé setkání trvá tu snad pouze půl minuty — nikdo nepronese jediného slova.

Jinou příležitostí k miai jest schůzka na mostě. Není to vlastně schůzka — oba mladí lidé jdou v umluvenou dobu kolem sebe na mostě, prohlédnou se navzájem, a mlčky jdou dále svou cestou . . .

Třetí způsob miai jest poměrně nejmilosrdnější: jest to setkání se v divadle. Japonské představení trvá od rána do večera, při hře se jí a pije, v přestávkách se hovoří, a tak mladí lidé mají přece jen poněkud příležitosti nahlédnouti alespoň povrchně do svého nitra. Ovšem ani zde nelze jíti dále, i zde dovolen jest pouze styk čistě konvencionelní. Etiketa, tato neúprosná vládkyně japonského společenského života, nařizuje přísnou zdrželivost v pohledech i řečech; každý projev něžnosti a sympatie naprosto jest vyloučen.

Po odbytém miai tázáni jsou oba mladí lidé, namítají-li něco proti tomu, aby sňatek se uskutečnil. Tento souhlas jest však věcí vedlejší. Předpokládá se s jistotou, že děti nemohou býti jiného mínění, nežli jsou rodičové.

Další etapou jest vzájemná výměna darů. Ihned stanoví se též den svatby. Při tom nutno pilně dbáti toho, aby nebyl zvolen ku svatbě den nešťastný.

Oddavky konají se obyčejně večer. Nevěsta však již odpoledne jde do domu ženichova, aby tam připravila vše potřebné k svatební slavnosti. Spolu s ní nebo již den před tím sluhové zvláštním šatem odění odnášejí do příbytku ženichova výbavu nevěsty: trochu nábytku, skříně se šaty, potřeby ku psaní, nádobky na pokrmy, hůlky, jimiž nahrazují naše vidličky a pod.

V ustanovený den shromáždí se svatební společnost — neveliká — v domě ženicha, po případě v hostinci. Čestné místo v nejlepším pokoji ozdobené smrkem, bambusem a květy slívy ustanoveno jest pro oba snoubence.

K vlastnímu svatebnímu obřadu nebývá připuštěn nikdo cizí, pouze nevěsta a její rodiče, ženich s rodiči, přítel, jenž dělal tlampače, a sluha, jehož úkolem jest nalévati kalíšky sake. Obřad sám záleží v tom, že oba snoubenci pijí za slavnostního ticha společně tři číšky sake, na znamení, že věrně chtějí od této chvíle sdíleti radost i žal. Tlampač zpívá pak často píseň zvláště k tomu účelu určenou. Od té chvíle jsou snoubenci manželi.

Účastníci této intimní rodinné slavnosti pozvou na to i ostatní hosty, kteří zatím v některé sousední světnici čekali, dovnitř, a dlouhé, veselé radovánky trvají pak pozdě do noci. Mezi jiným jedí svatebčané koláč, jenž svrchu ozdoben jest figurkami čápa a želvy, symbolů štěstí a dlouhého života.

O některém z nejbližších dnů učiní novomanželé oznámení

o vykonaném sňatku na úřadě, aby jméno nové paní do úředních seznamů bylo zaneseno — a celá záležitost jest tím odbyta.

Spanilé čtenářky pohřešují snad v mém líčení to, čím obyčejně u nás zpečeťují novomanželé sňatek právě uzavřený — polibek. V Japonsku — horribile dictu — líbání neznají. Ba napudrovaná a červenou barvou na rtech nalíčená japonská dívka nazývá líbání zvykem barbarským, hnusným — snad právě proto,

MLADÁ ŽENA.

že polibkem setřely by se kosmetické přípravky, jimiž doplňují, čím příroda sama dosti bohatě je nevykrášlila.

Pak teprve následuje, co u nás obyčejně odbudou si snoubenci dávno před svatbou, totiž vzájemné seznámení. Jak trapná jest tato doba zvláště pro mladou paní, jež musí se snažiti ze všech sil, aby se zalíbila nejen svému muži, ale zvláště jeho otci a matce! Třetího neb sedmého dne po svatbě smí nevěsta navštíviti opět rodný svůj dům a rodiče — a tu často se stává, že mladá paní nechce se vrátiti ku svému manželu, a násilím musí k tomu býti donucena, aby zamezila hanbě a rozvodu. V této prvé době manželství bývá obyčejně nejvíce rozvodů.

V šťastnějším případě, kdy novomanželé najdou si snesitelný modus vivendi, nastává mladé paní jednotvárný a nevděčný život, starosti o potřeby a pohodlí manžela a jeho rodičů.

Japonka, když se vdá, není paní v domě svého muže, jest jen jakousi první služkou. Muž jest jediným a svrchovaným pánem domu. Jest patriarchou, jehož slovo má despotickou platnost, a který za své konání nikomu, a své paní již nejméně, není zodpovědným. I muž, který paní svou upřímně má rád, neprojeví jí toho nikdy slovy, jež by dle názoru japonského byla slabostí. Jest představeným své ženy, jež jest jeho poddanou, a neslušelo by se, aby dal na venek znáti nějaké něžnější city vůči tomu, kdo mu není roveň. Muž, který s evropskou dámou jedná s vybranou zdvořilostí, nemá pro svoji ženu jediného slůvka uznání a něhy!

I vzdělaný Japonec mluví po starém zvyku o své ženě jako o „hloupé paní". Muž jest nebem, žena zemí, muž jest sluncem, žena měsícem, jenž jest šťasten, jestliže světlo sluneční o něho se odráží.

Konfucius stanovil ženám zákonem trojí poslušenství: Pokud je svobodna, poslouchati musí otce, je-li vdána, muže, je-li vdovou — nejstaršího syna.

Postavení ženy v Japonsku nelze tedy srovnati ani zdaleka s vážností a rovnoprávností, jíž se těší žena v zemích křesťanských. Na druhé straně nelze však zase souditi, že by každý japonský manžel byl krutý tyran, jenž by ženu svou pokládal skutečně za svoji otrokyni, a zacházel s ní tvrdě a nemilosrdně. V Japanu jsou manželé dobří i suroví, jako je tomu mezi muži v Evropě a v Americe. Ostatně Japonka jest bytostí tak něžnou a milou, že i v tom případě, kdy snoubenci předem se neznali a tudíž bez lásky do manželství vstoupili, manželka svými osobními vlastnostmi získává si brzy lásky a úcty svého chotě. I když jako první služka neopouští téměř kuchyně a dětského pokoje, dovede si přece získati místečka v srdci manželově.

Zajímavo jest, že postavení ženy jest tím lepší, čím nižší jest sociální třída, ku které se svým manželem náleží. Žena rolníka, dělníka těší se mnohem větší rovnoprávnosti se svým chotěm, nežli žena příslušníka vyšší třídy. Příčina jest ovšem na snadě: žena prostých lidí jest jim nezbytnou, neboť zúčastní se pilně veškerých prací svého muže po jeho boku a někdy snad ještě s větším úsilím, než muž sám. V některých provinciích, zvláště tam, kde se pěstuje hedvábí, možno říci, že jest žena vlastně paní v domě. Obstarává nejchoulostivější práce spojené s chovem a zužitkováním bourců morušových, kdežto muž stará se jen o sbírání listů morušových a vykonává jiné podružné práce; následkem toho přesunulo se i těžiště vlády v domě s muže na ženu.

Celkem možno říci, že chudým ženám vede se v Japonsku snad líp, než ženám stejného sociálního postavení v Evropě, zvláště ve střední její části. Musí sice pracovati stejně s mužem, ale nebývá tak často tělesně týrána, jako čítáme o ženách surových manželů vzdělané Evropy.

Ženy středních stavů mají výhodu opět v tom, že nemusí

SOUKROMÁ PROSTITUCE

samy přiložiti téměř v ničem ruce k práci. Tam, kde žena nižšího neb středního úředníka má v Evropě jednu služku, může si japonská paní popřáti služky tři, čtyři, jež obstarají vše, co jinak u nás patří do oboru povinností domácí paní. Vedle stínu jest tedy v rodinném životě japonské manželky též dosti světla!

Zajímavo jest pozorovati manželské dvojice, jež se pokládají za emancipované, vzdělané. Je-li Japonka z takového domu

oblečena evropským krojem, chová se k ní její manžel jako gentleman. Nechává ji vstoupiti první do místnosti, nabízí ji napřed jídlo a nápoj, mluví s ní zdvořile — zkrátka snaží se napodobiti úplně evropského neb amerického manžela. Jakmile však vrátí se dotyčný párek na příklad z hostiny domů, a obléknou se opět do svých japonských šatů, převléknou s nimi též úplně a do všech podrobností vzájemný poměr. Muž jest opět neobmezeným pánem — a žena jeho služkou, jež se musí klaněti hluboce, když pán její jde kolem, musí jísti teprve tehdy, když on jest najeden, musí jej baviti a ošetřovati . . .

Je-li pravdou tvrzení znalců Japonska, že nikde na světě není snad tolik šťastných manželství, jako v Japonsku, jest to jedinou a výlučnou zásluhou obětavé a sebezapírající ženy japonské.

Muž může si vyváděti, jak chce, může ji zanedbávati, toulati se — žena trpělivě nese svůj osud a nepostěžuje si, leda snad svým květinám a svému šamisenu. Tak daleko sáhá její sebezapření, že vědoma si svého nadcházejícího stáří a uvadající krásy, sama posílá svého muže do čajoven k zábavě, ba i do pověstné Jošivary, města bez noci, do čtvrti prostitutek, jen aby domácnosti zachován byl klid a mír.

Jedinou útěchou japonské ženy jsou její děti.

Veškeré myšlenky, všecko konání japonské matky ovládány jsou neustále pouze láskyplnou péčí o děti. Japonská matka vášnivě miluje své děti. Nejpřísnějšího pokárání dostává se dětem z úst matčiných usměvavou tváří a láskyplným zrakem. I v nejbohatších rodinách, kde mají řadu služebných, matka působí na děti vždy svým bezprostředním, osobním vlivem. Dětské pokoje nejsou odděleny od ostatních místností rodinných tlustými zdmi neb dalekými chodbami: tenounké papírové stěny umožňují, že matka může neustále dozírati na děti, ví, jsou-li způsobné a hodné ku své chůvě, či jsou-li zlostny a neposlušny.

Dítě japonské nikdy ani na okamžik neodejde z domu, dokud nezašlo k matce do jejího pokoje, a tam hlubokými poklonami a něžnými frasemi s ní se nerozloučilo. A naopak, když matka odchází z domu, všecky děti a služebné jdou ji vyprovodit až ke dveřím, a čekají pak jen na výkřik „O kaeri", signál, že matka přichází, aby se opět všichni seběhli ku vchodu, a tam líbeznými úsměvy a slovy naznačili matce, jak jsou všichni rádi, že jest opět doma v jejich středu.

Otec jest v japonském domě nejvyšší instancí, jest milován dětmi, ale též obáván. K matce neznají japonské děti jiného citu, leč oddané, upřímné a něžné lásky.

Život japonské matky jest naprostá a dokonalá oddanost; japonská matka jest dobrovolnou otrokyní svých dětí. Za dne pe-

čuje o ně, za noci nad nimi bdí; nešetří času, námahy, jen aby dětem opatřila pohodlí a radost. Ať zdrávi či nemocni, ve dne i v noci jsou maličcí jedinou její myšlenkou — od paláce velmože až k poslední chatě venkovana všude možno zříti něžnou tuto lásku mateřskou v přerůzných, ale vždy nelíčených a mocných jejích projevech.

Japonská žena nemá příležitosti, aby city svého nitra projevila, vyjma ve styku se svými dětmi. Není proto divu, že nežije pro nic, než pro děti. I nejbohatší matka stará se o dítě sama, nesvěřujíc různých svých povinností opatrovnicím, jak u nás v bohatších rodinách bývá zvykem. Matka a nemluvně zřídka kdy od sebe bývají odlučovány — ať ve dne, neb v noci, matka nikdy — alespoň první rok — neopouští svého dítěte. Ráda se zříká každé zábavy, jako cest, návštěv, divadel a podobných, kam dítě s sebou vzíti nemůže. Nikoho nenapadne, aby žádal též na otci, aby převzal aspoň část povinností a starostí s dítětem, aby na příklad probděl noc u nemocného děcka. Matka sama vládne touto doménou radostí a starostí s malým dorostem.

Nepoznavši lásky v tom smyslu, jak v krajích našich obyčejně uzavření sňatku předchází, a nemohouc doufati v jinou lásku vůbec, než v obapolnou lásku svých dětí — nezná Japonka většího neštěstí, zoufalejšího osudu, než bezdětné manželství. Žije stále s tím vědomím, že třeba bez své viny, přece jen své životní povinnosti nedostála, a že nebude míti nikoho, jemuž by velikou, hlubokou svou lásku věnovati mohla. „Zasaditi strom, postaviti dům a zroditi dítě jsou tři největší činy člověka." Toto čínské přísloví platí i v Japonsku, a ubohá, nešťastná žena, jež radostí mateřských byla zbavena.

*

Žena japonská bojí se bezdětnosti hlavně též z toho důvodu, protože ví, že muž má právo, kdykoli se mu zachce, neplodnou ženu od sebe zapuditi.

Za starších dob býval rozvod možný z jakékoli příčiny. Ovšem ani tehdy nebyl častým ve třídách vznešenějších, protože rozvod a s ním spojené rozloučení svazků příbuzenských vždy měly jakousi příchut hany. Za to však mezi třídami nižšími býval rozvod věcí naprosto obyčejnou. A snad právě proto, že býval tak častým, neměl v nižších třídách lidu rozvod příhany pro muže; pro ženu ovšem znamenal vždy skvrnu na její pověsti, i když muž byl vlastní příčinou, proč manželství bylo rozvedeno.

Nejlépe viděti, jak postavení ženy v Japanu jest až dosud nespravedlivě nízké, z toho, že muž může dle své libovůle

uskutečniti rozvod, kdykoli mu libo, žena však práva žádati o rozvod vlastně nemá.

Dle jména jest ovšem i muž vázán určitými podmínkami, za nichž rozvod může se uskutečniti. Důvodů těchto jest sedm: Neposlušnost, bezdětnost, cizoložství, marnivost, malomocenství neb jiná nakažlivá nemoc, klepařství a náklonnost ku krádeži. Tím však ubohá žena vydána jest úplně v šanc libovůli manžela, jenž — je-li nesvědomitý — na každé, i té nejdokonalejší ženě, nalézti může stín některé z uvedených vad.

Dlužno ovšem znovu akcentovati, že v nynější době v tak zvaných lepších třídách bojí se skandálu podobně, jako v krajích našich, a hledí urovnati případné diference bez rozvodu. Rodina, jež by nerada byla předmětem řečí mezi známými a přátely, snaží se všemožně, aby rozvaděné manžely smířila a rozvodu zabránila. Když však veškeré snahy o tiché rozluštění se ztroskotaly, sejde se nejvyšší instance, rodinná rada, soud, jemuž každý člen bez reptání a bez odvolání musí se podrobiti. Uzná-li tato rada rozvod za potřebný neb nevyhnutelný, napíše manžel lístek propustný, podobný, o jakém nám vypravuje Písmo svaté Starého Zákona. Listina ta musí vždy míti tři a půl řádky. Proto každý list, jenž má tři a půl řádky, pokládán jest pověrečným lidem za nešťastný. Okresní úřad obdržev lístek vymaže jméno dotyčné paní z úředního rejstříku, a oba manželé jsou svobodni. Dlouho to netrvá, a muž má jinou ženu — a jsou muži, kteří v několika létech vyměnili žen celou serii...

Není proto divu, že v Japonsku asi čtvrtina manželství bývá později rozváděna. V novém zákonníku, jenž vydán byl roku 1898, a jenž upravuje otázky týkající se manželského práva, ztížen byl rozvod aspoň teoreticky. Většina předpisů o uzavírání a rozloučení manželství převzata jest zde ze zákonníků zemí evropských. Byl-li sňatek uzavřen proti vůli některé z účastněných stran, možno jej kdykoli zrušiti. Rovněž lze zrušiti sňatek snadno z formálních důvodů, nebyl-li na příklad sňatek ohlášen řádně na okresním úřadě. Neplatným jest sňatek, nejsou-li snoubenci věku zákonem stanoveného. Minimum stáří stanoveno jest u muže na 17, u ženy na 15 roků. Za dob dřívějších zakázáno bylo vstupovati v manželství mužům před 14, ženám před dvanáctým rokem.

Překážky manželství, jež uvedeny jsou v zákonnících evropských, našly si cestu i do zákonníka japonského, na př. pokrevenství, švakrovství, únos atd.

Leč i nový občanský zákon činí četné koncese starým zvyklostem. Jen určité formality byly předepsány, duch — zvláště ve věcech rozvodu — zůstal po většině starý. Ještě dnes může muž propustiti ženu bez soudního zakročení. Za doby nynější vyžaduje zákon pouze, aby manželé provázeni dvěma svědky

odebrali se na místní úřad a tam prohlásili, že na dále nemíní spolu žíti ve svazku manželském. Tato forma obyčejně stačí, a zřídka se stává, že muž nebo žena, nejsouce s touto formou spokojeni, dožadují se rozhodnutí soudního. Přítomnosti dvou svědků žádá se proto, aby se zabránilo náhlým, nerozmyšleným rozvodům po nějaké domácí kontroversi, jež jsou domovem v Japonsku právě tak, jako v rodinách národů jiných. Výjimku stanoví zákon pouze jednu, a to u manželů, kteří dosud nedosáhli

V JOŠIVAŘE.

dvaceti pěti roků věku. Tito musí míti k rozvodu svolení svých rodičů neb poručníků. O rozvodu sepíše se listina, kterou oba rozvádění manželé podepíší a svými pečetěmi opatří.

Rozvod soudní prováděn bývá dosti zřídka a to jen z vážnějších důvodů. Zajímavo jest, že cizoložství jest důvodem rozvodu pouze u ženy, nikoli však u muže; u tohoto pouze tehdy, byl-li usvědčen z cizoložství se vdanou ženou. Nevěrná žena a její milovník odsouzeni bývají k nucené práci na dobu dvou roků. Zákon však má i tu zajímavé omezení, že muž smí býti pro cizoložství jen tehdy trestán, stihne-li trest též jeho spoluvinnici, cizoložnou ženu.

Rozvod povolují moderní soudcové japonské ženě v době novější i tehdy, byla-li mužovi dokázána značná nemorálnost, a byl-li odsouzen pro sprostý zločin. Rovněž má v poslední době žena právo žádati za rozvod, jestliže muž s ní tak tvrdě zachází, že společný život s ním nepokládá dále za možný. Struktura japonského rodinného života, v němž prvé místo v rodině vyhrazeno jest tchánovi a tchýni, přivádí též jiný ještě důvod rozvodu: zacházel-li muž neb žena neuctivě s rodiči druhého manžela. Protože tchán a tchýně bývají obyčejně velmi despotičtí, a mladé ženě nebývá snadno, někdy pak ani možno zachovati se všem vrtochům a rozmarům jejich, není tato příčina k rozvodu nikterak řídká.

Pokud se týče dětí, platí zásada, že děti zůstávají té rodině, kde se zrodily: bydlí-li tedy manželé v rodině mužově, zůstávají otci, a naopak. Nejčastěji bývají však děti z rozvedených manželstev odevzdány otci.

Touha po přímém, mužském potomku má za následek ještě jeden zajímavý rodinný a právní zvyk, velmi častou adopci dětí.

Přijdeme-li v Japonsku někam do rodiny, jsme častokrát překvapeni, vidouce šest, osm, deset lidí, kteří se navzájem nazývají otcem, matkou, dědem, bratrem, sestrou, synem, dcerou — a přece na první pohled vidíme, že mezi nimi není stopy krevního příbuzenství. Jsou to příbuzní adoptivní.

Adoptování jest v Japanu velmi rozšířeno, a to nikoli pouze u tříd vyšších, ale i mezi lidmi prostými. Jen tím možno si vysvětliti častý zjev v kulturních dějinách Japonska, že ten neb onen slavný básník, malíř, sochař atd. měl slavného syna rovněž umělce, a ten měl opět potomka, jenž vynikl v témže umění. Nebyli to ovšem synové vlastní, nýbrž adoptovaní vynikající žáci, jež učitel jejich přijal za vlastní, aby sláva jeho jména žila i po smrti v jeho žácích.

Tím vysvětlujeme si také tu okolnost, že japonské rody téměř nikdy nevymírají. S výhodou tento systém jest i pro rodiny, jež nejsou obdařeny statky pozemskými, za to však nebe štědře jim darovalo mužského potomstva. Jiná rodina, jíž děti byly odepřeny, ráda některé z dětí oněch adoptuje.

Činí tak hlavně z důvodu, aby rodina nevymřela. Ničeho nebojí se Japonec tak, jako možnosti, že by po vymření rodu duše jeho byla zapomenuta, že by nikdo před jeho posmrtnou tabulí neobětoval, nikdo za něho se nemodlil a za smír hříchů jeho neprosil. Tomu všemu předejde Japonec adopcí.

Přijme-li dítě za vlastní, dává mu své jméno, odkazuje mu jmění, jako vlastním dětem. Bohatší obchodník, jenž nemá dětí, pravidelně adoptuje nejschopnějšího ze svých pomocníků, jenž po něm dědí obchod. Ba zvyku toho využitkují mnozí též k tomu,

aby se vyhnuli povinnosti vojenské. Dávají se přijati za vlastní od bezdětných manželů, protože zákon stanoví, že jediné dítě vyňato jest ze všeobecné branné povinnosti...

*

Jsou na zemi národové, jichž život může cestovatel líčiti do všech podrobností, a nemusí se při tom ani slůvkem zmíniti o tom, co jedni nazývají hříchem, jiní sociální nezbytností — o prosti-

DOMY PROSTITUTEK V JOŠIVAŘE.

tuci. Jsou opět národové, kteří by ve světě vůbec byli neznámi, kdyby nebylo jejich prostitutek, na př. arabský kmen Ouled Nail.

Japonci jsou v této příčině asi uprostřed. Prostituce v Japanu vyvinuta jest více, než u národů Západu, zachovala si však jistou tradici, jež jí dodává nátěru méně ohyzdného, než jest tomu jinde.

Jako všude na světě, tak i v Japonsku platí: „Paupertas meretrix" — jsou to zvláště nejnižší a nejchudší třídy obyvatelstva, z nichž se rekrutují japonské kněžky Venušiny. Již z obleku poznati lze na první pohled prostitutku — uzel obi uvazují si děvčata tato v předu, kdežto řádné ženy na zádech.

Rodiče nepokládají to v Japanu pravidelně za nic zlého,

připravují-li své dcery k tomuto zaměstnání; též ostatní lid nepohlíží na děvčata, jež se prostituují, okem opovržlivým. Znalci Japonska tvrdí souhlasně, že japonské prostitutky nejsou uvnitř tak mravně zkaženy, jako jejich evropské neb americké kolegyně, takže provozování prostituce samo nemá ještě nezbytný následek ubití mravní ceny děvčete, jako u nás bývá pravidlem. Nejlepším důkazem toho jest známá okolnost, že z bývalých prostitutek japonských stávají se vzorné manželky. Vstoupí-li bývalá nevěstka v manželství, jest pak věrna svému choti a nezná vyššího cíle, než dostáti jako počestná paní všem svým manželským a rodinným povinnostem.

Snad žádný z návštěvníků Tokia neopomene zajeti si též do Jošivary, či jak Angličané vtipně této čtvrti říkají, do „Nightless City“ — do „města bez noci“.

Jede se z hotelu asi hodinu rikšou, projedeme branou — a jsme v jiném světě, v originelním městě, jež nemá jistě rovna na celém ostatním širém světě.

Domy jsou většinou značně vyšší, než rodinné domky japonské. V předu každého domu, v průčelí, umístěna jest po celé délce jakási výkladní skříň opatřená vysokým dřevěným mřížovím. Tyto mříže oddělují dívky, jež za nimi očím diváků jsou vystaveny, od ostatní ulice.

Uvnitř na podlaze na malých polštářích sedí v řadě několik vyšňořených a nalíčených děvčat. Každá má lakovaný, malý stolek před sebou a pokuřuje cigaretu. Jen několik z nich možno nazvati hezkými; několik je nesporně ošklivých, ba ohyzdných. Za to toalety jejich jsou většinou nádherné, a vyjma divadlo nikde nelze v Japanu viděti tak nádherné kostymy, jako v této prostituční čtvrti městské.

V domech prvé třídy nevšímají si děvčata za skříní vystavená obecenstva, jež promenuje kolem domu; za to však v domech nižšího řádu tlačí se prostitutky až ku mřížím a obtěžují kolemjdoucí hrubými žerty a oplzlými výkřiky.

Že se Japonci dívají na prostituci a vše, co s ní spojeno, zcela jinak, nežli my, Západníci, viděti nejlépe při návštěvě Jošivary. Japonci vedou své malé děti spolu do této čtvrti, a řádná Japonka, o jejíž čisté pověsti nemůže býti nejmenší pochybnosti, neostýchá se jíti na prohlídku bohatě osvětlených ulic Jošivary. Ovšem i některé evropské a americké turistky nechtějí si dáti ujíti zajímavou podívanou na „město bez noci“ — ač slušné Evropance návštěvu Jošivary nelze s dobrým svědomím odporučiti: běloška bývá tam pravidelně terčem různých štiplavých poznámek a vtipů děvčat.

Poznámky ty pronášejí prostitutky anglicky. Jest to skutečně ironií osudu, dozvíte-li se z pramene, jenž povznesen jest nad

jakoukoli pochybnost — že této znalosti cizích jazyků získaly prostitutky většinou návštěvou misionářských škol, a že mnohé z nich jen za tím účelem a již se zřetelem na budoucí své zaměstnání školy ty navštěvovaly...

Japonská prostitutka, jež se zove džóro, bývá pravidelně obětí svého zaměstnavatele, jako tomu jest u podobných „ústavů" v Evropě a v Americe. Polovinu svého výdělku musí dáti za zaopatření, patnáct procent musí dle zákona odváděti svým rodičům neb jiným nejbližším příbuzným, sedm procent činí daň, a ze zbývajících 28% má si uhražovati náklad na drahý oděv a jiné potřeby.

Každý týden musí se obyvatelky Jošivary podrobiti zdravotní prohlídce. Policejní předpisy obmezují a upravují dosti přísně působnost těchto domů rozkoše, ale — jako všude jinde ve světě — tak i v Japanu policejní předpisy vesele se přestupují, zvlášť pokud hájiti mají zájmy děvčat v ústavech zaprodaných.

Prostituční domy nemají dle policejních předpisů inserovati v novinách, nemají dávati zpropitného kuliům, kteří rikšami vozí turisty do Jošivary, nemají dovoliti, aby děvčata obtěžovala posuňky a řečmi kolemjdoucí: předpisy jsou ovšem jen na papíře, a majitelé nevěstinců dělají si, co se jim líbí.

Nejnižší věk pro zaměstnání nevěstky stanoven jest zákonem na patnáct roků. Ovšem i v této příčině mají majitelé vykřičených domů málo skrupulí. Přijímají do domu i dívky mnohem mladší, téměř ještě děti, ukrývajíce je pod titulem služek.

Výdělek těchto obchodníků lidskou bídou a mravností není obmezen pouze na výnos vstupného do místností, nýbrž pramení též z prodeje jídla, nápojů a kuřiva, jež se hostům v místnostech nabízí.

Jméno Jošivara jest původu historického. Počátkem 17. století počala perioda neobyčejného rozkvětu Jedda, nynějšího Tokia. Lidé hrnuli se valem do zkvétajícího města, a mezi jinými, kdo přišli, byly i zástupy prostitutek. Nejkrásnějších třicet bylo prý z městečka Moto-Jošivara v Tokaidě, a odtud pak celé čtvrti prostitutek říkalo se Jošivara. V roce 1617 vymezeny byly přesně hranice této čtvrti a nevěstkám nebylo dovoleno, aby v jiných čtvrtích a ulicích se svým řemeslem se usazovaly. Později čtvrt Jošivary přenesena byla dále na periferii města, tam, kde až dodnes se nalézá.

V japonské literatuře hraje tokijská Jošivara důležitou úlohu. Celá řada vynikajících románů, novel a dramat mají hrdinkami děvčata z Jošivary. Obyčejně bývá líčeno děvče, jež zrádný milovník opustil, a jež nalezlo se svým žalem útulek ve čtvrti prostituční. Velmi často bývá to též obětavá dcera, jež chtějíc zachrániti rodiče před dluhy, hanbou neb bídou, zaprodává se

dobrovolně do domů Venušiných. Mnoho příběhů končí tím, že zámožný muž stykem s děvčetem z Jošivary pozná, že duše její jest ušlechtilejší, než ze zaměstnání jejího dalo by se souditi, a vysvobodí ji z místa hanby tím, že ji učiní řádnou svojí manželkou. Že však tyto ušlechtilejší výjimky mezi japonskými prostitutkami nejsou příliš častým zjevem, dokazuje nejlépe japonské přísloví, jež praví: „Řádná nevěstka jest tak vzácná, jako čtyřhranné vejce . . ."

Mimo tyto licentované domy v Jošivaře jest v Tokiu a v jiných městech, ba i na vesnicích rozšířena velice prostituce soukromá, na kterou policejní orgány nemají nejmenší ingerence. A vlastně možno říci, že každý druhý japonský hotel a téměř každá čajovna, vyjma několik nejlepších, jsou malými a všem domorodcům dobře známými stánky Venušinými . . .

V nejnovější době zželelo se osudu dívek v Jošivaře bělošským kolonistům, zvláště křesťanským misionářům, kteří tiskem i osobními intervencemi naléhali na vládu, aby poměry ubohých těchto bytostí upravila. Výsledek dostavil se roku 1900, kdy vydán byl zákon nařizující, že každá prostitutka může odejíti z Jošivary, kdykoli jí libo, ohlásí-li jen úmysl svůj na policejním úřadě. Do konce téhož roku, kdy zákon byl vydán, použilo dobrodiní tohoto celkem 1100 žen, a celá řada ústavů následkem nedostatku výkonných sil musila býti uzavřena . . .

*

Nebude snad na škodu, uvedeme-li na konci této kapitoly několik ukázek z lidové moudrosti japonské, z japonských přísloví, pokud mluví o ženách.

„Žena nemá domu ve všech třech světech", naráží na známou zásadu Konfuciovu, že žena povždy povinna jest poslušností: je-li svobodna, otci, je-li vdána, muži, je-li vdovou, nejstaršímu synu.

„Tchýně a snacha jsou jako opice a pes" — u nás by se snad řeklo: mají se rády asi tak, jako kočka a pes.

Ačkoli žena jest tradicí a zřízením v Japonsku podceňována, jest přece i tam velikým pokladem, jak praví výmluvné přísloví: „Nebýti v zemi Vycházejícího Slunce žen, den ani noc neměly by konce"; nebo: „Na vlasu ženy možno muže utáhnouti spíše, nežli na volském potahu."

A že není žena tak naprostou otrokyní v domě svého manžela, ukazuje přísloví: „Vůle ženy i skálu provrtá."

Rozhodně negalantní vůči dámám jsou přísloví: „Se ženami a hloupými lidmi těžké jest řízení." „Plete-li se žena do věcí mužových, prodá vola za kočku." „Žena zůstává vždy ženou." „Žena jest tělem anděl, duší ďábel."

„K vůli dolíčkům ve tváři ženy mnohý i zámek promarnil.“ „Novoroční gratulace žen trvá až do března.“ „Sejde-li se několik žen, je hluk, jak u vodopádu.“ „Ženy a rohože jsou nejlepší, jsou-li nové.“

O manželích, kde muž jest menší než žena, říkají, že vypadají „jako párek blech“. „Hezká žena a vařená rýže se nepřejí.“ „Láska jest hlubší než studnice v Kodžimači.“ „Milujícímu zdají se i bradavice ženiny důlky ve tvářích.“ „Spory mezi manžely ani psa nezajímají.“ „Běda domu, kde slepice kokrhá.“ „Zena, jež není žárlivá, jest jako míč, jenž neskáče.“

Vdá-li se vdova poznovu, praví o ní vtip lidu, že „vyměnila vola za koně . . .“

OBYDLÍ PROSTITUTEK V TOKIU.

Možno říci, že již po plných dvacet pět století hlavním zaměstnáním obyvatelstva souostroví japonského jest rolnictví. Na 60% všeho obyvatelstva živí se polním hospodářstvím, a asi polovina ročních příjmů celé země plyne z výnosu rolnictví.

Protože Japonsko jest země velmi hornatá a mimo to z veliké části pokryta jest hustými lesy, připadá pouze 12% půdy polnímu hospodářství, a z těch ještě pouze část nazvána může býti skutečně úrodnou. Přírodě musí rolník japonský mnohem více napomáhati, než jest to povinností rolníka v krajích jiných. Půdu musí před osetím velmi důkladně zpracovati, musí hojně hnojiti, pleti, na místech kopcovitých stavěti musí terasy a musí zřizovati velmi složitý systém zavodňovací.

Jinak ale způsob obdělávání půdy jest v krajích odlehlejších ještě velmi primitivní; k orání namnoze užívají dosud pluhu asi toho typu, jakým bývala orána pole ve starém Egyptě za doby faraonů. Celý způsob polního hospodářství přešel do Japonska z Číny, a většina polního hospodářského nářadí má podobné formy, jaké viděti možno u rolníka čínského. Mimo pluh pracují hlavně motykami, lopatami a širokými branami. Ku mlácení užívají primitivních cepů zhotovených z bambusových latí, a v odlehlejších krajinách též nástroje, o němž se zmiňuje již prorok Isaiáš v bibli. Jest to dřevěná stolice, jež má v předu řadu železných ostrých zubů. Těmi protahují obilí — klasy s obilím odpadávají, sláma zůstává v rukách pracovníka. Obilí z klasů vydrolí pak v dlaních.

Ženci většinou neužívají srpů, nýbrž chápou se hrstí obilí u půdy a řežou je krátkým ostrým nožem, který jest upevněn na malé dřevěné násadě. Stodoly jsou velmi malebné, dobře kryté došky nebo šindelem.

Rolnictví japonské jest značně jednostranné u srovnání s polním hospodářstvím v krajích našich. Téměř úplně zanedbán jest na příklad chov dobytka. Do nedávna, jak již jinde bylo řečeno — Japonci byli téměř důslednými vegetariány, nepožívali masa. Teprve v době nejnovější pokouší se japonský rolník též o chov dobytka, ale většinou se zdarem pranepatrným. Dobytek odjinud do Japanu přivežený velmi rychle hyne — nejspíše z té příčiny, že není tam trávy, jež by se hodila dobytku za potravu. Tráva tamní promísena jest vesměs travou bambusovou, jejíž listy jsou plné látek křemičitých a tak ostré, že vnitřní zažívací ústrojí dobytčete delší dobu bez úhony jí nesnese.

Rolníci japonští jsou vesměs malorolníky; průměrně připadá na jednu rodinu dvě a půl jitra půdy. Rolník japonský jest vzorně pilný, a jen tím možno si vysvětliti dobré výsledky, jimiž japonské polní hospodářství může se vykázati.

V některých zvláště příznivých polohách dociluje japonský rolník i trojích žní do roka, dvojí žeň bývá téměř všude pravidlem. V době, kdy polní práce odpočívají, chápou se muž i žena

PĚSTOVÁNÍ RÝŽE.

jiného zaměstnání; zvláště se v této době zabývají chovem hedvábníků, nebo předou hotové již hedvábí.

Rostoucí populaci za doby nejnovější dosavadní způsob polního hospodaření nestačí. Množství produktů, jež domácí půda poskytuje, nutno doplňovati značným importem z ciziny. Za dob dřívějších bývala hojně pěstována též bavlna. V posledních dobách však pěstování bavlny v Japonsku značně pokleslo, a to hlavně z toho důvodu, že bavlna japonská nemůže s americkou ani kvalitou, ani cenou konkurovati. Hojně pěstuje se konopí a též máty peprné k účelům lékařským. Rovněž značný užitek přináší pěstování tabáku, jež jest dle vzoru různých evropských

států také v Japonsku státním monopolem. Pěstování ovoce rozmáhá se v Japonsku v době nejnovější. Za dob minulých spotřeba ovoce v zemi byla minimální. Japonští lékaři a fysiologové vysvětlují zjev ten tím, že tamní strava obsahuje již sama tolik tekutin, že japonský žaludek nepociťoval potřeby požívati ještě ovoce. Nyní však produkuje země velmi mnoho ovoce, a to dobré kvality, takže vyváží se i do ciziny, zejména jablka a hrušky. Též nádherné mandariny, citrony, banány, ananasy hojně jsou exportovány, hlavně do Sibiře, ba dokonce i do Severní Ameriky, jež svým kalifornským ovocem v celém světě jest proslulá.

Ku všeobecné této charakteristice japonského polního hospodářství nutno dodati ještě některé detaily. Půda bývá pravidelně majetkem rolníka, ač právní fikce praví, že všecky pozemky v celé říši patří mikadovi. Rolník zpracuje si svoji půdu sám za pomoci ženy a dětí, zemědělského dělnictva cizího nebývá na malých rolnických usedlostech. Mimo rýži pěstuje se hlavně ječmen, pšenice, proso a boby. Plodiny tyto pěstovány bývají obyčejně v zimě, kdy by jinak pole ležela úhorem. Pole tamní možno nazvati spíše záhony, než políčky, a japonský rolník jest též spíše zahradníkem, než rolníkem. Stará se velmi pečlivě a do všech podrobností téměř o každou jednotlivou rostlinku.

Zvláště pěstování rýže vyžaduje velmi mnoho práce, a to práce dosti nepříjemné. Pole nutno důkladně zmrviti — mrvy dobytčí není, proto nutno vystačiti s odpadky lidských obydlí — nutno budovati z bláta hráze, zřizovati systém teras, aby voda s vrstev výše položených stékala do nižších, a celé pole aby stejnoměrně bylo zavodněno. Rýže, a to zvláště lepší její druhy, vyžadují, aby pole bylo po celou dobu vzrůstu byliny pod vodou; pouze nejhorší druhy mohou býti pěstovány též na suchu.

Celá rovina kolem Tokia jest vlastně po větší část roku jedinou umělou bažinou. V mazlavém bahně kráčejí různí vážní příslušníci vodního ptactva, a brodí se v něm až po kolena mužové a ženy, zaměstnaní polními pracemi. V bažině spolu s rýží roste ovšem též množství plevele, jejž nutno neustále pleti; mimo to třeba též občas bahno kolem kořenů okopati. Rýže roste ve vodě až do doby žní, kdy teprve pole se odvodňuje.

Semena rýžová sejí se koncem dubna v malých záhoncích a vyrážejí ze země asi po pěti, šesti dnech. Počátkem června vytrhávají mladé rostlinky ze záhonů a přesazují je na pole. V době té pole oživují ruchem a shonem pracovníků — jindy bývá venkov japonský mrtvý, bez života. Shrbeni, po kolena v bahně a vodě, vkládají pracovníci opatrně rostlinku po rostlince v lůno matky země. Pracují v ovzduší velmi nepříjemném, jehož zápach — po lidských exkrementech — cítiti možno daleko široko.

Na to nastává horké, suché léto, a na vzrůstu rýže brzy možno pozorovati požehnaný vliv slunečních teplých paprsků. Návrší zelenají se jako malebné kostky na šachovnici. Rýže kvete počátkem září, a žeň koná se v říjnu. Požatou rýži kladou na malé kolíky, načež — když vyschla — mlátí ji buď primitivními cepy nebo zvláštními vochlovačkami.

Prostý rolník japonský rýži sice pěstuje, ale nejí. Pro něho

CHRÁM BOŽSTVA RÝŽE.

jest příliš vzácným pokrmem, a snad jen o největších svátcích, nebo je-li někdo nemocen, může si popřáti vzácné této pochoutky. Chamberlain uvádí charakteristickou rozmluvu dvou žen na venkově. Jedna z nich si stěžuje, že syn její jest nemocen. A druhá se diví: „A to jest s ním již tak zle, že mu musíte dávati rýži?“ Místo rýže požívá chudý venkovan zvláště ječmene, tu a tam pšenice, a hojně prosa. Též ovesné otruby jsou leckde vítaným pokrmem. Do seznamu plodin rolníky pěstovaných bylo by nutno ovšem zařaditi ještě řadu různých zelenin, jež, jak již jinde bylo řečeno, tvoří důležitou součást jídelního lístku japonského.

*

Instruktivní pohledy do života venkovského v Japanu poskytuje kniha známého znalce Arthura Lloyda, bývalého profesora na universitě a obchodní škole v Tokiu („Every Day Japan"). Vyjma několik málo hornických vesnic, dědiny japonské obývány jsou většinou pouze rolníky. Život na japonské vesnici jest velmi rozmanitý, ač nezasvěcenému a na první pohled připadá vesnice smutná a klidná.

Většina japonských rolníků jsou lidé zcela chudí. Ku konci roku, kdy dle zvyku všecky dluhy celého roku mají býti zaplaceny, ocitá se rolník často ve velikých nesnázích: buďto žeň nebyla valná, nebo daně vysoké, nebo měl mimořádná vydání, vdávaje dceru neb pohřbívaje některého člena rodiny atd. Za dřívějších dob nesměl rolník majetek svůj zciziti; jediné, co směl učiniti, bylo, že mohl zadlužiti statek až do určité, zákonem stanovené výše. Uroky, jež za tehdejších feudálních časů z půjček platiti musil, byly velmi vysoké, 15 a 20%. Lichvářští kapitalisté, kteří nouze malých rolníků takovým způsobem zneužívali, stávali se v krátké době velikými boháči. V době moderní postaráno jest ovšem o úvěr s úrokovou měrou značně nižší, ač i za dnešní doby nikde na japonském venkově není nouze o podobné lichvářské dobrodince.

Dle moderního zákonodárství může japonský rolník nakládati se svým majetkem dle libosti, může jej tudíž též prodati. Důsledky této novodobé svobody nejsou ale nijak utěšené. Celé množství statkářů, kdysi poměrně zámožných, stalo se pouhými nájemci, když byli vlastní statky prodlužili a prodali. Vzdělávají nyní v poměrech velmi bídných půdu, která kdysi patřívala jejich otcům, ba mnozí z nich stali se pouhými zemědělskými dělníky neb nádenníky.

Jsou tedy v době přítomné tři kategorie venkovského obyvatelstva japonského. Především jsou nájemníci, kteří nemají vlastní půdy, dále samostatní rolníci, a konečně jsou kapitalisté, kteří mají sice pozemky, ale sami jich neobdělávají, nýbrž pronajímají je jiným. Tato třetí kategorie jest úplné novum z doby nejnovější.

Japonský rolník, zvláště ten, jenž nemá vlastní půdy, jest opravdovým chuďasem, nemá-li hojně odrostlejších dětí, jež mu při práci polní mohou býti nápomocny. Ovšem i v tomto příznivějším případě, zaplatí-li nájemné, zbude mu sotva více, než kolik potřebuje k výživě rodiny a na potřeby ostatní. Však ani samostatný rolník nerepresentuje v Japonsku stav zámožnější, jak tomu jest v krajinách našich. Políčka jsou nepatrná, a daně jsou nepoměrně vysoké. Za dob feudálních bývalo pravidlem, že rolník odváděl pánům, dajmiům, čtyři desetiny výtěžku svých polí. Mnozí z pánů byli tak bohatí, že odpouštěli poddaným tyto dávky nejen v době neúrody, ale i v létech normálních.

Za doby nynější musí rolník odváděti daň dle kvality půdy. Daně ty bývají vyměřovány dle klíče: 8% z pole rýžového, 5·5% z polí ostatních, z obytného stavení 8% jeho ceny.

Majitel pozemků, jenž sám není rolníkem, nýbrž pouhým kapitalistou, mívá z majetku průměrně asi 3500 K ročního příjmu. Z toho musí asi polovinu odvésti v různých daních a dávkách.

Značné tyto veřejné berně jsou hlavní příčinou, že způsob hospodaření na japonském venkově jest dosud primitivní, a že různé moderní methody nenalezly dosud cesty do Japonska: malý rolník mívá pozemek maličký, majitel větších lánů musí pak odváděti tak veliké dávky, že se do experimentů, jež vyžadují většího nákladu, pouštěti nechce a často ani nemůže.

Podivné připadá každému cizinci, že v žádném japonském statku nevidí dobytka. I nyní, kdy se přiučují Japonci jísti maso, nepěstuje se dobytek na rolnických usedlostech, nýbrž této činnosti věnují se zvláštní specialisté mezi venkovským lidem. Dobytče jest stále přivázáno ve stáji, aby nemohlo jíti na pastvu a tam nežralo mezi jinou travou též trávu bambusovou. Majitel s čeledí obstarává krmivo sám. I chov vepřového dobytka není dosud rozšířen všeobecně, a jest rovněž specialitou některých obyvatelů venkova.

Téměř veškeré polní práce konány jsou bez hospodářských strojů. Koní jest v Japanu málo, většinou jsou pak tak malí a slabí, že se k orání nehodí. Ostatně dobře řekl na otázku zvědavého Evropana, proč nikde nevidí orajících koní, jeden japonský hospodář: „Proč bych užíval k orání koně, když orám pole, jež jest asi tak veliké, jako můj pokoj?"

Jedinými živočichy v japonském statku jsou pes, kočka, drůbež, někde vůl do tahu a v největším počtu — blechy.

Všude při práci vidíme súčastněné ženy, jež sdílí na japonském venkově ne sice všecka práva, ale jistě všecky povinnosti a práce s mužem. Najmete-li si koně, aby vám odvezl zavazadla, přivede koně jistě žena, nikoli muž. V přestávce mezi prací obstará žena své povinnosti mateřské: kojí dítě, uspává je, pláče-li, a má-li při své práci jinak chvilku volnou, jistě jí použije k tomu, aby látala rozbité šatstvo dětí nebo muže. I když sestárla a nemůže již zdolati těžší práce mimo dům, pracuje alespoň v domě: čistí příbytek, spravuje šatstvo, vaří, ohřívá vodu pro večerní lázeň atd. Nikdy nespatříte japonskou venkovanku zaháleti, a ač jest úplně chudá, přece venkovské banky a spořitelny vykazují mezi nejspořivějšími svými členy venkovské matky, jež po halířích ukládají úspory své do bank. Též veškeré práce spojené s hedvábnictvím, a v jiných krajích opět pěstování čaje, spadají úplně v obor prací ženě vyhražených.

Mimo lid rolnický nalézáme na každé vesnici též několik

řemeslníků a obchodníků. Dělník zemědělský vyživován jest na statku, nosí oblek, na němž má vzadu napsaný neb namalovaný znak neb jméno svého hospodáře, a placen jest týdně neb celoročně. V době setí a žní dostává dělník 35 senů denně, jindy, kdy jest méně práce, dostává méně; mzda ženských dělnic kolísá mezi 10 až 20 seny denně.

Polní práce počínají obyčejně o půl osmé neb v osm hodin.

VEČERNÍ NÁVRAT S POLE.

V 10 hodin dostanou všichni pracovníci čaj a zapálí si dýmku. V poledne jest oběd s půlhodinovou přestávkou, ve tři hodiny opět trochu čaje, a za soumraku nechávají práce a ubírají se k domovu k večeři a k odpočinku.

Domácí služebnictvo na statcích placeno bývá měsíčně, čtvrtletně, půlletně neb za celý rok; průměrná roční mzda obnáší mimo zaopatření a oděv u muže 35 jenů, u žen 25 jenů. Ve městech jsou ovšem mzdy služebných daleko vyšší; mimo to bývá zvykem, že paní domu věnuje své služebné výbavu, když se vdává. Malá děvčata, jichž se na venkově užívá hlavně jako chův,

nedostávají platu, nýbrž pouze stravu, odložené šaty a občas nějaký menší dárek.

Mimo dělníky pracují na venkově též řemeslníci. Jsou to hlavně tesaři, kováři, zedníci, truhláři; dostávají denně průměrně 55 senů, celou stravu a žejdlík sake. V žádné vesnici neschází alespoň jeden kupecký krám zvaný „aramonoja", čajovna a holič. Venkovští holiči bývají velice zruční a poměrně dosti zámožní.

ROLNICKÉ CHALUPY.

Ve vesnici, kam zřídka kdy který běloch zabloudí, váží si holič nesmírně bílého zákazníka, a více než o svoji povinnost dbá pravidelně o to, aby od nahodilého hostě získal několik slov předoucí angličtiny, hlavně ovšem běžné terminy svého řemesla.

Ve větších vesnicích nalézti možno též venkovského lékaře. Těžko skutečně pochopiti, jak vzdělaný muž, jenž namnoze absolvoval universitní studium, nikoli pouze lékařskou nižší školu, může žíti v poměrech tak ubohých a spokojí se se žebráckými platy, jakými chudí vesničané lékařské jeho přispění pravidelně honorují.

O venkovském duchovenstvu japonském těžko říci něco pochvalného. Venkovské chrámy vydržují celé kněžské rodiny, a zdá se, že starost o statky pozemské pohlcuje veškerou energii a všechen zájem venkovského kněze. Jsou ovšem též čestné výjimky, kněží, kteří jsou upřímnými přáteli a rádci celých osad.

*

Daleko důležitější roli nežli v městech, mají různé svátky a slavnosti na venkově; vždyť tam slavení jich bývá jediným vítaným přerušením života jinak jednotvárného a neradostného. Protože oslavování svátků na venkově liší se v mnohém od podobných oslav městských, o nichž v příslušné kapitole dříve bylo mluveno, nebude snad nemístno, uvedu-li zde pěkné vylíčení svátků a slavností venkovských z pera citovaného spisovatele Arthura Lloyda, v knize „Every Day Japan".

O Novém Roce vstávají děti, jakmile kohout zakokrhá, již kolem druhé hodiny ranní. Ještě za tmy koupají se ve studené vodě a jdou na návrší, asi čtvrt nebo půl hodiny vzdálené, kde jest vesnická svatyně. Tam shromáždí se mládež, hoši i děvčata, z celé dědiny. Jdou pak do chrámu, kde budhističtí kněží recitují příslušné sutry a zvoní na veliký zvon chrámový sto osmi pomalými, slavnostními údery.

Když se mládež vrátí z ranní pobožnosti domů, vstali zatím též starší obyvatelé domů, oblékli nejlepší šaty, okrášlili polici se šintoickými náboženskými předměty i budhistický oltářík. Nejprve vykonávají pobožnost před policí s tabulkami předků: všichni hluboce se klaní a tleskají rukama. Na to jdou k oltáři budhistickému, na nějž kladou thai, dřevěné tabule se jmény zemřelých předků rodinných, a otec čte úryvek z budhistické knihy modle se a děkuje nebesům za všecky prokázané milosti. Pak kladou na oltář „moči" s omáčkou „zoni".

Otec mladého Japonce, jenž líčí zde Nový Rok, jak v jejich obci jest slaven, jest starostou obce. Všichni vesničané přicházejí do jeho domu, aby mu projevili svoji úctu a učinili poklony.

Dopoledne k desáté hodině pojídají všichni ryby a novoroční koláče, a připíjejí sake. Odpoledne navštěvují se známí a přejí si vzájemně hojného štěstí pro nastávající nový rok.

V novoročním týdnu navštěvují venkovští kněží oblečení v rituelní roucha a provázeni ministranty své věřící, jimž přinášejí malé dárky. Podobně i lékař navštěvuje v této době své pacienty, advokát své klienty atd.

Druhého ledna má se vlastně již započíti s prací. Nikdo však doopravdy nepracuje, nýbrž počátek pracovního roku se jen naznačuje. Otec rodiny vezme na př. trochu rýžové slámy a

plete z ní kousek sandálu neb rohože; matka chápe se šicích potřeb a šije malou záplatu na spodkách manželových; školáci vytahují knihy a čtou nějaký úryvek z čítanky neb napíší krátký úkol. Rybář jede na ozdobené lodičce na moře, spustí síť do vody, ale ihned opět ji vytahuje a vrací se k domovu; povozník zapřáhne do vozu vola, projede ulicemi vesnice a vrací se hned zpátky do statku.

Mimo Nový Rok bývá na japonském venkově oslavován zvláště hlučně a všeobecně svátek „O Bon", jakési japonské „Dušičky".

Vesničané věří pevně, že na tento svátek, který připadá na patnáctý den sedmého měsíce, mohou duchové zemřelých uniknouti z pekelných kotlů, neboť i sama bohyně Jama, jež kotle ty jinak přísně střeží, na tento den poklice nadzvihuje. Tak umožněno jest duchům zemřelých, že mohou zalétnouti do svých bývalých domovů a pobýti tam několik chvil na místech, kde žili v dobách svého pobytu pozemského. Již několik dní před svátkem slyšeti v celé vesnici rány paličkou v hmoždýřích: upravují totiž různé potřeby pro výrobu koláčů. Všechen dům v těchto dnech od základů jest převrácen — vše se důkladně čistí, hroby se omývají a ozdobují květinami v malých bambusových vázičkách. I domácí oltáříky ozdobovány jsou hojně květinami a haluzemi, vždyť na nich mají spočinouti hosté ze záhrobí, duchové zemřelých členů rodiny. Hostům těmto připravuje se hojnost jídla a pití. Aby pak duchové, kteří domovy své již před dávnými časy opustili, našli cestu, rozsvěcují všude hojně světel, jež zavěšují na domy, na ploty, na stromy, a zvláště na rozcestí. Kněží ve svatyních mají v té době velmi mnoho práce — recitují budhistické modlitby za zemřelé, a pobožnosti jejich těší se veliké návštěvě zbožných věřících. Starosta obce zve na tento den přední muže celé dědiny k obědu, a lidé všeobecně navzájem si blahopřejí, že Prozřetelnost popřála jim dosud zdraví a života.

Je-li počasí příznivé, použije se zbytku dne k výletům a vycházkám.

Členové rodiny, kteří bydlí mimo svoji rodnou vesnici, na příklad v městě, vracejí se k těmto svátkům domů, asi tak, jako u nás jest zvykem dojížděti domů ku svátkům vánočním. Služebné a učedníci dostávají od svých pánů mimo dovolenou též dárky, zvláště šaty. Za celý rok nemají kněží v odlehlých svých svatyních tolik věřících, jako v tento den, a věřící nebývají nikdy tak štědří, jako dnes. Bohatší zvou kněze i do svých domácností, aby před jejich domácím oltářem se pomodlili. Kláštery a chrámy mívají o této výroční slavnosti tak značné příjmy, že mnohé z nich odkázány jsou po celý ostatní rok na výtěžek tohoto

svátku mrtvých. Svátek trvá vlastně celé tři dny, a po celou tuto dobu tančí večer vesničané za zvuku různých nástrojů nedaleko chrámu nebo na návsi. Domnívají se, že i zemřelí přicházejí do tanečního reje a se svými živými potomky účastní se radostného veselí. Večerní tyto zábavy vítány jsou zvláště mládeži obojího pohlaví, jež má takto vítanou a jinak velmi vzácnou příležitost ku vzájemnému se seznámení. Protože styk tento bývá

VESNIČANÉ.

svobodnější, ba nevázanější, než s názory usedlejší a vážnější části obyvatelstva snésti se může, lepší třídy venkovského lidu zabraňují svým dcerám v návštěvě a účastenství na tomto večerním reji.

Nejdůležitější slavností po Dušičkách jest pro venkov tak zvané „macuri", pout. Přednostové rodin shromažďují se v ten den v chrámu, kde šintoičtí kněží odění v jakousi analogii naší bílé rochety konají obřady provázené zvuky flétny a píšťal. Ve svatyních budhistických hlučí hřmotnější bubny a gongy.

Po obou stranách cesty, jež vede vesnicí, utábořili se zatím kramáři, pouliční cukráři, komedianti, loutkové divadlo atd. —

a pout, jakoby přenesená z našeho českého venkova, rozvine se pestrými barvami a neurčitým hlukem.

Den jarní a podzimní rovnodennosti jsou též oblíbenými svátky japonského venkova. Budhističtí kněží konají v těchto dnech kázání o thematu pomíjejícnosti všeho pozemského.

Mezi venkovskou drobotinou nejvíce sympatií požívají ovšem svátky 3. března, svátek loutek, a 5. května svátek hochů. Oba

SBÍRÁNÍ ČAJE.

tyto dny nahražují jaksi naše jmenoviny, prvý ženám a dívkám, druhý hochům a mužům.

Nesvětí-li Japonci své jmeniny, slaví za to své výroční dny, ovšem poněkud jinak, nežli jest zvykem v krajích křesťanských. Oslavují, hlavně ženy, třetí, třináctý a třicátý třetí rok svého věku, muži pak páté, patnácté, dvacáté páté a čtyřicáté druhé výročí svého zrození. Na tyto dny přijímá oslavenec blahopřání svých přátel a koná různé obřady smírného rázu. Běda ženě, jež by neoslavila svých třicátých třetích narozenin, a běda mužovi, jenž by opomenul oslaviti dvacáté páté nebo čtyřicáté druhé výročí svého narození. Uvalil by na sebe pomstu lišky

nebo jiného zlého ducha, jenž by se usídlil v jeho domě neb v jeho těle, a sužoval by jej nejrozmanitějším způsobem.

Strach před zlými duchy tvoří u japonského venkovana hlavní část náboženských jeho představ. Zvláště jezevec a liška jsou obávanými zvířaty, protože jejich souvislost se zlými duchy jest naprosto nepochybná. Mnoho kněží, hlavně sekty Ničiren, zaměstnává se tím, že léčí nemocné posedlé zlými duchy. Léčí je hladem, studenými koupelemi, hrou na buben a recitováním posvátných suter. Na malých dědinách obstarává toto vyhánění zlých duchů z posedlých lidí často místní učitel.

*

Zvláštností japonského rolnictví jest pěstování čaje.

Není bezpečně zjištěno, kdy se pěstování čaje do Japonska dostalo. Tradice praví, že prý to bylo kolem roku 805 po Kristu, a že Japonsko vděčí za tento dar budhistickému světci jménem Dengyo-Daiši. V oněch dobách bylo pití čaje již hojně rozšířeno v jiných krajinách Asie.

O původu čaje vypráví se tato známá pěkná legenda: V šestém století po Kr. indický světec Daruma trávil řadu let v nepřetržité modlitbě a v neustálém bdění. Jedné noci však víčka neúnavného světce nemohla již snésti ustavičné námahy a sama se uzavřela. Světec spal hluboce až do rána. Procitnuv byl na líná svá víčka tak rozezlen, že vzal meč, víčka oční si odřízl a zahodil je k zemi. A hle — víčka proměnila se v keř, jehož listy spařeny vodou pomáhají zbožným lidem, aby při modlitbách neusínali.

Pěstování čaje rozšířilo se ve větších rozměrech v Japanu teprve kolem dvanáctého století; byla to tehdy zvláště aristokracie a dvůr, kteří si ušlechtilý tento nápoj oblíbili. Pití čaje v nižších vrstvách obyvatelstva stopovati lze teprve od století sedmnáctého, tedy asi v téže době, kdy pití čaje uvedeno bylo i do Evropy.

Dnes pije čaj v Japonsku každý, boháč jako chuďas. Jako u nás chodí lidé do hostinců odpočinout si po denní práci a rozptýlit mysl ve družné zábavě, tak s nemenší radostí spěchají Japonci do svých „čaja", čajoven, jež jsou jim útočištěm před špatným počasím, odpočinkem po dlouhé chůzi neb jízdě, místem přátelských schůzek a spolu místem ušlechtilé zábavy.

Čaj pěstuje se v Japonsku v míře velmi rozsáhlé. Kryjí úrodou čaje nejen velikou spotřebu místní, ale vyvážejí ještě ročně na 40 milionů liber do ciziny, hlavně do Spojených států severoamerických a do Kanady.

Čaj pěstují hlavně na návrších, ač i v rovině dobře se mu

daří. Nikdy nenechávají keřů růsti do větší výše, než asi jednoho metru. Čaj bývá poprvé sbírán asi po třetím roce trvání rostliny; nejlepší žeň dávají však keře mezi pátým a desátým rokem svého života. Prvá žeň bývá v Japanu koncem dubna neb počátkem května, a trvá asi 3—4 týdny. Druhá žeň jest v červnu a v červenci; v příznivém létě poskytují plantáže čajové ještě třetí žeň. Sebrané listí se praží, ač mnoho pije se též čaje, jenž pouze na slunci byl usušen.

Při této příležitosti možno se zmíniti též o tom, že Japonci pijí čaj zelený, a to bez cukru, rumu, mléka neb jakékoli jiné přísady. Čaj pije se z malinkých koflíčků, a to nikoli pouze při jídle, nýbrž i často během dne.

Mimo čaj pijí Japonci hojně též jiné odvary bylinné, na př. kosen, horký odvar pomerančové kůry, sakura-ju, odvar květů třešňových, mudži-ju, odvar spařeného ječmene, mame-ča, odvar z bobů atd.

Poslední den v roce pije se všeobecně fuku-dža, nápoj štěstí; jest to odvar sušených švestek a mořské trávy.

Jest zajímavo, že Japonci nepřipravují čaj tak, jako my nebo Číňané tím, že na listy čajové lije se vařící voda. Odvar japonského čaje, byl-li by připraven tímto způsobem, byl by nesmírně hořký. Čím lepší má býti japonský čaj, tím chladnější vody nutno použiti. Za tím účelem mívají Japonci vždy zvláštní větší nádobu po ruce, kde se uvařená voda delší dobu ochlazuje, nežli se nalévá na listy čajovníku. Často ještě první odvar slijí, protože by byl příliš trpký. Přijde-li do japonské čajovny cizinec, nechutná mu obyčejně japonský zelený čaj, Nippon-ča. Mívají proto v čajovnách a restaurantech též tak zvaný Nanking-ča, čínský čaj, připravený po způsobu evropském, či spíše čínském.

Jako v jiných kulturních zemích světa, tak i v Japonsku, mimo rolnictví hlavními prameny výživy obyvatelstva jsou průmysl a obchod.

Japonský průmysl nemá staré historie. Teprve roku 1880 objevují se prvé továrny v zemi, jež do té doby věnovala se výlučně rolnictví, a průmysl nahražovala různými více méně primitivními řemesly. V době neuvěřitelně krátké rozšířil se však průmysl v Japonsku tak, že průmyslníci starého světa s obavami dívají se již k Dalekému Východu, kde v různých oborech mladé Japonsko počíná i na tomto poli vážnou a většinou vítěznou konkurenční válku. V jediné Osace, jíž říkají japonský Manchester, trčí do vzduchu více než pět set továrních komínů. Obrovských továren, jaké viděti možno v průmyslových zemích Evropy a Ameriky, v Japanu dosud není, a pokud snad jsou, nedávají to na jevo svým zevnějškem, jenž bývá pravidelně mnohem skromnější. Obrovských komínů, jaké „zdobí" naše průmyslová centra, v Japonsku stavěti nelze. Nejbližší zemětřesení smetlo by takového zděného kolosa jistě bez milosti s povrchu země. Komíny stavěny jsou proto ze železného plechu a upevněny jsou celou sítí silných železných drátů k okolní půdě.

Téměř vše, co dříve přiváženo bylo z Evropy a z Ameriky, vyrábí si nyní Japonsko samo, a rok co rok vyrůstají ze země nové továrny na cement, mýdlo, sklo, deštníky, zápalky, klobouky, hodiny, kola, bavlněné zboží, elektrárny, ocelárny atd.

Dvojnásob nebezpečnou byla konkurence Japonska na světovém trhu do té doby, než i do říše Vycházejícího Slunce zabloudil na své vítězné dráze světem socialismus. Do té doby byly tam mzdy tak nepatrné, že dělník v Evropě a zvláště v Americe byl často i desetkrát tak drahý, jako dělná síla japonská. Za doby dnešní i většina japonského továrního dělnictva je sorganisována, a vymáhá si rok co rok na svých zaměstnavatelích lepší mzdy a lidštější poměr životní.

Jest zajímavo, že národ, jenž s radostí chápal se všech vymožeností západní kultury, dosti těžko a jen s nechutí osvojil si moderní způsoby výroby na poli průmyslovém. Snad nikde neprojevili Japonci tolik konservatismu, jako na tomto poli. Jen neradi opouštěli řemeslníci a dělníci primitivní své dílny a nástroje, a přiučovali se racionelnějším methodám cizím. Ba v některých odvětvích zůstali až do dneška při starém: V Kiotu jest na příklad obrovský závod textilní (Micui), jenž tkaním a barvením hedvábných látek zaměstnává na 25 tisíc dělníků. Dělníci

tito nepracují v továrně zařízené dle moderních požadavků, nýbrž tísní se ve 4000 maličkých a nehygienických boudách; nemají ku pomoci strojů, nýbrž tkají nádherné své tkaniny na stavech, na jakých jejich praotcové tutéž práci konali před staletími.

Prohlížíme moderně zařízený důl — ale materiál svážejí tam pracně malé vozíky tažené voly, kdežto malinká lokomotiva uspořila by množství práce, času a výloh. Ve svých sklárnách dovedou Japonci zhotovovati nejjemnější předměty skleněné,

HEDVÁBNICTVÍ.

nedovedou však vyráběti na př. okenních tabulí, jež musí za drahé peníze býti importovány z ciziny.

Pro Japonsko průmysl jest existenční nutností: národ, jenž vykazuje 115 obyvatel na čtvereční kilometr, v některých krajinách pak dokonce až 300 lidí na této prostoře, a jehož vlast jest z veliké části hornatá a intensivnějšího zužitkování neschopná, musí se přirozeně vrhnouti na průmysl.

Z průmyslových japonských center nejdůležitější jest Osaka, o níž jinde podrobněji byla řeč. Jiné důležité průmyslové město jest Kioto, vynikající zvláště výrobou cigaret, papíru a textilni-

ctvím, a Tokio, kde jest řada továren na zboží bavlněné, veliké strojírny, papírny a tiskárny.

Z válečných dílen Japonska zasluhují zmínky dokonalé arsenály v Sasebo u Nagasaki, Osace a v Jokosce. Velikou závadou pro japonský průmysl, zvláště metalurgický, jest okolnost, že Japonsko nemá mnoho železa, a musí svoji potřebu krýti z největší části dovozem odjinud.

Průmyslník japonský bojovati musí s obtížemi, o kterých se jeho evropskému a americkému kolegovi ani nesní. V Japonsku je na příklad neznámou věcí anglické přísloví: „Time is money", čas jsou peníze. Vše jde pomalu, tak, jako chodívalo za starých časů, a nikomu nesmí napadnouti, aby sil a pracovních schopností dělnictva využil tak, jak toho moderní průmysl vyžaduje. Jsou ovšem zase síly tamní tak laciné, že práci, kterou u nás za den vykoná jeden dělník, může tam za stejnou, ne-li menší mzdu konati dělníků pět.

Hlavním produktem japonského průmyslu jest hedvábí. Původ japonského hedvábnictví zahalen jest v mlhavé šero, jako vůbec o vzniku krásného a výnosného tohoto zaměstnání vyprávějí se jen různé legendy více neb méně doložené. Jisto jest, že do Japanu dostalo se hedvábnictví z Číny, a to již v dobách nejstarších. Jeden z císařských princů japonských ve druhém století po Kr. přivedl z Číny do Japonska mnoho odborníků v pěstování bource morušového, aby učili lid novému tomuto zaměstnání. Japonci vážili si již v nejstarších těchto dobách hedvábnictví; až dosud vypráví se mezi lidem legenda o císaři Jurgate, jenž vydal rozkaz, aby jeho manželka, císařovna, dávala dobrý příklad ženám říše a natrhala každoročně koš morušového listí potřebného ku krmení housenek bource morušového.

Byly doby v Japanu, kdy celý národ odíval se pouze hedvábím, jež bylo lacinější, než kterákoli jiná tkanina. Pěstování bource morušového nebylo kdysi omezeno na určité okresy, nýbrž bylo v celém Japonsku všeobecné. Později poškozeno bylo důležité toto odvětví průmyslu císařským zákazem, jenž nedovoloval příslušníkům nižších tříd, aby se odívali hedvábnými rouchy.

Když r. 1859 otevřely se přístavy japonské mezinárodnímu obchodu, a přístavy ciziny tovarům japonským, nastal i v oboru hedvábnictví netušený rozvoj. Od této doby konkuruje japonské hedvábí vítězně na světovém trhu s nejlepšími výrobky ostatních národů, jež hedvábí produkují. Jak jest hedvábnictví v Japonsku rozšířeno, viděti nejlépe z toho, že před deseti roky chována byla dle úřední statistiky užitečná tato housenka ve více než dvou a půl milionech domácností, a dělníků, zabývajících se zpracováním hedvábí, bylo v Japanu téměř půl milionu. Roční

export hedvábí do ciziny obnáší na 400 mil. korun; hlavním obchodním střediskem jest Jokohama.

Jiným důležitým odvětvím japonského průmyslu jest výroba papíru.

Užívání papíru jest v Japonsku mnohem rozmanitější, než u kteréhokoli jiného národu světa. Papír japonský jest mnohem lepší našeho, jemnější a při tom velice pevný; dá se ho proto použíti i tam, kde by papír po našem způsobu vyrobený naprosto se neosvědčoval. Vějíře, paravány, lampičky a lampiony, někde dokonce i šaty bývají vyráběny z výborného papíru japonského. Kousek měkkého, úhledného papíru, obyčejně ozdobený kresbou neb veršíkem, zastává tam kapesník. Papír nahražuje skleněné okenní tabulky; ba i zdi, vlastně stěny japonského příbytku zhotoveny jsou z papíru. Japonská služka oprašuje příbytek smetákem upraveným z dlouhých proužků papírů, k stavení krve a k obvazům béře se místo lněného neb bavlněného tkaniva též jemný papír. Papíru olejovaného užívá se k výrobě deštníků, plášťů do deště, váčků na tabák, polštářů, a všude tam, kde třeba chrániti něco před vlhkostí a deštěm. Tam, kde my užíváme tenkého provázku, splete Japonec dlouhý proužek papíru a učiní z něho dosti pevnou nit. I sedla vycpávají často papírem místo žíněmi.

Zvláště krásný jest krepový papír, jehož se užívá na šaty loutek a na známé, krásnými dřevoryty vyzdobené knihy. Psací papír hodí se svým porésním povrchem výborně pro japonský způsob psaní, vlastně malování písmen štětcem a tuší. Obyčejným perem ovšem psáti na něm nelze. Protože japonský papír jest mnohem tenčí našeho, bývají japonské knihy tištěny pouze po jedné straně papíru, aby tisk na druhé straně neprosvítal.

Papír vyráběn jest hlavně ze dřeva stromu moruše papírové (Broussonetia papyrifera) a Edgeworthia papyrifera.

O ostatních odvětvích průmyslu japonského podává vystižný obrázek několik cifer: V r. 1907 bylo v Japanu 9326 továren, z nichž bylo 563 továren na různé produkty keramické, 7 plynáren, 92 papírny, 181 barvíren, 25 továren na usně, 263 sirkárny, 22 továren na řemeny a 173 továrny chemické. V těchto závodech zaměstnáno bylo v uvedeném roce celkem 562.708 dělníků. Průměrná denní mzda obnášela v téže době u mužů 47—58 senů (průměrně 1 K 20 hal.), u žen 15—25 senů (průměrně 50 hal. denně!)

*

Jest jisto, že japonský průmysl vítězně konkuruje s celou řadou odvětví průmyslových Evropy a Ameriky. Předměty, jež ještě před dvaceti, deseti roky dováženy byly do Japonska

z Anglie, Ameriky, Německa, vyrábí si dnes Japonsko samo, ba zařídilo si značný export celé řady produktů průmyslových do dalekých krajů ciziny. Tajemství tohoto úspěchu jest známo. Mzdy v Japonsku jsou tak nízké, že tovary mohou býti vyráběny nepoměrně laciněji, nežli jest tomu v zemích západních. Již ta okolnost, že ze 600 tisíc dělníků zaměstnaných v průmyslových závodech Japonska, jest jen 225 tisíc mužů, kdežto ostatní dvě třetiny jsou lacinější síly žen a dětí, svědčí o tom, že industrialism japonský není postaven na řádných základech, a že tyje z práce těch, jimž platí úžasně nízké mzdy. Roku 1905 uveřejnil socialistický časopis „Čokugen" přehlednou tabulku denní mzdy jednotlivých dělníků:

Zaměstnání	Mzda maximální (ve francích)	minimální
Tesaři	2·07	1·—
Zedníci	2·25	0·87
Instalatéři	2·50	1·12
Zámečníci	1·65	0·75
Pletači rohoží	2·20	0·72
Kováři	2·25	0·87
Dělníci na lodích	2·05	0·87
Krejčí evropských šatů	2·30	0·87
Krejčí japonských šatů	1·52	0·70
Obuvníci	1·37	1·12
Řezbáři	2·07	0·87
Tiskaři	1·50	0·82
Barvíři	1·25	0·80
Cukráři	1·25	0·82

Mzdy tyto jsou ovšem úžasně nízké a nutno připomenouti, že minimální mzdy zde uvedené jsou pravidlem, maximální pak nejvzácnější výjimkou. Všude nabízí se tolik rukou ochotných ku práci i za nejhorší mzdu, zákonodárství nezamezuje nikterak práce žen a dětí — nelze proto doufati, že by v dohledné době poměry tyto se zlepšily.

Cifry nahoře uvedené týkají se zaměstnání kvalifikovaných, k nimž potřebí jest delšího učení, a jež všude na světě tvoří jakousi elitu mezi dělnictvem. Ostatní druhy placeny jsou ještě hůře. Tak hospodářský dělník spokojí se s průměrnou roční mzdou 83 franků, žena pracuje v polním hospodářství za 50 fr. ročně, služka dostává 4·60 fr. měsíčně. V r. 1904 najal arsenál tokijský ku práci 800 žen a dětí za mzdu, jež obnášela denně průměrně 70 haléřů. Nosič, kuli, jenž pracoval pilně po celý den a nosil těžká břemena od rána do večera, jest rád, jestliže večer napočítá 50, 60 haléřů výdělku.

V roce 1905 pracovalo více než 37 tisíc děvčat mladších čtrnácti let po čtrnáct hodin nepřetržité práce za denní mzdu 25 haléřů! Pro různé závody se šatstvem a pro konfekce pracuje asi 767 tisíc osob, z nichž 731 tisíc žen, ve svých domácnostech, a pouze hotovou práci odvádějí. Mzda jejich obnáší 25 až 45 haléřů denně.

Časopis „Šinkoron" píše v dubnu 1906: „Dělnice, jež pletou rohože, dostávají 6 senů (15 hal.) denní mzdy. Za zhotovení

VÝROBA VĚJÍŘŮ.

500 škatulek na sirky, jež dělnice za den zhotoví, dostane šest a půl senu. V závodech litografických placeny jsou sedmi seny, v papírnách za třídění neb počítání papíru 8 až 15 seny denně. Za ušití košile neb kalhot má šička 12 senů, za zhotovování japonských punčoch 7 senů za pracovní den, za lepení papírových sáčků 5 senů (12 haléřů) za desetihodinovou práci!!!"

Omluva, kterou zaměstnavatelé uvádějí, jest velmi pohodlna: Nabízí se nám i za tyto bídné mzdy tolik rukou ku práci, že bychom byli blázny, kdybychom platili více! Stále jest množství dělníků bez práce, a každý z nich jest šťasten, dostane-li se mu

alespoň na několik dní zaměstnání a tím možnosti se najísti. Jakou mzdu mu zaměstnavatel udělí, jest pro hladového dělníka věcí vedlejší. Na celém světě netrpěl by stát, aby na 50 tisíc dětí mladších čtrnácti let pracovalo denně 10—12 hodin za mzdu nižší než 25 halířů. Při tom vydány jsou děti trýznění se strany nejen zaměstnavatelů, ale i dozorců.

Moloch kapitalismu a prokleté touhy po zlatě řádí i v zemi Vycházejícího Slunce! Jeden z moderních Japonců, jenž studoval v Americe, Kijoši Kavakami, praví ve své knize „The Political Ideas of modern Japan": „Morální principy, jimiž řídil se po staletí denní i veřejný život Japonska, zničeny byly dvojí revolucí: revolucí politickou a industrialismem. Zvláště idea plutokratická ovládá a ničí vše ušlechtilejší. Lakotný egoismus ovládá naše vyšší třídy, a marnivost, požívačnost a smyslnost jdou za ním v zápětí. Lid pak na to odpovídá nenávistí, nepřátelstvím, trpkostí a utajeným záštím. Hle, symptomy velikého sociálního konfliktu, jenž dolehne na Japonsko v době jistě nedlouhé!"

Co učinil kapitalismus z japonské pohádky? Kde jsou ta roztomilá japonská děcka oblečená ve smavé barvy rouch a usmívající se vnitřním štěstím? Kde jsou ta krásná děvčata, musmé, jež dle líčení cestovatelů neměla na práci nic jiného, než usmívati se a milovati? Několik roků průmyslového pokroku učinilo z nich bledničkou hynoucí a souchotinami zmírající bytosti, zavřené ve vlhkých dílnách a šikanované necitelnými dozorci a faktory. Kde jest to pohádkovité Japonsko?

*

Po tom, co bylo řečeno o mzdových poměrech japonského dělnictva, nebylo by divu, kdyby se byl v Japanu více, než kdekoli jinde, rozšířil socialismus. A přece nutno říci, že dosud vlastně Japonsko nemá socialismu organisovaného v mohutnou politickou stranu. Příčinu podivného tohoto zjevu hledati dlužno v hrozných represáliích, s nimiž se socialistické hnutí hned při svém příchodu do Japanu na všech stranách setkalo.

Výborný znatel Japonska, L. Naudeau, jehož krásnou knihu cituji ze španělského překladu („El Japon moderno"), píše mezi jiným: „Celá téměř historie starého Japanu skládá se z válek občanských. A většina těchto válek jeví se při důkladnějším zkoumání jich příčin jako války sociální; peníze a existence hrála při nich vždy hlavní roli. V červnu 1786 vzbouřili se chudí, hlad trpící obyvatelé Tokia proti bohatým a povraždili jich celé hekatomby. V devatenáctém století opakoval se úkaz ten několikráte. Roku 1837 vzbouřila se chudina města Osaky z hladu, přemohla vládní vojsko, spálila pět mostů, zbořila dvacet tisíc domů a zničila přes tisíc obchodů."

Japonci, kteří studovali na universitách evropských neb amerických, seznámili se při tomto svém styku se západní kulturou též s naukami sociálními, a brzy pochopili, že by hltány byly lidem, jenž bídnými existenčními poměry své vlasti výborně pro ně byl připraven. Jest zajímavo, že prví hlasatelé socialismu v Japanu hlásali nauky jeho většinou na podkladu náboženství křesťanského, a že první socialisté japonští byli většinou vyzna-

TOVÁRNÍ DĚLNICE JDOUCÍ DO PRÁCE.

vači křesťanství. Japonci hesla „svoboda, rovnost, bratrství, spravedlnost, milosrdenství, láska" byla souhrnem nauky Kristovy, a téměř všecka tato hesla nalézal i v programu socialismu, jenž tak diametrálně stavěl se proti starobylým tradicím národů asiatských.

Roku 1889 počíná akce socialismu v Japanu. Nejprve kovodělníci, později typografové založili si spolky, jež nebyly ovšem útvary politickými, nýbrž byly obdobnými evropským dělnickým syndikátům. Roku 1897 udál se prvý zápas mezi kapitálem

a prací, kdy v Nagasaki zastavili tamní horníci práci, v nepokojích pobili svého prácedárce a policejní strážníky. Téhož roku seskupilo se šest mladých japonských inteligentů ke studiu spisů Marxe a Engelse. Roku 1898 vyhrál socialismus japonský prvou bitvu; stávka železničních strojvůdců a strojníků skončila pro dělnictvo úspěšně, zkrácena jim značně doba pracovní a upraveny mzdové poměry.

Oněch šest idealistů, kteří první studovali spisy sociálních theoretiků evropských, založili roku 1901 první spolek sociálně-demokratický, jenž však hned po svém vzniku markýzem Ito byl rozpuštěn. R. 1903 slavili japonští socialisté prvý socialistický kongres v Japanu, v Osace. Hlavním výsledkem kongresu bylo založení sociálně-demokratického časopisu „Heimin Šimbun" („Denník Lidu"). Majíce orgán, třeba z počátku jen týdenní, pokračovali vůdcové japonského socialismu velmi horlivě dále; svolávali týdenní shromáždění lidu a unikali obratnými triky policejní moci, jež všemožnými zákonnými i nezákonnými prostředky zničiti chtěla v zárodku hnutí vládě nepříjemné.

Jak vážně to myslili s novými naukami, viděti nejlépe z toho, že ve válce rusko-japonské, jež přece byla válkou populární v nejširších vrstvách japonského národa, vydali socialisté provolání, v němž válku odsuzovali, a poslali hraběti Tolstojovi nadšený list, v němž hlásali všeobecné bratrství lidstva místo válečného krveprolití. Hlavně pro tuto svoji protivojenskou kampaň byl „Heimin Šimbun" zastaven (29. ledna 1905). Jeho nástupcem byl „Čokugen" (Přímá řeč"), jenž neméně úporně potíral kruhy militaristické, vládu a velkokapitál. Také tento list po krátké době vládou byl umlčen. Na jeho místo nastoupily pak listy dva, „Socialista" a „Světlo".

V době přítomné, kdy pronásledování sociální demokracie ustoupilo střízlivějšímu nazírání a mírnější taktice státních orgánů, vychází v Japanu několik časopisů sociálně-demokratických. Jsou to mimo zmíněné „Nová Éra", „Noví Soudruzi" (časopis horníků v Jubari), v Hakodate vychází „Šin Fukuin" („Nové Evangelium"), a v Modži „Min Sei" — „Hlas Lidu".

Jeden z předáků socialismu v Japanu, hrabě Itagaki, bodnut byl fanatickým přívržencem reakce dýkou. Padaje zvolal mučedník japonského socialismu: „Itagaki může umříti, ale svoboda neumře nikdy!"

Ačkoli, jak bylo řečeno, doba vášnivého potírání ideí socialistických patří již i v Japonsku minulosti, hledí až dosud japonské oficielní vrstvy na hnutí toto nedůvěřivě. Podezřívají je z rejdů protimilitaristických, z akce revoluční a pod. Jeden z největších denníků Tokia „Nihon" přinesl ještě v r. 1907 zprávu tohoto znění: „Proslýchá se, že ministerstvo vyučování chtějíc zabrániti,

aby mezi profesorstvem a učitelstvem nerozmáhala se propaganda socialismu, uložilo jednotlivým prefekturám, aby dohlížely bedlivě na veřejný i soukromný život zmíněných funkcionářů, a při nejmenším podezření aby je ze služby propustili. Socialismus, jako každá jiná theorie, není nebezpečenstvím, leda vedl-li by k ekcesům. Citované nařízení nebude však míti asi jiného výsledku, než že bude mezi profesory a učiteli dělati z řádných lidí pokrytce a tichošlápky."

Nedovedla-li si dosud Evropa a Amerika, jež se tak rády nazývají kulturními vůdci člověčenstva, rozluštiti definitivně obrovský komplex otázek, jež zahrnujeme pod názvem otázky sociální, tím méně ovšem toho lze čekati u národa, jenž moderním životem kulturním žije sotva pět desetiletí . . .

*

Pokud se obchodu týče, zmíněno bylo některých jeho stránek již v kapitolách předchozích, hlavně v líčení života ve starém Jeddu a v charakteristice stinných stránek japonské povahy.

Jisto jest, že japonský obchodník za dob feudálních byl bytostí dosti opovrženou — stál ve společenském pořadí za rolníkem a ve stejné kategorii s katem . . . Ačkoli i mocní vládcové Japonska a jednotliví dajmiové velmi často potřebovali finančního přispění bohatých obchodníků, kteří zde zastupovali bohaté židy a lichváře evropského středověku, přece jen styk s nimi obmezen byl na nejnutnější, a všecko obyvatelstvo dávalo svým chováním zřejmě na jevo, že obchod považuje za nečestné a nedůstojné zaměstnání.

Velikou ránu zadal japonskému obchodu zákaz vydaný r. 1624, jímž Japoncům pod trestem smrti zakázáno bylo odebrati se za hranice vlasti, ba dokonce — hlavně ze strachu před misijní propagandou — zakázáno bylo vyráběti v Japanu lodě tak veliké, které by se odvážiti mohly na Oceán. Protože v téže době isolovala se země téměř úplně i před příchodem kulturních lidí z ostatních končin světa, byl ovšem obchodní styk Japonska s cizinou po několik staletí úplně minimální.

Velikým balastem tehdejšího obchodování byly i různé dávky a zákony, jimiž jednotliví dajmiové ve svých územích obchodní činnost stížili.

Tehdejšími centry japonského obchodu byla města Jeddo a Osaka. Hlavním předmětem obchodu byla rýže. Poddaní odváděli veškeré daně v rýži, a obchodníci sprostředkovali opět další prodej a zpeněžení důležité této plodiny.

Ani v prvých dobách nového režimu v Japanu, kdy otevřeny byly některé přístavy mezinárodním stykům, nepokračoval ob-

chod japonský stejným tempem, jako ostatní projevy moderního kulturního života země. Obchodníci byli většinou malí, bez potřebného rozhledu po světě, kteří se báli investovati větší kapitály do nejistého obchodování s neznámými a nespolehlivými cizinci. Teprve, když cizinci sami založili veliké importní a exportní firmy v Jokohamě a jiných velikých přístavech Japonska, otevřely se i japonskému obchodníku oči, a počali zakládati sami větší obchody a navazovati styky s obchodem mimojaponským.

PODOMNÍ OBCHODNÍK.

Vláda nynější pomáhá ze všech sil tomuto rozmachu obchodního podnikání. O rozvoji zahraničního obchodu japonského podávají nejlepší obrázek tyto dvě cifry:

Celkový dovoz a vývoz japonské říše obnášel

roku 1868	26,246.544	jenů,
roku 1904	606,637.960	jenů.

Hlavní předměty japonského importu jsou: Kotle, stroje všeho druhu, železná ruda, ocel, litina, olovo, zinek, cín, petrolej, pšenice, rýže, boby, ječmen, mouka, konservy, líh, lučebniny, barvy,

sklo, papír, cukr surový i rafinovaný, bavlna surová i zpracovaná, vlna, len, konopí, juta, čínská mořská tráva, tabák a tabákové produkty, uhlí (hlavně Cardiffské), slad, umělá hnojiva, dřevěné dužiny, trámy a látky výbušné.

Nejdůležitější předměty japonského exportu jsou: Čaj, rýže, sušené ryby, mořská tráva, želatina, zázvor, ořechy, zelenina, sake, soja, pivo, minerální vody, výrobky bavlněné, surové hedvábí a tkaniny z něho, kafr, máta peprná, uhlí, síra, měď mangan,

REKLAMA PODÉL TRATI.

zinek, bronz, rybí tuk, rostlinný vosk a pryskyřice, papír, cigarety, sirky, cement, železniční vagony, stavební dříví, bambus, kartáče, slaměná pletiva, rohože, dřevěné řezby, porculán, kuriosity, předměty umění a uměleckého průmyslu.

Angličtí cestovatelé nenazývají japonské kupce a kramáře těmito jmény, nýbrž říkají jim „Freebooters", což možno přeložiti asi slovem „kořistníci". Nebude snad na škodu, uvedu-li hlasy výborných znalců Japonska o tomto předmětu. Miss Alice M. Bacon praví v knize „Japanese Girls and Women": „Zaměstnání kupecké bývalo dříve nejnižším z tak zvaných „počestných"

povolání. Ještě dnes těžko nalézti v Japanu obchodníků ve větším stylu, nebo vyššího stupně obchodní mravnosti. Obchodování doma ponecháno bylo skoro vesměs lidem, kteří buď byli neschopní, nebo nedbali, aby se vyšinuli nad tento nízký stupeň společenský. Proto obchodníci angličtí a američtí, posuzujíce Japonsko jen s tohoto obchodního stanoviska, neustávají Japonce pomlouvati jako lid nepočestný, úskočný a nespolehlivý — dávají vždy přednost obchodním stykům s Číňany, kteří mají s dostatek oněch obchodních ctností, jež tak charakterisují Angličany jako národ obchodní.

Ještě před nemnoha lety jen výjimečně odhodlával se samurai, neb vůbec osoba schopná lepších cílů, aby se věnovali stavu kupeckému. Dnes jest tomu ovšem značně jinak; mnozí ze schopných příslušníků národa došli přesvědčení, že obchod jest prvým z nejdůležitějších faktorů národního úspěchu, a že zaměstnání kupovati a prodávati, je-li rozumně a čestně prováděno, jest povoláním, za něž nikomu netřeba se styděti.

V Japanu není mnoho obchodníků, jichž slovu mohlo by býti důvěřováno a kteří poctivě dostávají svým obchodním závazkům. Největší část obchodního života spočívá dosud v rukách obchodních „kořistníků", kteří využívají příležitosti, kde se jim naskytne, a slovo „počestnost" dávno vyškrtli ze svého slovníku.

Obchod těchto lidí veden jsa malým kapitálem a k tomu ještě takovými křivolakými cestami, není vlastně obchodem, jest spíše hrou, v níž jeden vyhrává a druhý prohrává. Směnnému obchodu, kde oběma stranám dostává se toho, čeho mají zapotřebí a nač mají právo, se nikterak nepodobá. Většina japonských kupců má dosud naprosto středověkou představu obchodu. Obchod v rukách těchto lidí jest vlastně jakýsi válečný stav mezi prodávajícím a kupujícím: jeden i druhý se snaží, aby soupeře přelstil, a tak jen větší chytrostí a šibalstvím jednoho bývá druhý ošizen.

Ani v Tokiu, největším a nejmodernějším městě císařství, není obrovských obchodních skladišť, jaká jsou všude ve velikých městech Evropy a Ameriky. Jsou tu většinou pouhé pokojíky s otevřeným průčelím, u jichž vchodu usedají koupěchtiví, zatím co uvnitř, v obchodě prodávající se usmívají, hluboce klaní a — čachrují.

Cenu stanoví obchodník pravidelně teprve dle obleku zákazníka neb zákaznice, ba dovede ji i během obchodování zvýšiti, vidí-li, že kupující nemá o pravé ceně požadovaného zboží potuchy.

Pouze několik obchodů lze nalézti na př. s látkami a střižným zbožím, kde ceny jsou pevné, a tudíž všecko smlouvání a čachrování jest zbytečno. Také v bazarech, zvaných „kvan-

koba“ nakoupiti možno všeho, co Japonci všech společenských vrstev potřebují — od domácího nářadí až do cizozemských klobouků — za ceny, jež na zboží přesně jsou vyznačeny, a kde opět smlouvání jest vyloučeno.

Celkem tedy japonský obchod jest až dosud takového rázu, že jest zřejmo, že se nalézá ještě stále v primitivním stavu vývoje, a že pokulhává daleko za jinými zjevy novodobé japonské civilisace.“

POULIČNÍ PRODAVAČ S BUBNEM.

Jiný dobrý znalec Japonska, Sir Rutheford Alcock, líčí ve své knize „The Capital of Tycoon“ stinné stránky japonských obchodníků. „Japonští kupci jsou nejnepoctivější a nejúskočnější ze všech Orientálců. Výrok ten zdá se ve své všeobecnosti krutým, ale denní zkušenost z různých přístavních a obchodních center Japonska den co den křiklavými příklady jej dotvrzuje. Stůčky hedvábí prodávány jsou stále s kusy látky poctivé jakosti na povrchu, kdežto do vnitř stůčky vpašovány jsou obratně kusy horší neb nejhorší kvality. Kbelíky s kafrem bývají naplněny spravedlivým obsahem jen na povrchu, ostatek bývá vyplněn rozměl-

něnou rýží. Tuby s olejem bývají zpravidla z polovice vyplněny vodou.

Nutno ovšem uznati, že i u nás, v civilisovaných krajích, vyskytují se mezi obchodníky šibalové a podvodníci. I v samé počestné Anglii denně lze najíti na trhu falšované potraviny; ba i léky, jež jsou určeny k záchraně života, bývají nejen falešné a bezcenné, nýbrž často dokonce i zdraví nebezpečné. Zdá se, že obchodní mravnost má svůj vlastní zákonník i v zemích nejcivilisovanějších, a že morální tradice, jak v životě národů sebe pokročilejších se jeví, jest značně vzdálena objektivní ryzí pravdě a počestnosti.

Lze tu tudíž vlastně mluviti jen o nižším nebo vyšším stupni lsti a podvodu. Rozdíl mezi Japoncem, jenž místo kafru prodává rozemletou rýžovou moučku, a anglickým obchodníkem, jenž prodává červený bezcenný prášek místo cayennského pepře, nebo míchá kamenec a rozemleté kosti do mouky na chléb — jest pouze kvantitativní, šibaly dovedou býti oba dva.

Ovšem možno tvrditi, že Japoncům, pokud jde o důmysl a všeobecnost těchto šibalství a podvodů, náleží rozhodně ve světě prvenství.

Není zneuctěním a ostudou pro Japonce, je-li přistižen při lži sebe křiklavější a nečestnější . . ."

Jak citovaný autor praví, možno ovšem i nepoctivé japonské obchodníky těmto nectnostem odnaučiti. Praví: „Jednaje s různými obchodníky zvykl jsem si obchodovati pouze na našem vyslanectví. V cizím tomto prostředí projevovali brzy jakési pochopení pro to, co zoveme obchodní počestností a vzájemnou důvěrou. Málokdy se mi pak stalo, že by mne byli šidili mosazným zbožím místo stříbrného, nebo že by se byli odvažovali jiného hrubého podvodu, který jinak byl jim úplně běžným.

Brzy naučili se důvěřovati mému slovu, a místo dlouhého čachrování a smlouvání nabízeli zboží své za ceny, jež nebyly daleké skutečné hodnotě nabízeného. Ba stalo se, že přišel ke mně jednou cizí kramář, jenž mne neznal, a požadoval za jistý předmět cenu skutečně lichvářskou. Ostatní starší moji dodavatelé jej plísnili a pravili: „Mluvíš zbytečně; pánovo „yes" jest „yes", a pánovo „no" jest „no" — nebudeš-li obchodovati poctivěji, budeš odmítnut . ."

Arci, skoro vždy žádají dvakrát tolik, než zač jsou ochotni prodati; přísahají, že moderní předmět jest antikou, že nabízená věc jest jedinou svého druhu — vše to považují za počestné obchodní triky. Ale ruku na srdce: Nečiní obchodníci obrazy a starožitnostmi na tržištích evropských totéž?"

*

U národa, jehož vlast se všech stran mořem jest omývána, jest přirozeno, že moře jest též důležitým pramenem výživy veliké části celého národa. O válečném loďstvu japonském byla již řeč na jiném místě. I obchodní flota japonská dodělala se v posledních létech velikého rozvoje.

Japonsko bohato jest hustou sítí průplavů přirozených i umě-

PLAKÁTY.

lých, a přístavní města oživena jsou přečetnými bárkami a džunkami, jež sprostředkují téměř výhradně dopravu všech potravin a nákladů po těchto průplavech.

Ostrovní národ japonský má námořníky tak dokonalé, jakými sotva který jiný národ světa mohl by se pochlubiti. Jediný jen pohled na rybáře jedoucí na malých džunkách, na jejich polonahé, do bronzova opálené postavy, na tělo všemi svaly s největším úsilím neustále pracující, a na bezmeznou jejich vytrvalost — přesvědčí i diváka laika, že tito lidé jsou již přírodou určeni k tomu, aby panovali na mořích Dalekého Východu. Není snad smělejších veslařů a odvážnějších plachetníků nad japonské námořníky. Každý téměř bývalý kapitán neb námořní důstojník, jenž jezdíval dalekými

moři Japonska, může vám vyprávěti, jak často byl vyděšen oblíbeným sportem japonských lodníků: pomalu a bezstarostně šinou se se svojí skořápkou přímo ve směru proti velikému parníku, jenž jede plnou parou — srážka zdá se býti neodvratna, a když již kapitán neb službu konající důstojník chce komandovati mužstvo k záchraně potopené loďky, v poslední vteřině

JÍZDA PRŮPLAVY.

mistrným obratem strhne kormidelník džunky lodičku se směru parníku, a skořápka vyvázne bez pohromy.

Jedinou stinnou stránkou japonského námořníka jest ta okolnost, že nedovede dobře snášeti atmosféry u kotlů parníků. Velmi často se stává, že domorodý topič zšílí.

Největší dvě dopravní společnosti japonské jmenují se „Nippon Jusen Kaiša“ a „Tojo Kisen Kaiša“. Devatenáct velikých dvoušroubových parníků, jež rychlostí, bezpečností a komfortem nezadají žádné přední dopravní společnosti světa, sprostředkuje spojení mezi Japonskem a Amerikou, Australií a Evropou. Svým obchodním loďstvem staví se Japonsko na šesté místo v řadě civilisovaných zemí na celé zeměkouli, totéž Japonsko, kde ještě

před několika desítiletími existoval zákaz, že nikdo nesmí pod trestem smrti přestoupiti hranice své vlasti, a že lodi musí býti stavěny tak malé, aby se nemohly odvážiti k jízdě na Oceán...

Rybářství jest jedním z nejdůležitějších odvětví zaměstnání japonského lidu. Poskytuje zaměstnání a výživu devíti stům tisícům rybářských rodin, tedy asi třem milionům jednotlivců — asi 15%

LOV RYB POMOCÍ KORMORÁNŮ.

veškeré populace Japonska. Roční výtěžek rybářství v říši Vycházejícího Slunce počítá se na více než jednu miliardu korun. U národa, který již svým náboženstvím veden jest k požívání stravy masa teplokrevných zvířat neobsahující, jest přirozeno, že ryby tvoří jednu z hlavních součástek každodenního jídelního lístku.

Japonští rybáři nechytají však pouze ryby jedlé, nýbrž i ryby, jež k jídlu naprosto jsou nezpůsobilé. Ryb těchto užívá se jako hnojiva na polích, neboť v zemi, kde není dobytka, o dostatečné mrvení polí jinak by postaráno nebylo. Mimo ryby sbírají obyvatelé pobřeží též všemožné jiné produkty a dary moře na př. škeble, ústřice, mořské řasy a j., jež jsou opět buď potravou, nebo užíváno jich jako hnojiva.

Rybáři japonští chytají ryby sítěmi, vržemi, i pruty na udici. Každá říčka a každý potok bývají v létě lemovány — zvláště v neděli — přečetnými těmito „tichými blázny", kteří — jako jejich kolegové v Evropě a v Americe — jsou spokojeni, jen když sedí neb stojí u vody, a chytají, třeba za celou sezonu vůbec nic do opravdy nechytili...

V mořském zálivu u Šinagavy viděti možno zajímavé divadlo: na vysokých stoličkách, asi dva metry nad hladinou vodní, sedí rybáři, druh od druha asi 20—50 metrů vzdáleni. Chytají ryby zvané silago, jež jsou neobyčejně chytré a mrštné, takže lodičkou nelze se jim vůbec přiblížiti. Celé hodiny vysedí trpělivý rybář na své povýšené tribuně číhaje na rybu, jež přese všecku svoji chytrost přece jen vnadidlem dá se zlákati a stává se kořistí rybáře, kterého na vysokém jeho úkrytu nevidí. Loď čeká ovšem nedaleko pro všecky možné případy, neboť nejednou se stává, že rybář ve svém nadšení, když ryba „bere", tak divoce trhne prutem, že i se svým „verpánkem" ztratí rovnováhu a kácí se do vody za zrádnou rybou...

Specialitou japonských rybářů v některých krajích jest lovení ryb pomocí kormoránů. Rozšířeno jest zvláště na řece Nagara v provincii Ovari. Poprvé zmiňuje se o kuriosním tomto druhu rybaření báseň sepsaná roku 712 po Kr. Dle vypravování znalců jest lov ryb pomocí kormoránů sportem skutečně originelním a zajímavým.

Rybář musí se postarati nejprvé o dostatečný počet kormoránů. Chytají je tak, že na místa, kam ptáci zalétají, postaví několik dřevěných figur, jež věrně napodobují nemotorné tyto živočichy. Kolem, aby klam byl ještě úplnější, roztrousí hojně ptačího trusu. Ptáci přilétají, přistupují k figurám, jež pokládají za své druhy, a vidouce, že se neplaší, ani když člověk se objeví, zůstávají seděti, když se k nim lovci přiblíží a několik jich polapí.

Rybáři mazlí se s těmito ptáky: dávají jim nejlepší stravu a jednají s nimi jako se členy rodiny. Jeden ze znalců tohoto lovu, G. E. Strigori, praví, že prý napínají nad kormorány i sítě, aby je ochránili před obtížnými moskyty.

Japonský rybář chytá ryby pomocí kormoránů vždycky v noci za svitu pochodní. Obyčejně vyjede na řeku společně sedm člunů. Na každém člunu jsou čtyři rybáři. Na přídi člunu sedí muž, jehož povinností jest udržovati člun v určitém směru. U stěžně stojí první rybář, jenž již svým vzezřením liší se od ostatních druhů: na hlavě má klobouk zvláštního, specifického tvaru. Muž ten má na starosti dvanáct kormoránů, a ovládá všecky s úžasnou obratností a chladnokrevností. Na zádi jest rybář, jenž má na starosti pouze čtyři ptáky. Mezi nimi stojí čtvrtý činitel; drží v ruce nástroj zhotovený z bambusu, jímž působí značný hřmot.

Tímto zvukem řehtačky poháněni jsou kormoráni k neustálé činnosti. Zvuk řehtačky zdůrazňuje zřízenec pronikavými výkřiky, jimiž snaží se pobídnouti ptáky k činnosti ještě intensivnější.

Každý kormorán opatřen jest na dolejší části krku kovovým nebo kostěným kroužkem, jenž jest tak uzpůsoben, aby kormorán mohl sice polykati menší ryby, jež mu jsou potravou, aby však větší ryby, jež mají býti kořistí rybářů, do hrdla mu neproklouzly. Kolem těla ovázán má dosti dlouhý provaz, jehož konec drží rybář v ruce a jím ptáka ovládá.

Když přijedou rybáři loďkami na místo, kde chtějí loviti, nahází nejprve prvý rybář do vody všech dvanáct svých ptáků. Provazy k nim drží v levé ruce a pravou diriguje provazy vedoucí k jednotlivým ptákům. Druhý rybář činí totéž se svými čtyřmi svěřenci, mezi tím pak kako řehtačkou i vlastním hrdlem působí hluk co možná největší.

Kormoráni počínají na to velmi obratně a rychle plniti svůj úkol: potápějí se a lapají hltavě ryby, jež v celých hejnech plují k lodi, vábeny světlem pochodně. Rybář musí pozorovati bedlivě každé hnutí ptáků. Pojednou jeden z nich chytí velikou rybu, jež mu uvázne v hrdle a dusí jej. Rybář ihned táhne ptáka k sobě za provaz, levou rukou otevře mu dlouhý zobák, a pravou vytáhne rybu, již hodí do oddělení lodi vodou naplněné. Na to hodí ptáka opět do vody, a pták pokračuje ve svém umění.

Vše děje se tu ráz na ráz, s obratností tak podivuhodnou, že divák téměř ani nestačí sledovati mrštné pohyby jak zvířat, tak lidí.

Dospělý kormorán chytá ryby často po dobu 15—20 roků. V zimě, kdy není lovu, musí ovšem majitel sám pečovati o výživu těchto ptáků; ale i nejpečlivější starost vyplatí se mu stonásobně. Kormorán jest výtečným rybářem: za jediné zalovení nachytá vycvičený kormorán 4—8 velikých ryb, čili průměrně asi 150 ryb za hodinu — za jediný rybolov tedy asi 450 ryb. Lov trvá obyčejně tři hodiny. Představme si, jak obrovské množství ryb nachytá tu rybář na jedné lodi pomocí šestnácti kormoránů!

Každý pták v hejnu jest očíslován, a možno říci, že dobře zná své číslo. Nejstarší z celého hejna, obyčejně starý, rozčepýřený a ošklivý pták, jest vůdcem celé „posádky" — a běda mladšímu, nezkušenému, jenž by si stoupl na krajní místo, jež jest na lodi vyhraženo ptáku nejstaršímu.

Tento doyen sboru jde poslední do vody a první z vody; rovněž dostává vždy prvý potravu. Naposledy vkládán jest též do koše, v němž odnáší rybář po rybolovu své pomocníky domů. I ostatní hodnostáři střeží si žárlivě svá místa, a běda na př. kormoránu čís. 5, kdyby skočil do vody před ptákem, jenž má číslo 2: celé hejno křičí a hlasitě štěbetá, a nedočkavý smělec dostává bez počtu ran dlouhými zobci pořádku milovných kolegů.

Když rybáři lov ukončí, přesvědčí se každý ohledáním volat ptáků, zda se menšími rybami s dostatek nasytili. Je-li některý hladov, dostane za pokrm několik menších ryb z těch, jež byly chyceny.

Zajímavý jest pohled na ptáky, když po skončeném lovu, vykonavše řádně svůj úkol, vracejí se společně na lodi k domovu: stojí na pokraji loďky v řadě vedle sebe, pyšně rozvírají křídla, čistí se, upravují toaletu, otvírají dokořán zobáky, a se zvláštním výrazem bezmezně hloupého sebevědomí dívají se na ostatní příslušníky říše živočišné, kteří jim náhodou přijdou do cesty.

S mořem souvisí též vyrábění soli, jíž Japonci nabývají vypařováním mořské vody; kamenné soli v Japonsku není. Tamní kuchyně nevyžaduje ovšem daleko tolik soli, jako způsob úpravy pokrmů u nás.

Pro náruživého lovce není Japonsko eldorádem. V lidnatějších krajích není zvěře vůbec, byla během času úplně vyhubena. Obor, v nichž by pro lov zvěř byla chována, v Japonsku vůbec není. Také ptáci jsou skoro všichni chráněni zákonem, takže jich stříleti nelze.

SBÍRÁNÍ ŠKEBLÍ.

Ř E Č A P Í S M O

Nejsem kvalifikován k tomu, abych psal vědecké pojednání o japonském jazyku. Při svém dvojím pobytu v Japanu poznal jsem asi dva tucty japonských frází, s nimiž jsem vystačil v domorodých hotelích, čajovnách a obchodech, jež ležely mimo obvyklé vyšlapané cesty globetrotrů. Jinak všude možno se domluviti angličtinou, jež ovšem — podobně jako angličtina mluvená Číňany — jest jen zdaleka podobna jazyku, jímž mluvili a psali Shakespeare a Byron.

Řeč japonská jest, dle názoru většiny srovnávacích jazykozpytců, jako řeč maďarská, finská, mongolská a mandžurská, větví jazyků uraloaltajských. Jsou to vesměs tak zvané jazyky agglutinující, jež různé funkce gramatikální, jako skloňování, časování a pod. netvoří ohýbáním celých slov, nýbrž přítvorky čili suffixy, jež připojují vždy ku konci kmene, nikdy v před, nebo do kmene samého.

Řeč japonská byla po celá staletí vydána silným vlivům čínštiny, od níž brala nejen pojmy a celé nauky, nýbrž i termíny je vyjadřující. Tento silný vliv řeči čínské možno tudíž daleko více sledovati po stránce lexikografické, v pokladu slovním, nežli v gramatice a ve skladbě. Jest zajímavo, že nejstarší památky literární vykazují slov čínských daleko méně, než literární tvorba pozdější, a nejnovější snahy japonských linguistů, kteří snaží se — analogicky snahám puristů v jiných národech — očistiti jazyk japonský od vlivů cizích, obracejí se přirozeně jako k zdroji čisté, neporušené japonštiny, k těmto nejstarším památkám písemnictví japonského.

Zní to jistě neuvěřitelně, ale jest pravdou, že i dnes, kdy Japonsko nemá, co by mohlo přijímati ve věcech kulturních od Číny, svého bývalého učitele, netvoří termíny pro nové pojmy, na př. telegram, bicykl, fotografie, demokracie, obmezené ručení atd., na základě jazyků evropských, respektive řeckého a latinského, nýbrž přejímá opět vyjádření moderních, cizích těchto pojmů z řeči čínské. Ačkoli tedy dnešní Japonsko béře svoji novověkou kulturu z Evropy a z Ameriky, chodí pro obohacení své řeči dosud do sterilní, ztrnulé Číny, ba dnes snad potřebuje její pomoci v míře ještě rozsáhlejší, nežli tomu bylo za časů, kdy kultura čínská vědomě a v celém rozsahu byla přesazována do půdy Japonska.

Slova čínská nebyla do japonštiny přejímána beze změny. Japonec nemá některých hlásek, jež v čínštině jsou domovem,

a proto upravoval si čínské termíny po svém. Nosovky zmizely skoro úplně, rovněž gutturály byly omezeny, a z jednoslabičných slov čínských skládána nová, mnohoslabičná slova japonská.

Japonská řeč jest jedna z nejtěžších řečí vůbec. Povrchní znalost „kuchyňské" japonštiny nevyžaduje ovšem dlouhého studia; ale vniknouti jen poněkud ke kořenu řeči jest věcí tak těžkou, že sám znám lidi, kteří započali několikrát se studiem japonštiny, a vždy zase nedokončené dílo odkládali zoufajíce nad tím, že by se kdy důkladněji s řečí seznámili.

Velikou potíží při učení se japonštině jest především fakt, že řeč jest vlastně dvojí: mluvená a literární, spisovná. Řeč spisovná zachovala množství starých gramatických forem, jež z řeči mluvené během dob dávno vymizely. Kdo se chce tudíž učiti japonštině tak, aby znal obojí řeč, obcovací i spisovnou, učí se vlastně dvěma jazykům. K tomu připočtěme i tu okolnost, že mluva nynější rozpadá se v řadu dialektů, z nichž některé jsou tak různé, že Japonec mluvící jedním dialektem stěží se dorozumí se svým krajanem, jenž mluví nářečím jiným.

Kdo se učí řeči japonské, musí se předem seznámiti důkladněji s celou strukturou života japonského, protože nikde snad neplatí pravidlo, že řeč jest zrcadlem, v němž se obráží duše národů, jako jest tomu u Orientálců vůbec, a u Japonců zvlášť.

Přídavné jméno jde vždy před podstatným, genitiv před nominativem. Předložky následují za substantivem, a měly by tudíž spíše býti zvány „záložkami". Sloveso jest vždy až na konci věty. Není rozdílu mezi množným a jednotným číslem, mezi jednotlivými osobami slovesa, a mezi rodem mužským, ženským nebo středním. Všecky tyto nuance řeči nutno vycítiti z kontextu. Větu „Kimašta ka?" možno přeložiti: „přišel? přišla? přišlo? přišli?, atd."

Naše „nikoli", „nikdy", „nic" v japonštině neexistují. Všecky negativní formy vyjádřeny jsou určitou proměnou slovesa.

Japonec časuje sloveso jinak, mluví-li s někým, kdo jest mu společensky roveň, neb stojí níže, a zcela jinak, hovoří-li s někým, jemuž jest povinován zvláštní úctou. Tato „honorifica" jsou novým a těžkým balastem pro každého, kdo se chce učiti řeči japonské.

Mimo naše obvyklé časy a způsoby zná japonské sloveso ještě nuance: pravděpodobná budoucnost, negativní přítomnost, negativní minulost a nepravděpodobná budoucnost. Přídavná jména se časují, na př. „joi" značí „jest dobrý"; „jokatta" „byl dobrý" — „jokaro" „pravděpodobně bude dobrý" — „joku nai" „není dobrý" — atd.

Japonský smysl pro zdvořilost ve společenském obcování vyniká již v gramatice japonské. Nejen že vytvořil zvláštní formu

pro mluvu zdvořilostní, ale odstranil v praxi téměř úplně způsob rozkazovací. Imperativ nahražován jest téměř důsledně opisem „kudasai" — asi naše „račte".

Lépe, než sebe delší výklad, osvětlí těžkou a pro nás úplně cizí strukturu japonské řeči malý příklad (dle Chamberlaina „Things Japanese").

Japonský text a doslovný překlad:

Kono goro ni itarimašte, Bukkyō
Tato perioda přišedši, Budhismus

to mōsu mono va, tada katōdžimin no šindžiru
jak se věci mají, jen nízké třídy lidí víry

tokoro to natte, čūtō idžō de va
místo se stal, střední třída vyšší pak

sono dōri vo vakimae-teru hito ga sukunaku;
tuto věc rozlišující lidé jsouce nečetní;

šūmon to ieba, sōšiki no toki bakari ni
náboženství tak říkaje pohřební obřady pouze v

močiiru koto no jō ni omoimasu.
užívání způsob věcí se domnívajíce.

Volný překlad:

Za dnešní doby Budhismus
poklesl tak, že se stal vírou
pouze nízkých tříd. Málo lidí
středních a vyšších tříd chápe
jeho „raison d'être", většina
se domnívá, že hodí se pouze
k obřadům pohřebním.

Na malém tomto příkladě očitě lze viděti, jak zcela jinými cestami béře se při hovoru a vyjadřování myšlenek intelekt japonský a duše evropského člověka.

Zajímavo jest, že Japonec ve své řeči nemá hlásky l. Místo l užívá v cizích slovech vesměs hlásky r. Anglické slovo „looking-glass" — „zrcadlo", vysloví Japonec: „rukinggras". Teprve delším cvikem uzpůsobíme si ucho, bychom těmto zkomoleninám porozuměli. Jest známo, že Číňanu schází zase hláska r, a nahražuje ji všude hláskou l.

Pokud psychologické stránky jazyka se týče, skýtá japonština mnoho a mnoho zajímavého. Dovoluji si v této příčině citovati opět výborného znalce, Rev. Munzingera.

„Spisovná řeč japonská jest umělý systém na podkladu čín-

ském. Pouze lidová řeč jest řečí čistě japonskou, toliko v ní zrcadlí se čistě a nefalšovaně typický způsob myšlení japonského. Proto po stránce ethnologické jevíme zájem pouze o řeč lidovou.

Na prvý pohled, srovnáváme-li překlad nějaké věty z kterékoli řeči evropské do řeči japonské, jest nápadno, že japonské znění jest téměř dvojnásob tak široké, jako text v řeči západní. Japonec nerad vyjadřuje myšlenky své stručně, jak u nás bývá pravidlem. Japonec touží po tom, aby řeč byla co možná široká, aby jednání bylo živější a postup myšlenek názornější.

Evropan spokojí se, chápe-li myšlenkou; Japonec nikoli: očima, ušima, čichem, chutí a hmatem vstupují představy v jeho duši jako empirické skutečnosti. Myslí všemi pěti smysly, a výraz tohoto myšlení, řeč, pohybuje se nejraději též v okruhu těmto pěti smyslům přístupném.

Hovor japonský, ať veřejný či soukromý, bývá vždy velice živý. Řečí svou Japonec vlastně ilustruje. S obdivuhodnou obratností najde vždy konkrétní předmět, jímž myšlenku svoji činí co možná názornou. K oživení řeči nemálo též přispívají obrazy a přiměry, často jen z polovice provedené neb jen naznačené. Přísloví, jež vyšla z lidu a jsou většinou velmi pádná a ostrovtipná, ozdobují velmi často spád řeči, a jsou dosud majetkem celého národa. Různé slovní hříčky, jež všem Orientálcům jsou vlastní, a vtipy někdy velmi duchaplné oživují pravidelně i nejvšednější rozhovor.

Lidová řeč čerpala poměrně nejméně z poesie přírody a lidského života — proto také při vší své pohyblivosti a vtipu činí japonský rozhovor dojem řeči střízlivé a ploché.

Svou smyslnou, střízlivou malbou podobá se japonština řeči národů žijících životem primitivním. Realistická řeč Japonska postrádá téměř úplně jemné smyslnosti a žhoucí fantasie Semitů, právě tak, jako geniální velikoleposti národů indogermánských. Nepovznáší se nikdy k čistým výtvorům fantasie, neopouští nikdy půdy skutečnosti. Nerozplývá se tudíž ve fantastických frázích sféry nadsmyslné, a není pak ovšem též schopna vyjádřiti myšlenek člověka, jenž snaží se ducha svého povznésti nad tuto hroudu zemskou.

Řek viděl život v každém keři a stéble; paprsek sluneční, vánek a vše, co svět činí světem, vše dýchalo mu životem. Semita viděl všude a ve všem bezprostřední činnost vyšší, božské bytosti — a tento jejich názor zrcadlil se mocně ve způsobu jejich vyjadřování, v řeči. Japonci jest však celá příroda mechanismem, strojem, jenž jde sice dobře, ale jest neživý, mrtvý. A i tento názor zračí se ovšem výmluvně v řeči. Japonština a způsob řeči japonského individua vyvinuly se více pod vlivem střízlivých čínských názorů, než pod vlivem domácího šintoismu, jenž pří-

rodu zbožňoval. A přece jest známo o Japoncích, jak zbožňují přírodu a její krásy, a jak vyvinuto jest v Japonsku básnictví!? Sympatický jejich sklon k přírodě a k jejím krásám není nikterak v odporu s mechanickým názorem světovým, a ani miliony básní, jež rok co rok v Japonsku bývají vyrobeny, nebyly s to, aby lidové řeči japonské dodaly rázu poetického.

Japonská hbitost řeči a výmluvnost záleží tedy v podstatě v tom, co sami Japonci nazývají termínem „šaberu". Značí to asi „zábavně a plynně mluviti" a není daleko našeho českého „plácati, žvaniti".

KALIGRAFICKÉ ZNÁZORNĚNÍ FUDŽI.

Řeč výmluvného člověka musí plynouti tak lehce, jako vypravování japonského „hanaška", povídkáře. Bohatství samohlásek, jež se téměř důsledně střídají se souhláskami, takže shluků souhlásek není, činí řeč japonskou lehkou a plynnou, zbavuje ji však též hloubky a mužnosti řečí evropských. Japonštinu možno srovnati s klidnou, obyčejnou řekou, jejíž proudu nic v cestu se nestaví: není to ani veletok s tajemnými hloubkami, ani horská bystřina s romantickou svojí poesií.

Jest známou věcí, že Japonci dovedou naslouchati přednášce po plných, nepřetržitých šest až osm hodin, a nepociťují únavy a nejsou ospalí. Jest to hlavně živá názornost řeči, jež chrání před únavou; posluchači podávány jsou myšlenky způsobem pohodlným a malé duševní námahy vyžadujícím.

Začátek rozmluvy vyznamenává se obvykle neobyčejnou šířkou. Vždy se začíná zdaleka. Vytasiti se při návštěvě s vlastním

účelem jejím, nebo vpadnouti při řeči ihned in medias res, jest věcí Japonci naprosto cizí. Bezvýznamné látky, jež má jediný účel: vyplniti dobu před vlastní rozmluvou a točí se kolem počasí, cesty, zdraví atd., má každý nekonečné a nevyčerpatelné zásoby.

Řečník musí si nejprve zajistiti pevný bod v prostoru neb času, ve smyslovém světě, musí si uvědomiti své vlastní „já", aby pak v dalším průběhu své řeči netápal ve vzduchu. I uprostřed řeči samé, kdykoli vynoří se nový nějaký pojem neb něco nového má býti objasněno, nešetří řečník slov; bezpočtem vět a obratů znovu a znovu co možná konkrétně předvádí nový poznatek před oči svých posluchačů.

Žádná řeč kulturního světa nemá tolik onomatopoetických slov a zvuků, jako japonština. Nejsou to většinou slova toho druhu, jako na př. naše „syčeti", „krákati" a pod. Jsou to nápodobeniny přirozených zvuků, jež nejsou pronášeny článkovitě, nýbrž velmi rychle — tak že neznalému těžko vůbec jich postřehnouti — jsou vyrážena. Japonec nespokojí se na př. tím, že konstatuje: „Hřmí". Aby dojem sesílil, připojí zvuk podobný rachotu hromu. Nestačí mu říci, že paprsky sluneční jiskří na kapce rosy: mluvčí vyjádří též štípavý pocit, jaký zjev onen působí ve smyslu zrakovém.

Co není v souhlase se smyslnou zkušeností, Japonci jest vždy více méně cizí. My Evropané přikládáme na př. abstraktní názvy činnosti věcem, jež činnosti té vyvinouti nemohou. Japonec něco podobného v řeči nikdy neučiní. Abstraktních pojmů jest v řeči japonské vůbec nedostatek. Japonsko má na příklad množství básní a básníků, ale termínu pro abstraktní pojem „poesie" nemá.

Japonec ví, že učitel učí, protože to vidí na základě denní zkušenosti. Ze nás však dějepis učí, toho Japonec nechápe, protože dějepisu svými smysly nikdy nepostihl. Místo obratu „dějepis nás učí" řekne: „Hledáme-li v dějinách, učíme se..." Nebo: „Zkušenost ukazuje, že dobro bývá odměněno a zlo trestáno." Věta v této formě jest Japonci hádankou. Jak může zkušenost, jež nemá úst a prstů, ukazovati, jak může dobro býti odměněno, když nemá rukou, jimiž by odměny přijalo, a jak může zlo býti potrestáno, když není viditelné jako vrah nebo zloděj, jejž možno chytiti a zavříti do žaláře? Proto zmíněnou větu změní od základu, za abstraktní pojmy dosadí konkrétní, takže věta zní pak: „Pozorujeme-li stav tohoto světa, vidíme, že dobří vezmou odměnu a zlí trest."

Mluvíváme o duchu svobody, o meči spravedlnosti, o zubu času a pod. Podobné alegorie jsou Japonci prázdnými slovy a nesmyslem. Věta „lék mne zachránil", „střelná rána ho usmrtila" mění se v mozku Japoncově a v jeho řeči ihned ve věty: „lékem byl jsem zachráněn" a „zasažen kulí z pušky klesl mrtev".

Představme si nyní obrovskou mezeru, jež dělí myslícího a mluvícího Orientálce, Japonce, od člověka intelektu a mluvy západní! Učí-li se našinec japonštině, musí zanechati západního způsobu myšlení a mluvení, a nejen mluviti, ale i mysliti po japonsku. Jakého úsilí jest zapotřebí, aby propast, dělící tyto dva ideové světy, byla překlenuta, těžko si věru představiti!

Nejkrásnější ozdoby evropských svých řečí děkujeme hlavně personifikaci ideálů. Pro Japonce jest ideál prázdným pojmem. Umění a věda, moudrost a krása, duch a odvaha, které dlouhým vývojem naší kultury staly se pro nás živými skutečnostmi, jsou pro Japonce mrtvy. Zná a váží si jejich výsledků, ale abstraktní pojmy těchto ctností jsou mu v životě a v řeči cizími.

Zajímavou vlastností japonské řeči jest naprosté téměř pomíjení náměstek. Řeč tamní jest zpravidla neosobní. Jen tam, kde by smysl vynecháním náměstky úplně byl porušen, nastupuje důležitá tato součástka naší mluvy.

„Kinō Ueno je majirimašta" znamená tudíž: „Já, on, ona šla, my neb oni šli včera do Uena." Rozeznati lze pouze druhou osobu, protože při ní užívá se formy zdvořilostní. Časté opakování náměstek v našich řečech zdá se Japonci směšným.

Protože gramatika vůbec není vázána tak přesně určitými zákony, jako jest tomu do všech podrobností v řečech našich, ve způsobu vyjadřování panuje nekonečná téměř rozmanitost a volnost. Možno to srovnati s nepravidelným, pestrým zmatkem zahrady rostoucí přirozeně, bez pěstění zahradníkova, kde jednotlivé rostliny nejsou stříhány a do tísnících záhonů upraveny. Jsouce od mládí zvyklí na svoji mluvu tolikerými přísnými zákony vázanou, nedovedeme ani pochopiti, jak jest to možno, že Japonec, aniž by činil nějakého násilí své řeči, může větu o šesti slovech pronésti v několika variacích. Větu „Tato značka jest napsána dobře" může Japonec vyjádřiti:

kono dži va joku kaite aru
kono dži ga joku kaite aru
kono dži no kakikata va ii
kono dži no kakikata ga ii
kono dži va kakikata ga ii
kono dži va kakikata va ii
kono dži ga kakikata va ii
kono dži va joi kakikata desu
kono dži va kakikata no joi dži desu
kono dži ga kakikata no joi dži desu
kono dži no kakikata va joi kakikata desu
kono dži no kakaikata ga joi kakikata desu.

Číslo těchto variací dalo by se malými změnami zvýšiti až na šedesát. Vypadá to ovšem jako hračka, a kdo řeči nezná, snad nedůvěřivě se pousměje. A přece všecky tyto formy znějí japonskému sluchu zcela přirozeně a jsou přímým vyjádřením myšlenky nahoře v překladu uvedené.

Pro tytéž předměty má Japonec též různá slova dle různých situací, v nichž předmět onen se jeví. Pro nás rýže jest vždy jen rýží, ať roste na poli, neb leží na špýchaře, neb kouří se uvařena na míse. Pro Japonce jsou to však různé věci, a každá z nich má své zvláštní označení. Rýže na poli sluje „ine", nevařená rýže na sýpce „kome", vařená rýže, kterou sám pojídám, sluje „meši", rýže, kterou pojídá někdo jiný, sluje „gozen", je-li to člověk dospělý, je-li jedlíkem dítě, sluje „mama". Řekl-li by někdo o sobě, že pojídá „ine", připadalo by to Japonci tak směšné, jako by u nás někdo řekl, že jí trávu.

Děti evropských rodičů zrozené v Japonsku osvojují si japonštinu rychleji, než svoji mateřskou řeč. I děti, jež zrozeny byly v Evropě a před svým desátým rokem přišly do Japonska, naučí se japonštině velmi snadno a korektně, a užívají pak s oblibou řeči, jež jejich rodičům, třeba vysoce vzdělaným a talentovaným, zdá se býti rafinovaným souhrnem všech možných jazykových potíží. Příčinou toho není pouze snadná výslovnost japonštiny. Daleko hlubším důvodem jest jistě ta okolnost, že japonský způsob vyjadřování jest duchu dětskému téměř homogení, odpovídá mnohem více pojmovému bohatství dětí a způsobu jejich nazírání, než stařecká zralost ducha, jakou předpokládají vyspělé řeči naše.

Jest rovněž jen důsledkem pohyblivé a vždy konkretní povahy Japonce, že ve své řeči projevuje zvláštní zálibu pro aktivum. Způsob činný znamená pohyb, činnost, a zasluhuje proto povždy přednosti před pasivem, jež vyjadřuje nečinnost, klid, trpnost, vlastnosti to, jež pro čilého ducha Orientálce japonského nemají půvabu. Proto kde jen možno, rád se passivu vyhýbá. „Tento dům vystavěn byl loňského roku" přeloží Japonec aktivně: „Tento dům stavěli minulého roku." Něco podobného lze ostatně konstatovati i u nás. Vzdělanému člověku jest ovšem jedno, užije-li v řeči passiva, či aktiva; ale prostý venkovan jistě též raději by řekl „Tento dům postavili loňského roku" místo formy trpné. Jistě způsob tento jest názornější a konkretnější.

Striktně vzato, japonština nemá vlastně futura. To, co někteří gramatikové uvádějí jako futurum I. a futurum II., jsou jen neurčité neb disjunktivní formy času přítomného a minulého. Jest to tedy forma nejistoty, nikoli však naše čisté, určité futurum. A zase lze z psychologie národa vysvětliti tuto zvláštnost mluvy. Přítomnost a minulost obsahují skutečnosti, jež odpovídají zkušenosti. Přítomnost žije bezprostředně ve světě skuteč-

ností; minulost předvádí nám obrazy vzpomínek na skutečnost, jež byla prožita. Obě, přítomnost i minulost, stojí tedy na pevné reální půdě. Budoucnost však zaměstnává se něčím, co neexistuje, jest tmavou, neznámou pevninou, kde noha necítí pevné půdy. Jest to fantom, kde ruka místo hmatavé skutečnosti nalézá mizivou mlhovinu, kde oko nespatřuje nic jasného a zřetelného. A pro něco, co není konkretním a skutečným, schází japonštině výraz. Kde my tudíž klademe futurum, spokojí se opatrný Japonec formou neurčitosti nebo nanejvýš pravděpodobnosti.

S faktem, že japonštině schází futurum, souvisí logicky též ta okolnost, že Japonci pojmy naděje, obavy, přání a očekávání v našem smyslu jsou cizí. Pojmy ony náležejí budoucnosti, které znáti nemůže. Nutno zde ovšem činiti rozdíl. Nelze říci, že by Japonec neznal a ve své řeči nevyjadřoval strachu vůbec. „Báti se" skutečného nebezpečenství, jako se na př. dítě bojí zlého psa, ovce vlka nebo pod., jest něco skutečného, a japonština vyjádří to analogicky řečem našim. Jedná-li se však o strach z nebezpečenství, jež má teprve vzejíti z nějakých nejistých budoucích událostí, pak řeč patřičného výrazu pro toto „báti se" nemá.

Ani z poloviny tak často, jako my, neříká Japonec „já myslím, domnívám se, doufám". Slovo „to omoimasu", jež přijímáno jest jako synonymum našeho „myslím, že", slyšeti lze v Japonsku jen velmi zřídka.

Jisté obtíže činí Evropanu, jenž se učí japonštině, užívání našich sloves „míti, musiti a moci". Všecka tato tři pomocná slovesa předpokládají vlastně ideu budoucího. Kdyby Japonec měl výrazy odpovídající plně našemu jejich významu, musil by míti též formálně tvořené futurum. Jako však se nedostává futura, tak nemá japonština též přímého označení pomocných těchto sloves. Musí si pomáhati opisováním, takže na př. naše „musí učiniti" zní japonsky: „seneba ikenai", to jest: „Když se to nečiní, nejde to." Věta „Jak se to má činiti?" zní: „dō šitara jokarō ka", čili česky: „Když se to nějak učinilo, jest to dobře?"

Jednou z nejzajímavějších forem japonského slovesa jest zápor. Japonec nemá slov, jež by odpovídala našim „ne, nikoliv". Rovněž nemá rovnocenných výrazů za naše záporné náměstky a adverbia; slov „nikdo, žádný, nic, nikde, nikdy" a pod. nenalezneme v japonském slovníku.

Dle soudu Japoncova jsou podobné představy vlastně nemožností: „nikdo, nikde, nikdy atd." jsou neexistence, věci, jichž ve skutečnosti není. Nepotřebují proto též zvláštních termínů. Zcela dle svého logického myšlení Japonec spojuje zápor se slovesem, tedy s onou částí řeči, jíž vlastně klad mění se v negaci a jež označuje změny bytí. Japonci není zápor něčím samo-

statným, nýbrž splývá se slovesem, s nímž jest spojen, v jediný pojem.

Vezměme větu: „Furanai", „neprší". Dříve, než tato negativní věta byla vyslovena, v duši byla již pevně utvořená positivní představa deště. Tato představa byla pak srovnána se skutečností, z čehož vznikla citovaná věta „furanai" „prší neexistuje nyní". Záporná forma slovesa udává tudíž, že positivní představa duše nenalézá potvrzení ve skutečnosti. Jest tedy vlastně japonská negace přece jen v jistém smyslu kladnou. Nejlépe tento zvláštní charakter japonského záporu viděti při otázce negativní. Na takovou otázku odpovídá Japonec kladně, ač bychom my na ni vždy odpověděli záporně. Na otázku „Kaze ga fukanai ka?" — nefouká vítr?, odpovídá Japonec: „Hai, fukanai" — „ano, nefouká", nebo „hai, so desu", „ano, tak jest" — ačkoli bychom my odpověděli jistě slůvkem „nikoli". Japonec jedná však zcela správně dle toho, jak on zmíněnou větu vnímá. Doslovně správný překlad věty „Kaze ga fukanai ka" jest: „Jest nevání větru?" Logicky správnou odpovědí na to jest ovšem: „Ano, jest."

Japonština má skutečně antipodický ráz, a právě tento ráz řeči činí žákům bělošským největší potíže. Přeložíme-li některou větu doslovně do jazyka evropského, vypadá překlad jako čirý nesmysl. Věta „Kangae no nai hanaši vo suru jori va damatte iru hō ga ii to omou" zní v doslovném českém překladu: „Myšlenka o nebytí o ničem mluvení činí že co se týká mlčení lepší stránka se domnívá." Nutno jistě zamysliti se několik minut nad touto větou, jež v prvém okamžiku se presentuje jako nehorázný nesmysl, nutno si uvědomiti, že jest nám co činiti s antipodickým národem, že věta sama a všecky její součástky musí býti předem přerovnány — a po dlouhém a pracném přemýšlení vyjde nám jako výslednice věta: „Pokládám mlčení za lepší, než prázdné mluvení."

Japonec myslí a mluví v opačném pořádku, než my: „Uši kočky" zní japonsky „neko no mimi va (lépe možno naznačiti v němčině „Katze der Ohren die"), „na stole" přeloží „stole na" atd. Genitiv stojí vždy před podstatným jménem, k němuž náleží, nepřímý předmět před přímým, adverbium před výrokem. Předložky stávají se postposicemi, spojky jdou za větou jimi určenou, pomocná slovesa za hlavními atd. Slovosled určen jest zcela přesně, a nejmenší chybička proti slovosledu zní uchu Japoncovu nanejvýš komicky.

Nejdůležitější staví se vždy na konec, do zadu, poslední slovo ve větě má vždy největší význam, a proto tímto hřebem věty jest vždy sloveso. Než přijde ve větě sloveso, nevíme nikdy, do poslední chvíle, na čem vlastně jsme; věta poutá pozornost až k po-

KRASOPISNÝ ÚKOL ZE ŠKOLY.

(Známka 9.)

slednímu slovu, neboť do posledního slova nevíme, oč se vlastně ve větě jedná. Kdo se spřátelil s japonským slovosledem, nemůže nepociťovati jeho předností. Jest to harmonická stavba: poslední část, sloveso, zdá se býti vojevůdcem, jenž stojí za oddíly dobře rozestavenými, odkud vše přehlíží a diriguje. Kdo zná japonský slovosled a jeho zákony, tomu připadá v našich řečech vždy slovo přeházené přes slovo, není tam vlastní koncentrující moci.

Tentýž princip, který řídí slovosled ve větě, uplatňuje se též v postavení vět v souvětí: vedlejší věty předcházejí, hlavní stojí vždy na konci. Japonština má velmi ráda mnoho a mnoho souvětí, často se najde věta, jež by, napsána latinkou, obsáhla půl tištěného sloupce — ale hlavní věta trůní vždy až na konci.

Velikou potíž působí Evropanu učícímu se japonské řeči forma, či lépe řečeno, řeč zdvořilostní. Přeložena do řečí našich činí vždy dojem směšnosti a šroubovanosti. Našinec nedovede skutečně pochopiti, proč o věci tak všední, jako jsou na příklad nohy, mluví se jako o „ctěných a vznešených nohách". Řeč zdvořilostní má z části svůj slovník a upravuje sloveso v nové, zvláštní formy. Pro hovor jest znalost této řeči nezbytna, protože bez ní ani jednoduchá rozprávka vedena býti nemůže. Jest to etiketa řeči do nejmenších podrobností a důsledků provedená.

Původ zdvořilostní řeči japonské hledati nutno v přísných rozdílech mezi jednotlivými třídami a stavy staré japonské společnosti. Kde mizí rozdíl stavovský, kde vystupuje vědomí individuality, tam stává se člověk vědomým svého já, a tam také ztrácí zdvořilostní forma svůj raison d'être. Jest jisto, že podobné formy nikdy nemohly vyrůsti v Anglii nebo v Americe, kde se „já" píše s velikým „I", kdežto „Vy" píše se s malým „v". I v Japanu s rostoucím a přibývajícím vědomím individuality jistě mizeti bude během budoucích desítiletí též vláda forem zdvořilostních v řeči.

Taková jest tedy lidová řeč japonská. Touto řečí nemluví se ovšem v celém národě v původní její čistotě. Však ještě hůře jest to s řečí vzdělance: Řeč jeho promíšena jest čínskými formami a vypůjčenými čínskými slovy tak, že pro neinteligenta jest často až nesrozumitelnou. Až dosud těšila se pozornosti vědeckého světa pouze řeč spisovná — na lidovou řeč pohlíželi vzdělanci s pohrdáním. A přece jen tato lidová řeč má čáku státi se řečí Japonska budoucnosti. Musí ovšem za účelem doplnění a přizpůsobení se nové kultuře převzíti množství pojmů a slov z řeči spisovné. To státi se může bez velikých obtíží. Těžší úkol bude povznésti gramatickou a logickou formu řeči nad dosavadní příliš primitivní stupeň. V dnešním svém stavu není skutečně řeč s to, aby vyjadřovala všecky poklady hluboké a abstraktní kultury západní, a jest příčinou, že Japonec

může býti daleko modernějším a kulturnějším individuem svými skutky, nežli těžkopádnou a primitivní svojí řečí...

*

Japonci píší stejně jako Číňané ve svislých sloupcích, nikoli tedy v řádkách, a sloupky řadí od pravé strany k levé. Kniha začíná tam, kde u nás kniha končí, a závěr knihy jest tam, kde u nás bývá titulní list.

Japonci užívají trojího písma: 1. hiragany, 2. katakany, 3. písma čínského.

Nejčastějším způsobem, jímž Japonci své myšlenky vyjadřují, jest kombinace obrázkového písma čínského s oběma druhými japonskými abecedami. Kmeny slov označovány bývají ideografickým písmem čínským, gramatické proměny slov pak jednou z obou slabikových abeced japonských.

I hiragana povstala vlastně ze značek čínských. Každá značka znamená v tomto písmě slabiku, ať již slabika ta skládá se z jedné pouze hlásky nebo ze souhlásky provázené samohláskou. Jest to vlastně japonská kursiva, upravená stažením znaků čínských. Počet znaků hiragany, či jak se též říká hirakany, jest značný a čítá se jich do několika set. Hlavně v rukopisech, kde písaři dovolují si různé libovolné přeměny a spojují jednotlivé značky umělým způsobem vespolek, činí čtení tohoto písma značné obtíže. Hirakany užívá se zvláště v dopisech a v literární produkci určené pro širší lidové vrstvy.

Značně jednodušší jest písmo zvané katakana, či vlastní písmo japonské. Legenda připisuje vynález písma tohoto slavnému a učenému vojevůdci osmého století, Kibino Mabimu. Písmo katakana čítá celkem 73 znaky, z nichž rozlišuje se 47 znaků slabikových, čistých, 20 znaků nečistých, utvořených pro příbuzné hlásky z prvých 47 připojením dvou bodů (nigoriten) nebo kroužku (maru) po pravé straně. V rychlém písmě znaménka tato však zhusta se vynechávají.

Jakmile přijde japonské dítě do školy, učí se nejprve psáti oběma systémy kana. Asi tak, jako my činíme rozdíl mezi latinkou a německou frakturou nebo písmem francouzským, tak asi rozlišují Japonci též svoji hiraganu a katakanu.

Značky obou těchto systémů, zvláště však katakany, vynikají stručností téměř stenografickou, takže po delším cviku možno jimi psáti snad ještě rychleji, nežli naším písmem.

Slabiky, jež se vyskytují v hiraganě, sestavil japonský světec Kobo-daiši v polovici 9. století v báseň, jež jest mnemotechnickou pomůckou každému, kdo se písmu tomuto učiti chce. Báseň zní (japonsky) ve zmíněných slabikách:

I - ro - ha - ni - ho - he - to
či - ri - nu - ru - vo - va - ka
jo - ta - re - so - cu - ne - na
ra - mu - u - vi - no - o - ku
ja - ma - ke - fu - ko - je - te
a - sa - ki - ju - me - mi - ši
ve - hi - mo - se - su.

Ve volném českém překladu:

Ach, jak mizí rychle krása a vůně květů!
Což trvá něco dlouho na tomto světě?
Den každý prchá z rána do večera,
a zbude pouze sen bez tuchy rozkoše.

Kdyby ku čtení a ku psaní japonskému nebylo potřebí znáti více, než značky hiragany a katakany, neměli by Japonci o mnoho těžší práci, než mají děti u nás, když v obecné škole naučí se dvojí abecedě, latince a písmu německému, a to písmenům malým a velikým.

Avšak — a zde vlastně počíná teprve nesnáz s japonskými knihami a časopisy — japonských značek užívá se pouze jako výplně mezi znaky čínskými. Třeba znal kdo dokonale psáti a čísti katakanou i hiraganou, nestačí mu tato znalost ani k tomu, aby si přečetl jednoduchou lokálku v japonských novinách. Vlastní stavba japonského písma jest čínská, ostatní dvě kany jsou jen maltou, jež kvádry čínských znaků spojuje.

Dle japonské tradice přinesl čínské písmo do říše Vycházejícího Slunce syn korejského krále jménem Aziki kolem r. 286 po Kristu. Protože však kulturní styky Japonska s Čínou byly již staršího data, již v době před Kristem, jest pravděpodobno, že již v době před příchodem Azikiho čínské písmo nabývalo v Japanu domovského práva.

Čínské písmo jest obrázkové, ideografické. Nevyjadřuje hlásky nebo slabiky, nýbrž vždy celý pojem. Povstalo též skutečně z obrázků, jež během pozdější doby z praktické potřeby poněkud byly zjednodušeny. V některých znacích však až dosud nalézti možno zcela zřejmé stopy zobrazení zmíněného pojmu, na př. muž označen jest tělem na dvou nohách. Jen málo znaků vyniká jednoduchostí; většina povstala tím, že jednoduché znaky byly skombinovány. Původní znak, jenž značí podstatu pojmu, zove se kořenem znaku, přídavky zovou se znaky fonetickými, protože zpravidla označují výslovnost povstalé kombinace. U slov na příklad, jež značí různé druhy rostlin, vždycky nalézáme základní znak byliny, při tom ovšem nový znak specifikující

určité genus rostliny. Znak „ruky“ jest základem množství znaků, vyjadřujících činnost; ze znaku „srdce“ pramení množství slov, značících vášeň nebo cit; podobně úrodnými „kořeny“ jsou na př. slova oko, ústa, oheň, voda, hedvábí, déšť, kov, ryba atd.

Školním vzděláním osvojí si Japonec v obecné škole 2—3000 značek. Lidé se vzděláním středoškolským ovládají asi 4—5000 znaků čínských, nejučenější mužové Japonska mohou se pochlubiti znalostí asi 10 tisíc znaků. V celku tedy značně méně, než obnáší znalost Číňanova.

Pokud způsobu psaní se týče, jest psaní to stejné u Japonců, jako u Číňanů. Obtíž záleží však ve vyslovování. Některé čínské znaky čte japonský čtenář čínsky, jiné vyslovuje čínsky i japonsky, jiné pouze japonsky. Japonec může tedy čísti čínskou knihu, třeba nezná řeči čínské: nečte čínských slov, nýbrž čte pojmy, obrázky. Podobně zase Číňan může čísti knihu japonskou, ač nezná japonštiny. Japonec dorozumí se s Číňanem i bez znalosti řeči — malují si značky, jež jeden čte čínsky, druhý japonsky, a oba si rozumějí. Připadalo mi to velmi komické, ale jest to na základě toho, co bylo pověděno, zcela vysvětlitelné, když mi přítel, inž. Hora, pravil: „Bavím-li se s Číňanem, bolí mne vždy ruka.“ Inž. Hora tehdy čínsky neuměl, ale zná několik tisíc čínských znaků, a pomocí tužky bavil se na papíře s Číňanem tak živě, jako se bavíme s člověkem, jemuž rozumíme, hovorem.

Nejlépe zajímavá tato vlastnost čínského obrázkového písma vysvitne z ukázky čínské básně. Uvádíme ji nejprve psanou čínskými literami, pak ve znění, jak ji dle těchto značek čte Číňan, dále jak z těchže značek čte ji Japonec, pak v doslovném překladu z čínštiny, a konečně, jak báseň zní ve volném překladu českém.

(8)	(7)	(6)	(5)	(4)	(3)	(2)	(1)
檻	閣	物	間	朱	畫	佩	滕
外	中	換	雲	簾	棟	玉	王
長	帝	星	潭	暮	朝	鳴	高
江	子	移	影	捲	飛	鑾	閣
空	今	幾	日	西	南	罷	臨
自	何	度	悠	山	浦	歌	江
流	在	秋	々	雨	雲	舞	渚

Číňan četl by báseň takto:

1. T' eng vang kao kê lin kiang ču
2. P' ei yü ming luan pa kê vu
3. Hua tung č' ao fei nan p' u yün
4. Ču lien mu kuan hsi šan yü
5. Hsien yün t' an ying džih yu yu
6. Vu huan hsing i či tu č' iu
7. Kê čung ti tzu kin hê tsai
8. Kien vai č' ang kiang k' ung tzu liu.

Tutéž báseň na základě týchž značek četl by Japonec:

1. Tō-ō no kōkaku kōšo ni nozomeri
2. Haigyoku meiran kabu vo jamu
3. Gvatō ašta ni tobu nanpo no kumo
4. Suren kure ni maku seizan no ame
5. Kan-un tan-ei hi ni jū-jū
6. Mono kavari hoši ucuru iktabi no aki
7. Kakučū no teiši ima izuku ni zo aru
8. Kangvai no čōkō munašku onozukara nagaru.

Doslovný český překlad čínského textu zní:

1. T' eng princ vysoká věž vévodí břehům řeky
2. Opasky drahokamů zvuky zvonků přestaly zpěv tanec
3. Obrazy stromů na stropě ráno létají jižní oblaka
4. Nach záclony večer balí západní hory déšť
5. Tichý mrak hluboká voda stín den daleko daleko
6. Věc změna hvězda se hýbe jak často čas podzim
7. Věž vnitřek císař syn nyní kde jest?
8. Zábradlí za řeka dlouhá pustě sama plyne.

Volný český překlad zněl by asi:

1. Vysoký palác prince T' enga shlíží na řeku a břeh;
2. Již nepřichází ve vozech ozdobených drahokamy a se zvučícími rolničkami panstvo ku zpěvu a k tanci.
3. Kolem malovaných stropů za jitra vznášejí se mlhy z jižních pobřeží;
4. Nachové záclony vytaženy k večeru odhalují na kopcích k západu déšť;
5. A v dálce zjevují se klidná mračna a tmící se jezírka.
6. Vše se mění, čas ubíhá, a kolik roků zde již přeletělo?
7. A princ, jenž bydlil v paláci, kde as nyní jest?
8. Jen dlouhá řeka teče za zábradlím sama a nezměněna.

Čísti a psáti japonsky jest tedy nesmírně obtížno. Není proto s podivem, že středověký jeden misionář psal do Evropy, že Japonci píší písmem, jež jest jistě vynálezem ďábla, jenž chtěl jím týrati člověčenstvo.

Již mnohokráte vyskytl se v Japonsku návrh, aby národ přijal místo těžkého a složitého svého písma jednoduchou abecedu latinskou. Ve skutečnosti každý Japonec, jenž prošel obecnými a středními školami, ovládá dosti dobře latinku vedle svého písma, tak že zavedení snadné a průhledné naší abecedy nestálo by v zásadě nic v cestě. A přece snahy jednotlivců, kteří chtějí národ i v této věci emancipovati od fosilní kultury čínské, narážejí na překážky, jež na ten čas zdají se býti téměř nepřekonatelnými.

Problém změny písma jest zvláště proto tak nesnadný, že písmo, podobně jako řeč, není něčím čistě mechanickým a vnějším, co by se lehce, jako šat, dalo odložiti. Jest to dalekosáhlý problém psychologický, jenž souvisí s celou duší japonské kultury staletími posvěcené. Naše písmo jest vesměs abstraktní; naše značky písmové samy o sobě neznamenají vlastně nic. Naproti tomu v čínštině písmo znakové jest konkrétní: písmeno mluví k pozorovateli jako obraz, pojem jest bezprostředně obsažen ve značce. Jako v egyptských hieroglyfech, tak i v čínských znacích podává se oku obraz předmětu, tak že čtenář chápe smysly, co my teprve spekulací musíme konstruovati. Na př. značky pro stan, horu, řeku, bránu atd. ještě v nynějších zdegenerovaných znacích předvádějí bezprostředně představy těchto předmětů. V jiných případech obsahují čínské značky celé definice: tak značí se třemi stromy les, dvěma park, sluncem a měsícem světlo, srdcem věrnost, a podobně. I kulturně-historicky mají mnohé z těchto značek velikou důležitost. Nebe označuje se jedničkou — značka shoduje se se starým čínským náboženským názorem, jenž nebe uctíval jako nejvyšší božstvo. Tři ženy pod jednou střechou značí vádu, svár a ctižádost, z čehož možno s určitostí uzavírati, že staří Číňané byli polygamisty atd.

Jisto jest, že intelekt, který jest zvyklý bráti se ve všem myšlení jinými cestami, nežli se béře duch kulturního Západu, nedá se jen tak lehce odvrátiti od systému, jenž tomuto jeho způsobu smýšlení tak hluboce odpovídá.

Na druhé straně jest jisto, že Japonsko, jež si osvojilo ze západních kultur téměř všechny moderní vymoženosti, nebude se moci dlouho brániti tomu, aby na dále nové víno civilisace nebylo naléváno do staré nádoby: čím více postrádá moderní Japonec možnosti vyjádřiti svým písmem přesně a snadno moderní pojmy a představy, tím více železná nutnost bude jej nutiti, aby se obrátil k evropskému způsobu vyjadřování myšlének. Svoboda, jež jest hlavním principem moderní kultury bělošských národů,

třeba přenesena tisíce kilometrů na Daleký Východ, bude se jistě i tam snažiti, aby se sebe setřásla úzkou svěrací kazajku starého čínského otroctví.

Obhájci starého systému uvádějí mimo citovaného již ducha řeči a písma, jenž psychologicky bližší jest japonskému intelektu, než importované zboží z ciziny, ještě jiné důvody. Poukazují na př. na to, že v poslední válce rusko-japonské nepotřebovali Japonci vlastně šifrovati své depeše; jejich dokumenty a mapy byly pro Rusy bezcennými, protože jich nedovedli čísti. Naopak však mnoho japonských důstojníků znalo azbuku, a v této věci měli pak ovšem Japonci nad Rusy převahu. Důležitým momentem svědčícím ve prospěch dosavadního systému jest též okolnost dříve uvedená, že Japonec píšící a čtoucí čínské značky má tím otevřenu celou čínskou velikou literaturu, a že písmo spojuje oba veliké národy Asie, jež jednou jsou snad Prozřetelností povolány k tomu, aby hrály vedle sebe důležitou roli v budoucích osudech národů asijských.

Naproti tomu uvádějí zastanci latinky, kteří vydávají též časopis zvaný „Romadži“, psaný latinkou, řadu důvodů neméně závažných. Shrnují je:

1. Ježto latinské abecedě jest možno nepoměrně lehčeji se přiučiti, stoupne počet čtenářů knih. 2. Ježto knihy budou hledanějšími, budou vědomosti a vzdělání šířeny do nejširších vrstev. 3. Času, jehož jest dosud potřebí k naučení se ohromnému počtu značek čínských, mohlo by býti použito ke studiu věd moderních. 4. Za dřívějších dob přijímalo Japonsko svoji kulturu z Číny, a proto bylo od Číny odvislé i v ohledu jazyka a písma. Dnes nemůže Čína Japonsku poskytnouti ničeho. Naproti tomu přijímá dnes Japonsko vše z Evropy a z Ameriky, a jest proto železnou nutností, aby se Japonci učili řeči a písmu Angličanů a Američanů, svých novodobých učitelů. 5. Jest nejvyšší čas, aby Japonsko setřáslo se sebe idee Číny a vše, co na Čínu a odvislost k ní připomíná. Dokud však Japonsko užívá v písmě značek čínských, lpí na Japonsku neustále zápach čínštiny, a jest těžko sprostiti se tohoto společenství. Čím více znaků zná japonský inteligent, tím více jest — ani snad o tom nevěda — pod vlivem čínských názorů a tradic. 6. Nejdůležitějším požadavkem u nás jest znáti jazyky civilisovaného světa, a branou k nim jest dokonalá znalost západního písma. I v Číně jsou lidé, kteří uznávají, že jest čas, aby krkolomný dosavadní systém písma zaměněn byl za jednodušší a praktičtější. Tím spíše může se ho zbaviti Japonsko, jež písma toho nevynalezlo, nemusí se s ním tudíž loučiti jako se součástí své vlastní starobylé kultury.

Dovedli-li velicí budovatelé moderního Japonska oktroyovati svému lidu téměř přes noc epochální změny v celém nazírání

světovém a společenském, jest charakteristické, že se neodvážili užíti tohoto násilného prostředku též k zavedení evropské abecedy do své vlasti. Tušili asi, jaký obrovský zmatek by to bylo způsobilo, a jak by se byla na čas zastavila všechna duševní práce v zemi.

Prozatím otázka tato zůstává problémem, a každý, kdo váží si a miluje malé ty lidičky na dalekém Východě se všemi nadšenými jejich nadějemi a vášnivými snahami za pokrokem a světlem, přeje jim jistě ze srdce, aby v zájmu budoucí své kultury i tento problém šťastně rozluštili.˙.

Jako o Evropě možno právem říci, že základem literatury všech jejích národů, i žijících daleko od poloostrova balkánského a apeninského, byla literatura a vůbec kultura řecká a římská, podobně možno tvrditi o Japonsku, že základy literární kladla tam Čína. Před stykem s Čínou a Koreou nebylo v Japonsku literatury. Teprve cestou přes Koreu vnikla do říše Vycházejícího Slunce literatura čínská. Stejnou cestou přišel do Japanu budhismus a s ním současně též filosofie indická. Nejstarší tvorbou byla jen literatura poetická, ve které — jako v řeckém Homerovi — měl převahu element hrdinně válečnický. V dobách dalších rozvíjel se neustále styk Japonska s Čínou; kupci navazovali čilé spojení, státníci a kněží podnikali časté cesty do krajů Číny a naopak. Jen tehdejšími nepokoji v Koreji, která byla spojovacím mostem mezi Čínou a Japanem, byly tyto rostoucí vlivy na čas přerušeny. Zdá se však, že i v těchto dobách sebe bouřlivějších tiché kulturní styky nikdy úplně nebyly přervány. Brzy na to započala v Japonsku tak zvaná překladatelská perioda, kdy zejména čínské knihy a idee odívány byly japonským rouchem. Touto cestou proudila ze sousedství do Japonska stále nová a znamenitá literatura.

Feudální systém znamenal dočasný konec těmto stykům a utěšeně rostoucímu rozmachu literatury. Feudální pánové byli příliš zaměstnáni loupežením a vedením válek, než aby byli ztráceli čas literaturou a výchovou mládeže. Nastala temná doba reakce, jejíž vliv ničil nejen všechny literární snahy, ale ztrpčoval vůbec všecku rozkoš života. Nekonečné spory a boje byly dobou úplně sterilní pro literární vývoj země. Jedinou světlou stránkou celé dlouhé této periody může býti nazvána ta okolnost, že to, co japonská kultura tehdy již měla, bylo udrženo v ryzí, cizinou nezkažené kvalitě.

V těchto stoletích, kdy Japonsko spalo, připravovaly se v ostatním světě veliké civilisační proměny. Objevení Ameriky a vynález tisku jsou pravými epochami v dějinách lidské kultury. Národové nabyli nové životní energie a snažili se uplatniti se mimo úzké hranice svých domovin. Spaněly a Portugaly poslaly své objevitele, kteří objeli mys Hornův a někteří z nich přijeli i do Japanu. S nimi přišli i křesťanští misionáři. Asi šedesát roků trval tento klidný vliv křesťanského západního světa na Japonsko, a oněch šedesát let mělo hluboké důsledky v duševní sféře Japonska. Misionáři byli velmi horliví nejen v šíření víry, nýbrž snažili

se rozšířiti obzor národa i v otázkách ostatního duševního života. Že tím i rozvoj literatury značně a v základech byl podepřen, jest samozřejmo.

Když následkem příčin, jež jinde byly vypsány, cizí misionáři ze země byli vyhoštěni, opustil Japonsko nejen element náboženský, ale s ním odešel i všechen kulturní a literární styk se Západem. Dovolení převážeti cizí knihy bylo vzdělancům japonským odňato, protože vláda se domnívala, že by tím náboženský proselytismus v nové síle mohl býti obnoven. Tím ovšem odňata byla japonské literatuře, jež účinným vlivem cizinců a styky se zahraničím činila rychlé pokroky, mocná podpora. Následovalo 250 roků odloučenosti Japonska od ostatního světa, kteréžto období bylo však spolu též dobou naprostého míru. Japonská literatura vzrůstala v této době povlovně a přirozenými, vlastními cestami.

Na počátku XIX. století přistály na pobřeží japonském koráby britské, ruské a později americké. Příchod bělochů v této době znamenal počátek nové éry Japonska, jež otřásla celým životem národa, a neušetřila ovšem též literatury. Lidu dostala se do rukou nová duševní strava, s počátku jen různá cizí díla medicinská a zeměpisná — politická byla přísně zakázána, a národu vysoce nadanému, ale uměle ve tmě drženému vzešlo nové světlo, jehož již nikdo zacloniti nemohl. Pohřben feudální systém, dosazen nový režim mikada, a s érou Mejdži, Osvícení, počala i nová éra literatury japonské.

V dobách největší stagnace japonské literatury byly to téměř výlučně ženy, jež se opuštěných uměn ujaly. Největší sbírka staré japonské poesie Manjošu, jež obsahuje básně hlavně z doby sedmého a osmého století, má mezi svými 10.000 listy značnou část produktů duše žen.

Japonci sami dělí svoji literaturu na 16 oddílů, v nichž rozlišují: Dějepis, právo, biografii, topografii, denníky osobní, cestopisy, poesii, romány klasické a moderní, divadlo a j.

Japonské básnictví charakterisuje velmi dobře W. G. Aston ve své „A History of Japanese Literature".

„Japonské básnictví omezeno jest na lyriku a na epigramy. Máme v Japanu verše jednající o lásce, básně toužící po domovině, hořekující nad nepřítomností drahých osob, básně opěvující víno, elegie nad mrtvými a lamenta nad pomíjejícností lidského života. Přednost mají ovšem sujety z říše viditelné krásy přírody. Měnivý vzhled ročních počasí, zvuky zurčících pramenů, sníh na hoře Fudži, vlny lámající se na pobřeží mořském, mořská tráva zaháněná k břehům, ptačí zpěv, bzukot hmyzu, kuňkání žab, vymršťování se pstruhů nad hladinu bystřin, říjení vysoké zvěře v podzimku, načervenalé zbarvení javoru, měsíc, květiny, déšť, vítr, mlha — toť vesměs nejoblíbenější předměty, u nichž ja-

ponský básník s potěšením a nejčastěji spočine. Přičiníme-li několik sujetů vlasteneckých a oslavných, a nepatrný počet básní náboženského charakteru, jest výpočet japonské poesie dosti úplný.

Ale jsou tu, jak B. H. Chamberlain vypozoroval, některé nápadné mezery. Západ slunce, na příklad, nebo hvězdné nebe nezdály se buditi pozornosti básníků. Zpěvy válečné — zjev u národa tak vojenského velmi zvláštní — téměř naprosto neexistují. Zřejmo, že bojování a prolévání krve nebylo uznáváno za hodno zbásnění.

Jako evropské kultury čerpaly po celá staletí z klasických literatur Řecka a Říma, podobným duševním vůdcem Japonska po mnohá století byla Čína. Ale více v kterémkoli jiném odvětví duševní činnosti, nežli v poesii. Básníci japonští jakoby schválně zdržovali se vlivu jediné cizí literatury, která jim byla přístupna. Reminiscence na čínskou historii a literaturu nejsou v japonské poesii časty, a používání čínských slov, jež jinak v Japonsku bujelo měrou velmi povážlivou, v poesii klasické bylo téměř v klatbě.

Příčiny toho dlužno ovšem hledati též jinde, než ve snaze o čistotu domácí tvorby. Fonetická povaha čínštiny a japonštiny se naprosto různí. Čínština jest jednoslabičná, japonština mnohoslabičná. Mimo to slabika čínská jest mnohem složitější, hutnější, nežli slabika slov japonských. Obsahuje dvojhlásky, nosovky a ukončuje slova souhláskami, čehož všeho v japonštině není.

Jest ovšem pravda, že Japonci, přijímajíce čínská slova, přizpůsobili je svému fonetickému systému. Ale proces tohoto přizpůsobení zůstal vždy kusý: oba tyto různorodé elementy shodují se asi tak, jako se shodují kámen a cihla v téže stavbě.

Jest proto přirozeno, že Japonci odmítali tomuto zpola zdomácnělému cizinci vstup do posvátného chrámu národní poesie, ač tím ovšem vzdávali se též bohatých pokladů výrazu a obsahu poesie a tvorby čínské."

Moderní japonská poesie vyvíjela se již na základě vzorů literatury západní. Jména Victor Hugo, Shakespeare, Goethe a jiných velikánů evropské poesie nebyla v této době vzdělancům japonským již jmény neznámými. Na tvorbu dramatickou a na román neměla literatura západní téměř žádného vlivu: za to však v oboru básnictví, zvláště lyriky, jež jest vlastním a téměř výlučným polem poesie japonské, znamená epochu.

Moderní japonská lyrika počíná vlastně rokem 1882, kdy tři básníci, Tojama Masakazu, Jatabe Ryokiči a Tezugiro Inuje vydali knihu „Sintaiši šo", t. j. „Poesie v novém slohu". Obsahovala překlady z Tomáše Graye, Longfellowa, Tennysona a jiných, některé scény ze Shakespeara, na př. známý monolog „To be

or not to be", a pět básní původních. Sbírka tato vzbudila nejen veliký zájem, ale byla příčinou též vášnivých polemik jedněch, kteří hájili nové směry v poesii, a druhých, kteří bojovali za osobitý starý ráz básnictví japonského. Jest přirozeno, že zvítězili enthusiasti moderní, a od té chvíle datuje se rozkvět moderní poesie japonské. Mezi předními autory moderními jmenovati dlužno Tojamu Masakazu, Jamadu Taketaro, jenž jest spolu též vynikajícím novelistou a snaží se horlivě o sblížení řeči spisovné s řečí lidovou, Nakamura Akiba, autora populární básně „Vidění na bojišti", a Šivoi Uko, nejdelikátnějšího z japonských básníků. Nejlepší z jeho děl jest sbírka veršů vydaná roku 1898 pod názvem „Hana Momidži", „Květy a listy podzimu".

I v moderní době uplatnily se v japonské literatuře ženy. Byla to zvláště Ičijo Higuči, jež bývá zvána „japonskou kukačkou". Zemřela ve stáří 25 roků, odzpívavši si svých 8008 „kukú", jako říkají Japonci o lesní kukačce. Zemřela vysílením a zanechala po sobě tisíc stran krátkých povídek, z nichž některé pokládány jsou za nejlepší díla moderní beletrie japonské.

Jiná silná žena doby nejnovější jest baronka Nakadžima, revolucionářka jak v politice, tak v literatuře. Měla nadání tak fenomenální, že již jako desetileté děvčátko konala přednášku u dvora v přítomnosti samotné císařovny. Později byla častěji uvržena do vězení, protože její snahy za emancipaci japonské ženy pokládány byly japonskými konservativci za nebezpečné státu a společenskému zřízení země. Znala též Evropu, kterou navštívila na delší dobu se svým manželem, diplomatem, a vydala řadu knih z oboru poesie, politiky a literární historie. Mezi ženskými literáty poslední doby nutno uvésti ještě Kaho Tanabe Mijake, jež napsala několik překrásných cestopisů, a Usurai Kadžita, jež vydala několik románů, z nichž nejznámější jest „Onisenbiki", „Tisíc ďáblů".

Pokud románů se týče, Japonsko může se pochlubiti tím, že má romány napsané již v desátém a jedenáctém století. Hlavně těmto literárním produktům japonské beletrie jest co děkovati, že kulturní a společenský život starého Japonska znám jest do všech podrobností. Rytíři a jich dámy představují se čtenáři s upřímnou frivolitou tehdejší doby, ozdobeny však též elegancí a šlechtickým okolím, jež vyznačovaly tehdejší život v Kiotu poblíž císařského dvora. Romány líčí živě intriky dvorské i intriky lásky, líčí veršující pány a dámy od císařského dvora, vypravují, jak trávili večery dívajíce se na měsíc a hrajíce na flétnu, popisují do všech podrobností jejich šat a společenské zábavy — jsou tudíž nevyčerpatelnou studnicí pro každého, kdo chce studovati mravy a obyčeje starého Japonska. Nejstarší

z těchto románů jest „Taketori Mono-gatari", to jest „Román sběratelky bambusu"; pochází z desátého století. Z roku 1004 pochází nejcennější z těchto románů, „Gendži Mono-gatari".

Za nejlepšího svého romanopisce pokládají Japonci Bakina (plným jménem Kjoktei Bakin, 1766—1848). Nebyl-li nejlepším, nutno mu přiznati, že byl jistě nejplodnějším z japonských beletristů. Napsal 300 románů. V sedmdesátém roce svého věku úplně oslepl a diktoval další práce své dceři. Největší jeho prací jest „Satomi Hakken-den" („Román o osmi psech"), na němž pracoval 28 roků, a jenž čítá plných 106 svazků!

Rovněž z prvé poloviny devatenáctého století pocházejí známé romány „Ukijoburo" od Samba, a „Hiza Kurige" od Ikku. Veliké oblibě těší se v Japanu historické romány a povídky, a populárních autorů tohoto odvětví literatury jest tam množství. Zajímavo jest, že celá řada autorů píše — dle našich názorů — nemorální a pikantní povídky, jež japonskými čtenáři, i dámami z lepší společnosti, v pravém slova smyslu jsou hltány.

Velmi rozsáhlá jest japonská literatura pro děti. Sotva který jiný národ může se pochlubiti tolika a tak pečlivě vypravenými spisy všeho druhu, určenými pro výchovu a zábavu dorostu.

Tvorba poetická, možno lépe říci „veršování", nebylo však doménou jen literátů z povolání. Verše dělá v Japanu téměř každý, mužové, ženy i děti. Občas zvou se přátelé navzájem a při čaji předčítají si vlastní verše. Tato veršovnická činnost bývala vždy hojně podporována japonskými vladaři. O jednom z nich, o třetím šogunu z rodu Minamoto, se vypravuje, že každý odsouzenec ku trestu sebe těžšímu ihned byl propuštěn na svobodu, přinesl-li vladaři utu, báseň o 31 slabice. I nynější císařský dvůr přeje tomuto veršování, a nynější císařovna-vdova, Haruko, sama básnířka, pořádá každoročně básnický turnaj, jehož každý poddaný může se zúčastniti. V novinách bývají uveřejněna themata, na něž třeba skládati básně. Nejlepší ze zaslaných veršů odměněny jsou tím, že sama císařovna ve veřejném shromáždění je předčítá. V r. 1904 stanoveno bylo císařovnou thema „Borovice na skále"; básní zasláno bylo 12.357.

Prosodie japonská jest naprosto originelní. Nezná rýmů, nezná slabik přízvučných a nepřízvučných — hlavním pravidlem jest, že střídají se řádky o 5 a 7 slabikách. Schéma japonské básně možno tudíž naznačiti počtem slabik jednotlivých veršů: 5, 7, 5, 7, 5, 7 . . . . 7.

Některé básně mají třeba i padesát, sto i více veršů, ale jsou seřazeny vždy dle uvedeného schematu.

Nejoblíbenější jsou však pětiřádkové básničky (5, 7, 5, 7, 7) o 31 slabice. B. H. Chamberlain uvádí příklad takové básně:

Hototogisu 5
Nakicuru kata vo 7
Nagamureba — 5
Tada ari-ake no 7
Cuki zo nokoreru. 7

„Dívám se k místu, kde zpívávala kukačka — dnes nic tam není, nežli měsíc v ranním svítání.“

Mimo básně o 31 slabice nejčastější jsou útvary o 17 slabikách.

Jak velice v Japonsku básnictví jest rozšířeno, viděti též z toho, že veliký počet inteligentních lidí obojího pohlaví nalézá pramen výživy v tom, že vyučují umění veršovnickému. Citovaný Chamberlain uvádí program básnických soiré, jež se konaly v bytě bohaté dámy tokijské, a k nimž předem dle měsíců rozvržena byla themata (v červenci a v srpnu byly prázdniny, kdy večírky odpadly). Themata ta jsou:

Leden: Sníh v Tokiu. Radosti zimy.

Únor: Chodec poslouchá zpívajícího slavíka. Švestkové květy zaváté sněhem.

Březen: Bažina na jaře. Chatrč v horách za vesny.

Duben: Květy třešní v temné noci. Zřícenina porostlá vistariemi.

Květen: Pole rýžová v létě. Pohled na vesnici uprostřed zelených stromů.

Červen: Vdechování vlažného vzduchu za večera. Mlhy na horách.

Září: Měsíc zrcadlící se ve vodě. Chlad po dešti.

Říjen: Řeka za podzimu. Divoké husy letící k oblakům.

Listopad: Srnčí za večera. Listy javoru zmrzlé prvním mrazem.

Prosinec: Květy zimy. Průhled na vzdálené hory bezlistými stromy.

Nutno ještě dodati, že není nezbytným požadavkem japonské básně, aby byla originelní. Opisovati z jiných, třeba nejznámějších autorů, není hanbou, naopak jest důkazem, že plagiátor jest osobou velmi sčetlou. Oblíbenou zábavou společenskou jsou improvisace veršů. Hostitelé neb některý z hostů udá thema, ostatní improvisují na thema verše, jež se ihned recitují. Jiný oblíbený druh této zábavy „renga“ zvaný záleží v tom, že host řekne druhou polovici básně, a někdo jiný ze společnosti povinen jest doplniti ji polovicí prvou.

Jediná císařovna Haruko napsala v době od r. 1893 do r. 1901 více než 27 tisíc básní o 31 slabice. Miliony takových básní zrodí se v Japanu rok co rok, a miliony jich uschováno jest v knihovnách a domácnostech. Že obrovská většina těchto pro-

duktů jsou úplně bezcennými hříčkami, nasvědčují výmluvně slova Chamberlainova, jenž praví: „Člověku jest až úzko, dívá-li se na tento shon po verších; lituje, že veliké této píle není použito raději k něčemu užitečnějšímu, na příklad k rozbíjení štěrku na silnicích . . ."

Uvádím několik malých ukázek nejznámějších japonských básniček.

„Vítr rozptyluje květy třešní. Pak prší. Jsou to slzy těch, kdož pláčou nad květy."

„Jak často měním předsevzetí! Jak často měním myšlenky! Na jednu pouze věc možno se spolehnouti: Srdce!"

„Podzimní obloha a žena jsou si podobny: každý z nich mění se nejméně sedmkrát za den."

„Jak smutna jsi, dědino, v zimě! Kde jest tvůj lid? Zmizel . . . kde tvoje květy? Opadaly."

*

Jako ukázku japonské beletrie dovoluji si uvésti novelu „Čohanagata" ze sbírky „Hana-to-Buši" vydané od Tei Fudžiu v Tokiu, se všemi zvláštnostmi japonské dikce, pokud ovšem dvojím překladem, z japonštiny do angličtiny, a z angličtiny do češtiny, nebyly setřeny:

„Byl krásný den. Horké, parné dny letní minuly. Přišel chladný vánek podzimu. Kdo by se neradoval z pohledu na krásné zahrady, sladké louky a zlatá pole rýže v povzdálí? A vskutku — dvě ženy stály, jež se mohly radovati z těchto skutků lidí a přírody; ale soudě dle jejich pohnutí, sotva asi hovořily o šťastném svém okolí a milých chvílích . . .

Byly to sestry — a přece v tomto okamžiku byly to nejkrutější nepřítelkyně. Starší pravila: „Sestro, ty jsi jistě přišla žádat našeho otce, aby se přiklonil ku straně tvého muže. Válka, o kterou jde, ničí celý náš kraj. Jest mi líto, ale musím ti říci, že otec se přikloní ku straně naší, protože naše věc jest spravedliva."

„O! Nemůžeš věděti ještě, přikloní-li se k tobě či ke mně; pojďme k němu a zeptejme se ho."

Starší sestra viděla, jak mladší se vzchopila k chůzi, zastavila ji a pravila: „Nač bys chodila ty? Půjdu sama dovnitř a otce se optám."

Však mladší pospíchala rychleji, a starší hnala se za ní, jak nejrychleji mohla. Obě sestry stály nyní před otcem, jenž byl muž více než šedesátiletý. Na první pohled bylo zřejmo, že jest to statný a zmužilý válečník. Tázal se jich, čeho si přejí.

Starší pravila: „Ach! Otče, přijela jsem z daleka, abych tě prosila a zapřísáhala, bys měl s námi smilování, přiklonil se k mému manželovi a pomohl mu ve válce. Jsi nejlepší válečník v zemi, a muž mne poslal, abych ti prosbu tuto přednesla."

„Ach! Otče, jistě se ujmeš věci mého manžela; vždyť víš, jak dokonalý jest to samurai" — vykřikla mladší.

Starý otec díval se na obě klidně vážnýma očima, a pravil: „Slyšte, dcery! Vaši mužové poslali vám sem dopisy. Dříve než o věci jednati budeme, přečtěte si dopisy svých manželů."

Dcery byly zvědavy na obsah dopisů a třesoucíma se rukama otevřely dopisy. Nebyly to vlastně listy, bylo to jen několik řádků veršů. Obsahu nerozuměly. Otec ptal se: „Rozumíte?" Odpověděly: „Nikoli!" Starý muž dal si přečísti verše a pravil pak vážně: „Smysl jest, že nelze, aby tchán byl nepřítelem v poli. Která nedokáže, abych se přiklonil k jejímu muži, již tím jest rozvedena. Nebudu pak bojovati proti jejímu manželu jako jeho tchán, nýbrž jako člověk zcela cizí."

„Otče! otče! co máme činiti? O, co učiníme? Není jiné cesty?" vzkřikly obě sestry.

Obě nevěděly si rady.

V tom přišel sluha a pravil: „Pane, přišli poslové a rádi by s tebou mluvili."

„Dobrá, uveď je, chci je přijmouti ihned."

Poslové uvedeni byli před starého válečníka. Nebyli to suroví vojáci z tábora neb z pole, byli to jemní, hezcí hoši, oba asi desetiletí. Jako synové samuraiovi byli ovšem nejen stateční, ale znali i všecky předpisy zdvořilosti. Zdvořile, ušlechtile a s vážnou důstojností poklonili se před pánem domu. Tito hoši byli synové obou sester. Matky byly krajně překvapeny, když spatřily své syny zde. Jak rádi by se byli objali synové s matkami, a matky se syny, ale city musily býti ovládány rozumem — hoši, téměř ještě děti, přišli odevzdat vážná svá poselství.

Dědeček tázal se jich s hlubokou, vznešenou vážností, co mu přinášejí. Odpověděli: „Přišli jsme byvše posláni svými otci, bychom tě, dědečku, požádali, abys se přiklonil ku straně jednoho neb druhého. A čekáme nyní dychtivě na to, co nám odpovíš."

„A co se stane, děti, jestliže se nepřikloním k té, ani k oné straně?"

Macutaro, syn starší sestry, pravil: „Nepřikloníš-li se ku straně mojí, jsem hotov zemříti. Hleď, jsem připraven na smrt." Odhalil při těchto slovech svrchní své roucho, a pod ním bylo viděti roucho bílé, roucho smrti. Matka radostnou pýchou se zapýřila vidouc svého syna tak statečného a pevného. Podívala se na svoji sestru a pravila: „Podívej se, jak můj syn jest sta-

tečný!" „Ano, však můj syn není statečný o nic méně. Podívej se..." pravila mladší a odhalila jeho svrchní roucho; i pod šatem mladšího objevilo se roucho bílé, roucho smrti.

Děd díval se vážně a vida, jak oba jsou stejně pevně rozhodnuti, pravil: „Rozumím vám. I já chci, byste slyšeli moji vůli. Však matky nesmějí déle zůstati v této místnosti. Odejděte odsud okamžitě!"

Nebylo odvolání, musily poslechnouti. S tlukoucím srdcem a s úzkostí, jež hrozila, že jim srdce rozdvojí, opustily matky světnici. Na to pravil děd:

„Poslouchejte, děti! Zde jsou dva meče, každý z vás dostane jeden. Jste-li statečnými syny samuraiů, skřížíte meče zde přede mnou, a přikloním se k tomu, kdo v zápase zvítězí."

Oba hoši souhlasili. Vstali a postavili se tváří v tvář hotovi k zápasu. Starý samurai přinesl zatím buben zvaný kodama no cuzumi a pravil: „Budu hráti na tento nástroj, pokud budete zápasiti. Buďte oba opatrní a stateční!"

Promluvil a počal zpívati a hráti. Hoši vzali meče z pochvy a počali zápas. Byly to děti sotva desítileté, ale sumuraiská duše, toužící po úspěchu, dodávala jim potřebné odvahy, aby poslání své až do konce řádně vykonali.

Ale matky jejich! jak byly ustrašeny! jak srdce jejich tloukla v ňadrech! Nesměly vejíti — a jak rády by se byly přiblížily svým miláčkům!

Boj byl stále prudší a vášnivější. I venku bylo lze dobře slyšeti nárazy mečů. Oba hoši projevovali v zápase skutkem, že jsou skutečně syny samuraiů. A při tom stále zvuky bubnu doprovázeny byly hlubokým hlasem zpívajícího starce. Kdo bude asi vítězem?

„Děti, nechte zápasu, viděl jsem vítězství! Dcery, pojďte sem a starejte se o své děti!"

Běda! Statečný Macutaro raněn byl smrtelně. Jak zoufalá byla asi matka a syn! Všecky naděje jejich byly pohřbeny, všemu byl nyní konec!

Ano, Sasaiči zvítězil, ač i on byl poněkud raněn. Děd přikloní se nyní k jeho straně. Jak šťastna a jak pyšna byla jeho matka!

Macutaro pln žalu nad svojí porážkou, nedbaje bolesti žádal, aby zápas byl obnoven. Krev řinula se mu z rány, zavrávoral a oči jeho se zakalily. Byl statečný a opravdový až do konce. Matka jeho téměř šílená bolestí zvolala: „Zabil jsi svého vnuka, ty necitelný, ukrutný! Což jsi ho nemiloval? Nelituješ ho?" Slzy kanuly jí jako déšť. Macutaro vzkřikl umdlévajícím hlasem: „Matko, nečiň mu výčitek k vůli mně. Já jsem vinen tím, že jsem prohrál. Prosím tě, řekni otci, až bude mne proklínati, že

HARAKIRI.

(Zapůjčeno importní firmou V. Staněk v Praze.)

jsem nikdy nepomyslil, že bych takto mohl býti poraněn. Snad to byl osud."

Děd nemohl se již déle zdržeti. Rychle vytáhl svůj meč z pochvy a vrazil si jej do života. Obě ženy byly překvapeny na výsost. Přiskočily k němu a třesoucími se rty se tázaly, proč to učinil? Těžce přemáhaje krutou bolest upřeně se díval do tváře starší své dcery a hluboce pohnut pravil: „Zajisté, drahá dcero, měla jsi právo se domnívati, že jsem ukrutným otcem. Ale poslyš, proč jsem tak učinil. Meč, který jsem podal Sasaičimu, jest velmi ostrý, jest to meč, který jsem dostal v jedné bitvě od vůdce. Meč, který jsem podal Macutarovi, byl starý a tupý. Chtěl jsem, aby Sasaiči byl zachráněn. A proč jsem tak učinil? Tvá mladší sestra není moje vlastní dcera. Byla jediným dítětem mého švakra, jenž umíraje dítě své mi svěřil. Staral jsem se proto o ni, jak o oko v hlavě, a povinností mojí bylo pečovati o ni více, než o vlastní tělo a krev. Proto, rozumíš, přiklonil jsem se k její straně. Proto jsem vydal na smrt svého jediného a milovaného vnuka — více jsem musil pečovati o tu, jež mi umírajícím byla svěřena, než o tu, jež byla mojí vlastní, a kterou jsem tolik miloval. Srdce mi puká nad tím, že vnuk milovaný tak těžce jest raněn. Však, drahý Macutaro, buď jist, že neumíráš nadarmo. Nežel své porážky! Pomysli jen: Tvé siaboučké ruce zabily jednoho z nejsilnějších válečníků celé země, tvého děda, jenž se postavil jako nepřítel proti tobě. V celé zemi všichni stateční válečníci velebiti budou tvoji hrdinnost. Budeš čítán mezi nejstatečnějšími válečníky — vždyť jsi zabil svého nepřítele, tak draze vykoupil jsi svoji smrt!"

„Ó, Macutaro," volala ubohá matka. „Ó, můj miláčku, slyšel jsi, co pravil tvůj děd? Neumíráš nadarmo, smrtí svojí proslavíš jméno otcovo po celé zemi!"

„Ó, matko, s jakou radostí slyším tato slova. Jak jsem šťasten, že nemusíš již opustiti otce. Budete žíti opět šťastně pohromadě. Ó, matko, kde jsi? Již tě nevidím! Snad se mi lidé budou smáti, že jsem slaboch, ale rád bych ještě jednou viděl matku a otce. Kde jste? Matko, kde jsi?"

„Zde jsem, u tebe, drahé dítě. Nevidíš mne? Nepoznáváš mne?"

Mladší sestra plakala se zarmoucenou matkou a plna soucitu a smutku obrátila se k dědovi, jenž umíral: „Jak se ti kdy odměním, drahý otče, za všecku tvoji lásku a péči? A ty, drahá sestro, odpusť mi, čím jsem ti ublížila..."

„Nemluv o tom, sestřičko; klidně nutno hleděti tam, kde osudu nelze změniti..!"

Nadešel konec. Vnuk a děd zemřeli současně. Jemný podzimní větřík odnášel dvě duše kolem zahrady. Květiny skláněly

krásné své hlavy plné večerní rosy, jako by spolu naříkaly nad smrtí dvou statečných samuraiů.

Mladý zápasník ležel maje mrtvou hlavu položenu na meči. Starý válečník plný slávy a udatnosti nedbal již o svůj věrný meč. Něžné poupě, jež mohlo v budoucnosti vykvésti vzácným květem, a stařec, jenž žil jako starý strom vysoko na skále — oba leží mrtvi — ale smrt jejich byla pravá a ušlechtilá smrt japonských samuraiů."

*

Jako ukázku literatury lidové uvádím v překladu pohádku ze sbírky Richarda Gordona Smitha „Ancient Tales and Folklore of Japan".

Nápoj nesmrtelnosti.

Na severovýchodní hranici provincie Totomi, a na severozápadní hranici provincie Suruga stojí vysoký vrch Daimugenzan. Jest to vysoká a divoká hora, pokrytá asi do dvou třetin výše borovicemi, modříny, stromy kafrovými a pod. Po úbočí vede jen velmi málo cest, a snad žádná z nich nesahá až na vrcholek hory. Asi na polovině cesty lesem zřízena jest svatyně bohyně Kvannon. Je tak malinká, že tam ani kněz žíti nemůže, a sama kaplička již stářím se rozpadává. Snad nikdo neví, proč zřízena svatyně na místě tak nepřístupném — je to tajemstvím pro celé okolí vyjma jedinou rodinu, jež ji často navštěvuje.

Jednoho dne roku 1107 mladá dívka modlila se před svatyní za uzdravení své matky. Jmenovala se Okureha. Žila v Taširo na úpatí hory, byla nejkrásnější z dívek celého kraje a dcerou jakéhosi rytíře.

Uprostřed posvátného ticha, jež v lese panovalo, zatleskala Okureha třikrát rukama před sochou Kvannon, a hory odpovídaly jí krásnou ozvěnou. Když se domodlila, chtěla Okureha sestupovati opět s hory dolů; v tom náhle přepadena byla mužem divokého vzezření, jenž ji neurvale uchopil za ruku.

Hlasitě vykřikla o pomoc, ale pomoc nepřicházela, nic se neozývalo, než ozvěna zoufalého křiku jejího. Odevzdala se do vůle boží, pokládala se za ztracenu.

Náhle počal váti pronikavý studený vítr, jenž roznášel v oblacích podzimní listy stromů. Okureha zápasila neohroženě se svým odpůrcem, jenž — jak se zdálo — počal umdlévati, a to působením studeného větru, jenž mu dul do tváře. Okureha cítila též, že slábne. Za několik okamžiků padl muž k zemi jako opilý spánkem, a také Okureha cítila, jak jest ospalá. Jen tak tak, že udržela těžká oční víčka.

V tom však studený vítr změnil se v teplý, a Okureha cítila

opět svěžest a sílu. Pozdvihnuvši zrak uzřela krásnou dívku asi stejného stáří, jako sama byla. Cizinka oděna byla v bílý šat a zdálo se, jako by se vznášela ve vzduchu. Obličej její byl tak bílý, jako sněžný vrcholek hory Daimugenzan, obočí její klenulo se v krásných půlměsících, jako obočí Budhovo, a ústa její byla jako květy. Stříbrným hlasem promluvila k Okureha:

„Neboj se a nediv se, milé dítě. Viděla jsem tě v nebezpečenství a přišla jsem ti ku pomoci. Uspala jsem tvého protivníka na tak dlouho, pokud mně bude libo. Jak se jmenuješ?"

Okureha padla na kolena, aby projevila svůj vroucí dík, a povstavši počala vyprávěti: „Jméno mé jest Okureha. Otec můj jest rytíř, jemuž patří část vesnice na úpatí této hory. Matka má jest těžce nemocna, a tu jsem šla ku svatyni bohyně Kvannon, abych ji prosila za přispění. Byla jsem již pětkrát před tím zde nahoře, a nikdy se mi nic zlého nepřihodilo, až dnes, kdy mne onen zlý člověk přepadl. Jedině tobě, svatá paní, mám co děkovati za svoje zachránění, a věř, že jsem ti upřímně a hluboce vděčna. Doufám, že budu opět s to sem přicházeti modliti se u svatyně. Otec a matka má modlívali se zde před mým narozením k bohyni Kvannon i k duchům Sennin. Neměli dítek, a na tyto jejich modlitby byla jsem jim darována. Je proto jistě správné, že i já sem ráda přicházím a modlím se za matku, jež stůně. Onen zlý muž mne však vystrašil, a budu se báti sama opět podruhé přijíti."

Bohyně hory se usmála a pravila: „Netřeba se ti báti, milé dítě. Přijď, kdykoli ti libo, a já tě ochráním. Děti, které mají tak rády své rodiče, jako ty, zaslouží si jen dobrého. Potěšíš mne, přijdeš-li zítra opět. Pohovoříme si, a přines mi trochu květů polních, jež pro jejich vůni mám tolik ráda, a jichž si sama natrhati nemohu, protože tak nízko s hory nikdy nesestupuji. A teď jdi opět domů. Až budeš daleko, probudím ze spánku tohoto strašlivého muže a zaženu jej. Buď jista, že tě podruhé obtěžovati nebude."

„Přijdu zítra opět," pravila Okureha klaníc se s mnoha díky a s mnoha „Sajonara" (s Bohem).

Okureha San myslila i v noci neustále na tvář krásné bohyně hor, nespala po celou noc, a za svítání pospíchala na pole nasbírat květin, jež donesla nahoru ke kapličce, kde bohyně již čekala.

Hovořily o všem možném, radovaly se z toho, že se sešly a ujednaly si, že se sejdou častěji. A skutečně, kdykoli Okureha měla jen chvilku volnou, spěchala vzhůru na hory. Tak to trvalo téměř celý rok, až jednoho dne Okureha přinesla květiny se smutnou tváří a uplakanýma očima.

„Proč jsi tak smutná, co se ti stalo?" ptala se bohyně.

„Jsem smutna, svatá ženo," odvětila Okureha. „Vždyť jest to dnes naposledy, kdy tě smím zde nahoře navštíviti. Jsem nyní sedmnáct roků stará, a rodičové moji uznali, že jest čas, abych se vdala. Před dvanácti roky rodičové zasnoubili mne synu jednoho z našich přátel, Tokue z Ivasakimura. Nyní, kdy jsem dospělá, musím si ho vzíti. Ve třech dnech bude svatba. Po svatbě budu uzavřena doma a musím pracovati a starati se o svého muže. Nezbude mi tudíž času, abych k tobě přišla. Proto jsem smutna a truchlím".

V očích měla potoky slz, a marné bylo utěšování bohyně.

Však bohyně pravila vážně: „Nermuť se, milé dítě! Počíná ti nový a jistě šťastný život. Konej své povinnosti s radostí, a budeš šťastna. Dříve, než se rozejdeme, dám ti tuto tykvovitou nádobu nápoje nesmrtelnosti, Furošu. Ochraňuj nápoj bedlivě, a až budeš vdána, dej trochu napíti svému choti. Působením tohoto nápoje zůstanete na vždy mladí, nesestárnete za dlouhá století ani o jediný den. A spolu s nesmrtelností přinese vám nápoj ten i dokonalé štěstí a blaho. A nyní buď s Bohem!"

Potoky slz stékaly opět po lících Okurehy a s pláčem loučila se se svou dobroditelkou. Konečně se opanovala, poklonila se naposledy a pomalu ubírala se po svahu hory, pro pláč sotva vidíc na cestu.

Tři dny na to Okureha byla vdána. Byl to šťastný den roku 1108, kdy císař Toba nastoupil na trůn.

Jednoho dne, kdy oba manželé byli spolu na výletě, dala Okureha napíti manželi trochu nápoje Furošu a sama vypila zbytek, jak jí bohyně poručila. Seděli na krásném travnatém místě, a divoké fialky bujely v tisících kolem nich; u nohou bublal jim horský potok s vodou křišťálově čistou.

Plni údivu spatřili náhle, že kolem nich padají celé chumáče třešňových květů. Na modré obloze spatřili bílý mrak, jenž plul přímo nad nimi, a na něm seděla bohyně hory Daimugenzan.

Okureha poznala ji ihned a představila též svému muži společnou jejich dobroditelku. Bílý mráček nesl ji až k vrcholu hory; viděli ji zřetelně, až teprve stíny večera ji zahalily.

Okureha a její manžel vůbec nestárli. Žili mnoho set roků jako Senninové, duchové hor, na hoře Daimugenzan.

*

Dle nejnovějších statistik vychází v Japonsku přes 750 periodických časopisů. Z nich 210 vydáváno jest v Tokiu, 58 v Osace a 52 v Kiotu. V počtu tom nejsou zahrnuty časopisy denní, jichž vychází v Japonsku přes 150; v jediném Tokiu jest 20 denníků. Těžko uvěřiti, že jest tomu teprve asi 45 roků, kdy nebylo

v Japanu tiskopisu, jenž by zasluhoval jména periodického časopisu. První pokus stal se již roku 1870, kdy jakýsi Man-Hio v Jeddu vydával malou brožuru, v níž překládány byly nejnovější zprávy z holandských časopisů vycházejících v hlavním městě ostrova Jávy, v Batavii; proto také knížka měla název „Zprávy z Batavie". Tyto zprávy neměly dlouhého života. Dle vzoru jejich pokoušeli se i jiní vydávati občas podobné brožury, ale ani ty nelze nazvati časopisy, protože vycházely ve lhůtách neurčitých. Měly různé názvy na př. „Zprávy z města a z venkova", „Zprávy ze všech zemí", „Noviny domácí i cizí" atd. Byly to sešitky o 12 neb více stranách tištěné dřevěnými literami a ilustrované velice primitivními dřevoryty. Hlavním cílem vydavatelů bylo ukázati úzkému kroužku čtenářů cizí, zvláště západní kulturu, a podporovati tak moderní přerod národa japonského. Událostmi lokálními mnoho se nezabývaly, vyjma události velmi důležité. Aby noviny své rozšířili v kruhu čtenářstva co možná četného, vymýšleli vydavatelé různé zajímavé triky. Jeden z vydavatelů najal na př. pouliční prodavače, kteří šli od domu k domu a hlasitě všude předčítali obsah listu; jiný dal nalepiti nebo vyvěsil v různých obchodech nápadná návěští, jimiž kolemjdoucí na list a jeho obsah měli býti upozorňováni. Ale přese všecku vynalézavost vydavatelů žádný z těchto časopisů netěšil se dlouhému životu.

Prvním skutečným časopisem, jenž počal denně vycházeti r. 1871 v Jokohamě a později přenesen byl do Tokia, byl „Mainiči Šimbun" („Denní zprávy"). Také tento denník tištěn byl s počátku z dřevěných ploten, později však založena byla v Tokiu slévárna na litery, a používáno bylo pak dřevěných ploten i kovových písmenek společně; později ovšem tiskli vydavatelé časopis způsobem moderním, jako se tisknou listy jinde. Majitelem listu, jenž dosud vychází, jest jeden z předních japonských politiků a žurnalistů, Saburo Šimada.

Jedním z nejrozšířenějších japonských denníků jest list zvaný „Niči Niči Šimbun" („Zprávy ze dne"); založen byl v Tokiu r. 1872 a míval přední japonské literáty a politiky mezi svými spolupracovníky. List tento možno pokládati za oficielní list vládní strany japonských politiků. V chronologickém pořádku následuje pak řada jiných denníků, na př. „Hoči Šimbun" v Tokiu, jenž náleží pokrokové straně v parlamentu, „Džidži Šimpo" („Čas") čtený hlavně v kruzích obchodníků, „Nippon" („Japonsko") a j.

Některé z těchto listů tisknou se i ve 120—150 tisících exemplářů denně. Čtení časopisů vžilo se i v nejnižších třídách obyvatelstva. Na ulicích, na křižovatkách, na nádraží a všude, kde se schází více lidí, vykřikují četní prodavači, namnoze mladí hoši, kolem jdoucím do uší své „Šimbun, Šimbun . . ."

Svoboda tisku jest dosti velká, ale nikoli neobmezená. Sebe menší útok na císařskou rodinu a na státní zřízení má za následek soudní stíhání listu, jenž při častějším prohřešení se proti tiskovému zákonu může býti na čas, neb i trvale potlačen. Tak na př. socialistický časopis „Heimin Šimbun" („Proletář") byl zakázán, a vydavatelstvu dokonce i tiskařské stroje byly zkonfiskovány. Vydavatel a redaktor odsouzeni byli na pět měsíců do žaláře a k 50 jenům pokuty. Důvodem přísných těchto zakročení bylo, že prý směr listu namířen jest proti posvátnosti osoby mikádovy a ruší státní pořádek vůbec.

Ve formátu a zevnější úpravě listu byly japonským žurnálům zřejmě vzorem časopisy anglické a americké. Za několik málo haléřů dostati můžeme 10—16 velikých, hustě potištěných a četnými ilustracemi ozdobených stran. Veliký prostor zaujímají inserty a oznámení. Bez nich nemohl by vydavatel hraditi výlohy s vydáváním listu spojené. Zaujímají vždy alespoň tři strany a vynášejí více než polovinu celkového příjmu.

Ještě za nedávných dob býval tón, jakým byly psány v novinách politické články a hlavně polemiky, velice hrubý. Moderní generace žurnalistů počíná si v té příčině již umírněně, a mnohé z vedoucích listů vedeny jsou tak obratně a stojí svým vnitřním obsahem tak vysoko, že mohou se měřiti s největšími žurnály velikých kulturních národů světa.

Japonský tisk jest ovšem velice odvislý od tisku anglického a amerického. Proto dívá se také na všecky události v Evropě a v Americe brejlemi anglosaské tradice, a to s naprostou, až dětinnou důvěřivostí. Nejvíce okolnost tato trápí Němce. Němci — světový národ, němčina světová řeč — a Japonci nechtějí se učiti německy a nechtějí čísti německé časopisy! A o Němcích dovídají se pouze z anglických pramenů, jež ovšem německému slavomamu a přepiatému sebevědomí nekomplimentují.

Zajímavo jest, že Japonci naučili se již za časů Ijejasových od Korejců tisknouti knihy pohyblivými typy, tehdy dřevěnými.

V sazárně japonské tiskárny srovnáno jest ve skřínkách a zásuvkách asi 9500 znaků. Sazeč sází za pomoci hochů, učedníků, kteří typy z přihrádek vybírají a sazeči podávají. V japonské sazárně jest hluk jako v úle: Sazeč hlasitě předříkává slova, jejichž typy mají mu hoši podati, a pomocníci, aby věty ony nezapomněli, opakují si jednotlivá slova a věty polohlasitým mručením . . .

Nebude snad na škodu, uvedu-li jako příklad japonského vynikajícího žurnalisty charakteristiku redaktora „Džidži Simpo", čelného neodvislého časopisu v Tokiu. Jmenovaný list jest v mnohém ohledu nejlepším listem Dalekého Východu vůbec. Redaktorem jeho jest Jukiči Fukuzava, jeden z nejznamenitějších lidí moder-

ního Japonska. V Japanu bývá zván krátce „Velikým občanem" a srovnáván bývá s John Brightem. Jest nejen redaktorem, ale i ředitelem studentské koleje. Kolej Keio Gidžiku, jejíž Fukuzava jest hlavou a majitelem, jest nejlepším soukromným učilištem v zemi. Jeho škola byla první, jež přijala do všech podrobností cizozemský výchovný systém. Fukuzava má pod svým přímým dohledem 1500 mladíků, kteří studují přírodní vědy, práva, medicinu, technické vědy, politickou ekonomii, umění, hudbu a jiná odvětví lidského vědění. Jeho energická osobnost ovládá celý ústav. Sám nevyučuje určité disciplině, ale zaujímá ve všem výjimečné postavení. Bydlí ve škole, žije s hochy v nejužších stycích a chová se k nim, jako by byli jeho vlastními syny. Má svou specielní methodu ve styku se studenty nejen ve věcech studia, ale i v disciplině a zábavě. Vstupuje, kdykoli mu libo, do kterékoli třídy, aby žákům ve shodě s profesorem vysvětlil předmět, o kterém právě se jedná, nebo jim sám přednáší o thematu, jež uznává za akutní neb potřebné. Každý týden shromažďuje studenty ve veliké dvoraně ústavu a hodinu nebo dvě přednáší jim o politice, historii, morálce, neb jiné důležité věci.. Jest mohutným řečníkem — bez konkurence. Někdy najme v městě velikou některou dvoranu a přednáší lidu o politické situaci, nebo volí jiné thema, jež by širší vrstvy mohlo zajímati.

Nesobecký, výstřední, originální, výmluvný, upřímný a vlastenecký, ať již na křesle redaktorském, nebo na katedře ve své škole, Fukuzava jest vždy jistě nejvlivnější soukromou osobou v říši mikadově. Několikrát zamítl již vysoké úřady, jež mu byly nabízeny; třikrát nabízeno mu bylo křeslo ministerské, nejméně desetkrát nabídnut mu byl poslanecký mandát, odmítl i titul šlechtický a mnohá jiná státní a císařská vyznamenání. Chce míti ruce na všecky strany úplně volné. Přeje si zůstati stranou, v soukromí, nezávislý na vládě, aby mohl, když toho třeba, vrhati po vedoucích činitelích třeba i kameny.

Nepřináleží k žádné politické straně, jest venkoncem neodvislý: podporuje vládu, nebo ji potírá, dle toho, zda její činy nalézají u něho souhlasu či odporu.

Není vždycky důsledným, vysvětluje to však tím, že jest právě známkou upřímnosti, mění-li člověk přesvědčení, poučen zkušeností o lepším. Vždy byl horlivým zastáncem zavádění cizozemských ideí v Japonsku a apoštolem náboženské snášelivosti. Ač sám jest bez vyznání, vždy tvrdil, že křesťanství jest pevnou oporou civilisace, a důkladné vzdělání lidu že jest jedinou pevnou a trvalou oporou dobré vlády.

Synové Fukuzavy obstarávají redakci a administraci listu, zřídka však se stává, že by list vydán byl bez příspěvku z jeho vlastního pera. Články píše vždy před snídaním. Vstává denně

velmi časně, a když skřivánci prozpěvují své jarní hymny v hájích Azabu, sedá již u psacího stolu káraje zlořády a horle pro nějakou reformu, vše s horlivostí a důrazem, jež z něho činí opravdového národního apoštola. Když poslední řádek rukopisu jest dopsán, jde Fukuzava do kolny za svými stájemi, a hodinu neb ještě déle mlátí tam rýži, což jest mu denním tělesným cvikem a osvěžením.

Nejoblíbenější zábavou japonského lidu jest divadlo. Divadla bývají v Japanu stavěna obyčejně dle jednoho, typického vzoru, a různí se pravidelně pouze velikostí a detaily. Jeviště jest dosti veliké, čtyřhranné. Na velikém, pevném jevišti jest ještě jeviště druhé, otáčecí. Tímto zařízením umožněn jest rychlejší spád děje, neboť proměny mohou se na zadní straně jeviště připraviti, mezi tím, co na přední části jeviště se hraje. Jestliže osoby mění se zároveň se scénou, zůstanou státi na pohyblivé části a zmizí, když nová scéna se objeví. Pokračuje-li však osoba jednající ve své hře i na změněné scéně, zůstane státi na nepohyblivém okraji pevného jeviště, než se pohyblivá část s kulisami otočí a novou scénu utvoří.

Výpravou scenerie a kostymů vyrovná se japonské divadlo kterémukoli divadlu zemí západních.

V hledišti vedou po obou stranách k jevišti chodby zvané hanamiči, cesty květů; zde odevzdávají nadšení diváci oblíbeným hercům květinové a jiné dary. U těchto chodeb jsou přední, nejdražší lože. Jsou to vlastně jen malé plochy na podlaze, na něž dle předpisu vejdou se vždy čtyři osoby. Pravidelně tísní se však v této „loži" šest i více diváků. Na ostatní ploše podlahy sedí ostatní méně zámožné obecenstvo. Ve velikých divadlech bývá místa až pro 1500—2000 diváků.

Počátek představení oznamuje sa tak, jako na divadlech francouzských, trojím úderem na podlahu. Představení samo trvá pravidelně osm, deset hodin. Začíná obvykle v 10 neb 11 hodin dopoledne, a končí v 8—9 hodin večer; někdy hraje se od rána až do půlnoci. Ve venkovských místech začíná divadelní představení často již o šesté hodině ranní.

Diváci mají s sebou vždy nejen jídlo, ale i nápoje a kuřivo. Do loží a parteru nosí si dokonce i malé kotlíky se žhavým uhlím a ostatní potřeby k přípravě čaje. Počínají si vůbec, jako někde na výletě. Obyčejně bývá pohromadě celá rodina i s malými a nejmenšími dětmi.

Za několik senů vstupného obdrží divák u vchodu vstupenku, malé prkénko popsané čínskými literami. Spolu dostane tištěný program, na němž uveden jest název kusu, účinkující herci, stručný obsah hry se všemi zápletkami; nejdůležitější výjevy bývají obyčejně provázeny ilustracemi. Někteří návštěvníci vypůjčují si za malý poplatek též polštář, na němž na podlaze sedí.

Při počátku představení deklamuje chor, jenž jest umístěn

nad jevištěm, několik decimetrů povýšen, v jakési dřevěné kleci. Deklamuje za průvodu strunových nástrojů. Brzy na to objeví se herec: kráčí vážně, beze slova, po zvýšeném můstku vedoucím vedle obecenstva, k hledišti. Chor mezi tím vypráví, co si herec myslí, o čem uvažuje a proč přichází. V celé hře chor vůbec informuje diváky o tom, co se děje v duši herce. Zastupuje tudíž asi monology a postranní poznámky herců na našich divadlech.

VÝJEV NA JEVIŠTI.

Téměř všichni diváci kouří, a klepání malých dýmčiček vyrušuje nejen herce, zvláště ale nezvyklého diváka. Nepříjemné toto vyrušování neumlká ani v nejdramatičtějších scénách.

Kdykoli jest potřebí, aby byl odstraněn nějaký předmět s jeviště, přijde sluha, jenž jest oblečen v černý háv a na hlavě má černou kapuci. Černá barva má dle názoru divadelního publika tu vlastnost, že činí sluhu před zraky diváků neviditelným. Sluha kráčí proto zcela klidně a pomalu, a bez ohledu na průběh hry a na obecenstvo odnáší nebo přináší, čeho jest zapotřebí. Je-li některá z jednajících osob zabita — a to bývá téměř pokaždé, neboť Japonci milují hry co možná krvavé — přijdou dva slu-

hové a pokryjí „mrtvolu" černým suknem. Jsa takto neviditelný, odkutálí se pak mrtvý herec do pozadí a tam zmizí.

Herci nemluví přirozeným hlasem, nýbrž zvláštním krčním rejstříkem, jenž jest v japonském divadle tradičním. Ve hře herci značně přepínají, ale jinak hra bývá dobrá, a zvláště líčení mocných výbuchů vášně bývá dokonalé.

Po celou dlouhou dobu nesměly japonské ženy vystupovati na jevišti společně s mužskými herci. Ačkoli v nové době zákaz tento byl zrušen, stará zvyklost a předsudky lidu až dosud nepřejí tomuto společnému vystupování příslušníků různého pohlaví na scéně. Jsou proto až dosud v Japonsku divadelní společnosti složené pouze z mužů, nebo zase společnosti výhradně ženské. V mužských divadelních společnostech ženské úlohy hrány jsou mladými herci, někdy ještě hochy.

Jak vnitřek divadla, tak i vchod k němu osvětlen jest hojnými lampiony a lampami všech druhů, od olejových primitivních lampiček, až k acetylenovým, gazolinovým a nejmodernějším lampám obloukovým. Není proto divu, že velmi často dochází k požárům divadel, jež z valné většiny zbudována jsou ze dřeva.

Mezi jednotlivými akty představení diváci navzájem v ložích se navštěvují, a celé hlediště ozývá se hlučným hovorem. Děti, jichž bývá na představení vždy velmi mnoho, pobíhají s křikem po chodbách, ba i po jevišti.

Za nejznamenitějšího z moderních herců Japonska pokládán jest Ičikava Dandžuro. Jest osmým postupným potomkem ve slavné herecké rodině Dandžuro. Jest populární a upřímně oblíbený v celém Japonsku. Jeho hru nejlépe oceníme, konstatujeme-li, že ve hře velmi komplikované rozumíme téměř všemu jen z jeho dokonalé mimiky a z výrazu jeho tváře, ač slovům mluveným nerozumíme. Hraje-li, diváci, kteří mnohý kus znají slovo za slovem z paměti, poslouchají ani nedýchajíce; při scénách zvláště pohnutých pláče tichým pláčem veškeré publikum, ženy i mužové.

Nežli po skončeném představení opustíme divadlo, uvedeni jsme jako cizinci též do šaten herců. Slavný hrdina, jenž před chvílí skonal za vlast, ponořen jest tam v dřevěné kádi až po bradu v horké vodě. Jiného zastihujeme při oblékání, a všechny ve větším neb menším negližé. Nicméně ode všech byli jsme přijati s krajní zdvořilostí, která se ještě stupňuje, když nelíčenými slovy a posuňky projevujeme zasloužený obdiv nad starobylými kostýmy, vzácnými rekvisitami a mistrnými výkony herců.

Rozeznává se divadlo vyšších tříd (No), a divadlo nižších tříd (Šibai nebo Kabuki). Drama vyvinulo se hlavně z náboženských tanců již v dobách velmi dávných. Náboženské tyto tance provázeny byly živým slovem a hudbou. Dramatická tvorba

japonská jest dvojího druhu, tak zvané „džidajmono", hry historické, a „sevamono", hry ze života. Mimo román nikde jinde nezachovaly se tradice starého Japonska a obraz společenského života zašlých dob tak věrně, jako na divadle.

V divadlech určených pro vyšší třídy mluví herci japonštinou spisovnou, k níž mísí mnohé slovní hříčky a umělé obraty. V divadlech určených pro širší obecenstvo mluví herci jazykem lidovým.

Z dramatických autorů nejslavnější jsou Čikamacu Monzaemon, Takeda Izumo a j. Nutno uznati, že divadlo japonské v tom stadiu, na jakém nyní se nalézá, nestačí požadavkům poevropštělého Japonce. Za dob feudálních bývali herci a divadlo v neváznosti, a samurai a jeho rodina divadla nenavštěvovali. Předsudky tyto dnes již ovšem neexistují, ale lepší třída moderní japonské společnosti ani dnes divadla nenavštěvuje — nevyhovuje jí. Jedině střední, a ještě více nejnižší třída obecenstva plní hlediště, a jsou to hlavně chudé japonské ženy, jež roní až dosud bohaté slzy nad tragickými osudy starých japonských hrdinů. Ten, kdo zná moderní světovou literaturu, kdo dopoledne sleduje telegramy světových burs a súčastní se vůbec kulturního horečného života moderního světa — ten se ovšem pro primitivní divadlo starých svých předků již rozehřáti nedovede.

Lze doufati, že se divadlo japonské přizpůsobí během doby divadlům ostatního civilisovaného světa, a že bude i v Japanu důležitou kulturní složkou, jakou jest v zemích dalekého Západu. Že i na tomto poli snesou Japonci mezinárodní konkurenci, dokázala výborná herečka Sada Jakko, jež se svojí společností navštívila celou řadu velikých měst Evropy a Ameriky.

V Tokiu založena byla společnost pod názvem „Společnost pro povznesení japonského divadla", jež se chce v prvé řadě starati o to, aby nejlepší díla světové dramatické produkce dávána byla v dobrých japonských překladech a v japonské úpravě na domácích jevištích. Z prvních dramatických děl, jež v japonském překladu na tamní jeviště byla uvedena, byly některé tragedie Shakespearovy, hry Strindbergovy a Ibsenovy.

*

Mimo divadlo má Japonsko ještě jiný druh zábavy, jíž bychom jinde, zvláště pak v našich krajinách, jistě marně hledali. Jsou to tak zvaní hanaška, povídkáři, vypravěči příběhů. Typ tento mohl zvláště vyrůsti v kraji, kde písmo jest tak nesmírně těžké, že prostým lidem kniha byla po dlouhá staletí věcí skoro nedostupnou.

Tento druh zábavy jest v Japonsku velice oblíben; viděti to nejlépe z toho, že jediné Tokio má 243 jose, čili místností, v nichž příběhy a povídky jsou lidu vyprávěny. Každá z místností má místa pro 500—1000 posluchačů. Návštěvníci rekrutují se téměř výhradně z nejnižších tříd společnosti; lákají je sem nejen příběhy samy, ale i velmi nízké vstupné, obyčejně pouhých 5—6 senů za celé představení. Jose mají před divadly i tu výhodu, že přednášky konají se tam pouze večer, tak že lidé, kteří po celý den v obchodech, továrnách nebo jinde jsou zaměstnáni, příjemně mohou tam stráviti večer. Divadla však, jak jinde bylo pověděno, počínají svá představení již dopoledne a ukončují je až večer, tak že chudší lid může si požitku divadla popřáti obyčejně pouze v neděli a o dnech svátečních.

Na domě, v němž povídkáři stan svůj rozbili, bývá pověšen veliký lampion a na něm napsáno jest jméno etablissementu. Na velikých tabulích, neb ještě častěji na napiatém plátně namalována jsou jména umělců, kteří toho večera v místnosti budou se produkovati, tedy jakýsi „jídelní lístek" večera.

Vstupujeme dovnitř. Hned u vchodu vítáni jsme hlasitým pozdravem „irassai". V předsíni odkládáme obuv, deštník a svrchní šat. Muž, jenž má na starosti šatnu, klaní se až k zemi přijímaje od nás odložené předměty, za něž dostáváme dřevěné prkénko popsané čínskými literami.

Na to vstupujeme po lakovaných, lesklých schodech do prvého poschodí, kde jsme vítáni opět hlasitým „irassai". Sednouti si můžeme, kamkoli chceme. Dle dřívějších zkušeností usedáme raději v pozadí, abychom jednak měli volný rozhled po obecenstvu, jednak též bychom se mohli zády opříti o dřevěný sloup. Neopřeni sotva bychom asi dlouho vydrželi seděti po japonském způsobu, na bobku.

Sotva jsme usedli, přichází sluha nebo mladé děvče, přináší hibači, bronzový kotlík na ohřívání rukou, nádobku na vaření čaje a zapaluje nám cigaretu. Přímo proti sobě na druhé straně místnosti vidíme jakési malé jeviště a vedle něho vchod pro povídkáře. Vchod tento jest maskován velikou plentou, která bývá obyčejně darem bohatého některého mecenáše. Velikým písmem zvěčnil tam „skromný" dobrodinec své jméno.

Trvá to dosti dlouho, než představení započíná. Ještě stále přichází obecenstvo, a povídkář nezačne, dokud hlediště není plné — byl by jinak nově příchozími vyrušován. Povídkářů vystřídá se za večer několik. Pravidelně představení počíná některým začátečníkem, jenž debutuje. Po něm následuje lepší, po něm ještě lepší, až na konec bývá nejlepší, šin-uči, jakési pièce de résistance.

Příběhy, jež povídkáři vyprávějí, bývají krátké, nejdelší trvá

sotva půl hodiny. Přestávky mezi jednotlivými povídkami vyplňují děvčata, jež hrají na šamisen, kouzelník s různými obdivuhodnými triky, polykač mečů a pod. Povídkář, jakmile si odbude svůj příběh, odchází rychle z místnosti a pospíchá do jiné jose, kde na něho čeká opět část programu.

Příběh za příběhem střídá se vždy s patřičným intervalem, a na konec přichází clou večera, šin-uči. Sebevědomě klaní se na všecky strany a počíná ihned svoji povídku. Moduluje hlas velmi často a velmi uměle, přechází od smíchu k slzám, z klidu do vášně, vždy dle toho, co v tom okamžiku líčí a jakou povahu právě zosobňuje. Často líčí tento povídkář různé současné společenské vady a kárá je slovy dosti ostrými a ne právě vybranými. Příběh posledního povídkáře bývá obyčejně nejdelší, a málokdy bývá ukončen v jediném sezení. Někdy se protáhne i na 10—20 představení.

Občas hanamiči přeruší své vypravování, sáhne po kotlíku s horkou vodou, upraví si čaj a srká jej pomalu a s ledovým klidem. Nepije jej jistě z touhy po občerstvení, spíše proto, aby nabral dechu a stylisoval si další postup myšlenek. Své vypravování doprovází velmi živými posuňky; dikce jeho bývá vždy dokonalá.

Obecenstvo jest vypravováním v pravém slova smyslu fascinováno a visí přímo pohledem na rtech přednášejícího. V nejnapínavějším okamžiku, kdy na př. líčí, jak zrada má býti potrestána, nebo láska dvou milenců odměněna, vyprávěč zarazí náhle své dramatické líčení, odmlčí se — a oznámí na to zcela suše: „Zítra budeme pokračovati“. Na to hluboce se obecenstvu pokloní a odejde. Ručím za to, že jistě 60% dnešních posluchačů přijde do jose zítra opět, aby se dozvěděli, zda zrádce opravdu byl potrestán, a zdali milenci po tolika útrapách a ústrcích konečně dosáhli kýženého spojení . . .

Tito hanaška jsou většinou skutečnými umělci, a celá řada jich bývá zároveň dobrými neb dokonce vynikajícími japonskými beletristy. Známější z vyprávěčů vydělají si průměrně 100 jenů měsíčně — na japonské poměry plat přímo knížecí. V některých jose nebývají placeni měsíčně, nýbrž dostávají 60% hrubého příjmu; zbytek ponechává si majitel místnosti nebo umělcův impresario. Vynikající hanaška bývá též často zván do soukromých domácností, aby tam dramatickým svým líčením pobavil hosty domácího pána. V určený večer dostaví se umělec nesa si pod paždím malý stolek a v druhé ruce vějíř. Na stolek umístí si psané poznámky, jimiž během vypravování občas pamět osvěžuje; vějířem pak sesiluje účinek svých slov — při momentech zvláště dramatických tluče jím silně o celou plochu stolku.

Jedním z nejpopulárnějších japonských hanaška byl rodilý

Angličan, jenž měl Japonku za ženu a přijal úplně japonský způsob života. Uměl tak dokonale japonsky, že i inteligentnímu kruhu svých posluchačů imponoval dokonalou svojí dikcí. Před ostatními povídkáři měl ovšem tu přednost, že mohl vyprávěti o různých sujetech vzatých z dalekého Západu, v němž Japonci viděli povždy něco zvláštního a vznešeného.

Jako ukázku příběhů, jež japonští povídkáři vypravují, uvádím stručný obsah dvou povídek (dle Arthura Lloyda „Every Day Japan").

V jistém tokijském domě znepokojováni byli obyvatelé návštěvami jednonohého strašidla. Nebyl to duch, který by svým vzezřením a svou zlobou lidi strašil, nýbrž byl to zvláštní druh strašidla, jež přicházelo slušně, bez hluku a vždy s jakousi smutnou melancholií. Když návštěvy se množily, a obyvatelé domu i okolí byli velmi přestrašeni, dodal si statečný jeden samurai odvahy a strašidlo oslovil. Duch zapředl se samuraiem velmi ochotně rozprávku, a na otázku, čeho si žádá, prohlásil opět se smutnou melancholií, že nemá jiného přání, než aby mu byla navrácena noha, jež mu kdysi byla amputována a nyní zakopána jest na místě, kde zmíněný dům stojí. Bude-li samurai tak dobrotiv a vykopá na tomto místě otvor do země, aby duch mohl si svoji nohu vzíti, sliboval duch, že již nikdy nebude obyvatele domu svými návštěvami obtěžovati. Bez nohy nemůže prý se odvážiti na věčnost a předstoupiti tam před svého pána.

Dojat vypravováním strašidla slíbil mu samurai, že přání jeho vyplní. Vešel do domu, odstranil rohož, tatami, odsunul trámy, jež tvořily spodek domu, a provázen duchem, jenž hořel netrpělivostí, počal kopati na udaném místě. Nekopal dlouho, když duch mu pokynul, aby ustal. Z vykopané jámy vycházela pára, tak jemná, jako sotva znatelná mlha. Vznášela se nad otvorem, a pomalu dostávala vždy určitější obrysy lidské nohy. V tom okamžiku strašidlo radostně vykřiklo, uchopilo nohu, přiložilo ji ku vzdušnému svému tělu, noha okamžitě přirostla — a duch volaje „Díky tobě, již nikdy nepřijdu!" — zmizel. Od té doby klid domu již nikdy porušen nebyl.

Velmi často pointa příběhu záleží ve slovní hříčce. Týž spisovatel vypravuje tento příběh: Jistý muž najal si dům, v němž před tím bydlil někdo jiný. Když se do příbytku nastěhoval, ucítil tam pronikavý a velmi nepříjemný zápach. Hledal dlouho, co jest příčinou zápachu, až konečně v zásuvce ve zdi nalezl špinavé hadry, a v nich ku své hrůze objevil zabalenou napolo beztvárnou hmotu, jež vypadala jako lidská hlava v nejvyšším stupni rozkladu. Jest přirozeno, že strašný tento objev vyděsil nejen nového nájemníka, nýbrž i celé okolí domu. Nebylo pochybnosti — byl zde spáchán zločin, a den po dni vypravovány strašlivější

detaily hrozné události. Nikdo se neodvažoval dotknouti se záhadného předmětu, jenž na postrach všem ležel neustále ve špinavých hadrech na polici ve skříni. Nescházelo též několika střízlivých lidí, kteří tvrdili, že to není lidská hlava, nýbrž hlava zvířecí, a že zbytečně celé okolí bylo postrašeno, ale — jak už to bývá — čím fantastičtější dohady, tím více nabývají víry — většina lidí domnívala se pevně, že odkryt tajemný, hrozný zločin.

Celá událost ohlášena konečně policii, a dostavila se úřední komise, aby věc zjistila. „Ukažte mi hlavu!" poroučí komisař. Vedou jej ke skříni, otvírají dvéře: na polici leží dosud záhadný předmět zabalený hadrem; má shnilé maso a ohavná, pootevřená a bezzubá ústa. Domácí pán i okolní sousedé tísní se zvědavě za členy komise.

„To není lidská hlava" — míní jeden z nich.

„Není pochybnosti, že jest to zavražděný člověk," tvrdí jiný ze zástupu diváků.

Úředník nevšímá se mínění diváků, nýbrž chladně praví: „Uvidíme!"

Nikdo ani nedýchá, když úředník prstem sahá do nechutně ošklivých úst záhadné hlavy.

Vypravěč v tom okamžiku přerušuje efektně své vypravování a pouze výmluvnými posuňky naznačuje strašlivou situaci. Po chvíli pokračuje:

Komisař vytáhne prst z úst hlavy, a obrátiv se k přítomným praví ledově: „Ha naši da." Obecenstvo se směje, hlasitě tleská a opouští divadlo. Věta „Ha naši da", je-li vyslovena tak, jak jest zde napsána, tedy s přestávkou mezi slovy „ha naši", značí: „Nejsou tam zuby." To znamená: hlava byla pouhý hnijící meloun, podobný lidské hlavě.

Avšak hanaši vysloveno bez pausy, značí „to jest pouhá povídka", čili povídkář se přiznává, že si z P. T. publika udělal vtipný šprým.

Obecenstvo za zvuků šamisenů hrne se ven, u garderobiera přijímá své očíslované střevíce, sandály a deštníky — a ještě na ulici směje se dobrému dnešnímu nápadu hanašiho.

Jediné umění, v němž se Evropa nikdy nemusí obávati japonské konkurence, jest hudba. Jako většina ostatních uměn, tak i hudba přešla do Japonska z Číny a to dle všeho přes Koreu. Dostala se asi do ostrovní říše Japonské zároveň s náboženstvím budhistickým, a v prvých dobách jejím hlavním úkolem bylo doplňovati obřady náboženské.

Až dosud dělí se japonská hudba ve tři třídy. Do první třídy náleží zmíněná již hudba duchovní, náboženská. Hudebníci této třídy jsou pravidelně vzděláni nejen prakticky, nýbrž znají i hudební theorii a notové písmo, jež jest v Japonsku velmi těžké a komplikované. Do druhé třídy patří světští hudebníci, kteří jsou vyškoleni velmi dobře v ohledu praktickém, neznají však not, ani hudební theorie. Do poslední třídy zařaditi možno slepce, kteří se oblékají do ženských šatů a hrají, třeba hudby vůbec znalí nebyli, ovšem nikoli k vůli hudebnímu požitku posluchačů, nýbrž aby vzbudili jejich útrpnost a snáze dostali almužnu.

Mimo tyto hudebníky z povolání v celém Japonsku nesmírně rozšířena jest hudba diletantská, pro zábavu. Jsou to zvláště japonské dívky a paní, u nichž znalost hudby považuje se za součást všeobecného jejich vzdělání.

Z hudebních nástrojů nejoblíbenější jest tak zv. koto, jakýsi druh harfy, nebo cymbálu, asi takový, na jakých hrají naši uherští Slováci. Nejčastější typ kota jest nástroj o 13 strunách, ačkoli jsou též kota o jedné, dvou a šesti strunách. Koto doprovází obyčejně zpěv; zpěvačka upravuje si zladění nástroje dle polohy svého hlasu, levou rukou zkracuje struny zhotovené z hedvábí nassátého voskem, aby docílila tonů vyšších nebo nižších, a pravou rukou hrotem ze slonoviny přivádí struny do chvění. Velmi rozšířeným nástrojem jest též japonská kytara, zvaná biva, o čtyřech strunách, a vydutý nástroj o dvou strunách, zvaný gekin.

Není téměř japonského příbytku, aby za teplé letní noci nevycházely z něho tlumené duté tony japonského samisenu, nebo jak nejčastěji v Japonsku bývá vyslovován, šamisenu. Nástroj podoben jest houslím s nepřirozeně dlouhým krkem, svrchní dřevěnou stěnu zastupuje napiatá bílá kůže. Samisen má tři struny, a hraje se na něm dřevěným tlukadlem seříznutým v podobě sekyrky, jež se jmenuje baci. Z nástrojů dechových dlužno jmenovati různé druhy píšťal, oboe s devíti klapkami, trubky zhotovené z velikých ulit, a vícehlasé píšťaly z bambusu, podobné našim foukacím harmonikám. Hudbu doplňují kotle a bubny

různé velikosti a tvaru. Většina těchto hudebních nástrojů má svůj původ v Číně, pouze šamisen byl prý do Japonska přinesen r. 1700 z Manily.

Nejlepším orchestrem v Japonsku jest dvorní hudba v Tokiu, jež jest přidělena úřadu císařských obřadů a ritu. Každoročně produkuje se tento orchestr, jehož kapelníkem jest Chorvat ze Rjeky jménem Dobrovič, v koncertu hudební společnosti japonské, jež byla založena v Tokiu r. 1886, aby pěstovala hudbu

HRA NA ŠAMISEN A GEKIN.

japonskou i evropskou. Jak podivný názor mají Japonci o hudbě vůbec, dokazují mnohem výmluvněji, než sebe delší výklad, koncerty každoročně v Japonsku o určitých šintoických svátcích pořádané, jež se zovou „koncerty tichými". Při takovém koncertu účinkují hudebníci na nástroje strunové i dechové; protože však den a svátek jest tak vznešený, že by každým zvukem mohl býti znesvěcen, hudebníci hrají sice na nástrojích, ale tak, že jediného zvuku vůbec není slyšeti . . .

Do oboru posvátné hudby možno zařaditi též recitování posvátných budhistických knih a liturgický zpěv vůbec. Někteří

z návštěvníků Japonska tvrdí, že zpěv tento podobá se poněkud chorálnímu, gregoriánskému zpěvu katolickému. Pokud mne se týče, mohu říci, že slyšel jsem zpěvy a recitace japonských kněží několikráte, ale nikdy jsem neměl podobného dojmu. Podobnost zdá se ostatně již předem vyloučena tím, že kněží japonští nerecitují jednohlasně, nýbrž každý započne tonem, který jeho poloze hlasové nejlépe odpovídá, a na základě onoho tonu tvoří pak další melodii rytmicky i intervaly celkem velmi chudou.

NÁVĚŠTÍ O KONCERTECH ČESKÉHO PĚVECKÉHO KVARTETA.

O theorii japonské hudby a zpěvu nemáme mnoho spolehlivých a důkladných zpráv, a snad v žádné jiné věci nerozchází se mínění jednotlivých znalců tak příkře, jako v této. Někteří ze znalců tvrdí, že japonská hudba má stupnici pouze o pěti tonech, že kvarta a septima schází. Pět tonů v hudbě odpovídá analogicky pěti základním barvám, pěti planetám, pěti živlům, pěti vnitřnostem, jež Japonci vypočítávají. Jiní tvrdí, že japonská hudba zná celou oktávu, jak jí užívá hudba evropská. Jest však jisto, že hudební literatura starého Japonska pohybuje se téměř výhradně v intervalech pěti tonů. Nejlepší znatel japonské hudby, sám též Japonec, Isava praví, že ani jeden z evropských pisatelů

o hudební theorii japonské nepochopil podstaty věci. Isava praví, že sekunda, kvarta a sexta jsou ve staré japonské hudbě úplně identické s týmiž intervaly moderní stupnice evropské, že však tercie jest o něco vyšší, kdežto septima o něco nižší. Lidová hudba, zvláště pak hra na šamisen, liší se dle téhož citovaného znalce od hudby evropské, neboť má různé zlomky tonů, na

CONCERTS
BY
BOHEMIAN MALE QUARTET
Kanda Y.M.C.A. Hall
Thursday, March 22nd 1906
2 P.M. 7 P.M.
This ticket admits one person to either of the two performances.

三月廿二日午後二時（木曜日）
同　日午後七時
神田區美土代町　青年會館
世界一ボヘミヤン四部
合唱團音樂會入場券
會費　金壹圓
一枚一人一回限り
發起人　尚樂會

VSTUPENKA DO TOKIJSKÝCH KONCERTŮ ČESKÉHO PĚVECKÉHO KVARTETA.

př. čtvrttony, jichž evropská hudba nezná. Nejnovější badatel v japonské hudební theorii, R. Dittrich, dokazuje, že japonská hudba má tři různé stupnice pentatonické, tedy o pěti tonech, že však mění se někdy v heptatonickou, o sedmi tonech, přidáním dvou tonů pomocných. Jest zajímavo, že těmito pomocnými intervaly jsou tony v evropské hudbě nejdůležitější, totiž tercie a sexta.

Ať si theorie a historie vyloží japonskou hudbu jakkoliv, jisto jest, že naslouchati japonské hudbě není pro evropského

hudebníka zvláštním požitkem. Jeden z nejlepších znalců Japonska, mluvě o této věci, praví:

„Jedinou předností japonské hudby jest, že ji slyšíme tak zřídka!" Hudba tamní nese se pouze za rythmem, o harmonii nemůže naprosto býti řeči. Nezná rozdílu mezi tvrdými a měkkými toninami, a celkový dojem její jest proto nevylíčitelná fadesa. Japonci sami nemají velikého zájmu o hudbu. Nikdy nebylo slyšeti, že by na příklad hosté ve společnosti hovořili o nějakých hudebních požitcích; také do chrámu nejde žádný proto, aby tam slyšel dobrou hudbu. Nikdo nezná jména skladatele, jenž složil nejpopulárnější japonské písně. V době nejnovější zaváděna jest do Japanu též hudba evropská. Vojenské pluky mají hudbu, a v Tokiu založena byla celá konservatoř hudební podle vzoru podobných vzdělavacích ústavů našich.

Není bez zajímavosti, že ve velikém sále této konservatoře rozléhal se též český zpěv. Bylo to naše „České Pěvecké Kvarteto", jež na své umělecké cestě kolem zeměkoule zajelo i do Japonska a tam koncertovalo. Mimo veliké internacionální koncerty určené hlavně pro cizince, uspořádalo zmíněné sdružení též specielní dva koncerty v konservatoři, předvádějíc ukázky zpěvu kvartetního i solového v jazyku anglickém, francouzském, italském, německém; v druhém díle svého programu zpívali skladby a národní písně slovanské, hlavně pak české. Bylo to jistě poprvé, kdy česká píseň hlaholila až v dalekém kraji, kde slunce vychází, a bouřlivý potlesk přečetného shromáždění byl důkazem, že česká píseň dovedla si nalézti cestu i k nemuzikálním uším a srdcím Japonců. To bylo ovšem v době nedávné, r. 1906, kdy Japonci zvykli si již poslouchati evropský zpěv a hudbu.

Dříve tomu bývalo mnohem hůř. Vypravuje se v té příčině zajímavá příhoda z prvých dob moderního přerodu Japonska. Tehdy, v letech sedmdesátých, navštívila Japonsko poprvé evropská operní společnost. Byli to Italové, kteří ve velikém divadle v Tokiu předváděli italské opery. Divadlo bylo přeplněno, a vše plno očekávání, jak evropská hudba a zpěv, o níž v novinách tolik četli, vypadá. Když zpívali muži, obecenstvo klidně a pozorně naslouchalo. Když však začala zpívati primadona, obecenstvo se začalo smát. A čím vyšší tóny a čím umělejší kololatury zpěvačka zpívala, tím více se publikum smálo. Na konec smálo prý se celé divadlo tak upřímně, že jim až slzy tekly po tvářích... Jistě podivný důsledek hudební produkce.

Na pamět zajímavého zájezdu „Českého Pěveckého Kvarteta" do ostrovní říše japonské, dovoluji si otisknouti program prvého jejich velikého koncertu v Jokohamě, jemuž přítomna byla celá tamní cizinecká kolonie se členy diplomatického a konsulátního sboru v čele.

THE

Bohemian Male Quartette.

YOKOHAMA PUBLIC HALL,

SATURDAY, 10th MARCH, 1906.

AT 9 O'CLOCK P.M.

P R O G R A M.

PART I.

1.—Rozkošný:—Oh, sweetest Darling (English)
.... Bohemian Male Quartette.

2.—Leoncavallo:—Prologo di opera „Pagliacci" (Italian) .... Baritone: Mr. J. Novák.

3.—(*a*) Mendelssohn:—Nachtgesang } (German.)
(*b*) Koschat:—Am Fensterlein }
.... Bohemian Male Quartette.

4.—Dr. Dvořák—Biblic Songs (English)
.... Basso: Mr. A. Svojsík.

5.—Saint Saëns:—Sérénade d'hiver (French)
.... Bohemian Male Quartette.

PART II.

1.—(*a*) Raff:—Fisherman's Song } English
(*b*) American Negro Song }
.... Bohemian Male Quartette.

2.—(*a*) Nicolai:—Arie v. d. Oper „Die lustigen Weiber von Windsor" (German)
(*b*) Verdi:—Canzona di „Rigoletto" (Italian)
.... Tenore: Mr. Chas. Šeferling.

3.—Slavic National Songs (Russian, Slovenian, Bohemian).

4.—Smetana:—Opera „Bartered Bride"
...........Duette— Tenore and Basso (Mr. Šeferling and Mr. Svojsík.)

5.—Genée:—Fine del'opera, great musical fun (International) .... Bohemian Male Quartette.

At piano Mr. R. Černý, Member of the Bohemian Male Quartette.

Management of MR. CHAS. THWAITES.

TICKETS: Yen 2 and 1.

Národ, jenž má moderní státní zřízení, moderní armádu, jenž chce zkrátka ve všem říditi se svými vzory, velikými kulturními říšemi v Evropě a v Americe, musil míti ovšem též svoji národní hymnu. Na žádost ministerstva námořnictví vybral německý hudebník, F. Eckert, z melodií uložených ve sbírce „Kokin vakašu" melodii, jež se mu zdála nejmilosrdnější. Píseň ta jest nyní národní hymnou Japonska.

Text doslovně přeložen zní:
Pánův rod tisíc roků a ještě tisíc roků nechť kvete, až kámen vyroste ve skálu, a mech ji pokryje.

*

Tance v tom smyslu, v jakém u nás toho slova se užívá: tedy společenské zábavy, při níž mladí i staří tančení se účastní, podobného tance Japonsko nezná. Tanec tamní povždy byl jen pro podívanou a tančen byl tanečnicemi z povolání; nejčastějším druhem jeho byl pak a jest až dosud tanec náboženský, ceremonielní. Japonský tanec a tanečnice byly již tolikrát různými cestopisci opěvovány, že není divu, těší-li se nově příchozí turista do Japanu na okamžik, kdy mu bude popřáno obdivovati se starým japonským tancům. A nutno hned z předu poctivě přiznati, že cizinec produkcí taneční bývá pravidelně — zklamán. Čekal něco daleko živějšího, typičtějšího a temperamentnějšího, než jest divadlo, jež se na tanečním podiu vážným tempem a s náboženskou upiatostí před ním rozvinuje.

Majiteli hotelu, kde bydlíme, dáme na jevo, že bychom rádi viděli proslavený tanec „Ise-Ondo". V určenou hodinu přijde do hotelu mladé děvče a vede hosta do jakési čekárny v hostinci. Přinese několik dřevěných lakovaných talířků, bronzový kotlík s dřevěným uhlím, a připraví vše na čaj. Na to veden jest divák do tančírny. Jest to dosti velký čtyřhranný sál, v němž po třech stranách rozvěšeny jsou lampiony. Posadíme se při čtvrté neozdobené straně na podlahu. Při ruce máme malý stolek na sake a jiné lahůdky.

Sotva jsme se na zemi uvelebili, přichází šest dívek, jež tvoří orchestr, a posadí se do řady naproti nám. Dvě z nich hrají na šamisen, dvě na kokiu a zbývající dvě tlukou rukama na buben; hrají skladbu, jež vypadá jako pochod dosti rázného rythmu.

V tom po obou stranách místnosti vstupuje dvanáct děvčat; vhopkují až do středu místnosti, kde se sejdou, načež se zastaví a točí tělem i rukama dle rythmu hudby, jež nyní kombinována jest se zpěvem. Po chvíli řadu přeruší, postaví se v párech za sebou, projdou několikrát místností — a podívaná jest u konce.

ČESKÉ PĚVECKÉ KVARTETO V JAPONSKÉM KOSTYMU.

Na to uvedou diváka opět do čekárny, kde požádáte o účet; zaplatíte za tanec, za pohostění, za cigarety, dáte zpropitné děvčeti, jež vás přivedlo (celkem tehdy asi 7 jenů za tři osoby), a jedete rikši domů.

Vždycky ovšem taneční produkce nekončí tak nevinně. Jak líčí anglický cestovatel Walter del Mar ve své knize „Around the World through Japan" — bývá ve mnohých těchto místnostech tanec pouhou záminkou. Po skončené taneční produkci přichází opět zmíněné děvče, jež bylo průvodčím hostovým, přináší fotografie všech tanečnic, a táže se, se kterou z dívek přál by si host blíže se seznámiti. Děvče žádané přijde, odvede hosta do svého pokojíku a, jak citovaný autor líčí, „vypráví vám, že se jmenuje Sina Dži, t. j. „velmi sladká", že je 18 roků stará, že v tomto

domě působí od svého osmého roku, že byla dříve služkou v Jošivaře atd. Mluví-li host trochu japonsky, Šina Dži použije jistě této příležitosti k tomu, aby rozhojnila své vědomosti v angličtině. Žadoní na hostu, aby jí pověděl celou řadu termínů anglických — většinou z fysiologie — jichž ve svém řemesle s výhodou by mohla použiti. Pečlivě opakuje po svém učiteli anglickou výslovnost a zaznamenává si naučená slova na kousku papíru.

Když host odchází, služebné děvče opět se ho ujímá a vede jej do hotelu, kde krysy, moskiti a blechy budou na další část noci jeho společníky.

Společně se snídaní dostanete od majitele hotelu, kde jste včera byl návštěvou, dopis, závitek papíru asi 1 metr dlouhý, v němž vám děkuje za včerejší vaši návštěvu, a žádá, byste co nejdříve přišel opět . . ."

Tance chrámové liší se od světských hlavně pompou, jež při nich bývá rozvinuta. Jedním z nejzajímavějších těchto ceremonielních tanců Japonska jest tanec šintoický, zvaný kagura.

Tohoto tance jsou tři druhy, jež se liší hlavně množstvím účinkujících a též tím, že při vyšší kategorii tance jest turistovi hlouběji sáhnouti do kapsy.

Diváci sedí při tomto chrámovém tanci v dlouhé místnosti, jež od prostory, kde tanec se provádí, oddělena jest nízkým dřevěným zábradlím. Sotva usedneme, přichází kněz nesa haluz sakaki, pokloní se několikrát hluboce směrem k oltáři; na to se obrací k nám, mává nad námi několikrát větví sakaki bruče při tom posvátnou formuli očisťovacího obřadu — vyhání z nás zlé duchy. Po skončeném krátkém tomto obřadu odchází.

Na to vejde šest jiných kněží; na hlavě má každý starou koreánskou čepici zhotovenou z drátěné sítě. Po třech usedají po každé straně oltáře; dva hrají na píšťaly, dva na koto, a zbývající dva vyluzují rozmanité zvuky na bubnech a dřevěných klapačkách. Sotva zazněla hudba, vejde do tančírny čtvero mladých dívek; každá z dívek má asi 10—12 roků stáří, mají bílá kimona a červené kalhoty tak dlouhé, že přesahují značně kimona a vlekou se po podlaze. Na diváka činí to dojem, jako by dívky šly po kolenou.

Tváře děvčat nalíčeny jsou bělobou až po uši; děvčata vypadají jako mrtvoly. Vlas sčesán jest na zad a svázán šňůrou se třapci. Nad účesem trůní tiara, pozlacená a ozdobená větvičkou sakaki. Dvě z děvčat nesou mimo to ještě v rukách větve sakaki zdobené stuhami. Jiné dvě dívky stejně oblečené, ale bez tiár, přinášejí obětní pokrmy a nápoje. Za nimi jdou ostatní čtyry tanečnice k oltáři a tam oběti odkládají.

Když všecky oběti na oltáři byly odevzdány, vrchní kněz oblečený v bílém šatě s žíněnou čepicí té formy, jakou kdysi nosíval

mikado, vstupuje volným krokem do místnosti; přistupuje k oltáři, recituje několik „zlatých" slov, a zase stejně ceremonielně odchází. Prvé ony čtyry dívky tančí na to jakýsi „pas de quatre". Je to vlastně jen několik pohybů, kroucení rukou a těla. Pak jdou opět k oltáři, vezmou tam obětní jídla a nápoje, odevzdají je druhým děvčatům — a tanec je ukončen.

Děvčata a hudebníci odcházejí, kněz, jenž hosty očišťoval, přichází a odevzdává divákům obětní pokrmy v nádobkách z červené, nepálené hlíny. Na to podává hostům ještě tolik sake, kolik si kdo žádá, přijme vlídně zpropitné a provází hosty až k bráně chrámu bohyně Slunce — Amaterasu.

Japonsko jest země, jež jest neúrodna na genie, ale za to hromadně rodí talenty. V podivné té zemi nevyrostli myslitelé, kteří by myšlenkovou sféru svých krajanů vedli novými drahami; nezrodili se tam vynálezci, kteří by bleskem svého geniálního mozku pomáhali masám svého lidu k zvýšení hmotného blahobytu — za to ale může se Japonsko pochlubiti tím, že jest nejvýš úrodnou zemí na talenty, a to zvláště na talenty v oboru umění výtvarného.

Japonci jsou vlastně všichni národem umělců. Není jistě menší umělkyní prostá japonská žena, jež denně krášlí svůj příbytek tak vkusně svázanou kyticí květin, že srdce nad ní se raduje, nežli vyrabitel dřevorytů, jenž dovede smíchati barvy v kombinace tak nezvyklé a ladné, že evropský kritik žasne nad smělostí a spolu ukázněností uměleckého jeho citu.

Procházka ulicemi japonského města jest vlastně prohlídkou každodenní výstavy uměleckého průmyslu. Není snad krámu, abyste s radostí u něho se nezastavili a neobdivovali výrobky jeho majitele. Nikde na světě není také většího a mocnějšího pokušení nakupovati, nežli v Japonsku. Nejraději byste tak sebrali celou tu ulici a přenesli ji domů, aby i naši lidé mohli se pokochati krásnou pohádkou Východu.

Ale naopak zase — nikde není tak obtížno opravdové nákupy uměleckých a ethnografických předmětů uskutečniti, jako v Japonsku. Právě ta okolnost, že jest toho krásného tolik, až se v tom topíte, jest na závadu skutečnému výběru. Jdete ulicí, líbí se vám nějaký bronz; s chutí byste ho koupili, ale přemůžete se. Za chvíli vidíte jiný krám, v něm neméně nebo snad ještě krásnější bronzy, za chvíli třetí, čtvrtý obchod — a jste ztraceni, nevíte, co je lepší, co lacinější — a zpravidla nekoupíte nic. Z ochoty převzal jsem do komise nakoupiti intimním přátelům některé zajímavé japonské kuriosity. Kolik starostí mne tyto komise stály, nikdo by nevěřil, a do nejdelší smrti bych se k podobné povinnosti nikomu po druhé nezavazoval.

Dřevoryty, bronzy, lakované práce, cloisonné, věci vyřezávané ze slonoviny a ze dřeva, výšivky na hedvábí, porculán — to jsou tak asi předměty, v nichž jsou Japonci mistry a v nichž opravdu v celém světě jsou hors concours.

Nejvzácnější stará díla umění japonského většinou z ostrovní říše zmizela. V tom ohledu snad úplněji a snáze studovati lze staré umění japonské v Paříži nebo v Londýně, nežli v Japonsku

samém. Dnes ovšem celé umělecké komise vážně dbají, aby nic vzácnějšího, pokud jen trochu starší marku to má, z Japonska vyvezeno nebylo, a ani cinkot amerických dolarů není dost mocným, aby poslední zbytky japonské retrospektivy přenesl z Japonska do musei Nového Světa. Bohatý Yankee nakoupí sice v Japanu celé bedny starožitností — buď ale dostane věci novější, nebo obrovské sumy peněz zaplatí za imitace, v nichž jsou Japonci taktéž chlapíci.

Podivný zjev: Dva světy, deset tisíc kilometrů ve vzdušné čáře od sebe vzdálené — a vývoj umění bral se v nich během staletí týmiž cestami.

Počátky evropského umění hledá kulturní historik v klášteřích a v církvích Evropy. Až do roku asi 1200 i Japonsko mělo své malíře, sochaře, řezbáře a jiné výtvarníky v klášteřích a vůbec ve všem, co souvisí s náboženstvím.

Po této epoše následovala v Evropě doba rytířstva, jež zvalo si na dvory trubadury, podporovalo malíře, stavělo zámky a hrady. I v Japonsku po kněžích, kteří básnili, malovali, stavěli svatyně a podporovali rozkvět umění, nastoupili na místo mecenášů umění rytíři, a hrdinské skutky rytířstva byly oblíbeným sujetem umění této éry. Teprve v nové době stalo se v Evropě umění majetkem nejširších vrstev lidu; demokratisací všech tříd společnosti přestalo i umění býti doménou tříd privilegovaných a našlo své ctitele i pěstitele v třídách chudých právě tak, jako u urozených a bohatých. V době, kdy Japonsko prodělalo ohromný převrat kulturní, tedy teprve v šedesátých letech předešlého, devatenáctého století, také v Japanu možno mluviti o kultuře skutečně všeobecné, z níž nebyl vyňat ani rolník, řemeslník a dělník.

Jako v jiných oborech civilisace, tak i ve výtvarném umění čerpalo Japonsko prvé jeho základy z Číny a to opět většinou prostřednictvím Koree. Kdežto však Čína a Korea ulpěly na určitých typech a nepokračovaly, jevíce až do dnešního dne ve svém umění cosi fosilního, zkamenělého, pokračovalo Japonsko, jež si vytvořilo vlastní, svérázný svůj typ a rozvinulo jej k dokonalosti, v níž sotva která země světa je předčila. Země, jež po celá staletí od každého vlivu ciziny byla isolována, mohla si ovšem zachovati nedotčenu svéráznost a typičnost svého umění. Rovněž i politické zřízení vnitřní napomáhalo šíření se umění. Umělec jsa poddaným svého pána, nestaral se o potřeby tělesné; tvořil ve svém oboru, nejsa vázán časem ani starostmi o existenční potřeby, pro svého pána, pro něhož bylo zase chloubou, mohl-li se mezi svými poddanými vykázati řadou vynikajících umělců.

Charakteristikou japonského výtvarného umění jest, že není tím, co nazýváme uměním absolutním, není samo sobě účelem

a cílem, nýbrž sloužilo vždy jen jako prostředek k cíli, či bylo vždy více neb méně uměním aplikovaným. Buď sloužilo náboženství, nebo uměleckému průmyslu — téměř nikdy však neshledáváme se v Japonsku s uměleckým výtvorem, jenž by bez ohledu na praktický užitek jen proto byl obdivován, že jest dílem uměleckým.

Architektura japonská jest nejslabší stránkou výtvarného umění země Vycházejícího Slunce. Nejen že přijala formy téměř

PAGODA V KIOTU.

beze změny z Číny, ale i během staletí nesnažila se vytvořiti zvláštní, čistě japonský typ, jenž by na prvý pohled se odlišoval od svých původních vzorů, architektury čínské a korejské. Nutno tu ovšem počítati s faktem, o němž jinde byla řeč, že japonský stavitel obmezen byl ve své tvůrčí síle daleko více, než stavitel v krajinách jiných, mocnými a škodlivými vlivy častých změn seismických.

Také malířství přešlo do Japonska z Číny, a byl prý to čínský malíř Nanriu nebo Šin-ki, jenž se v pátém století po Kr. usadil v Japonsku a obrátil pozornost Japonců na malířství čín-

ské. Zavedením budhismu do Japonska v šestém století dostalo se malířství mocné a trvalé posily. V budhistickém chrámu Horiudži v Naře zachovány jsou až do dnešní doby nástěnné malby z této nejstarší periody japonského malířství. V prvé této době byli to téměř výhradně čínští a korejští umělci, kteří malby v Japanu prováděli, a teprve v devátém století uvádí se prvý malíř domácí, Kosé-no Kanaoka, jehož malby v Kiotu až do dnešního dne jsou zachovány. Nejen tento malíř, ale i jeho ná-

PRÁCE KAMENÍKŮ.

sledovníci až do třináctého století věnovali umění své téměř výhradně službám budhismu. Největší z těchto nejstarších malířů Japonska jest jmenovaný Kosé-no Kanaoka. Zachováno jest od něho asi deset maleb. Nejraději mimo budhistické figury maloval portréty, krajiny a zvířata. Zvláště vynikl jako malíř koní. Vypravuje se o něm v té příčině zajímavá historie: V jistém chrámu zavěšena byla malba Kanaokova, jež představovala nádherného černého hřebce. Obyvatelé celého okolí byli vyděšeni tím, že jakési divoké zvíře zdupávalo v noci jejich zahrady, spásalo v nich trávu a květiny. Po delší době se smluvili, že vy-

číhají, kdo jest záhadným tímto škůdcem. Shledali ku svému zděšení, že jest to silný, černý hřebec. Pronásledovali jej, ale hřebec zmizel v blízkém chrámu. Běželi za ním až do svatyně, ale svatyně, když do ní vstoupili, byla prázdna. Stanuli pod obrazem krásného hřebce, a užaslí pozorovali, jak veliké kapky potu řinou se s těla koňova, jenž byl celý upocen. Jeden z pronásledovatelů měl šťastný nápad: vzal štětec, namaloval ku hřebci uzdu, kterou divoké zvíře připoutal ku stěně — a od té doby zahrady venkovanů zůstaly úplně netknuty...

Teprve později obíralo se malířství též světskými sujety, ale i v této době bralo se umění náboženské cestami vlastními, libujíc si zvláště v nádheře barev a s oblibou užívajíc zlata.

Druhým velikým obdobím japonského malířství nazvati možno školu národní, čili Jamato-riu. Založena byla již v jedenáctém století; pravého rozkvětu dostalo se jí však teprve ve století třináctém, a to hlavně vlivem znamenitého Fudživara no Cunetaka. Škola jest zvána krátce „Tosa". Obírala se nejraději předměty z domácích pověstí a dějin. Vyznamenává se hlavně nesmírnou jemností kresby, jíž dosahovali umělci zvláštním druhem jemného štětce, vypracováním detailů a jakousi konvencionelní manýrou v malování lidských figur. Jedním z nejvíce vynikajících členů této školy jest kněz Toba Sodžo, malíř hrubozrného rázu, ale plný vtipu a sarkasmu.

Patnácté století zrodilo mocnou renaisanci čínského umění, a bylo nejslavnější, v pravdě klasickou dobou japonského malířství vůbec. V době, kdy v daleké Italii nesmrtelní malíři vrcholili malířské umění evropské, v téže době i na Dalekém Východě vystávají velikáni, kněží Cō Densu a Džōsecu. Cō Densu bývá nazýván „Frà Angelico" Japonska, věnoval se výlučně malbě předmětů náboženských; druhý ze slavné této dvojice maloval krajiny, figury, květy a ptáky. Po jejich předčasné smrti vedl primát malířského umění své doby Micunobu, nejlepší malíř školy Tosa, Sessū, Šūbun a Kanō Masanobu, z nichž každý jest spolu zakladatelem vlastní malířské školy. Rodina Kanō dala Japonsku několik generací znamenitých malířů, a až do dnešního dne škola Kanō pokládána jest za representanta klasického malířství v moderním Japanu. Jí náležel na př. též přední moderní karikaturista Japonska Kiósai (naroz. 1832.)

Snahou malířů této školy bylo oduševniti krajinu a scenerii. Jeden z japonských kritiků mluvě o malíři doby moderní, píše: „Krajina jeho není příliš zdařilá, ježto se snažil pouze o to, aby co možná nejvěrněji zachytil formu a detaily, ale vyšší idea a hluboký smysl v ní schází. Nemilujeme proto krajinářství, že zhotovuje faksimile skutečné přírody, nýbrž proto, že dovede do malby krajiny vložiti ducha, jejž sice nedovedeme slovy de-

finovati, jejž však v malbě skutečně umělecké mocně pociťujeme". A právě u starých krajinářů této klasické školy shledáváme se s tímto oduševnělým a hlubokým pojetím. Na obraze jednobarevném, neb používajíce jen vážných, nevtíravých barev, sugerují tito mistři diváku krásu, klid a vznešenost přírody tak hluboce, jako málokterý malíř světa před nimi nebo po nich.

Za nejslavnějšího malíře této klasické doby čínské renaisance pokládán jest znalci Sesšu, narozený 1420. Z mládí jeho vypravuje

CHRÁMOVÉ LUCERNY.

se tato rozkošná historie: Sesšu býval žákem klášterní školy, a touže jen po malování zanedbával ostatní vědy, jimž v klášteře se učilo. Působil tudíž ctihodným svým učitelům více zlosti, nežli potěšení. Místo, aby se učil posvátným modlitbám a citátům, maloval štětcem všelijaké světské a někdy dosti rozpustilé obrázky.

Když jednoho dne nepozornost jeho dosáhla vrchole, přivázali jej jeho učitelé za trest v chrámové zahradě ke stromu. Ani tu však mladý adept malířského umění nezahálel. Nemaje jiného materiálu, kreslil palcem do písku krysy. Když se kněží za chvíli

do zahrady vrátili, aby mladého delinkventa od stromu odvázali, spatřili ke svému zděšení, že krysy hlodaly na provaze, jímž Sussu ke stromu byl přivázán. Netrvalo to než několik okamžiků, a mladý žák osvobozen byl ze zajetí krysami, jež tak mistrně v písku prstem vyobrazil, že obživly a svému tvůrci ihned vděčnost projevily.

V šestnáctém století škola Kano čítala celou řadu znamenitých jmen. Jeitoku, vnuk Motonoba, byl dvorním malířem šoguna Hidejošiho, Sanraku, žák předešlého, vynikal bohatou a harmonickou sladěností barev, Sansecu vrátil se zase k manýře slavného Sesšu atd. Nejslavnější malíři sedmnáctého století jsou Taniu, Naonobu a Jasunobu. Zvláště Taniu obdivován jest až dosud pro lehkost své kresby: několika nepatrnými tahy štětce vytvořil překrásné obrazy celé krajiny.

Posledním velikým mistrem ze školy Kano byl Hanabusa Itčo. Byl to vyslovený bohém, plný sarkasmu a rozpustilosti. Pro své šprýmy a karikatury vážených osobností ocitl se několikrát ve vězení.

Revoluci proti dosavadním klasickým školám malířským pozdvihl Matabei Ivasa, jenž založil školu zvanou Ukiojé, čili „obrazy tohoto života". Malíři, kteří k nové škole se přidali, malovali co možná přesně dle přírody. Jedním z vynikajících přívrženců této školy byl Hišigava Moronobu, jenž se proslavil hlavně tím, že rozšířil umění zhotovovati dřevoryty.

Z malířů osmnáctého století nutno učiniti alespoň zmínku o jménech Torii Kijonobu, Mijagava Čošun, Nišikava, Okumura Masanobu, Nišimura Šigenaga a Suzuki Harunobu. Někteří z malířů této doby odloučili se od jakékoli školy a šli vlastními cestami; tak zvláště Tani Bunčo, Marujama Okio, zakladatel naturalistické školy Šidžo, a Mori Sosen. Sosen jest jistě jedním z nejlepších malířů zvířat na světě. Zvláště vynikl v kresbě a malování opic, jichž život po léta studoval, jsa živ celé měsíce v lesích. Po malířích Mori Ippo a Ganku následoval Hokusai, jejž Whistler nazývá „největším kreslířem od doby Van Dyckovy". Protože těžiště činnosti Hoksaiovy spadá nejvíce do dřevorytu, vylíčíme některé podrobnosti z jeho života a práce až v kapitole o dřevorytech.

Největším malířem devatenáctého století v Japanu nazýván jest Kikuči Josai. Prostudoval všecky staré i nové methody malířství japonského a stvořil pak svoji vlastní školu. Jest naprosto individuelním a spojuje v sobě vážnost starých mistrů s realismem a bohatým koloritem školy moderní.

Ze žáků jeho vynikli Zešin (zemřel 1891) a Kavanabé Kiosai, znamenitý kreslíř a karikaturista (zemřel 1889).

Pěknou charakteristiku japonské kresby vůbec nalézáme

v knize vynikajícího znalce Japonska a jeho kultury, Lafkadio Hearna „Gleanings in Buddha Fields". Každá japonská kresba činí na pozorovatele dojem jakési fysognomické konvenčnosti. Japonský umělec zobrazí na příklad hmyz, jak toho žádný evropský umělec nedovede: jeho kresba žije, projevuje zvláštní povahu a pohyb, zkrátka vše, čím na prvý pohled rozpoznáme určitý typ — a to vše jen několika doteky štětce. Ale umělec se nenamáhá, aby vypodobnil každou žilku na tom či onom křídle, každý kloubek tykadel hmyzu. Zobrazí předmět tak, jak se jeví oku prvním pohledem, nikoli, jak jej vidí oko delším studiem detailů. Také my nikdy nevídáme všecky podrobnosti tílka koníka, motýla, včely, vidíme-li je poletovati ve vzduchu. I my, když pozorujeme hmyz v přírodě, nevidíme více, než tolik, kolik stačí k tomu, bychom určili, do kterého druhu říše živočišné tvor onen náleží.

Proto také japonský malíř zobrazuje jen typy, přesnému detailu se vyhýbá. Stejně jest tomu v malování květin; umělec nemaluje zvláštní, ale vždy typickou květinu, ukazuje nám zákon druhu, čili jinak řečeno, představuje nám myšlenku přírody vyzírající z tvaru.

Výsledky této methody překvapují i odborné učence. Alfréd Russell Wallace promlouvá o japonské kolekci náčrtů květin jako o „nejmistrnějších výtvorech" toho druhu, jež kdy ve světě viděl. „Každý stonek, každá haluz a list je proveden prostinkým dotekem štětce; povaha každé rostlinky sebe složitější obdivuhodně jest vystižena, a skloubení stonků a listů podáno jest způsobem na výsost vědeckým." Uvažme, že dílo jest vtělená prostota, provedeno pouhým dotekem štětce — a přece dle mínění jednoho z největších současných přírodozpytců světa jest to „dílo na výsost vědecké." A proč? Protože nám odhaluje povahu a zákon typu.

A tak i v zobrazování skalin a útesů podává nám japonský malíř všeobecnou charakteristiku, a nikoli únavné detaily hmot; při tom však i detail mistrným předvedením celku obdivuhodným způsobem sám se nám vsugeruje.

Nebo pohlédněme na studium barev japonského západu nebo východu slunce; japonský umělec nikdy se zde nepokouší předvésti nám z řady přírodních úkazů podrobná fakta, ale nabízí nám pouze nádherné světelné tóny a charakteristické smísení barev, jež — když tisíce detailů dávno bylo již zapomenuto — ještě stále tkví nám v paměti tvoříce skutečné procítění toho, co jsme viděli.

A týž všeobecný zákon umění platí i o japonském způsobu zobrazování lidské bytosti a lidské tváře. Zpodobněny jsou pouze všeobecné typy a to silou, s jakou nejdovednější francouzský

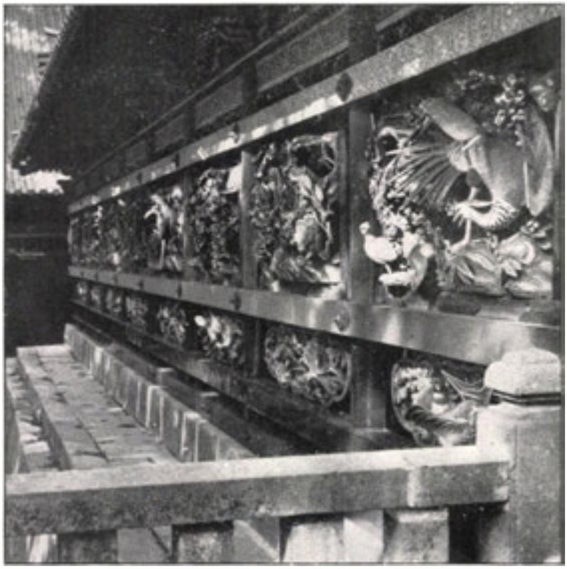
kreslíř stěží může soupeřiti: ale osobní rys, individuelní zvláštnost bývá opomenuta. Ba i v humoru karikatury nebo v dramatické představě vyznačen jest sice mocně výraz tváře, ale jest vyjádřena jen její fysická charakteristika, nikoli individuálnost — asi něco podobného, jako na řeckém antickém jevišti bývala osobnost vyjadřována konvenčními maskami herců.

Celkovou znamenitou charakteristiku japonského malířství podává ve svých nevyrovnatelných „Things Japanese" Basil Hall Chamberlain. Píše tam: Japonské umění vyznačuje se přímostí, lehkostí, a silou linie, zručnost to, jíž umělci získali jistě způsobem svého písma, jež se nanáší celou rukou, od lokte, nikoli od pěsti. Tato, možno říci kaligrafická zručnost dodává zvláštní půvab i nejjednoduššímu japonskému náčrtu. Kdyby japonský obrázek neměl nic, než linie, vždycky byl by ještě hoden, bychom si ho pověsili na stěnu, nebo zařadili do alba svých vzácností. Japonské malířství nedbá zákonů perspektivy, nedbá též světla a stínu. Není v něm zákonů, jež by umělce vázaly pro všecky možné případy. Japonský malíř jest básník, nikoli fotograf. Maluje jen to, co si v paměti udržel, nikdy nemaluje přímo z přírody; malba jeho jest jakýsi sen, jejž prožívá ve spánku, nikoli, když bdí. Jest idealistou, ale pohybuje se rád mezi extrémy krásna a groteskního. Jako v literatuře, tak i ve výtvarném umění národ tento postrádá genia, širokého rozhledu, jimiž by byl uzpůsoben k věcem velikým. Stačí mu maličké, hezké, nepatrné. Odtud pramení ohromná schopnost japonského umění přispívati k dojmu dekorativnímu.

Teprve Japonsko naučilo nás dívati se na dekorativní umění pravým zorným úhlem. Bylv doby u nás, kdy naši evropští lidé ozdobovali předměty denního užívání tak, že měl-li na příklad někdo na polštáři vyšitého Cupida na levé straně, musil míti stejného Cupida i na straně pravé. Hlavní ozdoba musila pak vždy býti ve středu předmětu. Japonští umělci ukázali nám, že tato mechanická symetrie není podmínkou krásy. Naučili nás roztomilosti asymetrie a nepravidelnosti, a kdyby jim kulturní lidstvo mělo býti vděčno jen za tuto lekci, Japonsko může býti hrdo na to, že lekce té světu poskytlo.

Jest snad v každé zemi světa hlouček enthusiastů, kteří studovali s větším úsilím a s větší láskou umění japonské, než umění své vlasti, a srovnávají umění tamní s klasickým uměním Řecka a Italie. Tito nadšenci konají dobré služby: rozšiřují znalost japonského umění nejen ve svých vlastech, ale dokonce i v Japonsku, kde nebylo dostatečně oceňováno, dokud cizina ho neocenila. Jejich kult umění japonského jest však fanatismem, a jako každý fanatik, tak i oni přestřelují. Jeden z takových nadšenců Japonismu v umění psal, že starý malíř Kiosai „byl

snad největší malíř vran, jakého kdy svět znal". Slova ta připomínají živě na jistého malíře, na jehož náhrobku bylo napsáno, že byl „Rafaëlem koček . . ." Japonci jsou jistě Rafaëly ryb, hmyzu, květin, stonků bambusu klátících se ve větru: ale nikdo z nich nenamaloval, jako italští mistři, člověka tak, aby byl apotheosou člověčenstva, nikdy nezobrazili historické scény tak, aby obživly před zraky potomků, nikdy nedovedli povznésti srdce člověka od hroudy zemské k výšinám nebeským, jako to

DŘEVĚNÉ ŘEZBY V NIKKU.

staří italští mistři dovedli. Slovem: „Japonské umění jest veliké v malých věcech, a malé ve věcech velikých . . ."

A ještě jedna charakteristická vlastnost: Nevím, pociťuje-li to každý návštěvník Japonska, nebo každý, kdo studuje japonské umění, ale na mne působily téměř všecky umělecké předměty zhotovené podivuhodným tímto lidem zvláštním dojmem: vše mně připadalo jako opředené zvláštním smavým, ušlechtilým humorem. Dojem, jejž máme od okamžiku, kdy vstoupíme na půdu Japonska: Všude usměvavé tváře se slabým nádechem nevinného sarkasmu; pohyb a chůze lidí, zařízení bytů, linie chrámů, křivo-

laká pobřeží, zkřivené stromy, a ovšem tím více vše, co umění vytvořilo — vše směje se nám vstříc zdravým a něžným humorem přírody a lidí, kteří jsou přirození, dosud nezkažení pósou a předsudky tak zvaného kulturního světa Západu, jemuž imponují pouze nehorázné rozměry, horentní cifry, rafinované intriky a ohromující katastrofy . . .

*

Bývá to obyčejně dřevoryt, kterým každý z nás započíná svoji znalost japonského výtvarného umění. Laciné tyto listy dostanou se mnohem snáze do rukou našinců, nežli vzácné a těžko přístupné malby japonských malířů. Za několik korun může si každý koupiti ukázku japonského umění, jež třeba bylo často dosti bizarní, přece jen projevuje krásu linie a bohatost invence japonského výtvarnictví.

Umění dřevorytů bylo uměním skutečně demokratickým: tvůrci dřevorytů nepočítali se do cechu skutečných malířů, odběratelé jich rekrutovali se většinou ze tříd středních a nejnižších. A v dobách, kdy skutečné, vysoké umění klesalo, kdy nerodila se nová vynikající jména a zájem o umění ve vyšších třídách upadl, byly to hlavně skromné tyto dřevoryty, jež pečovaly, aby zájem o výtvarné umění v Japonsku nadobro nevymizel.

Umělci, kteří se zabývali zhotovováním dřevorytů, byli neznámými veličinami lidem tříd vyšších. Byli to prostí lidé, namnoze bez vyššího vzdělání vůbec. Tak na př. znamenitý Tojokuni I. byl synem hotovitele loutek; Kunisada převážel lidi prámem; Hokkei byl pouličním prodavačem ryb. Příčiny tohoto společenského bojkotu byly však hlubší. Většina dřevorytů představovala herce v různých populárních úlohách — a divadlo, jak již jinde bylo řečeno, nebylo v oblibě u vyšších tříd společenských. Mnozí ze zhotovitelů dřevorytů čerpali s oblibou látku ku svým výtvorům z Jošivary, čtvrti prostituční — opět důvod, proč lepší třída dřevorytům nepřála.

Dřevoryty byly tudíž uměním nejchudších vrstev japonské společnosti; dřevoryt stál pouze několik halířů, a i nejchudší domácnost mohla si popřáti radosti, aby na stěně příbytku měla pověšen dřevoryt místo kakemon lidí bohatých. Japonec nedovede pochopiti, proč Evropané a Američané stojí tak mnoho o jejich dřevoryty, a byly doby, kdy skutečně za babku prodávány byly staré tisky z Japanu do ciziny, tytéž tisky, za něž by nyní Japonci rádi zaplatili sumy mnohonásobně vyšší.

Japonské dřevoryty vyráběny jsou prostředky velmi jednoduchými, a dokonalá jejich kvalita jest pouze zásluhou podivuhodné obratnosti a vkusu umělců. Postup výroby japonských dře-

vorytů jest tento: Umělec zhotoví nejprve kresbu štětcem a tuží na kus tenkého papíru. Papír potře olejem, aby byl průsvitný, a připevní jej na prkno z třešňového dřeva a to kresbou dolů, k prknu. Na to ostrým nožem vyřeže linie a detaily dle kresby dobře viditelné do dřeva; dlátkem odstraní pak zbývající dřevo, tak že zůstane matrice. Dle vzorků, jež si malíř sám koloruje, zhotoví se pro každou barvu zvláštní matrice. Matrice dostane pak do rukou tiskař. Smíchá barvy dle vzoru udaného malířem a nanáší je štětcem pečlivě na matrici. Na to vezme navlhčený papír a položí jej na matrici. Lisu neužívají, trou po papíru jemně chumlem tkanin nebo otýpkou z bambusových listů. Vystřídají tak matrici za matricí, až všecky žádané barvy jsou na dřevorytu reprodukovány.

Hlavním střediskem výroby dřevorytů bývalo a jest dosud Jeddo, nynější Tokio, kde byly veliké závody, jež zaměstnávaly své vlastní malíře, řezbáře a tiskaře. Prvním z malířů Japonska, jenž vyráběl dřevoryty, byl Hišigava Moronobu (1637—1714). Ilustroval dřevoryty řadu knih v druhé polovici sedmnáctého století. Torii Kijonobu zavedl kolorování dřevorytů a to tak, že každý dřevoryt, když vyšel z dílny tiskařovy, kolorován byl ručně malířem. Jeden ze žáků onoho malíře zavedl pak kolorování dřevorytů pomocí matric.

Mnohobarevné tisky zhotovoval Suzuki Harunobu, jeden z nejslavnějších výrobců dřevorytů vůbec. Krásné studie ptactva zanechal Koriusai. Postavy žen a divadelních herců mistrně maloval Šunšo, učitel slavného Hoksaie, Současníkem jeho byl Torii Kijonaga, jenž se s oblibou obíral sujety z tokijské Jošivary.

Mimo Hoksaie nejslavnějším malířem dřevorytů japonských jest Kitagava Utamaro. Jeho kresby ženských postav vynikají nádhernou linií a komposicí, manýra jeho jest krajně delikátní, barvy rozkošné a nevtíravé, obyčejně šedomodrá, růžová, zelená neb šedá. Mimo řadu těchto dívčích postav namaloval Utamaro též několik krajin a studií květin a vydal též celou knížku o hmyzu; některé z ilustrací v této knížce jsou dokonalými vzory kreslířského umění.

Po bok mistrů Harunobu a Utamaro postaviti možno jiného slavného výrobce dřevorytů, Tojokuni I., jenž se narodil r. 1769. Maloval dívčí postavy a divadelní scény, a v Japonsku byl populárnější, než sám Utamaro, jehož slávu založilo vlastně teprve uznání ciziny. Z jeho žáků vynikl nejvíce Kunisada, jenž jest znám lépe pode jménem Tojokuni II.

Největším mistrem v oboru dřevorytů jest však Hoksai. Narodil se r. 1760 a učil se jako mladík u slavného Šunšo. Brzy však učitele svého opustil, neboť chtěl jíti vlastními drahami. Byl tak chudý, že na čas musil zanechati úplně oblíbeného svého

umění, a pobíhal jako pouliční prodavač ulicemi Jedda, nabízeje ke koupi pepř, kalendáře a jiné drobnosti.

V předmluvě k svému dílu „Sto pohledů na Fudži" mluví o svém životě: „Od svého šestého roku stáří měl jsem manii kresliti podobu věcí. Do svého padesátého roku vydal jsem nekonečnou řadu kreseb a maleb; ale vše, co jsem uveřejnil před svým sedmdesátým rokem, není hodno, aby bylo bráno do počtu. Ve stáří 73 roků naučil jsem se trochu vnikati do podstaty pří-

MODERNÍ JAPONSKÝ POMNÍK (TOKIO).

rody, zvířat, rostlin, stromů, ptáků, ryb a hmyzu. Nyní, jsa stár osmdesát let, pokračovati budu ještě více. V devadesáti proniknu tajemstvím všech věcí, jako stoletý muž budu na výši obdivuhodné, a jsa stár 110 roků, budu kresliti tak dokonale, že vše, byť to jen tečka nebo čárka byla, bude živé. Prosím ty, kdo budou živi tak dlouho, jako já, aby sledovali, dodržím-li slovo. Psal jsem ve stáří sedmdesáti pěti roků, kdysi Hokusai, nyní Gvakio Rodžin, starý muž a malíř".

Slova tato nebyla prázdným mluvením, neboť Hoksai žil skutečně velmi dlouho a s přibývajícími léty rostl i umělecky. A když

již tělesně stářím byl shroucen, duch jeho ještě stále byl čilý. V této době píše svému příteli: „Král Jemma (japonský Pluto) jsa vysokého věku vzdal se svého zaměstnání a postavil si pěkný domek na venku. Žádá mne, abych šel k němu a namaloval mu kakemono. Odjedu proto a vezmu s sebou svoje kresby. Bydliti budu ve světnici na rohu ulice, a těším se, že vás častěji uvidím, půjdete-li kolem".

Až do posledního vydechnutí duch jeho neustále zabýval se

PORCULÁN.

malováním. Když již ležel na úmrtním loži, ještě prý šeptal přerývaným hlasem: „Jen kdyby mi nebe popřálo alespoň ještě deset roků!" A za chvíli: „Jen kdyby mi bylo nebe poskytlo ještě alespoň pěti roků, byl by býval ze mne skutečný malíř!" Zemřel 10. května 1849 ve věku devadesáti let.

Celý soukromý jeho život byl plný chudoby a strádání, ale mohutný jeho duch a neúnavná píle neopouštěly ho nikdy. Bydlil téměř neustále se svojí dcerou, jež byla také malířkou; bydlili v prostém, poloprázdném domě, kde mimo malířské potřeby nebylo téměř ničeho. Když dům byl již úplně nečistý — na či-

stotu ani Hoksai ani jeho dcera prý příliš nedbali — odstěhovali se jinam. Vždy chuďas a se zevnějškem chuďasa, asketa ve svých potřebách, neznal nikdy ceny peněz. Obdržel-li peníze za nějakou práci, nechal peníze nepovšimnuty ležeti někde v koutě příbytku; obtěžoval-li ho některý z věřitelů, hodil mu neotevřený balíček peněz a vrátil se ihned k své práci, jež byla jedinou jeho radostí. Roku 1817 vydal prvý svazek své „Mangva", sborník kreseb, jež čítá 15 svazků a jest pravou encyklopedií japonského života a práce; jediné toto dílo stačilo, aby mu zajistilo slávu jednoho z nejlepších kreslířů světa. Ještě více proslavil se svým dílem „Sto pohledů na Fudži". Mimo těchto sto pohledů namaloval ještě „Třicet šest pohledů na Fudži", jež mohutnou jeho individualitu projevují ještě mocněji.

Jest zajímavo, že Hoksai, jenž si v západním světě vydobyl pověsti nejlepšího kreslíře Japonska, nedovedl si získati v podobné míře uznání doma, mezi svými krajany. Nejen tím, že bral své sujety ze života prostého lidu a sám do své smrti zůstal proletářem: ale Hoksai opustil též téměř nadobro tradice umění, jež jeho dobu předcházelo, a bral se cestami novými, jež nám bělochům, kteří se na staré japonské a čínské klasiky teprve musíme učiti dívat, Hoksaiho ovšem hned na prvý pohled přibližuje.

Jedním z největších malířů dřevorytů byl též Hirošige I., jejž možno postaviti hned vedle Harunobu, Utamara, Tojokuniho a Hoksaie. Jeho krajiny vynikají zvláště efekty atmosféry a světla; nikdo před ním, a nikdo po něm nedovedl namalovati na př. klidný dojem letního večera tak sugestivně, jako on.

Umění, jež mezi svými representanty čítalo tak vynikající jména, jest nyní v úpadku. Novější výrobci dřevorytů nedovedou pověděti nic nového; ač mnohý vyniká v technice neb v barvě, opakují jen jinými slovy to, co staršími mistry již dávno a mnohem výmluvněji bylo řečeno. K úpadku tomuto přispělo ještě více poznání evropského umění a tamní techniky. Místo jemných a měkkých japonských barev nastoupily surové barvy anilinové, výrobci dřevorytů produkují dle vkusu kupujícího obecenstva bělošského — a tak umění, jež ještě před padesáti roky bylo na vrcholu své dokonalosti, dnes jest jen obchodním, méněcenným artiklem . . .

*

Sochařství a řezbářství jsou sice v Japonsku velmi stará odvětví výtvarného umění, přece však pravý jejich rozvoj spadá do doby, kdy se v ostrovní říši japonské šířilo náboženství budhistické s přečetnými sochami, pomníky a náhrobky. Není

dosud zjištěno nade vší pochybnost, zda i toto umění, jako všecka ostatní, dostalo se do Japanu z Číny nebo Koreje.

Jedním z nejstarších památníků japonského sochařství jest obrovská socha boha Džizo vytesaná ve skále v horách hakonských. Tvůrcem jejím byl prý budhistický kněz Kobo Daiši, jenž žil v 9. století po Kr., a jenž dle pověsti krásnou tuto sochu vytvořil za jedinou noc.

Umění řezbářské spočívalo po celá staletí téměř výlučně v rukách budhistických kněží a jich žáků. Nejbohatší a nejlepší sbírka starých řezeb nalézá se v městě Naře. Ze 17. a 18. stol. pocházejí překrásné řezby ptáků a květin skvostně polychromované, jež jsme obdivovali ve svatyních posvátného města Nikka.

Jako v ostatních oborech výtvarného umění, tak i v sochařství a řezbářství není japonský umělec velikým ve velikých dílech, nýbrž v malých, drobných detailech. Každému Evropanu imponují jistě malinké, vyřezávané ozdůbky, zvané necuke (necke), více, než nehybné, častokrát dosti nemotorné sochy obrovských rozměrů. Tyto necke sloužily původně za zátky k tabatěrkám a do lahviček pro různé léky. Bývají zhotovovány obyčejně ze dřeva nebo ze slonoviny. Humor a vynalézavost výrobců těchto necke jsou skutečně nevyčerpatelny. Statisíce drobounkých a roztomilých těchto předmětů viděti možno v Japanu, a překrásné sbírky starých necke studovati a obdivovati lze ve velikých museích kulturního Západu, zvláště pak v Paříži a v Londýně.

Nejslavnější japonský sochař byl Hidari Džingoro; narodil se roku 1594 po Kr. Z kamenných jeho soch nejznamenitější jsou dva sloni a spící kočka v náhrobku šoguna Ijejasu v Nikku. Škola jeho kvetla ještě dlouho po smrti mistrově. Veliké své příslušníky opředlo si staré Japonsko celou řadou legend a pověstí, a tak i o Džingorovi vypráví tradice zajímavé některé události. Džingoro vyřezal na př. ze dřeva koně, který vždy v noci obživl a pásl se na sousední louce. Kdysi šel slavný umělec po ulici, a uviděl tam ženu tak krásnou, že se do ní okamžitě zamiloval, a přišed z procházky domů vykouzlil její tvář a postavu ze dřeva. Výtvor umělcův byl tak dokonalý, že postava náhle oživla a mistr vzal si ji za manželku. Jak pověst dále vypravuje, měl Džingoro též překrásnou dceru. V tehdejších rozervaných časech válečných padl na dceru umělcovu los, aby byla obětována a tak svojí smrtí usmířila rozhněvané božstvo. Sotva Džingoro dostal rozkaz, že jeho dcera musí zemříti, zhotovil ze dřeva její hlavu, do všech podrobností dokonale věrnou. Tuto hlavu poslal dajmiovi, svému pánu. Jeden ze samuraiů onoho dajmia byl však do krásné dívky zamilován,

a vida, jak sluhové umělcovi přinesli bledou, zkrvavenou hlavu té, kterou tolik miloval, rozlítil se na otce dívčina, o němž se domníval, že skutečně zabil vlastní svoji dceru. Běžel ihned do příbytku Džingorova a mečem uťal pravou ruku umělcovu. Od té doby nazýván byl umělec Hidari, to jest levoruký, a všecky slavné své pozdější práce provedl jedinou touto rukou.

Jako ve všech ostatních oborech kultury, tak i v umění výtvarném snažili se Japonci v době moderního přerodu Japonska napodobiti vzory evropského umění. Nutno však říci, že čím více vynikají ve svém specificky japonském umění, tím nešťastnější byly jejich snahy osvojiti si moderní umění západního stylu. Asi 2—3 pomníky v Tokiu, z nichž jeden uvádíme na obrázku, jsou toho výmluvným důkazem.

Každý návštěvník nedávné japonské výstavy v Londýně mohl se o tom na vlastní oči přesvědčiti. V paláci umění, jenž již sám stál za cestu do Londýna, vystavovali Japonci ukázky báječných svých výtvorů od dob nejstarších až do doby nejnovější. Podivně a jistě ne uspokojivě působily tam ukázky moderního umění, kde japonští výtvarníci opustili styl japonský, a formou i materiálem snažili se napodobiti umění evropské. Kdyby byli japonští umělci, kteří tam vystavovali své oleje, akvarely a sochy, viděli, jak každý návštěvník s radostí opouštěl tento sál a s rozkoší vracel se ku umění čistě japonskému, zajisté brzy by zanechali nechutného tohoto epigonství . . .

Mimo obrovské neb menší bronzové sochy, jichž v budhistických chrámech Japonska jest množství, japonští výtvarníci, kteří pracovali s bronzem, měli ještě jiné rozsáhlé pole pro uměleckou svoji činnost. Byly to hlavně zvony, nádoby na pálení kadidla a veliké chrámové lucerny, na nichž mohli ukázati svoji vyspělost v obtížném tomto umění. I domácí život poskytoval jim hojné příležitosti k uměleckému tvoření: i prostý kotlík na čaj býval uměleckým dílem, tím spíše ovšem vázy na květiny a roztomilá zrcadla.

Jedním z nejstarších a nejkrásnějších chrámových zvonů jest veliký zvon v chrámu To-Dai-dži v Naře. Ulit byl r. 732 a měří téměř čtyři metry výšky; váha zvonu obnáší přes čtyřicet tun.

Lití zvonu provázeno bývalo celou náboženskou slavností. Vystavěna byla veliká pec, a v určený den sešlo se všecko obyvatelstvo dalekého okolí. Zbožné ženy házely do kotle nejvzácnější své kovové ozdoby, a kněží ohlašovali hlasitě každou jednotlivou fási lití zvonu. Když lití štastně bylo dokonáno, oslaveno bylo všeobecným radostným veselím.

Bronzových předmětů starých i nových, náboženských i profáních, jest bez počtu nejen v Japonsku samém, ale i v různých velikých museích světa. Veliké chrámové lucerny pře-

krásných tvarů a jemné ornamentiky, veliké i menší nádoby na kadidlo, ozdobené pravidelně krásnými figurami zvířat, svícny, rostliny, hlavně lotos, zvířata, hlavně ptáci — to vše opakuje se v umění japonských sochařů v nesčíslných variantech.

U národa tak válečnického, jakým byli Japonci po celá staletí, jest jistě přirozeno, že též zhotovování a vyzdobování zbraní, mečů, tvořilo celé odvětví tamního výtvarnictví. Byl prý to sám bůh Takara, jenž učil japonské umělce zhotovovati meče

CLOISONNÉ (Z DÍLNY J. NAMIKAVY V KIOTU).

a brnění. Byla to zvláště rodina Miočinů, jež vynikala po dlouhá staletí v tomto umění a byla dodavatelem dvora a nejvzácnějších rodin dajmiů. Cech výrobců mečů pokládán byl za první mezi ostatními, a meče vytvořené v dobách největšího rozkvětu japonského rytířstva vyrovnají se jistě mečům damascenským a perským, nepředčí-li jich. Meče těmito umělci zhotovené byly tak jemného ostří, že vlas, jejž pouhý vánek k nim přivanul, přestřihly, a tak silné, že přesekly silnou železnou závoru. Ve výchově mladých samuraiů zaujímalo ovládání meče, jeho historie a etiketa důležité místo, a nejslavnějším dnem kaž-

dého jinocha ve starém Japonsku byl okamžik, kdy dovršil patnáctý rok svého života a opásán byl poprvé mečem. Syn dědil meče svého otce, vnuk zbraně svého děda.

Není proto divu, že věc každému Japonci tak drahá byla též vyzdobována nejvzácnější prací uměleckou, a bylo by potřebí celé knihy, kdyby obšírněji mělo býti vylíčeno, jakými druhy ozdob dovedli japonští zbrojíři své dílo vyšňořiti. Zvláště „cuby", uzavírky jilců, jsou pracemi umělecky tak dokonalými, že vlastně samy o sobě zasluhovaly by zvláštní monografie. Zhotovování meče, a všeho, co s mečem souvisí, nebývalo pouze prací řemeslnou, nýbrž bylo vlastně téměř obřadem. Jak líčí Stewart Dick ve své knize „Arts and Crafts of Old Japan", z něhož veliká část této kapitoly byla čerpána, mečíř postil se před hotovením mečů několik dní; na to šel do chrámu a modlil se tam, aby nebesa žehnala jeho dílu. V dílně zavěšeny měl papírky s napsanými modlitbami, jež měly zaháněti zlé duchy. Pak vzýval pět živlů: Oheň, vodu, dřevo, kov a zemi, a obléknuv se v obřadný šat dvořenína a svázav si široké rukávy roucha chystal se teprve k práci. Nejdůležitějším okamžikem při práci bylo kalení oceli. Tvrdé ostří, ale měkký a ohebný meč ostatní, to byly požadavky, k nimž zapotřebí bylo skutečného umění, jež se dědilo z otce na syna a z mistra na učedníky. Práci tu vykonával vždy mistr sám, a nikdo jiný nesměl vstoupiti do dílny, ježto způsob kalení oceli býval tajemstvím rodiny nebo mistra. Jak žárlivě střežili jednotliví umělci toto své tajemství, nejlepším důkazem jest pověst zachovaná o jednom z nich. Naučil se všemu, co souvisí s uměním zhotovovati dokonalé meče, nevěděl však, jaké temperatury má býti voda, v níž se ocel kalí. Jeho mistr dovolil mu přiučiti se všemu, jen tento detail zůstal mu utajen. A tu jednou, když opět starý jeho učitel kalil meč, horlivý žák vběhl do dílny, ponořil ruku do vody, v níž meč byl vnořen — ale v tom okamžiku vzal učitel nedohotovený meč, ťal jím po ruce zvědavého učedníka, a uťal mu ji po loket. Žák pamatoval si však teplotu vody a stal se později, ač jednoruký, jedním z nejlepších hotovitelů mečů. Tvoříce meče staří mistři zpívali. Bylo známo, že při zpěvu vstupoval duch hudby do nového meče. Masamné, jeden z vynikajících mečířů, zpívával ostře meč refrén: „Tenku, tihei, taihei . . ." „mír budiž na zemi . . ." Meč, jenž při zpěvu tomto byl zhotoven, nikdy svého majitele nezradil, vždy přinášel svému nositeli vítězství. Za to jiný mečíř, Muramasa zpívával při práci píseň, jež měla refrén: „Tenku tairan, tenku tairan . . ." „neštěstí na zemi, neštěstí na zemi . . .", a ti, kteří meče jeho dostali, byli živi v stálých půtkách, meč jejich žádal si stále čerstvé krve.

I z materiálu poměrně málo poddajného, ze železa, tvořili japonští umělci díla skutečně nesmrtelná. Každý návštěvník londýnských a pařížských museí má jistě v živé paměti krásné sochy ptáků a jiných zvířat zhotovených umělci japonskými ze železa tak dokonale, že jsou jako živá.

Rovněž celé knihy sepsány byly o japonské keramice, a vedlo by daleko, kdybychom jen z daleka chtěli toto odvětví japonského umění oceniti.

UMĚLCI V DÍLNĚ J. NAMIKAVY PŘI PRÁCI.

Připadá mi to již skutečně směšné, musím-li neustále znovu opakovati, že to a ono přišlo do Japanu z Číny. I při keramice jest tomu tak. Jisto jest, že již v době narození Kristova byly v Japanu některé rody, jež zhotovovaly dosti umělé hliněné nádoby. Starý jeden kronikář vypráví o tom roztomilý dokument:

Bylo to za vlády císaře Suvinina, na počátku křesťanské éry, kdy zemřel jeden z bratří mikadových. Dle tehdejšího zvyku shromážděni byli o pohřbu člena císařské rodiny všichni, kdož byli v jeho službách, a kolem hrobu princova byli za živa po-

hřbeni. Tentokrát všichni za živa pohřbení zůstali několik dní na živu a svým pláčem a křikem pobouřili celé okolí. Na konec ovšem přece jen zahynuli a sežráni byli psy a krkavci, kteří v hejnech z celého kraje se sem dostavili. Mikado rozrušen byl nářkem a křikem ubohých obětí a svolav přední své rádce pravil: „Jest hroznou věcí, musí-li ti, které za živa měli jsme rádi, následovati nás ve smrti. Ač jest to prastarý zvyk, jak možno jej zachovávati, je-li tak ukrutný? Přemýšlejte, co by se mělo učiniti, aby poddaní lidé nemusili umírati společně se svým vladařem." Nedlouho na to zemřela císařovna, a císař svolal opět svoje rádce a ptal se jich: „Nuže co učiníme při tomto pohřbu?" Nomi-no-Sukune předstoupil před vladaře a pravil: „Není dobře provázeti úmrtí knížete vraždou jiných bytostí. Béřu na se úkol zaříditi vše při tomto pohřbu, a doufám, že budoucnost ráda zařízení moje převezme."

Vyslal ihned posly, kteří shromáždili hrnčíře z kraje Izumo; hrnčířům pak poručil, aby vytvořili z hlíny podoby lidí, koní a jiných předmětů. Mikado vydal pak rozkaz, že na příště při pohřbu člena císařské rodiny hrob má býti obložen těmito hliněnými figurami místo skutečných živých bytostí.

Skutečně též ve starých hrobech vzácných knížat nalezeno bylo množství primitivních předmětů hliněných, z nichž některé i při své primitivnosti projevují vzácný vkus a uměleckou rutinu svých tvůrců.

Všecky výrobky keramické před dobou šestnáctého století byly však jen pouhou průpravou pro vlastní rozvoj japonské keramiky, jenž nastal zásluhou korejských zajatců, kteří své vítěze učili novým způsobům výroby a novým cestám ozdobování výrobků. Vlastní rozvoj japonské keramiky, zvláště porculánu, počíná asi rokem 1600 a sahá pouze do roku 1750, nejvýš pak do roku 1830.

To, co bývá tudíž nazýváno starou Sacumou, není ve skutečnosti příliš vysokého stáří, a nemůže se v té příčině vyrovnati staré keramice evropské. Zlatou dobou porculánu Sacumy jest pouhých pět desítiletí, od roku 1800 do 1850.

Mimo Sacumu známy jsou evropským a americkým znalcům japonské keramiky i četné jiné druhy, na př. „Arita", starý japonský porculán, „Kutani", porculán zdobený bohatě v barvě červené a ve zlatě, „Raku" v Kiotu, jehož se užívalo zvláště při obřadném podávání čaje, „Avata" rovněž z Kiota pocházející, „Kijomizu", „Ivakurajaki", lacinější druhy z Nagoje atd.

Mimo porculán vyrábí nyní a vyrábělo i za starších dob Japonsko řadu jiných výtvorů keramických. Nejznámější jsou: „Bizen", sošky bohů, ptáků, lvů a jiných bytostí, často plné rozkošného humoru, „Banko", většinou nepolévané, na př. vý-

borné šálky na čaj, „Avadži", jednobarevné předměty buď žluté neb zelené glazury, „Soma" označené figurou běžícího koně, kalíšky tak jemné, jako skořápka vejce, zvané „Mino", „Takatori", „Izumo", „Jacuširo", atd.

Jako všecka jiná odvětví japonského výtvarnictví, tak i tamní keramika vyznačuje se střízlivou krásou. Japonští keramikové nebyli najatými dělníky, nýbrž skutečnými umělci, kteří nemajíce starostí o vezdejší živobytí — byli pod ochranou a ve službě

VYŠÍVAČI.

svého dajmia — nemusili činiti ústupků modě a vkusu publika, nýbrž z pravé a upřímné lásky k umění tvořili pomalu a skutečně tak, jak jim umělecké jejich nitro kázalo. Umění jejich bylo v pravdě aristokratickým. Nejúplnější sbírka starého japonského porculánu a jiných výtvorů tamní keramiky nalézá se v Bostonu v Severní Americe a sebrána byla péčí znamenitého znalce japonského výtvarného umění, prof. E. S. Morse.

Jedním z nejmladších odvětví umění v Japanu jest výroba cloisonné. Ačkoli možno tu a tam v chrámech nalézti jednotlivé ukázky cloisonné ze šestnáctého a sedmnáctého století, jsou tak hrubé a neumělecké, že o skutečném umění ve výrobě cloisonné mluviti možno teprve ve století devatenáctém a to pouze asi

o periodě posledních třiceti roků. Hlavními centry tohoto umění jsou města Kioto, Tokio a Nagoja. Nejlepší pověsti se těší a nejdráž jsou placena díla, jež vycházejí z umělecké dílny Namikavy v Kiotu. Uvádím na obrázku umělce při práci a hotový výrobek.

Hors concours v celém uměleckém světě jest Japonsko ve výrobě laků. Předstihlo brzy své učitele, Číňany, a vyrábělo již v sedmnáctém, osmnáctém a v prvé polovici devatenáctého století lakované předměty, jež jak materiálem, tak uměleckým provedením budí u znalců i laiků pravý úžas.

Oceniti vzácné japonské laky dovede však pouze ten, kdo žije v Japanu, vidí namáhavý postup výroby a má příležitost seznati řadu nejkrásnějších výtvorů tohoto oboru umění. Trefně praví o tom Chamberlain: „Nutno vypěstiti v sobě zvláštní vkus, chceme-li se státi milovníky japonských laků. Kdo však dospěl k této výši, pokládá vzácné laky za věci téměř posvátné. Ukázati pěkný nějaký kousek člověku, jenž teprve do Japonska přišel, nebo poslati starý lak darem domorodcům nevzdělané Evropy a Ameriky, jest tolik, jako „dáti zlaté guinee kočce". Obdarovaný přijme lak, podívá se na něj, řekne „Jaká jest to hezká maličkost . . .", a odloží jej domnívaje se, že stál nejvýš asi dva dolary. Možná, že však lak stál sto dolarů a byl výsledkem práce několika roků a trpělivosti bezpříkladné."

Až dosud i výroba materiálu určeného pro lakované práce pokládána jest v Japonsku za umění. Materiálem tímto jest šťáva stromu Rhus vernicifera, již umělci připravují způsobem, jenž po celá staletí zůstal evropským odborníkům a chemikům neproniknutelným tajemstvím. Lak nanášen jest na hladké dřevo nebo i na kov. Práce jest krajně zdlouhavá a choulostivá. Ovšem i podnebí japonské podporuje tamního umělce v dokonalé jeho práci, atmosféra jest téměř dokonale bezprašná. Nejlepší lakové věci zhotovují se proto v době dešťů, kdy není prachu, a vlhkost vzduchu sama napomáhá, aby lak na předměty stejnoměrně mohl býti nanášen. Jak výborné a trvanlivé jsou i obyčejné lakované předměty japonské, viděti nejlépe z toho, že Japonci užívají lakovaných nádobek na polévku, na lihové nápoje, ba i na žhavý popel cigaret a dýmek. A předměty lakované ani takovým použitím na své kvalitě netrpí. Nejznamenitějším umělcem tohoto odvětví byl Šibata Zešin, jenž zemřel r. 1891.

Výroba tkanin a vyšívání jest rovněž odvětví uměleckého průmyslu japonského, o němž nemůže si laik dovoliti soudu vyjma nadšená slova uznání. Bývaly doby, kdy na hradech dajmiů tkány byly vynikajícími umělci drahocenné látky, hlavně zlatohlavy, a kdy šlechta a kněžstvo oblékalo se v roucha, jež jsou pravými kabinetními ukázkami vrcholného umění tohoto oboru. Volba barev byla vždy vysoce vkusná, barvy většinou

nevtíravé, jemných polotonů. I prostý lid odíval se a odívá se až dosud v látky, jež budí pravý obdiv ušlechtilou volbou barevných efektů.

Výšivky japonské jsou dle shodného úsudku znalců vrcholem, čeho v tomto oboru umění vůbec lze dosíci. Nejslavnější z vyšívačů japonských byla mniška Čūdžō Hime, jejíž výšivka, budhistické nebe, ukazována jest až dosud v Jamatu. Práce jest tak nádherná, že prostý lid věří, že sami bohové při práci umělkyni pomáhali. Dle našich názorů jest dosti podivným fakt, že umění vyšívací není v Japonsku doménou žen, nýbrž většina umělců jím se zabývajících jsou mužové a mladí hoši.

A tak bychom měli jmenovati dále ještě výrobky ze slonoviny, laciné kovové předměty z jakési antimonové sloučeniny, krásné a laciné vějíře umělecky vyzdobené, kožené tobolky s rozkošnými intarsiemi neb malbami, a bezpočet jiných věcí. Každý, kdo navštívil Japonsko, přisvědčí mi tudíž, tvrdím-li ještě jednou, že chůze japonskou ulicí kuriosit jsou vlastně moderní Tantalova muka. Za každým krokem něco nového, něco originelního, kupovali bychom stále a stále, a až vyčerpáme mělké zásoby své pokladny, budeme snad chápati chorobu, kterou moderní psychiatři nazývají kleptomanií. Procházka mezi krámy uměleckých předmětů v Jokohamě, Tokiu, Kobe atd. jest pro bělocha, jenž má jen trochu porozumění pro umění a krásu, rozkoší a martyriem duše zároveň . . .

Japonsko jest rájem dětí." . . . „Japonské děti jsou nejhodnější děti na světě!" Tyto dvě věty slýchal jsem za svého dvojího pobytu v Japanu téměř každodenně a od každého, s nímž jsem zavedl hovor o japonské „naději vlasti". A čím déle jsem byl v zemi Vycházejícího Slunce, tím více denně jsem se přesvědčoval, že obě tvrzení spočívají na pravdě.

Japonsko jest rájem dětí. Každý japonský dům ozývá se jásotem dětí, a není v domě bohatého i chudého místnosti, kam by jim přístup byl zakázán. Jsou vlastně absolutními pány domu, a všichni ostatní obyvatelé jeho, nejen služebnictvo, ale i rodiče, jsou bezděky dobrovolnými jejich nevolníky. Tohoto svého privilegovaného postavení dovede ovšem dítě též využíti: vtrhne na příklad s hlasitým smíchem do pokoje, kde rodiče mají právě návštěvu. Host nemá dětem za zlé, že zábavu přerušily; naopak, ihned zmíní se pochvalně o vzezření neb jiné pozoruhodné vlastnosti dítěte; ví dobře, že tak nejlépe získá si přízeň otce i matky, kteří ve svých miláčcích se zhlížejí. Je příkazem etikety, aby se otec a matka bránili těmto pochvalným slovům hosta o jejich dítěti. Matka se zapýří radostnou pýchou nad pochvalou svého dítěte a řekne s úsměvem: „Ale, co vás to napadá, vždyť jest to divoch" . . . neb něco podobného, ale říká to takovým tónem, že přímo vyzývá, aby host dřívější svoji chválu stupňoval.

Bez dětí byl by japonský dům velice smutný, zvláště ovšem pro ženu, jež nemá skutečně jiného, než děti. Jest vlastně otrokyní všech členů domácnosti, lopotí se a stará se od rána do večera — jen v radostném úsměvu milého svého dítěte nalézá štědrou odměnu za všecky ústrky svého sociálního postavení.

Tato nesmírná láska k dětem jest snad nejkrásnějším rysem povahy Japonců. Žena, jež nemá dětí, a jež vzdala se již i naděje, že by v budoucnosti dětmi byla obdařena, nechtíc slyšeti výčitek, že nedostála svému životnímu úkolu, přijímá raději cizí dítě za své, a snaží se věnovati mu tutéž lásku, kterou by — ovšem daleko vroucněji — věnovala krvi vlastní.

Žena, jež nemá dětí, činí vše možné, jen aby radostnou událost rodinnou si vyprosila. Zkouší nejprve všecky možné prostředky přirozené; užívá různých, od nepaměti doporučovaných medikamentů, jezdí do známých lázní atd. Když vše to nepomáhá, obrací se o pomoc k nebesům: navštěvuje populární svatyně, jezdí na daleké pouti a obětuje dary bohům. Ani toho se ne-

leká, že stará japonská pověra tvrdí, že vymodlené děti buď brzy umírají, nebo jsou příčinou předčasné smrti svých rodičů.

Když jest žena blízka radostné události, svolají manželé nejbližší příbuzné a známé k společné hostině, kde jim oficielně nastávající rodinnou událost oznamují. Porod bývá zpravidla lehký — snad následkem přirozeného způsobu života matek, jež nenosí šněrovaček a pojídají stravu lehkou. Zena, jež při porodu dítěte zemřela, jest předmětem všeobecné a nejhlubší soustrasti. Na venkově mají zvláštní zvyk: Nad potokem na-

DĚTI NA ULICI.

pínají na čtyři hůlky kus bílého plátna. Vedle položí dřevěnou neb hliněnou nádobku. Každý, kdo jde kolem, nabere nádobkou z potoka trochu vody a vyleje ji na napiaté plátno. Vesničané věří, že teprve tehdy dojde duše nešťastné rodičky definitivního pokoje na věčnosti, když plátno vlivem vlhkosti se rozpadlo.

Jakmile nový občan v rodině se objeví, omývá jej porodní bába v horké vodě, balí do plenek a slavnostně ukazuje jej matce, otci a ostatním členům rodiny. V celém vzdělaném světě příchod dítěte na svět jest příčinou radosti celé rodiny a všech přátel rodičů. Narodí-li se Japonci děvčátko, upřímně se raduje; narodí-li se mu syn, raduje se, možno-li, ještě upřímněji. Novorozenému děcku dávají prvý den píti odvar z mořských chaluh,

jakožto výborný prostředek počišťovací. Jest starým zvykem, že hned po radostné události posílá otec posla k příbuzným a přátelům zvěstovat jim, co se stalo. Tito projevují svoji účást dary, jako hračkami, kusy krepové látky čirimen, nebo kusy hedvábí na šaty pro nemluvně. Aby dítě bylo šťastno, posílají též vajíčka a sušenou rybu. Dárky ty svázány jsou pečlivě v hedvábném papíře trojbarevnou nití, a nikdy neschází přibalený a podivně svinutý papírek s kouskem sušené ryby. Hned v prvých dnech po narození dítěte oznamuje se rodinný přírůstek též na místním úřadu. Šestý den po narození dítěte bývá pořádána rodinná slavnost, k níž příbuzní a přátelé rodiny jsou pozváni, aby společně oslavili šťastnou událost a pravidelně při této příležitosti bývá novému světoobčanu dáváno i jméno.

Matka neopouští zpravidla lože po 21 dnů, a plných 75 dnů požívá zvláštní, lehké stravy. Po této době vrací se nejen k obvyklé výživě, ale i ku každodennímu svému zaměstnání rozhojněnému o starost o nového občana. Obyčejně jde v této době též do chrámu, kde se podrobuje očišťovacímu obřadu, načež smí se zúčastniti též obvyklého náboženského života. Je-li novorozeně hoch, bývá nesen 31. den po narození do chrámu, je-li to děvče, 33. den. Kněz přináší tam obět a modlitby za jeho štěstí. Na to nutno navštíviti přátelé a známé, kteří při narození dítěte poctili dary rodiče. I při této návštěvě dostává dítě malé dárky, nejčastěji psa zhotoveného z papírové masy. Na noc dávají psíka k hlavám ditěte, aby je chránil před zlými duchy.

Téměř všecky Japonky kojí své děti samy. Pouze za nemocnou matku obstarána bývá kojná; v nejchudších rodinách dávají dítěti v tomto případě jemnou rýžovou moučku. Teprve v poslední době počíná se ku krmení dětí užívati též mléka kravského neb kozího.

Jako všude na světě, tak i v Japonsku hned při prvých krocích dítěte do života jeví se sociální nerovnost. Bohaté dítě má chůvy a služebné, k obřadu do chrámu neseno jest v nádherném úboru, několik šintoických kněží vykonává obřady — a snad právě v týž okamžik možno v témž chrámu viděti, jak chudičká matka přichází sama s děckem přivázaným na zádech, jak zvoní hedvábnou šňůrou na gong u chrámu a bez asistence bonzů sama zasvěcuje dítě své bohům a modlí se za životní jeho štěstí.

Japonská matka, ať chudá či bohatá, stará se o dítě sama. Vždy spí se svým dítětem, nedává ho ani do kolébky, ani do dětské postýlky, ani do lůžka mužova — obává se, že by dítě mohlo snad během noci ochuravěti, a že by se dozvěděla o nebezpečenství, jež hrozí jejímu miláčkovi, teprve ráno, kdy by snad mohlo býti již pozdě.

Stý devátý den po narození dítěte koná se slavnost prvého jídla. Za přítomnosti příbuzných a přátel rodiny postaví se před dítě talíř s potravou; jedna z žen, obyčejně ta, která ze shromážděných měla sama nejvíce dětí, požádána jest, aby provedla prvé nasycení dítěte. Vloží do úst děcka trochu vařené rýže a navlhčí rty jeho několika kapkami polévky. Dítě nezvyklé potravy ovšem pravidelně nepozře, ale hosté jsou přesvědčeni,

ŠAT DĚTÍ.

že dítě odbylo si prvé své pravidelné nasycení, a co nesnědlo dítě, snědí pak při hostině, jež následuje, sami. V rodinách pověrčivých koná se tato slavnost obyčejně o 4—5 dní později, protože prý tento odklad přinese dítěti štěstí.

O dítěti se předpokládá, že nemá a nedovede choditi dříve, až po prvém odbytém roce svého mladého života. Pokouší-li se dítě o chůzi před tímto termínem, přivazují mu rodiče na záda pytel se syrovou rýží: dítě ztratí rovnováhu, upadne na zem, a o chůzi se již samovolně nepokouší. Jest všeobecným

přesvědčením japonských matek, že dítě, jež by chodilo před ukončením prvého roku, musí brzy umříti, nebo v příznivějším případě, že se ocitne v daleké cizině. Nejútlejší mládí japonského nemluvněte opředeno jest vůbec nejrozmanitějšími pověrami. Na příklad: Dítě, jež cucá svůj ukazováček a prostřední prst, jež oba dohromady značí v Japanu rodiče, stane prý se, až doroste, břemenem svým rodičům. Vystrkuje-li dítě při spaní hlavu nad podhlavník, bude míti v životě štěstí a vyšine se k vysokým hodnostem. Za to však chmurnou budoucnost možno věstiti dítěti, jež si při spaní zahrabává hlavu pod pokrývku. Dítě, jež jí rybu dříve, než dovede vysloviti slovo „toto" — ryba, bude koktati, až doroste. V rodině, kde již několik dětí zemřelo, zajišťují si život nového dítěte tím, že je oblékají v šat, k němuž látka skládá se ze 33 kousků látky darovaných od 33 různých rodin. V takovém případě nestříhají též dítě až do sedmého roku stáří, hochovi dávají jméno dívčí a naopak — činí zkrátka vše možné, jen aby zmátli zlé duchy, kteří je oloupili o děti dřívější.

Aby dítě v noci nekřičelo, dávají mu pod hlavu obrázek, na němž vyobrazen jest zlý duch, an zvoní na zvon. Před spálou ochraňují dítě tím, že mu dají na hlavu hrnec, v němž právě rýže byla uvařena; aby pak dítě nebylo zachváceno neštovicemi, položí mu na hlavu nádobu, z níž jsou ve chrámu krmeni posvátní koně. Tvář dítěte omývají hrubým, vlhkým šatem, aby se nebálo cizinců. Aby bylo dítě chráněno před černým kašlem, přibíjejí nade dvéře domu prkénko, na němž jest napsáno jméno dítěte a jméno božstva. Jiným neomylným prostředkem proti této nemoci jest načerněný provázek, jakého užívají tesaři, když si na trámech označují čáry; provázek uváží dítěti kolem krku. Dostane-li však dítě přece záchvaty dusivého kašle, tlukou rodiče dvěma dřevy, jež byly vzaty z chrámu boha dětí, Džizo, dřevem o dřevo. Když dítě se uzdraví, odnesou zázračná prkénka do chrámu spolu s jiným dřívkem, na němž napsáno jest jméno uzdraveného vděčného pacienta.

Postaví-li se malé děcko na podlaze tak, že se dívá hlavou mezi svýma nožkama, říká se, že rodina očekávati může co nejdříve opět radostnou událost. Vyprané dětské prádélko nemá nikdy zůstati venku přes noc: duše matek, jež při porodu zemřely, potulují se v noci v podobě ptáků, a vidí-li někde dětské prádélko, ze závisti a žalu nad svým neštěstím potřísní je vlastní krví. Ten, kdo pak prádlo oblékne, jistě onemocní a zemře. Jde-li matka s dítětem po západu slunce mimo dům, musí svého miláčka úplně zaobaliti do plenek a pláten, aby jej uchránila před vlivem zlých večernic.

Novorozeňata nosí matky nejprve v náručí, a usnou-li ve

dne, kladou je na lůžko, ovšem tak, aby je měly neustále na očích. Dítě zvyká si velmi brzy na hluk a křik kolem sebe, a usne, i když ostatní členové rodiny nebo cizí příchozí se baví a smějí sebe hlasitěji. Když jsou děti více než měsíc staré, postoupí na hodnost jezdců. Od té chvíle jezdí na zádech buď matky, nebo starší sestry a bratra, neb cizí chůvy, k nimž přivázáno jest dlouhou bavlněnou šálou. Komoň své maličké břímě nejen nosí, ale tělem svým i zahřívá. Pokud jsou nemluvňata zcela malá, nosí je tak, že nohy jejich jsou pohromadě; brzy však užívá se způsobu čistě japonského: dítě sedí rozkročmo jako na koni, takže pouze nohy, hlava a ruce z obvazu vykukují.

Představte si maličké stvořeníčko s roztomile šikmýma očima, jež čítá teprve šest, sedm jar svého věku! Účes týž, jako dospělá Japonka, kimono a obi podobné, ale jásavých veselých barev — samo sotva že se dovede batoliti, a již má pruhem barevné látky na zádech přivázaného mladšího bratříčka neb sestřičku! Každé dítě japonské prožije prvá dvě leta svého života na zádech starších svých sourozenců. Břemeno chůvě nebrání ani v práci, ani ve hře. Ovšem působí to podivným způsobem, když starší dítě si hraje, skáče, běhá — a mladší děťátko spí zatím na jeho zádech svůj spánek spravedlivých, jako by spalo v nejkrásnější kolébce. Hlavička klátí se spáči na pravo, na levo, při divočejším pohybu staršího dítěte trnete strachem, že krk malého „schovance" se přelomí — ten však spí klidně a usmívá se ze spaní, jako by spal na lůžku v prachových peřinách. Často vidíme, jak dvojnásobná ta bytost, chůva a nemluvně, se při hře převalí a upadne na zem. Oba mají na čele bouli, ale ani slůvka nářku, ani zvuku pláče, týž roztomilý úsměv na líci, jako by dostávaly nejsladší lahůdku.

Děvče, jež působí v hodnosti chůvy, musí si ovšem na svoji funkci zvykati. Když jde poprvé s dítětem na zádech, jistě ztrácí rovnováhu a potácí se ulicemi. Zvykne si však brzy, a nemluvněti nehrozí pak nejmenší nebezpečenství, leda by nosičem jeho byl bratr. Kluci jsou na celém světě stejnými uličníky, a ani japonský hoch nečiní výjimky ze všeobecného tohoto pravidla. Maje bratříčka neb sestřičku na zádech pouští draka, leze po stromech, běhá za vážkou neb za motýlem, kouluje se sněhem — zkrátka dovádí, jak nejvíce dováděti dovede — nedbaje toho, že vleče na zádech maličkého, třeba spícího sourozence. Není-li robátko spokojeno s tím, jak s ním starší bratr zachází a dá-li se do křiku, udeří je starší bratr bezohledně svojí hlavou na zad. Dítě zvyká si takto na nepohodlí a různá menší nebezpečenství, jimž spolu se svým komoněm v šanc jest vydáno. Aby se dítě po zádech svého nosiče dolů nesvezlo, zabraňuje uzel na obi, jenž

na zádech chůvy jest uvázán a na němž vlastně mladý Japončík sedí. Často uvazuje si chůva kolem hlavy též bílý šátek, aby její vlasy nepadaly dítěti do tváře. Děti starší nebývají již k tělu svých sourozenců přivazovány; udrží se na nich již svýma nohama a rukama.

Japonští tito dvojenci, siamská dvojčata, jsou skutečně roztomilá. Často, když jsem viděl na ulici dítě, jak vleče na svých bedrech bratříčka neb sestřičku snad jen o tři, čtyry roky mladší, ptal jsem se v duchu, zda to, co se třepe na zádech dítěte, jest skutečně lidský tvor z masa a z kostí, či pouhá loutka? Pochybnost ta jest tím spíše na snadě, protože tamní malá děvčátka hrajíce si na maminky — a kde ve světě by se již maličké Evičky nezaučovaly v tomto budoucím svém povolání — nosí loutky přivázané na zádech.

Japonské děti mají rády hračky, jako je mají rády děti ve všech pěti dílech světa. Rodiče a známí na dětech nešetří, a tak každé japonské dítě zásobeno jest celým arsenálem všelijakých hraček. Malým dětem dávají pravidelně píšťalu, jejíž konec, jejž dítě drží v ústech, upraven jest v baculatou kuličku. Dítě tuto kuličku v ústech zuby kouše, čímž prý se vzrůst zubů urychluje. Jako u nás, tak i v Japonsku věnuje matka dítěti, jemuž lezou zoubky, dvojnásobnou pozornost a mazlí se s ním se zdvojenou láskou.

V druhém roce po narození, dne 15. listopadu nesou dítě opět do svatyně, dají tam několik malých penízků v obět a odnášejí si v nepálené, hliněné nádobce trochu posvěceného sake, jehož několik kapek dávají dítěti vysrknouti. Kněz očišťuje tělo dítěte tím, že nad ním mává posvátnou hůlkou zdobenou papírovými proužky. Od této chvíle spočívá jistě požehnání nebes nad mladým lidským tvorem . . .

Od této chvíle oblékají děcko též do šatů podobných těm, jaké nosí ostatní členové rodiny, a jaké bude nositi až do své smrti. Nafintěné dítě vedou pak rodiče na návštěvu k příbuzným a přátelům, kteří znovu blahopřejí rodičům a obmýšlejí dítě novými dary. Ještě jednou — opět za rok — navštíviti musí dítě své ochranné božstvo.

Když přijde čas, kdy se má dítě učiti chůzi, obují mu dřevěné sandály a učí je nejprve choditi doma po pokoji. Dítě drží se sloupků a stěn, a upadne-li, neublíží si, neboť padne na měkkou rýžovou rohož. V zámožnějších rodinách viděti lze v nejnovější době leckde i dětské kočárky, v nichž vozí děti tak dlouho, až dovedou běhati samy.

Pro odstavení dítěte není zvláštního určeného termínu. Za rok dává se dítěti pravidelně již obyčejná strava. Ale ještě dlouho v pozdější době kojí matka své dítě, obyčejně tak dlouho,

až se objeví nový bratříček neb sestřička, jež tuto mateřskou povinnost prohlásí za svůj monopol. Jsou případy, že dítě bývá kojeno až do svého pátého a šestého roku!

Nejroztomilejší jest japonské dítě v pátém, šestém roce svého věku. Neznám skutečně milejšího pohledu nad malé takové japonské bejbíčko, jak běhá v křiklavém kimonu, v malých rýžových neb dřevěných sandálech s vlajícími, do kruhu ostříhanými vlasy.

MLADÁ CHŮVA.

Výborný znalec Japanu, sir Rutherford Alcock, praví, že Japonsko jest ráj dětí.

Po něm bylo to opakováno bezpočtukrát, a kdo miluje děti a trochu dětskému životu a myšlenkové jejich sféře rozumí, dá mu v Japonsku jistě za pravdu. Snad nikde na světě neuvidíte, že by dospělí lidé s takovou láskou dívali se na děti, nosili je, vodili je při chůzi, všímali si a účastnili se jejich her, přinášeli jim darem stále nové a nové hračky, brali je s sebou na výlety, na slavnosti, a to vše ne snad pouze s dětmi vlastními, ale s dětmi vůbec — jako v Japanu.

Nechci říci, že by Japonci milovali své děti více, než naši evropští rodičové svým dětem lásky věnují — ale dovoluji si tvrditi, že je milují láskou daleko rozumnější, než u nás se děje. Šatí je rozumněji, otužují je neustálým pobytem pod širým nebem, a i ve volbě pokrmů vedou si přirozeněji, než u našich lidí vídáme. Snad jen z těchto příčin povstalo mínění, že japonské děti vůbec nepláčou. Slyšel jsem též děti v Japanu plakati — ale hněvivého, umíněného křiku dítěte, jaký u nás často u malého dítěte překvapí, marně byste hledali.

Dítě pláče skutečně jen tehdy, má-li hlad, neb je-li chorobno.

Se svými dětmi Japonci skutečně se mazlí. Dítě tamní neví téměř, co jest tělesný trest, a ani ve školách nikdy nebývají děti bity. Za dřívějších dob bývaly děti trestány tím, že neposlušné neb nepozorné dítě musilo třeba půl hodiny držeti na hlavě mísu naplněnou vodou. Pohnulo-li sebou sebe méně, vylilo si vodu na sebe, a trest si tak samo zostřilo. Kluci, darebáci v Japanu právě tak, jako u nás, dovedou se ovšem i tam práti a tlouci. Tlukou se vždy pouze do hlavy nebo do zad, nikdy však ne do tváře. Též kopání jest tam věcí neznámou, protože sandály nedrží dosti pevně na noze, a pokus kopnutí skončil by jistě tím, že by uličníkova obuv zalétla, kdo ví, jak daleko.

Zásluhou mírného podnebí a dík otužilosti dětí tráví děti skoro celý den mimo dům, na ulici. Domy jsou beztoho tak maličké, že jest častokrát s podivem, kam hlava japonské rodiny všecku tu svou drobotinu na noc uloží. Ve dne jsou japonské děti buď ve škole, nebo na ulici. I na ulici chovají se velmi dobře: nekřičí, nepláčí — hrají si.

Nejoblíbenější hrou japonských dívek jest vyhazovati do vzduchu rychle za sebou tři-čtyři míče a chytati je. Leckterá osmiletá holčička mohla by okamžitě vystoupiti na jevišti divadla zvláštností a produkovati se se svojí obratností, s jakou dovede úžasně rychle házeti a chytati míče. O veliké slavnosti dívek dne třetího března byla již řeč v kapitole o japonských svátcích. V den ten jest každá dívenka japonská jistě šťastnější, než mikado ve svém paláci plném bohatství a nádhery. Analogický svátek hochů, 5. května, rovněž byl již popsán. Mimo papírové ryby, jež v ten den visí nad domy, bývají hoši obdarováni též papírovými draky, jichž pouštění jest jim nejmilejší zábavou. Mnohé z těchto oblud bývají značně veliké a prapodivných, často velmi bizarních podob. Větší hoši mívají draky, jež možno nazvati jakýmisi papírovými torpédy. Snaží se jimi srážeti ve vzduchu poletující menší létadla svých soudruhů. Také tato papírová válka odbývá se za stálého smíchu obou súčast-

něných stran, bez křiku a nadávek, jimiž často náš dorost bývá bohatší, než léty a rozumem . . .

Hra na slepou bábu zove se kakurembo, a baví se jí nejen děti, ale i dospělejší, zvláště dívky. Originelní japonskou hrou jest tak zvané kageboši-onigo, hra stínová. Za měsíčního večera sejdou se děti na ulici nebo v parku, a pobíhajíce snaží se vstoupiti jeden do stínu druhého.

Japonské děti jsou menší evropských a amerických, jako i dospělí Japonci nedosahují výše bělochů. Co jim příroda nedala dobrovolně, nahražují si japonské děti uměle. Každý japonský hoch má bambusové chůdy, na jichž vysokých nohách vykračuje si sebevědomě, jako čáp na rybníce. Dřevěným těmto nohám říkají děti sagi-aši, nohy obra. S čápem mají děti též společnou zálibu v brouzdání se ve vodě a chytání ryb a žab. Jakmile nastane léto, jsou rybníky a mělké zálivy moře plny dětí, jež do slaměných košíků chytají rybičky, nebo sbírají škeble a skořápky, jež příboj přinesl.

Od obou posledních válek, čínsko-japonské a rusko-japonské, jsou hoši japonští plni bojovného ducha a napodobí své dospělé krajany hrajíce si na vojáky. K vyzbrojení malého takového stratéga není mnoho zapotřebí. Plechová trubka, vlající prapor a několik bambusových holí postačí, aby malí hrdinové mohli se pustiti do válečného tažení proti „nepříteli". Jedinou potíží jest, že nikdo z hochů nechce v bitvě představovati Číňany nebo Rusy, každý chce býti jen a jen hrdinou japonským.

Japonské děti, ač malé a na pohled droboučké, jsou přece velmi otužilé. V zimě, v létě chodí s hlavou nepokrytou, hoši i děvčata. V zimě, kdy my, tak zvaní chladní seveřané, chvěli jsme se v Japanu zimou, sedí japonské děti na podlaze v příbytku, jehož celá přední stěna na ulici jest otevřena. Čtou, píší, počítají na počitadle, sorobanu, jako by byl nejteplejší červencový den. Není divu, že z takových dětí vyrostou pak mužové, kteří neznají obtíží vedra ani mrazu, kteří jsouce plni vášnivé lásky ku své domovině dovedou konati skutky tak hrdinské, jakým se svět obdivoval za poslední války rusko-japonské.

Snad u žádného jiného národa není dětství opředeno takovou poesií, a o jednotlivých fásích jeho není tolik pořekadel a přísloví, jako jest tomu v Japanu. „Děti jsou pokladem", praví přísloví. „Děti jsou poutem, jež váže teprve do opravdy muže a ženu," dí přísloví jiné, jež zvláště v Japanu jest pravdou; vždyť tam, jak jinde bylo vylíčeno, uzavírána jsou většinou manželství konvenční; ženich nezná před svatbou nevěsty, nevěsta nezná ženicha; sňatek uzavírají za snoubence vlastně rodiče a sprostředkovatel. Teprve zrození dítěte posvěcuje sňatek a způso-

buje, že manželé lnou k sobě láskou, jež u nás bývá pravidlem již před uzavřením sňatku.

Pro rodiče znamená dítě též řadu povinností a odříkání, jak naznačuje jiné přísloví, jež dí: „Dítě jest těžkým řetězem uvázaným na hrdle rodičů ve všech třech světech." Tomu dlužno rozuměti takto: Dle názorů Japonců nestane se nikdo otcem nebo matkou, kdo této milosti svým životem v minulosti si ne-

SKUPINA DĚTÍ.

zasloužil. Je-li však někdo dobrým otcem neb matkou, získává si nehynoucích zásluh též pro život budoucí, posmrtný. V otcovství a mateřství jest tedy soustředěn trojí život rodičů: minulost, přítomnost a budoucnost.

Za starých dob bývalo zvykem, že novorozené dítě bylo předloženo otci, jenž měl právo dítě přijmouti neb zavrhnouti. Praví o tom přísloví: „Jsou jámy, do nichž může otec odložiti dítě, ale není jam, do nichž by dítě smělo odložiti rodiče." Není však historicky zjištěno, zda otcové japonští tohoto svého práva skutečně užívali, jako jest tomu až dosud v Číně. V jakési formě však zvyk tento až do dnešní doby se zachoval. Ztratí-li man-

želé dítě úmrtím, pokládají to za trest seslaný pohněvaným božstvem, jež třeba usmířiti obětováním děcka později narozeného. Narodí-li se jim tudíž druhé dítě, vezmou je rodičové, zanesou je za město nebo za vesnici, a tam novorozence v jámě zanechají. Přítel rodiny čeká však již někde za rohem, a vida, že rodiče s pláčem své dítě opustili, ujme se opuštěného robátka, jde jako náhodou do domu zarmoucených rodičů a s ra-

HRAČKY JAPONSKÉHO DÍTĚTE.

dostnou tváří jim oznamuje, že tam a tam v jámě nalezl roztomilé děťátko, jež si jistě rádi vezmou za vlastní a vychovají je. Japonci jsou přesvědčeni, že touto fikcí usmířili rozhněvané božstvo, a dítě nese pak celým svým životem jméno „sute", opuštěný.

Narození dítěte utužuje i ostatní svazky rodinné. Přísloví japonské praví: „Teprv tehdy, když sami máme dítě, dovedeme pochopiti hloubku lásky své vlastní matky." A jiné přísloví dí: „Vnuk bývá větším mazánkem, než syn." I v Japanu mají přísloví podobné našemu: „Metla vyhání děti z pekla"; říkají: „Miluješ-li své děti, nešetři metly; nenávidíš-li jich, dávej jim

vše, čeho srdce jejich ráčí." Japonské dítě vede život šťastný, a není nikoho v domácnosti, kdo by mu něčeho dovedl odepříti. Přísloví praví o tom: „Pro dítě není hladu." Byť otec a matka trpěli sebe větším nedostatkem, dítě má všeho s dostatek, a chmurné stránky života míjejí úplně usměvavou jeho duši.

Veliký filosof Východu, Konfucius, založil svoji morálku na pěti hlavních povinnostech: povinnostech k císaři, k vládě, k rodičům, k učitelům a k přátelům. Kéž by křesťanské děti zachovávaly IV. přikázání boží tak, jako japonské děti poslušny jsou třetího přikázání Konfuciova!

Poslušnost jest ctnost, jež provází Japonce od narození do hrobu. Rodiče nepotřebují hrozeb, zřídka užívají trestů — děti rády a bez odmluvy poslouchají na slovo. A jiný důsledek této krásné vlastnosti?

Japonec sestárne, vzdá se svého zaměstnání, odevzdá je synovi, a beze všech kontraktů a výminků žije klidně a spokojeně dále v rodině svého syna. Japoncům zdá se to zcela přirozeným. Což nepřivedl syna na svět? Nestaral se o něho v dětství, neživil ho, nešatil ho, nevychoval ho? Nyní se poměr obrátil — syn má se starati o otce, a činí tak rád, bez soudů, bez donucení. Podobně matka, když sestárla, odevzdá vedení domácnosti dceři nebo snaše. A tak téměř v každém japonském domku najdete starce nebo stařenku, kteří klidně, bezstarostně žijí idylu svého stáří, dívají se s radostí na děti svých dětí, a s úsměvem na bezzubých ústech očekávají den, kdy na vždy opustí dřevěný svůj domek, a odeberou se do dalekého neznáma — —

Aby se nezdálo, že snad přestřeluji ve chvále japonských dětí, dovolím si uvésti v překladu svědectví jiného vynikajícího znalce Japanu, Miss Bacon, jež praví: „Japonské dítě, zdá se, jest produktem daleko dokonalejší civilisace, než jest naše. Přichází na svět s daleko menšími stopami divošství a barbarských zlozvyků, jimiž děti v našem kraji se vyznačují, a nemusí stráviti prvých deset neb patnáct let svého života v neustálé snaze osvojiti si takové způsoby, aby nebylo na obtíž slušné ostatní společnosti." Snad trochu příkrý soud, ale u dámy, jež dlouhá léta trávila v Japanu, a měla na mysli asi zvláště tvrdohlavé, umíněné děti anglické, velmi pozoruhodný.

Přítel Hora v Jokohamě má též roztomilou malou holčičku. Exotické dítě! Tatínek Čech, maminka Japonka — a dítě zdědilo od obou to, co měli oba nejkrásnějšího. Při své druhé návštěvě Japanu v r. 1908 denně jsem si s ní hrával v útulné domácnosti manželů Horových.

S upřímným potěšením dívám se delší chvíli, jak maličká,

tehdy dvouletá Vaka hraje si na schodech se žlutým štěnětem, jež má nepřeložitelné japonské jméno Číbí (asi jako „mrně"). Náhle se Číbí rozežene, vrazí do Vaky, a ta kutálí se po schodech do písku v zahradě. Pomalu vstane — na čele veliká boule — rozmýšlí se, jakoby chtěla plakati — ale nepláče; jen vyčítavě dívá se na pejska, prstem ukazuje na bouli na čele, a volá: „Číbí, Číbí!" Co by to u nás bylo křiku a nářku!

DĚTI U SOCHY BOHA DŽIZO.

Nikde na světě není tak všeobecné a tak intensivní touhy po vzdělání, jako v Japonsku. Ideálem mladého japonského hocha jest jíti na studie do města, pak někam do Evropy nebo do Ameriky, a jednou se státi profesorem a učencem při universitě v Tokiu. Ve fantasii hochů japonských platí za největšího hrdinu světa synek chudičkého venkovského dělníka, jenž nemaje peněz na olej do svítilny, sbíral svatojanské mušky, zavíral je do sklenice a při jejich zelenavém slaboučkém jasu četl vypůjčené knihy japonských klasiků.

Japan jest snad jediná země na světě, kde děti dávají přednost škole před prázdninami. A japonská škola není hračkou!

Zajděme na návštěvu do obecné školy venkovské! Předem jsme se dali ohlásiti a ředitel školy nás již očekává. Nejprve vzájemné hluboké poklony, výměna naštívenek; usedáme v ředitelně ke stolu, a pan ředitel hostí nás zeleným neslazeným čajem japonským. Navzájem nabízíme cigarety. Protože mimo několik nejnutnějších slov japonsky neumím, je zábava brzy u konce a odcházíme do tříd.

Jdeme po dvoře, jenž jest rozsáhlý a upraven jest za cvičiště. Žáci vyšších tříd cvičí zde nejen různá pochodová a prostná cvičení, ale učí se i zacházeti se zbraní a to netoliko šavlí, ale i puškou. Školáci jsou vojíny dokonale vycvičenými, dříve než dokončí povinnou návštěvu školní. Po dvou, třech schodech vejdeme do předsíně, kde děti odkládají svrchní šat a dřevěné sandály. A hned vedle jest učebna.

Na jedné straně na podlaze, na rýžových kobercích sedí hoši, na druhé děvčata.

Je právě hodina čtení. Kdo ví, kolik práce dá naučiti naše děti nějakým těm 30 značkám naší abecedy, dovede pochopiti, kolik trpělivosti třeba, aby do malých japonských hlaviček vtěsnalo se sta a sta značek. Učitel začíná tím, že učí děti 73 jednoduchým značkám. Každá značí slabiku, na příklad ko, ha, ru, mi. A když to je odbyto, začíná teprve vlastní práce, memorování značek písma pojmového. Zcela mechanicky musí si dítě vštípiti v pamět značku psa, značku člověka, značku domu atd. Abstraktní pojmy, jako ctnost a pod. vyjadřují se dvěma znaky. Kolik energie a píle pohltí hrozné toto písmo japonské, představíme si snadno, považíme-li, že každý, kdo chce v Japanu čísti noviny, musí znáti asi 2000—4000 značek, středoškolský student 5000 a student na universitě 10.000 i více značek. A že to nejsou

značky jednoduché, znáte sami z různých těch čínských nápisů, jež na obalu čaje a jinak až do českých rukou se dostanou. Některé značky skládají se sice pouze ze dvou čar, většina však ze sedmi až dvanácti, jedna značka dokonce ze 34 různých čárek a kliček.

Při hodině čtení jest v japonské škole velmi hlučno. Učitel přečte větu, a žáci majíce oči upřeny na značky v knize, čtou větu hlasitě po něm. A protože japonské děti mají hlasy velmi ostré, je ve třídě křik, až uši zaléhají.

Ve vedlejší třídě děti píší. Každé dítě přináší si denně do školy

JOKOHAMA. ŠKOLNÍ NÁDVOŘÍ ZA PŘESTÁVKY.

dřevěné pouzdro, v něm kus tuše, malou nádobku s vodou a hladký kámen, na němž si tuš rozdělává. Místo péra užívá štětce a maluje písmena na jemném porovitém papíře. Učitel napíše značku na tabuli, a žák snaží se ji napodobiti na papíře tolikrát, až všecky nuance značky i provedení vryjí se mu v pamět.

Daleko snazší práci mají japonští školáci s počty. Učitel netrápí je příklady počítání z paměti, jež bývá postrachem některých dětí u nás; myšlení, kalkulaci zastane v Japonsku prosté dřevěné počitadlo. Podivně to připadá, vejdete-li v Japonsku do úřadu, na poštu, do banky — kamkoli, kde nutno pracovati s číslicemi — a vidíte vážné staré pány, jak prsty jejich hrají si s knoflíky počitadla, místo aby hlava se namáhala. Nejtěžší výkon početní provede Japonec a Číňan na svém sorobanu bezvadně, ale dejte mu otázku: kolik je třikrát dvacetdva — a můžete býti jisti, že bez počitadla správně vám neodpoví.

Jediný předmět japonského rozvrhu hodin, při němž mi japonské děti naprosto nebyly sympatickými, jest zpěv. Kdo víte, jak ušlechtilými, jemnými hlásky dovedou „hlaholiti" děti v našich českých školách, dovedete si představiti moji hrůzu, když mně na počest spustily děti japonskou národní hymnu. Melodie sama drsná, intervaly, jako když trakařem jede po dláždění, a k tomu ne zpěv, ale řev a křik dravých zvířat!

Ač japonské děti jsou tak výborné, přece jen vyskytne se občas příležitost, kdy hlava rodiny nucena jest vůči svému nástupci a dědici zakročiti trestem. Buď ty krkolomné značky špatně jdou do hlavy, nebo nějaký hrubší přehmat proti přísným pravidlům japonské etikety — několik ran bambusovým proutkem na část těla internacionálním souhlasem k trestům určenou, nebo někde dosud zapálení moxy, maličkého kousku hubky na ruce neb na jiné citlivé části těla, napraví snadno malou nějakou tu disharmonii.

Jdeme-li večer ulicemi, skoro z každého domu slyšíme hlasité monotonní bzučení: děti připravují se na zítřek do školy. Bůh sám ví, kolik set značek vešlo se již do té malé, černovlasé hlavičky, a kolik tisíc ještě se jich tam vejde, nežli bude tím vytouženým tokijským nebo kiotským universitním profesorem...

Jindy navštívil jsem s panem konsulátním tajemníkem Procháskou městskou školu v Jokohamě. Škola má název: Dai-ši koto šo-gaku-ko, t. j. čtvrtá vyšší obecná škola. Budova jest úplně ze dřeva a velmi primitivní konstrukce. Hned u hlavního vchodu jest opět místnost, jejíž stěny rozděleny jsou v malé přihrádky. Do nich ukládají si děti střevíce, v nichž z domova přišly.

V městské škole sedí děti v lavicích, vždy po dvou v každé. Zařízení učeben neliší se příliš od škol evropských, jež byly beztoho Japoncům vzorem. Ve škole učí v některé třídě učitelé, v jiné učitelky. Učitelé mají evropsky střižený šat valně ošumělý, kdežto učitelky oblečeny jsou po japonsku.

V nejvyšší třídě, kam zašli jsme nejdříve, vykládala právě učitelka dívkám o zemětřeseních a o všem, co s nimi souvisí. Po ruce měla velmi názorné a pěkně kreslené obrazy a diagramy. Žákyně hlásí se k odpovědi tak, jako u nás, jen že levou rukou. Odpovídajíce usmívají se tak roztomile, jak jen japonské mládí usmívati se dovede. Pozornost ve třídě jest vzorná: uvítavše nás, hosty, hlubokou poklonou, tkvěly školačky nadále pohledem jen na ústech učitelky, jako by nás ve třídě vůbec nebylo.

V nižší třídě zazpívaly nám děti japonskou národní hymnu a válečnou píseň tehdy v celém Japanu populární, jež opěvuje hrdinské skutky japonského důstojníka, jenž padl ve válce rusko-japonské.

Tělesné tresty nejsou v japonské škole zákonem dovoleny.

Nehodné děti mohou býti potrestány: 1. důtkou učitele před ostatními žáky, 2. ponecháním po škole (nejdéle dvě hodiny), 3. zákazem návštěvy školního vyučování nejdéle na jeden měsíc.

Děti dostávají v japonské škole vysvědčení třikrát do roka. Známek jest deset, nejlepší jest desítka, pak pokračují známky devět, osm, sedm, šest, pět. Dostane-li žák známku „čtyři", musí třídu opakovati. Předměty vyučovací seřazeny jsou na vysvědčení v tomto pořadí: mravouka, čtení, psaní, mluvnice, počty na papíře, počty na japonském počitadle „sorobanu", zeměpis, dějepis, přírodopis, kreslení, zpěv, tělocvik, šití (děvčata), obchodní věda, angličtina, úhrnný součet prospěchu a mravné chování. V další rubrice poznamenává učitel, v jakém pořadí jest žák mezi ostatním žactvem, a v poslední rubrice napíše svůj celkový posudek o žáku. Na druhé straně vysvědčení jest výkaz návštěvy školní a počet zanedbaných dnů. Jsou tam uvedeny nejenom zanedbané návštěvy, ale i každý opozděný příchod do školy. Na zadní straně vysvědčení tištěno jest též toto upozornění rodičům: „Rodiče mají se před odchodem žáka neb žákyně do školy přesvědčiti, má-li s sebou všecky knihy a potřeby, jichž k vyučování jest zapotřebí. Jest povinností rodičů vypraviti dítko do školy včas, a je-li nemocno, uvědomiti o tom ihned správu školy."

V obecných školách japonských počíná vyučování v letě o 7. hodině ranní a trvá až do poledne. Těchto pět hodin vyučovacích přerušeno jest každodenně půlhodinou tělocviku a desetiminutovými přestávkami mezi jednotlivými hodinami. Na podzim a na jaře počíná vyučování o 8. hodině ranní a trvá do dvou; od jedenácti do dvanácti jest přestávka určená k jídlu. V zimě vyučuje se od devíti do tří, rovněž s hodinovou polední přestávkou. Většinou přinesou si žáci jídlo s sebou a obědvají ve zvláštní veliké místnosti všichni společně se svými učiteli.

Pořádek, jak sedí žáci v lavicích v učebně, odpovídá jejich prospěchu v učení. Napřed sedí žáci nejlepší, vzadu jsou lavice „oslovské". Školní knihy a potřeby kupují rodiče dětem sami, pouze pro nejchudší obstarávají je různé dobročinné společnosti.

Velice mne mezi předměty vyučovacími zajímalo učení morálce, jež tam zastupuje naše hodiny náboženské. Na můj dotaz přečetl mi učitel ve vyšší třídě ze třídní knihy probrané učivo ethiky v měsíci mé návštěvy: Nauka o mikadovi; korunní princ; člověk má býti spravedliv; horlivost; čest; sláva mikadova domu; ráznost mysli a odvaha; poctivost jest počátkem dobrého konce.

Od nejútlejšího mládí vštěpuje se dětem ve školách japonských zvláště důrazně vědomí povinnosti. Japonské dítě nikdy neslyší o svých právech, za to denně v přečetných podobách

představuje se mu povinnost. I to, co vlastně skutečně jest právem, předvádí se japonskému žáku jako povinnost. Mluví-li na příklad učitel v občanské nauce o vládě konstituční, neříká svému žáku, že v říši japonské občané mají volební právo, nýbrž volební povinnost. U dospělejších dětí zabírá vyučování o státním zřízení, o národním hospodářství a ostatních odvětvích nauky občanské velmi důležité místo v osnově vyučovací. Veliký důraz kladen jest na pěstování vlasteneckého ducha a citu. Učitel ptá se žáka ve škole: „Kdy jest člověk nejšťastnější?“ Žák odpovídá: „Nejšťastnější jest občan, jemuž jest dopřáno tasiti meč na obranu vlasti.“ „A který jest nejslavnější muž světa?“ A žák bez rozmýšlení odpovídá: „Admirál Togo . . .“

Japonsko jest stát, jenž se prohlásil v příčině náboženství neutrálním. Ve státních školách není dovoleno vyučovati náboženské nauce kteréhokoli vyznání. Mimo školu může se ovšem vzdělávati v tomto oboru každý dle své chuti, respektive dle chuti svých rodičů. Jsou ovšem i v Japonsku školy jednak konfesionelní, jednak též vysloveně protináboženské. Jsou to školy privátní, o něž se stát nestará, jen když dostojí do všech podrobností osnovám světského učiva. Ve veřejných školách vyučováno jest místo náboženství ethice, a — jak již zmíněno — akcentují se hlavně ctnosti vlastenecké. Arthur Lloyd, jenž byl několik desítiletí profesorem na universitě a na obchodní škole v Tokiu, vyznáním Anglikán, kritisuje ve své knize „Every-Day Japan“ toto vyučování ethice dosti příkře. Praví, že jest předmětem úplně chladným, tupým, bez života, a že pro další život nezanechává v duších žáků téměř pražádné stopy. Schází prý vyučování tomu hlavní podmínka: nadšení, vroucnost a vnitřní teplo, jež při vyučování náboženském působiti může na duši mládeže vlivem přehlubokým. V pedagogických časopisech a ve vědeckých revuích, jež problémem tímto velmi často se obírají, snaží se japonští vychovatelé ze všech sil, aby vyučování ethice přiblížili náboženskému enthusiasmu a učinili je tak žákům stravitelnějším.

Ve větších městech posílají rodičové děti tři, čtyři roky staré do opatroven, pokud ovšem školky ty nejsou přeplněny, což bývá pravidlem. Opatrovny neučí děti vědomostem, pouze je rozumně zaměstnávají a baví: zpívají se tam různé písně sborově i jednotlivě, děti učí se pozorovati i napodobiti různé práce svých učitelek, hotoví všelijaké drobnosti hlavně z rýžové slámy a z papíru. Tedy asi podobná činnost, k jaké vedeny jsou malé děti v opatrovnách u nás.

V šestém roce svého věku vstupuje mladý občan neb občanka do obecné školy, kde má stráviti dalších šest roků mladého svého života. Tam se učí japonštině, čtení, psaní, počtům,

počátkům dějin, zeměpisu, přírodopisu, kreslení, zpěvu a tělocviku. Hoši učí se též různým snadným pracím řemeslným, kdežto dívky zaučují se ručním pracím ženským. Návštěva školy po prvých šest roků jest povinná.

Vyňaty jsou případy nejvyšší bídy, nemoci nebo vis maioris. Zákonem předepsány jsou přísné tresty rodičům, jež dětí do školy neposílají. Přes to nelze však říci, že by všecky děti japonské po osm roků skutečně školu navštěvovaly. Zákon v příčině té sám si ostatně odporuje. Školský zákon stanoví školní

ŠKOLNÍ VYSVĚDČENÍ Z ROKU 1873.
(Zmenšeno.)

povinnost do 14. roku stáří, kdežto zákon dělnický z r. 1902 omezuje na 11 pracovních hodin denně práci dětí starých od 11. do 17. roku; připouští tudíž, že již jedenáctileté děti povinnou návštěvu školní zanedbávají. Dle dělnických statistik zřejmo, že tovární dělnictvo ze $16^{0}/_{0}$ mezi muži a ze $33^{0}/_{0}$ mezi dělnicemi tvoří děti ve stáří od 11 do 13 roků. Ve skutečnosti asi $65^{0}/_{0}$ všech školou povinných dětí skutečně též školy navštěvuje. Školní vyučování není v Japonsku bezplatné. Rodiče musí platiti školní plat, jenž obnáší asi čtvrtinu obnosu, jaký fakticky vyučování jednoho dítěte stát stojí. Plat tento možno odváděti buď v hotových penězích, nebo v naturaliích, na př. v rýži, palivu nebo vykonáním jistých prací. Ze sta dětí chodících do školy 21 platí školní plat hotovými penězi, 26 v naturaliích, ostatní neplatí vůbec z bídy neb z jiných důvodů.

Po odbytí obecné školy vstupuje dítě do jakési školy měšťanské, jež se jmenuje vyšší obecná škola, a trvá dva roky. Vstupují tam hlavně děti chudších rodičů, kteří nemají prostředků, aby dítěti dopřáli vyššího studia. Děti zámožnějších rodin podrobují se přijímací zkoušce do školy střední, jež jsou dle pohlaví odděleny. Děvčata přestávají obyčejně na tomto středoškolském vzdělání, ač nedávno zřízena byla též ženská universita v Tokiu. Za normálních poměrů končí tudíž dívka své vzdělání v šestnáctém roce svého věku: šest roků navštěvuje školu obecnou, čtyři roky školu střední, zbude jí pak ještě dosti času, aby se připravila na eventuelní sňatek, jenž bývá uzavírán pravidelně kolem sedmnáctého, osmnáctého neb devatenáctého roku dívčina.

Střední škola chlapecká má pět ročníků. Studenti učí se tam podrobněji předmětům, jež poznali již na škole obecné, mimo to pak studují zvláště čínské klasiky, algebru, geometrii, fysiologii, hygienu, fysiku, chemii, politické a finanční vědy. Z cizích jazyků učí se hlavně angličtině, jež mívá v rozvrhu vyměřeno sedm týdenních hodin. Postupuje-li hoch pravidelně, jest hotov se střední školou v sedmnácti letech: chce-li však pokračovati ve studiích na universitě, musí absolvovati ještě universitní přípravku, jež čítá tři studijní roky. Celkem tedy student, nežli jest připuštěn ku vzdělání akademickému, prodlí ve školách čtrnáct roků: šest roků na škole obecné, pět roků na škole střední a tři roky na universitní přípravce.

K vyššímu studiu dostane se jen malé celkem procento hochů. Většina musí se spokojiti se vzděláním školy obecné nižší, nemnoho absolvuje též obecnou školu vyšší (naši školu měšťanskou), malé procento vstupuje na školy střední, a jen nepatrná část mládeže dostane se až ku zdrojům vyšších věd na universitě. Rodičové jsou většinou tak chudí, že děti velmi záhy musí jim pomáhati v práci. Středních škol jest dosud také tak málo, že daleko nestačí přihláškám vědychtivé mládeže. Velikou překážkou mohutnějšího rozvoje školství jest též veliký nedostatek způsobilých sil učitelských. Povinná návštěva školní zavedena byla v Japanu teprve před čtvrt stoletím, a tisíce škol, jež v důsledcích zákona byly zřízeny, vyžadovaly celé armády učitelských sil, jež nebyly ovšem ihned po ruce.

V Japonsku jsou dva druhy učitelských ústavů: jedny zřízeny jsou pro vzdělání učitelů škol obecných, druhé pro školy měšťanské a nižší kategorii škol středních. Ústavy učitelské rozděleny jsou dle pohlaví; v učitelských ústavech mužských trvá studium čtyři roky, v ženských pouze tři. Vyučovací předměty jsou: morálka, pedagogika, japonština, čínština, dějiny, zeměpis, mathematika, fysika, chemie, přírodopis s tělovědou a hygienou, kreslení, psaní, hudba, tělocvik. Jako předměty nepovinné zavedeno jest vyučo-

vání cizím jazykům, zejména angličtině, naukám hospodářským a obchodním a ručním pracím. Při učitelských ústavech zařízeny jsou internáty, ač značná část chovanců bydlí zpravidla mimo ústav.

Učitelů působí na národních školách japonských asi 95.000. Velikou závadou pedagogickou jsou přeplněné třídy, zvláště v nižších ročnících obecných škol, kde učitel mívá 80, 90, 100 i 110 žáků v nevelikě učebně. Ještě horší brzdou pokroku ja-

UNIFORMOVANÍ STUDUJÍCÍ GYMNASIA V JOKOHAMĚ.

ponského obecného školství jsou zbědované hmotné poměry učitelův. Snad nikde na světě nejsou vychovatelé národa placeni tak bídně, jako jest tomu v Japanu. Maximum měsíčního služného učitele jest 40 korun, minimum 20 korun; učitelky dostávají po 15 korunách měsíčně, a učitelští pomocníci, jichž jest téměř tolik, jako řádných učitelů, dokonce pouze 10 korun měsíčně! Po 45leté službě mohou jíti učitelé do pense s výslužným asi 200 korun ročně. Jest přirozeno, že za tak smutných poměrů hmotných nevěnují se nejlepší síly důležitému povolání vychovatelů dorostu národa.

Ustavů učitelských jest v Japanu celkem šedesát a ještě, jak již praveno, nedostačují. Ještě citelnějším jest nedostatek učitelských sil na školách středních. Jen malé procento středoškolských učitelů může se v Japonsku vykázati absolvováním university. Většina spokojuje se pouze vzděláním středoškolským a universitní přípravkou.

Podobný nedostatek skutečných inteligentů pociťován jest ostatně ve všech oborech činnosti — pravý opak zemí evropských, odkud ozývá se odevšad nářek na tak zvaný inteligentní proletariát, na množství mladíků s vyšším, neb i nejvyšším vzděláním, kteří nemohou najíti postavení, které by odpovídalo jejich studiím. V Japanu jest naproti tomu míst mnoho, kvalifikovaných uchazečů však dosud málo.

Každý, kdo hlouběji nahlédne do studentského života japonského, podivuje se tomu, jak si japonský student dovede opatřovati existenční potřeby. Jsou ovšem i v Japonsku šťastní jednotlivci, kteří mají zámožné rodiče neb příbuzné, nebo jsou podporováni přáteli neb mecenáši. Veliké procento tvoří však studenti úplně chudí, kteří vlastní prací musejí si opatřovati výživu a ostatní potřeby chudičké své existence. Jeden pracuje jako agent pojišťovací společnosti, jiný upravuje hry pro divadlo, někteří rediguji časopisy, vydávají revue, mnozí vyučují na večerních školách angličtině neb jiným evropským jazykům, a pod. Japonský student neštítí se ani nejprostší práce, jen když mu výtěžek její umožňuje, aby mohl pokračovati ve studiích. Někteří roznášejí po domech mléko, jiní prodávají po ulicích noviny, čistí boty, perou v prádelnách, běhají jako poslíčkové, zalévají a čistí zahradu, zašívají a spravují šatstvo, opisují adresy, ba táhnou večer i džinrikši — žádná práce není nečestná, jen když vynese alespoň 15—20 jenů měsíčně, jež skromnému japonskému studentovi stačí na živobytí.

Japonsko má dvě university: Císařskou universitu v Tokiu a universitu v Kiotu. Universita tokijská má šest fakult: právnickou, lékařskou, technickou, literární, agrikulturní a fakultu pro vědy přírodní. Universita v Kiotu má fakulty pouze čtyři: právnickou, medicinskou, literární a spojenou fakultu pro vědy přírodní a technické. Ještě do nedávna byla většina profesorů na těchto vysokých školách původu evropského neb severoamerického. Japonci se snažili, aby získali síly co možná nejlepší, a nešetřili na honorářích. Profesoři neměli však zajištěného postavení, smlouva byla s nimi uzavírána na neurčito. Jakmile tito evropští a američtí učenci vychovali mladé nadané docenty japonské, kteří byli s to převzíti po nich universitní stolice, přišla většina profesorů o svá dobře honorovaná místa a vracela se zpět do svých vlastí. Domorodí japonští profesoři doplňovali svá

studia ovšem ještě na universitách Evropy a Spojených Států severoamerických, vyjma profesory, kteří přednášeli o japonské a čínské řeči a literatuře.

Japonské university vypraveny jsou ve všech směrech velmi dobře, snesou velmi přísné vědecké měřítko a srovnání s nejlepšími universitami západního světa. I materiál posluchačů jest znamenitý. Japonec vstupuje na universitu stár již 22 neb 23 roky, tedy duševně již vyspělý, a to po velmi obtížných a přísných

STŘEDOŠKOLŠTÍ STUDENTI.

zkouškách předběžných. Na universitě ovládáni jsou studenti železnou kázní: žijí v budově universitní, musí nositi stejnokroj, přísahají, že budou bezvýjimečně poslušni universitních předpisů, a nesmí se vzdáliti z budovy bez vědomí představeného. Zkoušky jsou velmi časté a velmi přísné. Dle úsudku evropských znalců nejlépe ze šesti fakult tokijské císařské university připravují pro praktický život fakulty agrikulturní a medicinská, jež se vyrovnají nejlepším školám západního světa. Za to dosti pochybné jsou výsledky studia na fakultě literatury, kde profesor počítati musí s různými předsudky náboženství a politického zřízení Japonska.

Musí na př. ve svých přednáškách předpokládati, že mikado jest původu božského a representantem božství na zemi, musí učiti, že japonský národ jest nejslavnějším národem na zeměkouli, že národ japonský nikdy nebyl a nikdy nebude nepřítelem poražen a pod. Jsou známy případy, že universitní profesor, jenž se odvážil provésti pochybnost o božství mikadově, telegraficky byl se svého místa suspendován. Rovněž o místo přišel jiný profesor, jenž vyslovil v přednášce hypothesu, že snad i Japonsko stane se jednou v daleké budoucnosti republikou.

Většina universitních profesorů není vážnými vědeckými pracovníky. Spokojují se pravidelně s vědeckým fondem, který sehnali někde na universitách Německa, Anglie nebo Severní Ameriky, a o další vzdělání ve vědě, jíž tradují, se nestarají. Čím se zvláště v poslední době vyznamenávají, jest nadutá povýšenost nad bělošskými inteligenty; není vzácným zjevem, že japonský universitní profesor dovolí si v přednášce zdrcující kritiku evropské neb americké vědy, jíž děkuje za své vzdělání a postavení... Ovšem postavení universitního profesora jest dosti prekérní. Nejvyšší plat nepřesahuje tu 5000 korun ročně. Pouze na medicinské fakultě, kde profesoři provozují též obstojně placenou praksi, jest o universitní učitele lépe postaráno.

Na konci posledního školního roku dostávají posluchači, kteří se s dobrým prospěchem podrobili zkouškám, hodnost licenciátů (Kakuši); mají pak právo navštěvovati universitu ještě dalších pět roků. Jestliže také v této další době svědomitě pracovali a mohou se vykázati samostatnými studiemi neb vědeckými monografiemi, dostávají pak titul doktora (Dai-kakuši). Universitní diplom sám neposkytuje absolventům vysokých škol ještě práva k nějaké kariéře; většina vyšších míst jest však ve skutečnosti vyhražena graduovaným kandidátům. Japonský student za normálních poměrů promován jest za doktora teprve ve stáří 32, 33 roků. Vysokoškolské studium není bezplatné. Licenciáti, kteří konají další studia za účelem dosažení doktorské hodnosti, dostávají nepatrné stipendium státní. Ostatní platí 70 až 80 korun školného ročně, a ačkoli bydlí v budově universitní, musí se stravovati sami. Nejlepším žákům udílí vyučovací správa titul čestného studenta, s nímž spojen jest roční příjem 200 korun. Stipendium toto jest však pouhou zápůjčkou; za dva měsíce po promoci vrátiti musí stipendista poskytnutý mu obnos i se šestiprocentními úroky.

Universitní studium nižší trvá na medicinské fakultě čtyři, na ostatních fakultách tři roky. Na císařské universitě v Tokiu zřízeno jest celkem 156 učitelských stolic, každá se zvláštním profesorem; na universitě v Kiotu jest počet disciplin i profesorů značně menší.

V čele každé university jest rektor, jejž jmenuje císař. Pravomoc jeho jest značně širší, než kompetence těchto funkcionářů na universitách západních. Oba rektoři, tokijský i kiotský, patří mezi přední státní hodnostáře v zemi. V čele každé fakulty jest odborový přednosta, jenž má k ruce fakultního radu. Akademický senát skládá se z přednostů fakult a z každé fakulty po jednom profesoru; pod předsednictvím rektora usnáší se o všech otázkách týkajících se přednášek, obsazení stolic, vnitřních záležitostí ústavu, udílení akademických hodností atd.

Universita tokijská má učitelský sbor o 356 osobách: 6 přednostů fakult, 156 profesorů, 93 asistenty a 110 lektorů. Na universitě v Kiotu vyučují 183 učitelské síly: 4 přednostové fakult, 85 profesorů, 53 asistenti a 41 lektor. Cizí profesoři, kteří vyučovali dříve na obou universitách ve značném počtu, nahražováni byli soustavně silami domorodými, tak že za doby přítomné působí na universitě v Tokiu pouze 14 cizinců, v Kiotu pouze 6 cizích sil učitelských (Angličané, Američané, Němci, Francouzi a Číňané). Ženy na veřejné university přístupu nemají.

Císařská universita tokijská založena byla v souhlase s císařským nařízením dne 1. března 1886.

Akademický rok dělí se na tři oddíly: první od 11. srpna do 24. prosince, druhý od 8. ledna do 31 března a třetí od 8. dubna do 10. června. Přednášky odpadají o nedělích, národních svátcích a o dni založení university.

O počtu stolic na jednotlivých fakultách svědčí tento přehled:

Právnická fakulta.

Konstituce	1	stolice	Mezinárodní právo státní	2	stolice
Státní právo	1	„	Mezinárodní právo soukromé	1	„
Civilní právo	4	„	Dějiny legálních institucí	1	„
Obchodní právo	2	„	Srovnávací dějiny legálních institucí	1	„
Zákon o civil. řízení	1	„	Římské právo	1	„
Trestní právo	1	„	Anglické právo	2	„
Politická státověda a věda finanční	3	„	Francouzské právo	1	„
Statistika	1	„	Německé právo	1	„
Politika	1	„			
Politické dějiny	1	„			
Správní zákony	2	„			

Medicinská fakulta.

Anatomie	3	stolice	Dermatologie a syfilis	1	stolice
Fysiologie	2	„	Pathologie a pathol. anatomie	2	„
Medicinská chemie	1	„	Farmakologie	1	„
Oční lékařství	1	„			

Medicina interní . .	4 stolice	Hygiena	1 stolice
Gynaekologie a porodnictví . . .	1 „	Soudní lékařství . .	1 „
Dětské nemoci . .	1 „	Zubní lékařství . .	1 „
Chirurgie	3 „	Otologie, rhinologie a laryngologie . .	1 „
Psychiatrie . . .	1 „	Farmacie	3 „

Inženýrská fakulta.

Civilní inženýrství .	4 stolice	Praktická chemie .	3 stolice
Strojní inženýrství .	3 „	Technologie látek výbušných . . .	1 „
Stavba lodí . . .	3 „	Hornictví a hutnictví	4 „
Námořní inženýrství	1 „	Praktická nauka o strojích	1 „
Technologie zbraní .	2 „	Dynamika.	1 „
Elektrotechnika . .	3 „		
Architektura . . .	3 „		

Fakulta pro literaturu.

Japonský jazyk a literatura . . .	2 stolice	Pedagogika . . .	1 stolice
Japonské dějiny . .	2 „	Esthetika	1 „
Čínští klasikové a čínský jazyk . .	3 „	Filologie	1 „
Historie a geografie.	2 „	Sanskrit	1 „
Filosofie a dějiny filosofie	2 „	Anglická řeč a literatura	1 „
Psychologie, ethika a logika . . .	2 „	Německá řeč a literatura	1 „
Sociologie. . . .	1 „	Francouzská řeč a literatura . . .	1 „

Fakulta přírodních věd.

Matematika . . .	4 stolice	Botanika	2 stolice
Theoretická fysika .	1 „	Geologie, paleontologie a mineralogie	3 „
Astronomie . . .	2 „	Seismologie . .	1 „
Fysika.	2 „	Anthropologie . .	1 „
Chemie	3 „		
Zoologie	3 „		

Zemědělská fakulta.

Zemědělství . . .	2 stolice	Zahradnictví . . .	1 stolice
Zemědělská chemie .	2 „	Pěstění dobytka . .	1 „
Lesnictví	4 „	Geologie a vzdělávání země	1 „
Botanika	1 „	Organická fysika a meteorologie . .	1 „
Zoologie, nauka o hmyzu, hedvábnictví .	2 „		

Zemědělská správa a politická státověda	1 stolice	Veterinářská medicina a chirurgie	3 stolice
Veterinářská anatomie	1 „	Výnos chovu dobytka	1 „
Fysiologie	1 „	Zhodnocení výnosů lesních	1 „

Na fakultě inženýrství každý posluchač, nežli jest připuštěn ke zkouškám, musí pracovati jako dělník 6 až 18 měsíců v továrně, v dolech neb v jiném závodu, jenž odboru jeho jest nejpříbuznější. Po čas této prakse dostává od university malou podporu, nesmí však přijímati platu od majitele továrny, v níž jest zaměstnán.

Různých odborných škol technických, průmyslových a obchodních má Japonsko veliké množství. Do počtu škol průmyslových počítají se v Japanu též školy rolnické, lesnické, zvěrolékařské, rybářské, obchodní a nautické. Vlastních vysokých škol technických má Japonsko šest (Tokio, Osaka, Kioto, Nagoja, Kumamoto a Sendai.)

Studium trvá tu tři roky, a absolventi těchto vysokých škol docházejí pravidelně velmi rychle umístění v rozmanitých důležitých posicích. Mezi vysoké školy počítány jsou též čtyři obchodní akademie (Tokio, Kobe, Nagasaki a Jamaguči) a lesnická a rolnická akademie v Morioce.

Mezi odborné školy vysoké, pro něž v organisaci našich studií těžko najíti lze analogie, patří též škola Semnon, kde se vyučuje právům, politice a literatuře. Škola tato bývá obvyklou průpravou japonských žurnalistů. Jiná důležitá škola jest Keio-guidžiku, kde se vyučuje vědomostem čistě praktickým, a to profesory většinou bělochy; ze školy té vycházejí nejlepší japonští obchodníci, bankéři a podnikatelé. Zvláštní postavení zaujímá též škola cizích jazyků. Jsou tam přijímáni mladíci nejméně osmnáctiletí a vyučováni angličtině, frančtině, němčině, čínštině, korejštině a ruštině.

Ještě nutno se zmíniti též o škole šlechticů, jež jest jakýmsi přežitkem z minulých dob feudálních. Dnes, kdy před zákonem vlastně šlechty není, jest škola ta výchovným ústavem pro karieru diplomatickou a konsulátní. Škola vydržována jest mikadem, ale profesoři placeni jsou velmi bídně, a také studijní výsledky v tomto privilegovaném ústavě jsou dle shodného úsudku znalců velmi problematické.

Ve své knize „Every Day Japan" líčí Arthur Lloyd pokrok a metamorfosu, jakou prodělalo japonské studentstvo v posledních 25 létech. Když nastoupil před čtvrt stoletím v Tokiu svůj profesorský úřad, učil v malé nevzhledné místnosti, a v prostých,

nevkusných lavicích sedělo před ním klubko nečesaných, neholených a divoce vzhlížejících divochů — většinou bosých a téměř neoděných. Četli nejprve drsnými a nepříjemnými hlasy; v druhé hodině byla pak ohlášena anglická konversace. Téměř žádný ze studentů neměl papíru na poznámky; pomohli si však snadno — vytrhali jednoduše papír z oken, jenž tam zastupuje naše okenní tabulky, a na něm psali. Konversace překvapovala podivnými otázkami: „Ptali se mne" — praví Lloyd — „kde a kdy jsem se narodil, jsem-li ženat, kolik mám dětí a jiné podobné věci, po nichž studentům dle našeho názoru pranic není. Za to však hned v prvé hodině byl jsem radostně překvapen velikým zájmem, jaký projevovali o všecky zjevy, jež souvisí s naší západní civilisací. Brzy jsem poznal, že pod nevzhledným zevnějškem skryta jsou dobrá srdce a duch upřímně toužící po vzdělání; v krátké době stali se ti, jež jsem v prvé hodině pokládal za hejno zbůjníků, mými nejlepšími přáteli. Dnes jsou mnozí z někdejších nečesaných a bosých mých posluchačů vynikajícími státníky a učenci."

Japonské studentstvo prožilo v prvých dobách kulturního převratu velmi bouřlivé periody. Všichni byli vlastně revolucionáři, a s nadšením a energií, jež všude na světě mladickému duchu jest vlastní, snažili se spolupůsobiti na velikém kulturním přerodu své vlasti a svého národa. Jak to u mládeže pravidelně bývá, ve svém nadšení přestřelovali. Chtěli, aby Japonsko přetvořilo se v moderní říši takořka přes noc. Vše, co bylo původní japonské, bylo jim barbarským, vše, co přišlo ze Západu, bylo civilisací. Moda tato neměla na štěstí dlouhého trvání, a nastala brzy zdravá reakce. Střízlivější hlavy počaly nahlížeti, že i Japonsko má svoji vlastní starou civilisaci, již není radno jen tak beze všeho shladiti s povrchu zemského, a že není vše dokonalé pouze proto, že to přichází ze Západu. Japonská inteligence počala se vraceti sama k sobě, a místo povrchního napodobování evropských způsobů a štěpování evropských maxim na strom japonského národa věnovala se hlubšímu studiu svých filosofů a zákonodárců. Za morálního vůdce národa prohlášeny ethické zásady „Bušida", „Duše Japonska" a stará tato nauka obnovená a moderně vykládaná zavedena do škol. Reakce působila velmi blahodárně a vrátila nejlepší hlavy a nejnadšenější patrioty národu.

Dnešní student nezadá si ani svým zevnějškem, ani studijními methodami, ani svojí pílí v ničem studentu evropskému nebo americkému. Ba pílí předčí snad studenty celého ostatního světa, vyjma jediného, totiž Číňana. Jedinou slabou stránkou studenta v ostrovní říši japonské jest, že nedovede pracovati samostatně, potřebuje neustále vedení profesora, jsa ve

vědecké práci pasivní; ve všem spoléhá také pouze na psané své poznámky, v ničem na vlastní pamět. Nejsou ovšem všichni japonští studenti tak pilní, vytrvalí a dobrých mravů, jak právě bylo líčeno. I mezi japonskými studenty najdou se jednotlivci líní, marnotratní, nenadaní, kteří ovšem při zkouškách buď propadají, nebo snaží se zachrániti podváděním profesorů a zkušebních komisařů. Aby nejhorší podvody při veřejných zkouškách,

ŽÁCI OBECNÉ ŠKOLY NA VÝLETĚ.

jako jsou na př. vstupní zkoušky na universitu, při přijímání do státních úřadů a pod., kde hlásí se vždy množství kandidátů, byly zamezeny, má každý zkoušený před sebou na lavici, kde sedí, připevněnou vlastní fotografii, aby totožnost jeho byla zjištěna. Studenti, kteří by léta studijní chtěli proflámovati a ošiditi, jsou ostatně v Japonsku vzácnými výjimkami; japonský student proniknut jest stavovskou hrdostí, jež podobných nečestných skutků nedovolila by ani sobě, ani kolegům.

Mimo stravu ducha pečují japonští studenti i o svoji tělesnou výchovu. Při každé škole bývá tělocvična nebo hřiště, kde mimo tělocvik pěstují hlavně šerm, zápasení, džu-džicu, střílení

lukem, baseball a tennis. Každoročně pořádají tokijští studenti vyjížďky na člunech po řece Sumidě a výlety na místa proslulá krásami přírodními nebo historickými památkami. U evropských profesorů nejsou tyto společné výlety v přílišné lásce, protože jim padnou obyčejně za oběť tři dny vyučování; i jinak jest v japonské škole do roka mnohem více svátků, nežli ve školách evropských. Za to však nutno míti na paměti, že vyučování v Japonsku počíná v 8 hodin a trvá do 4 hodin odpoledne s půlhodinovou přestávkou v poledne, že mimo neděli a sobotní odpoledne není pravidelného prázdna, a že i sobotní odpoledne bývá vyplněno různými přednáškami mimo osnovu školní a veřejnými debatami.

Každý japonský inteligent jest rozeným řečníkem; poslouchá nesmírně rád vlastní svůj hlas, ale naslouchá se stejnou radostí i řeči jiného. Debaty japonských studentů bývají velmi živé a jak svým předmětem, tak i formou ve většině případů stojí nad niveau debat mladých inteligentů jinde.

Zajímavým zjevem v dějinách japonské školy nedávných dob jsou studentské stávky. Příčinou těchto stávek byly jednak potíže rázu materielního, jednak pedagogického. Stávky prvé kategorie byly demonstracemi proti špatné výživě, jaké se studentům v internátech namnoze dostávalo. Potížím těm odpomoženo bylo ustanovením, že studentstvo samo vyjednává si s kuchařem ústavu, jaké stravy si žádá. Stávky druhé kategorie namířeny byly proti školním autoritám a byly rázu vážnějšího. Největší stávka toho druhu udála se před 25 lety ve veliké koleji Kejogidžuku. Studenti všech ročníků zbouřili se tehdy proti svým profesorům prohlašujíce, že někteří ze sboru učitelského přednášejí jim věci nepotřebné, že způsob jejich přednášek jest zastaralý, a že při zkouškách vedou si příliš drakonicky. Více než celý měsíc trvala podivná tato stávka, a když se dozorčím orgánům podařilo vzniklá nedorozumění odstraniti, uspořádána byla na školním hřišti veliká slavnost smíření plná přípitků a srdečných projevů.

Vstoupí-li cizinec do universitní budovy, jistě na první pohled překvapen jest vzezřením studentů. Nařízením vládním nuceni jsou vysokoškolští studenti choditi v šatě evropském. Většina studentů pochází z venkova, nezvykli si nikdy na evropský kroj, a vypadají ve svých ošumělých šatech a botách, v nichž choditi nedovedou, dosti směšně a uboze. Na každém z nich viděti na první pohled, že asi prvním jeho činem, když z university přijde do svého obydlí, jest, že shodí se sebe nevkusný evropský šat a obuv, a oblékne se po japonsku. Rovněž překvapí každého hosta nesmírná úcta a zdvořilost, s jakou se chovají studenti ke svým profesorům. Úcta tato pramení z učení Konfuciova, jenž po úctě k rodičům hned na druhé místo klade

úctu žáků k učiteli. Dle úsudku všech Evropanů, kteří na japonských školách jako profesoři byli činni, pilnost japonského studenta jest skutečně fenomenální. Student pracuje ve dne i v noci, a zkazí si obyčejně neúmorným studiem při bídném osvětlení úplně zrak. Dvě třetiny japonského studentstva musí nositi brejle. S největším úsilím učí se mladí japonští inteligenti angličtině, a těžkou výslovnost jazyka anglického naznačují si pracně svým těžkopádným písmem čínským. Profesor G. Rust Bedinger, Američan, vyučující na šlechtické koleji v Tokiu, uvádí jako příklad neslýchané píle japonského studenta úkaz nikoli ojedinělý, že mladý Japonec, chtěje se naučiti dokonale jazyku anglickému, memoroval do slova celý obrovský slovník Websterův, jednu z největších knih na zeměkouli.

Ačkoli, jak jinde řečeno, japonští studenti pěstují sport velmi horlivě, neoddávají se mu přece s takovou vášní, jakou pozorovati lze mezi universitními studenty v Anglii a v Americe. Zápasy družstev sportovních odbývají se v naprostém klidu a za dokonalé nestrannosti studentů, kteří jsou daleci toho, aby následovali své evropské a americké kolegy ve vášnivých a někdy až surových zápasech za barvy své Alma Mater. Nejoblíbenější mezi všemi odvětvími sportu jsou daleké pěší vycházky. Snad všichni studenti japonští o letních prázdninách cestují po vlasti. Tvoří malé hloučky a s holí v ruce a malým tlumokem na zádech, někdy vyzbrojeni i laciným kodakem, navštěvují různé zajímavé partie krásné své vlasti. Cestující studenti těší se všude v zemi veliké pozornosti, v hotelích a čajovnách platí pro ně zvláštní snížené ceny, a nikde neplatí jinak obvyklého čadai, zpropitného. Jako celý národ ostatní, tak zvláště japonský student prodchnut je horoucí láskou k vlasti. V době poslední války rusko-japonské byly školní síně universit prázdné. I studenti, kteří k vojsku odvedeni nebyli, hlásili se dobrovolně ke službě válečné.

V Tokiu studuje na universitě asi 1300 čínských studentů (ve Spojených Státech severoamerických napočítáno jich na různých universitách na 500, a něco málo jest jich též v Evropě). Tito čínští studenti jsou většinou velmi chudí a opatřují si životní potřeby velmi originelním způsobem. Vydávají měsíční časopisy, jež ovšem sami též redigují a píší; časopisy ty posílají pak do Číny, kde jest po nich čilá poptávka, a výtěžek prodeje umožňuje čínským mladíkům skromný pobyt a studium na universitě v Japonsku.

Jest zajímavo, že Japonci, kteří s počátku lákali Číňany na svoji universitu a přijímali je s otevřenou náručí, chovají se nyní k přílivu čínských studentů velmi odmítavě a chladně. Čínský student nedbá však chladného přijetí, a jak ze statistiky zřejmo,

dává japonským universitám přednost před západními vysokými školami. Učí se velmi snadno řeči japonské, žije v zemi velmi lacino, a celé prostředí a okolí studenta jest v Japonsku mnohem klidnější a tím pro Orientálce k vážnému studiu způsobilejší, nežli hlučná a překotná civilisační centra Západu.

Jako se říká, že bitvu u Králové Hradce a u Sedanu vyhrál pruský kantor, stejným právem možno říci, že o vítězství nad Čínou a nad Ruskem v prvé řadě zasloužila se japonská škola. Za hlavní tajemství moderního pokroku západní civilisace uznalo Japonsko vzdělání nejširších vrstev lidu, a staralo se pečlivě, aby i svému národu poskytlo tohoto dobrodiní v míře nejhojnější. Jak obrovský pokrok učinilo Japonsko na této dráze, viděti z toho, že Japonsko má v přítomné době přes 33.000 škol různých kategorií se 175.000 sil vyučovacích a více než 5,600.000 žáků.

Celkem možno o japonském školství říci: Jest skutečně až úžasno pozorovati, jak velikolepý pokrok učinilo Japonsko na poli vzdělání. Snažilo se osvojiti si v krátké době 40 roků téměř vše, co na poli školství Evropa a Amerika po několik dlouhých staletí budovaly. Přechod ze starých poměrů, kdy školství v širším smyslu slova vlastně vůbec nebylo, do poměrů nových byl příliš náhlý, než aby pozornému pozorovateli neušly různé vady a mezery nynějšího školního systému v Japanu. Stát má však skutečně dobrou vůli přiblížiti vzdělání nejširším vrstvám lidu, a přistoupí-li k této dobré vůli i dostatečné prostředky, lze s důvěrou očekávati, že i na tomto poli postaví se Japonsko v dohledné době po bok největším civilisovaným říším světa.

ZÁBAVY. SPOLEČENSKÝ STYK

Jsou lidé na světě, kteří neznají požitku ušlechtilé zábavy — a jsou lidé, kteří neznají jiného požitku kromě zábavy. Je-li chybou, hnáti se pouze za dolarem, nejen tehdy, když jest ho zapotřebí, ale ještě tehdy, když se stává již břemenem, jest jistě nesprávným i druhý extrém. Japonci jdou v této věci asi zlatou střední cestou. Jsou příliš rozumní, než aby toužili po penězích, když již vydělali tolik, aby zbytek svých dnů mohli tráviti v pohodlí. Dobrovolně ustupují ze závodiště tohoto života, aby popřáli místa novým, mladším — a sami tráví život v roztomilé volnosti užívajíce přírody, umění, literatury, společnosti příbuzných a přátel, a jiných zábav.

Ale i mladí, kteří nemohou dosud odložiti jha povinností, oslazují si život přečetnými ušlechtilými radostmi a zábavami. Setkají-li se někde dva Američané, nezasednou nikdy ke hře nebo družné zábavě, nýbrž namáhají mozky disputováním o svých obchodech a práci, zatím co ženy jejich místo družného hovoru a milé zábavy otravují si navzájem radost ze života společenskou žárlivostí, zbytečnými trampotami domácími a starostmi o toalety...

Zcela jinak dívají se na svět Japonci. Vůdčí jejich ideou jest, že pravé štěstí nespočívá v tom, míti vše, čeho bychom si přáli, nýbrž nežádati si více, nežli máme. Průměrný Japonec nevydělá denně více, než jednu korunu — a jest při tom šťasten a spokojen. Venkované japonští jsou tak chudí, že si ani nemohou dopřáti rýže, již v potu tváří svých pěstují. Než — po celodenní práci ubírají se domů, vykoupají se, požijí prosté krmě z prosa, naložené zeleniny, čaje, vykouří několik dýmčiček tabáku, pohrají si s dětmi — a jsou jistě šťastnější, než nejbohatší jednotlivci západního světa, kteří pro samý shon a strach o bursy a akcie ani klidně spáti nedovedou...

Jeden z moderních anglických filosofů napsal slova, jež dobře vystihují dnešní překotný a nezdravý spád životní. Mr. Charles Dudley Warner píše: „Radost a potěšení společenských styků odkládáme na pozdní večer, či spíše na noc, kdy tělo i duše unaveny jsou napětím celodenní práce a nemohou přátelskému styku věnovati již více, než mozky a svaly přepracované a prázdné. Není pak divu, že se při zábavách nudíme, že společnosti zdají se nám únavnými a bezduchými. Zábavu počítáme spíše k obtížím, nežli k radostem života vším přesyceného..."

Japonec a Japonka pracují pilně — vždyť země jejich není tak úrodna, aby medem a strdím oplývala — ale po skončené

práci oddávají se s upřímnou a netajenou radostí různým zábavám, jichž mají výběr přebohatý.

Bylo již řečeno, s jakou radostí obdivují se na př. různým květům a těší se již mnoho týdnů předem na sezonu třešní, kosatců a chrysantém. Výlety do zahrad, zvané hanami, jsou v lásce u lidí vzdělaných a zámožných, jako u prostých a chudých. V době, kdy kvetou na př. kosatce v okolí Tokia, tisíce výletníků

TYPY ZÁPASNÍKŮ.

spěchá do zahrad, ne pouze k vůli krásným květům, ale jistě též proto, že v podobném výletu zří vítanou společenskou událost. Podívavše se na květy jdou do čajovny, kde popíjejí čaj a sake a ve družném hovoru tráví zbytek dne.

Rovněž i pout k proslaveným svatyním není jen událostí náboženskou, nýbrž nejméně z polovice též událostí společenskou. Poutníci projdou svatyněmi, zastaví se na okamžik u oblíbeného svého bůžka, vykonají tam krátkou pobožnost — ale větší díl času, jenž o pouti jest jim k disposici, věnují vlastní své zábavě a požitkům.

Nižší třídy japonského lidu neznají větší rozkoše, než jakou pociťují z návštěvy zápasníků. Zápasy ty jsou tak vynikající japonskou specialitou, že nutno o nich promluviti trochu podrobněji. Zápasníci jsou lidé veliké postavy, mnohem vyšší, než průměrní Japonci; jsou též velmi silní, či lépe řečeno tlustí, smyslného výrazu ve tváři a velicí jedlíci a pijáci. Tvoří zvláštní třídu obyvatelstva, a jejich cech má staré tradice a práva. I zápasy

CVIČENÍ V ŠERMU.

samy řízeny jsou starobylými zvyky a pravidly. Dovoleno jest celkem 48 různých zápasnických triků. Zápasy konají se pod širým nebem na aréně posypané pískem; před deštěm chráněno jest zápasiště plátnem napiatým na čtyřech sloupech. Zápasníci jsou nazí, a pouze kolem beder mají ovázány pestře vyšívané zástěry. Vedle zápasníků stojí soudce, jenž v ruce drží vějíř a bedlivě pozoruje, zda se zápas koná dle všech zápasnických pravidel.

Nejlepší zápasy celého Japonska možno viděti každoročně na jaře a v zimě v Tokiu u chrámu Ekoin. Jest to místo, kde

pohřbeny byly oběti strašlivého požáru v Tokiu v 17. stol. Zápasy trvají vždy deset až čtrnáct dnů, a jsou rozhodující pro všecky zápasníky v celém Japonsku. Každý má právo přihlásiti se k těmto závodům, jež v prvých dnech jsou vlastně zápasy vylučovacími. Všichni slabší zápasníci vyloučeni jsou ze závodů dalších. Proto také chtějíce viděti zápasy v jejich pravé podobě, jdeme ku řece Sumidě, kde leží zmíněný chrám, teprve asi v osmý den trvání zápasů. Kolem zápasiště tísní se tisíce diváků. Na zápasišti samém postaven jest veliký buben, na nějž ustavičně mladíci a hoši hlasitě bubnují. U bubnu stojí neustále zástup jiných hochů, kteří čekají, až ti, kteří dosud bubnovali, budou unaveni, a až i oni budou moci velikou palicí provozovati uširvoucí koncert. Rachot bubnu ohlašuje, že zápasy počínají.

Na vlastním zápasišti stojí právě hlasatel oblečený přesným krojem starého samuraie, maje vlas upravený do typického starobylého copu. Hlasitě oznamuje jména zápasníků, kteří v nejbližším turnaji mají se utkati. Jednoho zápasníka prohlašuje jako championa Východu, druhého jako přeborníka Západu. Každý ze zápasníků má své číslo, jež odpovídá pořadu, v jakém v seznamech zápasníků jest uveden. Zkušení diváci vědí tedy ihned, jaký asi bude zápas: má-li se utkati na př. číslo 16 s číslem 17, bude zápas jistě zajímavý, neboť zápasníci budou téměř stejných kvalit. Nelze si ale naproti tomu slibovati mnoho od zápasu, v němž se utká číslo 5, tedy jeden z nejlepších, s číslem 21, patrně ještě začátečníkem; silnější soupeř bude míti jistě hned od počátku převahu, a zápas nebude asi míti dlouhého trvání. Někdy ovšem není vyloučeno překvapení, a muž, jenž byl zařazen téměř až na konec seznamu, ocitá se svojí výtečnou hrou a zápasem najednou v prvých řadách přeborníků. Přemožený a zahanbený champion putuje pak ovšem na jeho místo. Zápasníci, kteří mají čísla první a druhé, jsou pravými králi v tomto shromáždění, a každý dívá se na ně pohledem nejhlubší úcty. Protože plat zápasníků řídí se dle pořadu jejich v seznamu, jest přirozeno, že nejen touha po slávě, ale i pohnutky čistě existenční podněcují zápasníky k výkonům co možná nejlepším. Staří vysloužilí zápasníci tvoří třídu jakýchsi „starých pánů", toši-jori. Jsou čestnými hostmi turnajů a při zápasech jsou účastni jako rozhodčí.

Vše, co se vybere v těchto tokijských zápasech, a bývají to sumy jdoucí do značných tisíců, rozděluje se na tři díly: z jednoho platí se režie zápasu, druhá část náleží vysloužilým zápasníkům, toši-jori jako jejich pense, a třetí rozdělují mezi sebou přední zápasníci, jichž povinností jest starati se o zápasníky mladší, kteří jsou jejich učni. Zvláště nesmí učitel šetřiti na stravě, které svým žákům poskytuje v nadbytku. Zápasníci jsou vlastně neustále jako na krmníku; čím tlustší zápasník, tím větší má

chance na vítězství, neboť mimo sílu rozhoduje v japonských zápasech hlavně váha bojujících.

Když hlasatel oznámil jména těch, kteří v zápas vstoupiti míní, přicházejí vážným krokem s jedné strany champion Východu, s druhé přeborník Západu. Aby ukázali mohutná svá těla a pochlubili se vyvinutými svaly, provedou na zápasišti každý několik prostocviků. I když soudcem dáno jest znamení, aby

STŘÍLENÍ LUKEM.

zápas započal, otálejí ještě chvíli; prohlíží druh druha velmi pozorně, neboť nic není tak důležité pro šťastný výsledek zápasů, jako umění provésti útok v pravý okamžik a způsobem co možná nejvýhodnějším. Když na sebe chvíli divokýma očima pohlíželi a měřili se jako dva kohouti zápasící na smetišti, vrhnou se pojednou téměř současně na sebe, a divoký, těžký zápas započíná. Válejí se po zemi, pracují zuřivě rukama, nohama, celým tělem, sténají, křičí — až konečně silnější porazí slabšího protivníka a vítězně stane pravou nohou na jeho těle. Obecenstvo vypukne ihned v nadšený křik a ryk, a buben hlučnými ranami oznamuje, že opět jedno utkání šťastně jest odbyto.

Podmínky zápasu jsou velice přísné: zápasník, jenž porazil svého soupeře, musí vyzvati ještě dva jiné a i ty musí přemoci. Unavený zápasník musí tu bojovati se siláky, kteří vstupují na zápasiště se silami úplně svěžími. Zvítězí-li však i tu zápasník, zvláště takový, jenž jest obecenstvu znám již ze zápasů dřívějších, a těší se sympatiím širších vrstev — pak nezná pochvala diváků mezí. Mnozí dávají se strhnouti svým nadšením tak daleko, že k nohám zápasníka házejí vše, co mají po ruce: kusy oděvu, vějíře, slunečníky. Druhý den přijde však některý ze žáků slavného zápasníka a s díkem vrátí návštěvníku předmět, jehož by majitel jistě nerad postrádal; posel dostane ovšem patřičnou odměnu.

V japonských dějinách znám jest případ, že i japonský trůn vybojován byl pravidelným zápasem. Dva bratří, kteří oba činili si nároky na posloupnost po zemřelém svém otci, usnesli se na tom, že spor vyřídí zápasem. Match byl vybojován — a ten, jenž zvítězil, stal se mikadem...

Mimo tyto zápasy, bojované pro podívanou, má Japonsko ještě jiný zápas, jehož známost šíří se v poslední době po celém civilisovaném světě, známé „Džu džicu". Tento zápas, jenž zove se též „javara", možno nazvati sportem skutečně ušlechtilým, neboť při něm obratnost, chladná rozvaha a znalost anatomie lidského těla vítězí nad silou fysickou. Důkladné nacvičení tohoto zápasu jest důležitým podkladem tělesné výchovy Japonců.

Před nedávnem způsobil v Americe značný rozruch zápas nejsilnějšího novoyorského policisty, zvaného Ajax, s nepatrným Japoncem Higaším. Malý Japonec, jenž není zápasníkem z povolání a váží pouze 50 kilogramů, ve třech utkáních v několika okamžicích porazil k zemi obrovského Ajanta, jenž bez pomoci sám dovede pozvednouti se země veliký klavír. Higoši nepokládal obrovského strážníka ani za hodna, aby použil nějakých zvláštních triků zápasnických; jako hračkou složil jej na zem nejprimitivnějšími chvaty džu džicu. Znalost tohoto zápasu má velikou důležitost i při vybudování povahy japonského lidu. Učí malé tamní lidičky, aby se nebáli odpůrců sebe větších a silnějších, třeba by znali sebe lépe různé zápasnické methody Západu. Již cvičení samo přispívá značně k otužení japonské mládeže. Často se stane, že žák při cvičení jest „zabit", to jest padá beze smyslů k zemi. Hned v zápětí jest ovšem vzkříšen zkušeným svým učitelem. Naučí se tak záhy dívati se beze strachu vstříc smrti. Žák zakusí při učení se džu džicu též mnoho tělesných bolestí, a tím snáze snese pak jakékoli fysické útrapy nejen při zápase, ale i na bojišti.

Džu džicu neprovádí se všude v Japanu stejně. Během doby vyvinulo se několik různých způsobů. Za nejlepší systém uznáván jest systém tokijského profesora Džigura Kana, jenž jest po-

kládán za největší autoritu v tomto oboru. Kdežto ostatní podružné systémy vypočítávají na 300 různých zápasnických triků, systém Kanův má jich pouze 160, z nichž nejenergičtější jsou s to protivníka i usmrtiti. Při každém z těchto smrtících triků učí se žák též tak zvanému „kuacu", oživení, jímž protivníka na pohled mrtvého rychle přivede opět k vědomí. Nebezpečné tyto chvaty záležejí v úderech na určitá místa těla, zvláště na určité obratle páteře a dutinu břišní.

Není proto divu, že zájem o systém, jenž jest skutečně lepší

SLAVNOSTNÍ PRŮVOD V ULICÍCH TOKIA.

obranou, než nejlepší zbraň, jest v celém světě veliký; zvláště Amerika zavádí jej ve vojenských a středních školách, a znám jest výrok bývalého presidenta Roosewelta, jenž prohlásil, že znalost džu džicu má větší cenu, než všecky druhy sportu dohromady. Japonec, jenž zná tento druh zápasu, nebojí se nikoho: Čím větší odpůrce malinkému Japonci se postaví, tím sebevědoměji se Japonec usmívá, vědom si své převahy.

Dosud hojně se v Japanu pěstuje též střílení lukem. Druhdy ozbrojeno bylo luky a šípy vojsko, dnes zůstalo střílení luky velmi oblíbeným a rozšířeným sportem, a každoročně pořádány bývají závody ve střílení starou touto zbraní. Rovněž šerm těší se značné oblibě u rytířského národa japonského.

Z klidných, ušlechtilých zábav nutno se zmíniti o veršování, o němž byla podrobnější zmínka v kapitole o literatuře, o hře v karty, jichž mají Japonci několik druhů. Nejoblíbenější jsou tak zvané „hana-garuta", karty květinové. Hra ta byla tak oblíbena, že zvláštním úředním zákazem musilo býti zamezeno, aby při ní nebylo hráno o peníze. Karet jest 48, vždy čtyři pro každý měsíc; těmto čtyřem kartám každého měsíce přiděleny jsou květy, jež v onom měsíci kvetou. Jednotlivé ze čtyř karet každého měsíce rozlišují se buď obrazem ptáka, motýla neb krasopisně napsanou básničkou. Hru tuto hrají vždy tři hráči; struktura hry jest velmi ušlechtilá a počítání karet velmi složité. Při jiné hře užívá se karet, na nichž místo květin napsány jsou pouze básně, a to ze sbírky „Sto básníků". Hraje se hlavně v době novoroční a v rodinách, ovšem bez peněžitých sázek.

Velmi oblíben jest šach, jenž byl přinesen z Číny, a jest ještě komplikovanější, nežli šach evropský. Japonský šach zvaný šogi, má 91 pole a na každé straně užívá se 20 figur. Nelze vlastně říci figur, neboť jednotlivé kameny neliší se navzájem ani tvarem ani barvou, nýbrž čínskými literami, jež na nich jsou napsány. Šachisty bude snad zajímati zvláštnost japonského šachu, při němž odpůrce posiluje vlastní posici figurami, jež vyhrál na soupeři. Také tím liší se japonský šach od našeho, že figury mohou při něm poměrně dosti snadno ve svých hodnostech a významu postupovati. Cíl hry šachu v Japanu jest týž, jako u nás, dáti „mat" králi.

Specificky japonskou zábavou jsou tak zvané „kadidlové společnosti", jež v bohatších kruzích mají až dosud hojně ctitelů. Zábava záleží v tom, že některý z hostů vybéře z množství kadidla pět různých druhů, z nichž každému dá poetické nějaké jméno. Každý druh kadidla dostane též číslici. Různé tyto druhy kadidlových zrnek pálí pak postupně ve změněném pořádku, někdy též dva tři druhy najednou. Ostatní hosté musí dle vůně kadidla uhádnouti, který druh byl zapálen, a napíší svůj úsudek ve formě úryvku slavného klasického románu „Gendži Monogatari". Kdo nejvíce vůní uhodl, jest vítězem. Je-li čich delším hádáním otupen, osvěžují jej pomocí octa.

Hudba, zpěvy a tanec gejš bývají pravidelně součástí společenských zábav bohatších Japonců; neodbude se jistě větší hostina, při níž by hostitel mimo nasycení a napojení svých hostů nepamatoval též na požitek zpěvu a tance gejš.

Že japonská mládež zná též hru na slepou bábu, hru v zástavy a jiné hry tělocvičné i společenské, jež také u nás jsou pěstovány, bylo již jinde řečeno.

*

Celý společenský styk Japonců i jejich konversace připadá nám vlastně neustálou, nepřetržitou zábavou.

Španělská etiketa a francouzská zdvořilost byly u nás v Evropě vždy příslovečnými. A přece nejsou tím nejvyšším, čeho v této příčině na světě bylo dosaženo. Daleký Východ, Japan a Čína, jsou země, kde ode dávna nauka o zdvořilosti a společenských způsobech byla vědou, a kde vzájemný styk lidí do všech podrobností předem byl stanoven.

Laudatores temporis acti, staří lidé v Japanu naříkají, že i tam dávná zdvořilost a etiketa mizí. V dnešních těžkých sociálních poměrech i tam daleko na březích Tichého Oceánu mají lidé v denním shonu za chlebem jiné starosti, než pamatovati na to, jak se komu ukláněti, jak předkládati čaj, jak se usmívati, jak zdraviti hosty atd.

Až do dnešního dne tvoří však nauka o společenském chování a o etiketě jednu z hlavních disciplin, jíž děvčata jsou vyučována. Nejen na rozvrhu hodin ve škole, ale již dlouho před tím, než děvče vstupuje do školy, mnoho a mnoho hodin domácího vyučování obírá se důležitým tímto předmětem. Hoši musí se pro tvrdý boj životní vyzbrojiti tolika jinými vědomostmi, že pro nauku o dobrém chování nezbývá mnoho času — proto též japonský hoch vypadá vedle japonského děvčete vždy hranatý a neohrabaný.

Japonská zdvořilost projevuje se na venek hlavně dvojí cestou: pohyby a řečí. Do prvé kategorie zařaditi nutno nejprve poklony Hluboká poklona, při níž celá svrchní část těla ohne se v pravém úhlu, jest v Evropě úkonem neznámým, jenž snad i na dvorech panovnických byl by anachronismem. V Japanu vidíme podobných hlubokých poklon za den na sta. Každý, kdo na společenském žebříku stojí jen o stupínek níž, klaní se i v domácnosti několikrát za den tomu, kdo stojí o něco výše. Ráno klaní se přejíce dobrého jitra, večer dobré noci. Služebnictvo klaní se dětem, služebnictvo a děti klaní se pánu a paní domu, všichni pak hluboce se klaní tchánu a tchýni. Jde-li některý z nich z domu, vyprovázejí jej všichni ke dveřím a propouštějí jej s hlubokou úklonou; vrací-li se zpět, stejnými poklonami opět jej vítají. K nejvyššímu pánu země, k mikadovi, má celé Japonsko takovou úctu, že se hluboce klaní i před jeho obrazem, kdekoli jest vyvěšen, tedy na příklad děti v učebně ve škole. . . .

V odstavci, kde mluveno bylo o japonské řeči, byla též zmínka o zdvořilostní formě řeči. Každá představa, má-li býti slovy vyjádřena, musí býti přioděna rouchem zdvořilůstek. Roucho toto, jež etiketa do nejmenších podrobností předpisuje, jest nanejvýš nesnadné a pro cizince, jenž se učí japonštině, pravým zdrojem útrap. Často se stane, že za hrubce a nezdvořáka jest tam po-

kládán cizinec, jenž jest — pokud mluví svojí mateřštinou — vzorem dokonalého gentlemana. Slova, jež mínil jako poklonu, vyzní urážkou; vlastnímu sluhovi dává však týž cizinec pocty, jež přísluší pouze osobě daleko vyšší. Jen Japonec, jenž od maličkosti slyšel a učil se všem těmto nuancím, dovede rozmlouvati nejen gramaticky správně, ale i zdvořile a slušně. Představme si jen, že na př. k našemu slovu „dáti“ řadí se v japonštině celá stupnice sloves, z nichž každé značí tutéž představu, ale

OZDOBENÉ ULICE PŘI NÁVŠTĚVĚ LOĎSTVA SPOJ. STÁTŮ AMERICKÝCH V JOKOHAMĚ.

vždy o stín zdvořilejší předchozí: jen výrok nejnižšího řádu možno vyjádřiti prostým „dáti“. Ve službách etikety jest celá soustava jmen přídavných buď zlehčujících nebo pochvalujících. I slůvko „jest“, jež přece značí pouhou existenci, stvrzuje tuto jsoucnost trojím způsobem: prostě, slušně a nadšeně. Nutno tudíž znáti tři druhy vyjadřování: prostý, slušný a vzletný, dle toho, jak vysoko postavena jest osoba, s níž hovoříme. I nejobyčenějším předmětům dostává se titulů pouze proto, že jsou ve styku s osobami úctyhodnými. Nám, západním nezdvořákům, těžko na příklad pochopiti větu: „Zdvořile jest tomu tak, že velectěné

sedadlo slušně existuje". Jiný příklad uvádí Parcival Lowell ve své „The Soul of the Far East". Vejdete do čajovny a přejete si cukru. Započne ihned konversace téměř stereotypní (překládám doslovně).

Host: Hai, starší sestro (každému děvčeti v japonské čajovně říká se „nesan", starší sestro — zdvořilůstka čistě japonská, jež předpokládá, že to, co jest starší, jest též vzácnější); existuje tu velectěně cukr?

KLÁŠTER V KIOTU.

Děvče: Úctyhodného cukru, je-li tu vznešeně?

Host: Tak, vznešeně!

Děvče: Héé (nepopsatelný výraz souhlasu) ... a děvče odejde, aby cukr přineslo.

Vyvinutý japonský ceremoniel nejeví se v ničem tak výmluvně, jako v pověstných čajových dýcháncích. Dávno před dobou, kdy Anglie stvořila svoje five o'clock tea, byla podobná instituce známa na Dalekém Východě.

O čaji a jeho požívání učiněna byla zmínka již v kapitolách předchozích. Za doby kvetoucího feudalismu rozkvetly též čajové

dýchánky nejnádhernějšími květy. Ve hradech dajmiů vyhrazeny byly pro tyto čajové hostiny největší komnaty, jichž stěny ozdobeny byly nejkrásnějšími výtvory umění a uměleckého průmyslu, na výstupcích vystaveny byly skvostné meče, nádherné brokáty a bronzové sochy. Hosté požívali nejprve různých lahůdek, vybraných ryb, ptáků, cukrovinek, sake, načež teprv přikročeno k hlavnímu bodu programu, k pití čaje. Hosté srkali pomalu, labužnicky v malých dávkách zelenavý nápoj, a každý z nich pokoušel se dle starobylé tradice uhodnouti provenienci čaje. Kdo uhodl, dostal některou ze vzácných kuriosit v místnosti vystavených darem; výhry si však neponechal, nýbrž daroval ji pravidelně některé ze zpěvaček a tanečnic, jež svým uměním hostinu oživovaly.

Jak náruživě lpěli staří Japonci na těchto požitcích čajové společnosti, zřejmo ze známého, historicky doloženého fakta, že jeden z nejnadšenějších ctitelů čaje, šogun Jošimura, jenž žil koncem 15. století, vzdal se vysoké své hodnosti a vstoupil do kláštera, aby ničím nerušen mohl se pouze věnovati pití čaje a ušlechtilé zábavě s pitím čaje spojené. Týž mecenáš umění sestavil pravidla čajových společností, jež až do dnešního dne jsou respektována.

Účastníci čajové společnosti dostávají písemné pozvání, zhotovené na nejjemnějším papíře. Účastníků bývá obyčejně šest. Za dřívějších časů účastnili se společného pití čaje pouze mužové, v době novější zvou se i dámy vespolek, neb možno spatřiti též společnosti skládající se z hostů různého pohlaví. Hostina není omezena na dobu odpolední neb večerní, nýbrž konati se může i dopoledne. V určený den sejdou se hosté v některé z předních místností domu hostitelova, a čekají tam tak dlouho, až jsou všichni pohromadě. Na to pošle hostitel ze svých komnat posla, jenž zve hosty, aby vstoupili dále do domu. Místnost, do které vstupují, ozdobena bývá kakemonem a květinou ve váze.

Když se hosté usadili na rohožích, nabízeny a požívány jsou nejprve koláče. Chůze, poklony, sedění na zemi, pohyby rukou při nabízení a přijímání pokrmů a čaje, pití čaje, mytí rukou, odchod hostů do zahrady na dvorku, odchod konečný z domu — vše předepsáno jest do nejmenších detailů prastarým a nezměnitelným ceremonielem. Jak koláč, tak i čaj podáván jest mlčky; rovněž není dovoleno při tomto obřadném pití čaje kouřiti. Odvar čaje pro tyto příležitosti není zhotoven z čajových lístků, nýbrž z čaje rozmělněného na prach. Podáván jest buď čaj silný, neb slabší; mnozí z hostů vyžádají si nejprve čaje silného, načež požívají slabšího odvaru posvátné byliny. Při hostině bývá zvykem, že každý z hostů pochválí jak čaj, tak i nabízené lahůdky a nádobí, v němž jest podáváno. Na dívčích

školách učí se japonské děvče ve třetí, čtvrté a páté třídě střední školy jednou týdně nepovinnému předmětu: Jak upravovati a podávati čaj dle staré tradice těchto čajových dýchánků . . .

A tak v hojných radostech a zábavách utíká příjemně život bohatému i chudému Japonci. Ve stáří těší se každý, muž jako žena, klidu a štěstí. Dosáhne-li Japonec věku kolem padesáti roků, vzdává se své činnosti — často na vrcholi energie, uchyluje se do soukromí a zanechává své jmění nejstaršímu sy-

KARTY PRO HRU „IROHA".

novi, jehož jest na dále starostí, aby o sestaralé rodiče pečoval. Jen velmi zřídka střádá si Japonec pro budoucí stáří; naše instituce, jimiž hledí si každý zabezpečiti klidné, neodvislé stáří, jsou mu hrůzou — vždyť vlastně vydávají smutné vysvědčení dětem, jež o vlastní rodiče, jsou-li staří, nechtějí neb nedovedou pečovati. Vysvětlujeme-li mu rozumově názory Západu v této příčině, odpoví nám Japonec: Vychoval jsem své syny tak, aby milovali své rodiče nad vlastní své pohodlí a luxus, a Japonsko není Evropa neb Amerika, kde peníze znamenají více, než vše ostatní, i více, než láska dětí k rodičům . . . Japonec ukládá své kapitály ve výchově dětí; nehubuje, má-li dětí mnoho;

jest si jist, že jako „go-inkio“, „výměnkář“, požívati bude v domě svých dětí tak klidného, zabezpečeného stáří, jako požívali v jeho mladé domácnosti staří jeho rodičové. Nerušen zodpovědností a starostmi existenčními, prožije těch několik roků, jež mu zbývají, v naprostém, nerušeném klidu. Je-li básníkem neb umělcem, může se klidně věnovati ušlechtilým těmto sklonům své duše; je-li přítelem čajových dýchánků, zve si sourodé přátele, s nimiž popíjí čaj, pokouří si několik dýmčiček tabáku, zahraje několik partií hlavolamného šachu. Proseděti řadu hodin v takovém dolce far niente při čaji a přátelském hovoru jest ideálem každého staršího muže, jenž pracuje sebe těžší práce a koná povinnosti svého stavu bez reptání, těše se, že za nějaký čas i on vstoupí mezi pensisty, go-inkio, a bude účasten bezstarostného a klidného jejich života.

Co jest lepší: Náš západní názor životní, jenž žene lidské bytosti od práce k práci, nedopřává jim chvilky odpočinku, až nemoc nebo smrt překvapí nečekaně neunavného pracovníka — či vylíčený názor skromných a klidných těch lidiček v ostrovních krajích dalekého, Tichého Oceánu?...

DOSLOV

Japonsko! Dnes, kdy dopisuji knihu o Japonsku a jeho lidu, přenáším se v duchu přes obrovskou vzdálenost mnoha tisíců kilometrů, jež mne dělí od těch bizarních ostrovů a neméně bizarních jejich obyvatelů. Vzpomínám na krásné dny, jež jsem tam zažil, nechávám si defilovati v duchu všecky ty utěšené obrazy krásné, pohádkovité přírody, uměleckých památek, roztomilého lidu: znovu vzpomínám na všecko jejich nadšení a touhu po světle, po kultuře, touhu i v novodobé Asii tak vzácnou — a přemýšlím, zda jsem ve skromné své knize pověděl alespoň část z toho, čím nitro mé pro Japonsko tak horující — jest plno.

Miluji Japonce, jako je miloval a miluje každý, komu bylo dopřáno je viděti. Snažil jsem se poctivě pověděti světlé jejich stránky a nezamlčovati toho, co jest stínem jejich povahy. A dívaje se v duchu na ty maličké, zažloutlé lidičky tam daleko, až kde slunce vychází, divím se, odkud pramení všeobecná apathie, ne-li nepřátelství, s jakými po sympatiích, sotva dva, tři roky trvavších, národ ten ve světě se shledává.

Jisto jest, že dnešní Japonsko nemá ve světě přátel. Má hojně obdivovatelů, hojně těch, kteří nadšeně sledují jejich kulturní přerod, jejich velikou duševní práci — ale upřímných, bezpodmínečných přátel má poskrovnu. Mluvte v Dalekém Orientě s kým chcete — rozohníte-li se v hovoru o Japonsku a užijete snad několika superlativů, schladí vás jistě ledovou, jízlivou poznámkou: „Nevěřte úsměvu, zdvořilosti, nevěřte jejich obdivu nad evropskou a bělošskou civilisací, nevěřte ničemu, co v Japonsku vidíte a slyšíte! Jsou to lidé kočkovití, falešné povahy, lidé, kteří využitkují nejen našich kulturních vymožeností, ale též našich slabin. Jsou to lidé, kteří nebudou nikdy vděčni Evropě a Americe za to, že z nich, zanedbaných Asiatů, učinily kulturní stát a národ, nýbrž s plánem do všech podrobností promyšleným budou se snažiti, jak by poměry obrátili, a jednou dominovali nad těmi, kteří kdysi bývali jejich učiteli."

Žluté nebezpečenství ve své vyslovené formě!

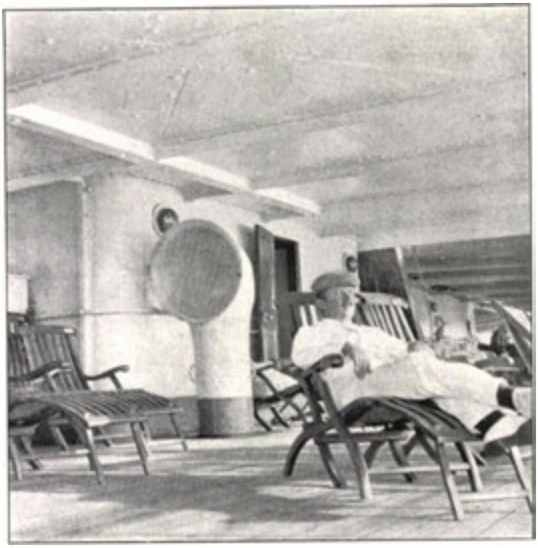
Několikrát za svého dvojího pobytu v zemi Vycházejícího Slunce měl jsem příležitost hovořiti s inteligentními Japonci i o tomto důležitém problému. A moje pochybnosti a podezření odbývali vždy nevyzpytatelným úsměvem, jenž nepravil: Mýlíte se — nejsme tak výbojný a nevděčný národ, jenž by za vše, co dobrého od bělochů získal, strojil jim úklady — ale úsměv ten byl dosti výmluvným, aby bylo zřejmo, že by chuti nescházelo, třeba theoreticky ústa to popírala.

Jen jednou svedla mne náhoda se dvěma japonskými inteligenty, kteří snad byli upřímnější, než bývá průměrný Japonec vůči bělochovi. Bylo to na cestě z Dálného do smutně proslaveného Port Arthuru. Jel jsem s lékařem americké nemocnice v Jokohamě, a s námi v železničním voze seděli dva inteligentní japonští žurnalisté, jeden ze Soeulu v Koreji, druhý ze Sanchaje v Číně. Hovořili jsme o „žlutém nebezpečenství", a Američan i já vykládali jsme zcela nepokrytě o obavách, jež chová západní svět vzhledem k výbojnosti Japonců.

Oba žurnalisté poslouchali klidně, nevyrušovali nás, a když jsme domluvili, pravil jeden z nich hlasem tak opravdovým, že těžko bylo lze pochybovati, že to, co říká, skutečně též nemyslí: „Žluté nebezpečenství v té formě, jak si je malují evropští a američtí politikové a novináři, neexistuje. Nikdy, ani v budoucnosti nejvzdálenější nepůjde Asie do Evropy, do té sestárlé, přelidněné a zubožené země, jež nemůže vyživiti ani těch, kteří pod jejím nebem se zrodili. Naše plány jsou jiné, a jste-li spravedlivi, neupřete jim, že jsou spravedlivé. Japonsko jest dnes nejkulturnějším státem Asie. Nechceme nic jiného, než utvořiti v budoucnosti, která jest ještě daleka, Spojené Státy asijské pod intelektuelním protektorátem Japonska; vyženeme z Asie bělochy, jako nás, žluté plemeno, vyhánějí běloši odevšad, kde k tomu mají moc, a učiníme z Asie, staré kolébky kultury všelidské, to, čím svojí historií, svým materielním bohatstvím a zdatností svého lidu státi se jest oprávněna.

My, Asiaté, můžeme též mluviti o nebezpečenství — ovšem nikoli žlutém, nýbrž o nebezpečenství bílém. Jsou to běloši, kteří si anektují Asii část po části, činí ze svobodných zemí nevolníky, nabízejí dle jména kulturu, ve skutečnosti však otroctví — a nedivte se, že přichází doba, kdy národové jdou

za světlem vzdělání, kdy odhazují předsudky náboženstvími a tradicemi jim vštípené, a jdou za ideály, jež sice Evropa vynašla, jež však pokládá za privilej pouze svého, bílého plemene. Až u nás rozluštíme problémy sociální a finanční, až jinde odhodí předsudky kastovní, jinde předsudky náboženské, až naučíme veliké říše Asie, aby místo fosilního konservatismu šli cestami,

AUTOR NA JAPONSKÉ LODI „JAVATA MARU" NA CESTĚ Z NOVÉ GUINEE DO AUSTRALIE.

jimiž jsme šli my, Japonci, za světlem moderní civilisace — pak žádný parník světa nebude dosti rychlý, aby odvezl bílé otrokáře, kteří ne ze zájmů kulturních a ideových, ale z čisté hrabivosti nabízejí se za vůdce a poručníky národům, kteří jsou snad zdravější a kulturnější, nežli samozvaní jejich učitelé . . ."

Přiznávám za sebe i za svého amerického společníka, že na tuto apologii tak zvaného „žlutého nebezpečenství" nenalezli jsme jediného slova odporu . . .

Mým skromným přesvědčením jest, že žluté nebezpečenství

může snad existovati pro Angličany, Američany, Rusy, Němce a jiné národy mající državy v Asii — pro malý, vnitrozemský náš národ český podobného nebezpečenství jistě nestává. Našinec, jenž nemá na Dalekém Východu sobeckých a zištných zájmů, může se ku krásným břehům Japonska dívati pouze s pocitem upřímné lásky a nelíčeného, hlubokého obdivu!

Nemohu ukončiti tuto svoji knihu lépe, než pozvu-li všecky její čtenáře, aby si sami korigovali to, co snad nebylo v knize pověděno dosti nadšeně a snad i s nedopatřeními, jimž žádné lidské dílo vyhnouti se nemůže, vlastním názorem, návštěvou Ostrovní říše japonské. Dnes, za novodobých prostředků dopravních, cesta do Japonska jest pouhým výletem. Vždyť povrchní návštěvu Japanu možno vykonati i za dobu školních prázdnin! A jsem jist, že každý, kdo se vrátí z návštěvy krásných, rozervaných těch ostrovů na dalekých březích Tichého Oceánu, mi přisvědčí, tvrdím-li, že Japonsko a jeho lid jest snad jediným ještě zbytkem živoucí pohádky lidstva na zeměkouli . . .

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

(Děl vyznačených proloženým tiskem použito bylo nejhojněji.)

Adam Jules: Japanese Story Tellers (anglický překlad Edwardsův) Tokio 1900.
Alcock R.: Art and Art Industries of Japan. London 1878.
Anderson W.: The Picturial Art of Japan. London 1886.
Anderson W.: The Japanese Woodcuts. London 1896.
Angus D. C.: Japan, the Eastern Wonderland. London 1900.
Bacon A. M.: Japanese Girls and Women. London 1905.
Ball Dyer J.: Things Chinese. Hongkong 1903.
de Beauvoir Comte: Pékin, Yeddo, San Francisco. Paris 1874.
Bellesort André: La société japonaise. Paris 1904.
Bird Isabella L.: Unbeaten Tracks in Japan. London 1905.
Bryan W. J.: The Old World and Its Ways. St. Louis Mo. 1907.
Caine W. S.: A trip round the World. London 1889.
Chamberlain B. Hall: A Handbook for Travellers in Japan. London 1903.
Chamberlain B. Hall: Colloquial Japanese. Tokio 1889.
Chamberlain B. Hall: Japanese Fairy Tales. Tokio 1880.
Chamberlain B. Hall: Ko-ji ki. Tokio 1882.
Chamberlain B. Hall: Things Japanese. London (5. vydání) 1905.
Cobbold G.: Religion in Japan. London 1892.
de Dalmas Conte: Japon et Japonais. Paris 1895.
Davids D.: Der Buddhismus. Leipzig 1891.
Dick Stewart: Arts and Crafts of Old Japan. Edinburgh 1904.
Dubard Maurice: Le Japon pittoresque. Paris 1879.
Dumolard H.: Le Japon politique, économique et social. Paris 1904.
Fano Giulio: Un Fisiologo intorno al Mondo. Milano 1899.
Faulds Henry: Nine Years in Nippon. London 1887.
Finck Henry T.: Lotos Time in Japan. New York 1895.
Fraisinet E.: Le Japon contemporain. Paris 1857.
Fujishima R.: Le bouddhisme japonais. Paris 1889.
Fujiu: Hana-to Bushi. Tokio 1900.
Gonse L.: L' Art japonais. Paris.
Griffis W. E.: The Mikado's Empire. New York 1903.
Hata R.: Gedanken eines Japaners über die Frauen. Wien 1896.
Hearn Lafcadio: Glimpses of Unfamiliar Japan. London 1903.

Hearn Lafcadio: Kokoro. London.
Hearn Lafcadio: Kwaidan. Leipzig 1907.
Hearn Lafcadio: Kyushu. Frankfurt a. Main. 1910.
von Hesse Wartegg E.: China und Japan. Leipzig 1900.
Holland C.: Things seen in Japan. London 1907.
Heltham: Eight Years in Japan. London 1883.
Imperial Japanese Commission: History of the Empire of Japan. Tokio 1893.
Inouye Yukichi: Home Life in Tokio. Tokio 1910.
Japan British Exhibition. London 1910.
Japonští autoři: Unser Vaterland Japan. Leipzig 1904.
Kais. Finanzministerium: Finanz. u. wirtschaftliches Jahrbuch für Japan. Tokio 1909.
Kawakami K.: Japan and the Japanese. Tokio 1904.
Lambertz H.: Der Richter (aus Alt Japan). München 1911.
Lauterer J.: Japan. Leipzig 1902.
Lehnert J.: Um die Erde. Wien 1878.
Lengyel Melchior: Taifun. Frankfurt a. Main 1912.
Lloyd Arthur: Every Day Japan. London 1911.
Lotti Pierre: Madame Chrysantheme (anglický překlad). London 1901.
del Mar Walter: Around the World through Japan. London 1903.
Meyer: Weltreise. Leipzig 1907.
Moore Herbert: Half Hours in Japan. London 1900.
Munzinger Karl: Japan und die Japaner. Stuttgart 1904.
Munzinger Karl: Die Japaner. Berlin 1898.
Nakamura Sh.: Nozomi no hoshi. Halle a. S. 1904.
Nadeau Ludovico: El Japón Moderno. Su evolución. Madrid 1910.
Nippold: Wanderungen durch Japan. Jena 1893.
Nitobe I.: Bushido, the Soul of Japan. Tokio 1905.
Ostwald M.: Bunte Blätter aus Japan. Heidelberg 1904.
Ostwald M.: Japanischer Frauenspiegel. Tokio 1905.
Ottmann V.: Rund um die Welt. Berlin 1905.
Ottův Slovník naučný (heslo „Japan", prof. dr. R. Dvořák) Praha.
Ozaki Y.: The Japanese Fairy Book. London.
de Périgny M.: En courant le monde. Paris 1906.
Rathgen: Japaner und ihre wirthschaftliche Entwickelung. Leipzig 1905.
Rein J.: Japan nach Reisen und Studien. Leipzig 1905.
de Riseis G.: Il Giapone moderno. Milano 1910.
Seidel A.: Praktische Grammatik der japanischen Sprache. Wien.

Sladen Douglas: The Japs at Home. London 1902.
Sladen Douglas: Queer Things about Japan. London 1913.
Smith R. Gordon: Ancient Tales and Folk-Lore of Japan. London 1908.
Strange Edw.: The Colour-Prints of Japan. London 1906.
Svojsík Ant. B.: Základy junáctví. Praha 1912.
The Japan Year Book. Tokio 1908—1909—1910.
The Welcome Society of Japan: A Guide Book in Japan. Tokio 1910.
Učimura K.: Wie ich ein Christ wurde? Stuttgart 1904.
de Vollan Grigorij (český překlad J. Wagnera): Zaponsko, země i lid. Praha 1904.
Wagner G. a K. Netto: Japanischer Humor. Leipzig 1901.
Wendt Ad.: Sogoro. Heidelberg 1901.

O B S A H

Strana

SEZNAM VYOBRAZENÍ

Strana

Památce nejdražší ze zemřelých,
NEZAPOMENUTELNÉ MATKY,
nejdražším ze žijících, bratřím
ANTONÍNOVI, FRANTIŠKOVI,
GUSTAVOVI,
a strýci, bývalému poručníkovi a druhému otci svému, místodrž. vrchnímu účetnímu radovi
FRANT. HAVLÍKOVI,
tuto knihu
v upřímné lásce věnuje

A. S.